

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ἐπιμέλεια ἐκδόσεως
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

ΞΕΝΟΦΩΝ

ἀπομνημονεύματα

(τόμος Α)

εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Ἐπιμέλεια μεταφράσεων στὴ δημοτικὴ
ΒΑΣΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

70
..Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ..

Copyright© «Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ»
ἐκδόσεις Ε. & Μ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Ε.Π.Ε.
Ἀθήνα

Ο ΞΕΝΟΦΩΝ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς τὸν δῆμον Ἐρχιέων. Πότε ἀκριβῶς δὲν τὸ γνωρίζομεν. Πάντως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 430 καὶ 425. Ἐν προκειμένῳ ὅμως δὲν ἔχει σημασίαν ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς γεννήσεώς του διότι δὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ τίποτε εἰς ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ ἔργου του. Ἐκεῖνο ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ εἶναι ἡ προσωπικότης τοῦ Ξενοφῶντος. Βεβαίως ἡ καταγωγή του καὶ αἱ κοινωνικαὶ του σχέσεις μᾶς ἐνδιαφέρουν, διότι μᾶς καθοδηγοῦν διὰ τὰ σχηματίζομεν ἀκριβεστέραν γνώμην διὰ τὴν πολιτικὴν δράσιν του, ἡ καταγωγή του ὅμως δὲν εἶναι ἐκείνη ποῦ ἐπαίξεν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν τοποθέτησιν τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὴν Α ἢ Β παράταξιν καὶ εἰς τὴν ὁλὴν του γενικῶς σταδιοδρομίαν. Εἶναι ὅμως γεγονός ὅτι ἦτο πλουσιόπαιδο, ἔπως καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ πατέρας του Γρύλλος ἦτο γαιοκτήμων. Τὰ παιδικὰ του μάλιστα χρόνια ὁ Ξενοφῶν τὰ ἐπέρασεν εἰς τὰς ἀγροικίας τοῦ πατρὸς του. Ὡς ἐκ τούτου ἐγνώρισε καλὰ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν.

Ὁ Ξενοφῶν, ὅταν ἐγινεν ἐφηβος, ἔπως καὶ ἄλλα πλουσιόπαιδα τῆς ἐποχῆς του, ἠκολούθησε τὸν Σωκράτην. Ἐπῆρξε μάλιστα ἀφωσιωμένος μαθητῆς του. Αὐτὸς καὶ ὁ Πλάτων ἠγάπησαν τὸν διδάσκαλον τόσον πολὺ, ὥστε εἰς ὁλὴν των τὴν ζωὴν ἠγωνίσθησαν διὰ τὰ ἀποκαταστήσουν τὴν μνήμην του.

Τὰ γεγονότα τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦτο φυσικὸν νὰ δημιουργήσουν πολλὰς ἀνησυχίας εἰς τὸν νέον καὶ φιλόδοξον Ξενοφῶντα καὶ αἱ σχετικαὶ διδασκαλῖαι τοῦ Σωκρά-

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

[Α.]

1 Πολλὰκις ἐθαύμασα τίσι ποτὲ λόγοις Ἀθηναίους ἐπεισαν οἱ γραγάρμενοι Σωκράτη ὡς ἄξιος εἶη θανάτου τῇ πόλει. ἡ μὲν γὰρ γραφή κατ' αὐτοῦ τοιαύτε τις ἦν· ἀδικεῖ Σωκράτης οὐκ μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζουν, ἔτετα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διὰ φθείρειν.

2 Πρῶτον μὲν οὖν ὡς οὐκ ἐνόμιζεν οὐδὲ ἡ πόλις νομίζει θεοὺς ποῖον ποτ' ἐχρήσαντο τεκμηρίω; θύων τε γὰρ φανερὸς ἦν πολλὰκις μὲν οἴκοι, πολλὰκις δὲ ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως βωμῶν, καὶ μαντικῇ χρῶμενος οὐκ ἀφανὴς ἦν. διετεθρόλητο γὰρ ὡς φαίη Σωκράτης τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ σημαίνειν· ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα μοι δοκοῦσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν. ὁ δ' οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων, ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες οἰονοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις. οὗτοι τε γὰρ ἐπολαμβάνουσιν οὐ τοὺς ὀρθοὺς οὐδὲ τοὺς ἀπαντώντας εἰδέναι τὰ συμφέροντα τοῖς μαντευστέροις, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς διὰ τούτων αὐτὰ σημαίνειν, κἀκείνοις δὲ οὕτως ἐνόμιζεν. ἀλλ' οἱ μὲν πλείστοι φασιν ὑπὸ τε τῶν ὀρθῶν καὶ τῶν ἀπαντῶντων ἀποτρέπεσθαι τε καὶ προτρέπεσθαι· Σωκράτης δ' ὥσπερ ἐγίνωσκεν, οὕτως ἔλεγε· τὸ δαιμόνιον γὰρ ἔφη σημαίνειν. καὶ πολλοῖς τῶν συνόντων προηγόρευε τὰ μὲν ποιεῖν, τὰ δὲ μὴ ποιεῖν, ὡς τοῦ δαιμονίου προσημαίνοντος· καὶ τοῖς μὲν πειθομένοις αὐτῷ συνέφερε, τοῖς

4

Πολλὰς φορές ἠπόρησα μὲ ποιά τελοσπάντων ἐπιχειρήματα ἐπεισαν τοὺς Ἀθηναίους δικαστὰς οἱ κατήγοροι τοῦ Σωκράτους, ὅτι τάχα ἦτο ἄξιον νὰ θανατωθῇ ὑπὸ τῆς πόλεως. Ἡ ἀναντίον του γραπτὴ μήνυσις τοιαυτὰ τινα ἔλεγε: «ἄδικε! ὁ Σωκράτης, ἐπειδὴ δὲν πιστεύει εἰς τοὺς θεοὺς, ποὺ πιστεύουν ὅλοι οἱ πολῖται· ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ εἰσαγάγῃ ἄλλας νέας δευτερευούσας θεότητας (δαιμόνια): ἄδικε! δὲ πρὸς τοῦτοις, διότι διαφθείρει τὰ ἥθη τῶν νέων».

Πρῶτον μὲν λοιπόν, ὅτι τάχα δὲν ἐπίστευεν εἰς τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως ποῖον γεγονὸς ἔφεραν πρὸς ἀπόδειξιν; Διότι ὁ Σωκράτης καὶ φανερά προσέφερε θυσίας ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν οἰκίαν του ἄλλοτε δὲ εἰς τοὺς κοινούς θωμούς τῆς πόλεως, καὶ φανερά ἐπίσης κατέφευγεν εἰς τὴν μαντικὴν. Καὶ εἶχε μὲν διαδοθῇ ἡ φήμη, ὅτι ὁ Σωκράτης δι᾽ ἄσχυρίζετο, ὅτι τὸ δαιμόνιον του τοῦ προέλεγε ἢ τοῦ ὑπεδείκνυε διάφορα πράγματα καὶ ἀπ' αὐτὸ ἴσα-ἴσα πρὸ πάντων νομίζω, ὅτι τὸν κατηγόρησαν διὰ τὴν εἰσαγωγὴν νέων δαιμονίων. Αὐτὸς ὅμως τίποτε νεώτερον δὲν εἰσήγγε ἀπὸ ὅσα ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἀγνωρίζοντες τὴν θεῖαν δύναμιν τῆς μαντικῆς, χρησιμοποιοῦν πρὸς τοῦτο τὴν πτῆσιν τῶν πτηνῶν, τὰς φωνὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, τὰς συντυχίας των μὲ ἀνθρώπους καὶ τὰ φυσικὰ σημεῖα καὶ τὰ σπλάχνα τῶν θυμάτων (εἰροσκοπία). Διότι καὶ αὐτοὶ πιστεύουν, ὅτι δὲν εἶναι τὰ πτηνὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους συναντοῦν στὸν δρόμον, ποὺ ἡξεύρουν τὰ συμφέροντα τῶν μαγνευμένων, ἀλλ' ὅτι οἱ θεοὶ διὰ μέσου αὐτῶν τὰ φανερώουν· καὶ ὁ Σωκράτης τὸ ἴδιον παρεδέχετο. Ἄλλ' οἱ μὲν περισσότεροι λέγουν, ὅτι ἀπὸ τὰ πτηνὰ καὶ τοὺς συναντωμένους ἀνθρώπους ἀποτρέπονται καὶ προτρέπονται νὰ πράξουν ὅ,τι-δήποτε· ὁ δὲ Σωκράτης, ὅπως ἀκριβῶς ἐφρῶναι, οὕτω καὶ ἔλεγε: ἔλεγε δηλαδὴ, ὅτι τὸ δαιμόνιον τοῦ ἐφανέρωεν [τί νὰ κάμνῃ καὶ τί νὰ μὴν κάμνῃ]. Καὶ εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν συναστρεφόμενων αὐτὸν (ἑλλ. εἰς τοὺς φίλους του ἢ τοὺς «μαθητάς» του) προέλεγε ἄλλα μὲν νὰ τὰ κάμνουν ἄλλα δὲ νὰ

δὲ μὴ πειθομένοις μετέμελε. καίτοι τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειεν αὐτὸν βούλεσθαι μὴτ' ἡλίθιον μὴτ' ἀλαζόνα φαίνεσθαι τοῖς συνοῦσιν; ἐδόκει δ' ἂν ἀμφοτέρω ταῦτα, εἰ προαγορεύων ὥς ὑπὸ θεοῦ φαινόμενα [καί] ψευδόμενος ἐφαίνετο· δηλον οὖν ὅτι οὐκ ἂν προέλεγεν, εἰ μὴ ἐπίστευεν ἀληθεύειν· ταῦτα δὲ τίς ἂν ἄλλω πιστεύσειεν ἢ θεῷ; πιστεύων δὲ θεοῖς πῶς οὐκ εἶναι θεοὺς ἐνόμιζεν; ἀλλὰ μὴν ἐποίει καὶ τάδε πρὸς τοὺς ἐπιτηδέους. τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα συνεβούλενε καὶ πράττειν, ὥς νομίζοιεν ἄριστ' ἂν παραχθῆναι· περὶ δὲ τῶν ἀδήλων ὅπως ἀποβήσοιτο μαγνευομένους ἐπεμπε, εἰ ποιητέα. καὶ τοὺς μέλλοντας οἴκους τε καὶ πόλεις καλῶς οἰκίσειεν μαντικῆς ἐφη προσδεῖσθαι· τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικὸν ἢ γεωργικὸν [ἢ ἀνθρώπων ἀρχικὸν] ἢ τῶν τοιούτων ἔργων ἐξεταστικὸν ἢ λογιστικὸν ἢ οἰκονομικὸν ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ ἀνθρώπου γνώμῃ ἀρετὰ ἐνόμιζεν εἶναι· τὰ δὲ μέγιστα τῶν ἐν τοῦτοις ἐφη τοὺς θεοὺς ἑαυτοῖς καταλείπεσθαι, ὧν οὐδὲν δηλον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις. οὔτε γὰρ τῷ καλῶς ἀρετὴν φυτευσάμενῳ δηλον ὅστις καρπώσεται; οὔτε τῷ καλῶς οἰκίαν οἰκοδομησάμενῳ δηλον ὅστις ἐνοικήσει; οὔτε τῷ στρατηγικῷ δηλον εἰ συμφέρει στρατηγεῖν, οὔτε τῷ πολιτικῷ δηλον εἰ συμφέρει τῆς πόλεως προστατεῖν, οὔτε τῷ καλῇ γήμαντι, ἔμ' ἄφφραίνηται, δηλον εἰ διὰ ταῦτην ἀνιάσεται, οὔτε τῷ θνητῶς ἐν τῇ πόλει κηδεστὰς λαβόντι δηλον εἰ διὰ τοῦτους πειρεῖσθαι τῆς πόλεως. τοὺς δὲ μηδὲν τῶν τοιούτων οἰομένους εἶναι δαιμόνιον, ἀλλὰ πάντα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης, δαιμονῶν ἐφη· δαιμονῶν δὲ καὶ τοὺς μαγνευομένους ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκαν οἱ θεοὶ μαθοῦσι

μὴν τὰ κάμουν, ἐπεὶ δὴ τὸ δαιμόνιον τοῦ ἐφανέρωνεν ἔτσι· καὶ ὅσοι μὲν ἐπέειθοντο εἰς αὐτόν, τοὺς ἐβγαίνει σὲ καλὸν ὅσοι δὲ δὲν ἐπέειθοντο, μετανοοῦσαν. Κι' ὅμως ποῖος δὲν θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν ἤθελε μῆτε ἡλίθιος μῆτε ἀλαζών νὰ φαίνεται εἰς τοὺς φίλους του; Θὰ ἐφαίνεται δέ, ὅτι εἶναι καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο, ἐὰν προλέγων τι ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φανερωνόμενον εἰς αὐτόν, ἔπειτα ἀπεδεικνύετο, ὅτι ψεύδεται. Εἶναι λοιπὸν φανερόν, ὅτι δὲν θὰ προσέλεγε τίποτε, ἐὰν δὲν ἦτο ἐθέσιος, ὅτι αὐτὸ θὰ ἐβγῃ ἀληθινόν. Αὐτὴν δὲ τὴν πεποιθήσιν εἰς ποῖον ἄλλον ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ κανεὶς παρὰ εἰς τὸν θεόν; Ἀφοῦ δὲ ἐπίστευεν εἰς τοὺς θεούς, πῶς δὲν παρεδέχετο, ὅτι ὑπάρχουν θεοί;

Ἀλλὰ προσέτι ἔκαμνε καὶ τὰ ἐξῆς πρὸς τοὺς φίλους του· δηλαδὴ διὰ μὲν τὰ πράγματα, ὅσων ἡ ἐκδοσις εἶναι ἀναγκαστική, συνεβούλευε (τοὺς φίλους του) νὰ τὰ κάμουν, ὅπως ἐνόμιζαν ὅτι θὰ γίνοντο καλύτερα· δι' ἐκεῖνα δέ, τῶν ὁποίων ἡ ἐκδοσις δὲν εἶναι γνωστή, τοὺς παρέπεμπεν εἰς τὴν μαντικὴν (διὰ νὰ μάθουν) ἂν πρέπει νὰ τὰ κάμουν. Καὶ ἔλεγεν, ὅτι ὅσοι πρόκειται νὰ κυβερνήσουν καλῶς τὸν οἶκόν των ἢ τὴν πόλιν, αὐτοὶ εἶχον ἀνάγκην μαντικῆς· διότι διὰ νὰ γίνῃ τις καλὸς οἰκοδόμος ἢ χαλκοουργὸς ἢ γεωργὸς ἢ ἱκανὸς νὰ ἀρχῇ τῶν ἀνθρώπων, ἢ νὰ ἀσχολῇται εἰς τὴν πολιτικὴν ἢ καλὸς λογιστὴς ἢ καλὸς οἰκονόμος ἢ καλὸς στρατηγός, ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνόμιζε διακτὰ καὶ δυνάμενα ν' ἀποκτηθοῦν μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν. Ἐνῷ τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἔλεγεν, ὅτι οἱ θεοὶ τὰ φυλάττουν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοὺς καὶ κανὲν ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι φανερόν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι οὔτε εἰς ἐκεῖνον, ποὺ ἐφύτευσε καλὰ ἕνα ἄγρον, εἶναι φανερόν ποῖος θὰ τὸν καρπωθῇ, οὔτε εἰς ἐκεῖνον, ποὺ ἔκτισεν οἰκίαν εἶναι φανερόν ποῖος θὰ τὴν κατοικήσῃ, οὔτε εἰς τὸν στρατηγὸν εἶναι φανερόν, ἂν συμφέρει νὰ εἶναι στρατηγός, οὔτε εἰς τὸν πολιτικὸν ἄνδρα εἶναι φανερόν, ἂν συμφέρει νὰ εἶναι ἀρχὼν τῆς πόλεως, οὔτε εἰς ἐκεῖνον, ποὺ ἐνυμφεῖται ὥραϊαν γυναῖκα, διὰ νὰ εὐφραίνεται, εἶναι φανερόν, ἂν δὲν λυπηθῇ ἐξ αἰτίας τῆς, οὔτε εἰς ἐκεῖνον, ποὺ ἔκαμιν ἰσχυροὺς συγγενεὺς μέσα εἰς τὴν πόλιν, εἶναι φανερόν, ἂν χάριν αὐτῶν δὲν θὰ στερηθῇ τὴν πόλιν. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ νομίζουν, ὅτι κανὲν δαιμόνιον δὲν ὑπάρχει διὰ ταῦτα, ἀλλ' ὅτι ὅλα κατανοοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, ἔλεγεν ὅτι εἶναι τρελλοί· εἶναι δὲ τρελλοὶ καὶ ὅσοι ἔρωτον τὸ μαντεῖον δι' ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔδωκαν οἱ θεοὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους

διακρίνειν, ὅσον εἰ τις ἐπερωτῇ πότερον ἐπιστάμενον, ἢ ἢ οὐκ ἐπιστάμενον, λαβεῖν κρεῖττον ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ πότερον ἐπιστάμενον κυβερνᾷ ἐπὶ τὴν αὐτὴν κρεῖττον λαβεῖν ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ εἰ ἐξοισιν ἀριθιμήσαντας ἢ μετρήσαντας ἢ στήσαντας εἰδέναι, τοὺς τὰ τοιαῦτα παρὰ τῶν θεῶν πυνθανομένους ἀθέμιτα ποιεῖν ἡγείτο. Ἐφ' ἧ δὲ δεῖν, ἢ μὲν μαθόντας ποιεῖν ἔδωκαν οἱ θεοί, μανθάνειν, ἢ δὲ μὴ ὅληα τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ, πειράσθαι διὰ μαντικῆς παρὰ τῶν θεῶν πυνθάνεσθαι· τοὺς θεοὺς γὰρ οἷς ἂν ὧσιν ἔλεγε σημανεῖν.

- 10 Ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνός γε αἰεὶ μὲν ἦν ἐν τῷ φανερῷ· προῦτε γὰρ εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τὰ γυμνάσια ἦει καὶ πληθούσης ἀγορᾶς ἐκεῖ φανερός ἦν, καὶ τὸ λοιπὸν αἰεὶ τῆς ἡμέρας ἦν ὅπου πλείστοις μέλλοι συνέσεσθαι. καὶ ἔλεγε μὲν ὡς τὸ πολύ, τοῖς δὲ βουλομένοις ἐξῆν ἀκούειν. οὐδὲς δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς οὐδὲ ἀνόσιον οὔτε πρᾶτοντος εἶδεν οὔτε λέγοντος ἥκουσεν· οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως ἥπερ τῶν ἄλλων οἱ πλείστοι διελέγετο σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἔκαστα γίνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ
- 12 καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μοιραίνοντας ἀπεδείκνυε. καὶ πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐσοκίπε πότερὰ ποτε νομίσαντες ἱκανῶς ἦδη τὰνθρώπινα εἰδέναι ἔρχονται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιοούτων φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπινα παρῆεν, τὰ δαιμόνια δὲ σκοποῦντες ἡγοῦνται τὰ προσήκοντα πρᾶττειν.
- 13 ἐθαύμαζε δ' εἰ μὴ φανερόν αὐτοῖς ἔστιν ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εἰδεῖν· ἐπεὶ καὶ τοὺς μέγιστον φρονούτας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν οὐ ταῦτα δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς μαινομένοις ὁμοίως διακείσθαι πρὸς ἀλλήλους. τῶν τε γὰρ μαινομένων τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δε-
- 14

ἄφου τὰ ἐρευνήσουν, νὰ τὰ διακρίνουν μόνοι των, π.χ. ἐὰν κα-
νείς ἤθελεν ἐρωτήσῃ, ποῖον ἐκ τῶν δύο εἶναι προτιμότερον
νὰ λάβῃ διὰ τὸ διπλὸ ἀμάρξι του, ἄνθρωπον ποὺ γνωρίζει, ἢ
ἥμιον χῆ ἢ ἄνθρωπον ποὺ δὲν γνωρίζει, ἢ ποῖον ἐκ τῶν δύο
εἶναι προτιμότερον νὰ λάβῃ διὰ τὸ πλοῖόν του, ἄνθρωπον
ποὺ γνωρίζει, ἢ κυβερνᾷ ἢ ἄνθρωπον ποὺ δὲν γνωρίζει, ἢ
ἄνθρωπον ποὺ δὲν μαθόν ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἐκεῖνοι, ποὺ εἶναι
δυνατὸν, ἀφου τὰ ἀριθμήσουν ἢ τὰ καταμετρήσουν ἢ τὰ ζυ-
γίσουν, νὰ τὰ μάθουν, οἱ τοιοῦτοι ἐνόμιζαν ὅτι κάμνουν ἀσέ-
θειαν. "Ἐλεγε δέ, ὅτι πρέπει ὅσα μὲν ἔδωκαν οἱ θεοί, ἀφου
τὰ μάθωμεν, νὰ τὰ κάμνωμεν, αὐτὰ νὰ τὰ μανθάνωμεν, ὅσα
δὲ δὲν εἶναι φανερά εἰς τοὺς ἀνθρώπους, νὰ προσπαθῶμεν
διὰ τῆς μαντικῆς παρὰ τῶν θεῶν νὰ τὰ πληροφοροῦμεθα·
διότι οἱ θεοὶ προλέγουσιν εἰς ὅσους εἶναι εὐμενεῖς.

Ἀλλὰ προσέτι ἐκεῖνος βέβαια πάντοτε ἦτο ἄνθρωπος
ὀλοφάνερως· διότι καὶ τὸ πρῶτ' εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τὰ
γυμνάσια μετέβαινε καὶ κατὰ τὰς ὥρας, ποὺ ἡ ἀγορὰ εἶναι
γεμάτη, παρουσιάζετο ἐκεῖ καὶ κατὰ τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἡμέρας
ἐκεῖ παρευρίσκετο, ὅπου ἔμελλε μὲ περισσότερους νὰ συναν-
τηθῇ. Καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ὤμιλε, ὅσοι δὲ ἤθελαν,
ἤμπορουσαν νὰ τὸν ἀκούουν. Κανείς δὲ ποτὲ ἔως τῶρα καμ-
μίαν ἀσέθειαν ἢ ἀνοσιότητα οὔτε εἶδε τὸν Σωκράτην νὰ κά-
μῃ οὔτε τὸν ἤκουσε νὰ λέγῃ. Διότι· δὲν συνδιελέγετο περὶ
τῆς τῶν πάντων φύσεως ὅπως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλ-
λους φιλοσόφους, ἐξετάζων δηλαδὴ πῶς εἶναι κατεσκευασμέ-
νος ὁ ὑπὸ τῶν φιλοσόφων καλούμενος κόσμος καὶ ἀπὸ ποίας
ἀναγκαιᾶς αἰτίας συμβαίνουν τὰ καθένα χωριστά, τὰ οὐρά-
νια φαινόμενα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνους, ποὺ ἐφρόντιζαν διὰ τὰ
τοιαῦτα, τοὺς ἀπεδείκνυε μωρούς. Καὶ πρῶτον μὲν περὶ
αὐτῶν τῶν φιλοσόφων ἐξήταζε ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀρὰ γε συν-
έβαινε, ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι ἀρκετὰ πλεόν ἐγνώρισαν τὰν-
θρώπων πράγματα, μεταβαίνουν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν τοιούτων
[οὐρανίων φαινομένων κλπ.] ἢ, ἀφου παρέβλεψαν τὰ ἀνθρώ-
πινα καὶ ἐξετάζουν τὰ θεῖα, νομίζουν, ὅτι κάμνουν τὸ κατῆ-
κόν των. Ἡπόρει δέ, πῶς δὲν τὸ καταλαβαίνουν ὀλοφάνερα
ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὰ εὗρουν·
ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ πάρα πολὺ ὑπερφηχανόυνται, διότι
ὀμιλοῦν περὶ αὐτῶν, δὲν ἔχουν τὰς αὐτὰς γνώμας ἀναμεταξύτων,
ἀλλὰ διακρίνεται πρὸς ἀλλήλους ὅπως οἱ τρελλοί. Διότι καὶ
ἐκ τῶν τρελλῶν ἄλλοι μὲν οὐδὲ τὰ φοβερά φοβοῦνται, ἄλλοι
δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερά φοβοῦνται καὶ ἄλλοι μὲν νομίζουν,

διέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερά φοβεῖσθαι, καὶ τοῖς μὲν
οὐδ' ἐν ὅλῳ δοκεῖν αἰσχροὺν εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν οὔτιον,
τοῖς δὲ οὐδ' ἐξιτητέον εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν, καὶ
τοὺς μὲν οὐδ' ἱερὸν οὔτε βωμὸν οὐτ' ἄλλο τῶν θείων οὐδὲν
τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα ταχυότα καὶ θηρία
σέβεισθαι· τῶν τε περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως μεριμνών-
των τοῖς μὲν δοκεῖν ἐν μόνον τὸ ὄν εἶναι, τοῖς δ' ἄπειρα
τὸ πλῆθος, καὶ τοῖς μὲν αἰεὶ πάντα κινεῖσθαι, τοῖς δ' οὐδὲν
ἂν ποτε κινήθῃναι, καὶ τοῖς μὲν πάντα γίνεσθαι τε καὶ
ἀπολλύσθαι, τοῖς δὲ οὐτ' ἂν γενέσθαι ποτὲ οὐδὲν οὔτε ἀπο-
λέσθαι. Ἐσκόπει δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τάδε, ἄρ' ὥσπερ οἱ τὰν-
θρώπεια μανθάνοντες ἡγοῦνται τοῦθ' ὅτι ἂν μάθωσιν
ἐαυτοὺς τε καὶ τῶν ἄλλων ὅτε ἂν βούλονται ποιῆσαι,
οὕτω καὶ οἱ τὰ θεῖα ζητοῦντες νομίζουν, ἐπειδὴ γινώσκιν
αἷς ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεσθαι, ποιῆσαι, ὅταν βούλονται,
καὶ ἀνέμους καὶ ὕδατα καὶ ὄρας καὶ οἶον ἂν ἄλλου δέων-
ται τῶν τοιούτων, ἢ τοιούτων μὲν οὐδὲν οὐδ' ἐλπίζουσιν,
ἀρκεῖ δ' αὐτοῖς γινῶναι μόνον ἢ τῶν τοιούτων ἕκαστα γί-
νεται. περὶ μὲν οὖν τῶν ταῦτα πραγματευομένων τοιαῦτα
ἔλεγεν· αὐτοὺς δὲ περὶ τῶν ἀνθρωπείων αἰεὶ διελέγετο σκο-
πῶν τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί δίκαιον,
τί ἀδίκον, τί σωφροσύνη, τί μανία, τί ἀνδρεία, τί δειλία,
τί πόλις, τί πολιτικός, τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικὸς ἀν-
θρώπων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοὺς μὲν εἰδότες ἡγεῖτο
καλοὺς ἀγαθοὺς εἶναι, τοὺς δ' ἀγνοοῦντας ἀνδραποδῶδεις
ἂν δίκαιους κεκληθῇαι.

17 "Ὅσα μὲν οὖν μὴ φανερὸς ἦν ὅπως ἐγίγνωσκεν, οὐδὲν
θαυμαστὸν ὑπὲρ τούτων περὶ αὐτοῦ παραγινῶναι τοὺς δικα-
στάς· ὅσα δὲ πάντες ἤδεσαν, οὐ θαυμαστὸν εἰ μὴ τούτων
ἐνεθυμήθωσαν· βουλευσας γάρ ποτε καὶ τὸν βουλευτικὸν
ὄρμον ὁμόσας, ἐν ᾧ ἦν κατὰ τοὺς νόμους βουλευέσθαι, ἐπι-
στάτης ἐν τῷ δήμῳ γενόμενος, ἐπιθυμήσας τοῦ δήμου
18 παρὰ τοὺς νόμους [ἐννέα στρατηγούς] μὴ ψήφω τοὺς ἀμφὶ
Θράσυλλον καὶ Ἑρσαινίδην ἀποκτείνει πάντας, οὐκ ἡθέ-

ἔτι οὐτε ἐνώπιον τοῦ ὄχλου εἶναι αἰσχρὸν νὰ λέγουν ἢ νὰ κάμουν, δι'τιδήποτε, ἄλλοι δὲ νομίζουν, ἔτι οὐδὲ νὰ παρουσιάζωνται· πρέπει ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄλλοι μὲν οὐτε ἱερὸν οὐτε βωμὸν οὐτε ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὰ θεῖα τιμῶν, ἄλλοι δὲ καὶ τὰς πέτρας καὶ τὰ τυχόντα ξύλα καὶ τὰ θηρία σέβονται· ὁμοίως καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐξετάζουν μετὰ προσοχῆς περὶ τῆς φύσεως τῶν πάντων, ἄλλοι μὲν ἔχουν τὴν γνώμην, ἔτι ἐν μόνον εἶναι τὸ ὄν, ἄλλοι δέ, ἔτι εἶναι ἄπειρα κατὰ τὸ πλῆθος καὶ ἄλλοι μὲν, ἔτι τὰ πάντα κινεῖνται αἰωνίως, ἄλλοι δέ, ἔτι τίποτε οὐδέποτε δὲν θέλει λάβεῖ κίνησιν, καὶ ἄλλοι μὲν, ἔτι τὰ πάντα γίνονται καὶ καταστρέφονται, ἄλλοι δέ, ἔτι οὐτε θέλει γίνεῖ ποτὲ τίποτε οὕτε θέλει καταστραφῇ. Ἐκαμνε δὲ περὶ αὐτῶν τῶν φιλοσόφων καὶ τὴν ἐξῆς παρατήρησιν· ἀρά γε, καθὼς ἐκεῖνοι, ποῦ μανθάνουν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, νομίζουν, ἔτι, δι'τιδήποτε ἤθελον μάθει, αὐτὸ καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοὺς καὶ εἰς ὅποιον ἄλλον θέλουν, θὰ τὸ κάμουν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ ἐρευνοῦν τὰ θεῖα, νομίζουν, ἔτι ἀφοῦ μάθουν κατὰ ποίους φυσικοὺς νόμους γίνεται τὸ καθὲν, θὰ κάμουν, ἔτσι θέλουν, καὶ ἀνέμους καὶ ὕδατα καὶ ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ ἔτι ἄλλο ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὰ τοιαῦτα· ἢ τοιοῦτο μὲν τίποτε δὲν ἐλπίζουν, τοὺς εἶναι δὲ ἀρκετὸν νὰ μάθουν μόνον πῶς τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ τοιαῦτα φαινόμενα γίνεται· Περὶ ἐκεῖνων μὲν λοιπόν, ποῦ ἡσυχολοῦντο δι' αὐτά, τοιαῦτα ἔλεγεν· αὐτοὺς δὲ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πάντοτε συνειλέγετο ἐξετάζων τί εἶναι εὐσέβεια, τί εἶναι ἀσέβεια, τί εἶναι καλόν, τί εἶναι αἰσχρὸν, τί εἶναι δίκαιον, τί εἶναι ἄδικον, τί εἶναι σωφροσύνη, τί εἶναι μαγία, τί εἶναι ἀνδρεία, τί εἶναι δειλία, τί εἶναι πόλις, τί εἶναι ἀνὴρ πολιτικός, τί εἶναι ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί εἶναι ἀνὴρ ἱκανὸς νὰ ἀρχῇ ἀνθρώπων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, τὰ ὅποια ὅσοι τὰ ἐγνώριζαν, τοὺς ἐνόμιζεν ἔτι εἶναι τελείως μορφωμένοι, ὅσοι δὲ τὰ ἠγνόουν, ἐνόμιζεν ἔτι δικαίως θὰ ἐκαλοῦντο δουλῶφρονες.

Δι' ὅσα μὲν λοιπὸν δὲν ἐξεδήλωνε ποῖαν γνώμην εἶχε, καθόλου παράξενον, ἔτι ἕνεκα αὐτῶν κακῶς ἔκριναν οἱ δικασταί, περὶ αὐτοῦ· ὅσα δὲ ἔλοι τὰ ἐγνώριζαν, δὲν εἶναι παράξενον, ἔτι αὐτὰ δὲν τὰ ἔλαβαν ὑπ' ὄψιν· δηλαδὴ, ὅτε κάποτε ἔγινε βουλευτὴς καὶ ὠρκισθῇ τὸν βουλευτικὸν ἔρχον, μὲ τὸν ὅποιον ἐπετρέπετο σύμφωνα πρὸς τοὺς νόμους νὰ γίνῃ βουλευτὴς, γεγόμενος ἐπιστάτης εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἐπειδὴ ὁ δῆμος παρὰ τοὺς νόμους ἐπεθύμησε διὰ μιᾶς ἀποφάσεως ἔλουν τοὺς περὶ τὸν Θράσυλλον

λίαν ἐπιτηγείσαι, ὀργιζομένου μὲν αὐτῷ τοῦ δήμου, πολλῶν δὲ καὶ δυνατῶν ἀπειλούντων· ἀλλὰ περὶ πλείονος ἐποιήσατο εὐοχεῖν ἢ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ παρὰ τὸ δίκαιον καὶ φυλάσσειν τοὺς ἀπειλούντας. καὶ γὰρ ἐπιμελεῖσθαι θεοὺς ἐνόμιζεν ἀνθρώπων οὐχ ὃν τρόπον οἱ πολλοὶ νομίζουσι· οὗτοι μὲν γὰρ οἴονται τοὺς θεοὺς τὰ μὲν εἰδέναι, τὰ δ' οὐκ εἰδέναι· Σωκράτης δὲ πάντα μὲν ἠγείτο θεοὺς εἰδέναι, τὰ τε λεγόμενα καὶ πράττομενα καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρεῖναι καὶ σημαίνειν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπείων πάντων.

Θαυμάζων οὖν ὅπως ποτὲ ἐπέσθησαν Ἀθηναῖοι Σωκράτῃ περὶ θεοῦ μὴ σωφρονεῖν, τὸν ἀσεβὲς μὲν οὐδὲν ποτε [περὶ τοὺς θεοὺς] οὐτ' εἰπόντα οὐτε πράξαντα, τοιαῦτα δὲ καὶ λέγοντα καὶ πράττοντα [περὶ θεῶν] οἷά τις ἂν καὶ λέγων καὶ πράττων εἴη τε καὶ νομίζοιτο εὐσεβεστάτος.

11. Θαυμαστὸν δὲ φαίνεται μοι καὶ τὸ πεισθῆναι τινὰς ὡς Σωκράτης τοὺς νέους διέφθειρεν, ὃς πρὸς τοῖς εἰρημένοις πρῶτον μὲν ἀφοροῦσιν καὶ γαστρός πάντων ἀνθρώπων ἐγκρατέστατος ἦν, εἶτα πρὸς χεῖμωνά καὶ θέρους καὶ πάντας πόνους καρτερικώτατος, ἔτι δὲ πρὸς τὸ μετρίων δεῖσθαι πεπαιδευμένος οὕτως ὥστε πάνν μικρὰ κεντημένους πάνν βράδιως ἔχειν ἀρκούντα. πῶς οὖν αὐτὸς ὢν τοιοῦτος ἄλλους ἂν ἢ ἀσεβεῖς· ἢ παρανόμους ἢ λήχνους ἢ ἀφροδιτῶν ἄκρατεῖς ἢ πρὸς τὸ πονεῖν μαλακοὺς ἐποίησεν· ἀλλ' ἔπαυσε μὲν τούτων πολλοὺς, ἀρετῆς ποιήσας ἐπιθυμῆναι καὶ ἐλπίδας παρασχών, ἂν ἑαυτῶν ἐπιμελῶνται, καλοὺς κἀγαθοὺς ἐσοθῆναι· καίτοι γε οὐδεπώποτε ὑπέσχετο διδάσκαλος εἶναι τούτου, ἀλλὰ τῷ φανεροῦς εἶναι τοιοῦτος ὢν ἐλπίζειν ἐποίει
- 2
- 3

καὶ Ἐρασινίδην νὰ τοὺς φονεύσῃ, δὲν ἠθέλησε νὰ θέσῃ τὸ ζήτημα εἰς ψηφοφορίαν, ἀν καὶ ὠργίζετο μὲν ἀπ' ἑνὸς κατ' αὐτοῦ ὁ δῆμος, πολλοὶ δὲ ἀπ' ἐτέρου ἰσχυροὶ τὸν ἀπειλοῦσαν· ἀλλ' ἐπρωτίμῃσε νὰ κρατήσῃ τὸν ὄρκον τοῦ παρὰ νὰ χαρισθῇ εἰς τὸν δῆμον καὶ νὰ προσφυλαχθῇ ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ τὸν ἀπειλοῦσαν. Διότι προσέτι ἐπίστευεν, ὅτι οἱ θεοὶ φροντίζουν διὰ τοὺς ἀνθρώπους ὅχι μὲ τὸν τρόπον ποὺ παραδέχονται οἱ περισσότεροι· οὗτοι μὲν δηλαδὴ φαντάζονται, ὅτι οἱ θεοὶ ἄλλα μὲν τὰ γνωρίζουν, ἄλλα δὲ δὲν τὰ γνωρίζουν· ὁ Σωκράτης ὅμως ἐνόμιζεν, ὅτι ὅλα οἱ θεοὶ τὰ γνωρίζουν, καὶ ὅσα λέγονται καὶ ὅσα πράττονται καὶ ὅσα σιωπηλῶς ἀποφασίζονται, παντοῦ δὲ εἶναι παρόντες καὶ προλέγουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους περὶ ὧν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Ἀπορῶ λοιπὸν μὲ τί τρόπον τέλος πάντων ἐπέισθησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπὶ ὁ Σωκράτης δὲν ἦτο εὐσεβὴς εἰς τὰ ἀποδλεπόντα τοὺς θεοὺς, ὁ ὁποῖος ἀσεβὴς μὲν ποτὲ τίποτε οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐπραξέ, τοιαῦτα δὲ καὶ ἔλεγε καὶ ἐπραττεν, ὅποια καὶ ὅταν λέγῃ κανεῖς καὶ ὅταν πράττῃ, θὰ ἦτο καὶ θὰ ἐνομίζετο εὐσεβέστατος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II.

Παράδοξον δὲ μοῦ φαίνεται καὶ τὸ ὅτι ἐπέισθησαν μερικοὶ, ὅτι τάχα ὁ Σωκράτης διέφθειρε τοὺς νέους, ὁ ὁποῖος, κοντὰ εἰς τὰ ὅσα ἔχομεν εἰπεῖ ἠθικὰ χαρίσματα, πρῶτον μὲν εἰς τὰ ἀφροδίσια καὶ τὰ φαγητὰ ἦτο ἀπὸ ὧν τοὺς ἀνθρώπους ὁ περισσότερον ἐγκρατῆς, ἔπειτα εἰς τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος καὶ εἰς πάντας τοὺς κόπους ὑπομονητικώτατος, προσέτι δὲ εἰς τὸ νὰ ἔχῃ μετρίαν ἀνάγκαν τόσοσιν συνηθισμένους, ὥστε, ἔχων παρὰ πολὺ ὀλίγα πράγματα, παρὰ πολὺ εὐκόλως νὰ νομίζῃ, ὅτι ἔχει ἀρκετὰ. Πῶς λοιπὸν, ἀφοῦ αὐτὸς ἦτο τοιοῦτος, τοὺς ἄλλους ἢ ἀσεβεῖς ἢ παρανόμους ἢ λαϊμάργους ἢ πρὸς τοὺς κόπους μαλθακοὺς ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς κάμῃ; Ἀλλὰ πολλοὺς μὲν ἠνάγκασε νὰ παύσουν αὐτὰς τὰς κακίας, ἀφοῦ τοὺς ἀνέβαλε τὴν ἀγάπην τῆς ἀρετῆς, καὶ τοὺς παρδείχεν ἑλπίδας, ὅτι, ἀν φροντίζον διὰ τὸν ἑαυτὸν τῶν, θὰ γίνον καλοὶ καὶ ἀγαθοί· καὶ ὅμως τοὐλάχιστον ποτὲ ἕως τῶρα δὲν ὑπεσχέθη, ὅτι εἶναι διδάσκαλος τούτου τοῦ πράγματος, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ φαίνεται, ἐνάρτετος, ἔκαμνε νὰ

τοὺς συνδιατρίβοντας ἑαυτῷ μιμουμένους ἐκείνον τοιοῦτους γενήσεσθαι. ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ σώματος αὐτὸς τε οὐκ ἡμέλει τοὺς τ' ἀμειλύντας οὐκ ἐπῆρει· τὸ μὲν οὖν ὑπερεσθίοντα ὑπερπονεῖν ἀπεδοκίμαζε, τὸ δέ, ὅσα ἡδέως ἢ ψυχῇ δέχεται, ταῦτα ἱκανῶς ἐκπονεῖν ἐδοκίμαζε· ταύτην γὰρ τὴν ἔξιν ὕγιενή τε ἱκανῶς εἶναι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν οὐκ ἐμποδίζειν ἔφη. [ἀλλ' οὐ μὴν θρυπτικὸς γε οὐδὲ ἀλαζονικὸς ἦν οὐτ' ἀμπεχόνη οὐθ' ὑποδέσει οὔτε τῇ ἄλλῃ διαίτῃ.] οὐ μὴν οὐδ' ἐρασιχρημάτους καὶ τοὺς συνόντας ἐποίει. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐπιθυμιῶν ἔπανε, τοὺς δὲ ἑαυτοῦ ἐπιθυμοῦντας οὐκ ἐπράττετο χρήματα. τούτου δ' ἀπεχόμενος ἐνόμιζεν ἐλευθερίας ἐπιμελεῖσθαι· τοὺς δὲ λαμβάνοντας τῆς ὀμιλίας μισθὸν ἀνδραποδιστάς ἑαυτῶν ἀπεκάλει διὰ τὸ ἀναγκαῖον αὐτοῖς εἶναι διαλέγεσθαι παρ' ὧν [ἀν] λάβοιεν τὸν μισθόν. ἐθαύμαζε δ' εἰ τις ἀρετὴν ἐπαγγελλόμενος ἀργύριον πράττειτο καὶ μὴ νομίζοι τὸ μέγιστον κέρδος ἔξιν φίλον ἀγαθὸν κτησάμενος, ἀλλὰ φοβοίτο μὴ ὁ γενόμενος καλὸς κἀγαθὸς τῷ τὰ μέγιστα εὐεργετήσαντι μὴ τὴν μεγίστην χάριν ἔξοι. Σωκράτης δὲ ἐπηγγέλατο μὲν οὐδενὶ πώποτε τοιοῦτον οὐδέν, ἐπίστευε δὲ τῶν συνόντων ἑαυτῷ τοὺς ἀποδεξαμένους ἄπερ αὐτὸς ἐδοκίμαζεν εἰς τὸν πάντα βίον ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις φίλους ἀγαθοὺς ἔσεσθαι. πῶς ἂν οὖν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ διαφθεῖροι τοὺς νέους; εἰ μὴ ἀρεῖ ἢ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορὰ ἐστίν.

Ἀλλὰ νῆ Δία, ὁ κατήγορος ἔφη, ὑπερορᾷν ἐποίει τῶν καθεστῶτων νόμων τοὺς συνόντας, λέγων ὡς μῶρον εἶη τοὺς μὲν τῆς πόλεως ἀρχοντας ἀπὸ κυάμου καθιστάναι, κυβερνήτη δὲ μηδὲνα ἐθέλειν χρῆσθαι κυμαεντῷ μηδὲ τέκτονι μηδ' αὐλητῇ μηδ' ἐπ' ἄλλα τοιαῦτα, ἃ πολλῷ ἐλάτ-

ἐλπίζουσιν οἱ συναναστρεφόμενοι αὐτόν, ὅτι, ἂν τὸν μιμῶνται θὰ γίνουσιν παρόμοιοι μετ' αὐτόν. Ἄλλα προσέτι καὶ τὸ σῶμά του καὶ ὁ ἴδιος δὲν τὸ παραμελοῦσε καὶ ἐκείνους, ποὺ τὸ παραμελοῦσαν, δὲν τοὺς ἐπαινοῦσε· τὸ μὲν λοιπὸν νὰ κοπιᾷ ζῆ κανεῖς ὑπερβολικὰ τρώγων κατὰ κόρον, τὸ ἀπεδοκίμαζε, τὸ δὲ νὰ κοπιᾷ ζῆ κανεῖς ἀρκετὰ δι' ὅσα ἢ ψυχῇ εὐχαρίστως τὰ δέχεται, τὸ ἐπεδοκίμαζε· διότι ἔλεγεν, ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος τοῦ ζῆν καὶ ἀρκετὰ ὑγιεινὸς εἶναι καὶ τὴν περὶ τῆς ψυχῆς φροντίδα δὲν ἐμποδίζει. [Καὶ ὅμως δὲν ἦτο οὔτε μαλθακὸς οὔτε ἀλαζὼν οὔτε κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν οὔτε κατὰ τὴν ὑπόδησιν οὔτε κατὰ τὴν λοιπὴν διαίταν]. Προσέτι οὐδὲ φιλοχρημάτων ἔκαμινεν ἐκείνους ποὺ τὸν συναναστρέφοντο. Διότι τὰς μὲν ἄλλας ἐπιθυμίας ἔκαμινε νὰ τὰς παύουν, ἀπ' ἐκείνους δὲ, ποὺ ἐπιθυμοῦσαν τὴν συναναστροφήν του, δὲν εἰσέπραττε χρήματα. Ἀπέχων δὲ ἀπὸ τοῦτο τὸ κακόν, ἐνόμιζεν, ὅτι διασώζει τὴν ἐλευθερίαν του· ἐκείνους δὲ, ποὺ ἐλάμβανον μισθὸν διὰ τὴν διδασκαλίαν των τοὺς ὠνόμαζε δούλους, οἱ ὅποιοι πωλοῦν τὸν ἑαυτὸν τοὺς ἀντὶ χρημάτων, διότι ἦσαν ἡναγκασμένοι νὰ συζητοῦν μετ' αὐτοῦς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἤθελον λάβει τὸν μισθόν. Ἐπὶ τοῦ δὲ, ἂν κανεῖς, ἔχων ὡς ἐπαγγελμα τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς, θὰ ἐλάμβανε χρήματα καὶ ἂν θὰ ἐνόμιζεν, ὅτι τὸ μεγαλύτερον κέρδος θὰ ἔχη, ἂν ἀποκτήσῃ καλὸν φίλον, ἀλλὰ φοβεῖται μήπως ἐκεῖνος, ποὺ θὰ ἐγίνετο καλὸς καὶ ἀγαθὸς εἰς τὸν ἐνεργητέσαντα αὐτόν τὰ μέγιστα δὲν θὰ ἐχρεώσεται τὴν μεγίστην εὐγνωμοσύνην. Ὁ Σωκράτης ὅμως εἰς κανένα ποτὲ ἕως τῶρα καὶν τοιοῦτο δὲν ὑπεσχέθη, ὅτι διδάσκει· ἀλλ' ἐπίστευεν, ὅτι, ὅσοι ἀπὸ τοὺς συναναστρεφόμενους αὐτὸν ἀποδεχθοῦν ὅσα ἀκριβῶς αὐτὸς ἐπεδοκίμαζε, καθ' ὅλην τὴν ζωὴν των καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν των καὶ ἀναμεταξὺ των θὰ γίνωνται φίλοι· καλοί. Πῶς λοιπὸν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ εἶναι δυνατόν νὰ διαφθείρῃ τοὺς νέους; Ἐκτὸς ἂν ἴσως ἡ περὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια εἶναι διαφθορά.

Ἄλλα μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὁ κατήγορος δι' ὀσχυρίσθη, ὅτι ἔκαμινεν ὁ Σωκράτης ἐκείνους, ποὺ τὸν συναναστρέφοντο, νὰ περιφρονῶν τοὺς ὑπάρχοντας νόμους λέγων, ὅτι τάχα θὰ ἦτο μωρὸν τοὺς μὲν ἀρχοντας τῆς πόλεως δι' ἐκλογῆς μὲ κυάμους νὰ διορίζωμεν, κυβερνήτην δὲ πλοῦτον διωρισμένον διὰ κυάμου κανεῖς νὰ μὴ θέλῃ νὰ χρησιμοποιοῖ, οὔτε τέκτονα οὔτε αὐλητὴν οὔτε δι' ὀλασθήποτε ἄλλας παρομοίας

τονας βλάβας ἀμαρτανόμενα ποιεῖ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἀμαρτανόμενων· τοὺς δὲ τοιοῦτους λόγους ἐπαίρειν ἔφη τοὺς νέους καταφρονεῖν τῆς καθεστῶσης πολιτείας καὶ ποιεῖν βιαίους. ἐγὼ δ' οἶμαι τοὺς φρόνησιν ἀσκούοντας καὶ νομίζοντας ἱκανοὺς εἶναι τὰ συμφέροντα διδάσκειν τοὺς πολίτας ἥκιστα γίνεσθαι βιαίους, εἰδότες ὅτι τῇ μὲν βίᾳ πρὸς οἷον ἐχθραὶ καὶ κίνδυνος, διὰ δὲ τοῦ πείθειν ἀνιδύμως τε καὶ μετὰ φιλίας ταῦτα γίνονται. οἱ μὲν γὰρ βιασθέντες ὡς ἀφαιρεθέντες μισοῦσιν, ὁ δὲ πείθωντες ὡς κεχαρισμένοι φιλοῦσιν. οὐκοῦν τῶν φρόνησιν ἀσκούτων τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἱσχυρῶν ἀνὲν γνώμης ἐχόντων [τὰ τοιαῦτα πράττειν] ἐστίν. ἀλλὰ μὴν καὶ συμμάχων β μὲν βιάζεσθαι τολμῶν δέοι· ἂν οὐκ ὀλίγων, ὁ δὲ πείθων δύναμει οὐδενός· καὶ γὰρ μόνος ἡγίει· ἂν δύνασθαι πείθειν. καὶ φρονεῖν δὲ τοῖς τοιοῦτοις ἥκιστα συμβαίνει· τίς γὰρ ἀποκτείνει τινα βούλοιτ' ἂν μᾶλλον ἢ ζῶντι πειθουμένῳ χρῆσθαι;

Ἄλλ', ἔφη γε ὁ κατήγορος, Σωκράτης ὁμιλεῖται γενομένου Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης πλείστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποιήσατον. Κριτίας μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ πάντων πλεονεκτιστάτος τε καὶ βιαιότατος [καὶ φονικώτατος] ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὐτῶν ἐν τῇ δημοκρασίᾳ πάντων ἀκρατέστατος τε καὶ ὀβρισιότατος [καὶ βιαιότατος]. ἐγὼ δ', εἰ μὲν τι κακὸν ἐκείνους τὴν πόλιν ἐποιήσατον, οὐκ ἀπολογήσομαι τὴν δὲ πρὸς Σωκράτη συνουσίαν αὐτοῖν ὡς ἐγένετο διηγήσομαι. ἐγενέσθη μὲν γὰρ διὰ τὸ ἄνδρα τοῦτον φύσει φιλοτιμοτάτω πάντων. Ἀθηναίων, βουλομένων τε πάντα δι' ἑαυτῶν πράττεσθαι καὶ πάντων ὀνομαστοτάτω γενέσθαι. ἥδεσαν δὲ Σωκράτη, ὅτι ἐλαχίστων μὲν χρημάτων αὐταρχεῖσθαι ζῶντα, τῶν ἡδονῶν δὲ πασῶν ἐγκρατέστατον ὄντα, τοῖς δὲ διαλεγόμενοις αὐτῷ πᾶσι χαρῶμενοι ἐν τοῖς λόγοις ὅπως βούλοιο. ταῦτα δὲ ὁρῶντες καὶ ὄντι οἷω προεῖρησθον πότερον τίς αὐτὸ φῇ τοῦ βίου τοῦ Σωκρά-

ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι, ἂν ἀποτύχουν, πολὺ ὀλιγωτέρας βλάβας προξενοῦν ἀπὸ ὅσων αἱ ὑποθέσεις τῆς πόλεως, ὅταν ἀποτυχάνουν· οἱ δὲ ταιοῦτοι λόγοι, δι' ἧς αὐτὴν ἔστι ξερῶναι τὸν νοῦν τῶν νέων ὥστε νὰ περιφρονοῦν τὸ ὑπάρχον πολίτευμα καὶ τοὺς κἀμόνους βίαιους. Ἐγὼ δὲ μὴ νομίζω, ὅτι ἐκεῖνοι, ποὺ εἶναι φρόνιμοι καὶ νομίζονται, ὅτι θὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ διδάσκουν τὰ συμφέροντα εἰς τοὺς πολίτας, καθόλου δὲν γίνονται βίαιοι, ἐπειδὴ γνωρίζουν, ὅτι εἰς μὲν τὴν βίαν προσυπάρχουν ἔχθραι καὶ κίνδυνοι, μὲ τὴν πειθὴ δὲ καὶ ἀκινδύνως καὶ φιλικῶς τὰ ἴδια πράγματα γίνονται.

Διότι ἐκεῖνοι μὲν, ποὺ ὑπέστησαν βίαν, ἐπειδὴ ἑσπερήθησαν κατὰ μισοῦν, ἐκεῖνοι δὲ, ποὺ ἐπεισθήσαν, ἐπειδὴ εὐηργετήθησαν, ἀγαποῦν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ βία ἴδιον ἀνθρώπων, ποὺ ἔχουν φρόνησιν, ἀλλ' ἐκείνων, ποὺ ἔχουν δύναμιν χωρὶς φρόνησιν, ἀλλὰ προσέτι ἐκεῖνος μὲν, ποὺ τολμᾷ νὰ μεταχειρίζεται βίαν, θὰ εἶχεν ἀνάγκην οὐκ ὀλίγων συμμάχων, ἐκεῖνος δὲ, ποὺ ἡμπορεῖ νὰ πείθῃ, κανένος· διότι καὶ μόνος του θὰ ἐπίστευεν, ὅτι ἡμπορεῖ νὰ πείθῃ καὶ καθόλου δὲν συμβαίνει εἰς τοὺς τοιοῦτους νὰ φονεύουν· διότι ποῖος θὰ ἤθελε μᾶλλον νὰ φονεύσῃ κανένα παρὰ νὰ τὸν χρησιμοποιοῖ ζωντανόν, ἀφοῦ τὸν πείσῃ·

Ἄλλὰ, δι' ἧς αὐτὴν ἔστι κατηγορεῖται, ἐπειδὴ ἔγιναν μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους ὁ Κριτίας καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, πλεῖστα κακὰ ἔκαμαν εἰς τὴν πόλιν. Διότι ὁ μὲν Κριτίας ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνδρας τῆς ὀλιγαρχίας ἔγινεν ὁ περισσότερον καὶ πλεονέκτης καὶ βίαιος [καὶ φονικὸς], ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἀπ' ἐτέρου ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνδρας τῆς δημοκρατίας ὁ περισσότερον ἐχθρὸς καὶ ἀλαζών [καὶ βίαιος]. Ἐγὼ δὲ, ἂν μὲν ἐκεῖνοι οἱ δύο ἔκαμαν τίποτε κακὸν εἰς τὴν πόλιν, δὲν θ' ἀπολογηθῶ· ἀλλὰ, πῶς ἔγινεν ἡ γνωριμία αὐτῶν μὲ τὸν Σωκράτην, θὰ διηγηθῶ. Δηλαδὴ ὑπῆρχαν, ὡς γνωστόν, οἱ δύο οὗτοι ἀνδρες ἐκ φύσεως οἱ περισσότερον φιλόδοξοι ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἀθηναίους, ἐπειδὴ ἤθελαν τὰ πάντα δι' αὐτῶν νὰ γίνωνται καὶ ἀπὸ ὅλους ν' ἀποκτήσουν αὐτοὶ τὸ μεγαλύτερον ὄνομα. Ἐξῆραν δὲ, ὅτι ὁ Σωκράτης μὲ ἐλάχιστα χρήματα ἔζη αὐταρκέστερα, εἰς διας δὲ τὰς ἡδονὰς ἦτο ἐγκρατέστατος, ὅλους δὲ, ποὺ συνδιελέγοντο μὲ αὐτὸν, τοὺς μετεχειρίζετο κατὰ τὴν ὁμίλιαν ὅπως ἤθελεν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἔδωκεν αὐτὰ καὶ ἦσαν τοιοῦτοι, ὁποῖους τοὺς περιεγράφαιμεν ἀνωτέρω, ποῖον ἐκ τῶν δύο θὰ παραδεχθῇ κανείς, ὅτι, ἐπειδὴ ἐπεθύμησαν τὸν βίον καὶ τὴν σωφροσύνην, τὴν

τοὺς ἐπιθυμήσαντε καὶ τῆς σωφροσύνης, ἣν ἐκεῖνος εἶχεν, ὀρέξασθαι τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, ἣ νομίσαντε, εἰ ὁμιλοῦσάτην ἐκείνῳ, γενέσθαι ἂν ἱκανωτάτω λέγειν τε καὶ πράττειν·

16 ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι, θεοῦ διδόντος αὐτοῖν ἣ ζῆν ὅλον τὸν βίον ὥσπερ ζῶντα Σωκράτη ἐόρων ἢ τεθνάναι, ἐλέσθαι ἂν μᾶλλον αὐτὸ τεθνάναι. δῆλω δ' ἐγενέσθην ἐξ ὧν ἐπαξάτην· ὥς γὰρ τάχιστα κρείττονε τῶν συγγιγνομένων ἡγησάσθην εἶναι, εὐθὺς ἀποπηδήσαντε Σωκράτους ἐπαρτέτην τὰ πολιτικά, ὥστε ἕνεκα Σωκράτους ὄρεχθῆναι.

17 Ἴσως οὖν εἴποι τις ἂν πρὸς ταῦτα ὅτι ἐχρῆν τὸν Σωκράτη μὴ πρότερον τὰ πολιτικά διδάσκειν τοὺς συνόντας ἢ σωφρονεῖν. ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ ἀντιλέγω· πάντας δὲ τοὺς διδάσκοντας ὁρῶ αὐτοὺς δεικνύοντας τε τοῖς μανθάνουσιν ἦτε αὐτοὶ ποιοῦσιν ἢ διδάσκουσιν καὶ τῷ λόγῳ

18 προσβιβάζοντας. οἶδα δὲ καὶ Σωκράτη δεικνύοντα τοῖς συνούσιν ἑαυτὸν καλὸν καγαθὸν ὄντα καὶ διαλεγόμενον καλύτερα περὶ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων. οἶδα δὲ καὶ αὐτὸν σωφρονούντα, ὅτε Σωκράτης συνήτην, οὐ φοβούμενον μὴ ζημιωθῇ ἢ παύσῃτο ὑπὸ Σωκράτους, ἀλλ' ὁλομένο· τότε κράτιστον εἶναι τοῦτο πράττειν.

19 Ἴσως οὖν εἴποιεν ἂν πολλοὶ τῶν φασκόντων φιλοσοφεῖν ὅτι οὐκ ἂν ποτε ὁ δίκαιος ἀδικος γένοιτο, οὐδὲ ὁ σώφρων ὑβριστής, οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ὧν μάθησις ἐστιν ὁ μαθὼν ἀνεπιστήμων ἂν ποτε γένοιτο. ἐγὼ δὲ περὶ τούτων οὐχ οὕτω γινώσκω· ὁρῶ γὰρ ὥσπερ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα ἀσκοῦντας οὐ δυναμένους ποιεῖν, οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσκοῦντας οὐ δυναμένους· οὔτε γὰρ ἂν δεῖ πράττειν οὔτε ὧν δεῖ ἀπέχεσθαι δύνανται. διὸ καὶ τοὺς υἱεῖς οἱ πατέρες, κἂν ὦσι σόφρονες, ὁμῶς ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἐργασθῶσι, ὥς τὴν μὲν τῶν χρηστῶν ὁμίλιαν ἀσκησιν οὖσαν τῆς ἀρετῆς, τὴν δὲ

ὅποιαν αὐτὸς ὁ Σωκράτης, εἶχε, δι' αὐτὸ ἐπεζητήσαν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἥ ἐπειδὴ ἐνόμισαν, ὅτι, ἂν συναναστραφούν μετ' αὐτόν, θά γίνοντο ἱκανώτατοι καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰ ἔργα; Ἐγὼ βέβαια νομίζω, ὅτι, ἂν ὁ Θεὸς ἔδινεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐκλέξουν ἡ νὰ ζῶν διον των τὸν βίον, ὅπως ἔβλεπαν τὸν Σωκράτην νὰ ζῇ, ἢ νὰ ἀποθάνουν, θὰ ἐπροτιμοῦσαν μᾶλλον ν' ἀποθάνουν. Τὸ ἀπέδειξαν δὲ ἀπὸ ὅσα ἐπραξαν. Μόλις δηλαδὴ ἐνόμισαν πολλοὶ γρήγορα, ὅτι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους συντρέφοντες τὸν, εὐθὺς φυγόντες μετ' ἐν πῆδημα ἀπὸ τὸν Σωκράτην ἡσυχολοῦντο μετ' τὴν πολιτικὴν, ἕνεκα ἀκριβῶς τῆς ὁποίας ἐπεζητήσαν τὴν συναναστροφὴν τοῦ Σωκράτους.

Ἰσως λοιπὸν ἡμποροῦσε νὰ εἴπῃ κανεὶς σχετικῶς πρὸς αὐτά, ὅτι ἔπρεπε ὁ Σωκράτης νὰ μὴ διδάσκῃ τὰ πολιτικά εἰς τοὺς μαθητάς του πρὶν γίνοντο σόφρονες. Ἐγὼ δὲ εἰς τοῦτο μὲν δὲν ἀντιλέγω· ἔλεπω δὲ ὅτι, ὅλοι, πού μετέρχονται τὸν διδάσκαλον, καὶ τὸν ἑαυτὸν των δεικνύουν εἰς τοὺς μαθητάς, τίνας τρόπους αὐτοὶ κάμνουν ὅσα διδάσκουν, καὶ διὰ τοῦ λόγου τοὺς ὁδηγοῦν εἰς τοῦτο. Γνωρίζω δὲ, ὅτι καὶ ὁ Σωκράτης ἐδείκνυε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι ἦτο καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ διελέγετο ὠραιότατα περὶ ἀρετῆς καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων. Γνωρίζω δὲ, ὅτι καὶ ἐκείνοι ἦσαν σόφρονες, ἐφ' ὅσον συναναστρέφοντο τὸν Σωκράτην, ὅχι διότι ἐφοβοῦντο, μήπως τιμωρηθῶν ἢ κτυπηθῶν ὑπὸ τοῦ Σωκράτους, ἀλλ' ἐπειδὴ τότε ἐνόμιζαν, ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ καλύτερον νὰ κάμνουν.

Ἰσως λοιπὸν ἡμποροῦσαν νὰ εἰποῦν πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνων, πού λέγουν ὅτι φιλοσοφοῦν, ὅτι οὐδέποτε ὁ δίκαιος ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀδίκος οὔτε ὁ σόφρων αὐθαίρετος οὔτε κατ' ἄλλο τίποτε ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια μανθάνονται, ὁ μαθὼν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀνεπιστήμων. Ἐγὼ ὅμως περὶ τούτων δὲν φρονῶ οὕτω· διότι παρατηρῶ, ὅτι, καθὼς τὰ σωματικά ἔργα ἐκείνοι, πού δὲν ἐξασκοῦν τὰ σώματα, δὲν ἡμποροῦν νὰ τὰ ἐκτελοῦν, ἔτσι καὶ τὰ ψυχικά ἔργα ἐκείνοι, πού δὲν ἐξασκοῦν τὴν ψυχὴν, δὲν ἡμποροῦν νὰ τὰ ἐκτελοῦν, διότι, οὔτε ὅσα πρέπει νὰ κάμνουν, ἡμποροῦν νὰ τὰ κάμνουν, οὔτε ἀπὸ ὅσα πρέπει ν' ἀπέχουν, ἡμποροῦν ν' ἀπέχουν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πατέρες τοὺς υἱούς των, καὶ ἂν εἶναι σόφρονες, ὅμως τοὺς ἐμποδίζουν ἀπὸ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ ἡ μὲν συναναστροφὴ τῶν ἐναρέτων εἶναι ἀσκησις τῆς ἀρετῆς,

τῶν πονηρῶν κατάλυνον. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τῶν ποιητῶν ὁ τε λέγων·

Ἐοθλὼν μὲν γὰρ ἀν' ἐοθλὰ διδάξεται· ἦν δὲ κακοῖσι
συμμίσσης, ἀπολεῖς καὶ τὸν ὄντα ρόον,

καὶ ὁ λέγων·

Αὐτὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακός, ἄλλοτε δ' ἐοθλός.
21 κατὰ δὲ μαρτυρῶ τούτοις· ὁρῶ γὰρ ὅσπερ τῶν ἐν μέτρῳ πεποιημένων ἐπὶ τοὺς μὴ μελετῶντας ἐπιανθανομένους, οὕτω καὶ τῶν διδασκαλικῶν λόγων τοῖς ἀμελοῦσι λήθην ἐγγιγνομένην. ὅταν δὲ τῶν νοητικῶν λόγων ἐπιλάθηται τις, ἐπιλέλησται καὶ ὧν ἡ ψυχὴ πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπεθόμει· τούτων δ' ἐπιλαθόμενον οὐδὲν θανατοῦν καὶ τῆς
22 σωφροσύνης ἐπιλαθέσθαι. ὁρῶ δὲ καὶ τοὺς εἰς φιλοσοφίαν προαχθέντας καὶ τοὺς εἰς ἔξωτας ἐγκυλισθέντας ἥτιον ἠνταμένους τῶν τε δεόντων ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῶν μὴ δεόντων ἀπέχεσθαι. πολλοὶ γὰρ καὶ χρημάτων δυνάμειοι φείδεσθαι, πρὶν ἐρᾶν, ἐρασθέντες οὐκέτι δύνανται· καὶ τὰ χρήματα καταναλώσαντες, ὧν πρόσθεν ἀπείχοντο κερδῶν, αἰσχαρὰ νομίζοντες εἶναι, τούτων οὐκ ἀπέχονται. πῶς οὖν οὐκ
23 ἐνδέχεται σωφρονήσαντα πρόσθεν αὐτῆς μὴ σωφρονεῖν καὶ δίκαια δυνηθέντα πράττειν αὐτῆς ἀδυνατεῖν; πάντα μὲν οὖν ἔμοιγε δοκεῖ τὰ καλὰ καὶ τὰγαθὰ ἀσκητὰ εἶναι, οὐχ ἥμισυ δὲ σωφροσύνη. ἐν τῷ γὰρ αὐτῷ σώματι συμπεφυτευμένα τῇ ψυχῇ αἱ ἡδοναὶ πείθουσιν αὐτὴν μὴ σωφρονεῖν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἑαυταῖς τε καὶ τῷ σώματι χαρίζεσθαι.

24 Καὶ Κριτίας δὴ καὶ Ἀλκιβιάδης, ἕως μὲν Σωκράτης σιγῆσθην, ἐδυνάσθησαν ἐκείνῳ χρωμένω συμμίχῃ τῶν μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· ἐκείνου δ' ἀπαλλαγέντε, Κριτίας μὲν φυχὴν εἰς Θετταλίαν ἐκεῖ συνῆν ἀνθρώποις ἀνομῇ μᾶλλον ἢ δικαιοσύνῃ χρωμένους, Ἀλκιβιάδης δ' αὖ διὰ μὲν αἰλλὰς ὑπὸ πολλῶν καὶ σεμνῶν γυναικῶν θηρώμενος, διὰ δύναιμι δὲ τὴν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς συμμάχοις ὑπὸ πολλῶν

ή δὲ συναναστροφή τῶν πονηρῶν καταστροφή. Εἶναι δὲ μάρ-
τυς τούτου ἀπὸ τούδ' ποιητὰς καὶ ἐκεῖνος ποῦ λέγει :

"Ἀπ' τοὺς καλοὺς πάντα καλὸ θὰ μάθῃς.

"Ἄν πηγαίνεις μὲ τοὺς κακοὺς,

καὶ τὸ μυαλὸ ποῦ σοῦλαξε θὰ χάσῃς.

καὶ ἐκεῖνος ποῦ λέγει :

"Ὁ καλὸς ἄλλοτε κακὸς καὶ ἄλλοτε καλὸς εἶναι.

Καὶ ἐγὼ δὲ συμφωνῶ μὲ αὐτὰ· διότι βλέπω, ὅτι, καθὼς ἀκριβῶς τὰ ἐμμέτρως πεποιημένα ἔπη ἐκεῖνοι, ποῦ δὲν τὰ μελετοῦν, τὰ ἔχουσι, ἔτσι καὶ εἰς ἐκείνους, ποῦ ἀμελοῦν τοὺς διδασκαλικοὺς λόγους, ἐπέρχεται λήθη. "Ὅταν δὲ κανεῖς λησμονήσῃ τοὺς συμβουλευτικούς λόγους, χάνει καὶ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς ἐκείνην, τὴν ὅποian ἔχουσα ἡ ψυχὴ ἐπεθύμει τὴν σωφροσύνην· ὅταν δὲ κανεῖς λησμονήσῃ ταῦτα, καθόλου παρὰξενον νὰ λησμονῇ καὶ τὴν σωφροσύνην. Βλέπω δὲ ὅτι καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ παρεσφύρθησαν εἰς τὴν φιλοποσίαν, καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ ἐκυλίσθησαν μέσα εἰς τοὺς ἔρωτας, ὀλιγώτερον ἠμποροῦν καὶ νὰ φροντίζουν δι' ὅσα πρέπει καὶ ν' ἀπέχουσι ἀπὸ ὅσα δὲν πρέπει. Διότι πολλοί, οἱ ὅποιοι ἠμποροῦσαν, πρὶν ἀγαπήσουν, νὰ φείδωνται τὰ χρήματά των, ἅμα ἀγαπήσουν, δὲν ἠμποροῦν πλέον· καὶ ἀπρὸ καταξοδεύουσιν τὰ χρήματά των, δὲν ἀπέχουσι ἀπὸ τὰ κέρδη ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὅποια προτύτερα ἀπέχον, ἐπειδὴ τὰ ἐνόμιζαν αἰσχρά· πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἐνδεχόμενον ἐνθ' κανεῖς προτύτερα ὑπὴρξε σῶφρων, κατόπιν νὰ μὴ εἶναι, καὶ ἐνθ' ἠδυνήθῃ νὰ πράττῃ τὸ δίκαιον, ἔπειτα ν' ἄδυνατῇ ; Πάντα λοιπὸν εἰς ἐμὲ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ φαίνονται ὅτι ἀποκτῶνται διὰ τῆς ἀσκήσεως πρὸ πάντων δὲ ἡ σωφροσύνη. Διότι, ἐπειδὴ μέσα εἰς τὸ αὐτὸ σῶμα εἶναι αἱ ἡδοναὶ συμφυτευμέναι μὲ τὴν ψυχὴν, τὴν πείθουσι νὰ μὴ σωφρονῇ, ἀλλὰ τάχιστα νὰ χαρίζεται καὶ εἰς αὐτάς καὶ εἰς τὸ σῶμα.

Καὶ ὁ Κριτίας λοιπὸν καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐνόσφ μὲν ἦσαν μαζὶ μὲ τὸν Σωκράτην, ἡδυνήθησαν ἔχοντας ἐκεῖνον ὡς σύμμαχον νὰ εἶναι κύριοι τῶν κακῶν ἐπιθυμιῶν· ὅταν δὲ ἔφυγαν ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ μὲν Κριτίας ἐξορισθεὶς εἰς Θεσσαλίαν ἐκεῖ συναναστρέφετο μὲ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι περισσότερον μετεχειρίζοντο τὴν ἀνομίαν παρὰ τὴν δικαιοσύνην, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐπειδὴ διὰ τὴν καλλονὴν του ὑπὸ πολλῶν καὶ σεβαστῶν γυναικῶν ἐκυνηγεῖτο, διὰ δὲ τὴν δυνάμιν του εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς συμμάχους ὑπὸ

καὶ δυνατῶν [κολακεύειν] ἀνθρώπων διαθροπτόμενος, ἐπὶ δὲ τοῦ δήμου τιμώμενος καὶ ῥαδίως πρωτεύων, ὥσπερ οἱ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἀθληταὶ ῥαδίως προτενόντες ἄμε-

λοῦσι τῆς ἀσκήσεως, οὕτω καὶ ἐκεῖνος ἡμέλεισεν αὐτοῦ. τοιού-
των δὲ συμβάντων αὐτοῖν, καὶ ὠγκωμένῳ μὲν ἐπὶ γένει, ἐπηρμένῳ δ' ἐπὶ πλοῦτι, πεφρονημένῳ δ' ἐπὶ δυνάμει, δια-
θεφρονημένῳ δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τοῖσις
[διεφθαρμένῳ] καὶ πολλὴν χρόνον ἀπὸ Σωκράτους γεροντέ,

26 ἰ θανμαστὸν εἰ ὑπερηφάνῳ ἐγενέσθην ; εἶτα, εἰ μὲν τι ἐπλημμελήσασθην, τούτου Σωκράτῃ ὁ κατήγορος αἰτιάται ; ὅτι δὲ νέω ὄντε αὐτῷ, ἥλικα καὶ ἀγνωμονεστάτῳ καὶ ἀκρα-

27 τεστάτῳ εἰκὸς εἶναι, Σωκράτης παρέσχε σῶφρονος, οὐδενὸς ἐπαινῶν δοκεῖ τῷ κατηγόρῳ ἄξιος εἶναι ; οὐ μὴν τὰ γε ἄλ-

λα οὕτω κρίνεται. τίς μὲν γὰρ ἀλήτης, τίς δὲ καθαριστής, τίς δὲ ἄλλος διδάσκαλος ἱκανὸς ποιήσας τοὺς μαθητάς, ἂν πρὸς ἄλλους ἐλθόντες χεῖρους φαῖναι, αἰτίαν ἔχει τούτου ;

τίς δὲ πατήρ, ἂν ὁ παῖς αὐτοῦ συνδιατρίβων τῷ σωφρονῇ, ὕστερον δὲ ἄλλῳ τῷ συγγενόμενος πονηρὸς γένηται, τὸν πρό-

σθεν αἰτιάται, ἀλλ' οὐκ, ὅσῳ ἂν παρὰ τῷ ὕστερῳ χεῖρων φαίνεται, τοσοῦτ' ἄλλῳ ἐπαινεῖ τὸν πρότερον ; ἀλλ' οἱ γὰρ πατέρες αὐτοὶ συνόντες τοῖς υἱοῖς, τῶν παίδων πλημμελοῦν-

28 ταν, οὐκ αἰτίαν ἔχουσιν, ἂν αὐτοὶ σωφρονῶνται. οὕτω δὲ καὶ Σωκράτῃ δίκαιον ἦν κρίνειν· εἰ μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως ἂν ἐδόκει πονηρὸς εἶναι· εἰ δ' αὐτὸς σωφρονῶν διετέλει, πῶς ἂν δικαίως τῆς οὐκ ἐνοῦσης αὐτῷ κα-

29 κίας αἰτίαν ἔχοι ; Ἄλλ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς πονηρὸν ποιεῖν ἐκείνους φαῦ-
λα πράττοντας ὁρῶν ἐπὶγνεί, δικαίως ἂν ἐκτεμνῶτο. [Κρι-
τίας μὲν τοίνυν αἰσθανόμενος ἐρῶντα Εὐθυνόδημον καὶ πει-
ρῶντα χρησθαί, καθάπερ οἱ πρὸς τάφοροδία τῶν σωμα-
τῶν ἀπολαύοντες, ἀπέτερε φάσκων ἀνελεύθερόν τε εἶναι καὶ οὐ πρόπον ἀνδρὶ καλῷ ἀγαθῷ τὸν ἐρῶμενον, ὃ βού-
λεται πολλοῦ ἄξιον φαίνεσθαι, προσαιτεῖν ὥσπερ τοὺς πτω-
χοὺς ἱκετεύοντα καὶ δέδμενον προσδοῦναι, καὶ ταῦτα μηδε-

πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν ἐκολακεύετο, ὑπὸ δὲ τοῦ λαοῦ ἐτιμάτο καὶ εὐκόλως ἐπρωτεύεν, καθὼς ἐκείνοι, πού εἰς τοὺς γυμνικούς ἀγῶνας εὐκόλως πρωτεύον, παραμελοῦν τὴν ἀσκησίν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐκεῖνος παρημέλησε τὸν ἑαυτὸν του. Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα συνέβησαν εἰς αὐτοὺς καὶ ἄφ' ἐνὸς μὲν ἐκόρδωναν διὰ τὸ γένος των, ἄφ' ἑτέρου δὲ ἐπαίροντο διὰ τὸν πλοῦτον των, ἐφούσκωναν δὲ διὰ τὴν δυνάμιν των, ἐκολακεύοντο δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, κοντὰ δὲ εἰς ἑλα κῦτὰ καὶ πολὺν καιρὸν μακρὰν τοῦ Σωκράτους εἶχαν μείνει, εἰ τὸ παράδοξον, ἂν ἔγιναν ὑπερήφανοι; Ἐπειτα ἂν βεβαίως ἔκαμαν κανὲν ἁμάρτημα, τοῦτο ὁ κατήγορος θεωρεῖ αἰτιον τὸν Σωκράτην; Διὰ τὸ ὅτι δέ, ὅτε ἦσαν νέοι αὐτοὶ οἱ δύο, καθ' ἣν ἡλικίαν καὶ παρὰ πολὺ ἀσυλλόγιστοι καὶ ἀσυγκράτητοι εἶναι φυσικὸν νὰ ἦσαν, ὁ Σωκράτης τοὺς ἔκαμε σώφρονας, νομίζει ὁ κατήγορος, ὅτι κανενὸς ἐπαίνου δὲν εἶναι ἄξιος ὁ Σωκράτης; Ἄλλ' ὅμως τὰ ἄλλα πράγματα τοῦ βίου δὲν κρίνονται ὁμοίως. Διότι ποῖος αὐλητής, ποῖος δὲ κιθαριστής, ποῖος δὲ ἄλλος διδάσκαλος, ἀφοῦ ἔκαμεν ἱκανοὺς μαθητάς του, ἂν, ἅμα ἔλθουν εἰς ἄλλους διδασκάλους, τοὺς φανοῦν χειρότεροι, κατηγορεῖται δι' αὐτό; Ποῖος δὲ πατήρ, ἂν τὸ παιδί του συναναστρεφόμενον μὲ κάποιον σωφρονῇ, ὑπερον δὲ συναναστρεφόμενον μὲ ἄλλον γίνεται κακόν, κατηγορεῖ τὸν πρῶτον, ἀντὶ τόσοον περισσότερον νὰ ἐπαινῇ τὸν πρῶτον, ὅσον πλησίον τοῦ δευτέρου φαίνεται χειρότερον; Ἄλλ' οἱ ἴδιοι βέβαια πατέρες συναναστρεφόμενοι τοὺς υἱοὺς των, ὅταν οἱ υἱοὶ των αὐτοὶ κάμουν κανὲν ἁμάρτημα, δὲν κατηγοροῦνται, ἐφθασὸν οἱ ἴδιοι εἶναι σώφρονες. Τοιοῦτοτρόπως δὲ καὶ τὸν Σωκράτην ἦτο δίκαιον νὰ κρίνῃ κανεὶς· ἂν μὲν αὐτὸς ἔκαμνε τίποτε φαῦλον, εὐλόγως θὰ ἐνομιζέτο κακοήθης, ἂν ὅμως αὐτὸς ἦτο διαρκῶς σώφρων, πῶς δικαίως θὰ κατηγορεῖτο δι' ἀνυπαρκτον εἰς αὐτὸν κακίαν;

Ἄλλ' ἂν προσέτι, χωρὶς νὰ κάμνῃ αὐτὸς καμμίαν πονηρὰν πράξιν, τοὺς ἐπαινοῦσεν ἐκείνους, ὅταν ἔκαμαν φαυλότητας, δικαίως θὰ ἦτο ἄξιος μομφῆς. [Ἐπειδὴ π.χ. κατένοε ὅτι ὁ Κριτίας ἦτο ἐρωτευμένος μὲ τὸν Εὐθύδημον καὶ προσεπάθει νὰ τὸν μεταχειρισθῇ μὲ ὅποιον τρόπον ἐκείνοι, πού ἀπολαύουν ἀφροδισιακῶς τὰ σώματα, τὸν ἀπέτρεπε λέγων, ὅτι καὶ ἀνάξιον ἐλευθέρου ἀνθρώπου εἶναι καὶ ἀνάρμοστον εἰς ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν τὸν ἐρωμένον, εἰς τὸν ὅποιον θέλει νὰ φαίνεται πολὺ σπουδαῖος, νὰ τὸν ζητιανεύῃ ἱκετεύων καθὼς οἱ πτωχοὶ καὶ παρακαλῶν αὐτὸν νὰ στέρξῃ,

- 30 νὸς ἀγαθοῦ, τοῦ δὲ Κριτίου τοῖς τοιοῦτοις οὐχ ὑπακούοντος οὐδὲ ἀποτρεπομένου, λέγεται τὸν Σωκράτη ἄλλων τε πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ Εὐθύδημου εἰπεῖν ὅτι οὐκὸν αὐτῷ δοκοίη πάσχειν ὁ Κριτίας, ἐπιθυμῶν Εὐθύδημον προσκνήσθαι ὥσπερ τὰ ἴδια τοῖς λίθοις. ἐξ ὧν δὴ καὶ ἐμίση τὸν Σωκράτη ὁ Κριτίας, ὥστε καὶ ὅτε τῶν τριάκοντα ὧν νομοθέτης μετὰ Χαριπίδους ἐγένετο, ἀπεμνημόνευσεν αὐτῷ καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἔγραψε λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν, ἐπηρεάζων ἐκείνῳ καὶ οὐκ ἔχων ὅπῃ ἐπιλάβοιτο, ἀλλὰ τὸ κοινῇ τοῖς φιλοσόφοις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπιφέρων αὐτῷ καὶ διαβάλλων πρὸς τοὺς πολλοὺς· οὐδὲ γὰρ ἔγωγε οὐτ' αὐτὸς τοῦτο πώποτε Σωκράτους ἤκουσα οὐτ' ἄλλου του φάσκοντος ἀκηκοέναι ἡσθόμην.] ἐδήλωσε δέ· ἐπεὶ γὰρ οἱ τριάκοντα πολλοὺς μὲν τὸν πολιτῶν καὶ οὐ τὸν χειρίστους ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ προετρέποντο ἀδικεῖν, εἰπέ που ὁ Σωκράτης ὅτι θαυμαστὸν οἱ δοκοίη εἶναι, εἰ τις γενόμενος βοῶν ἀγέλης νομεὺς καὶ τὰς βοῦς ἐλάττους τε καὶ χείρους ποιῶν μὴ ὁμολογῇ κακὸς βουκόλος εἶναι, ἐτι δὲ θαυμαστότερον, εἰ τις προστάτης γενόμενος πόλεως καὶ ποιῶν τοὺς πολίτας ἐλάττους τε καὶ χείρους μὴ αἰσχύνεται μῆδ' οἷται κακὸς εἶναι προστάτης τῆς πόλεως. ἀπαγγελέντος δὲ αὐτοῖς τούτου, καλῶσαντε δὲ τὴν Κριτίας καὶ ὁ Χαριπίδης τὸν Σωκράτη τὸν τε νόμον ἐδεικνύτην αὐτῷ καὶ τοῖς νεοῖς ἀπειπτήν μὴ διαλέγεσθαι. ὁ δὲ Σωκράτης ἐπήρετο αὐτῷ, εἰ ἐξεῖη πυνθάνεσθαι, εἰ τι ἀγνοοῖτο τῶν προαγορευομένων. τὼ δ' ἐφάρτην. Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, παρεσκεύασμαι μὲν πεῖθεσθαι τοῖς νόμοις· ὅπως δὲ μὴ δι' ἄγνοιαν λάθω τι παρὰ νομίσας, τοῦτο βούλομαι σαφῶς μαθεῖν παρ' ὑμῶν, πότερον τὴν τῶν λόγων τέχνην σὺν τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις εἶναι νομίζοντες ἢ σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς ἀπείχεσθαι κελεύετε αὐτῆς. εἰ μὲν γὰρ σὺν τοῖς ὀρθοῖς, ὅλην οὐκ ἀφικέον ἂν εἴη τοῦ ὀρθοῦς λέγειν· εἰ δὲ σὺν τοῖς μὴ ὀρθοῖς, ὅλην οὐκ

¹⁾ Ὅτι δηλ. ὁ Κριτίας μόνον διὰ τὸν Σωκράτην ἔκαμε τὴν ἀπαγόρευσιν.

καὶ μάλιστα ἀφοῦ αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι διόλου τίμια. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κριτίας δὲν τάκουεν αὐτὰ καὶ δὲν ἀπετρέπετο, λέγεται, ὅτι ὁ Σωκράτης ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν καὶ τοῦ Εὐθυδήμου εἶπεν, ὅτι τοῦ ἐφαίνετο ὅτι ὁ Κριτίας ἔπασχε κατὰ ἄξιον τῶν χοίρων, ἐπειδὴ ἐπεθύμει νὰ τριψῇ ἐπάνω εἰς τὸν Εὐθυδήμον καθὼς τὰ χοιρίδια ἐπάνω εἰς τὰς πέτρας. Ἐκ τούτων ἀκριβῶς τῶν ἀφορισμῶν ἐμίσει τὸν Σωκράτην ὁ Κριτίας, ὥστε, καὶ ὅταν ὦν ἕνας ἀπὸ τοὺς τριάκοντα τυράννους ἐγινε νομοθέτης μαζί με τὸν Χαρικλῆα, τοῦ τὸ φύλαξε καὶ εἰς τοὺς νόμους προσέθηκε δι' αὐτοῦ ἀπαγορεύσαν νὰ διδάσκη κανεῖς τὴν τέχνην τοῦ λόγου, θέλων νὰ βλάψῃ ἐκεῖνον καὶ μὴ ἔχων ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν πιάσῃ, ἀλλὰ τὴν κοινήν ὑπὸ τῶν πολλῶν κατὰ τῶν φιλοσόφων κατηγορίαν ἀπευθύνων κατ' αὐτοῦ καὶ διαβάλλων αὐτὸν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν πολλῶν· ἀλλὰ τοῦτο οὐτε ἀπὸ τὸν Σωκράτην ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸ ἤκουσα, οὔτε τὸ ἐπληροφορήθην ἀπὸ κανέναν ἄλλον, ὁ ὅποτος νὰ λέγῃ, ὅτι τὸ ἔχει ἀκούσει. Τοῦτο ἔμως ἀπειδείχθη· ἀφοῦ δηλαδὴ οἱ τριάκοντα τύραννοι πολλοὺς μὲν ἐκ τῶν πολιτῶν καὶ μάλιστα ἔχι τοὺς χειροτέρους ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ προέτρεπαν εἰς τὴν ἀδικίαν, εἶπε κάποτε ὁ Σωκράτης, ὅτι τοῦ ἐφαίνετο παράξενον, ἂν κανεῖς γενόμενος βροχὸς ἀγέλης ἀγελᾶδων καὶ τὰς ἀγελᾶδας ὀλιγωτέρας καὶ χειροτέρας κάμνων δὲν ἤθελεν ὁμολογῆσαι, ὅτι εἶναι κακὸς γελαδάρης, ἀκόμη δὲ παραξενότερον, ἂν κανεῖς γενόμενος ἄρχων τῆς πόλεως καὶ τοὺς πολίτας ὀλιγωτέρας καὶ χειροτέρους κάμνων δὲν θὰ ντρέπεται καὶ δὲν θὰ νομίσῃ, ὅτι εἶναι κακὸς ἄρχων τῆς πόλεως. Ἐπειδὴ δὲ ἀνγγέλλθη εἰς αὐτοὺς αὕτη ἡ ὁμίλια τοῦ Σωκράτους, ἀφοῦ τὸν ἐκάλεσαν οἱ δύο τους, καὶ ὁ Κριτίας καὶ ὁ Χαρικλῆς, καὶ τὸν νόμον ἔδειχναν εἰς αὐτὸν καὶ τοῦ ἀπηγόρευσαν νὰ συνδιαλέγεται πρὸς τοὺς νέους. Ὁ δὲ Σωκράτης τοὺς ἠρώτησε κατόπιν, ἂν ἐπετρέπετο νὰ ἐρωτήσῃ νὰ μάθῃ μῆψας ἀγνοῶσε τίποτε ἀπὸ τὰς ἀπαγορεύσεις αὐτάς. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ δύο συνήνεσαν. Ἐγὼ λοιπόν, εἶπεν, εἰμαι μὲν ἔτοιμος νὰ πείθωμαι εἰς τοὺς νόμους· ἀλλὰ ἵνα μὴ ἐξ ἀγνοίας κάμω καμμίαν παρανομίαν κατὰ λάθος, τοῦτο θέλω νὰ μάθω καθαρά ἀπὸ σᾶς, ποῖον δηλαδὴ ἐκ τῶν δύο, ἐπειδὴ νομίζετε, ὅτι ἡ τέχνη τῶν λόγων ἐνυπάρχει εἰς τὰ ὀρθῶς λεγόμενα, ἢ εἰς τὰ μὴ ὀρθῶς, διατάζετε τὴν ἀπ' αὐτῆς ἀποχὴν· Διότι, ἐὰν μὲν ἐνυπάρχῃ εἰς τὰ ὀρθῶς λεγόμενα, εἶναι φανερόν, ὅτι πρέπει γ' ἀποφεύγω νὰ ὁμιλῶ ὀρθῶς· ἐὰν δὲ εἰς τὰ μὴ ὀρθῶς λεγόμενα

- πειρατέον ὀρθῶς λέγειν. καὶ ὁ Χαρικλῆς ὀργισθεὶς αὐτῷ·
 35 Ἐπειδὴ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀγνοεῖς, τάδε σοι εὐμαθέστερα ὄντα προαγορεύομεν, τοῖς νέοις ὅλους μὴ φιαλέεσθαι. καὶ ὁ Σωκράτης· Ἴνα τοίνυν, ἔφη, μὴ ἀμφίβολον ἢ [ὥς ἄλλο τι ποιῶ ἢ τὰ προηγορευμένα], ὁρίσατέ μοι μέχρι πόσον ἐτὼν δεῖ νομίζειν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους. καὶ ὁ Χαρικλῆς· Ὅσοι περ, εἶπε, χρόνον βουλευένιν οὐκ ἔστιν, ὡς οἴπω φρονίμοις οὐσι· μηδὲ σὺ διαλέγου νεωτέρους τριάκοντα ἔτων. Μηδ' ἐάν τι ἀνώμα, ἔφη, ἦν παλὴν νεώτερος τριάκοντα ἔτων, ἔρωμαι ὅποσον πωλεῖ· Ναι τὰ γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς· ἀλλὰ τοι σῖγε, ὦ Σώκρατες, εὖωθας εἰδὼς πῶς ἔχει τὰ πλεῖστα ἔρωτᾷν ταῦτα οὐδ' ἔρωτα. Μηδ', ἀποκρίνομαι σὺν, ἔφη, ἂν τίς με ἐρωτᾷ νέος, ἐὰν εἰδῶ, ὅλον τοῦ οἴκει Χαρικλῆς ἢ ποῦ ἐστὶ Κριτίας· Ναι τὰ γε τοιαῦτα,
 37 ἔφη ὁ Χαρικλῆς. ὁ δὲ Κριτίας· Ἀλλὰ τῶνδ' ἐγὼ σε ἀπέχεσθαι, ἔφη, δεήσει, ὦ Σώκρατες, τῶν σκευέων καὶ τῶν τεκνίων καὶ τῶν χαλκίων· καὶ γὰρ οἷμαι αὐτοὺς ἤδη καταιετρίφθαι διαθρυλιμένους ὑπὸ σοῦ. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῶν ἐπομένων τούτοις, τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ ὁσίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων· Ναι μὰ Δί', ἔφη ὁ Χαρικλῆς· καὶ τῶν βουκόλων γε· εἰ δὲ μὴ, φυλάττου δπως
 38 μὴ καὶ σὺ ἐλάττω τὰς βούς ποιήσῃς. ἔνθα καὶ ὄχλον ἐγένετο ὅτι ἀπαγγελλέντος αὐτοῖς τοῦ περὶ τῶν βοῶν λόγου ὀργίζοντο τῷ Σωκράτει.
 39 Οἷα μὲν οὖν ἡ συνοουσία ἐγεγόνει Κριτία πρὸς Σωκράτη καὶ ὅς εἶχον πρὸς ἀλλήλους, εἴρηται. φαίην δ' ἂν ἔγωγε μηδενὶ μηδεμίαν εἶναι παίδευσιν παρὰ τοῦ μὴ ἀρεσκοντος. Κριτίας δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης οὐκ ἀρεσκοντος αὐτοῖς Σωκράτους ὁμιλησάτην· ὃν χρόνον ὁμιλεῖτην αὐτῷ, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ὀρχῆς ὀρμηκότε προσιεσάντο τῆς πόλεως. ἔτι γὰρ Σωκράτει συνόντες οὐκ ἄλλοις τιοὶ μάλλον ἐπεχειροῦν

μενα, είναι φανερόν, ὅτι πρέπει νὰ προσπαθῶ νὰ ὁμιλῶ ὀρθῶς. Καί ἐπειδὴ ὁ Χαρικλῆς ὠργίσθη κατ' αὐτοῦ, εἶπεν. Ἐπειδὴ, ὦ Σωκράτη, ἀγνοεῖς τὰς λεπτομερείας τοῦ νόμου, τὰ ἐξῆς, ποῦ εὐκολώτερα τὰ ἐννοεῖς, σοὺ τὰ ἀπαγορευόμεν, δηλαδὴ κατ' ὁλοκληρίαν νὰ μὴ συνδιαλέγεσαι πρὸς τοὺς νέους. Καί ὁ Σωκράτης εἶπε· διὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλλω λοιπόν, ὀρίσατέ μου μέχρι πόσων ἐτῶν πρέπει νὰ νομίζω ὅτι εἶναι νέοι οἱ ἄνθρωποι; καὶ ὁ Χαρικλῆς εἶπε· μέχρι τοῦ χρόνου ἀκριβῶς, ποῦ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνονται βουλευταί, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἀκόμη φρόνησιν, καὶ σὺ νὰ μὴ συνδιαλέγεσαι μὲ ἀνθρώπους νεωτέρους τῶν τριάκοντα ἐτῶν. Μηδὲ, ἂν ἀγοράζω τίποτε, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὅταν τὸ πωλῇ νεώτερος τῶν τριάκοντα ἐτῶν, νὰ μὴ ἐρωτῶ ἀντί πόσου τὸ πωλεῖ; Ναί, αὐτὰ μάλιστα, εἶπεν ὁ Χαρικλῆς· ἀλλὰ σὺ, ὡς γνωστόν, ὦ Σωκράτη, συνηθίζεις νὰ ἐρωτᾷς πῶς ἔχουν τὰ περισσότερα πράγματα, ἐνῶ τὰ γνωρίζεις· αὐτὰ λοιπόν νὰ μὴ τὰ ἐρωτᾷς. Οὕτε νὰ ἀποκρίνωμαι λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὅταν κανεὶς νέος μ' ἐρωτᾷ τίποτε, ἂν γνωρίζω π. χ. ποῦ κατοικεῖ ὁ Χαρικλῆς ἢ ποῦ εὐρίσκεται ὁ Κριτίας; Ναί εἰς τὰ τοιαῦτα βεβαίως θὰ ἀποκρίνεσαι, εἶπεν ὁ Χαρικλῆς. Ὁ δὲ Κριτίας εἶπεν· ἀλλὰ ἀπὸ τούτους βέβαια θὰ πρέπει ν' ἀπέχῃς, ὦ Σωκράτη, δηλ. ἀπὸ τοὺς κατεργαστάς τῶν δερμάτων, τοὺς κτίστας καὶ τοὺς χαλκιάδες· διότι νομίζω, ὅτι αὐτοὶ ἔχουν κατατριφθῇ ἀπὸ ἐσένα μὲ τὸ νὰ τοὺς μεταχειρίζεσαι κάθε τόσο ὡς παραδείγματα. Λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, θὰ πρέπει ν' ἀπέχῃ καὶ ἀπὸ τὰ συνακόλουθα αὐτῶν, δηλ. τὸ δίκαιον, τὸ ὅσιον καὶ τὰ ἄλλα παρόμοια; Ναί, μὰ τὸν Δία, εἶπεν ὁ Χαρικλῆς· καὶ ἀπὸ τοὺς βουκόλους βέβαια· εἰ δὲ μὴ φυλάγῃ νὰ μὴ κἀνῃς καὶ σὺ ὀλιγώτερας τὰς ἀγελάδας σου. Ἐξ αὐτοῦ ἐγίνε φανερόν, ὅτι, ἐπειδὴ τοὺς κατηγγέλθη ἡ περὶ τὸν ἀγελάδων ὁμιλίαν, εἶχον ὀργισθῇ κατὰ τοῦ Σωκράτους.

Ὅποια μὲν λοιπόν ὑπῆρξεν ἡ μαθήτευσις τοῦ Κριτίου εἰς τὸν Σωκράτην καὶ πῶς διέκειντο ἀναμεταξύ των, ἔχω εἶπει. Ὁ ἀποδείξω δὲ ἐγὼ τοῦλάχιστον, ὅτι εἰς κανένα καμμία παιδευσίς δὲν εἶναι δυνατὴ ἐκ μέρους ἐκείνου, ποῦ δὲν τὸν εἶναι ἀρεστός. Ὁ Κριτίας δὲ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης οἱ διότι ἤρσαντες εἰς αὐτοὺς ὁ Σωκράτης τὸν συνανεστράφησαν, κατ' ὃν χρόνον αὐτοὶ οἱ δύο τὸν συνανεστρέφοντο, ἀλλ' ἐπειδὴ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπεθύμησαν πολὺ νὰ γίνων ἀρχοντες τῆς πόλεως. Διότι, καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἦσαν μαζὶ μὲ τὸν Σωκράτην, δὲν ἐπεχείρουν νὰ συνδιαλέγονται μὲ ἄλλους παρὰ μὲ ἐκεῖ-

- 40 διαλέγεσθαι ἢ τοῖς μάλιστα πράττουσι τὰ πολιτικά. λέγεται γὰρ Ἀλκιβιάδην, πρὶν εἰκοσιν ἐτῶν εἶναι, Περικλεῖ ἐπιτρόπῳ μὲν ὄντι ἑαυτοῦ, προστάτῃ δὲ τῆς πόλεως, τοιάδε διαλεχθῆναι περὶ νόμων· Εἰπέ μοι, φάναι, ὦ Περικλείς, ἔχους ἂν με διδάξαι τί ἐστὶ νόμος; Πάντως ὀπίου, φάναι τὸν Περικλέα· Δίδαξον δὴ πρὸς τῶν θεῶν, φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην· ὡς ἐνῶ ἀκούων τινῶν ἐπαινουμένων, ὅτι νόμοι ἄνδρες εἰσίν. οἶμαι μὴ ἂν δικαίως τοῦτου τυχεῖν τοῦ ἐπαίνου τὸν μὴ εἰδὸτα τί ἐστὶ νόμος. Ἀλλ' οὐδέν τι χαλεποῦ πράγματος ἐπιθυμεῖς, ὦ Ἀλκιβιάδην, φάναι τὸν Περικλέα, βουλόμενος γινῶναι τί ἐστὶ νόμος· πάντες γὰρ οὗτοι νόμοι εἰσίν, οὓς τὸ πλῆθος συνελθὼν καὶ δοκιμάσαν ἐγραψε φράζον, αἱ τε δεῖ ποιεῖν καὶ αἱ μὴ. Πότερον δὲ τὰγαθὰ νομίσαν δεῖν ποιεῖν ἢ τὰ κακὰ; Τὰγαθὰ νῆ Δία, φάναι, ὦ μειράκιον, τὰ δὲ κακὰ οὐ. Ἐὰν δὲ μὴ τὸ πλῆθος, ἀλλ',
- 43 ὥσπερ ὁπου ὀλιγαρχία ἐστίν, ὀλίγοι συνελθόντες γράψουσιν ὅ τι χρεὶ ποιεῖν, ταῦτα τί ἐσσι; Πάντα, φάναι, ὅσα ἂν τὸ κρατοῦν τῆς πόλεως βουλευσάμενον, ἢ χρεὶ ποιεῖν, γράψῃ, νόμος καλεῖται. Κἂν τύραννος οὖν κρατῶν τῆς πόλεως γράψῃ τοῖς πολίταις, ἢ χρεὶ ποιεῖν, καὶ ταῦτα νόμος ἐστὶ; Καὶ ὅσα τυράννος ἄρῃον, φάναι, γράφει, καὶ ταῦτα νόμος καλεῖται. Βία δέ, φάναι, καὶ ἀνομία τί ἐστιν ὁ Περικλείς; Ἄρ' οὐχ ὅταν ὁ κρείττων τὸν ἥττω μὴ πείσας, ἀλλὰ βιασάμενος, ἀναγκάσῃ ποιεῖν ὅ τι ἂν αὐτῷ δοκῇ; Ἐμοιγε δοκεῖ φάναι τὸν Περικλέα. Καὶ ὅσα ἄρα τύραννος μὴ πείσας τοὺς πολίτας ἀναγκάζει ποιεῖν γράφον, ἀνομία ἐστὶ; Δοκεῖ μοι, φάναι τὸν Περικλέα· ἀνατίθεμαι γὰρ τό, ὅσα τύραννος μὴ πείσας γράφει, νόμον εἶναι. Ὅσα δὲ οἱ ὀλλοὶ τοὺς πολλοὺς μὴ πείσαντες, ὅλην κράτουντες γράφουσι, πότερον βίαν φῶμεν ἢ μὴ φῶμεν εἶναι; Πάντα μοι δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα, ὅσα τις μὴ πείσας ἀναγκάζει ἰνὰ ποιεῖν, εἶτε

νους, πού ἡσυχολοῦντο μὲ τὴν πολιτικὴν. Λέγεται δέ, ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης, προτοῦ γίνῃ εἰκόσιον ἐτῶν, μὲ τὸν Περικλῆ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπίτροπός του καὶ ἄρχων τῆς πόλεως, τοιαῦτά τινα συνδιελέχθη περὶ νόμων. Εἶπε μου, λέγεται, ὅτι εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Περικλῆ, ἤμπορεῖς νὰ μοῦ ἐξηγήσῃς τί εἶναι νόμος; Βεβαίωτάτα, εἶπεν ὁ Περικλῆς. Ἐξηγήσέ μου λοιπόν, δι' ὄνομα τῶν θεῶν, εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης; ἐπειδὴ ἐγὼ ἀκούων νὰ ἐπαίνωνται μερικοί, ὅτι εἶναι ἄνθρωποι νομιμόφρονες νομίζω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λάθῃ τοῦτον τὸν ἐπαινον· δικαίως ἐκεῖνος πού δὲν ἤξεύρει τί εἶναι νόμος. Ἀλλὰ διόλου δύσκολον πρᾶγμα δὲν ἐπιθυμῶ, ὁ Ἀλκιβιάδης, εἶπεν ὁ Περικλῆς, μὲ τὸ νὰ θέλῃς νὰ μάθῃς τί εἶναι νόμος; διότι βλαπτὰ εἶναι νόμοι, τὰ ὅποια τὸ πλῆθος, ἀφοῦ συνῆλθε καὶ ἐπεδοκίμασε, τὰ ἐνομοθέτησε ὀρίζον τι πρέπει νὰ κάμνῃ κανεῖς καὶ τί δὲν πρέπει. Ποῖον ἐκ τῶν δύο, ἐπειδὴ ἐνόμισεν, ὅτι πρέπει νὰ κάμνῃ κανεῖς τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ; Τὰ κακὰ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὁ μεῖράκιον, εἶπεν ὁ Περικλῆς, καὶ ὅχι τὰ κακὰ.—Ἐὰν ὁμοῦς ὅχι τὸ πλῆθος, ἀλλὰ, καθὼς ἔπου ὑπάρχει ὀλιγαρχία, ὀλίγοι, συνελθόντες νομοθετήσουν τί πρέπει νὰ κάμνῃ κανεῖς, ταῦτα τί εἶναι; Πάντα, εἶπεν ὁ Περικλῆς, ὅσα οἱ κατέχοντες τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν σκεφθέντες τί πρέπει νὰ κάμνῃ κανεῖς, τὰ νομοθετήσουν, καλοῦνται νόμοι.—Καὶ ἂν τύραννος λοιπόν, ὁ ὁποῖος κυριαρχεῖ τῆς πόλεως, νομοθετῇ, καὶ ταῦτα εἶναι νόμοι; Καὶ ὅσα τύραννος ἄρχων, εἶπεν ὁ Περικλῆς, νομοθετεῖ καὶ ταῦτα εἶναι νόμοι. Βία δὲ καὶ ἀνομία, εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης, τί εἶναι, ὁ Περικλῆ; Ἀρὰ γε δὲν εἶναι, ὅταν ὁ ἰσχυρότερος τὸν ἄδυνατώτερον ὅχι διὰ τῆς πειθούς ἀλλὰ διὰ τῆς βίας τὸν ἀναγκάζῃ νὰ κάμνῃ, ὅ, τι ἀρέσει εἰς αὐτόν; Ἐγὼ τοῦλάχιστον ἔτσι νομίζω, εἶπεν ὁ Περικλῆς. Καὶ ὅσα λοιπόν τύραννος χωρὶς νὰ πείσῃ τοὺς πολλούς, νομοθετῶν τοὺς ἀναγκάζει νὰ κάμνουν, δὲν εἶναι ἀνομία; Ἐτσι νομίζω, εἶπεν ὁ Περικλῆς· διότι παίρνω πίσω τὸν λόγον μου, ὅτι εἶναι νόμοι ὅσα τύραννος ἄνθρωπος χωρὶς νὰ πείσῃ νομοθετεῖ. Ὅσα δὲ οἱ ὀλίγοι χωρὶς νὰ πείσουν τοὺς πολλούς, ἀλλὰ διότι κυριαρχοῦν αὐτῶν, νομοθετῶν, ποῖον ἐκ τῶν δύο, θὰ εἰπωμεν, ὅτι εἶναι; ταῦτα βία, ἢ θὰ εἰπωμεν, ὅτι δὲν εἶναι; Ὅλα νομίζω ἐγὼ, εἶπεν ὁ Περικλῆς, ὅσα κανεῖς ἀναγκάζει· ἔστιν νὰ κάμνῃ, χωρὶς νὰ τὸν πείσῃ· εἴτε νομοθετῶν εἴτε ὅχι, ταῦτα εἶναι· βία μᾶλλον παρὰ νόμοι. Καὶ ὅσα λοιπόν ὀλόκληρον τὸ πλῆθος, ὅταν ἐξουσιάζῃ τοὺς πλουσίους νομοθετεῖ χωρὶς νὰ τοὺς πείσῃ,

- γράφων, εἴτε μὴ, βία μᾶλλον ἢ νόμος εἶναι. Καὶ ὅσα ἄρα τὸ πᾶν πλῆθος κρατοῦν ἰὼν τὰ χρήματα ἔχονταν γράφει μὴ
- 46 πείσας, βία μᾶλλον ἢ νόμος ἦν εἶη; Μάλα τοι φάναι τὸν Περικλέα, ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ ἡμεῖς τηλικούτοι ὄντες δεινοὶ τὰ τοιαῦτα ἤμεν· τοιαῦτα γὰρ καὶ ἐμελεῶμεν καὶ ἐσοφίζομεθα ὁἵαπερ καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ δοκεῖς μελετᾶν. τὸν δὲ Ἀλκιβιάδην φάναι· Εἴθε σοι, ὁ Περικλείης, τότε συνεγενόμην διε δεινότητος ἐαυτοῦ [ταῦτα] ᾗσθα.
- 47 Ἐπεὶ τοίνυν τάχιστα τῶν πολιτευομένων ὑπέλαβον κρείττονες εἶναι, Σωκράτει μὲν οὐκ ἐτι προσῆσαν· οὔτε γὰρ αὐτοῖς ἄλλως ἤρρεσκεν, εἴ τε προσέλθοιεν, ὑπὲρ ὧν ἡμάρτανον ἐλεγχομένοι ἤχθοντο· τὰ δὲ τῆς πόλεως ἐπραττον,
- 48 ὧνπερ ἔνεκεν καὶ Σωκράτει προσῆλθον. ἀλλὰ Κρίτων τε Σωκράτους ἢν ὁμιλητῆς καὶ Χαιρεφῶν καὶ Χαιρεκράτης καὶ Ἐρμογένης καὶ Σιμμίας καὶ Κέβης καὶ Φαιδῶνδας καὶ ἄλλοι, οἱ ἐκείνῳ συνῆσαν, οὐχ ἵνα δημηγορικοὶ ἢ δικαιοκῶν γένοντο, ἀλλ' ἵνα καλοὶ καὶ κάγαθοι γενόμενοι καὶ οἰκῶν καὶ οἰκέταις καὶ οἰκείοις καὶ φίλοις καὶ πόλει καὶ πόλεως δύναιντο καλῶς χρῆσθαι. καὶ τούτων οὐδεὶς οὔτε νεώτερος οὔτε πρεσβύτερος ὧν οὗτ' ἐποίησε κακὸν οὐδὲν οὗτ' αἰτίαν ἔσχεν.
- 49 Ἀλλὰ Σωκράτης γ', ἔφη ὁ κατήγορος, τοὺς πατέρας προσηλακίζειν ἐδίδασκε, πείθων μὲν τοὺς συνόντας ἐαυτῷ σοφωτεροὺς ποιεῖν τῶν πατέρων, φάσκων δὲ κατὰ νόμον ἐξεῖναι παρανοίους ἐλόντι καὶ τὸν πατέρα ὄψαν, τεκμηρίῳ τούτῳ χρῶμενος, ὥς τὸν ἀμαθέστερον ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου νόμῳ εἶναι δεδεδόσθαι. Σωκράτης δὲ τὸν μὲν ἀμαθίως ἔνεκα δεσμεύοντα δικαίως ἂν καὶ αὐτὸν φέτο δεδεδόσθαι ὑπὸ τῶν ἐπιστάμενων ἢ μὴ αὐτοῖς ἐπίσταται· καὶ τῶν τοιούτων ἔνεκα πολλάνκις ἐνοήσεται, τί διαφέρει μανίᾳ ἀμαθία· καὶ τοὺς μὲν μαινομένους φέτο συμφερόντως ἂν δεδεδόσθαι καὶ ἐαυτοῖς καὶ τοῖς φίλοις, τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους τὰ δέοντα δικαίως
- 51 ἂν μανθάνειν παρὰ τῶν ἐπισταμένων. ἀλλὰ Σωκράτης γε, ἔφη ὁ κατήγορος, οὐ μόνον τοὺς πατέρας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλ-

δὲν θά ἦσαν μᾶλλον βία παρά νόμος; Πάρα πολύ, εἶπεν ὁ Περικλῆς, ὃ Ἀλκιβιάδῃ, καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἤμεθα εἰς τὴν ἡλικίαν σου, ἤμεθα δεινοὶ εἰς τοιαύτας συζητήσεις; διότι τέτοια πράγματα καὶ ἐξητάζαμεν καὶ φευρίσκαμεν, ὅποια ἀκριθῶς καὶ σὺ τῶρα μοῦ φαίνεται ὅτι ἐξετάζεις. Ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης εἶπεν· εἴθε, ὦ Περικλῆ, τότε νὰ σὲ συναναστρέφω, ὅτε εἴχες τὴν μεγίστην σου δεινότητα.

Ἄφου λοιπὸν πολὺ γρήγορα ἐνόμισαν, ὅτι ἦσαν ἱκανώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολιτευομένους, πλέον δὲν συναναστρέφοντο τὸν Σωκράτην· διότι καὶ ἄλλῃς δὲν τοὺς ἦτο καὶ ἀρεστός, καί, ἂν τὸν ἐπλησίαζον, ἐπειδὴ ἠλέγχοντο διὰ τὰ ἁμαρτήματά των, δυσηρεστοῦντο· ἡσυχολοῦντο δὲ μὲ τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀκριθῶς καὶ προσήλθαν εἰς τὸν Σωκράτην. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κρίτων ἦτο μαθητὴς τοῦ Σωκράτους καὶ ὁ Χαιρεφῶν καὶ ὁ Χαιρεκράτης καὶ ὁ Ἑρμογένης καὶ ὁ Σιμμίας καὶ ὁ Κέβης καὶ ὁ Φαιδῶνδας καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι τὸν συναναστρέφοντο, ὅχι διὰ νὰ γίνονιν βήτορες δημηγορικῶν ἢ δικανικῶν λόγων, ἀλλ' ἵνα, ἀφ' οὗ γίνουιν καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ καὶ τὴν οἰκογένειάν των καὶ τοὺς δούλους των καὶ τοὺς συγγενεῖς των καὶ τοὺς φίλους των καὶ τὴν πόλιν καὶ τοὺς συμπολίτας των νὰ ἡμποροῦν καλὰ νὰ τοὺς περιποιῶνται. Καὶ ἀπ' αὐτοὺς κανεῖς, ὅτε ἦτο νέος ὅτε ἦτο ἡλικιωμένος, ὅτε ἔκαμε κανὲν κακὸν οὔτε κατηγόρηθη διὰ κακὴν πράξιν.

Ἄλλ' ὁ Σωκράτης, εἶπεν ὁ κατήγορος, ἐδίδασκε τοὺς υἱούς νὰ περιφρονῶν τοὺς πατέρας, ἐπειδὴ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπειθειν ἐκείνους πρὸς τὸν συναναστρέφοντο, ὅτι τοὺς κάμνει σωφτέρους ἀπὸ τοὺς πατέρας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔλεγεν ὅτι ἐπιτρέπεται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον, ἀφ' οὗ ἀποδείξῃ κανεῖς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου παράφρονα καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα του, νὰ τὸν δέσῃ, τοῦτο μεταχειριζόμενος ὡς ἀπόδειξιν, ὅτι τάχα ὁ ἀμαθέστερος ὑπὸ τοῦ σωφτεροῦ εἶναι νόμιμον νὰ δεθῇ. Ὁ Σωκράτης ὅμως, ἐκείνους μὲν, ποὺ δένει κάποιον διότι εἶναι ἁμαρτίας, δικαίως ἐνόμιζεν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἔπρεπε νὰ δένεται ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ἡξέουρον ὅσα αὐτὸς δὲν ἡξέουρε· καὶ ἕνεκα αὐτῶν τῶν ἀφορμῶν πολλάκις ἐξητάζε κατὰ τί διαφέρει ἡ ἀμάθεια ἀπὸ τὴν μαρίαν· καὶ οἱ μὲν τρελλοὶ ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ δένωνται πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τῶν ἑαυτῶν των καὶ τῶν φίλων, ἐκείνοι δὲ ποὺ δὲν ἡξέουρον τὰ ὅσα πρέπει, ἐνόμιζεν, ὅτι δικαίως θὰ τὰ ἐμάνθανον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ ἡξέουρον. Ἀλλὰ ὁ Σωκράτης, εἶπεν ὁ κατήγορος, ὅτι ἐγίνετο ἀφορμὴ ὅχι μόνον οἱ πατέρες ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλ-

λους συγγενεῖς ἐποίει ἐν ἀτιμίᾳ εἶναι παρὰ τοῖς ἑαυτῶ συν-
οῦσι, λέγων ὅς οὔτε τοὺς κάμνοντας οὔτε τοὺς δικαιομέ-
52 νους οἱ συγγενεῖς ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἱ ἱατροί, τοὺς δὲ οἱ συνδικεῖν ἐπιστάμενοι. ἔφη δὲ καὶ περὶ τῶν φίλων αὐτὸν λέγειν ὅς οὐδὲν ὄφελος εὖρους εἶναι, εἰ μὴ καὶ ὠφελ-
εῖν δυνήσονται· μόνους δὲ φράσκειν αὐτὸν ἀξίους εἶναι τι-
μῆς τοὺς εἰδότας τὰ δέοντα καὶ ἐξημενεῖσαι δυναμένους·
ἀναπειθόντα οὖν τοὺς νέους αὐτὸν ὡς αὐτὸς εἴη σοφώτατος
τε καὶ ἄλλους ἱκανώτατος ποιῆσαι σοφούς, οὕτω διατιθέναι
τοὺς ἑαυτῶ συνόντας ὥστε μηδამοῦ ταρ' αὐτοῖς τοὺς ἄλ-
53 λους εἶναι πρὸς ἑαυτόν. ἐγὼ δ' αὐτὸν οἶδα μὲν καὶ περὶ πατέρων τε καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν [τε] καὶ περὶ φίλων ταῦτα λέγοντα· καὶ πρὸς τοιούτοις γε δὴ ὅτι τῆς ψυχῆς ἐξελ-
θούσης, ἐν ἣ μόνῃ γίγνεται φρόνησις, τὸ σῶμα τοῦ οἰκειο-
τάτου ἀνθρώπου τὴν ταχίστην ἐξευεγκνόντες ἀφαιρίζουσιν.
54 ἔλεγε δ', ὅτι καὶ ζῶν ἕκαστος ἑαυτοῦ, ἐν πάντων μάλιστα φιλεῖ, τοῦ σώματος ὅτι ἂν ἀρξῇον ἢ καὶ ἀνοφελές, αὐτὸς δὲ ἀφαιρεῖ καὶ ἄλλοι παρέχει. αὐτοῖ τέ γε αὐτῶν δυνσχάς τε καὶ τριχάς καὶ τύλους ἀφαιροῦσι καὶ τοῖς ἱα-
τροῖς παρέχουσι μετὰ πόνον τε καὶ ἀληθδόνων καὶ ἀποτέ-
μειν καὶ ἀποκάειν καὶ τούτου χάριν οἶοντα δεῖν αὐτοῖς
καὶ μισθὸν τίνειν· καὶ τὸ σῶλον ἐκ τοῦ στόματος ἀποπτύ-
55 οῦσιν ὡς δύνανται φρονιμώτατον εἶναι καὶ ὠφελιμώτατον, ὅπως, ἔάν τε ὑπὸ πατρὸς ἔάν τε ὑπὸ ἀδελφοῦ ἔάν τε ὑπ' ἄλ-
λου τινὸς βούληται τιμᾶσθαι, μὴ τῷ οἰκέτῳ εἶναι πιστεύων ἀμελῇ, ἀλλὰ πειράται, ὅφ' ὃν ἂν βούληται τιμᾶσθαι, τού-
τοις ὠφέλιμος εἶναι.

λοι συγγενεῖς νὰ μὴ τιμῶνται ἀπὸ τοὺς συναναστροφόμενους αὐτὸν ἐπειδὴ ἔλεγε, ὅτι οὐτε ἐκείνους, ποὺ εἶναι ἀσθενεῖς, οὐτε ἐκείνους ποὺ δικάζονται, ὦφελον οἱ συγγενεῖς, ἀλλὰ τοὺς μὲν πρῶτους οἱ ἱατροί, τοὺς δὲ δευτέρους ἐκεῖνοι, ποὺ μποροῦν νὰ ὑπερασπίσουν μίαν δίκην. Εἶπε δὲ ὁ κατήγορος, ὅτι καὶ διὰ τοὺς φίλους ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, ὅτι τίποτε δὲν ὦφελει νὰ ἔχουν καλὰς διαθέσεις, ἀν δὲν θὰ ἤμπορουσαν καὶ νὰ ὦφελον· ὅτι ἀκόμη ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, ὅτι μόνοι ἀξιοὶ τιμῆς εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ γνωρίζουν τὰ ὅσα πρέπει καὶ ἤμπορον νὰ τὰ ἐξηγήσουν· μὲ τὸ νὰ πείθῃ λοιπὸν τοὺς νέους, ὅτι τάχα αὐτὰς ἦτο καὶ σωφώτατος καὶ ἱκανώτατος νὰ κάμνῃ καὶ τοὺς ἄλλους σοφούς, ἔτσι ἐμῶρφωεν τὴν γνώμην ἐκείνων, ποὺ τὸν συναναστρέφοντο, ὥστε οὐδενὸς λόγου ἀξιοὶ νὰ εἶναι εἰς τὴν συνεῖδῃσίν των οἱ ἄλλοι παραβαλλόμενοι πρὸς αὐτόν. Ἐγὼ δὲ γνωρίζω μὲν ὅτι καὶ διὰ τοὺς πατέρας καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς καὶ διὰ τοὺς φίλους ἔλεγε ταῦτα· καὶ πρὸς τοῦτοις μάλιστα, ὅτι, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ σῶμα, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν μόνην ἢ φρόνησιν ἐνεργεῖ, τὸ σῶμα καὶ τοὺς πλησιεστάτους συγγενεοὺς ἀφ' οἷς ἀνθρώποι τάχιστα τὸ κηδεύουσιν, τὸ κρύπτουν διὰ τῆς ταφῆς, ἔλεγε δὲ, ὅτι καὶ ἐνὸςψ' ἤ ἑκαστος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ, ποὺ τὸν ἀγαπᾷ περισσώτερον, ἀπὸ ἑλὰ τὰ πράγματα, ὅτι ἀχρηστον ὑπάρχει καὶ ἀνωφελὲς σοματικόν· καὶ μόνος τοῦ τὸ ἀφαίρει· καὶ εἰς ἄλλον ἐπιτρέπει νὰ τοῦ τὸ ἀφαιρέσῃ. Καὶ μόνοι των τὰ ἱδικὰ των καὶ θυγατρὸς καὶ τριχὰς καὶ κάλους ἀφαιροῦν καὶ εἰς τοὺς ἱατροὺς ἐπιτρέπουν μὲ πόνους καὶ ἀλγηδόνας καὶ νὰ τὰ ἀποκόπτουν καὶ νὰ τὰ καίουν καὶ οἱ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νομίζουσιν, ὅτι πρέπει τὰ τοὺς χρεωστῶν εὐγνωμοσύνην καὶ χρήματα νὰ τοὺς πληρώνουν καὶ τὸ σίalon ἀπὸ τὸ στόμα τὸ φτύνουν ὅσον ἡμποροῦν μακρύτερα, διότι καθόλου δὲν τοὺς ὦφελει, ὅταν ὑπάρχῃ μέσα εἰς τὸ στόμα, ἀλλὰ πολὺ περισσώτερον τοὺς βλάπτει. Ταῦτα λοιπὸν τὰ ἔλεγεν, ὅχι διότι ἐδίδασκε τὸν μὲν πατέρα του κανεῖς νὰ θάπτῃ ζωντανόν, τὸν ἑαυτὸν του δὲ νὰ τὸν κομματιάσῃ, ἀλλὰ ἐπιδεικνύων, ὅτι τὸ ἔσπερμημένον φρονήσεως εἶναι περιφρονήσεως ἀξίον, παρῶμα εἰς τὸ νὰ φροντίσῃ ἑκαστος νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν περισσώτερον φρόνιμος καὶ ὠφέλιμος, ἵνα, ἐὰν θέλῃ νὰ τιμᾶται εἴτε ἀπὸ τὸν πατέρα του εἴτε ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του εἴτε ἀπὸ κανέναν ἄλλον νὰ μὴ τοὺς παραμελῇ πεποιθὼς εἰς τὸν συγγενικὸν δεσμὸν ἀλλὰ νὰ προσπαθῇ νὰ εἶναι ὠφέλιμος εἰς αὐτούς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους θέλει νὰ τιμᾶται.

56 "Ἐφη δ' αὐτὸν ὁ κατήγορος καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ποιητῶν ἐκλεγόμενον τὰ πονηρότατα καὶ τοῦτοις μαρτυροῖς χρώμενον διδάσκειν τοὺς συνόντας κακοῦργους τε εἶναι καὶ τυραννικοὺς, Ἡσιόδου μὲν τὸ

"Ἐργον δ' οὐδὲν ὕνειδος, ἀεργίη δὲ τ' ὕνειδος·

τοῦτο δὴ λέγειν αὐτὸν ὡς ὁ ποιητὴς κελεύει μηδενὸς ἔργου μὴτ' ἀδίκου μὴτ' αἰσχροῦ ἀπέχσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ποιεῖν ἐπὶ τῷ κέρδει. Σωκράτης δ' ἐπεὶ διομολογήσαιο τὸ μὲν ἐργάτην εἶναι ὠφελίμῳ τε ἀνθρώπῳ καὶ ἀγαθόν εἶναι, τί δὲ ἀργὸν βλαβερὸν τε καὶ κακόν, καὶ τὸ μὲν ἐργάζεσθαι ἀγαθόν, τὸ δ' ἀργεῖν κακόν, τοὺς μὲν ἀγαθόν τι ποιοῦντας ἐργάζεσθαι τε ἐφη καὶ ἐργάτας [ἀγαθοὺς] εἶναι, τοὺς δὲ κυβεύοντας ἢ τι ἄλλο πονηρὸν καὶ ἐπιζήμιον ποιοῦντας ἀργούς ἀπεκάλει. ἔκ δὲ τούτων ὀρθῶς ἂν ἔχοι τὸ

"Ἐργον δ' οὐδὲν ὕνειδος, ἀεργίη δὲ τ' ὕνειδος.

58 τὸ δὲ "Ομίηρον ἐφη ὁ κατήγορος πολλάνικς αὐτὸν λέγειν, ὅτι "Ὀδυσσεύς

"Ὅστινα μὲν βασιλῆα καὶ ἔσχορον ἄνδρα κίχῃη, τὸν δ' ἀγανοῖς ἐπέεσσιν ἐρητύσασκε παραστάς·
δαιμόνι', οὐ σε εἰκοε κακὸν ὡς δειδιδεσθαι,
ἀλλ' αὐτὸς τε κήθησο καὶ ἄλλους ἴδρου λαοῦς.
ὃν δ' αὖ δῆμον τ' ἄνδρα ἴδοι βοδοντά τ' ἐφεύροι.
τὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκεν δημοκλήσασκέ τε μύθῳ·
δαιμόνι', ἀτρέμας ἦσο, καὶ ἄλλων μῦθον ἄκουε,
οἱ σέο φέρετροί εἰσι· σὺ δ' ἀπτόλεμος καὶ ἄναικας,
οὔτε ποτ' ἐν πολέμῳ ἐναγίζμιος οὐτ' ἐνὶ βουλῇ.

59 ταῦτα δὴ αὐτὸν ἐξηγεῖσθαι, ὡς ὁ ποιητὴς ἐπαινοῖη παῖε σθαὶ τοὺς δημότας καὶ πένητας. Σωκράτης δ' οὐ ταῦτ' ἔλεγε· καὶ γὰρ ἑαυτὸν οὕτω γ' ἂν ὤφειτο δεῖν παῖεσθαι· ἀλλ

Εἶπε δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ κατήγορος, ὅτι διαλέγων καὶ ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτάτους ποιητάς τὰ χειρότερα μέρη καὶ ταῦτα μεταχειριζόμενος ὥς ἀποδείξεις ἐδίδασκε τοὺς μαθητάς του καὶ κακοῦργοι νὰ εἶναι καὶ τυραννικοί, δηλαδὴ ἐκ μὲν τοῦ Ἡσιόδου τὸν στίχον :

Καμνιά δουλειὰ δὲν εἶν' ντροπὴ καὶ εἶναι ντροπὴ ἡ ἀργία.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ ἔλεγε τάχα αὐτὸς μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ ποιητὴς συμβουλεύει νὰ μὴ ἀπέχωμεν ἀπὸ καμνίαν ἐργασίαν, μῆτε ἀδικον μῆτε αἰσχρὰν ἀλλὰ καὶ αὐτὰς νὰ τὰς κάμνωμεν μὲ σκοπὸν νὰ κερδίσωμεν. Ὁ δὲ Σωκράτης ὁσάκις ἔθετε ὡς βᾶσιν τῆς συζητήσεως, ὅτι νὰ εἶναι κανεὶς δουλεφτής εἶναι καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀγαθόν, τὸ νὰ εἶναι δὲ ἀργὸς εἶναι καὶ βλαβερὸν καὶ κακόν, περὶ ἐκείνων μὲν, οἱ ὅποιοι κάμνουν κατὰ ἀγαθὸν ἔλεγεν, ὅτι καὶ ἐργάζονται καὶ εἶναι ἐργάται [καλοί], περὶ ἐκείνων δὲ οἱ ὅποιοι παύουν τοὺς κύβους ἢ κάμνουν τίποτε ἄλλο πονηρὸν καὶ ἐπιζήμιον, τοὺς ὠνόμαζε ἀργούς· ὕστερον ἀπ' αὐτὰς τὰς ἐξηγήσεις δύναται νὰ θεωρῆται ὀρθῶς εἰπωμένον τὸ :

Καμνιά δουλειὰ δὲν εἶν' ντροπὴ καὶ εἶναι ντροπὴ ἡ ἀργία.

Εἶπε δὲ ὁ κατήγορος, ὅτι πολλάκις ἔλεγεν αὐτὸς τὸ τοῦ Ὀμήρου, ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς

"Ὅποιον σημαντικὸν ἀρχηγὸν ἢ πρόκριτον ἀπάντιοις αἰμῶνε καὶ μὲ φιλικὰ τόνοι σταμάταε λόγια

Ντροπὴς σου, ἀδελφε, νὰ δειλιάς σὰν πρόστυχος· Μὲν' κάθου καὶ ἄνός σου, καὶ περιορίζε καὶ ἐ' ἄλλα παλικάρια.

Καὶ ὁποῖο θυροῦσε ἀπ' τὸ λαὸ νὰ σκούζη, τοῦ τραβοῦσε μιὰ δυὸ ραβδίε, καὶ τοῦλεγε μὲ θυμωμένα λόγια·

Βρὲ μὴν κουνιέσαι καὶ ἄκουγε τοὺς ἄλλους τί θὰ ποῦνε, ποῦναι ἀπ' τὰ σένα ἀνώτεροι! Κ' εὖ δὲ δειλὸς καὶ ἀνάξιος μέσ' στὴ Βουλὴ ἀλογάριαστος, ἀνῆφιστος στὴ μάχη.

(Ἰλιάδ. 188—191, 198—202 μετάφρ. Α. Πάλλη).

Αὐτὰ λοιπόν, εἶπεν ὁ κατήγορος, ὅτι ὁ Σωκράτης τὰ ἐξηγεῖ, ὅτι τάχα ὁ ποιητὴς ἐπαινεῖ τὸ νὰ δέρνονται οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ καὶ οἱ πτωχοί. Ὁ Σωκράτης ὁμῶς δὲν ἐνόησεν αὐτὰ διότι ἔστο θὰ παρεδίχετο, ὅτι πρέπει νὰ δέρνεται

ἐφ' ὧν τοὺς μῆτε λόγῳ μὴτ' ἔργῳ ὠφελίμους, ὄντας μῆτε στρατεύματι μῆτε πόλει μῆτε αὐτῷ τῷ δήμῳ, εἴ τι δέοι, βοηθεῖν ἱκανούς, ἄλλως τ' ἔαν πρὸς τοῦτ' αὖ καὶ θρασυεῖς ὦσι, πάντα τρόπον κωλύεσθαι, καὶ πᾶν πλοῦσιαι τυγχάνωσιν ὄντες. ἀλλὰ Σωκράτης γε τὰναντία τούτων φανερὸς ἦν καὶ δημοτικὸς καὶ φιλόανθρωπος ὢν. ἐκεῖνος γὰρ πολλοὺς ἐπιθυμητάς καὶ ἀστοὺς καὶ ξένους λαβὼν οὐδένα πώποτε μισθὸν τῆς συνοδείας ἐπράξατο, ἀλλὰ πᾶσιν ἀφθόνως ἐπήρκει τῶν ἑαυτοῦ· ὦν τινες μικρὰ μέρη παρ' ἐκείνου προῖκα λαβόντες πολλοὺ τοῖς ἄλλοις ἐπώλουν, καὶ οὐκ ἦσαν ὥσπερ ἐκεῖνος δημοτικοί· τοῖς γὰρ μὴ ἔχουσι χορήματα διδόναι οὐκ ἠθέλον διαλέγεσθαι. ἀλλὰ Σωκράτης γε καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους κόσμον τῇ πόλει παρεῖχε, πολλῶν μᾶλλον ἢ Αἰχας τῇ Λακεδαιμονίῳ, ὅς ὀνομαστὸς ἐπὶ τούτῳ γέγονε. Αἰχας μὲν γὰρ ταῖς γυμνοπαιδαίαις τοὺς ἐπιδημοῦντας ἐν Λακεδαίμονι ξένους ἐδείπνιζε, Σωκράτης δὲ διὰ παντὸς τοῦ βίου τὰ ἑαυτοῦ δαπανῶν τὰ μέγιστα πάντας τοὺς βουλομένους ὠφέλει· βελτίους γὰρ ποιεῖν τοὺς συγγιγνομένους ἀπέτεμπε.

60

61

62

63

64

[Ἐμοὶ μὲν δὴ Σωκράτης τοιοῦτος ὢν ἐδόκει τιμῆς ἄξιος εἶναι τῇ πόλει μᾶλλον ἢ θανάτου. καὶ κατὰ τοὺς νόμους δὲ σκοπῶν ἂν τις τοῦθ' εὖροι. κατὰ γὰρ τοὺς νόμους, ἐάν τις φανερὸς γένῃται κλέπτης ἢ λωποδυτὴν ἢ βαλλαντιοτομῶν ἢ τοιχωρυχῶν ἢ ἀνδραποδιζόμενος ἢ ἱεροσυλῶν, τοῦτοις θάνατος ἐστὶν ἡ ζημία· ὢν ἐκεῖνος πάντων ἀνθρώπων πλεῖστον ἀπέτεχνε. ἀλλὰ μὴν τῇ πόλει γε οὔτε πολέμου κακῶς συμβάντος οὔτε στάσεως οὔτε προσδοκίας οὔτε ἄλλου κακοῦ οὐδενὸς πώποτε αἷτιος ἐγένετο· οὐδὲ μὴν ἰδίᾳ γε οὐδένα πώποτε ἀνθρώπων οὔτε ἀγαθῶν ἀπεστέρησεν οὔτε κακοῖς περιέβαλεν, ἀλλ' οὐδ' αἰτίαν τῶν ἐξηγμένων οὐδενὸς ποῖποι' ἔσχε.] πῶς οὖν ἂν ἐνοχος εἴη τῇ γραφῇ; ὅς ἀντὶ μὲν

1) Καὶ φίλος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ καὶ φιλόανθρωπος.

2) Ἐορτὴ γυμνῶν παιδῶν χορευόντων πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἀθητὸς, κατ' ἔτος.

καὶ ὁ ἴδιος· ἀλλ' ἔλεγεν ὅτι πρέπει· ἐκεῖνοι, ποῦ μήτε μὲ λόγον μήτε μὲ ἔργα εἶναι ὠφέλιμοι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἱκανοὶ μήτε εἰς τὸ στρατεύεσθαι μήτε εἰς τὴν πόλιν· μήτε εἰς αὐτὸν τὸν λαόν, ἐὰν παρουσιάσῃτο ἀνάγκη, νὰ παρέλθουν βοηθήσαν καὶ μάλιστα ἂν ἐπὶ πλεόν εἶναι καὶ θρασεῖς, μὲ κάθε τρόπον αὐτοὶ νὰ περιορίζονται, καὶ ἂν ἀκόμα τυχαίῃ νὰ εἶναι πάρα πολὺ πλούσιοι. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ὅλως τὸ ἐναντίον ἔδειχνεν ὅτι ἥτο, δηλαδὴ καὶ φίλος τοῦ λαοῦ καὶ φίλος ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων¹. Ἐκεῖνος δηλαδὴ, ἂν καὶ ἐδέχθη πολλοὺς, οἱ ὅποιοι ἐπεθύμουν τὴν διδασκαλίαν του, καὶ πολίτας καὶ ξένους, ἀπὸ κανένα ποτὲ δὲν ἔλαβον μισθὸν διὰ τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλὰ εἰς πάντα ἄφθονα μετέδιδεν ὅ,τι εἶχε (δηλ. σοφίαν)· ἀπ' αὐτοὺς μερικοί, ἀφοῦ ἔλαβον μικρὰ μέρη σοφίας παρ' ἐκείνου δωρεάν, ἀντὶ πολλῶν χρημάτων τὰ ἐπιόλουν εἰς τοὺς ἄλλους καὶ δὲν ἦσαν καθὼς ἐκεῖνος φίλος τοῦ λαοῦ· διότι ἐκεῖνους, ποῦ δὲν εἶχαν χρήματα νὰ δώσουν, δὲν ἤθελαν νὰ τοὺς διδάσκουν. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης καὶ ὑπὸ τῶν ξένων ἀνθρώπων ἐνομιζέτο ὅτι παρείχε τιμὴν εἰς τὴν πόλιν πολὺ περισσότερον παρ' ὅσον ὁ Λίχας εἰς τὴν πόλιν τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ ὅποιος δι' αὐτὸ ἔχει γίνεαι ὀνομαστός. Διότι ὁ μὲν Λίχας εἰς τοὺς ξένους, ποῦ διέτρεχον εἰς τὴν Λακεδαιμόνα κατὰ τὰς ἑορτάς τῶν γυμνοπαιδῶν², ἔδειξε δεῖπνα, ὁ δὲ Σωκράτης καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἐξοδεύων ἀπὸ τὰ ἰδικά του τὰ μέγιστα ὠφελοῦσεν ὅσους ἤθελον· διότι, ἅμα τοὺς ἔκαμνε καλύτερους ἐκεῖνους, ποῦ τὸν συναναστρέφοντο, τοὺς ἄφηνε νὰ φύγουν. [Εἰς ἐμὲ λοιπὸν ὁ Σωκράτης, ἐπειδὴ ἥτο τοιοῦτος, ἐφαίνετο, ὅτι ἥτο ἀξίος τιμῆς μᾶλλον διὰ τὴν πόλιν παρὰ θανάτου. Καὶ ἂν ἐξετάξῃ κανεὶς σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, εἰς τοῦτο τὸ συμπέρασμα θὰ καταλήξῃ. Διότι σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, ἐὰν κανεὶς ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ κλέπτει ἢ λωποδυνεῖ ἢ κλέπτει βαλλάντια, ἢ ἀνοίγει τοίχους ἢ κάμνει κανένα δόλον ἢ κλέπτει τὰ ἱερά, εἰς τούτους θάνατος εἶναι ἡ τιμωρία ἀπὸ αὐτὰ ἐκεῖνος περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπείχεν. Ἀλλὰ προσέτι εἰς τὴν πόλιν οὔτε πολέμου ὁ ὅποιος νὰ συνέβῃ ὑπὲρ κακὰς περιστάσεις οὔτε στάσεως οὔτε προδοσίας οὔτε κανενὸς ἄλλου κακοῦ ποτὲ ἕως τῶρα ἔγινε αἴτιος³· οὐδὲ προσέτι εἰς τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις του ἀπὸ κανένα ποτὲ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους οὔτε τὴν περιουσίαν ἐστέρησεν οὔτε εἰς δυστυχίματα τὸν περιέπλεξεν ἀλλ' οὔτε κατηγορήθη ποτὲ ἕως τῶρα διὰ κανὲν ἀπὸ ὅσα εἴχμεν εἶπει]. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ

τοῦ μὴ νομίζειν θεοὺς, ὥς ἐν τῇ γυαφῇ ἐγέγραπτο, φανερός ἦν θεραπεύων τοὺς θεοὺς μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ἀντὶ δὲ τοῦ διασφείρειν τοὺς νέους, ὃ δὴ ὁ γραψάμενος αὐτὸν ἡμίτω, φανερός ἦν τῶν συνόντων τοὺς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἔχοντας τούτων μὲν παύων, τῆς δὲ καλλίστης καὶ μεγαλοπρεπεστάτης ἀρετῆς, ἣ πόλεις τε καὶ οἰκοὶ εὐ οἰκοῦσι, προτρέπων ἐπιθυμεῖν ταῦτα δὲ πράττων πῶς οὐ μεγάλης ἀξίος ἦν τιμῆς τῇ πόλει;

- III. Ὡς δὲ δὴ καὶ ὠφελεῖν ἐδόκει μοι τοὺς συνόντας τὰ μὲν ἔργω δεικνύων αὐτὸν ὅλος ἦν, τὰ δὲ καὶ διαλεγόμενος, τούτων δὴ γράφω ὅποσα ἂν διαμνημονεύσω. τὰ μὲν τοίνυν πρὸς τοὺς θεοὺς φανερός ἦν καὶ ποιῶν καὶ λέγων ἥπερ ἡ Πυθία ἀποκρίνεται τοῖς ἐρωτῶσι πῶς δεῖ ποιεῖν ἢ περὶ προγόνων θεραπείας ἢ περὶ ἄλλων τινὸς τῶν τοιούτων⁴· ἢ τε γὰρ Πυθία νόμῳ πόλεως ἀναίρει ποιοῦντας εὐσεβῶς ἂν ποιεῖν, Σωκράτης τε οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίει καὶ τοῖς ἄλλοις παρήγει, τοὺς δὲ ἄλλως πως ποιοῦντας περιέργους καὶ ματαίους ἐνόμιζεν εἶναι. καὶ ἤρχετο δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπλῶς τάγαθὰ διδόναι, ὥς τοὺς θεοὺς κάλλιστα εἰδότες ὅποια ἀγαθὰ ἐστὶ τοὺς δ' ἐχθρόμενους χρεῖσθαι ἢ ἀργυρίον ἢ τυραννίδα ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν διάφορον ἐνόμιζεν εὐχεσθαι ἢ εἰ κυβείαν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι εὐχοῖντο τῶν φανερώς ἀδήλων ὅπως ἀποβήσονται. θυοίς δὲ θύων μικρὰς ἀπὸ μικρῶν οὐδὲν ἡγεῖτο μειοῦσθαι τῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πολλὰ καὶ μεγάλα θυνόντων. οὔτε γὰρ τοῖς θεοῖς

εἶναι ἔνοχος σύμφωνα με τὴν γραπτὴν κατηγορίαν· ὁ ὅποιος ἀντὶ μὲν τοῦ νὰ μὴ πιστεύῃ εἰς τοὺς θεούς, καθὼς εἶχε γραφῇ εἰς τὴν κατηγορίαν, ἐφαίνετο ὅτι ἐλάτρευε τοὺς θεοὺς περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀντὶ δὲ τοῦ νὰ διαφθεῖρῃ τοὺς νέους, διὰ τὸ ὅποιον, ὡς γνωστόν, ὁ κατήγορος τὸν κατηγόρει· ἐφαίνετο, ὅτι ἐκείνους ἐκ τῶν μαθητῶν του, ποὺ εἶχαν πονηρὰς ἐπιθυμίας, ἀπ' αὐτὰς μὲν τοὺς ἐλευθέρωνε, τοὺς προέτρεπε δὲ νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν καλλίστην καὶ μεγαλοπρεπεστάτην ἀρετὴν, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ πόλεις καὶ οἰκογένειαι· καλῶς διοικούνται· πράττων δὲ ταῦτα πῶς δὲν ἦτο ἄξιος μεγάλης τιμῆς ὑπὸ τῆς πόλεως;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

Πῶς δὲ λοιπὸν μοῦ ἐφαίνετο, ὅτι καὶ ὠφέλει τοὺς μαθητάς του ἄλλοτε μὲν μὲ τὸ νὰ δείχνῃ ἐμπράκτως ὅποιος ἦτο, ἄλλοτε δὲ καὶ μὲ τὸ νὰ συζητῇ, ἀπ' αὐτὰ θὰ γράψω ὅσα ἐνθυμηθῶ. Ὡς πρὸς μὲν λοιπὸν τὴν λατρείαν τῶν θεῶν ἦτο φανερόν, ὅτι καὶ ἔκαμνε καὶ ἔλεγε, καθὼς ἀκριβῶς ἡ Πυθία ἀποκρίνεται εἰς ἐκείνους, ποὺ τὴν ἐρωτοῦν πῶς πρέπει νὰ κάμουν προκειμένου ἢ περὶ θυσίας ἢ περὶ τιμῆς τῶν προγόνων ἢ περὶ ἄλλου κανενὸς ἀπὸ τὰ τοιαῦτα· διότι καὶ ἡ Πυθία χρησμοδοτεῖ, ὅτι, ἐὰν κάμνουν ὁτιδήποτε σύμφωνα με τὰ ἡθῆ τῆς πόλεως, κάμνουν ἔργα εὐσεβῆ, καὶ ὁ Σωκράτης κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὁ ἴδιος ἔκαμνε καὶ τοὺς ἄλλους προέτρεπε, ἐκείνους δὲ, ποὺ ἔκαμναν κατ' ἄλλον τρόπον, τοὺς ἐνόμιζεν, ὅτι εἶναι ἀνθρώποι ἀσχολούμενοι μὲ περιττὰ καὶ κούφιοι. Καὶ ἤρχετο δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπλῶς νὰ δίδουν τὰ ἀγαθὰ διότι. ἐφρόνει, ὅτι οἱ θεοὶ πάρα πολὺ καλὰ γνωρίζουν τί εἰδους πράγματα εἶναι ἀγαθὰ· ἐκείνοι δὲ, ποὺ ζητοῦν διὰ τῶν εὐχῶν των ἢ χρυσᾷ ἢ ἀργυρᾷ νομίσματα ἢ ἀρχὴν τυράννου ἢ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ταῦτα, οὐδὲν διαφορὸν πρᾶγμα ἐνόμιζεν ὅτι εὐχονται· ἀπὸ τὸ νὰ εὐχονται ἢ ἐπιτυχίαν εἰς τοὺς κύβους ἢ ἐπιτυχίαν εἰς τὴν μάχην ἢ ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὰ προφανῶς ἀγνωστα πῶς θὰ ἀποβού. Θυσιάζων δὲ μικρὰς θυσίας ἀπὸ μικρὰν περιουσίαν οὐδὲν ἐνόμιζεν, ὅτι εἶναι κατώτερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θυσιάζουν πολλὰς καὶ μεγάλας θυσίας ἀπὸ μεγάλῃν περιουσίαν. Διότι, ἔλεγεν, οὕτε διὰ τοὺς θεοὺς θὰ ἦτο τιμητικόν, ἐὰν ἡδύχα-

ἔφη καλῶς ἔχειν, εἰ ταῖς μεγάλας θυσίαις μιλᾶλον ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιρον· πολλάκις γὰρ ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν εἶναι κεχωρισμένα· οὐτ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιον εἶναι ζῆν, εἰ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢν κεχωρισμένα τοῖς θεοῖς ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν· ἀλλ' ἐνόμιζε τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων τιμαῖς μάλιστα χαίρειν. ἐπαινέτης δ' ἦν καὶ τοῦ ἔπους τούτου·

Καδδύναμιν δ' ἔρδειν ἰέρον' ἀθανάτοισι θεοῖσι,

καὶ πρὸς φίλους δὲ καὶ ξένους καὶ πρὸς τὴν ἄλλην δαίταν καλὴν ἔφη παραίνεσιν εἶναι τὴν· Καδδύναμιν δ' ἔρδειν. εἰ δὲ τι δόξειεν αὐτῷ σημαίνεισθαι παρὰ τῶν θεῶν, ἤτιον ἂν ἐπεισθῇ παρὰ τὰ σημαίνόμενα ποιῆσαι ἢ εἴ τις αὐτὸν ἐπειθεν οδοῦ λαβεῖν ἡγεμόνα τυφλὸν καὶ μὴ εἰδότα τὴν ὁδὸν· ἀντὶ βλέποντος καὶ εἰδότος· καὶ τῶν ἄλλων δὲ μωρίαν κατηγορεῖ, οἵτινες παρὰ τὰ ὑπὸ τῶν θεῶν σημαίνόμενα ποιοῦσι τι, φυλακτιζόμενοι τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀδοξίαν· αὐτοὺς δὲ πάντα τὰνθρώπινα ὑπερεώρα πρὸς τὴν παρὰ τῶν θεῶν συμβουλίαν.

Διαιτῇ δὲ τὴν τε ψυχὴν ἐπαίδευσε καὶ τῷ σῶμα ἢ χειρόμενος ἂν τις, εἰ μὴ τι δαιμόνιον εἴη, θαρραλέως καὶ ἀσφαλῶς διάγοι καὶ οὐκ ἂν ἀπορήσει τοσαύτης δαπάνης, οὕτω γὰρ ἐτελέη ἦν, ὅσπ' οὐκ οἶδ' εἰ τις οὕτως ἂν ὀλίγα ἐργάζοιτο ὥστε μὴ λαμβάνειν τὰ Σωκράτει ἀρκοῦντα. οἴτω μὲν γὰρ τοσούτῳ ἐχρῆτο, ὅσον ἡδύως ἦσθι, καὶ ἐπὶ τούτῳ οὕτω παροικνευσμένος ἦει ὥστε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ οἴτου ὅσων αὐτῷ εἶναι· ποτὸν δὲ πᾶν ἡδὺν ἦν αὐτῷ διὰ τὸ μὴ πίνειν, εἰ μὴ διψῇ. εἰ δὲ ποτε κληθεὶς ἐθελήσειεν ἐπὶ δείπνον ἐλθεῖν, ὁ τοῖς πλείστοις ἐργωδέστατόν ἐστιν, ὥστε φυλάξασθαι τὸ ὑπερ τὸν κόρον ἐμπιμπλάσθαι, τοῦτο θραδῖος πάνν ἐφυλάτει. τοῖς δὲ μὴ δυναμένοις τοῦτο ποιεῖν συνεβούλενε φυλάττεσθαι τὰ πείθοντα μὴ πεινώντας ἐσθίειν μηδὲ διψῶν-

ριστούντο περισσότερον διὰ τὰς μεγάλας θυσίας παρὰ διὰ τὰς μικράς· διότι πολλάκις εἰς αὐτοὺς θά ἦσαν πλέον εὐχάριστα τὰ ἐκ μέρους τῶν πονηρῶν μάλλον παρὰ τὰ ἐκ μέρους τῶν χρηστῶν προσφερόμενα· οὕτε θὰ ἤξιζε νὰ ζῶσι οἱ ἄνθρωποι, ἐὰν ἦσαν περισσότερον εὐχάριστα εἰς τοὺς θεοὺς τὰ ἐκ μέρους τῶν πονηρῶν προσφερόμενα παρὰ τὰ ἐκ μέρους τῶν χρηστῶν· ἀλλὰ παρεδέχετο, ὅτι οἱ θεοὶ πρὸ πάντων εὐχαριστοῦνται διὰ τὰς ἐκ μέρους τῶν εὐσεβεστάτων ἀνθρώπων τιμὰς. Ἐπεινύσσε δὲ καὶ τοῦτον τὸν ἐπικὸν στίχον·

Θυσία πρόσφερε στὰ θεῖα κατὰ τὴ δύναμιν σου·

καὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ πρὸς τοὺς ξένους καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ βίου, ἔλεγεν, ὅτι ἦτο καλὴ παραίνεσις τὸ «πρόσφερε κατὰ τὴ δύναμίν σου». Ὅσακις δὲ ἐνόμιζεν ὅτι φανερώναται τίποτε εἰς αὐτὸν διὰ σημείων ἐκ μέρους τῶν θεῶν, ὀλιγώτερον θὰ ἐπαίθετο νὰ κάμῃ τίποτε παραβαίνων τὰ σημεῖα τῶν θεῶν παρὰ ἐὰν κανεῖς τὸν ἐπειθε νὰ λάβῃ ὁδηγὸν τοῦ δρόμου τυφλὸν καὶ ποὺ δὲν ἤξευρε τὸν δρόμον, ἀντὶ ὁδηγοῦ ποὺ βλέπει· καὶ ἤξευρε· καὶ τοὺς ἄλλους κατηγόρει ὥς μυρούς, οἱ ὅποιοι ἐνεργοῦν ἀντιθέτως μὲ ἐκεῖνα ποὺ φανερώνουν οἱ θεοὶ μὲ σημεῖα ἐπειδὴ θέλουν ν' ἀποφύγουν τὴν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων κακίην ὑπόληψιν· αὐτὸς ὅμως ἔλα τὰ ἀνθρώπινα τὰ περιεφρόνει ἀπέναντι τῆς συμβουλῆς τῶν θεῶν.

Μὲ δίαταν δὲ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἐγύμναζε καὶ τὸ σῶμά του, τὴν ὅποιαν ἐφορμίζων ἕκαστος ἐὰν μὴ τίποτε ἀπρόοπτον ἐκ Θεοῦ συμβῇ, μὲ θάρρος καὶ μὲ ἀσφάλειαν δύναται νὰ ζῇ καὶ δὲν στερεῖται τόσον ὀλίγης διαπάνης. Διότι ἦτο τόσον ὀλιγοῦξέστος, ὥστε δὲν γνωρίζω ποῖος ἐργαζόμενος ἐλάχιστα δὲν θὰ ἐκέρδιζε τὰ ὅσα ἐπαρκοῦσαν εἰς τὸν Σωκράτην. Διότι τόσον ὀλίγην τροφὴν ἐλάμβανε ὁσὴν εὐχαρίστως ἔτρωγε καὶ εἰς τὸ φαγγιτὸν τοιοιτοτρόπως παρεσκευασμένος ἐπήγαγεν, ὥστε ἡ ἄρεσις τοῦ ἄρτου νὰ τοῦ εἶναι προσφάγιον καὶ δὲ ποτὸν τοῦ ἦτο εὐχάριστον διὰ τὸ ὅτι δὲν ἐπινεν ἐκτὸς ἐσάκις ἐδίψα. Ἐὰν δὲ κάποτε θὰ ἤθελε νὰ ὑπάγῃ εἰς δεῖπνον, προσκλήθεῖς, ἐκεῖνο ποὺ εἰς τοὺς περισσοτέρους εἶναι δυσκολώτατον, δηλ. νὰ προσφυλαχθοῦν ἀπὸ τὸ νὰ γεμίσουν τὸ στομάχι των ὑπὲρ κόρον, ἀπὸ τοῦτο πολλὴ ἐνκόλως ἐπροφυλάττετο. Ἐκεῖνους δέ, ποὺ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸ κάμουν αὐτό, τοὺς συνεδούλευε νὰ προσφυλάττανται ἀπὸ τὰ πράγματα, ποὺ τοὺς παρασύρουν νὰ τρώγουν, ἐνθ' ὅτε πεινοῦν, καὶ νὰ πίν-

τας πίνειν· καὶ γὰρ τὰ λυμαινόμενα γαστέρας καὶ κεφαλῆς καὶ πυλάς ταῦτ' ἔφη εἶναι. οἰεσθαι δ' ἔφη ἐπισκοπεῖται καὶ τὴν Κίρκην ὅς ποιεῖν τοιοῦτος πολλοῖς δειπνίζουσιν· τὸν δὲ Ὀδυσσεύα Ἐρμού τε ὑποθημοσύνη καὶ αὐτὸν ἐγκρατὴ ὄντα καὶ ἀποσχόμενον τοῦ ἐπὶ τὸν κόρον τῶν τοιοῦτων ἀπεισθαι, διὰ ταῦτα οὐ γενέσθαι ἔν. τοιαῦτα μὲν περὶ τοῦτων ἔπειξεν ἅμα σπουδάζων.

Ἀφροδίτῳ δὲ παρῆναι τῶν καλῶν ἰσχυρῶς ἀπέχεσθαι· οὐ γὰρ ἔφη ὁμόδιον εἶναι τῶν τοιοῦτων ἀπτόμενον σωφρονεῖν. ἀλλὰ καὶ Κριτόβουλόν ποτε τὸν Κρίτανος πυνθόμενος, ὅτι ἐφίλησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν καλὸν ὄντα, παρόντος τοῦ Κριτοβόλου ἤγετο Ξενοφῶντα· Ἐπέ μοι, ἔφη, ὦ Ξενοφῶν, οὐ οὐ Κριτόβουλόν ἐνόμιζες εἶναι τῶν σωφρονικῶν ἀνθρώπων μάλλον ἢ τῶν ἀνοήτων τε καὶ ῥυπονιδύων; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ξενοφῶν. Νῦν τοίνυν νόμιζε αὐτὸν θερμοιργότατον εἶναι καὶ λεωργοτάτον· οὕτως καὶ εἰς μαχαίρας κυβιστήσῃε καὶ εἰς πῦρ ἄλλοιτο. Καὶ τί δή, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ἰδὼν ποιῶντα τοιαῦτα κατέγνωκας αὐτοῦ; Οὐ γὰρ οὕτως, ἔφη, ἐτόλμησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν φιλεῖν, ὄντα εὐπροσωπώτατον καὶ ὠραύτατον· Ἄλλ' εἰ μέντοι, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, τοιοῦτόν ἐστι τὸ ῥυπονιδύνον ἔργον, καὶ ἐγὼ δοκῶ μοι τὸν κίνδυνον τοῦτον ὑπομείναι. Ὡς τλήμων, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τί ἂν οἶε παθεῖν καλὸν φιλήσας; Ἄρ' οὐκ ἦν αὐτίκα μάλα δοῦλος μὲν εἶναι ἂν· ἐλευθέρου, πολλὰ δὲ δαπανᾶν εἰς βλαβεράς ἡδονάς, πολλὴν δὲ ἀσχολίαν ἔχειν τοῦ ἐπιμεληθῆναι τινος καλοῦ κάγαθοῦ, σπουδάζειν δ' ἀναγκασθῆναι ἐφ' οἷς οὐδ' ἂν μαινόμενος σπουδάσειεν; Ὡς Ἡρόκλης, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ὡς δεινὴν τινα λέγεις δύναμιν τοῦ φιλήματος εἶναι. Καὶ τοῦτο, ἔφη ὁ Σωκράτης, θαυμάζεις; οὐκ οἶσθ' ὅτι τὰ φελάγγια οὐδ' ἡμιφελειαῖα τὸ μέγθος ὄντα προσαναμένα μόνον τῷ στόματι ταῖς δὲ δόνας ἐπιτρέβει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοῦ ἡμιφελείας ἐξίστησι; Ναὶ

¹⁾ Φαλλάγιον, εἶδος δηλητηριώδους ἀράχνης.

νουν, ἐνθ' δὲν διψοῦν· διότι ἐκεῖνα πού βλάπτουν καὶ τὰς ψυχάς. Ἐλεγε δὲ μὲ πειρακτικὸν τρόπον, ὅτι ἐνόμιζεν, ὅτι καὶ ἡ Κίρκη κάμνει χοίρους ἐκείνους εἰς ὄσους παρέχει δειπνον μὲ τοιαῦτα πολλὰ φαγητά· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς καὶ ἕνεκα τῆς συμβουλῆς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἐπειδὴ ἦτο ὁ ἴδιος ἐγκρατῆς καὶ ἐπρωφάλαχθ' ἀπὸ τὸ νὰ φάγῃ ὑπὲρ κόρον ἀπὸ τὰ τοιαῦτα φαγητά, διὰ ταῦτα δὲν ἔγινε χοῖρος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔλεγεν ἀστεῖα περὶ τούτων ἐνθ' συγχρόνως ὠμίλει σοβαρῶς.

Ἀπὸ δὲ τὰ ὥραια πάθη τῆς Ἀφροδίτης, παραινοῦσας νὰ ἀπέχῃ κανεὶς πάρα πολὺ· διότι, ἔλεγε, δὲν εἶναι εὐκολον, ὅταν κανεὶς ἐγγίξῃ τὰ τοιαῦτα νὰ σωφρονῇ. Ἀλλὰ κάποτε καὶ περὶ τοῦ Κριτοβούλου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρίτωνος, πληροφορηθεὶς ὅτι ἐρωτεύθῃ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκιτιάδου, ὁ ὁποῖος ἦτο ὥρατος, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Κριτοβούλου ῥώτησε τὸν Ξενοφῶντα· Εἰπέ μου, εἶπεν, ὦ Ξενοφῶν, δὲν ἐνόμιζες σὺ, ὅτι ὁ Κριτοβούλος εἶναι ἀπὸ τοὺς φίλους τῆς σωφροσύνης μάλλον παρὰ ἀπὸ τοὺς θρασεῖς καὶ μάλλον ἀπὸ τοὺς προνοητικούς παρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους καὶ τοὺς ῥιψοκινδύνους; Βαί, θαίτοτα, εἶπεν ὁ Ξενοφῶν. Τώρα λοιπόν, νομίζε τόν, ὅτι εἶναι ὀρμητικώτατος καὶ παντολμύτατος· αὐτὸς ἡμπορεῖ καὶ μέσα εἰς τὰ μαχαίρια νὰ περπατήσῃ ἀνάποδα ὥς κυβιστῆς καὶ μέσα εἰς τὴν φωτιὰν νὰ περπατήσῃ. Καὶ τί λοιπόν, εἶπεν ὁ Ξενοφῶν, ἀφοῦ τὸν εἶδες νὰ κάμνῃ, τοιαύτην καταδίκην κατ' αὐτοῦ ἐγνωμάτευσες; Δὲν ἐτόλμησε λοιπὸν αὐτός, εἶπεν ὁ Σωκράτης, νὰ ἐρωτεύθῃ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκιτιάδου, ὁ ὁποῖος εἶναι καλοπροσωπώτατος καὶ ὥραιότατος; Ἀλλ' ὅμως ἔάν, εἶπεν ὁ Ξενοφῶν, τοιοῦτον εἶναι τὸ ῥιψοκίνδυνον ἔργον, καὶ ἐγὼ, νομίζω, τὸν κίνδυνον τούτον θὰ ὑπέμενα. Ὡς δυστυχήμενος, εἶπεν ὁ Σωκράτης, καὶ τί καλὸν νομίζεις ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ πάθῃ, ἔάν ἐρωτευθῇ; Ἄρα γε δὲν νομίζεις, ὅτι ἀμέσως εἰσὶν δούλος ἀντὶ ἐλευθέρου ἀνδρός, πολλὰ δὲ ὅτι ἐξοδεύεις εἰς βλαβερὰς ἡδονάς, πολλὴν δὲ ὅτι ἔχεις ἀσχολίαν τοῦ νὰ περιποιηθῇς ἕνα νέον ὥρατον καὶ ἀγαθόν, ἀναγκάζεσαι δὲ νὰ ζητῇς ἐπιμόνως πράγματα, τὰ ὁποῖα οὐδὲ τρελλὰς ἠθέλεε ζητῆσαι. Ὡς Ἠράκλειος! εἶπεν ὁ Ξενοφῶν, πόσον φοβερὰ λέγεις ὅτι εἶναι ἡ δύναμις τοῦ ἔρωτος! Καὶ τὸ θαυμάζεις αὐτὸ, εἶπεν ὁ Σωκράτης; δὲν ἠξέουρες ὅτι καὶ αἱ ῥωγαλίδες ἔνθ' δὲν εἶναι κατὰ τὸ μέγεθος οὕτε ἴσαι μὲ μισὸν ὀβολόν, ἂν ἐγγίσουν μόνον μὲ τὸ στόμα, καὶ μὲ τοὺς πόνους καταβάλλουν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς τρελλοὺς; Ναι, μὲ

- 13 μὰ Δί', ἔφη ὁ Ξενοφῶν· ἐνίησι γάρ τι τὰ φαλάγγια κατὰ τὸ δῆγμα. Ὡς μῶρε, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοὺς δὲ καλοὺς οὐκ οἶει φιλοῦντας ἐνίησι τι, ὅτι σὺ οὐχ ὀρῆς; οὐκ οἶσθ' ὅτι τοῦτο τὸ θηρίον, ὃ καλοῦσι καλὸν καὶ ὥρατον, τοσοῦτον δεινό-τερόν ἐστι τῶν φαλαγγίων, ὅσῳ ἐκεῖνα μὲν ἀψάμενα, τοῦτο δὲ οὐδ' ἀπόδμενον, ἔάν τις αὐτὸ θεᾷται, ἐνίησι τι καὶ πάννυ προσώθεν τοιοῦτον ὥστε μαίνεσθαι ποιεῖν; [ἴσως δὲ καὶ οἱ ἔρωτες τοξόται διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι καὶ προσώθεν οἱ καλοὶ τιπρόσκεινται.] ἀλλὰ συμβουλευέ-σοι, ὦ Ξενοφῶν, ὅποῦν ἴδῃς τινὰ καλόν, φεύγειν προτροπάδην. σοὶ δ', ὦ Κριτοβούλε, συμβουλευέω ἀπειναντίσαι· μόλις γάρ ἂν ἴσως ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ [τὸ δῆγμα] ὄνῃς γέ-νοιο. οὕτω δὴ καὶ ἀφροδιτιάζειν τοὺς μὴ ἀσφαλῶς ἔχοντας
- 14 πρὸς ἀφροδισία ζῆτο χρῆναι πρὸς τοιαῦτα, οἷα μὴ πάννυ μὲν δεομένον τοῦ σώματος οὐκ ἂν προσδέξαιτο ἢ ψυχῇ, δεομένον δὲ οὐκ ἂν πράγματα παρέχοι. αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα φανερός ἦν οὕτω παρσεκευασμένος ὥστε ὅῃον ἀπέχεσθαι τῶν καλλίστων καὶ ὥραιωτάτων ἢ οἱ ἄλλοι τῶν αἰσχίστων καὶ ἄωροτάτων. [περὶ μὲν δὴ βρώσεως καὶ πόσεως καὶ
- 15 ἀφροδισιῶν οὕτω παρσεκευασμένος ἦν καὶ ζῆτο οὐδὲν ἂν ἦτιον ἀρκούντως ἡδῆσθαι τῶν πολλὰ καὶ ἐπὶ τούτοις πραγμα-τευμένων, λυπεῖσθαι δὲ πολὺ ἔλαττον.]

IV

<Εἰ δὲ τινες Σωκράτη νομίζουσιν, οἷς ἔνιοι γράφουσιν τε καὶ λέγουσιν περὶ αὐτοῦ τεκμαίρομενοι, προτρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετὴν κράτιστον γεγενῆσθαι, προγαγεῖν δ' ἐπ' αὐτὴν οὐχ ἱκανόν, σκεπνέμενοι μὴ μόνον ἂ ἐκεῖνος κολαστηρίον ἕνεκα τοὺς πάντ' οἰομένους εἰδέναι ἐρωτῶν ἡλεγχεν, ἀλλὰ καὶ ἂ λέγων συνημέρεε τοῖς συνδιατρέβουσιν,

τὴν ἀλγίθειαν, εἶπεν ὁ Ξενοφῶν, διότι αἱ ῥωγαλίδες κᾶτι χύουσιν μέσα στὸ σῶμα κατὰ τὸ δάγκλωμα. Ὡς μοῖρῃ, εἶπεν ὁ Σωκράτης, δὲν νομίζεις, ὅτι οἱ ὧραιοι ἀγαπῶντες χύουν κᾶτι μέσα στὸ σῶμα, τὸ ὅποιον οὐ δὲν τὸ βλέπεις; Δὲν ἤξεύρεις ὅτι τοῦτο τὸ θηρίον τὸ ὅποιον ὀνομάζουν νέον καλὸν καὶ ὧραιον εἶναι τόσο φανερώτερον ἀπὸ τὰς ῥωγαλίδας, ὅσον ἐκείναι μὲν, ὅταν ἐγγίσουν, αὐτὸ δὲ τὸ θηρίον καὶ χωρὶς νὰ ἐγγίσῃ, ἐὰν κανεὶς τὸ βλέπῃ μόνον, ἐμβάλλει καὶ ἀπὸ πολλὴ μακρὰν κᾶτι τοιοῦτον, ὥστε νὰ κάμνῃ τὸν βλέποντα νὰ τρελ-λαίνεται; [Ἰσως δὲ δι' αὐτὸ καὶ οἱ ἐρωτες τοξόται ὀνομάζονται, διότι οἱ ὧραιοι νέοι καὶ ἀπὸ μακρὰν πληγνύουσι]. Ἀλλὰ σὲ συμβουλεύω, ὦ Ξενοφῶν, ὅταν ἰδῇς κανένα ὧραιον νέον, νὰ φεύγῃς προτροπάδην. Σὲ δὲ, ὦ Κριτόβουλε, σὲ συμβουλεύω νὰ ταξιδεύσῃς ἐπὶ ἐν ἔτος¹ διότι μάλιστα μέσα εἰς τόσο καιρὸν θὰ ἐγίνεσο ὑγιής. Τοιοιουτρόπως λοιπὸν καὶ ἐκεῖνο πού δὲν εἶναι ἀσφαλεὲς εἰς τὰ ἀφροδίσια, ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια, ἐὰν μὲν δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκην των πολλὴ τὸ σῶμα, δὲν θὰ τὰ ἐδέχετο ἡ ψυχὴ, ἐὰν δὲ εἶχεν ἀνάγκην αὐτῶν, δὲν θὰ παρείχον κακὰς συνέ-πειας.

Αὐτὸς δὲ ἔτσι ἦτο γυμνασμένος διὰ ταῦτα, ὥστε εὐκόλω-τερον νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τοῦς εὐμορφωτάτους καὶ ὀριμωτάτους. πᾶρα οἱ ἄλλοι ἀπὸ τοῦς ἀσχημοτάτους καὶ ἀωροτάτους. [Περὶ μὲν λοιπὸν τῶν φαγιτῶν καὶ τῶν ποτῶν καὶ τῶν πα-θῶν τῆς Ἀφροδίτης τοιοιουτρόπως ἦτο συνηθισμένος καὶ ἐνό-μιζεν, ὅτι διόλου ὀλιγώτερον ἀρκετὰ δύναται νὰ εὐχαριστῇται ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δι' αὐτὰ τὰ πράγματα πᾶρα πολλὰ ἐξοδεύουν, δύναται δὲ νὰ λυπῇται πολλὸ ὀλιγώτερον].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IV.

Ἐὰν δὲ μερικοὶ, νομίζουν ὅτι ὁ Σωκράτης ἦτο μὲν ἀρι-στος ἐκ φύσεως νὰ προτρέψῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀρε-τήν, νὰ δειγνύσῃ δὲ αὐτοὺς τελεσφόρως εἰς αὐτὴν δὲν ἦτο ἱκανὸς (ἀπὸ τὰ ὅποια μερικοὶ ἐξάγοντες ἀποδείξεις καὶ γρά-φουν καὶ ὁμιλοῦν περὶ αὐτοῦ), ἀφοῦ ἐξετάσουν, ὅχι μόνον ὅσα ἐκείνος χάριν τιμωρίας ἐρωτῶν τοὺς νομίζοντας ὅτι γνω-ρίζουν τὰ πάντα, τοὺς ἀπαδείκνυσεν, ὅτι δὲν τὰ ἐγνώριζον, ἀλλὰ καὶ ὅσα λέγων διήρχετο τὴν ἡμέραν μὲ δσους ἔμενον

- δοκιμαζόντων εἰ ἱκανὸς ἦν βελτίους ποιεῖν τοῖς συνοῖτας.
- 2 λέξω δὲ πρῶτον ἃ ποτε αὐτοῦ ἤκουσα περὶ τοῦ δαιμονίου διαλεγόμενον πρὸς Ἀριστοδόμηον τὸν μικρὸν ἐπικαλούμενον. καταμαθὼν γὰρ αὐτὸν οὔτε θύοντα τοῖς θεοῖς οὔτε μαντικῇ χρώμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιούντων ταῦτα καταγελῶντα·
- 3 Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀριστοδόμη, ἔστιν οὐσιντινας ἀνθρώπους τεθαύμακας ἐπὶ σοφίᾳ; Ἔγωγ', ἔφη. καὶ δε. Λέξον ἡμῖν, τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπὼν ποιήσει Ὀμηρον ἔγωγ· ἐμάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διδυράμβω Μελανιππί-δην, ἐπὶ δὲ τραγῳδίᾳ Σοφοκλέα, ἐπὶ δὲ ἀνδριαντοποιίᾳ Πο-λύκλειτον, ἐπὶ δὲ ζωγραφίᾳ Ζευξίν. Πότερά σοι δοκοῦσιν οἱ ἀπεργαζόμενοι εἰδωλα ἄφρονά τε καὶ ἀκίνητα ἀξιοθαν-μαστότεροι εἶναι ἢ οἱ ζῶα ἔμφρονά τε καὶ ἐνεργά; Πολὺ νῆ Αἴα οἱ ζῶα, εἶπερ γε μὴ τύχῃ τινί, ἀλλ' ὅπῃ γνώμης ταῦτα γίνονται. Ὡς δὲ ἀτεκμάρτως ἐχόντων οὗτο ἔνεκά ἐστι καὶ τῶν φανερώς ἐπ' ὠφελείᾳ ὄντων πότερα τύχης καὶ πότερα γνώμης ἔργα κρίνεις; Πρέπει μὲν τὰ ἐπ' ὠφελείᾳ
- 5 γιγνόμενα γνώμης εἶναι ἔργα. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι ὁ ἐξ ἀρχῆς ποιῶν ἀνθρώπους ἐπ' ὠφελείᾳ προσθεῖναι αὐτοῖς δι' ὅν αἰσθάνονται ἑκάστα, ὀφθαλμοὺς μὲν ὥσθ' ὁρᾶν τὰ ὁρατά, ὅσα δὲ ὥσθ' ἀκούειν τὰ ἀκουστά; δομῶν γε μὴν, εἰ μὴ ἔλινε προσετέθησαν, τί ἂν ἡμῖν ὄφελος ἦν; τίς δ' ἂν αἰσθῆται ἡν γλυκεῶν καὶ ὀριμέων καὶ πάντων τῶν διὰ στόματος ἡδέων, εἰ μὴ γλῶττα τούτων γνῶμων ἐνεργασθῇ;
- 6 πρὸς δὲ τούτοις οὐ δοκεῖ σοι καὶ τὰδε προνοίας ἔργοις ἐοι-κέναι, τό, ἔπει ἀσθενῆς μὲν ἔστιν ἡ ὄψις, βλεφάροις αὐτὴν θυρῶσαι, ἃ, ὅταν μὲν αὐτῇ χρῆσθαι τι δέῃ, ἀνατείνανται. ἐν δὲ τῷ ὕπνῳ συγκλείεται, ὥς δ' ἂν μὴδὲ ἀνεμοὶ βλάπτου-σιν, ἥθ' μὲν βλεφαρίδας ἐμφύσαι, ὀφρύσι τε ἀπογειπῶσαι τὰ ὑπὲρ τῶν ὀμμάτων, ὥς μὴ δ' ὁ ἐκ κεφαλῆς ἰδρὼς κακοῦνη.

¹) Οὗτος ἦτο ἄθεος καὶ σκόπητος τῶν πιστευόντων.

μαζί του, ἀς δοκιμάσουν, ἀν ἦτο ἱκανὸς νὰ κἀμνη καλυτέρους τοὺς μαθητάς του. Θὰ εἶπω κατὰ πρῶτον ἐκεῖνα, ποὺ κάποτε ἦκουσα ἀπὸ αὐτόν, νὰ διαλέγεται περὶ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀριστόδημον, τὸν ἐπικαλούμενον μικρόν¹. Ἐπειδὴ δηλ. ἔμαθαν ἀσφαλῶς, ὅτι αὐτὸς οὕτε ἐβουλάζεν εἰς τοὺς θεοὺς οὕτε τὴν μαντικὴν μετεχειρίζετο, ἀλλὰ κατεγέλα ἐκείνους, ποὺ τὰ ἔκαμνον. Εἰπέ μου, εἶπεν, ὦ Ἀριστόδημε, ὑπάρχουν ἄνθρωποι τινες, τοὺς ὁποίους ἔχεις θαυμάσει διὰ τὴν σοφίαν των; Μάλιστα, εἶπε. Καὶ ὁ Σωκράτης. Εἰπέ μας, εἶπε, τὰ ὀνόματά των. Διὰ μὲν λοιπὸν τὴν ποίησιν τῶν ἐπῶν ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸν Ὅμηρον πρὸ πάντων ἔχω θαυμάσει, διὰ δὲ τὸν διθύραμβον τὸν Μελανιππίδην, διὰ δὲ τὴν τραγωδίαν τὸν Σοφοκλέα, διὰ δὲ τὴν κατασκευὴν ἀνδριάντων τὸν Πολύκλειτον, διὰ δὲ τὴν ζωγραφικὴν τὸν Ζεῦξιν. Ποῖον ἐκ τῶν δύο, σοὺ φαίνονται ὅτι εἶναι ἀξιοθαυμαστότεροι ἐκεῖνοι ποὺ κατασκευάζουν εἰδῶλα καὶ στερεημένα φρονήσεως καὶ ἀκίνητα, ἢ ἐκεῖνοι ποὺ κατασκευάζουν ζῶα ἔχοντα φρόνησιν καὶ ἐνέργειαν; Πολλὸ ἀξιοθαυμαστότεροι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐκεῖνοι ποὺ κατασκευάζουν ζῶα, ἐὰν βέβαια γίνονται ταῦτα ὅχι ἐξ αἰτίας κάποιας τύχης ἀλλ' ἀπὸ σκέψιν. Ἀπὸ ἐκεῖνα δὲ τὰ πράγματα, τῶν ὁποίων ὁ τῆς ὑπάρξεως σκοπὸς δὲν φαίνεται, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα φανερά ὑπάρχουν πρὸς ὠφέλειαν, ποῖα ἐκ τῶν δύο κρίνεις ἔργα τύχης καὶ ποῖα ἔργα σκέψεως; Πρέπει βέβαια νὰ εἶναι ἔργα σκέψεως ἐκεῖνα, ποὺ γίνονται πρὸς ὠφέλειαν. Λοιπὸν ἔχεις τὴν γνώμην, ὅτι ἐκεῖνος, ποὺ κἀμνει τοὺς ἀνθρώπους ἐξ ἀρχῆς τοῦ κόσμου, προσέθηκεν εἰς αὐτοὺς πρὸς ὠφέλειαν τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲν, ὥστε νὰ βλέπουν τὰ ὁρατά, τὰ ὅτα δὲ, ὥστε ν' ἀκούουν τὰ ἀκουστά; προσέτι ποῖα ὠφέλεια τῶν ὁσμῶν θὰ ὑπῆρχεν, ἐὰν δὲν προσετίθεντο εἰς τοὺς ἀνθρώπους αἱ ῥίνες; ποῖα δὲ αἰσθήσεις θὰ ὑπῆρχεν τῶν γλυκῶν καὶ τῶν πικρῶν πραγμάτων καὶ ὅλων τῶν εὐχαρίστων μέσων τοῦ στόματος, ἐὰν μέσα εἰς τὸ στόμα δὲν κατασκευάζετο κριτικὴς αὐτῶν ἢ γλῶσσα; Πρὸς τοῦτους δὲ δὲν νομίζεις, ὅτι καὶ τὰ ἐξῆς ὁμοιάζουν μὲ ἔργα προνοίας, τὸ ὅτι, ὅταν οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἀρρωστοί, κατεσκευάσεν τὰ βλέφαρα ὡς θύρας των, τὰ ὁποῖα, ὅταν μὲν ἔχουν οἱ ὀφθαλμοὶ ἀνάγκη νὰ τὰ μεταχειρισθῶν εἰς τίποτε, ἀνοίγουν, εἰς τὸν ὕπνον δὲ κλείουν μαζί, διὰ νὰ μὴ τοὺς βλάπτουν δὲ οὐδὲ οἱ ἀνεμοὶ, ὡς διουλιστήριον τὰς βλέφαριδας ἐφύτευσε καὶ μὲ τὰς ὀφρὺς ἐστέγασεν τὰ ἄνωθεν τῶν ὀφθαλμῶν μέρη, διὰ νὰ μὴ τοὺς βλάπτῃ μὴ δὲ

τὸ δὲ τὴν ἀκοὴν δέχεσθαι μὲν πάσας φωνάς, ἐμπίμπλασθαι δὲ μήποτε· καὶ τοὺς μὲν πρόσθεν ὁδόντας πᾶσι ζώοις οἷους τέμνειν εἶναι, τοὺς δὲ γομφίους οἷους παρὰ τούτων δεξιμένους λεαίνειν· καὶ στόμα μὲν, δι' οὗ ὧν ἐπιθυμεῖ τὰ ζῶα εἰσπέμπεται, πλησίον ὀφθαλμῶν καὶ ὀνύων καταθεῖναι, ἐπεὶ δὲ τὰ ἀποχωροῦντα δυσχερῇ, ἀποστρέφει τοὺς τοῦτον ὀχετοὺς [καὶ ἀπενεγκῖν] ἢ δυνατόν προσωπιάτω ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων· ταῦτα οὕτω προνοητικῶς πεπραγμένα ἀπορεῖς πότερα τύχης ἢ γνώμης ἔργα ἐστίν; Οὐ μὲν τὸν Δί', ἔφη, ἀλλ' οὕτω γε σκοποῦμένῃ πάνν ἔοικε ταῦτα σοφοῦ τινος δημιουργοῦ καὶ φιλοζῶου τεχνήμασι. Τὸ δὲ ἐμφῦσαι μὲν ἔρωτα τῆς τεκνοποιίας, ἐμφῦσαι δὲ ταῖς γειναμέναις ἔρωτα τοῦ ἐκτρέφειν, τοῖς δὲ τραφεῖσι μέγιστον μὲν πόθον τοῦ ζῆν, μέγιστον δὲ φόβον τοῦ θανάτου; Ἀμέλει καὶ ταῦτα ἔοικε μηχανήμασι τινος ζῶα εἶναι βουλευσαμένου. Σὺ δ' ἐν σαυτῷ φρόνιμόν τι δοκεῖς ἔχειν; Ἐρώτα γοῦν καὶ ἀποκρινοῦμαι. Ἄλλοτι δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν οἶμι φρόνιμον εἶναι; καὶ ταῦτ' εἰδὼς οὐ γῆς τε μικρὸν μέρος ἐν τῷ σώματι πολλῆς οὐσης ἔχεις καὶ ὕγρου βραχὺ πολλοῦ ὄντος καὶ τῶν ἄλλων δήπου μεγάλων ὄντων ἐκάστου μικρὸν μέρος λαβόντι τὸ σῶμα συνηρμοσταῖ σοι· νοῦν δὲ μόνον ἄρα οὐδαμοῦ ὄντα σε εὐνυχῶς πῶς δοκεῖς συναρπάσαι, καὶ τὰδε τὰ ὑπερμεγέθη καὶ πλῆθος ἄπειρα δι' ἀφροσύνην τινα οὕτως οἶμι εὐτάκτως ἔχειν; Μὰ Δί' οὐ γὰρ ὀρῶ τοὺς κυρίους, ὥσπερ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων τοὺς δημιουργοὺς. Οὐδὲ γὰρ τὴν σαυτοῦ οὐγὲ ψυχὴν ὀρεῖς, ἢ τοῦ σώματος κυρία ἐστίν· ὥστε κατὰ γε τοῦτο ἔξεστί σοι λέγειν, ὅτι οὐδὲν γνώμη, ἀλλὰ τύχη πάντα πράττεις. καὶ ὁ Ἀριστόδημος· Οὐτοί, ἔφη, ἐγὼ, ὦ Σώκρατες, ὑπεροχῶς τὸ δαμόνιον, ἀλλ' ἐκείνο μεγαλοπρεπέστερον ἡγοῦμαι ἢ ὡς τῆς ἐμῆς θεραπείας προσδεῖσθαι. Οὐκοῦν, ἔφη, ὅσοι μεγαλοπρεπέστερον ὦν ἀξιοὶ σὲ θεραπεύειν, το-

7

8

9

10

ἰδρῶς ὁ τρέχων ἐκ τῆς κεφαλῆς; τὸ νὰ δέχεται δὲ ἡ ἀκοή ἔλας μὲν τὰς φωνάς, νὰ μὴ γεμίζεται δὲ ὡς στόμαχος ποτέ· καὶ οἱ μὲν ἐμπροσθινοὶ ὀδόντες εἰς ἔλα τὰ ζῦα νὰ εἶναι κατὰλληλοι· νὰ κόπουν οἱ δὲ τραπέζιται νὰ εἶναι κατὰλληλοι, ἀφοῦ δεχθῶν τὰς τροφὰς παρὰ τούτων, νὰ τὰς λιανίζουσι· καὶ τὸ στόμα μὲν, διὰ τοῦ ὁποίου ὅσα ἐπιθυμοῦν τὰ ζῦα εἰσάγονται, νὰ εἶναι βαλμένον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὀνύχων, ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀποχωρήματα εἶναι ἀνυπόφορα, νὰ ἔχη ἀπομακρύνει τοὺς ὀχετοὺς των ὅσον τὸ ζυγατὸν μακρύτερα ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις· ταῦτα, τὰ ὅποια εἶναι τόσον προσηγορικῶς καμωμένα, ἀπορεῖς, ποῖον ἐκ τῶν δύο, εἶναι ἔργα τύχης ἢ ἔργα σκέψεως; Ὅχι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν (ὁ Ἀριστοτέλης), ἀλλ' ὅταν ἐξετάζω βέβαια κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, πάρα πολλὸ ὁμοιάζουσιν αὐτὰ μὲ ἔργα κάποιου σοφοῦ δημιουργοῦ καὶ φιλοζώου. Τὸ ὅτι δὲ ἐνεφύτευεν ἄφ' ἑνὸς μὲν ἔρωτα τῆς τεκνοποιίας εἰς τὰς γυναῖκας, ἄφ' ἑτέρου δὲ ἐνεφύτευσεν εἰς τὰς μητέρας ἔρωτα τοῦ νὰ ἀνατρέφουν τὰ τέκνα των, εἰς δὲ τὰ τέκνα ἄφ' ἑνὸς μὲν μέγιστον πόθον τῆς ζωῆς, ἄφ' ἑτέρου δὲ φόβον τοῦ θανάτου (πῶς τὸ νομίζεις;)—Τῶν δυνεὶ καὶ αὐτὰ ὁμοιάζουσιν μὲ ἔργα κάποιου, ὁ ὁποῖος ἐσκέφθη νὰ ὑπάρχουν ζῦα.—Σὺ δὲ νομίζεις ὅτι ἔχεις κάποιαν νοητικὴν δύναμιν;—Ἐρώτα με λοιπὸν καὶ θὰ σοῦ ἀποκριθῶ.—Ἄλλου δὲ πούθεν ἂν νομίζεις ὅτι ὑπάρχει νοητικὴ δύναμις; καὶ μάλιστα ἐνῷ ἡξεύρεις, ὅτι μικρὸ μέρος τῆς γῆς, ἢ ὅποια εἶναι πολλή, μέσα εἰς τὸ σῶμα σου ἔχεις, καὶ ὀλίγον μέρος ὑγροῦ, τὸ ὅποιον εἶναι πολύ, καὶ ἀπὸ ἑκαστον ἀπὸ τὰ ἄλλα βέβαια, τὰ ὅποια εἶναι μεγάλα, ἀφοῦ ἔλαβες μικρὸν μέρος, συνηρηολογήθη τὸ σῶμά σου· πῶς δὲ λοιπὸν νομίζεις, ὅτι μόνος σὺ, κατ' εὐτυχίαν τινα περιστάσιν, ἔχεις ἀρπάσαι νοῦν, ἐνῷ πούθεν ἂν ὑπάρχει, καὶ αὐτὰ τὰ ὑπερμεγέθη καὶ ἀπειρα κατὰ τὸ πλῆθος σώματα, νομίζεις ὅτι ἔχουν τόσῃν τάξιν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν φρόνησιν;—Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἔτσι νομίζω, διότι δὲν βλέπω τοὺς κυρίους τοῦ κόσμου τούτου, καθὼς τοὺς δημιουργοὺς ἐκείνων, ποὺ γίνονται ἐδῶ. Διότι οὐδὲ τὴν ἰδικὴν σου βέβαια ψυχὴν σὺ βλέπεις, ἢ ὅποια εἶναι κυρία τοῦ σώματός σου· ὥστε ὑπ' αὐτὴν τοῦλάχιστον τὴν ἐποψίν σου ἐπιτρέπεται νὰ λέγῃς, ὅτι τίποτε μὲ σκέψιν, ἀλλὰ ἔλα κατὰ τύχην τὰ κάμνεις. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης· Δὲν περιφρονῶ βέβαια τὴν θεότητα, ὃ Σωκράτης, ἀλλὰ τὴν θεωρῶ πολλὴ μεγαλοπρεπεστέραν ἢ ὥστε νὰ ἔχη ἀνάγκην τῆς ἰδικῆς μου λατρείας. Λοιπὸν, εἰπεν ὁ Σωκράτης, ὅσον μεγαλοπρεπεστέρα οὕσα ἔχει τὴν ἀξι-

- 11 σούτω μᾶλλον τιμητέον αὐτό. Ἐδ' ἰσθι, ἔφη, ὅτι, εἰ νομίζοιμι θεοὺς ἀνθρώπων τι φροντίζειν, οὐκ ἂν ἀμελοῖην αὐτῶν· Ἐπειτ' οὐκ οἶε φροντίζειν; οἱ πρῶτον μὲν μόνον τῶν ζώων ἀνθρώπων ὀρθὸν ἀνέστησαν· ἢ δὲ ὀρθότης καὶ προσορᾶν πλέον ποιεῖ δύνασθαι καὶ τὰ ὑπερθεῖν μᾶλλον θεᾶσθαι καὶ ἦττον κακοπαθεῖν [καὶ θῆριν καὶ ἀσκήν καὶ στόμα ἐνεποίησαν]· ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐρεπτοῖς πόδας ἔδωκαν, οἱ τὸ πορεύεσθαι μόνον παρέχουσιν, ἀνθρώπων δὲ καὶ χεῖρας προσέδωκαν, αἱ τὰ πλεῖστα οἷς εὐδαιμονώτεροι ἐκείνων ἐσμέν ἐξεργάζονται. καὶ μὴν γλωττῶν γε πάντων τῶν ζώων ἐχόντων, μόνῃν τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν οἷαν ἄλλοτε ἄλλαξή ψαύουσιν τοῦ στόματος ἀρθροῦν τε τὴν φωνὴν καὶ σημαίνειν πάντα ἀλλήλοισι ἢ βουλούμεθα. [τὸ δὲ καὶ τὰς τῶν ἀρθροσάων ἡδονὰς τοῖς μὲν ἄλλοις ζώοις δοῦναι περιεργάσαντας τοῦ ἔτους χρόνον, ἡμῖν δὲ συνεχρὸς μέχρι γῆρας ταῦτα παρέχειν·] οὐ τοίνυν μόνον ἥρεκε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμελεσθῆναι, ἀλλ', ὅπερ μέγιστόν ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν κρατίστην τῷ ἀνθρώπῳ ἐνέρωσε. τίνας γὰρ ἄλλου ζώου ψυχὴ πρῶτα μὲν θεῶν τῶν τὰ μέγιστα καὶ κάλλιστα συνταξάντων ἦσθηται ὅτι εἰσὶ; τί δὲ φύλον ἢ ἀνθρώποι θεοὺς θεραπεύουσιν; ποῖα δὲ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἱκανώτερα προφρονάτευσθαι ἢ λιμὸν ἢ δίψαν ἢ πύγην ἢ θάλην, ἢ νόσους ἐπικουρῆσαι, ἢ ῥώμην ἀσκήσαι, ἢ πρὸς μάθησιν ἐκπονήσαι, ἢ ὅσα ἂν ἀκούσῃ ἢ ἴδῃ ἢ μάθῃ ἱκανώτερα ἐστὶ διαμεμνησθαι; οὐ γὰρ πάνν οἱ κατὰδύλον ὅτι παρὰ τὰλλα ζῶα ὥπερ θεοὶ ἀνθρώπων βιοτεύουσιν, φύσει καὶ τῷ σῶματι καὶ τῇ ψυχῇ κρατιστεύοντες; οὔτε γὰρ βροῶς ἂν ἔχων σῶμα, ἀνθρώπων δὲ γνώμην ἐδόναι· ἂν πράττειν, ἢ ἐβούλετο, οὐθ' ὅσα χεῖρας ἔχει, ἄφρονα δ' ἐστί, πλέον οὐδὲν ἔχει. σὺ δ' ἀμφοτέρων τῶν πλείστον ἀξίωον τετυχηκὼς οὐκ οἶε σοὺ θεοὺς ἐπιμελεῖσθαι; ἀλλ' ὅταν τί ποιήσῃ, νομεῖς αὐτοὺς σοῦ φροντίζειν; Ὅταν πέμπωσιν, ὥπερ σοὶ σὺ φῆς πέμπειν αὐτοὺς, συμβούλους ὃ τι χρὴ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. Ὅταν δὲ Ἀθηναίους, ἔφη, πυνθανο-
- 12
- 13
- 14
- 15

ωσιν σὺ νὰ τὴν λατρεύς, τὸσον περισσώτερον πρέπει νὰ τὴν τιμᾷς.—Μάθε καλὰ, ὅτι, ἐὰν ἐνόμιζα, ὅτι οἱ θεοὶ ἔχουν κάποιαν φροντίδα διὰ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ τοὺς παρημέλουν.—Λοιπὸν, δὲν παραδέχεσαι, ὅτι φροντίζουν; οἱ ὅποιοι πρῶτον μὲν μόνον τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῷα τὸν ἐσθικωσαν ὄρθιον· ἡ δὲ ὀρθοστάσια καὶ περισσώτερον κάμνει νὰ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ βλέπῃ ἐμπροσθέν του καὶ τὰ ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του νὰ θεᾶται καὶ ὀλιγώτερον νὰ κακοπαθῇ· ἔπειτα εἰς μὲν τὰ ἄλλα ἔρπετά ἔδωκαν πόδια, τὰ ὅποια μόνον τὸ νὰ περιπατοῦν χαρίζουν, εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲ καὶ χέρια προσέθεσαν, τὰ ὅποια κάμνουν τὰ περισσώτερα ἀπὸ ἑκεῖνα, κατὰ τὰ ὅποια εἰμεθα εὐτυχέστεροι ἀπὸ αὐτά. Πρὸς τοῦτοις, ἐνθὶ βέβαια ἔχουν ὅλα τὰ ζῷα γλώσσαν, μόνην τὴν γλώσσαν τῶν ἀνθρώπων ἔκαμαν ἱκανὴν ἄλλοτε εἰς ἄλλο μέρος τοῦ στόματος ἐγγίζουσα καὶ τὴν φωνὴν νὰ ἀρθρώνῃ καὶ νὰ φωνεῖν ἡμεῖς ἀναμεταξύ μας ἑκεῖνα, ποῦ θέλομεν. Δὲν ἦτο, λοιπὸν, ἀρκετὸν εἰς τὸν θεὸν μόνον διὰ τὸ σῶμά μας νὰ φροντίσῃ, ἀλλὰ—τὸ ὅποῖον εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότατον—καὶ τὴν ψυχὴν ἀρίστην μέσα εἰς τὸ σῶμα τὴν ἐνεφύτυσε. Διότι τίνος ζῆφου ἢ ψυχῇ πρῶτον μὲν ἀντιλαμβάνεται περὶ τῶν θεῶν, οἱ ἔποιοι τὰ μέγιστα καὶ κάλλιστα δημιουργήματα ἔθεσαν εἰς τάξιν, ὅτι ὑπάρχουν; Ποῖα δὲ ψυχὴ εἶναι ἱκανωτέρα τῆς ἀνθρωπίνης νὰ προφυλάσσεται ἢ ἀπὸ τὴν πείναν ἢ ἀπὸ τὴν δίψαν ἢ ἀπὸ τὰ φύχῃ ἢ ἀπὸ τὶς ζέστες ἢ νὰ θεραπεύῃ τὰς ἀσθενείας ἢ νὰ ἀσκηθῇ εἰς τὴν ῥώμην ἢ νὰ κοιτάσῃ διὰ νὰ μάθῃ ἢ ὅσα ἀκούσῃ ἢ ἴδῃ ἢ μάθῃ, ποῖα ψυχὴ εἶναι ἱκανωτέρα νὰ τὰ ἀπομνημονεύσῃ; Δὲν σοῦ εἶναι, λοιπὸν, ὀλοφάνερον, ὅτι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα ζῷα, οἱ ἄνθρωποι ζοῦν ὥς θεοὶ ἐκ φύσεως καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν ὄντες ἀνώτεροι; διότι οὔτε ἂν εἶχεν ὁ ἄνθρωπος σῶμα βωδισοῦ, νοῦν δὲ ἀνθρώπου θὰ ἤζῳντο νὰ κάμνῃ ἑκεῖνα, ποῦ ἤθελεν, οὔτε ὅσα ἔχουν χέρια, δὲν ἔχουν ὅμως νοητικὴν δύναμιν, πλεονεκτοῦν εἰς τίποτε. Σὺ δέ, ἂν καὶ ἔτυχε νὰ ἔχῃς καὶ τὰ δύο, δὲν νομίζεις, ὅτι οἱ θεοὶ φροντίζουν διὰ σέ; ἀλλ' ὅταν κάμνουν τί, θὰ παραδεχθῇς, ὅτι φροντίζουν διὰ σέ; — Ὅταν μοῦ στέλλουν, καθὼς σὺ λέγεις ὅτι αὐτοὶ στέλλουν εἰς σέ, συμβούλους τί πρέπει νὰ κάμω καὶ τί νὰ μὴν κάμω. Ἀλλ' ὅταν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, εἶπεν ὁ Σωκράτης,

- μὲνοις τι διὰ μαντικῆς φράζωσιν, οὐ καὶ σοὶ δοκεῖς φράζειν αὐτούς, οὐδ' ἔστιαν τοῖς Ἕλλησι τέρατα πέμποντες προσμαίνωσιν, οὐδ' ἔστιαν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνον σὲ ἐξαιροῦντες ἐν ἀμελείᾳ κατατίθενται; οἷε δ' ἂν τοὺς θεοὺς τοῖς ἀνθρώποις δόξαν ἐμφύσῃ ὥς ἱκανοὶ εἶναι εὐ καὶ κακῶς ποιεῖν, εἰ μὴ δυνατόι ἦσαν, καὶ ἀνθρώπους ἐξαπατῶμενους τὸν πάντα χρόνον οὐδέποτε ἂν αἰσθῆσθαι; οὐχ' ὄρας, ὅτι τὰ πολυχροنیωτατα καὶ σοφώτατα τῶν ἀνθρώπων, πόλεις καὶ ἔθνη, θεοσεβέστατά ἐστι, καὶ αἱ φρονιμώταται ἡλικίαι θεῶν ἐπιμελέσταιται; ὡγαθέ, ἔφη, κατὰμαθε ὅτι καὶ ὁ σὸς τοὺς ἐνὸν τὸ σὸν σῶμα δπως βούλεται μεταχειρίζεται· οἶεσθαι οὖν χρὴ καὶ τὴν ἐν τῷ παντὶ φρόνησιν τὰ πάντα, δπως ἂν αὐτῇ ἡδὺ ᾖ, οὕτω τίεσθαι, καὶ μὴ τὸ σὸν μὲν δῖμα δύνασθαι ἐπὶ πολλὰ στάδια ἐξικνεῖσθαι, τὸν δὲ τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν ἀδύνατον εἶναι ἅμα πάντα ὄραν, μηδὲ τὴν σὴν μὲν ψυχὴν καὶ περὶ τῶν ἐνθάδε καὶ περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Σικελίᾳ δύνασθαι φροντίζειν, τὴν δὲ τοῦ θεοῦ φρόνησιν μὴ ἱκανὴν εἶναι ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι. ἦν μέντοι, ὥσπερ ἀνθρώπους θεραπεύων γιγνώσκει τοὺς ἀντιθεραπεύειν ἐθέλοντας καὶ χαρίζομενος τοὺς ἀντιχαρίζομενους καὶ συμβουλευόμενος καταμανθάνει τοὺς φρονίμους, οὕτω καὶ τὸν θεὸν πείραν λαμβάνης θεραπεύων, εἴ τί σοι θελήσουσιν περὶ τῶν ἀδήλων ἀνθρώπων συμβουλεύειν, γνῶσκει τὸ θεῖον ὅτι τοσοῦτον καὶ τοιοῦτόν ἐστι ὥσθ' ἅμα πάντα ὄραν καὶ πάντα ἀνοῦειν καὶ πανταχοῦ παρεῖναι καὶ ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι. ἔμοι μὲν οὖν ταῦτα λέγων οὐ μόνον τοὺς συνόντας ἐδόκει ποιεῖν, ὅποτε ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὁρῶντο, ἀπέχεσθαι τῶν ἀνοσιῶν τε καὶ ἀδίκων καὶ αἰσχεῶν, ἀλλὰ καὶ ὅποτε ἐν ἡμεῖς εἶεν, ἐπείπερ ἡγήσαιο μηδὲν ἂν ποτε ὦν πράττειεν θεοὺς διαλαθεῖν. >

ἐρωτώντας διὰ τῆς μαντικῆς ὅτι ἐήποτε, λέγουν, δὲν νομίζεις ὅτι καὶ εἰς σέ αὐτοὶ λέγουν, οὔτε ὅταν εἰς τοὺς Ἑλληνας στέλλοντες σημεῖα προλέγουν, οὔτε ὅταν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νομίζεις, ὅτι σέ μόνον ἐξαιρουντες παραμελοῦν; Νομίζεις δέ, ὅτι οἱ θεοὶ θὰ ἐνέβαλλον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἰδέαν, ὅτι εἶναι ἱκανοὶ καὶ νὰ εὐεργετήσουν καὶ νὰ κακοποιήσουν, ἐὰν δὲν εἶχον αὐτὴν τὴν δύναμιν, καὶ νομίζεις ὅτι οἱ ἀνθρώποι εἰς αἰῶνα τὸν ἀπαντα ποτὲ δὲν θὰ ἐνοούσαν, ὅτι ἐξαπατῶνται εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα; Δὲν βλέπεις, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐκείνα πού εἶναι πολυχρονιώτατα καὶ σφώτατα, ὅγλ. αἱ πόλεις καὶ τὰ ἔθνη, ἔχουν τὴν μεγίστην θεοσέβειαν, καὶ αἱ ἡλικίαὶ πού ἔχουν τὴν μεγίστην φρόνησιν, φροντίζουσιν τὰ μέγιστα διὰ τοὺς θεοὺς; ὦ καλὲ μου, εἶπε, μάθε καλῶς ὅτι: καὶ ὁ ἐνυπάρχων εἰς σέ νοῦς τὸ σῶμά σου, ὅπως θέλει, τὸ μεταχειρίζεται. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ παραδέξῃσαι, ὅτι καὶ ἡ ἐνυπάρχουσα εἰς τὸ σῶμα φρόνησις τὰ πάντα τοιοῦτοτρόπως διευθετεῖ, ὅπως τῆς εἶναι εὐχάριστον, καὶ ὅχι ὅτι τὸ μὲν ἰδικόν σου βλέμμα δύναται εἰς ἀπόστασιν πολλῶν σταδίων νὰ φθάσῃ, ὁ δὲ ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ δὲν δύναται τὰ πάντα μαζὶ νὰ βλέπῃ, καὶ οὔτε ὅτι ἡ μὲν ἰδική σου ψυχὴ δύναται νὰ φροντίσῃ καὶ διὰ τὰ ἐδῶ καὶ διὰ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ διὰ τὰ ἐν Σικελίᾳ, ἡ δὲ φρόνησις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἱκανὴ συγχρόνως δι' ὅλα νὰ φροντίσῃ. Ἐὰν ὅμως, καθὼς ὅταν περιποιούμενος τοὺς ἀνθρώπους γνωρίζῃς ἐκεῖνους πού θέλουν ν' ἀνταποδίδουν τὴν περιποίησιν, καὶ κάμων χάριν γνωρίζῃς ἐκεῖνους πού τὴν ἀνταποδίδουν, καὶ ζητῶν συμβουλὴν μανθάνῃς τοὺς φρονίμους, κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον περιποιούμενος τοὺς θεοὺς ζητεῖς νὰ μάθῃς, ἂν θὰ θελήσουν νὰ σέ συμβουλευσύν περὶ τῶν ἀδύλων εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τότε θὰ μάθῃς ὅτι τὸ θεῖον εἶναι τόσον μέγα καὶ τοιοῦτον, ὥστε ὅλα μαζὶ νὰ τὰ βλέπῃ καὶ ὅλα νὰ τὰ ἀκούῃ καὶ πανταχοῦ παρὼν νὰ εἶναι καὶ περὶ ὅλων μαζὶ νὰ φροντίσῃ.

Εἰς ἐμέ λοιπὸν ἐφαίνετο, λέγων ταῦτα, ὅτι ὅχι μόνον ἔκαμνε τοὺς μαθητάς του, ὁσάκις ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐβλέποντο, ν' ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τὰ ἀνόσια καὶ ἀπὸ τὰ ἀδίκια καὶ ἀπὸ τὰ αἰσχροῦ, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἦσαν μόνοι, ἐπειδὴ θὰ ἐπίστευον, ὅτι τίποτε ἀφ' ὅσα ἤθελον κάμει, δὲν θὰ διέφυγε ποτὲ τὴν προσοχὴν τῶν θεῶν.

- V. [Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐγκράτεια καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν ἀνδρὶ κτήμιν ἐστίν, ἐπισκευόμεθα εἴ τι προυβίβαζε λέγων εἰς ταύτην τοιαύδε.] Ὡς ἄνδρες, εἰ πολέμου ἡμῖν γενομένου βουλοίμεθα ἐλθεῖναι ἄνδρα, ὅφ' οὐ μάλις! ἂν αὐτοὶ μὲν σφοδρόμεθα, τοὺς δὲ πολεμίους χειροίμεθα, ἄρ' ὄντινα αἰσθανοίμεθι ἥτιω γαστρός ἢ οἶνον ἢ ἀφροδισίων [ἢ πόνον] ἢ ἔντον, τοῦτον ἂν αἰροίμεθα; καὶ πῶς ἂν οἰηθῇμεν τὸν τοιοῦτον
- 2 ἡ ἡμᾶς σῶσαι ἢ τοὺς πολεμίους κρατῆσαι; εἰ δ' ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου γενόμενοι βουλοίμεθα τῷ ἐπιτρέψαι ἢ παῖδας ἄρρενας παιδεύσαι ἢ θυγατέρας παρθένους διαφυλάξαι ἢ χρήματα διασῶσαι, ἄρ' ἀξιόπιστον εἰς ταῦθ' ἡγησάμεθ' ἂν τὸν ἀκρατῆ; οὐλόγ' δ' ἀκρατεῖ ἐπιτρέψαιμεν ἂν ἢ βοσκήματα ἢ ταμειὰ ἢ ἔργων ἐπιστάσι; διάκονον δὲ καὶ ἀγοραστὴν τοιοῦτον ἐθέλῃσαιμεν ἂν προῖκα λαβεῖν; ἀλλὰ
- 3 μὴν εἴ γε μὴδὲ δοῦλον ἀκρατῇ δεξάμεθ' ἂν, πῶς οὐκ ἀξίον αὐτόν γε φυλάσσειναι τοιοῦτον γενέσθαι; καὶ γὰρ οὐχ ὥσπερ οἱ πλεονέκται τῶν ἄλλων ἀφαιρουμένοι χρήματα ἑαυτοῖς δοκοῦσι πλουτίζειν, οὕτως ὁ ἀκρατὴς τοῖς μὲν ἄλλοις βλαβερὸς, ἑαυτῷ δ' ὠφέλιμος. ἀλλὰ κακοῦργος μὲν τῶν ἄλλων, ἑαυτοῦ δὲ πολλὸν κακοῦργότερος, εἴ γε κακοῦργότατον ἐστὶ μὴ μόνον τὸν οἶκον τοῦ ἑαυτοῦ φθείρειν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα
- 4 καὶ τὴν ψυχὴν. [ἐν συνουσίᾳ δὲ τίς ἂν ἡσθεῖ τῷ τοιοῦτῳ, ὃν εἰδείῃ τῷ ὄντιν τε καὶ τῷ οἴνῳ χαίροντα μᾶλλον ἢ τοῖς φίλοις καὶ τὰς πόρους ἀγαπῶντα μᾶλλον ἢ τοὺς εταίρους; ἀρὰ γε οὐ χρὴ πάντα ἄνδρα, ἡγησάμενον τὴν ἐγκράτειαν ἀρετῆς εἶναι κορηπίδα, ταύτην πρῶτον
- 5 ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάσασθαι; τίς γὰρ ἂν ἄνευ ταύτης ἢ μάθοι ἢ ἀγαθὸν ἢ μελετήσειεν ἀξιολόγως; ἢ τίς οὐκ ἂν τὰς ἡδοναῖς δουλεύων αἰσχροῦς διατεθῇ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν.] ἐμοὶ μὲν δοκεῖ νῆ τὴν Ἥραν [ἐλευθερὸν μὲν ἀνδρὶ εὐκτὸν εἶναι μὴ τυχεῖν δούλου τοιοῦτου.] δουλεύοντα

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V.

[Ἐάν δέ, ὥς εἶναι γνωστόν, καί ἡ ἐγκράτεια εἶναι καλὸν καὶ ὠφέλιμον κτῆμα εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἃς ἐξετάσωμεν ἂν πως ὤδηγῃ εἰς αὐτὴν λέγων τοιαῦτα περίπου]. Ὡ ἀνδρες, ἂν ἡθέλομεν ἐν περιπτώσει πολέμου νὰ ἐκλέγωμεν ἄνδρα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἡμεῖς μὲν θὰ σωθόμεθα, τοὺς δὲ ἐχθροὺς θὰ ὑπετάσσομεν, ἀρά γε θὰ ἐξελέγομεν ἐκεῖνον, ποῦ θὰ ἀντελαβωθάνεθα ὅτι δὲν εἶναι κύριος τῆς κοιλίας ἢ τοῦ οἴνου ἢ τῶν ἀποροσιῶν ἢ τοῦ ὑπνου; καὶ πῶς θὰ ἐφανταζόμεθα ὅτι ὁ τοιοῦτος ἢ ἡμᾶς θὰ σώσῃ ἢ τοὺς ἐχθροὺς θὰ νικήσῃ; Ἐὰν δέ, ἀφοῦ φθάσωμεν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς μας, ἡθέλομεν εἰς κανένα νὰ ἐμπιστευθῶμεν ἢ τὰ ἀρσενικά παιδιὰ μας νὰ ἐκπαιδεύσῃ ἢ νὰ διαφυλάξῃ τὰς παρθένους θυγατέρας μας ἢ τὰ χρήματά μας νὰ διασώσῃ, ἀρά γε εἰς αὐτὰ θὰ ἐνομίζομεν ἀξιόπιστον τὸν ἔκδοτον ἄνθρωπον; Εἰς δοῦλον δὲ ἔκδοτον θὰ ἐμπιστευόμεθα ἢ ῥοσκήματα ἢ ἀποθήκας ἢ ἐπιστάσιαν ἔργων οἰωνοῦντες; Τοιοῦτον δὲ ὑπερέτην τοῦ σπιτιοῦ ἢ ἀγοραστὴν ὀψωνίων θὰ ἡθέλομεν ἢ λάβωμεν δωρεάν; Ἀλλ' ὅμως, ἐὰν βεβαίως οὔτε δοῦλον ἔκδοτον θὰ ἐδεχόμεθα, πῶς δὲν ἀξίζει ὁ ἴδιος κανεὶς νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὸ νὰ γίνῃ τοιοῦτος; Διότι καὶ ὅχι, καθὼς οἱ πλεονέκται ἀφαιροῦντες τὰ χρήματα τῶν ἄλλων νομίζουν ὅτι πλουτίζουν τὸν ἑαυτοῦ των, τοιοιτοτρόπως καὶ ὁ ἔκδοτος εἰς μὲν τοὺς ἄλλους εἶναι βλαβερὸς, εἰς τὸν ἑαυτοῦ του δὲ ὠφέλιμος, ἀλλ' εἶναι τοῦναντίον κακοῦργος μὲν διὰ τοὺς ἄλλους, διὰ τὸν ἑαυτοῦ του δὲ κακουργότερος, ἐὰν βεβαίως εἶναι κακουργότατον πράγμα ὅχι μόνον τὴν οἰκογένειάν του νὰ φθεῖρῃ κανεὶς, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν του. [Εἰς τὴν συναναστροφὴν δὲ ποῖος θὰ ἡδωχαριστεῖτο ἀπὸ τοιούτου ἀνθρώπου, περὶ τοῦ ὁποίου δὲ ἤξευρεν, ὅτι διὰ τὸ φαγητὸν καὶ τὸν οἶνον μᾶλλον χαίρεται παρὰ διὰ τοὺς φίλους καὶ ὅτι τὰς πόρνας μᾶλλον ἀγαπᾷ παρὰ τοὺς συντρόφους; Ἀρά γε δὲν πρέπει κάθε ἄνθρωπος, ἀφοῦ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ ἐγκράτεια εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ἀρετῆς, ταύτην πρῶτον εἰς τὴν ψυχὴν του νὰ κτίσῃ; Διότι ποῖος χωρὶς αὐτὴν ἡμπορεῖ ἢ νὰ μάθῃ τίποτε ἀγαθὸν ἢ νὰ φροντίσῃ; ἢ ποῖος, ὅς ὑποδοιευμένος εἰς τὰς ἡδονάς, δὲν θὰ ᾔτο αἰσχροῦς διατεθειμένος καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν;] Ἐγὼ μὲν νομίζω, μὰ τὴν Ἥραν, ὅτι διὰ τὸν ἐλεύθερον μὲν ἄνθρωπον εἶναι εὐδὲν νὰ

[δὲ] ταῖς τοιαύταις ἡδοναῖς ἱκετεύον τοὺς θεοὺς δεσποτῶν ἀγαθῶν τυχεῖν· οὕτω γὰρ ἂν μόνως ὁ τοιοῦτος σωθῇ. [τοιαῦτα δὲ λέγων ἐπὶ ἐγκρατέστερον τοῖς ἔργοις ἢ τοῖς λόγοις ἑαυτὸν ἐπεδείκνυν· οὐ γὰρ μόνον τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐκράτει, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ τῶν χρημάτων, νομίζων τὸν παρὰ τοῦ τυγχόντος χρήματα λαμβάνοντα δεσπότην ἑαυτοῦ καθιστάναι καὶ δουλεῖν δουλείαν οὐδεμιᾶς ἦτον αἰσχράν.]

- VI. Ἀξίον δ' αὐτοῦ καὶ ἂ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν σοφιστὴν διελέχθῃ μὴ παραλιπεῖν. ὁ γὰρ Ἀντιφῶν ποτε βουλόμενος τοὺς συνοουσιαστὰς αὐτοῦ παρελθεῖναι προσελθὼν τῷ Σωκράτει παρόντων αὐτῶν ἐλεξε τάδε· Ὡ Σώκρατες, ἐγὼ μὲν ᾤμην τοὺς φιλοσοφούντας εὐδαιμονοτέρους χρεῖαν γίγνεσθαι· σὺ δέ μοι δοκεῖς τὰναντία τῆς φιλοσοφίας ἀπολελανκέναι. ζῆς γοῦν οὕτως ὥς οὐδ' ἂν εἰς δοῦλος ὑπὸ δεσπότη διαιτῶμενος μένεις· σιτία τε σιτεῖ καὶ ποτὰ πίνεις τὰ φαντάσματα, καὶ ἱμάτιον ἡμφίεσαι οὐ μόνον φανθόν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ θέρους τε καὶ χειμῶνος, ἀνυπόδητός τε καὶ ἀχίτων διατελεῖς. καὶ μὴν χρήματά γε οὐ λαμβάνεις, ἃ καὶ πτωμένους εὐφραίνει καὶ κεκτημένους ἐλευθεριωτέρον τε καὶ ἥδιον ποιεῖ ζῆν. εἰ οὖν ὥσπερ αὐτὸν ἄλλον ἔργων οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς μιμητὰς ἑαυτῶν ἀποδεικνύουσιν, οὕτω καὶ σὺ τοὺς συνόντας διαθήσεις, νόμιμς κακοδαμονίας διδάσκαλος εἶναι. καὶ ὁ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπε· Δοκεῖ μοι, ὦ Ἀντιφῶν, ὑπελειφέναι με οὕτως ἀνιαρὸς ζῆν, ὥστε πέπεισμαι ὅς μᾶλλον ἀποθανεῖν ἂν ἐλέσθαι ἢ ζῆν ὥσπερ ἐγώ. Ἴθι οὖν ἐπισκεπτόμεθα τί χαλεπὸν ἥσθῃσαι τοῦμοῦ βίου. πότερον οὐ τοῖς μὲν λαμβάνουσιν ἀργύριον ἀναγκαῖον ἐστὶ ἀπεργάζεσθαι τοῦτο ἐφ' ᾧ ἂν μισθὸν λάβωσιν,

μή τύχη τοιοῦτον δοῦλον, ἐκεῖνος δὲ ποῦ εἶναι ὑποδουλωμένος εἰς τὰς τοιαύτας ἡδονὰς πρέπει νὰ ἰκετεύῃ τοὺς θεοὺς νὰ ἐπιτύχη καλοὺς κυρίους. Διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ τοιοῦτος θὰ ἤμπορούσε νὰ σωθῇ. [Μὲ τὸ νὰ λέγῃ δὲ τοιαῦτα ἀκόμῃ ἐγκρατέστερον ἔδειχνε τὸν ἑαυτὸν του μὲ ἔργα παρὰ μὲ λόγια· διότι οὐκ μόνον ἦτο κύριος τῶν ἡδονῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡδονῆς τῶν χρημάτων, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἐκεῖνος, ποῦ λαμβάνει χρήματα παρὰ τοῦ τυχόντος, βάζει κύριον εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ δουλεύει βουλείαν, ἣ ἐποία δὲν εἶναι ὀλιγώτερον αἰσχρὰ ἀπὸ καμμίαν.].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI.

Ἄξιζαι δὲ νὰ μὴ παραλίπῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του καὶ ὅσα διελέχθη πρὸς τὸν Ἀντιφῶναν τὸν σοφιστήν. Δηλαδὴ ὁ Ἀντιφῶν κάποτε, θέλων νὰ τοῦ πάρῃ μὲ τρόπον τοὺς μαθητάς του, ἀφοῦ προσήλθεν εἰς τὸν Σωκράτην, παρουσίᾳ τῶν μαθητῶν, εἶπε τὰ ἑξῆς: Ὁ Σωκράτη, ἐγὼ μὲν ἐνόμιζον ὅτι οἱ φιλοσοφούντες πρέπει νὰ γίνωνται εὐτυχέστεροι· (ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἢ ἀφ' ὅτι εἶναι), σὺ δὲ μοῦ φαίνεται ὅτι ἔχεις ἀπολαύσει τὰ ἀντίθετα ἀπ' ἐκεῖνα, ποῦ δίδει ἡ φιλοσοφία. Ζῆς π. χ. τοιοῦτοτρόπως, ὅπως δὲν θὰ ὑπέμενε κανεὶς δοῦλος ὑπὸ τὸν κύριόν του· καὶ τροφὰς τρώγεις καὶ ποτὰ πίσεις τὰ χειρότερα καὶ φορεῖς ἐνδυμα οὐκ μόνον εὐτελεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιον καὶ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος, καὶ μένεις διηνεκὸς ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων. Καὶ ὅμως δὲν λαμβάνεις χρήματα τοῦλάχιστον, τὰ ὅποια καὶ ὅταν τὰ ἀποσκότουμεν, μᾶς εὐφραίνουν καὶ, ὅταν τὰ ἔχωμεν, μᾶς κάμνουν νὰ ζῶμεν καὶ μὲ περισσοτέραν ἀνείσιν καὶ εὐχαριστότερον. Ἐὰν λοιπὸν καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔργα οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητάς των τοὺς ἀποδεικνύουν μιμητάς των, οὕτω καὶ σὺ τοὺς μαθητάς σου θὰ καταντήσης, νόμιζε ὅτι εἶσαι διδάσκαλος τῆς δυστυχίας. Καὶ ὁ Σωκράτης εἰς αὐτὰ εἶπε. Μοῦ φαίνεται, ὦ Ἀντιφῶν, ὅτι σὺ ἔχεις νομίσει, ὅτι ἐγὼ ζῶ τὸσον θλιβερά, ὥστε ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι σὺ μᾶλλον θὰ προετίμας ν' ἀποθάνῃς παρὰ νὰ ζῇς καθὼς ἐγώ. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν τί ἀφόρητον ἔχεις ἀντιληφθῇ τῆς ζωῆς μου. Ποῖον ἐκ τῶν δύο, ἐπειδὴ εἰς ἐκείνους μὲν, ποῦ λαμβάνουν χρήματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκτελοῦν τοῦτο, διὰ τὸ ὅποιον ἤθελον λάβε· μισθόν, εἰς ἐμὲ

ἐμοὶ δὲ μὴ λαμβάνοντι οὐκ ἀνάγκη διαλέγεσθαι ὧς ἂν μὴ βούλωμαι; ἢ τὴν δαίαντ' μου φαυλίξῃς ὡς ἦττον μὲν θυγεῖν δαίοντος ἐμοῦ ἢ σοῦ, ἦττον δὲ λοχὸν παρέχοντα; ἢ ὡς χαλεπώτερα πορίσασθαι τὰ ἐμὰ διατήματα τῶν σῶν διὰ τὸ σπανιώτερά τε καὶ πολυτελέστερα εἶναι; ἢ ὡς ἡδίω σοὶ ἢ σὺ παρασκευάζεις ὄντα ἢ ἐμοὶ ἢ ἐγώ; οὐκ οἴσθ' ὅτι ὁ μὲν ἥδιστα δαίοντων ἥμισυα θύον δαίται, ὁ δὲ ἥδιστα πίνων ἥμισυα τοῦ μὴ παρόντος ἐπιθυμεῖ ποτοῦ; τὰ γε μὴν ἱμάτια οἴσθ' ὅτι οἱ μεταβαλλόμενοι ψύχους καὶ θάλπους ἐνεκα μεταβάλλονται, καὶ ὑποδήματα ὑποδοῦνται, ὅπως μὴ διὰ τὰ λυποῦντα τοὺς πόδας κωλύονται πορεύεσθαι· ἤδη οὖν ποτε ἦσθον ἐμὲ ἢ διὰ ψύχους μᾶλλον του ἔνδον μένοντα, ἢ διὰ θάλπους μαχόμενον τῷ περὶ σκιάς, ἢ διὰ τὸ ἀλγεῖν τοὺς πόδας οὐ βαδίζοντα ὅποι ἂν βούλωμαι; οὐκ οἴσθ' ὅτι οἱ φύσει ἀσθενέστατοι τῷ σώματι μελετήσαντες τῶν ισχυροτάτων ἀμελησάντων κρείττους τε γίνονται πρὸς ἃ ἂν μελετήσωσι καὶ ὄζον αὐτὰ φέρουσιν; ἐμοὶ δὲ ἄρα οὐκ οὔτι, τῷ σώματι αἰεὶ τὰ συντυχάνοντα μελετῶνι καρτερεῖν, πάντα ὄζον φέρειν σοῦ μὴ μελετῶντος; τοῦ δὲ μὴ δουλεύειν γαστρὶ μηδ' ἔπνῳ καὶ λαγνείᾳ οἷε τι ἄλλο αἰτιώτερον εἶναι ἢ τὸ ἕτερα ἔχειν τούτων ἡδίω, ἢ οὐ μόνον ἐν χρειᾷ ὄντα εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ἐλλίπδας παρέχοντα ὠφελήσαιν αἰ; καὶ μὴν τοῦτό γε οἴσθα, ὅτι οἱ μὲν ολόμενοι μηδὲν εὖ πράττειν οὐκ εὐφραίνοντα, οἱ δὲ ἡγούμενοι καλῶς προχωρεῖν ἑαυτοῖς ἢ γεωργίαν ἢ ναυκληρίαν ἢ ἄλλ' ὅτι ἂν τυγχάνωσιν ἐργαζόμενοι εἰς εὖ πράττοντες εὐφραίνονται· οἷε οὖν ἀπὸ πάντων τούτων τοσαύτην ἡδονὴν εἶναι ὅσην ἀπὸ τοῦ ἑαυτὸν τε ἡγέσθαι βελτίω γίγνεσθαι καὶ φίλους ἀμείνους κτᾶσθαι; ἐγὼ τοίνυν διατελέω ταῦτα νομίζων. Ἐὰν δὲ διὰ φίλους ἢ πόλιν ὠφελῇν δέη, πο-

δέ, πού δὲν λαμβάνω μισθόν, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ διαλέγωμαι μὲ ὅποιον θέλω ; ἢ τὴν δῖαιτάν μου κακολογεῖς, ἐπειδὴ ἐγὼ τρώγω ἀπ' ἐνὸς μὲν ὀλιγώτερον ὕγεινὰ φαγητὰ παρὰ σὺ, ἀπ' ἑτέρου δὲ φαγητὰ, τὰ ὅποια ὀλιγώτερον παρέχουν δύναμιν ; ἢ ἐπειδὴ εἶναι δυσκολώτερα εἰς τὸ νὰ πορισθῶ τὰ χρήσιμα εἰς τὸν ἰδικόν μου βίον, ἀπὸ τὰ ἰδικά σου, ἐπειδὴ εἶναι καὶ σπανιώτερα καὶ πολυτελέστερα ; ἢ ἐπειδὴ εἶναι εὐχαριστότερα εἰς σέ ὅσα σὺ παρασκευάζεις, παρὰ εἰς ἐμέ ὅσα ἐγὼ παρασκευάζω ; Δὲν ἤξεύρεις, ὅτι ἐκεῖνος μὲν, πού τρώγει μετὰ μεγίστης ὀρέξεως, καθόλου δὲν ἔχει ἀνάγκη ἐλκεκτῆς τροφῆς, ἐκεῖνος δέ, πού πίνει μετὰ μεγίστης ὀρέξεως, καθόλου δὲν ἐπιθυμεῖ τὸ ποτόν, πού τοῦ λείπει ; Καὶ προσεῖτε ἐκεῖνοι, πού ἀλλάζουν τὰ ἐνδύματά των, μάθε καλῶς, ὅτι τὰ ἀλλάζουν ἔνεκα τοῦ ψύχους καὶ τῆς ζέστης καὶ φοροῦν ὑποδήματα, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζονται νὰ περιπατοῦν ἐξ αἰτίας ἐκείνων, πού ἐνοχλοῦν τοὺς πόδας· τώρα λοιπὸν μὲ ἀντελήφθης ποτὲ ἢ ἔνεκα τοῦ ψύχους νὰ μένω μέσα εἰς τὸ σπίτι περισσότερον ἀπὸ ἄλλον, ἢ ἔνεκα τῆς ζέστης νὰ μάχωμαι μὲ κανένα διὰ σκιάν ἢ διὰ τὸ ὅτι πονοῦν οἱ πόδες μου δὲν πηγαίνω ὅπου θέλω ; Δὲν ἤξεύρεις, ὅτι οἱ ἐκ φύσεως ἀσθενέστατοι κατὰ τὸ σῶμα, ὅταν ἀσκηθοῦν, γίνονται καὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἰσχυροτάτους ἀνασκῆτους, εἰς ὅτι ἤθελον ἀσκηθῆ, καὶ εὐκολώτερον τὰ υποφέρουν ; Εἰς ἐμέ δὲ λοιπὸν δὲν νομίζεις, ἀφοῦ ἀσχοῦμαι εἰς τὸ νὰ ὑπομένω πάντοτε, ὅσα τυχαῖνον εἰς τὸ σῶμα, ὅτι εἶναι εὐκολώτερον νὰ υποφέρω τὰ πάντα παρὰ σὺ, πού δὲν ἀσκεῖσαι ; Ποῖα δὲ ἄλλη μεγαλύτερα αἰτία, νομίζεις, ὅτι εἶναι τοῦ νὰ μὴ εἶμαι δοῦλος εἰς τὴν κοιλίαν οὔτε εἰς τὸν ὕπνον καὶ τὴν λαγνείαν παρὰ τὸ ὅτι ἔχω ἄλλα πράγματα εὐχαριστότερα ἀπ' αὐτὰ, τὰ ὅποια ὅχι μόνον, ὅταν τὰ μεταχειρίζεσαι (ἀπολαμβάνης) εὐφραίνουν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ παρέχουν ἐλπίδας, ὅτι πάντοτε θὰ εἶναι ὠφέλιμα ; Προσεῖτε καὶ τοῦτο γινώριζε, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν πού φαντάζονται, ὅτι καθόλου δὲν εὐτυχοῦν, δὲν εὐφραίνονται, ἐκεῖνοι δὲ πού νομίζουν ὅτι καλὰ πηγαίνει ἢ ἡ γεωργία των ἢ ἡ ναυκληρία ἢ ὅτι, ἄλλο κατὰ τύχην ἐργάζονται, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι εὐτυχοῦν, εὐφραίνονται· λοιπὸν, νομίζεις ὅτι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τοσαύτη ἰδὼν ἡ πρέρχεται, ὅση καὶ ἀπὸ τὸ νὰ νομίζῃς ὅτι γίνεσαι· ὁ ἴδιος καλότερος καὶ ὅτι ἀποκτῆς τοὺς φίλους σου καλυτέρους ἀπὸ πρῖν ; Ἐγὼ λοιπὸν πάντοτε αὐτὰ νομίζω. Ἐὰν δὲ παρυσιασθῇ ἀνάγκη ἢ τοὺς φίλους ἢ τὴν πόλιν νὰ ὠφελῇ κανεὶς, εἰς ποῖον ἔκ

τερῶ ἢ πλείων σχολῇ τούτων ἐπιμελεῖσθαι, τῷ ὥς ἐγὼ νῦν ἢ τῷ ὥς σὺ μακαρίζεις διατωμένῳ ; στρατεύονται δὲ πότερος ἂν ἦσαν, ὁ μὴ δυνάμενος ἄνευ πολυτελοῦς διαίτης ζῆν ἢ ὅ τὸ παρὸν ἀρκοῖη ; ἐκπολιορκηθεὶ δὲ πότερος ἂν θάτετον, ὁ τῶν χαλεποτάτων εὐρεῖν δούμενος, ἢ ὁ τοῖς ῥέστοις ἐντυγχάνειν ἀρκοῦντως χρῶμενος ; ἔοικας, ὦ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν οἰομένῳ τρυφῇ καὶ πολυτελείαν εἶναι· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δεσθῆαι θεῖον εἶναι, τὸ δ' ὥς ἐλαχίστων ἐγγυτάτω τοῦ θείου, καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δ' ἐγγυτάτω τοῦ θείου ἐγγυτάτω τοῦ κρατίστου.

11 Πάλιν δέ ποτε ὁ Ἀντιφῶν διαλεγόμενος τῷ Σωκράτει· ὦ Σώκρατες, ἐγὼ τοί σε δίκαιον μὲν νομίζω, σοφὸν δὲ οὐδ' ὁπωσποιοῦν· δοκεῖς δέ μοι καὶ αὐτὸς τοῦτο γινώσκειν· οὐδένα γοῦν τῆς συνοῦσας ἀργυρίου πράττει. καίτοι τό γε ἡμῶν τῆς ἡν οἰκίαν ἢ ἄλλο τι ὧν κέκτηται νομίζων ἀργυρίου ἄξιον εἶναι οὐδενὶ ἂν μὴ ὅτι προῖκα δοίης, ἀλλ' οὐδ' ἔλαττον τῆς ἀξίας λαβών. ὅηλον δὴ ὅτι εἰ καὶ τὴν συνοσίαν ᾧον τυνὸς ἀξίαν εἶναι, καὶ ταύτης ἂν οὐκ ἔλαττον τῆς ἀξίας ἀργυρίου ἐπράττου. δίκαιος μὲν ὄν ἂν εἴης, ὅτι οὐκ ἐξαπατῇς ἐπὶ πλεονεξίᾳ, σοφὸς δὲ οὐκ ἂν, μηδενὸς γε ἀξία ἐπιστάμενος. ὁ δὲ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπεν· ὦ Ἀντιφῶν, παρ' ἡμῖν νομίζεται τὴν ὥραν καὶ τὴν σοφίαν ὁμοίως μὲν καλόν, ὁμοίως δὲ αἰσχρὸν διατίθεσθαι εἶναι. τὴν τε γὰρ ὥραν ἔαν μὲν τις ἀργυρίου πωλῇ τῷ βουλομένῳ, πόρον αὐτὸν ἀποκαλοῦσιν, ἐὰν δέ τις, ὃν ἂν γνῶ καλὸν τε καγαθὸν ἐραστὴν ὄντα, τοῦτον φίλον ἐαυτοῦ ποιῆται, σώφρονα νομίζομεν· καὶ τὴν σοφίαν ὥσαυτως τοὺς μὲν ἀργυρίου τῷ βουλομένῳ πωλοῦντας σοφιστὰς [ὥσπερ πόρους] ἀποκαλοῦσιν, ὅστις δέ, ὃν ἂν γνῶ εὐφυῆ ὄντα, διδάσκων, ὃ τι ἂν ἔχη ἀγαθόν, φίλον ποιεῖται, τοῦτον νομίζομεν, ἃ τῷ καλῷ καγαθῷ πολίτῃ προσήκει, ταῦτα ποιεῖν. ἐγὼ δ' ὅν καὶ αὐτός,

τῶν δύο ὑπάρχει περισσότερος εὐλεύθερος καιρὸς νὰ φροντίζη περὶ τούτων, εἰς ἐκεῖνον, πού διαιτᾶται ὡς ἐγώ, ἢ εἰς ἐκεῖνον, πού διατᾶται καθὼς ἐσύ λέγεις μακαρίζων; καὶ ποῖος ἐκ τῶν δύο εὐκολώτερον ἤθελεν ἐκστρατεῦει, ἐκεῖνος, πού δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζῇ χωρὶς πολυέσδοαν διαίταν, ἢ ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὅποιον τὸ παρὸν θὰ ἦτο ἀρκετόν; ποῖος δὲ ἐκ τῶν δύο γρηγορώτερα ἤθελε καταβληθῇ ὑπὸ πολιτορκίας, ἐκεῖνος, πού ἔχει ἀνάγκη τῶν δυσκολωτάτων νὰ εὐρεθῶν, ἢ ἐκεῖνος, πού ἀρκεῖται μεταχειριζόμενος τὰ εὐκολωτάτα εἰς τὸ νὰ τύχουν; πρᾶνσαι, ὦ Ἀντιφῶν, ὅτι νομίζεις, ὅτι ἡ εὐδαιμονία εἶναι τρυφή καὶ πολυτέλεια· ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι τὸ νὰ μὴ ἔχῃς ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε εἶναι· θεῖον, τὸ δὲ νὰ ἔχῃς ἀνάγκην ἔσον τὸ δυνατόν ὀλιγωτέρων πραγμάτων εἶναι πλησιέστατον πρὸς τὸ θεῖον, καὶ ὅτι τὸ μὲν θεῖον εἶναι· ἀριστον, τὸ δὲ πλησιέστατον πρὸς τὸ θεῖον εἶναι· πλησιέστατον πρὸς τὸ ἀριστον.

Πάλιν δὲ κάποτε ὁ Ἀντιφῶν διαλεγόμενος πρὸς τὸν Σωκράτην εἶπεν· Ὁ Σωκράτη, ἐγὼ βέβαια σὲ νομίζω μὲν δίκαιον, σοφὸν δὲ καθόλου· ἀπὸ κανένα τῷ ὄντι δὲν λαμβάνεις χρήματα διὰ τὴν μαθητείαν σου. Καὶ ὅμως τὸ ἐνδυμά σου βέβαια ἢ τὴν οἰκίαν σου ἢ ἄλλο τίποτα ἀπὸ ὅσα ἔχεις, νομίζω ὅτι ἔχεις ἄξιαν χρηματικὴν εἰς κανένα δὲν θὰ τὸ ἐθῆνες δωρεάν, ἀλλὰ καὶ οὐτε καὶ ἂν ἐλάβανες ὀλιγώτερα τῆς ἄξιας των. Εἶναι φανερόν, λοιπόν, ὅτι, ἂν ἐνόμιζες, ὅτι καὶ ἡ δικαιοκαλία σου ἔχει· κάποιαν ἄξιαν, καὶ δι' αὐτὴν θὰ ἐλάβανες χρήματα ὅχι ὀλιγώτερα τῆς ἄξιας της. Δίκαιος μὲν· λοιπόν ἠμπορεῖ νὰ εἶσαι, ἐπειδὴ δὲν ἐξαπατᾷς ἀπὸ πλεονεξίαν, σφόδρ ὅμως ὅχι, ἐπειδὴ βέβαια γνωρίζεις πράγματα, πού δὲν ἔχουν καμμίαν ἄξιαν. Ὁ δὲ Σωκράτης εἰς αὐτὰ εἶπεν· Ὁ Ἀντιφῶν, ὑπάρχει ἡ γνώμη εἰς ἡμᾶς ὅτι τὸ νὰ διαθέτῃ κανεὶς τὴν νεότητά του καὶ τὴν σοφίαν του εἰς αὐτὰ εἰς τοῦ καλὸν καὶ ἐξ ἴσου αἰσχροῦν. Διότι καὶ τὴν νεότητά του ὅταν πωλῇ κανεὶς ἀντὶ χρημάτων εἰς τὸν βουλούμενον, τὸν ὀνομάζουν πόρνον, ἂν δὲ κανεὶς ἐκεῖνον, πού θὰ καταλάμβανεν ὅτι εἶναι καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἐραστής, αὐτὸν κάμνει φίλον του, τὸν νομίζομεν φρόνιμον· καὶ ὡσαύτως ἐκεῖνους μὲν, πού πωλοῦν τὴν σοφίαν των ἀντὶ χρημάτων εἰς τὸν βουλούμενον, σοφιστὰς τοὺς ὀνομάζουν, ὅποιος δὲ, ἐκείνους πού θὰ καταλάμβανεν ὅτι εἶναι εὐφυῆς, διδάσκων, ὅτι ἤθελεν ἔχει ἀγαθόν, τὸν κάμνει φίλον του, αὐτὸς νομίζομεν, ὅτι κάμνει αὐτά, τὰ ὅποια ἀρμόζουν εἰς πολίτην καλὸν καὶ ἀγαθόν.

ὦ Ἀντιφῶν, ὥσπερ ἄλλος τις ἢ ἱππὺ ἀγαθὴ ἢ κυνὶ ἢ ὄρνιθι ἥδεται, οὕτω καὶ εἰ μάλλον ἥδομαι φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ ἂν τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω, καὶ ἄλλοις συνίστημι παρ' ὧν ἂν ἡγῶμαι ὠφελήσεσθαι· αὐτοὺς εἰς ἀρετὴν· καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν πάλαι σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκεῖνοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις γράψαντες, ἀνελίττων κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις διέρχομαι, κἄν τι ὀρθῶμεν ἀγαθόν, ἐκλεγόμεθα· καὶ μέγα νομίζομεν κέρδος, ἂν ἄλλῳ τοῖς φίλοις γιγνόμεθα. ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι δόκει αὐτὸς τε μακάριος εἶναι καὶ τοῖς ἀκούοντα ἐπὶ καλοκάγαθίαν ἄγειν.

15

Καὶ πάλιν ποτὲ τοῦ Ἀντιφῶντος ἑρομένου αὐτόν, πῶς ἄλλους μὲν ἡγοῖτο πολιτικούς ποιεῖν, αὐτὸς δ' οὐ πράττει τὰ πολιτικά, εἶπερ ἐπίστατο· Ποτέρως δ' ἂν, ἔφη, ὦ Ἀντιφῶν, μάλλον τὰ πολιτικὰ πράττοιμι, εἰ μόνος αὐτὰ πράττοιμι ἢ εἰ ἐπιμελούμην τοῦ ὡς πλείστους ἱκανοὺς εἶναι πράττειν αὐτά;

VII.

Ἐπισκεψόμεθα δὲ εἰ καὶ ἀλαζονεῖας ἀποτρέπον τοὺς συνόντας ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι προείρεται· αἶψα γὰρ ἔλεγεν, ὡς οὐκ εἴη καλλίων δόδος ἐπ' εὐδοσίαν, ἢ δι' ἧς ἂν τι ἀγαθὸς τοῦτο γένοιτο, δ καὶ δοκεῖ βούλειτο. ὅτι δ' ἀληθῆ ἔλεγεν, ὧδ' ἐδίδασκον· Ἐνθυμώμεθα γάρ, ἔφη, εἰ τις μὴ ὦν ἀγαθὸς ἀληθῆς δοκεῖν βούλειτο, εἰ ἂν αὐτῷ ποιητέον εἴη. ἀρ' οὐ τὰ ἐξω τῆς τέχνης μιμητέον τοὺς ἀγαθοὺς ἀπληγῆς; καὶ πρῶτον μὲν, ὅτι ἐκεῖνοι σκευὴν τε καλὴν κέκτηνται καὶ ἀκολούθους πολλοὺς περιάγονται, καὶ τοῦτέ· ταῦτα ποιητέον· ἔπειτα, ὅτι ἐκεῖνους πολλοὶ ἐπαινοῦσι, καὶ τοῦτό πολλοὺς ἐπαινέτας παρασκευαστέον· ἀλλὰ μὴν ἔργον γε οὐδαμοῦ ληπτέον, ἢ ἐθῆς ἐλεγχθήσεται γελοῖος ὢν καὶ

2

Ἐγὼ λοιπὸν καὶ ὁ Ἰδίας, ὧ Ἀντιφῶν, καθὼς ἕνας ἄλλος ὁποισδὴποτε εὐχαριστεῖται ἢ διὰ τέλειον ἄλογον ἢ σκύλλον ἢ πτηνόν, τοιουτοτρόπως καὶ ἀκόμῃ περισσότερον εὐχαριστοῦμαι ἀπὸ τούδ' καλοῦς φίλους, καὶ ἔαν ἔχω τίποτε ἀγαθόν, τοὺς τὸ διδάσκω, καὶ τοὺς συστήω καὶ εἰς ἄλλους, παρὰ τῶν ὁποίων νομίζω, ὅτι αὐτοὶ θὰ ὠφελήσουν τίποτε ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν.

Καὶ τοὺς ἠθασαυροὺς τῶν παλαιῶν σοφῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι κατέλιπον μέσα εἰς βιβλία γράψαντες, ζετυλίγων, μαζὶ μὲ τούδ' φίλους τοὺς περνώ, καὶ ὅταν βλέπωμεν τίποτε ἀγαθόν, τὸ ἐκλέγομεν, καὶ νομίζομεν μέγα κέρδος, ἔαν γινώμεθα φίλοι ἀναμεταξὺ μας. Εἰς ἐμέ, λοιπόν, ὅταν τὰ ἤκουα αὐτά, ἐφαινετο, ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτο μακάριος καὶ ἐκείνους πού τὸν ἤκουαν, τοὺς ὠδήγει εἰς τὴν καλοκαγαθίαν.

Καὶ πάλιν κάποτε, ὅταν τὸν ἠρώτησεν ὁ Ἀντιφῶν, πῶς τοὺς ἄλλους μὲν ἐνόμιζεν ὅτι τοὺς κάμνει ἱκανοὺς νὰ πολιτευῶνται, αὐτὸς δὲ δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν πολιτικὴν, ἔαν βέβαια τὴν ἤξευρε, εἶπε: Κατὰ ποῖον τρόπον ἐκ τῶν δύο, ὧ Ἀντιφῶν, περισσότερον θὰ ἡσυχολούμην μὲ τὴν πολιτικὴν, ἔαν μόνος μου ἡσυχολούμην ἢ ἔαν ἐφρόντιζα διὰ νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι ἱκανοὶ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτά;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII.

Ἄς ἐξετάσωμεν δὲ ἂν καὶ ἀποτρέπων τοὺς μαθητάς του ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν τοὺς προέτρεπε νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἀρετὴν· δηλ. πάντοτε ἔλεγεν, ὅτι δὲν ὑπῆρχε καλυτέρα ὁδὸς διὰ τὴν καλὴν ὑπόληψιν παρὰ ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ἤθελε γίνει κανεὶς καλὸς εἰς τοῦτο, εἰς τὸ ὅποιον καὶ θὰ ἤθελε νὰ νομίζεται. Ὡς ἐξῆς δὲ ἐδίδασκεν, ὅτι ἔλεγεν τὴν ἀλήθειαν· δηλαδὴ ἂς σκεφθῶμεν, εἶπε, ἂν κανεὶς, χωρὶς νὰ εἶναι καλὸς αὐλητῆς, θὰ ἤθελε νὰ νομίζεται τοιοῦτος, τί θὰ ἔπρεπε αὐτὸς νὰ κάμῃ. Ἄρα γε δὲν ἔπρεπε νὰ μιμηθῇ τοὺς καλοὺς αὐλητάς ὡς πρὸς τὰ ἐξωτερικά τῆς τέχνης, καὶ πρῶτον μὲν, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι καὶ στολὴν καλὴν ἔχουν καὶ ἀκούθους πολλοὺς περιφέρουν, καὶ αὐτὸς πρέπει νὰ τὰ κάμνῃ αὐτὰ· ἔπειτα, ἐπειδὴ ἐκεῖνους πολλοὶ τοὺς ἐπαινοῦν καὶ αὐτὸς πολλοὺς ἐπαινετὰς πρέπει νὰ παρασκευάσῃ. Ἀλλ' ὅμως πούθενά δὲν πρέπει νὰ ἀνυπόκριτον τὸ ἔργον τοῦ αὐλητοῦ, ἄλλως εὐθὺς θ' ἀποδείχθῃ

οὐ μόνον αὐλητῆς κακός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ἀλαζών· καίτοι πολλὰ μὲν δαπανῶν, μὴδὲν δ' ὠφελούμενος, πρὸς δὲ τοῦτοις κακοδοξῶν πῶς οὐκ ἐπιπόνως τε καὶ ἄλυστα καὶ καταγέλαιστος βιώσεται; ὡς δ' αὐτως εἴ τις βούλοιο στρατηγὸς ἀγαθὸς μὴ ὦν φαίνεσθαι ἢ κυβερνήτης, ἐννοοῦμεν, τί ἂν αὐτῷ συμβαίνοι. Ἄρ' οὐκ ἂν, εἰ μὲν ἐπιθυμῶν τοῦ δοκεῖν ἱκανὸς εἶναι ταῦτα πράττειν μὴ δύναται πεῖθειν τοῦτ'· εἴη λυπηρόν, εἰ δὲ πείσειεν, ἔτι ἀθλιώτερον; δηλον γάρ ὅτι κυβερνᾶν κατασταθεὶς ὁ μὴ ἐπιστάμενος ἢ στρατηγεῖν ἀπολέσειεν ἂν οὐδ' ἥμισυ βούλοιο καὶ αὐτὸς ἀσχυρὸς ἂν καὶ κακῶς ἀπαλλάξειεν. ὥσαύτως δὲ καὶ τὸ πλούσιοι καὶ τὸ ἀνδρεῖον καὶ τὸ ἰσχυρὸν μὴ ὄντα δοκεῖν ἄλυστα ἐλθεῖν ἀπέφαινε· προστάττεσθαι γάρ αὐτοῖς ἔφη μείζω ἢ κατὰ δύναμιν, καὶ μὴ δυναμένους ταῦτα ποιεῖν, δοκοῦντας ἱκανοὺς εἶναι, συγγνώμης οὐκ ἂν τυγχάνειν. ἀπατεῶνα δ' ἐκάλει οὐ μικρὸν μὲν οὐδ' εἴ τις ἀργύριον ἢ σκεῦος παρὰ τοῦ πειθοῖ λαβὼν ἀποστεροῖ, πολλὸν δὲ μέγιστον ὅστις μηδενὸς ἄξιος ὦν ἐξηπατήκοι πεῖθων ὡς ἱκανὸς εἴη τῆς πόλεως ἡγεῖσθαι. [ἐμοὶ μὲν οὐκ ἐδόκει καὶ τοῦ ἀλαζονεύεσθαι ἀποτρέπειν τοὺς συνόντας τοιάδε διαλεγόμενος.]

ὅτι εἶναι γελοῖος, καὶ ὅχι μόνον κακὸς ἀδλητής, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπος ἀλαζών. Καὶ ἔμω με τὸ νὰ ἐξοδεύῃ πολλὰ καὶ καθόλου νὰ μὴ ὠφεληται, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ νὰ ἔχη κακὴν ὑπόληψιν, πῶς δὲν θὰ ἔζη καὶ με κόπον καὶ ἀνωφελῶς καὶ καταγελῶμενος; Ὡσαύτως, ἐὰν ἤθελε κανεὶς, ἐνθὺ δὲν εἶναι καλὸς στρατηγός, νὰ φαίνεται τοιοῦτος, ἢ ἐνθὺ δὲν εἶναι καλὸς διοικητὴς πλοίου, νὰ φαίνεται τοιοῦτος, ἄς σκεφθώμεν, τί θὰ τοῦ συνέβαιεν. Ἀρὰ γε, ἐὰν μὲν ἐπιθυμῶν νὰ φαίνεται ἱκανὸς νὰ πράττῃ ταῦτα δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ πείσῃ, δὲν θὰ τοῦ ἦτο αὐτὸ λυπηρόν, ἐὰν δὲ θὰ ἐπειθε, δὲν θὰ τοῦ ἦτο ἀκόμῃ ἀθλιώτερον; διότι εἶναι φανερόν ὅτι, ἐὰν διορίσθεις νὰ κυβερνᾷς πλοῖον ἢ νὰ στρατηγῇ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἠξεύρει, θὰ κατέστρεφεν ἐκείνους ποῦ διόλου δὲν θὰ ἠθελε, καὶ ὁ ἴδιος κακὰ καὶ αἰσχροὶ θὰ ξεμπερδεύεν. Ὡσαύτως ἀπεδείκνυν ἀνωφελὲς τὸ νὰ φαίνεται κανεὶς πλούσιος καὶ ἀνδρείος καὶ ἰσχυρός, ἐνθὺ δὲν εἶναι. Διότι ἔλεγεν, ὅτι εἰς αὐτοὺς ἀνατίθενται μεγαλύτερα ἔργα ἀπὸ τὴν δύναμιν των, καὶ ἂν δὲν ἠμποροῦν νὰ τὰ ἐκτελοῦν, ἐνθὺ φαίνονται, ὅτι εἶναι ἱκανοί, δὲν τυγχάνουν συγγνώμης. Ἀπεκάλει δὲ μέγαν ἀπατεῶνα ἐκεῖνον, ὅστις διὰ τῆς πειθοῦς λαθὼν χρήματα ἢ σκεῦος παρὰ τινος ἠθελε τοῦ τὰ ἀποστερήσει, πολὺ δὲ μέγιστον ἀπατεῶνα ἐκεῖνον, ὅστις μηδενὸς ἀξίος ὧν ἠθελεν ἐξαπατήσει τοὺς πολίτας διὰ τῆς πειθοῦς, ὅτι εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀρχῇ τῆς πόλεως. (Εἰς ἐμὲ λοιπὸν ἐφαίνετο, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸ νὰ ἀλαζονευδῶνται ἀπέτρεπε τοὺς μαθητάς με τὰς τοιαύτας συζητήσεις).

[Β.]

- 1 [Ἐδόκει δὲ μοι καὶ τοιαῦτα λέγων προτρέπειν τοὺς συνόντας δοκεῖν ἐγκράτειαν πρὸς ἐπιθυμίαν βρωτοῦ καὶ ποτοῦ καὶ λαγρείας καὶ ἔπνου καὶ δίγους καὶ θάλπους καὶ πόνου.] γινὸς δὲ τινα τῶν συνόντων ἀκολαστοτέρως ἔχοντα [πρὸς τὰ τοιαῦτα]. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρίστιππε, εἰ δέοι σε παιδεύειν παραλαβόντα δύο τῶν νέων, τὸν μὲν, ὅπως ἱκανὸς ἔσται ἄρχειν, τὸν δ', ὅπως μὴδ' ἀντιποιήσεται ἀρχῆς, πῶς ἂν ἐκάτερον παιδεύεις; βούλει σκοπῶμεν, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς τροφῆς ὥσπερ ἀπὸ τῶν στοιχείων; καὶ ὁ Ἀρίστιππος ἔφη· Δοκεῖ γοῦν μοι ἡ τροφὴ ἀρχὴ εἶναι· οὐδὲ γὰρ ζῷη γ' ἂν τις, εἰ μὴ τρέφοιτο. Οὐκοῦν τὸ μὲν βούλεσθαι σίτον ἅπτεσθαι, διὰ ὥρα ἤκη, ἀμφοτέροις εἰδὸς παραγίγνεσθαι; Εἰδὸς γὰρ, ἔφη. Τὸ οὖν προαρεῖσθαι τὸ κατεπείγον μᾶλλον πράττειν ἢ τῇ γαστρὶ χαρίζεσθαι πότερον ἂν αὐτῶν ἐθίζοιμεν; Τὸν εἰς τὸ ἄρχειν, ἔφη, νῆ Δία παιδευόμενον, ὅπως μὴ τὰ τῆς πόλεως ἀπρακτα γίγνηται παρὰ τὴν ἐκείνου ἀρχήν. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ διὰ ποιεῖν βούλωνται τὸ δύνασθαι διψῶντα ἀνέχεσθαι τῷ αὐτῷ προσθετόν; Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. Τὸ δὲ ἔπνου ἐγκρατὴ εἶναι, ὥστε δύνασθαι καὶ ὄνυε κοιμηθῆναι καὶ πρῶν ἀναστῆναι καὶ ἀγρυπνήσαι, εἰ τι δέοι ποτέρῳ ἂν προσθεῖμεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ. Τί δὲ, ἔφη, τὸ ἀφροδισίων ἐγκρατὴ εἶναι, ὥστε μὴ διὰ ταῦτα κολύεσθαι πράττειν, εἰ τι δέοι; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ. Τί δὲ; τὸ μὴ φεύγειν τοὺς πόνους, ἀλλ'
- 2
- 3

[B.]

[Μοῦ φαίνεται δέ, ἐτι καὶ μὲ τὰς ἀκολουθοῦσας συζητήσεις, προέτρεπε τοὺς μαθητάς του νὰ εἶναι ἐγκρατεῖς ὡς πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν φαγητοῦ καὶ ποτοῦ καὶ λαγνείας καὶ κόπῳν]. Ἐπειδὴ γὰρ ἀντελήφθη, ὅτι κάποιος ἐκ τῶν μαθητῶν του ἦτο κάπως ἀκόλαστος [εἰς τὰ τοιαῦτα]. Εἰπέ μου, εἶπεν, ὦ Ἀρίστιππε, ἐάν ὑπεχρεώσω νὰ παραλάβῃς δύο νέους διὰ τὰς τοὺς μορφώσης τοιαυτοτρόπως, ὥστε ὁ μὲν ἕνας νὰ γίνῃ ἱκανὸς νὰ ἀρχῇ, ὁ δὲ ἄλλος νὰ μὴ ζητήσῃ καὶ τὴν ἀρχήν, πῶς θὰ ἐμόρφωνες τὸν καθένα χωριστά; Θέλεις νὰ ἐξετάσωμεν ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν τροφήν ὅπως οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφάβητου; Καὶ ὁ Ἀρίστιππος εἶπε· Μοῦ φαίνεται βέβαια ὅτι ἡ τροφή εἶναι ἡ ἀρχή· διότι οὐδὲ θὰ ἐξῇ κανεὶς, ἐάν ἔαν ἐτρέφετο. Λοιπὸν, τὸ μὲν νὰ ἀρχίζουσιν νὰ τρώγουν, ὅταν φθάσῃ ἡ ὥρα, εἶναι λογικὸν καὶ εἰς τοὺς δύο νὰ συμβαίνει;—Λογικὸν βέβαια, εἶπε.

Ποῖον λοιπὸν ἐξ αὐτῶν τῶν δύο θὰ τὸν ἐσυνηθίζαμεν νὰ προτιμᾷ νὰ τρώγῃ τὸ κατεπειγόν παρὰ νὰ παρατρέγῃ πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς κοιτίας του;—Ἐκεῖνον, μὲ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε, τὸν ὁποῖον ἐκπαιδεύομενον εἰς τὸ ἀρχειν, διὰ τὰ μὴν ἀφήνῃ ἀνεκτελέστους τὰς ὑποθέσεις τῆς πόλεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς του.—Λοιπὸν, εἶπε, καὶ ὅταν θέλουν νὰ πίνουσιν, τὸ νὰ ἡμπορῇ κανεὶς, ἐνῷ διψᾷ, νὰ ὑπομένῃ εἰς τὸν ἴδιον πρέπει νὰ τὸ διδάξωμεν;—Βεβαίως, εἶπε.—Τὸ νὰ εἶναι δὲ κανεὶς κύριος τοῦ ὕπνου, ὥστε νὰ ἡμπορῇ καὶ ἀργὰ νὰ κοιμηθῇ καὶ πρῶτ' νὰ ἐξυπνήσῃ καὶ ὡς ἀντυπνήσῃ, ἐάν παρουσιάσῃτο ἀνάγκη, εἰς ποῖον ἐκ τῶν δύο ἠθέλωμεν τὸ διδάξαι;—Καὶ αὐτὸ, εἶπεν, εἰς τὸν ἴδιον.—Τί δὲ πρέπει νὰ γίνῃ, εἶπεν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ νὰ εἶναι κανεὶς κύριος τῶν ἀφροδισίων παθῶν, ὥστε νὰ μὴ ἐμποδίζεται ἐξ αἰτίας τῶν νὰ κάμνῃ, ὅ,τι δῆποτε ἠθέλει εἶναι ἀνάγκη;—Καὶ αὐτὸ, εἶπεν, εἰς τὸν ἴδιον πρέπει νὰ τὸ διδάξωμεν.—Τί δὲ φρονεῖς διὰ τὸ ἐξῆς; τὸ νὰ μὴ ἀποφεύγῃ κανεὶς τοὺς κόπους, ἀλλὰ βεληματοκὰ

- ἐθελοντὴν ὑπομένειν ποτέρῳ ἂν προσθέτῃμεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ ἀρχεῖν παιδενομένῳ. Τί δέ; τὸ μαθεῖν, εἰτι ἐπιτηδεῖον ἐστὶ μάθημα πρὸς τὸ κρατεῖν τῶν ἀντιπάλων, ποτέρῳ ἂν προσθεῖναι μᾶλλον πρέπει; Πολλὴν γὰρ Δί', ἔφη, τῷ ἄρχεῖν παιδενομένῳ· καὶ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν ὄφελος ἔνευ τῶν τοιούτων μαθημάτων. [Οὐκοῦν ὁ οὗτω πεπαιδευμένος ἦτο ὅστις οὐκ εἶχε ἐν τῷ θυμῷ τὴν ἀντιπάλῳ, ἢ τὰ λοιπὰ ζῶντα ἀλλοιοῦντο; τοῦτον γὰρ ἔδει τὸν μὲν γαστρί διελαιζόμενα, καὶ μᾶλα ἐνταῦθα δυσωπούμενα, ὅμως τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ φαγεῖν ἀγόμενα πρὸς τὸ δέλεαρ ἄλλοιοι, τὰ δὲ ποτὶ ἐνεδρεῖται. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἄλλα ἐπὶ λαγνείας, οἷον οἷ τε ὄστρες καὶ οἷ πέριδες, πρὸς τὴν τῆς θηλείας ἡσυχίαν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀφροδισίων φερόμενοι καὶ ἐξιστάμενοι τοῦ νὰ θείναι ἀναλογίζεσθαι τοῖς θηράτορις ἐπιπίπτουσιν; Συνέφη καὶ ταῦτα. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι αἰσχρὸν εἶναι ἀνθρώπῳ ταῦτα πάσχειν τοῖς ἀφροδισίοις τῶν θηρίων; ὥστε οἱ νοικοὶ εἰσέρχονται εἰς τὰς εἰρηκτάς, εἰδότες ὅτι κίνδυνος τῷ μοιχεύοντι ἂν τε ὁ νόμος ἀπειλεῖ τιθεῖν καὶ ἐνεδρεῖται καὶ ληφθέντα ἐβρισηθῇ καὶ τιμωροῦνται μὲν ἐπικειμένον τῷ μοιχεύοντι κακῶν τε καὶ αἰσχυρῶν, ὄντων δὲ πολλῶν τῶν ἀπολοσόντων τῆς τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίας ἐν ἀδείᾳ, ὅμως εἰς τὰ ἐπικίνδυνα φέρεσθαι ἄρ' οὐκ ἤδη τοῦτο παντάπασιν κακοδαιμονιώδες ἐστίν;—Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. Τὸ δὲ εἶναι μὲν τὰς ἀναγκασιτάτας πλείστας πράξεις τοῖς ἀνθρώποις ἐν ὑπαίθρῳ, οἷον τὰς τε πολεμικὰς καὶ τὰς γεωργικὰς καὶ τῶν ἄλλων οὐ τὰς ἐλαχίστας, τοὺς δὲ πολλοὺς ἀγνυμώστους ἔχειν πρὸς τὴν ψυχὴν καὶ θάλατταν οὐ δοκεῖ σοι πολλὴ ἀμέλεια εἶναι; Συνέφη καὶ τοῦτο. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι τὸν μέλλοντα ἀρχειν ἀσκεῖν δεῖν καὶ ταῦτα εὐπειτῶς φέρειν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη]. Οὐκοῦν εἰ τοὺς ἡ ἐγκρατεῖς τοῦτον ἀπάντων εἰς τοὺς ἀρχικοὺς τά-

νὰ τοὺς ὑπομένῃ, εἰς ποῖον ἐκ τῶν δύο ἠθέλαμεν τὸ διδάξαι ; —Καὶ τοῦτο, εἶπεν, εἰς ἐκεῖνον, πού ἐκπαιδεύεται διὰ τὴν ἐξουσίαν.—Τί δὲ λέγεις διὰ τὸ ἐξῆς ; τὸ νὰ μάθῃ κανεῖς, ἂν ὑπάρχῃ κανὲν μάθημα κατάλληλον διὰ νὰ καταβάλλῃ τοὺς ἀντιπάλους, εἰς ποῖον ἐκ τῶν δύο μάλλον θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ διδάξωμεν ; —Πολὺ μάλλον, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν, εἰς ἐκεῖνον πού ἐκπαιδεύεται νὰ ἀρχῇ· διότι ἐπὶ πλεόν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα καθόλου δὲν ὠφελοῦν ἀνευ τῶν τοιούτων μαθημάτων. —Λοιπὸν ἐκεῖνος, πού ἔχει ἐκπαιδευθῇ τοιοῦτοτρόπως, σοῦ φαίνεται, ὅτι ὀλιγώτερον ἢμπορεῖ νὰ νικιέται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του παρὰ τὰ ἄλλα ζῷα ; Διότι, ὥς γνωστόν, ἀπὸ τὰ ζῷα, ἄλλα μὲν ἀπὸ τὴν πείναν των παρασυρόμενα, ἐνθ' ἡμερικὰ καὶ πάρα πολὺ θειλὰ εἶναι, ὅμως ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ φραγῆτο ἄγόμενα πρὸς τὸ δόλωμα συλλαμβάνονται, ἄλλα συλλαμβάνονται ἐνεδρευόμενα εἰς τὸ μέρος, ὅπου πίνουν. Βεβαιότατα, εἶπε.—Λοιπὸν καὶ ἄλλα ζῷα ἐνεκα λαγνείας, π.χ. τὰ ὀρτύκια καὶ αἱ πέρδικες, φερόμενα πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ θηλυκοῦ μὲ τὴν ἐλπίδα ἀφροδισιακῆς ἀπολαύσεως καὶ ἀδυνατοῦντα νὰ ἀναλογισθοῦν τοὺς κινδύνους, πίνουσι μέσα εἰς τὰ δίκτυα ; Συνεφώνησε καὶ εἰς αὐτὰ ὁ Ἀρίστιππος.—Λοιπὸν σοῦ φαίνεται, ὅτι εἶναι αἰσχρὸν νὰ παθαῖνῃ κανεῖς τὰ ἴδια μὲ τὰ ἀνοητότατα ζῷα ; τοιοῦτοτρόπως οἱ μοιχοὶ εἰσάγονται εἰς τὰς φυλακάς, ἂν καὶ ἡξέροντο, ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος εἰς τὸν μοιχεύοντα, νὰ πάθῃ καὶ ὅσα ὁ νόμος ἀπειλεῖ καὶ νὰ παραμυνευθῇ κατ', ἀφοῦ συλληφθῇ, νὰ ἐξευτελισθῇ· καὶ ἐνθ' αὐτ' ἐνὸς μὲν εἶναι τόσον μεγάλη τὰ ἐπικρατούμενα εἰς τὸν μοιχεύοντα κακὰ καὶ αἰσχρά, ἀπ' ἑτέρου δὲ εἶναι πολλὰ ἐκεῖνα, πού θὰ τὸν ἀπαλλάξουν ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀφροδισίων, ὅμως τὸ νὰ παρασύρεται εἰς τοὺς κινδύνους ἀρὰ γε δὲν εἶναι αὐτὸ ἴδιον ἀνθρώπου καθ' ὅλον κλήριον παράφρονος ; —Ἐγὼ τοῦλάχιστον οὕτω φρονῶ, εἶπε.—Τὸ νὰ γίνωνται δὲ αἱ μὲν πλείστα ἀναγκασιόταται πράξεις τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ ὑπαίθριον, π.χ. καὶ αἱ πολεμικαὶ καὶ αἱ γεωργικαὶ καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας ὅχι ἐλάχιστα, καὶ ἐν τοῦτοις περισσότεροι νὰ εἶναι ἀγύμναστοι καὶ εἰς τὰ χρέα καὶ εἰς τὰς ἑστέας, δὲν σοῦ φαίνεται, ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγάλη ἀμέλεια ; Συνεφώνησε καὶ εἰς αὐτὸ ὁ Ἀρίστιππος.—Λοιπὸν φρονεῖς, ὅτι ἐκεῖνος, πού μέλλει νὰ ἀρχῇ, πρέπει νὰ εἶναι ἡσκημένος καὶ εἰς αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ὑπομένῃ εὐκόλως ; —Βεβαιότατα εἶπε. —Λοιπὸν, ἔαν τοὺς ἐγκρατεῖς εἰς ὅλα αὐτὰ τοὺς κατατάσσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἱκανοὺς νὰ ἀρ-

τομεν, τοὺς ἀδύνατους ταῦτα ποιεῖν εἰς τοὺς μεθ' ἀντιποιομένους τοῦ ἀρχεῖν τάξομεν ; Συνέφη καὶ τοῦτο. Τί οὖν ; ἐπειδὴ καὶ τούτων ἑκατέρου τοῦ φύλου τὴν τάξιν οἶσθα, ἥδη ποτ' ἐπεσκέψω, εἰς ποτέρων τῶν τάξεων τούτων σαυτὸν δικαίως ἂν τάττοις ; Ἐγὼν, ἔφη ὁ Ἀρίστιππος· καὶ οὐδαμῶς γε τάττω ἐναντιὸν εἰς τὴν τὸν ἀρχεῖν βουλευσάντων τάξιν. καὶ γὰρ πάνν μοι δοκεῖ ἀφρονος ἀνθρώπου εἶναι τό, μεγάλου ἔργου ὄντος τοῦ ἐαυτῷ τὰ δέοντα παρασκευάζειν, μὴ ἀρκεῖν τοῦτο, ἀλλὰ προσαναεῖσθαι τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις πόλταις ὧν ἔονται πορίζειν· καὶ ἐαυτῷ μὲν πολλὰ ὧν βούλεται ἐλλείπειν, τῆς δὲ πόλεως προεσιτῶτα, ἔαν μὴ πάντα ὅσα ἡ πόλις βούλεται καταποράτῃ, τούτου δίκην ὑπέχειν, τοῦτο πῶς οὐ πολλὴ ἀφροσύνη ἐστὶ ; καὶ γὰρ ἀξιοῦσιν αἱ πόλεις τοῖς ἀρχουσιν ὥσπερ ἐγὼ τοῖς οἰκέταις χρῆσθαι. ἐγὼ γε γὰρ ἀξιώ τοὺς θεράποντας ἐμοὶ μὲν ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια παρασκευάζειν, αὐτοὺς δὲ μηδενὸς τούτων ἄπτεσθαι, αἷ τε πόλεις οἶνται χρῆναι τοὺς ἀρχοντας ἐαυταῖς μὲν ὡς πλείεστα ἀγαθὰ πορίζειν, αὐτοὺς δὲ πάντων τούτων ἀπέχεσθαι. ἐγὼ οὖν τοὺς μὲν βουλομένους πολλὰ πράγματα ἔχειν αὐτοὺς τε καὶ ἄλλοις παρέχειν οὕτως ἂν παιδεύσας εἰς τοὺς ἀρχικὸς καταστήσαιμι· ἐμαυτὸν γε μέντοι τάττω εἰς τοὺς βουλομένους ἢ ἑξῶτά τε καὶ ἥδιιστα βιοτεῖν. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Βούλει οὖν καὶ τοῦτο σκεψώμεθα, πότεροι ἡδίων ζῶσιν, οἱ ἀρχοντες ἢ οἱ ἀρχόμενοι ; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Πρῶτον μὲν ταῖνν τῶν ἐθῶν ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ Πέρσαι μὲν ἀρχουσι, ἀρχονται δὲ Σύροι καὶ Φρύγες καὶ Λυδοί· ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Σκύθαι μὲν ἀρχουσι, Μαῖωται δὲ ἀρχονται· ἐν δὲ τῇ Λιβύῃ Καρχηδόνιοι μὲν ἀρχουσι, Αἴβνες δὲ ἀρχονται. τούτων οὖν ποτέρους ἡδίων οἶε ζῆν ; ἢ τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς εἶ, πότεροί σοι δοκοῦσιν ἡδίων, οἱ κρατοῦντες ἢ οἱ κρατούμενοι, ζῆν ; Ἄλλ' ἐγὼ τοι, ἔφη ὁ Ἀρίστιππος, οὐδὲ

δούλων τὸν ἑαυτὸν μου κατατάσσω, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται, ὅτι ὑπάρχει κάποια ὁδὸς εἰς τὸ μέσον αὐτῶν, τὴν ὁποίαν προσπαθῶ νὰ βαδίζω, οὔτε διὰ μέσου τῆς ἀρχῆς οὔτε διὰ μέσου τῆς δουλείας ἀγούσαν, ἀλλὰ διὰ μέσου τῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία ἀκριβῶς κατ' ἐξοχὴν ὀδηγεῖ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν. Ἄλλ' ἔάν μὲν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, καθὼς οὔτε διὰ μέσου τῆς ἀρχῆς οὔτε διὰ μέσου τῆς δουλείας ἡ ὁδὸς αὕτη φέρη, τοιοῦτοτρόπως οὔτε διὰ μέσου τῶν ἀνθρώπων φέρη, ἴσως τότε οἱ λόγοι σου θὰ εἶχον κάποιαν σημασίαν. ἔάν ὅμως εὐρισκόμενος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων μήτε νὰ ἀρχῃς θὰ ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν μήτε νὰ ἀρχῇς, μήτε τοὺς ἀρχοντας ἐκουσίως νὰ ὑπηρετῇς, νομίζω, ὅτι βλέπεις, πῶς ἡγεύρου καλὰ οἱ δυνατότεροι τοὺς ἀδυνατωτέρους καὶ εἰς τὸν δημόσιον βίον καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικόν, ἀποὺ κλαίοντας τὰς καταστάσεις δούλους, νὰ τοὺς μεταχειρίζωνται ὡς τοιοῦτους. Ἡ σοὶ διαφεύγου ἐκείνοι πού θερίζουν καὶ τὸν σίτον καὶ τρυγοῦν τὰ δένδρα, τὰ ὅποια ἔσπειραν ἢ ἐφύτευαν οἱ ἄλλοι, καὶ πού μὲ κάθε τρόπον ταλαιπωροῦν τοὺς ἀδυνατωτέρους καὶ τοὺς μὴ θέλοντας νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν, ἕως ὅτου νὰ προτιμῇσιν να εἶναι δούλοι τῶν δυνατωτέρων παρά νὰ τοὺς πολεμοῦν; Καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον οἱ ἀνδρεῖοι καὶ δυνατοί, δὲν γνωρίζεις, ὅτι τοὺς ἀνάνδρους καὶ ἀδυνάτους, ἀποὺ τοὺς καταστήσουν ἐντελῶς δούλους, τοὺς ἐκμεταλλεύονται;—Ἄλλ' ἐγὼ βέβαια, εἶπε, διὰ νὰ μὴ τὰ πάσχω αὐτὰ, οὔτε μέσα εἰς πολιτεύμα τὸν ἑαυτὸν μου κλείω τελείως, ἀλλὰ πανταχοῦ εἶμαι ξένος. Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπε—Τοῦτο, τῷ ὄντι, τὸ ὅποιον τώρα λέγεις, εἶναι δεινὸν ἐπιχείρημα. Μήπως τοὺς ξένους, ἀφ' ὅτου καὶ ὁ Σίνις καὶ ὁ Σκείρων καὶ ὁ Προκρούστης ἀπέθαναν, κανεὶς δὲν τοὺς ἀδικεῖ; Ἄλλα τώρα οἱ μὲν πολιτεύομενοι εἰς τὰς πατρίδας των καὶ νόμους φηφίζουσιν, διὰ νὰ μὴ ἀδικοῦνται, καὶ φίλους, κοντὰ εἰς τοὺς καλουμένους συγγενεῖς, βοηθοὺς ἀποκτοῦν καὶ εἰς τὰς πόλεις πέριξ θέτουν ὀχυρώματα καὶ ὅπλα ἀποκτοῦν, μὲ τὰ ὅποια ἀποκροῦσιν τοὺς ἀδικούντας, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἔξωτερικὸς συμμάχους κἀμνουν, καὶ ἐν τούτοις οὗτοι μὲν, ἂν καὶ τὰ ἔχουν ὅλ' αὐτὰ, ὅμως ἀδικοῦνται, σὺ δέ, ἐνῷ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχεις, μέσα δὲ εἰς τοὺς δρόμους, ὅπου πάρα πολλοὶ ἀδικοῦνται, πολλὸν καιρὸν μένεις, εἰσαὶ δέ, εἰς ὅποιανδήποτε πόλιν καὶ ἂν ὑπάγῃς, ὅλων τῶν πολιτῶν κατώτερος καὶ ἐξ αὐτῶν κατὰ τῶν ὁποίων πρὸ πάντων ἐπιτίθενται ἐκείνοι, πού θέλουν ν' ἀδικοῦν, ὅμως, διὰ τὸ ὅτι εἰσαὶ ξένος, νομίζεις,

- οὐκ ἂν εἶε ἀδικηθῆναι; ἢ διότι αἱ πόλεις σοι κηρύττουσιν ἀσφάλειαν καὶ προσόντι καὶ ἀπὸντι, θαρρεῖς; ἢ διότι καὶ δούλος ἂν οἶε τοιοῦτος εἶναι ὡς μηδενὶ δεσπότηι λουτελεῖν; τίς γὰρ ἂν ἐθέλοι ἄνθρωπον ἐν οἰκίᾳ ἔχειν ποιεῖν μὲν μηδὲν ἐθέλοντα, τῇ δὲ πολυτελεστάτῃ διαίτῃ χαίροντα; σκεψώμεθα δὲ καὶ τοῦτο, πῶς οἱ δεσπόται τοῖς τοιοῦτοις οἰκέταις χρῶνται. ἄρα σὺ τὴν μὲν λαγνείαν αὐτῶν τῷ λοιμῷ σφοδρονίζουσι; κλέπτειν δὲ καλοῦσιν ἀποκλείοντες ὅθεν ἂν τι λαβῇν ἢ; τοῦ δὲ ὁραπετεύειν δεσμοῖς ἀπείρουσι; τὴν ἀργίαν δὲ πληγαῖς ἐξαπαγαλίσουσιν; ἢ σὺ πῶς ποιεῖς, ὅταν τῶν οἰκετῶν τινα τοιοῦτον ὄντα καταμανθάνῃς; Κολάζω, ἔφη, πᾶσι κακοῖς, ἕως ἂν δουλεύειν ἀναγκάσω. ἀλλὰ γὰρ, ὦ Σώκρατες, οἱ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδεύομενοι, ἦν δοκεῖς μοι σὺ νομίζειν εὐδαιμονίαν εἶναι, τί διαφέρουσι τῶν ἐξ ἀνάγκης κακοπαθόντων, εἰ γὰρ πεινήσουσι καὶ διψήσουσι καὶ ὀϊγῶσουσι καὶ ἀγρυπνήσουσι καὶ τὰλλα πάντα μοχθήσουσιν ἐκόντες; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐκ οἶδ' ὅτι διαφέρει τὸ αὐτὸ δέγμα ἐκόντα ἢ ἄκοντα μαστιγούσθαι [ἢ ὅπως τὸ αὐτὸ σῶμα πᾶσι τοῖς τοιοῦτοις ἐκόντα ἢ ἄκοντα πολιορκεῖσθαι] ἄλλο γε ἢ ἀφροσύνη πρόσεστι τῷ θέλοντι τὰ λυπηρὰ ὑπομένειν. Τί δέ, ὦ Ἀριστιππε; ὁ Σωκράτης ἔφη, σὺ δοκεῖ σοι τῶν τοιούτων διαφέρειν τὰ ἐκούσια τῶν ἀκουσίων, ἢ ὁ μὲν ἐκὼν πεινῶν φάγοι ἂν ὅποτε βούλοιο καὶ ὁ ἐκὼν διψῶν πίοι καὶ τὰλλα ὡσαύτως, τῷ δ' ἐξ ἀνάγκης τὰτα πάσχοντι οὐκ ἔξεστιν ὅπῃτα βούληται παύεσθαι; ἔπειτα ὁ μὲν ἐκουσίως ταλαιπωρῶν ἐπ' ἀγαθῇ ἐλπίδι πονῶν εὐφραίνεται, οἷον οἱ τὰ θηρία θηρῶντες ἐλπίδι τοῦ λήψεσθαι ἡδέως μοχθοῦσι· καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα ἄλλα τῶν πόνων μικροῦ τιнос ἄξιά ἐστι, τοὺς δὲ ποιοῦντας, ἵνα φίλους ἀγα-

ἔτι δὲν θέλεις ἀδικηθῆ; ἢ μήπως διότι αἱ πόλεις σοῦ δια-
 κηρύττουσι προστασίαν καὶ ὅταν ἔρχεσθαι εἰς αὐτάς καὶ ὅταν
 φεύγῃς, δι' αὐτὸ ἔχεις θάρρος; ἢ διότι νομίζεις, ὅτι καὶ
 δοῦλος τοιοῦτος ἡμπορεῖς νὰ εἶσαι, ὁ ὁποῖος εἰς κανένα κύ-
 ριον δὲν ὠφελεῖ; διότι ποῖος θὰ ἤθελε νὰ ἔχῃ εἰς τὸ στίτι-
 του ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος νὰ κοπιᾷζῃ μὲν καθόλου δὲν θέλει,
 εὐχαριστεῖται δὲ εἰς τὴν πλὴν πολυδάπανον διαίταν; Ἄς
 ἐξετάσωμεν δὲ καὶ αὐτὸ, πῶς δηλαδὴ οἱ κύριοι μεταχειρί-
 ζονται τοὺς τοιοῦτους δούλους. Ἀρά γε δὲν σωφρονίζουν μὲν
 τὴν λαγνεῖαν των διὰ τῆς πείνης, τοὺς ἐμποδίζουν δὲ νὰ κλέ-
 πουν μὲ τὸ νὰ τοὺς ἀποκλείουν ἀπὸ τὰ μέρη, ἀπ' ὅπου εἶναι
 δυνατὸν γ' ἀρπάξουν τίποτε, ἀπὸ τὸ νὰ δραπετεύουν δὲ μὲ
 δεσμὰ τοὺς ἐμποδίζουν; τὴν ἀργίαν των δὲ μὲ τὸ ζῦλο τοὺς
 ἀναγκάζουν νὰ τὴν παραιτήσων; ἢ πῶς κάμνεις σύ, ὁσάκις
 κανένα ἀπὸ τοὺς δούλους τῆς οἰκίας ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι
 ἔχει τοιαῦτα ἐλαττώματα; Τὸν τιμωρῶ, εἶπε, μὲ κάθε
 εἶδους ποινὴν, ἕως ὅτου τὸν ἀναγκάσω νὰ δουλεύῃ.
 Ἄλλὰ βέβαια, ἐκεῖνοι, ποὺ ἐκπαίδευονται εἰς τὴν τέ-
 χνην τοῦ βασιλεύειν, τὴν ὅποιαν μοῦ φαίνεσαι, ὅτι σὺ τὴν
 νομίζεις, ὅτι εἶναι εὐδαίμονία, κατὰ τί διαφέρουν ἀπὸ
 ἐκείνους, ποὺ κατ' ἀνάγκην κακοπαθοῦν, ἀφοῦ βέβαια καὶ
 αὐτοὶ θὰ πεινάσουν καὶ θὰ διψᾶσουν καὶ θὰ κρυώσουν καὶ
 θ' ἀγρυπνήσουν καὶ ἔλα τᾶλλα θὰ τὰ μοχθήσουν ἐκουσίως;
 ἐγὼ βεβαίως δὲν ἤξεύρω κατὰ τί ἄλλο διαφέρει εἰς τὸ αὐτὸ
 δέρμα ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως κανεὶς νὰ μαστιγώνεται [ἢ ἐν γέ-
 νει εἰς τὸ αὐτὸ σῶμα μὲ δλ' αὐτὰ τὰ κακὰ ἐκουσίως ἢ ἀκου-
 σίως κανεὶς νὰ ταλαιπωρεῖται] παρὰ κατὰ τοῦτο, ὅτι ὑπάρ-
 χει ἀφροσύνη εἰς τὸν θέλοντα νὰ ὑπομένῃ ἐκεῖνι, ποὺ προ-
 ξενοῦν λύπην.—Τί δέ, ὦ Ἀρίστιππε, λέγεις διὰ τὸ ἐξῆς;
 εἶπεν ὁ Σωκράτης· δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων
 κακῶν διαφέρουν τὰ ἐκούσια ἀπὸ τὰ ἀκούσια κατὰ τὸ ὅτι
 ἐκεῖνος μὲν, ποὺ ἐκουσίως πεινᾷ, δύναται νὰ φάγῃ, ὅταν
 θέλῃ, καὶ ἐκεῖνος, ποὺ ἐκουσίως διψᾷ, δύναται νὰ πίνῃ, ὅταν
 θέλῃ, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα παρομοίως, εἰς ἐκεῖνον, δὲ ὁ ὁποῖος
 ἐξ ἀνάγκης ταῦτα πάσχει, δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν θέλῃ, νὰ
 καταπαύῃ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν του; Ἐπειτα ἐκεῖνος
 μὲν ποὺ θεληματικὰ ταλαιπωρεῖται, ἐπειδὴ κοπιᾷζῃ μὲ κα-
 ποίαν καλὴν ἐλπίδα, εὐχαριστεῖται, καθὼς π. χ. ἐκεῖνοι
 ποὺ κυνηγοῦν τὰ ἀγρία ζῶα, ἔνεκα τῆς ἐλπίδος νὰ τὰ συλ-
 λάθουν, εὐχαρίστως μοχθοῦν· καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα βραβεῖα
 τῶν κόπων ἔχουν μικρὰν ἀξίαν, ἐκεῖνοι δέ, ποὺ κοπιᾷζουσιν

θοὺς κηΐσονται, ἢ ὅπως ἐχθροὺς χειρώσονται, ἢ ἵνα δυ-
 νατοὶ γενόμενοι καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς ψυχαῖς καὶ τὸν
 ἑαυτῶν οἶκον καλῶς οἰκῶσι καὶ τοὺς φίλους εὖ ποιῶσι καὶ
 τὴν πατρίδα εὐεργετῶσι, πῶς οὐκ οἶσθαι χρὴ τούτους καὶ
 ποιεῖν ἡδέως εἰς τὰ τοιαῦτα καὶ ζῆν εὐφραυνόμενους, ἀγα-
 μένους μὲν ἑαυτούς, ἐπαινουμένους δὲ καὶ ζηλουμένους ὑπὸ
 τῶν ἄλλων; ἔτι δὲ αἱ μὲν ῥαδιουργίαι καὶ ἐκ τοῦ παρα-
 χρῆμα ἡδοναὶ οὕτε σώματι εὐεξίαν ἰκανὰ εἰσὶν ἐνεργάζε-
 σθαι, ὥς φασιν οἱ γυμνασταί, οὕτε ψυχῇ ἐπιστήμην ἀξιό-
 λογον σὺδεμίαν ἐμποιοῦσιν, αἱ δὲ διὰ καρτερίας ἐπιμέλειαι
 τῶν καλῶν τε καγαθῶν ἔργων ἐξικνεῖσθαι ποιοῦσιν, ὥς
 φασιν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες. λέγει δὲ πού καὶ Ἡσίοδος·

Τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἱλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι
 θηϊδῶς· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει
 τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρῶτα θεοὶ προπάροικεν ἔθηκαν
 ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ θορῶς ὁλμος ἐς αὐτὴν
 καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὶν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
 θηϊδίη δὴ ἔπειτα πέλει, χαλεπή περ εὐόσα.
 μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἐπίχαρμος ἐν τῷ δε.
 Τῶν πόνων πολοῦσιν ἡμῖν πάντα τὰγάθ' οἱ θεοί.
 καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ [τόσφω φησὶν].

Ὡς πονηρὲ, μὴ τὰ μαλακὰ μῶσο, μὴ τὰ σκληρὰ ἔχῃς.

21 καὶ Προδίκος δὲ ὁ σοφὸς ἐν τῷ συγγράμματι τῷ περὶ
 Ἡρακλέους, ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται, ὡσαύτως
 περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαινεται, ὡς πῶς λέγων, ὅσα ἐγὼ μέ-
 νημαι. φησὶ γὰρ Ἡρακλῆα, εἶπε ἐκ παίδων εἰς ἡβὴν ὤρ-
 μῃ, ἐν ἧ οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γιγνόμενοι δηλοῦσιν
 εἶτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέφονται ἐπὶ τὸν βίον εἶτε τὴν διὰ
 22 κακίας, ἐξελεθόντα εἰς ἡσυχίαν καθῆσθαι ἀποροῦντα ποτέ-
 ραν τῶν ὁδῶν τρέπεται· καὶ φανῆναι αὐτῷ δύο γυναῖκας

εἰς ν' ἀποκτήσουσι καλοὺς φίλους ἢ διὰ τὸ ὑποτάξουσιν ἐχθροὺς ἢ, ἀφοῦ γίγνουν δυνατοὶ καὶ κατὰ τὰ σώματα καὶ κατὰ τὰς ψυχάς, καὶ τὸν ἰδικόν των οἶκον καλὰ νὰ οἰκοῦν καὶ τοὺς φίλους νὰ εὐεργετοῦν καὶ τὴν πατρίδα, δὲν πρέπει νὰ νομίζῃς, ὅτι αὐτοὶ καὶ κοπιᾶζουσιν εὐχαρίστως πρὸς πραγματοποιῆσαι τῶν τοιούτων καὶ ζῶν εὐφραϊνόμενοι μὲ τὸ νὰ χαίρουνται μὲν τὸν ἑαυτὸν των, νὰ ἐπαίνωννται δὲ καὶ νὰ ζηλευνται ὑπὸ τῶν ἄλλων ; προσέτι δὲ αἱ μὲν εὐμάραιαι καὶ αἱ στιγμιαίαι ἥδοναι οὐτε εἰς τὸ σῶμα εἶναι ἱκαναὶ νὰ δημιουργοῦν εὐεξίαν, καθὼς λέγουσι καὶ οἱ γυμνασταί, οὐτε εἰς τὴν ψυχὴν γινώσιν καμμίαν ἀξιόλογον νὰ προσφέρουν, αἱ δὲ μὲ κάπους ἀποκτώμεναι ἀσκήσεις κάμουνται νὰ ἐπιτυγχάνῃ κανεὶς τὰ καλὰ καὶ τέλεια ἔργα, καθὼς λέγουσι οἱ καλοὶ ἄνθρωποι. Λέγει κάπου καὶ ὁ Ἡσίοδος :

Μπορεῖ καθένας τὴν κακίαν καὶ τὴν πενύχην ὀλόβηλ' σύντομ' ἢ στερᾶται, ποῦ ο' αὐτὴν μάς πάει, κ' εἶναι στερᾶτὴ μὰ μπρὸς ἀπὸ τὴν ἀρετὴν οἱ ἄθῃναιτοι ἔχουν βάλλει ἰδρώτα· καὶ γι' αὐτὴν μακρὺς ἀνήφορος αἱ ὀλόρθος καὶ στήν ἀρχὴ κακότοπος· μὰ θῆται στήν ἄκρα φέρσης πᾶς εὐκόλα ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα δίχως στενοχώρια.

Εἶναι δὲ μάρτυς αὐτῆς τῆς ἀληθείας καὶ ὁ Ἐπίχαρμος εἰς τὸν ἐξῆς στίχον :

Κόπους ζητοῦν οἱ ἄθῃναιτοι γιὰ δσ' ἀγαθὰ μάς δίνουν.

καὶ εἰς ἕνα ἄλλον :

᾽Ω πονηρέ, τὰ μαλακά ζητᾷς, θὰ τᾶρῃς οκοῦρα.

Καὶ ὁ Πρόδικος δὲ ὁ σοφὸς εἰς τὸ σύγγραμμά του περὶ τοῦ Ἡρακλέους, τὸ ὁποῖον δὲ καὶ εἰς πάρα πολλοὺς ἐπιδεικνύεται, ὁμοίως περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαίνεται, λέγων περὶ τοῦ ἐξῆς, καθ' ὅσον ἐγὼ ἐνθυμούμαι· λέγει δηλ. περὶ τοῦ Ἡρακλέους, ὅτε ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μετέβαινε πλήρης ὁρμῆς εἰς τὴν ἐφηβικὴν, ἐν τῇ ὅποια πλέον οἱ νέοι γενόμενοι αὐτεξούσιοι φανερώουν εἴτε ἂν θὰ τραποῦν τὴν ὁδὸν ποῦ διὰ τῆς ἀρετῆς φέρεται εἰς τὸν βίον εἴτε τὴν ὁδὸν τῆς κακίας, ἀφοῦ ἐξηλθεν εἰς μέρος ἥσυχον ἐκάθισεν ἀπορῶν ποῖαν ἐκ τῶν δύο ὁδῶν νὰ τραπήῃ καὶ ἐφάνη εἰς αὐτόν, ὅτι τὸν ἐπλησίασαν δύο γυναῖκες ἐπιβλητικαί, ἡ μὲν μία

προσιέναι μεγάλας, τὴν μὲν ἑτέραν εὐπρεπεῖ τε ἰδεῖν καὶ ἐλευθέριον φύσει, κεκοσμημένην τὸ μὲν χρῶμα καθαρότητι, τὰ δὲ ὅμματα αἰδοί, τὸ δὲ σχῆμα σωφροσύνη, ἐσθῆτι δὲ λευκῇ, τὴν δ' ἑτέραν τετραραμμένην μὲν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ ἀπαλότητα, κεκαλλωπισμένην δὲ τὸ μὲν χρῶμα ὥστε λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι, τὸ δὲ σχῆμα ὥστε δοκεῖν ὀρροτέραν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ δὲ ὅμματα ἔχουν ἀναπεπταμένα, ἐσθῆτα δὲ ἐξ ἥς ἂν μάλιστα ἡ ὥρα διαλάμπου· κατασκοπεῖσθαι δὲ θαμὰ ἐαυτήν, ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος αὐτὴν θεᾶται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἐαυτῆς σκιὰν ἀποβλέπειν. ὥς δ' ἐγένοντο πλησισαίερον τοῦ Ἡρακλέους, τὴν μὲν πρόσθεν δηθεῖσαν ἰέναι τὸν αὐτὸν τρόπον, τὴν δ' ἑτέραν φθάσαι βουλομένην προσδραμεῖν τῷ Ἡρακλεῖ καὶ εἰπεῖν· Ὁρῶ σε, ὦ Ἡράκλειε, ἀποροῦντα ποῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπη. ἂν οὖν ἐμὲ φίλην ποιησάμενος, [ἐπὶ] τὴν ἡδίωτην τε καὶ ἡδίστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἄνεστος ἔσει, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος διαβύσει. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πολέμων οὐδὲ πραγμάτων φροντιεῖς, ἀλλὰ σκοπούμενος τ' διέσει τί ἂν κεχαρισμένον ἢ αὐτίον ἢ ποτιὸν εὖροις, ἢ τί ἂν ἰδὼν ἢ ἀκούσας τερφθείης, ἢ τίμων ἂν ὀφραίνόμενος ἢ ἀπτόμενος ἡσθεῖης, τίσι δὲ παιατικοῖς ὁμιλῶν μάλιστα ἂν εὐφρανθείης, καὶ πῶς ἂν μαλακώτατα καθεύδοις, καὶ πῶς ἂν ἀπονότατα τούτων πάντων τυγχάνοις. ἂν δὲ ποτε γένηται τις ὑποψία σπάνεως ἀφ' ὧν ἔσται ταῦτα, οὐ φόβος μὴ σε ἀγάγῃ ἐπὶ τὸ ποנוῦντα καὶ ταλαιπωροῦντα τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ ταῦτα πορίζεσθαι, ἀλλ' οἷς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργάζωνται, τούτους οὐ χρεῖσαι, οὐδενὸς ἀπεχόμενος ὅθεν ἂν δυνατόν ἦ τι κερδαίνειν. πανταχόθεν γὰρ ὠφελείσθαι τοῖς ἐμοὶ συνοῦσιν ἐξουσίαν ἐνὸς παρέχω. καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα ᾽Ω γύναι, ἐφη, ὄνομα δέ σοι τί ἐστιν ; ἡ δέ· Οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι, ἐφη, καλοῦσί με Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με [βυποκορευόμενοι] ὀνομάζουσι Κακίαν. καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἑτέρα γυνή

ἐκ τῶν δύο εὐπρεπῆς τὴν ὄψιν καὶ ἐκ φύσεως εὐγενίς, κοσμημένη κατὰ μὲν τὸ σῶμα ὑπὸ καθαρότητος κατὰ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τῆς αἰδοῦς κατὰ δὲ τὴν στάσιν ὑπὸ σωφροσύνης, μὲ ἐσθῆτα δὲ λευκὴν, ἣ δὲ ἄλλη καλοθερμμένη, ὥστε νὰ εἶναι πολὺσαρκος καὶ μαλθακὴ, καλλωπιζομένη δὲ κατὰ μὲν τὸ χρῶμα τοιουτοτρόπως, ὥστε λευκότερα καὶ ἐρυθρότερα ἀφ' ὅσον ἦτο πράγματι νὰ φαίνεται, κατὰ δὲ τὴν στάσιν τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ φαίνεται, ὅτι εἶναι ὕψηλότερα παρ' ὅσον ἦτο ἐκ φύσεως, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς εἶχεν ὕψηλὰ, ἐσθῆτάς δὲ τοιαύτην ἔφερε διὰ μέσου τῆς σποίας δσον τὸ δυνατὸν περισσότερον νὰ διαλάμπῃ τὸ νεανικὸν τῆς κάλλος· παρετήρει προσεκτικῶς δὲ συχνὰ περὶ αὐτῆς, ἐξήταξεν δὲ, καὶ ἂν κανεῖς ἄλλος τὴν ἔβλεπε, πολλὰς φορές δὲ ἔρριπτε βλέμματα καὶ εἰς τὴν σκιάν τῆς. Ἄμα δὲ ἐφθασαν πλησιέστερον τοῦ Ἡρακλέους, ἐκείνη μὲν, πού εἰπαμε πρῶτην, ἐπροχώρει μὲ τὸ ἴδιο βῆμα, ἣ δὲ ἄλλη, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ προλάβῃ, ἔτρεξεν ἐμπρὸς πρὸς τὸν Ἡρακλέα καὶ εἶπε· Σὲ βί·πω, ὦ Ἡρακλῆ, νάπορῃς ποῖον δρόμον νὰ λάβῃς διὰ τὴν ζωὴν σου. Ἐάν, λοιπόν, κάμῃς ἐμὲ φίλην σου, θὰ σὲ ἀποστήσω εἰς πλεόν ευχάριστον καὶ εὐκόλον δρόμον, καὶ ἀπὸ μὲν τὰ τεργνὰ κανὲν δὲν θὰ ὑπάρξῃ, πού νὰ μὴ τὸ γευθῇς, χωρὶς δὲ νὰ δοκιμάσῃς δυσκολίας, θὰ περάσῃς ὅλην σου τὴν ζωὴν. Διότι πρῶτον μὲν οὔτε διὰ πολέμου οὔτε δι' ἐνοχλήσεως θὰ φροντίσῃς, ἀλλὰ θὰ διαγῇς ἀναζήτων τί ευχάριστον ἢ τρόφωμον ἢ ποτὸν δύνασαι· νὰ εὐρῇς ἢ, τί, ἀφοῦ ἴδῃς ἡ ἀκούσῃς, θέλεις αἰσθανθῇ τέρφιν, ἢ ποῖα πράγματα ὀσφραίνοντες ἢ ἐγγίζωιν θέλεις ευχαριστηθῇ, μὲ ποῖα δὲ παιδιὰ συναναστρεφόμενος ἐρωτικῶς περισσότερον θέλεις εὐφρανθῇ καὶ μὲ ποῖον τρόπον θὰ κοιμάσαι μαλακώτατα καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐντελὺς ἂν κοῦποι ὅλα αὐτὰ θέλεις ἐπιτυχάνει. Ἐάν δὲ κάποτε ὑπάρξῃ ὑπόνοια περὶ ἐλλείψεως ὅλων τῶν μέσων, ἐξ αἰτίας τῶν ὁρίων θὰ ἔχῃς ταῦτα τὰ αγαθὰ, δὲν ὑπάρχει φόβος μήπως σὲ ὀδηγήσω εἰς τὸ νὰ ἐξοικονομῇς ταῦτα κοπιᾶζων καὶ τालαιπωρούμενος καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ὅσα οἱ ἄλλοι ἐργάζονται, ταῦτα ἐσὺ θὰ χρησιμοποιοῖς χωρὶς ν' ἀπέχῃς ἀπὸ τίποτε, ἀπὸ τὸ ὅποιον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κερδήσῃς κάτι. Διότι ἐγὼ παρέχω εἰς τοὺς μαθητάς μου τὴν δύναμιν ἀπὸ παντοῦ νὰ ὠφελοῦνται. Καὶ ὁ Ἡρακλῆς, ἀφοῦ τὰ ἤκουσεν αὐτὰ· Ὁ γυναῖκα, εἶπε, ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ ὄνομά σου;—Οἱ μὲν ἰδιόκοι μου φίλοι, εἶπε, μὲ ὀνομάζουν Εὐδαιμονίαν, ἐκεῖνοι δὲ, πού μὲ μισοῦν, μὲ ὀνομάζουν Κα-

προσελθοῦσα εἶπε· Καὶ ἐγὼ ἦκα πρὸς σέ, ὦ Ἡράκλεις, εἰδὺς τοὺς γεννησαντάς σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ καταμαθοῦσα, ἐξ ὧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἀγαθῶν ἐργάτην γενέσθαι καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ ἐντιμότεραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρεπεστοτέραν φανῇναι. οὐκ ἐξαπατήσω δὲ σε προσομίους ἡδονῆς, ἀλλ' ἥπερ οἱ θεοὶ διέδεσαν τὰ ὄντα διηγῆσομαι μετ' ἀληθείας. τὸν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἂνεν πόνον καὶ ἐπιμελείας οἱ θεοὶ διδῶσιν ἀνθρώποις, ἀλλ' εἰτε τοὺς θεοὺς ὕλειος εἶναι σοὶ βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεοὺς, εἰτε ὑπὸ φίλων ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον, εἰτε ὑπὸ τινος πόλεως ἐπιθυμῇς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν ὠφελιτέον, εἰτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ θαναμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὐ ποιεῖν, εἰτε γῆν βούλει σοὶ καρπὸν ἀφθόνον φέρειν, τὴν γῆν θεραπευτέον, εἰτε ἀπὸ βοσκημάτων οἶεν πλουτίζεισθαι, τῶν βοσκημάτων ἐπιμελητέον, εἰτε διὰ πολέμου ὁρμῆς αὐξέσθαι καὶ βούλει δύνασθαι τοὺς τε φίλους ἐλευθεροῦν καὶ τοὺς ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολεμικάς τέχνας αὐτάς τε παρὰ τὸν ἐπισταμένον μαθητέον καὶ ὅσους αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον· εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατὸς εἶναι, τῇ γνώμῃ ὑπηρετεῖν ἐθιστέον τὸ σῶμα καὶ γυμναστέον σὺν πόνοις καὶ ἰδρωτί. καὶ ἡ Κακία ὑπολαβοῦσα εἶπεν, ὥς φησι Πρόδικος· Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὥς χαλεπὴν καὶ μακράν οὐδὲν ἐπὶ τὰς ἐφορσύνας ἢ γυνή σοι αὕτη διηγείται; ἐγὼ δὲ ἑρδία καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἄξω σε. καὶ ἡ Ἀρετὴ εἶπεν· Ὁ τιῆμον, τί δὲ σὺ ἀγαθὸν ἔχεις; ἢ τί ἡδὺ ὁλοθα μὴδὲν τούτων ἔνεκα πράττειν ἐθέλονται; ἦτις οὐδὲ τὴν τὸν ἡδέων ἐπιθυμίαν ἀναμύνει, ἀλλὰ πρὶν ἐπιθυμῆσαι πάντων ἐμπέμπλασαι, πρὶν μὲν πεινῇν ἐσθιοῦσα, πρὶν δὲ δειπνῇ πίνουσα, ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς, ὀροποῖας μηχανωμένη, ἵνα δὲ ἡδέως πῖνῃς, οἶνους

*) Ὅτι δηλαδὴ ἔχει θεῖαν τὴν καταγωγὴν.

κίαν. Καί ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἄλλη γυνή πλησίασα εἶπε· Καί ἐγὼ ἦλθα πρὸς σέ, ὦ Ἡρακλῆ, ἐπειδὴ ἠξέσθωρ καὶ ἐκαίνοιο, πού σ' ἐγέννησαν· καὶ ἐνόησα ἐντελῶς τὴν εὐφυΐαν σου εἰς τὴν μάθησιν καὶ ἐξ αὐτῶν σχηματίζω τὴν ἐλπίδα, ὅτι, ἐάν τραπῇς τὸν πρὸς τὸ μέρος μου δρόμον, θά γίνῃς πάρα πολὺ καλὸς ἐργάτης τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἔργων καὶ ἐγὼ ἀκόμη περισσότερον ἐντιμότερα καὶ διαπρεπεστέρα θά ἀναδείχθῃ διὰ τὰς ἀγαθὰς πράξεις σου. Δὲν θά σέ ἐξαπατήσω δὲ μὲ προσοίμια εὐχάριστα, ἀλλὰ καθὼς οἱ θεοὶ διέταξαν τὰ πράγματα, θά τὰ διηγηθῶ μὲ ἀλήθειαν. Διότι ἀπὸ τὰ πραγματικῶς ἀγαθὰ καὶ καλὰ τίποτε οἱ θεοὶ δὲν δίδουν ἀνευ κόπου καὶ φροντίδος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐὰν θέλῃς νὰ σοῦ εἶναι εὐσπλαχνικοὶ οἱ θεοί, πρέπει νὰ τοὺς τιμᾷς, ἐὰν θέλῃς ὑπὸ τῶν φίλων νὰ ἀπαπάσαι, πρέπει νὰ εὐεργετῇς τοὺς φίλους, ἐὰν ἐπιθυμῇς νὰ τιμᾷσαι ἀπὸ καμμιαν πόλιν, πρέπει νὰ ὠφελήσῃς τὴν πόλιν, ἐὰν ἀπὸ ἑλῆν τὴν Ἑλλάδα ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν νὰ θαυμάζῃσαι διὰ τὴν ἀρετὴν σου, πρέπει νὰ προσπαθῇς νὰ εὐεργετῇς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐὰν θέλῃς ἡ γῆ νὰ σοῦ δέινῃ καρποὺς ἀφθόνους, πρέπει νὰ καλλιεργῇς τὴν γῆν, καὶ ἐὰν νομίζῃς, ὅτι πρέπει νὰ πλουτίξῃς ἀπὸ βοσκήματα, πρέπει νὰ περιποιήσῃς τὰ βοσκήματα, καὶ ἐὰν διὰ πολέμου ἔχῃς ὁρμὴν νὰ μεγαλυθῇς καὶ θέλεις νὰ ἡμπορήσῃς καὶ τοὺς φίλους νὰ ἐλευθερώνης καὶ τοὺς ἐχθρούς νὰ ὑποτάσῃς, πρέπει καὶ αὐτὰς τὰς πολεμικὰς τέχνας νὰ μάθῃς ἀπὸ ἐκείνους πού τὰς ἠξέσθωρ καλῶς καὶ πρέπει νὰ ἀσκήσῃς πῶς νὰ τὰς χρησιμοποίῃς· ἐὰν δὲ θέλῃς καὶ κατὰ τὸ σῶμα νὰ εἶσαι δυνατός, πρέπει νὰ συννηθῇς τὸ σῶμα νὰ ὑπερετῇ εἰς τὴν σκέψιν καὶ νὰ τὸ γυμνάσῃς μὲ κόπους καὶ ἰδρωτά. Καὶ ἡ Κακία λαμβάνουσα τὸν λόγον, εἶπε, καθὼς λέγει ὁ Πλάτων· Ἐγνοεῖς, ὦ Ἡρακλῆ, ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη σοῦ διηγεῖται δρόμον διὰ τὰς εὐφροσύνας δύσκολον καὶ μακρόν; Ἐγὼ δὲ θὰ σέ ὀδηγήσω εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μὲ δρόμον εὐκόλον καὶ σύντομον. Καὶ ἡ Ἀρετὴ εἶπεν· Ὁ κακομοῖρα, ἀλλὰ τί ἀγαθὸν ἐσὺ παρέχεις, ἢ τί εὐχάριστον πρᾶγμα γνωρίζεις, ἀπὸ δὲν θέλεις τίποτε νὰ κάμῃς διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν εὐχαρίστων; διότι σὺ οὐτε τὴν ἐπιθυμίαν τῶν εὐχαρίστων πραγμάτων ἀναμένεις, ἀλλὰ προτοῦ τὰ ἐπιθυμῆσθαι χορταίνεις ἀπὸ βλαμῆς τὸ παραπάνω, ἐπειδὴ, πρὶν μὲν νὰ πεινάσῃς, τρώγεις, πρὶν δὲ διψᾷς, πίνεις, καὶ διὰ νὰ φάγῃς μὲν εὐχαρίστως, μαγειρικὰς τέχνας ἐφευρίσκει, διὰ νὰ πῖνῃς δὲ εὐχαρίστως, καὶ πο-

τε πολυτελεῖς παρασκευάζει καὶ τοῦ θέρους χιόνα περιθέουσα ζητεῖς, ἔνα δὲ καθυπνώσῃς ἡδέως, οὐ μόνον τὰς στρωμνὰς μαλακάς, ἀλλὰ καὶ [τὰς κλῖνας καὶ] τὰ ὑπόβηθρα ταῖς κλῖνας παρασκευάζει· οὐ γὰρ διὰ τὸ πονεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ὅ τι ποιῆς ἔπικον ἐπιθυμῇς· τὰ δ' ἀφροδίσεια πρὸ τοῦ δεεσθαι ἀναγκάζεις, πάντα μηχανομένη καὶ γυναίξῃ τοῖς ἀνδράσι χρωμένη· οὕτω γὰρ παιδεύεις τοὺς ἐαντὶς φίλους, τῆς μὲν νυκτὸς ὕβριζόνουσα, τῆς δ' ἡμέρας τὸ χρησιμώτατον κατακοιμίζουσα. ἀθάνατος δὲ οὕσα ἐκ θεῶν μὲν ἀπερροίται, ὑπὸ δὲ ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀτιμάζει· τοῦ δὲ πάντων ἡδίστου ἀκοσμάτος, ἐπαίνου σεαυτῆς, ἀνῆκοος εἰ, καὶ τοῦ πάντων ἡδίστου θεάματος ἀθέατος· οὐδὲν γὰρ πώποτε σεαυτῆς ἔργον καλὸν τεθέσται. τίς δ' ἂν σοι λεγούσῃ τι πιστεύσεις; τίς δ' ἂν δεομένη τινὸς ἐπαυκέου; ἢ τίς ἂν εὖ φρονῶν τοῦ σοῦ θιάσου τολμήσειεν εἶναι; οἱ νέοι μὲν ὄντες τοῖς σώμασιν ἀδύνατοί εἰσι, πρεσβύτεροι δὲ γεγνημένοι ταῖς ψυχαῖς ἀνόητοι, ἀπόνως μὲν λιπαροὶ διὰ νεότητος τρεφόμενοι, ἐπιπόνως δὲ αὐτῶν διὰ γῆρας περῶντες, τοῖς μὲν πεπραγμένοι ἀσχυρόμενοι, τοῖς δὲπρατομένοις βαρυνόμενοι, τὰ μὲν ἡδέα ἐν τῇ νεότητι διαδραμόντες, τὰ δὲ χαλεπὰ εἰς τὸ γῆρας ἀποθίμενοι. ἐγὼ δὲ σύνεμμι μὲν θεοῖς, σύνεμμι δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς· ἔργον δὲ καλὸν οὔτε θεῶν οὔτ' ἀνθρώπων χωρὶς ἐμοῦ γίνεται. τιμῶμαι δὲ μάλιστα πάντων καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις· οἷς προσήκει, ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς τεχνίταις, πιστὴ δὲ φύλαξ οἴκου δεσποτίας, ἐκείνη δὲ παραστάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ δὲ συλλήπτρια τῶν ἐν εἰρήνῃ πόνων, βεβαία δὲ τῶν ἐν πολέμῳ σύμμαχος ἔργων, ἀρίστη δὲ φιλίας κοινωνός. ἔστι δὲ τοῖς μὲν ἐμοῖς φίλοις ἡδέα μὲν καὶ ἀπράγμων ὅσων καὶ ποτὶν ἀπόλαυσις· ἀνέχονται γὰρ ἕως ἂν ἐπιθυμήσωσιν αὐτῶν. ἔπνος δ' αὐτοῖς παραεῖν ἡδίων ἢ τοῖς ἀμόχθοις, καὶ οὔτε ἀπολείποντες αὐτὸν ἀχθονταί

λυθαπάνους οίνους παρασκευάζεις καὶ ἐν καιρῷ θέρους παριτρέχουσα παντοῦ χιόνα ζητεῖς, ἵνα δὲ κοιμηθῇς εὐχαρίστως, ὅχι μόνον τὰ στρώματα μαλακά, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑποπόδια τῶν κλινῶν κατασκευάζεις παρόμοια· ἐπειδὴ, ὅχι διότι κοπιάζεις, ἀλλὰ διότι δὲν ἔχεις τί νὰ κάμνης, ἐπιθυμεῖς τὸν ὕπνον· προκαλεῖς δὲ τὴν ἀφροδισιακὴν ὁρμὴν πρὸ τῆς ἀνάγκης μὲ τὸ νὰ μηχανᾷσαι κατὰ πάντα καὶ νὰ μεταχειρίζεσαι τοὺς ἀνδρας ὡς γυναῖκας, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκπαιδεύεις τοὺς φίλους σου κατὰ μὲν τὴν νύκτα ἐξευτελίζουσα αὐτοὺς κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν κατακοιμιζούσα ὅτι τοὺς εἶναι χρησιμώτατον. Ἄν δὲ καὶ εἶσαι ἀθάνατος, ὑπὸ μὲν τῶν θεῶν ἔχεις ἀπορριφθῇ, ὑπὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων περιφρονεῖσαι· τὸ δὲ εὐχαριστόστατον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀκούσματα, ἐπαινον δηλ' ἰδικόν σου, δὲν ἔχεις ἀκούσει, καὶ τὸ εὐχαριστότερον ἀπ' ὅλα τὰ θέματα δὲν ἔχεις ἰδῇ· δηλαδὴ κανὲν ποτὲ ἔως τώρα καλὸν ἰδικόν σου ἔργον δὲν ἔχεις ἰδῇ. Ποῖος δέ, ὅταν σὺ λέγῃς τίποτε, ἡμπορεῖ νὰ σὲ πιστεῦσῃ; ποῖος δέ, ὅταν ἔχῃς καμμίαν ἀνάγκην, ἡμπορεῖ νὰ σὲ βοηθήσῃ; ἢ ποῖος φρόνιμος ἀνθρώπος θέλει τολμήσῃ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ἀκολουθίαν σου; ἐπειδὴ, ὅταν μὲν εἶναι νέοι οἱ ὁπαδοί σου, εἶναι ἀδύνατοι κατὰ τὰ σώματα, ὅταν δὲ γίνοντι γεροντότεροι, εἶναι ἀνόητοι κατὰ τὰς ψυχάς, ἐπειδὴ ἀκόπως μὲν τρέφονται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νεότητος, ὥστε νὰ καταντῶν εὐτραφεῖς, ἐπειδὴ δὲ μὲ βάσανα περνοῦν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ γήρατος, καταντῶν ἰσχυροί, ἐπειδὴ δι' ὅσα μὲν ἔχουν κάμει αἰσχύνονται, δι' ὅσα δὲ κάμνουν βαρύνονται, ἐπειδὴ τὰ μὲν εὐχάριστα εἰς τὴν νεότητά των τὰ ἐπέρρασαν, τὰ δὲ δυσάρεστα διὰ τὸ γῆρας των τὰ διεσφύλαξαν. Ἐγὼ δὲ ἀφ' ἐνός μὲν συναναστρέφομαι μὲ τοὺς θεούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ συναναστρέφομαι μὲ τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους· κανὲν δὲ καλὸν ἔργον, οὔτε θεόν οὔτε ἀνθρώπινον, ἄνευ ἐμοῦ γίνεται. Τιμῶμαι δὲ περισσώτερον ἀπὸ ὅλων καὶ ὑπὸ τῶν θεῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἀξίζει νὰ τιμῶμαι ἐπειδὴ εἶμαι ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς εἰς τοὺς τεχνίτας, πιστὴ δὲ φύλας τῶν οἴκων εἰς τοὺς δεσπότας, εὐνοϊκὴ δὲ παραστάτρια τῶν δούλων, καλὴ δὲ βοηθὸς τῶν εἰρηνικῶν κόπων, ἀσφαλὴς δὲ σύμμαχος τῶν πολεμικῶν ἔργων, ἀριστὴ δὲ φίλη. Ἔχουν δὲ οἱ ἰδικοί μου φίλοι εὐχάριστον καὶ ἄνευ ἐνοχλήσεων ἀπολαύσιν τροφῶν καὶ ποτῶν· διότι περιμένουν ὥς ὅτου τὰ ἐπιθυμήσουν. Ὑπνον δὲ ἔχουν εὐχαριστότερον παρὰ οἱ μὴ κοιμᾶντες καὶ οὔτε, ὅταν τὸν ἀφήνουν, ὑποφέρουν οὔτε ἐξ αἰ-

οὔτε διὰ τοῦτον μεθιδῶσι τὰ δέοντα πράττειν. καὶ οἱ μὲν νέοι τοῖς τῶν προεσβυτέρων ἐπαίνους χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται· καὶ ἡδέως μὲν τῶν παλαιῶν πρόξενον μέμνηνται, εὐ δὲ τὰς παρούσας ἡδόνται πράττοντες, δι' ἑμὲ φίλοι μὲν θεοὺς ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, τίμοι δὲ πατρίων· ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος, οὐ μετὰ λήθης ἄτιμοι κεῖνται, ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰετὸν χρόνον ὑμνούμενοι θάλλουσιν. τοιαῦτά σοι, ὦ παῖ τοκέον ἀγαθῶν Ἡρακλεις, ἔξεστι διαπονησαμένῳ τὴν μακαριστοτάτην εὐδαιμονίαν κεκτήσθαι, οὕτω πως ὥς διώκει Προδίκος τὴν ἐπ' Ἀρετῇς Ἡρακλέους παιδευσιν· ἐκόσμησε μὲν τοὺς γνῶμας ἔτι μεγαλειότεροις ῥήμασιν ἢ ἐγὼ νῦν. σοὶ δ' οὖν ἄξιον, ὦ Ἀρίστιππε, τούτων ἐνθυμουμένῳ πειρᾶσθαι καὶ τῶν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον τοῦ βίου φροντίζειν.

Αἰσθόμενος δὲ ποτε Λαμπροκλέα τὸν προεσβύτατον νῦν αὐτοῦ πρὸς τὴν μητέρα χαλεπαίνοντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ παῖ, οἷσθαι τίνας ἀνθρώπους ἀχαρίστους καλουμένους; Καὶ μάλα, ἔφη ὁ νεανίσκος. Καταμεμάθηκας οὖν τοὺς τί ποιούντας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν; Ἐγὼ γ' ἔφη· τοὺς γὰρ εὐ παθόντας, ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μὴ ἀποδώσιν, ἀχαρίστους καλοῦσιν. Οὐκοῦν δοκοῦσί σοι ἐν τοῖς ἀδίκους καταλογίζεσθαι τοὺς ἀχαρίστους; Ἐμοιγε, ἔφη. Ἦδη δέ ποτ' ἐσέβην εἰ ἄρα, ὥσπερ τὸ ἀνδραποδίζεσθαι τοὺς μὲν φίλους ἀδικὸν εἶναι δοκεῖ, τοὺς δὲ πολέμιους δίκαιον, οὕτω καὶ τὸ ἀχαριστεῖν πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἀδικόν ἐστι, πρὸς δὲ τοὺς πολέμιους δίκαιον; Καὶ μάλα, ἔφη· καὶ δοκεῖ μοι, ὅφ' οὐ ἂν τις εὐ παθὼν εἴτε φίλον εἴτε πολέμιον μὴ πειρᾶται χάριν ἀποδιδόναι, ἀδικος εἶναι. Οὐκοῦν, εἰ γ' οὕτως ἔχει τοῦτο, εἰλικρινὴς τις, ἂν εἴῃ ἀδικία ἢ ἀχα-

τίας του παραμελοῦν ἐκεῖνα, ποῦ ὀφείλουν νὰ κάμνουν. Καί οἱ μὲν νέοι διὰ τοὺς ἐπαίους τῶν γεροντοτέρων χαίρονται, οἱ δὲ γεροντότεροι διὰ τὰς τιμὰς τῶν νέων εὐχαριστοῦνται· καὶ εὐχρέστως μὲν τὰς παλαιάς των πράξεις ἐνθυμοῦνται, καλῶς δὲ πράττοντες τὰς παρούσας εὐχαριστοῦνται, ἕνεκεν ἑμοῦ φίλοι μὲν εἰς τοὺς θεοὺς ὄντες, ἀτακτοὶ δὲ εἰς τοὺς φίλους, πολὺτιμοι δὲ διὰ τὰς πατρίδας των, ὅταν ἔλθῃ δὲ τὸ ὀρισμένον ὑπὸ τῆς μοίρας τέλος, δὲν θάπτονται· ἄνευ τιμῆς λησιμνημένοι, ἀλλὰ ἀλησμονήτοι, αἰώνιος ὕμνούμενοι ὑπὸ τῶν ποιητῶν ζῶν διαρκῶς νέοι. Τοιαῦτα, ὡ τέκνον ἀγαθὸν γονέων Ἡρακλῆ, διαρκῶς κοπιᾷζων, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσῃς πλεόν ἄξιωμακρίστον εὐδαιμονίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Πράδικος ἐπιδιώκει· τὴν ὑπὸ τῆς Ἀρετῆς ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἡρακλέους, ἐστόλισεν ὁμῶς τὰς γνώμας του μεγαλοπρεπεστέρως φράσεις ἀπ' ὅτι ἐγὼ τώρα ἔκκαμα. Ἀεῖζει λοιπόν, ὦ Ἀρίστιππε, ἐνθυμούμενος ταῦτα νὰ προσπαθῇς νὰ φροντίζῃς κάπως καὶ περὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια ἀποβλέπουν καὶ εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον τῆς ζωῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II.

Ἐπειδὴ δὲ κάποτε ἀντελήφθη ὅτι ὁ Λαμπροκλής, ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του, ἦτο ὠργισμένος μὲ τὴν μητέρα του· Εἰπέ μου, εἶπεν, ὦ τέκνον μου, γνωρίζεις μερικὸς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται ἀχάριστοι;—Πολὸν μάλιστα, εἶπεν ὁ νεανίσκος.—Ἐχεις, λοιπόν, κατανοήσῃς τί κάμνοντας ἀποδίδουν τὸ ὄνομα τοῦτο;—Μάλιστα, εἶπεν· ἀχαρίστους ὀνομάζουν ἐκείνους, ποῦ εὐεργετήθησαν, ὅταν, ἐνθ' δύνανται νὰ ἀποδώσουν τὴν εὐεργεσίαν, δὲν τὴν ἀποδίδουν.—Λοιπόν, νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ κατατάσσωνται εἰς τοὺς ἀδίκους οἱ ἀχάριστοι;—Μάλιστα, εἶπε.—Λοιπόν, ἐσέφεθγες ποτὲ, ἂν ἄρα γε, καθὼς τὸ νὰ κάμνῃ τις δούλους τοὺς φίλους του νομίζεται, ὅτι εἶναι ἀδικον, τὸ νὰ κάμνῃ δὲ τοὺς ἐχθροὺς του δούλους εἶναι δίκαιον, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ νὰ φαίνεται μὲν κανεὶς πρὸς τοὺς φίλους του ἀγνῶμων εἶναι ἀδικον, πρὸς τοὺς ἐχθροὺς του δὲ δίκαιον;—Μάλιστα, εἶπε· καὶ μοι φαίνεται, ὅτι καὶ ἂν εὐεργετηθεὶς κανεὶς ὑπὸ οἰουδῆποτε, εἴτε φίλου εἴτε ἐχθροῦ, δὲν προσπαθῇ νὰ ἀποδίδῃ τὴν εὐεργεσίαν, ἀδίκους εἶναι.—Λοιπόν, ἐὰν βέβαια αὐτὸ εἶναι ἔτσι, δὲν εἶναι καθαρὰ

εἰστία; συνωμολόγει. Οὐκοῦν ὅσοι ἂν τις μείζω ἀγαθὰ παθὼν μὴ ἀποδιδῶ χάριν, τοσοῦτοι ἀδίκωτερος ἂν εἴῃ; συνέφη καὶ τοῦτο. Τίνας οὖν, ἔφη, ὑπὸ τίνων εὐροίμεν ἂν μείζω εὐεργετημένους ἢ παῖδας ὑπὸ γονέων; οὗς οἱ γονεῖς ἐκ μὲν οὐκ ὄντων ἐποίησαν εἶναι, τοιαῦτα δὲ καλὰ ἰδεῖν καὶ τοσοῦτων ἀγαθῶν μετασχεῖν, ὅσα οἱ θεοὶ παρέχουσι τοῖς ἀνθρώποις· ἢ διὰ καὶ οὕτως ἡμῖν δοκεῖ παντὸς ἀξία εἶναι, ὥστε πάντες τὸ καταλιπεῖν αὐτὰ πάντων μάλιστα φεύγομεν καὶ αἱ πόλεις ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασι ζημίαν θάνατον πεποιθήσασιν ὥς οὐκ ἂν μείζονος κακοῦ φόβῳ τὴν ἀδικίαν παύσαντες· καὶ μὴν οὐ τῶν γε ἀφροδισίων ἕνεκα παιδοποιεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ὑπολαμβάνεις, ἐπεὶ τούτου γε τῶν ἀπολυσόντων μεσται μὲν αἱ οἰοί, μεστὰ δὲ τὰ οἰκήματα· φανεροὶ δ' ἔσμεν καὶ σκοποῦμενοι, διὲς ὁποίων ἂν γυναικῶν βέλτιστα ἡμῖν τέκνα γένοιτο· αἷς συνελθόντες τεκνοποιούμεθα. καὶ ὁ μὲν γε ἀνὴρ τὴν τε συντεκνοποίησιν ἑαυτῷ τρέφει καὶ τοῖς μέλλουσιν ἔσσεσθαι παισὶ προπαρασκευάζει πάντα, ὅσα ἂν οἴηται συνοίσειν αὐτοῖς πρὸς τὸν βίον, καὶ ταῦτα ὥς ἂν δύνῃται πλείεστα· ἡ δὲ γυνὴ ὑποδεξαμένη τε φέρει τὸ φορτίον τοῦτο, βαρυνομένη τε καὶ κινδυνεύουσα περὶ τοῦ βίου καὶ μεταδιδούσα τῆς τροφῆς ἢ καὶ αὐτὴ τρέφεται, καὶ σὺν πολλῷ πόνῳ διενεγκούσα καὶ τεκοῦσα τρέφει τε καὶ ἐπιμελεῖται, οὔτε προπεπονηῖα οὐδὲν ἀγαθὸν οὔτε γυνώσκον τὸ βρέφος, ὅπ' ὅτου εἰ πάσχει, οὐδὲ σημαίνειν δυνάμενον ὅτου δείται, ἀλλ' αὐτὴ στοχαζομένη τὰ τε συμφέροντα καὶ τὰ κεχαρισμένα πειθαίται ἐκπληροῦν καὶ τρέφει πολλὸν χρόνον καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὶς ὑπομένουσα ποιεῖν, οὐκ εἰδὺς τίνα τούτων χάριν ἀπολήπεται. καὶ οὐκ ἀρκεῖ θρῆψαι μόνον, ἀλλὰ καί, ἐπειδὰν δόξωσιν ἱκανοὶ εἶναι οἱ παῖδες μαθηθῆναι τι, ἢ μὲν ἂν αὐτοὶ ἔχωσιν οἱ γονεῖς ἀγαθὰ πρὸς τὸν βίον, διδάσκουσιν, ἢ δ' ἂν οἴωνται ἄλλων ἱκανώτερον εἶναι διδάξαι, πέμπουσι πρὸς τοῦτον δαπανῶντες, καὶ ἐπιμελοῦνται πάντα ποιοῦντες ὅπως οἱ παῖδες αὐτοῖς γέγονται ὥς δυνατόν βέλτιστοι. πρὸς ταῦτα

ἀδικία ἢ ἀχαριστία· Συνεφώνει. Λοιπόν, ὅσον κανεῖς περισσότερον εὐεργετηθεὶς δὲν ἀποδίδῃ τὴν εὐεργεσίαν, τοσοῦτον ἀδικιώτερος εἶναι· Τὸ παρεδέχθη καὶ αὐτό.—Ποίους, λοιπόν, εἶπε, καὶ ὑπὸ ποίων δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν περισσότερον εὐεργετημένους παρὰ τὰ τέκνα ὑπὸ τῶν γονέων· διότι τὰ τέκνα οἱ γονεῖς ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἐθιμολογῆσαν ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἔκαμαν νὰ ἴδουν τόσα πολλὰ καλὰ καὶ τόσων πολλῶν ἀγαθῶν νὰ μετᾶσχουν, ὅσα οἱ θεοὶ παρέχουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· αὐτὰ, ὡς γνωστὸν, καὶ τόσον πολὺ μᾶς φαίνονται ὅτι ἀξίζουσιν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ὥστε ἴδοι τὸ νὰ τὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ ἀποφεύγομεν περισσότερον ἀπὸ κάθε τι καὶ αἱ πόλεις διὰ τὰ μέγιστα ἀδικήματα ὡς ποινήν τὸν θάνατον ἔχουν ὀρίσει μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταστείλουν τὴν ἀδικίαν μὲ τὸν φόβον μεγαλυτέρας τιμωρίας. Καὶ προσέτι δὲν φρονεῖς βέβαια, ὅτι οἱ ἀνθρωποὶ ἕνεκα τῶν ἀφροδισίων ἡδονῶν παιδοποιοῦν, ἐπειδὴ γεμᾶτοι μὲν εἶναι οἱ δρόμοι ἀπὸ εὐκολίας, ποὺ ἀπαλλάττουν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀνάγκην, γεμᾶται δὲ αἱ οἰκίαι. Εἶναι δὲ φανερόν, ὅτι καὶ ἐξετάζομεν ἀπὸ ποίας γυναῖκας ἄριστα τέκνα θὰ ἐγεννηθῶμεν, μὲ ταύτας συνερχόμενοι γεννῶμεν τέκνα. Καὶ ὁ μὲν ἀνδρας καὶ ἐκείνην, ποὺ θὰ τεκνοποιήσῃ ἐξ αὐτοῦ, τὴν τρέφει καὶ διὰ τὰ μέλλοντα νὰ γεννηθῶν παιδιὰ προπαρασκευάζει τὰ πάντα, ὅσα ἡθελε νομίσει, ὅτι θὰ τοὺς ὠφελήσουν εἰς τὴν ζωὴν των, καὶ μάλιστα ὅσα περισσότερα ἡθελε δυνηθῇ· ἡ δὲ γυναῖκα καὶ μένουσα ἔγκυος φέρει αὐτὸ τὸ φροῖτον καὶ ἐνοχλουμένη καὶ κινδυνεύουσα διὰ τὴν ζωὴν τῆς καὶ δίδουσα ἐκ τῆς τροφῆς ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἡ ἰδίᾳ τρέφεται, καὶ μὲ πολλὸν πόνον βαστάσασα καὶ γεννήσασα τὸ βρέφος καὶ τὸ τρέφει καὶ τὸ φροντίζει, χωρὶς οὐτε αὐτὴ νὰ εὐεργετηθῇ τίποτε ἐκ τῶν προτέρων οὐτε νὰ γνωρίξῃ τὸ βρέφος ὑπὸ ποίου εὐεργετῆται οὐδὲ νὰ ἡμπορῇ νὰ λέγῃ τί τοῦ χρειάζεται, ἀλλ' ἡ ἰδίᾳ, συμπερινοῦσα καὶ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ εὐχάριστα, προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐκπληροῖ καὶ τὸ διατρέφει· ἐπὶ πολλὴν καιρὸν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ κατὰ τὴν νύκτα ὑπομένουσα κοπιάζει, χωρὶς νὰ γνωρίξῃ τί λογιῇ εὐγνωμοσύνην θὰ λάβῃ δι' αὐτὰ. Καὶ δὲν ἄρκει νὰ τὰ θρέψῃ κανεὶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν γίνοντο ἱκανὰ τὰ παιδιὰ νὰ μαθηδόνουν ὅσα μὲν ἀγαθὰ γνωρίζουν οἱ ἴδιοι γονεῖς κατὰλληλα διὰ τὴν ζωὴν, τοὺς τὰ διδάσκουν, ὅσα δὲ νομίζουν, ὅτι εἶναι ἄλλως ἱκανώτερος νὰ τὰ διδάξῃ, τὰ στέλλουν πρὸς αὐτὸν ἐξοδεύοντες καὶ φροντίζουν, πᾶν δυνατόν μέσον καταβάλλοντες, πῶς τὰ παιδιὰ των νὰ

ὁ νεανίσκος εἶπεν· Ἀλλὰ τοι εἰ καὶ πάντα ταῦτα πεποιήκει καὶ ἄλλα τοῦτων πολλαπλάσια, οὐδεὶς ἂν δύναται αὐτῆς ἀνασχέσθαι τὴν χαλεπότητα. καὶ ὁ Σωκράτης· Πότερα δέ, ἔφη, οἷε θηρίον ἀγριότητα δυσφορωτέραν εἶναι ἢ μητρός; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, μητρός τῆς γε τούτης. Ἦδη πόποτε οὖν ἢ δακνοῦσα κακὸν τί σοι ἐδωκεν ἢ λατίσασα, οἷα ὑπὸ θηρίων ἦδη πολλοὶ ἔπαθον; Ἀλλὰ νῆ Δία, ἔφη, ἂν οὐκ ἂν τις ἐπὶ τῷ βίῳ παντὶ βούλοιο ἀκοῦσαι. Σὺ δὲ πόσα, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἷε αὐτὴν [δυσόκεντα] καὶ τῇ φωνῇ καὶ τοῖς ἔργοις ἐκ παιδίου δυσκολαίνειν καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς πράγματα παρασχεῖν, πόσα δὲ λησθῆναι κάμων; Ἀλλ' οὐδὲποτε αὐτῇ, ἔφη, οὐτ' εἶπα οὐτ' ἐποίησα οὐδὲν ἐφ' ᾧ ᾗ ἥσυχνῃθῃ. Τί δέ; οἷε, ἔφη, χαλεπότερον εἶναι σοι ἀκοῦειν ὧν αὐτὴ λέγει ἢ τοῖς ὑποκριταῖς, ὅταν ἐν ταῖς τραγωδαῖς ἀλλήλους τὰ ἔσχατα λέγωσιν; Ἀλλ', οἶμαι, ἐπειδὴ οὐκ οἶσταν τῶν λεγόντων οὐτε τὸν ἐλέγχοντα ἐλέγχειν ἵνα ζημιώσῃ οὐτε τὸν ἀπειλοῦντα ἀπειλεῖν ἵνα κακὸν τι ποιήσῃ, ὁφθαλμοὶ φέρουσι. Σὺ δ' εὖ εἰδώς, ὅτι ἂν λέγει σοι ἡ μήτηρ οὐ μόνον οὐδὲν κακὸν νοοῦσα λέγει, ἀλλὰ καὶ βουλομένη σοι ἀγαθὰ εἶναι ὅσα οὐδὲν ἄλλω, χαλεπαίνεις; ἢ νομίζεις κακόνουν τὴν μητέρα σοι εἶναι; Οὐ δῆτα, ἔφη· τοιότ' γε οὐκ οἶμαι. καὶ ὁ Σωκράτης· Οὐκοῦν, ἔφη, σὺ ταύτην, εὖνον τέ σοι οὖσαν καὶ ἐπιμελομένην ὥς μάλιστα δύναται κάμωντος ὅπως θιγάνης τε καὶ ὅπως τῶν ἐπιτηδείων μηδεὸς ἐνδεής ἔσει, καὶ πρὸς τοῦτοις πολλὰ τοῖς θεοῖς εὐχομένην [ἀγαθὰ] ὑπὲρ σοῦ καὶ ἐσχὰς ἀποδιδούσαν, χαλεπὴν εἶναι φῆς; ἔγω μὲν οἶμαι, εἰ τούτῃν μὴ δύνασαι φέρειν μητέρα, τάχα δὲ σὺ δύνασθαι φέρειν, εἰπέ δέ μοι, ἔφη, πότερον ἄλλον τινὰ οἷε δεῖν θεραπεύειν; ἢ παρασκευάσαι μηδενὶ ἀνθρώπων πειραῖσθαι ἀρεσκείν μηδὲ πείθεσθαι μήτε στρατηγῷ μήτῃ ἄλλω ἄρχοντι; Ναι μὰ Δί'

γίνοντο ὅσον τὸ δυνατόν ἀριστα.—Εἰς αὐτὰ ὁ νεανίσκος ἀπήνη-
τησεν· Ἀλλὰ βέβαια, ἂν καὶ ἐλ' αὐτὰ τὰ ἔχῃ κάμει ἢ μη-
τέρα καὶ ἄλλα πολὺ περισσύτερα ἀπὸ αὐτὰ, κανεῖς δὲν θὰ
ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ τὴν δυστροπίαν τῆς. Καὶ ὁ Σωκράτης·
Ποῖον δὲ ἐκ τῶν δύο, εἶπε, νομίζεις, ὅτι εἶναι περισσότερον
δυσκολοβάστακτος ἢ ἀγριότης θηρίου ἢ μητρὸς;—Ἐγὼ βέ-
βαια νομίζω, ὅτι τῆς μητρὸς τοῦλάχιστον τῆς τοιαύτης.—
Λοιπόν, πότε ἕως τώρα σοῦ ἐπροξένησε κανὲν κακὸν ἢ δαγ-
κάσασα ἢ λακτῆσασα, ὅποια πολλοὶ ὑπὸ τῶν θηρίων πά-
σχουσιν; Ἀλλὰ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε, λέγει πράγματα, τὰ
ὅποια κανεῖς μὲ θυσίαν ὅλης του τῆς ζωῆς δὲν θὰ ἤθελε νὰ
τὰ ἀκούσῃ.—Σὺ δὲ πόσας νομίζεις ὅτι παρέσχες ἐνοχλήσεις
εἰς αὐτὴν μὲ τὸ νὰ τὴν στενοχωρῇς καὶ μὲ τοὺς λόγους
σου καὶ μὲ τὰ ἔργα σου ἀπὸ τὴν παιδικὴν σου ἡλικίαν
καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ κατὰ τὴν νύκτα, πόσας δὲ λύ-
πας τῆς ἐπροξένησες ἀσθενῶν;—Ἀλλ' οὐδέποτε ἕως τώρα,
εἶπεν, οὔτε τῆς εἶπα οὔτε τῆς ἔκαμα τίποτε, διὰ τὸ
ὅποιον νὰ ᾗσχύνθῃ.—Τί δέ; νομίζεις, εἶπεν, ὅτι εἶναι
ὀχληρότερον εἰς σὲ ν' ἀκούῃς ἐκεῖνα, ποὺ λέγει αὐτῇ,
παρὰ εἰς τοὺς ὑποκριτάς, ὅταν εἰς τὰς τραγωιδίας λέγουν τὰ
ἔσχατα πρὸς ἀλλήλους;—Ἀλλὰ, νομίζω, ἐπειδὴ πιστεύουν,
ὅτι ἀπὸ τοὺς λέγοντας οὔτε ὁ ἐλέγχων ἐλέγχει, διὰ νὰ
βλάψῃ, οὔτε ὁ ἀπειλῶν ἀπειλεῖ, διὰ νὰ κάμῃ τίποτε κακόν,
εὐκόλως ὑποφέρουν τὰς ὕβρεις.—Σὺ δέ, ἂν καὶ καλῶς ἡσέ-
ρῃς, ὅτι ὅσα σοῦ λέγει ἢ μητέρα σου, ἔχει μόνον τὰ λέγει,
χωρὶς νὰ ἔχῃ κατὰ νοῦν τίποτε κακόν, ἀλλὰ καὶ θέλousα νὰ
ἔχῃς τόσα ἀγαθὰ ὅσα κανένas ἄλλος, δυσαρεστεῖσαι; ἢ νο-
μίζεις, ὅτι ἢ μητέρα σου θέλει τὸ κακόν σου;—Ὅχι βέ-
βαια, εἶπεν· αὐτὸ τοῦλάχιστον δὲν τὸ φαντάζομαι. Καὶ ὁ
Σωκράτης· Λοιπόν, εἶπεν, ἢ μητέρα σου ἐνθ' θέλει τὸ κα-
λόν σου καὶ φροντίζει διὰ σέ, ὅταν ἀσθενῇς, ὅσον ἡμπορεῖ
περισσότερον, καὶ διὰ νὰ γίνῃς καλὰ καὶ διὰ νὰ μὴ στερη-
θῇς τίποτε ἀπὸ τὴν τροφὴν σου καὶ πρὸς τοῦτοις ἐνθ' πολλὰ
[ἀγαθὰ] χάριν σοῦ ζητεῖ ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ ἐκτελεῖ τὰ τα-
ξιμάτια τῆς σὺ διασχυρίζσαι ὅτι εἶναι ἀνυπόφορος; Ἐγὼ
βέβαια νομίζω ὅτι, ἂν δὲν ἡμπορῇς νὰ ὑποφέρῃς τοιαύτην
μητέρα δὲν ἡμπορεῖς νὰ ὑποφέρῃς τὰ ἀγαθὰ. Εἰπέ μου δέ,
εἶπε, ποῖον ἐκ τῶν δύο συμβαίνει; μήπως νομίζεις, ὅτι πρέ-
πει νὰ τιμᾷς τοὺς ἄλλους ἢ εἶσαι προδιατεθειμένος νὰ μὴ
προσπαθῇς νὰ φαίνεσαι ἀρεστὸς εἰς κανένα ἄνθρωπον μὴδὲ
νὰ πείθεσαι μήτε εἰς στρατηγὸν μήτε εἰς κανένα ἄλλον ἀρ-

ἔγωγε, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῷ γείτονι
βοῦλει σὺ ἀρεσκεῖν, ἵνα σοὶ καὶ πῦρ ἐναύῃ, ὅταν τοῦτου
δέῃ, καὶ ἀγαθοῦ τέ σοι γίγνηται συλλήπτωρ κἂν τι σφελ-
λόμενος τύχῃς, ἐννοικῶς ἐγγύθεν βοηθῇ σοι; Ἐγωγε, ἔφη.
Τί δέ; συνοδοιπόρον ἢ σύμπλουν, ἢ εἴ τῳ ἄλλῳ ἐντεγγά-
νοις, οὐδὲν ἂν σοὶ διαφέρῃ φίλον ἢ ἐχθρὸν γενέσθαι, ἢ καὶ
τῆς παρὰ τούτων εὐνοίας οἷε δεῖν ἐπιμελεῖσθαι; Ἐγωγε,
ἔφη. Εἰτα τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι παροσκεύασαι, τὴν δὲ
μητέρα τὴν πάντων μάλιστα σε φιλοῦσαν οὐκ οἷε δεῖν θε-
ραπεύειν; οὐκ οἶσθ' ὅτι καὶ ἡ πόλις ἄλλης μὲν ἀχαριστίας
οὐδεμιᾶς ἐπιμελεῖται οὐδὲ δικάζει, ἀλλὰ περιορᾷ τοὺς εὖ
πεπονηθέντας χάριν οὐκ ἀποδιδόντας, ἐὰν δέ τις γονέας μὴ
θεραπεύῃ, τοῦτ' ὀκνῇ τε ἐπιτίθῃ καὶ ἀποδοκιμάzουσα
οὐκ ἐὰ ἄρχειν τοῦτον, ὥς οὔτε ἂν τὰ ἱερὰ εὐσεβῶς θνύμενα
ὑπὲρ τῆς πόλεως τοῦτου θύοντος οὔτε ἄλλο καλῶς καὶ δι-
καίως οὐδὲν ἂν τοῦτου πράξαντος; καὶ νῆ Δία ἐάν τις τῶν
γονέων τελευτησάντων τοὺς τάφους μὴ κοσμήῃ, καὶ τοῦτο
ἐξετάξῃ ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις. σὺ οὖν,
ὦ παῖ, ἐὰν σωφρονῇς, τοὺς μὲν θεοὺς παραιτήσεαι συγγνώ-
μονάς σοι εἶναι, εἴ τι παρημέλῃς τῆς μητρὸς, μὴ σε καὶ
οὗτοι νομίσαντες ἀχάριστον εἶναι οὐκ ἐδελήσωσιν εὖ ποιεῖν,
τοὺς δὲ ἀνθρώπους φυλάξει μὴ σε αἰσθόμενοι τῶν γονέων
ἀμελοῦντα πάντες ἀτιμάzουσιν, εἰτα ἐν ἐξημῇ φίλων ἀνα-
φανῇς· εἰ γάρ σε ὑπολάβοιεν πρὸς τοὺς γονεῖς ἀχάριστον
εἶναι, οὐδέεις ἂν νομίσειεν εὖ σε ποιήσας χάριν ἀπολήψεσθαι.

Χαιρεφῶντα δέ ποτε καὶ Χαιρεκράτη, ἀδελφῷ μὲν ὄντι
ἀλλήλων, ἑαυτῷ δὲ γνωρίμῳ, αἰσθόμενος διαφερομένῳ,
ἰδὼν τὸν Χαιρεκράτη· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαιρέκρατες, οὐ
δήπου καὶ σὺ εἰ τῶν τοιοῦτων ἀνθρώπων, οἱ χρησιμώτερον

χοντα ;—Ναί, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε, παραδέχομαι, ὅτι πρέπει νὰ τιμῶ τοὺς ἄλλους.—Λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, καὶ εἰς τὸν γείτονά σου θέλεις νὰ εἶσαι ἀρεστός, καὶ διὰ τὰ σου διδῶν προσάνναμμα ὅταν ἔχῃς ἀνάγκην ἀπὸ φωτιᾶν καὶ διὰ τὰ νὰ σὲ βοηθῇ εἰς ἀγαθὴν τινα πράξιν καί, ἂν τυχαίως σφάλῃς εἰς τίποτε, νὰ τρέχῃ νὰ σὲ βοηθῇ φιλικῶς ;—Μάλιστα, εἶπε.—Τί δέ ; καθόλου δὲν θὰ σ' ἐνδιέφερε νὰ γίνῃ ἐλθρός σου ἢ φίλος σου, ὁ συνοδοιπὸρός ἢ συνταξιδιώτης ἐν πλοίῳ ἢ ὅποιος ἄλλος συναντηθῇ μαζὶ σου ἢ νομίζει, ὅτι πρέπει νὰ φροντίσῃς καὶ διὰ τὴν εὐνοίαν αὐτῶν ;—Μάλιστα, εἶπεν.—Ἐπειτα δι' αὐτοὺς μὲν εἶσαι προδιαθεμιμένος νὰ φροντίσῃς, τὴν δὲ μητέρα σου, ἢ ὅποια σὲ ἀγαπᾷ περισσότερον ἀπ' ὅλους, δὲν νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ τὴν τιμᾷς ; Δὲν ἡξεύρεις, ὅτι καὶ ἡ πόλις διὰ τὰς ἄλλας μὲν ἀχριστίας ἀδιαφορεῖ οὐτε τὰς δικαίει, ἀλλὰ παραβλέπει ἐκείνους, ποὺ ἔχουν εὐεργετηθῇ καὶ δὲν ἀποδίδουν τὴν εὐεργεσίαν, ἂν ὅμως κανεὶς τοὺς γονεῖς τοῦ δὲν περιποιῆται, εἰς τοῦτον καὶ τιμωρίαν ἐπιβάλλει καὶ κατὰ τὴν δοκιμασίαν τῶν ἀρχόντων ἀποδοκιμάζουσα αὐτὸν δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ γίνῃ ἀρχων, ἐπειδὴ οὐτε αἱ θυσίαι εὐσεβῶς θὰ ἐτελούντο, ὅταν αὐτὸς θὰ ἐθυσίαζεν, οὐτε ἄλλο τίποτε καλῶς καὶ δικαίως οὗτος θὰ ἔκαμνε ; καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἂν κανεὶς, ὅταν ἀποθάνουν οἱ γονεῖς τοῦ, τοὺς τάφους των δὲν στολίζει, καὶ αὐτὸ τὸ ἐξετάζει ἡ πόλις εἰς τὰς δοκιμασίας τῶν ἀρχόντων. Σὺ λοιπόν, παιδί μου, ἂν εἶσαι φρόνιμος, τοὺς μὲν θεοὺς θὰ παρακαλέσῃς νὰ σὲ συγχωρήσουν, ἂν πως ἔχῃς παραμελήσῃς τὴν μητέρα σου, μήπως καὶ αὐτοί, ἅμα σὲ καταλάβουν ὅτι εἶσαι ἀχάριστος, δὲν θελήσουν νὰ σὲ εὐεργετοῦν, ἀπὸ δὲ τοὺς ἀνθρώπους θὰ φυλαχθῇς, μήπως, ἅμα σὲ ἀντιληφθῶν, ὅτι παραμελεῖς τοὺς γονεῖς σου, ὅλοι σὲ περιφρονήσουν, καὶ τότε εὐρεθῇς ἐρημὸς φίλων. Διότι, ἂν σὲ νομίσουν, ὅτι εἶσαι ἀγνώμων πρὸς τοὺς γονεῖς, κανεὶς δὲν θέλει πιστεῦσαι ὅτι, ἂν σ' εὐεργετήσῃ, θὰ λάβῃ ὅπισω τὴν εὐεργεσίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

Ἐπειδὴ δὲ κάποτε ἀντελήφθη, ὅτι ὁ Χαιρεφῶν καὶ ὁ Χαιρεκράτης, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀδελφοὶ γνωστοὶ δὲ εἰς αὐτόν, ἐφιλονεύουν, ἰδὼν τὸν Χαιρεκράτην· Εἰπέ μου, εἶπεν, ὦ Χαιρεκράτη, δὲν εἶσαι νομίζω καὶ σὺ ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους ἀνθρώ-

νομίζουσι χρήματα ἢ ἀδελφοὺς ; καὶ ταῦτα τῶν μὲν ἀφρόνων ὄντων, τοῦ δὲ φρονίμου, καὶ τῶν μὲν βοηθείας δεομένων, τοῦ δὲ βοηθεῖν δυναμένου, καὶ πρὸς τοῦτοις τῶν μὲν πλειόνων ἐπαρχόντων, τοῦ δὲ ἐνός. θαυμαστὸν δὲ καὶ τοῦτο, εἰ τις τοὺς μὲν ἀδελφοὺς ζημίαν ἡγείται, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν κέκταιται, τοὺς δὲ πολίτας οὐχ ἡγείται ζημίαν, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν πολιτῶν ἔχει· ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν δύνανται λογίζεσθαι, ὅτι χρειῶντων σὺν πολλοῖς οἰκονοτὰ ἀσφαλῶς τὰρ κοῦντα ἔχειν ἢ μόνον διατιμώμενον τὰ τῶν πολιτῶν ἐπικινδύνως πάντα κεκτῆσθαι, ἐπὶ δὲ τῶν ἀδελφῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀγροσοῦν καὶ οἰκέτας μὲν οἱ δυνάμενοι ὠνοῦνται, ἵνα συνεργοὺς ἔχωσι, καὶ φίλους κτῶνται, ὥς βοηθῶν δέομενοι, τῶν δ' ἀδελφῶν ἀμελοῦσιν, ὥσπερ ἐκ πολιτῶν μὲν γιγνομένων φίλους, ἐξ ἀδελφῶν δὲ οὐ γιγνομένους. καὶ μὴν πρὸς φίλιαν μέγα μὲν ὑπάρχει τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν φῦναι, μέγα δὲ τὸ ὁμοῦ τραφῆναι, ἐπεὶ καὶ τοῖς θηρίοις πόθος τις ἐγγίγνεται τῶν συντροφῶν πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι τιμῶσι τε μᾶλλον τοὺς συναδέλφους ὄντας τῶν ἀναδελφῶν καὶ ἥττον τοῦτοις ἐπιτίθενται. καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπε· Ἄλλ' εἰ μὲν, ὦ Σωκράτης, μὴ μέγα εἴη τὸ διάφορον, ἴσως ἂν δέοι φέρειν τὸν ἀδελφὸν καὶ μὴ μικρῶν ἔνεκα φεύγειν· ἀγαθὸν γάρ, ὥσπερ καὶ σὺ λέγεις, ἀδελφὸς ὢν οἷον δεῖ· ὁπότε μέντοι παντὶς ἐνδέοι καὶ πᾶν τὸ ἐναντιώτατον εἴη, τί ἂν τις ἐπιχειροῇ τοῖς ἀδυνάτοις ; καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Πότερα δέ, ὦ Χαιρεκράτης, οὐδενὶ ἀρέσκει δύναται Χαιρεφῶν, ὥσπερ οὐδὲ σοί, ἢ ἔστιν οἷς καὶ πάνν ἀρέσκει ; διὰ τοῦτο γάρ τοι, ἔφη, ὦ Σωκράτης, ἀξιόν ἐστιν ἐμοὶ μισεῖν αὐτόν, ὅτι ἄλλοις μὲν ἀρέσκειν δύναται, ἐμοὶ δὲ δοῦν ἂν παρῇ πανταχοῦ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ζημία μᾶλλον ἢ ὠφέλειά ἐστιν. Ἄρ' οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥσπερ ἵππος τῷ ἀνεπιστήμονι μὲν, ἐλχειροῦντι δὲ χρῆσθαι ζημία ἐστίν, οὕτω καὶ ἀδελφός, ὅταν τις αὐτῷ μὴ ἐπιστάμενος ἐλχειρῇ

πους, οἱ ὅποιοι νομίζουν χρησιμώτερα τὰ χρήματα ἀπὸ τὸν ἀδελφόν· καὶ μάλιστα ἐνῷ τὰ μὲν χρήματα δὲν ἔχουν νουν, ὁ δὲ ἀδελφὸς ἔχει, καὶ ἐνῷ τὰ μὲν χρήματα ἔχουν ἀνάγκην βοήθειας, ὁ δὲ ἀδελφὸς ἡμπορεῖ νὰ σὲ βοηθῇ, καὶ πρὸς τοῦτοις ἐνῷ χρήματα μὲν ὑπάρχουν πολλά, ἀδελφὸς δὲ ἔνας· παράδοξον ἔξ καὶ τὸ ἐξῆς εἶναι, ἂν κανεὶς τοὺς μὲν ἀδελφούς του τοὺς θεωρῇ ζημίαν, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καὶ τὰ κτήματα τῶν ἀδελφῶν, τοὺς δὲ πολλίτας δὲν τοὺς νομίζει ζημίαν ἐπειδὴ δὲν ἔχει καὶ τὰ κτήματα τῶν πολιτῶν· ἀλλ' εἰς αὐτὴν μὲν τὴν περίστασιν ἡμποροῦν νὰ συλλογίζονται, ὅτι προτιμότερον εἶναι συγκατοικῶν κανεὶς μὲ πολλοὺς μὲ ἀσφάλειαν νὰ ἔχῃ τὰ ἀρκούντα εἰς αὐτόν, παρὰ μόνος του ζῶν ὅλα τὰ πράγματα τῶν πολιτῶν νὰ τὰ ἔχῃ ἐπικινδύνως, ὥς πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφούς τὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀγνοοῦν· καὶ δοῦλους μὲν ἅψ' ἐνὸς ἀγοράζουν, ὅσοι ἡμποροῦν, διὰ νὰ ἔχουν συνεργάτας καὶ διὰ νὰ ἔχουν φίλους, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκην βοήθων, τοὺς δὲ ἀδελφούς ἅψ' ἑτέρου παραμελοῦν, ὥσάν ἀπὸ μὲν τοὺς πολιτάς νὰ γίνονται φίλοι, ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς δὲ νὰ μὴ γίνονται. Καὶ ὅμως διὰ τὴν φιλίαν πολλὸ μὲν συντείνει ἡ ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς γονεῖς γέννησις, πολλὸ δὲ ἡ κοινὴ ἀνατροφή, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰ θηρία ἐγγενεῖσθαι ἀγάπη πρὸς τὰ ζῷα, μὲ τὰ ὅποια ἀνετρέφθησαν μαζί. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ περισσότερον τιμῶν τοὺς ἔχοντας ἀδελφούς ἀπὸ τοὺς μὴ ἔχοντας καὶ ὀλιγώτερον κατ' αὐτὸν ἐπιτίθενται. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἄλλ' ἐάν μὲν, ὦ Σωκράτης, δὲν ἦτο μεγάλη ἡ διαφορά μας, ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποφέρω τὸν ἀδελφόν μου καὶ νὰ μὴ τὸν ἀποφεύγω ἕνεκα μικρῶν αἰτιῶν· διότι εἶναι καλὸν πρῶτον, καθὼς καὶ σὺ λέγεις, ὁ ἀδελφός, ὅταν εἶναι τέτοιος πράγματι ἀδελφός· ὅταν ὅμως στερεῖται τῶν ἀδελφικῶν ἀρετῶν καὶ ἔχει ὅλας τὰς ἀντιθέτους κακίας, διατὶ νὰ ἐπιχειρῇ κανεὶς τὰ ἄδυνατα;— Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπε· Ποῖον ἐκ τῶν δύο, ὦ Χαιρεκράτης· εἰς κανένα δὲν ἡμπορεῖ ν' ἀρέσῃ ὁ Χαιρεφών, καθὼς οὐδὲ εἰς σέ, ἢ εἰς μερικὸς ἀρέσκει· καὶ πολὺ μάλιστα;— Δι' αὐτὸ βέβαια, εἶπεν, ὦ Σωκράτης, εἶναι δίκαιον εἰς ἐμὲ νὰ τὸν μισῶ, ἐπειδὴ εἰς ἄλλους μὲν ἡμπορεῖ ν' ἀρέσκῃ, εἰς ἐμὲ δὲ, ὅπου καὶ ἂν σταθῇ, παντοῦ καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου μάλλον μὲ ζημιῶναι παρὰ μὲ ὠφελεῖ.— Ἄρα γε μήπως, εἶπεν ὁ Σωκράτης, καθὼς ὁ ἔππος εἰς τὸν ἀδαῆ μὲν ὄντα, προσπαθούντα δὲ νὰ τὸν μεταχειρισθῇ εἶναι ἐπιζήμιος, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἀδελφός, ὅταν κανεὶς ἀδαῆς προσπαθῇ νὰ

- 8 *χρησθαι, ζημία ἐστὶ; Πῶς δ' ἂν ἐγώ, ἔφη ὁ Χαιρεκράτης, ἀνεπιστήμων εἶην ἀδελφῷ χρησθαι, ἐπιστάμενός γε καὶ εἰ λέγειν τὸν ἐὼ λέγοντα καὶ εὖ ποιεῖν τὸν εὖ ποιοῦντα; τὸι μέντοι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πειρώμενον ἐμὲ ἀνιᾶν οὐκ ἂν δυναίμην οὐτ' εὖ λέγειν οὐτ' εὖ ποιεῖν, ἀλλ'* οὐδὲ πειράσομαι.
9 *καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Θαναστά γε λέγεις, ὦ Χαιρέκρατες, εἰ κύνα μὲν, εἰ σοὶ ἦν ἐπὶ προβάτοις ἐπιτήδεος ὢν καὶ τοὺς μὲν ποιμένας ἡσπάζετο, σοὶ δὲ προσιόντι ἐχαλεπαινεν, ἀμελήσας ἂν τοῦ δογρίζεσθαι ἐπειρῶ εὖ ποιήσας πρᾶναιεν αὐτόν, τὸν δὲ ἀδελφὸν φῆς μὲν μέγα ἀγαθὸν εἶναι ὄντα πρὸς σέ ὅλον δέ, ἐπίστασθαι δὲ ὁμολογῶν καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ λέγειν οὐκ ἐπιχειρεῖς μηχανᾶσθαι ὅπως σοὶ ὡς βέλτιστος ἦ· καὶ ὁ Χαιρεκράτης· Δέδοικα, ἔφη, ὦ Σώκρατες, μὴ οὐκ ἔχω ἐγὼ τοσαύτην οοφίαν ὥστε Χαιρεφῶντα ποιῆσαι πρὸς ἐμὲ ὅλον δέ. Καὶ μὴν οὐδὲν γε ποικίλον, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ καινὸν δέῃ ἐπ' αὐτόν, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, μηχανᾶσθαι, οἷς δὲ καὶ σὺ ἐπίστασαι αὐτὸς οἶμαι ἂν αὐτὸν*
11 *ἀλόντα περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σε. Οὐκ ἂν φθάνοις, ἔφη, λέγων, εἰ τὴ ᾗσθησάι με φίλιον ἐπιστάμενον ὃ ἐγὼ εἰδὼς λέληθα ἑμαυτόν. Λέγε δή μοι, ἔφη, εἰ τινα τῶν γνωρίμων βούλοιο κατεργάσασθαι, ὁπότε θύοι, καλεῖν σε ἐπὶ δεῖπνον, τί ἂν ποιήης; Ἄηλον διτι κατάρχοιμ' ἂν τοῦ αὐτός, ὅτε θύοιμι, καλεῖν ἐκείνον. Εἰ δὲ βούλοιο τῶν φίλων τινα προτρέψασθαι, ὁπότε ἀποδημοίης, ἐπιμελεῖσθαι τῶν σῶν, τί ἂν ποιήης; Ἄηλον διτι πρότερος ἂν ἐγχειροίην ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐκείνου; ὁπότε ἀποδημοίῃ. Εἰ δὲ βούλοιο ξένον ποιῆσαι ὑποδέχεσθαι σεαυτόν, ὁπότε ἔλθοις εἰς τὴν ἐκείνου, τί ἂν ποιήης; Ἄηλον διτι καὶ τοῦτον πρότερος ὑποδεχοίμην ἂν, ὁπότε ἔλθοι Ἀθήναζε· καὶ εἰ γε βουλοίμην αὐτόν προθυμεῖσθαι διαπραττεῖν μοι ἐφ' ἃ ἤκοιμι, ἄηλον διτι καὶ τοῦτο*
14 *δέοι ἂν πρότερον αὐτὸν ἐκείνω ποιεῖν. Πάντ' ἄρα σῶγε τὰ ἐν*

τὸν μεταχειρίζεται, εἶναι ἐπιζήμιος;—Πῶς δὲ ἐγώ, εἶπεν ὁ Χαιρεκράτης, θὰ ἤμην ἀδῆα εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζομαι τὸν ἀδελφόν μου, ὁ ὁποῖος ἡξέυρω καλὰ βέβαια καὶ νὰ ἐπαίνω τὸν ἐπαινοῦντά με καὶ νὰ εὐεργετῶ τὸν εὐεργετοῦντα; ἔκεινον ὅμως, ὁ ὁποῖος καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου προσπαθεῖ νὰ μὲ λυτῇ δὲν θὰ ἡμποροῦσα οὔτε νὰ τὸν ἐπαίνω οὔτε νὰ τὸν εὐεργετῶ, ἀλλ' οὐδὲ θὰ προσπαθῶ. Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπε· Παράδοξα βέβαια πράγματα λέγεις, ὁ Χαιρεκράτης, ἂν τὸν μὲν σκύλλον σου, ἂν εἶχες σκύλλον διὰ τὰ πρόβατα κατὰλληλον καὶ τοὺς μὲν ποιμένας σου ἡγάπα, ἐναντίον σου δέ, ὅταν ἐπιλησιάζεις, ἀγρίους, παραμειῶν τὴν ὀργήν σου θὰ προσεπάθεις, ἀφοῦ τὸν καλοπιάσῃς, νὰ τὸν καταπραῖνῃς, ὁ δὲ ἀδελφός σου, λέγεις μὲν, ὅτι εἶναι μέγα ἀγαθόν, ὅταν εἶναι πρὸς σέ ἀληθινὸς ἀδελφὸς ὁμολογῶν δέ, ὅτι ἡξέυρεις καλὰ νὰ εὐεργετῇς καὶ νὰ ἐπαίνῃς, δὲν ἐπιχειρεῖς νὰ μεταχειρισθῇς κάθε μέσον, διὰ νὰ σοὺ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν ὠφελιμώτατος. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης· Φοβοῦμαι, εἶπεν, ὁ Σωκράτη, μήπως δὲν ἔχω ἐγὼ τόσῃ πολλήν ἐπιτηδεύτητα, ὥστε νὰ κάμω τὸν Χαιρεφῶντα νὰ διάκεται πρὸς ἐμὲ ὅπως πρέπει.—Καὶ ὅμως τίποτε πανοῦργον. εἶπεν ὁ Σωκράτης, οὔτε καινοφανὲς πρέπει νὰ ἐπινοήσῃς δι' αὐτόν, καθὼς μοῦ φαίνεται, νομίζω δέ, ὅτι αὐτὸς ἐλκυσθεὶς ἀπὸ τὰ ὅσα καὶ σὺ ὁ ἴδιος γνωρίζεις, πολὺ ἤθελε σέ τιμᾶ.—Λέγε ταχέως, εἶπεν, ἐὰν μὲ ἔχῃς ἀντιληφθῇ, ὅτι ἡξέυρω κανένα μέσον ἐλκυστικόν, τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἔχω λησμονήσει, ὅτι τὸ γνωρίζω.—Λέγε μου λοιπόν, εἶπεν, ἐὰν κανένα ἐκ τῶν γνωστῶν σου ἤθελες νὰ τὸν ἀναγκάσῃς, ὁσάκις θυσιάζει, νὰ σέ καλῇ εἰς δεῖπνον, τί θὰ ἔκαμνες;—Εἶναι φανερόν, ὅτι θὰ ἔκαμνα ἀρχὴν ἀπὸ τὸ νὰ καλῶ ἔκεινον ἐγὼ ὁ ἴδιος ὁσάκις θυσιάζω.—Ἐὰν δὲ θὰ ἤθελες νὰ προτρέψῃς κανένα ἐκ τῶν φίλων σου, ὁσάκις ἤθελες ἀποδημεῖ, νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς ἰδικούς σου, τί θὰ ἔκαμνες;—Εἶναι φανερόν, ὅτι πρῶτος θὰ ἐπεχείρουν νὰ φροντίζω διὰ τοὺς ἰδικούς του, ὁσάκις ἤθελεν ἀποδημεῖ αὐτός.—Ἐὰν δὲ θὰ ἤθελες νὰ κάμῃς ἕνα ξένον νὰ σέ ὑπαδέχεται, ὁσάκις ἤθελες μεταβῇ εἰς τὴν πόλιν του, τί θὰ ἔκαμνες;—Εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ αὐτὸν πρῶτος θὰ τὸν ὑπεδεχόμην, ὁσάκις ἤθελεν ἔλθαι εἰς τὰς Ἀθήνας· καὶ ἂν βέβαια θὰ ἤθελον νὰ προθυμῇται αὐτὸς νὰ μὲ βοηθῇ νὰ φέρνω εἰς πέρας ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ μετέβαινα εἰς τὴν πόλιν του, εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ αὐτὸ θὰ ἔπρεπε πρῶτος ἐγὼ νὰ τὸ κάμω εἰς ἔκεινον.—Πάντα λοιπὸν σὺ τὰ εἰς τοὺς ἀνθρώ-

ἀνθρώποις φίλτρα ἐπιστάμενος πάλαι ἀπεκρῦπτον· ἢ ὀκνεῖς, ἔφη, ἄρξαι, μὴ αἰσχυρὸς φανῇς, ἐὰν πρότερος τὸν ἀδελφόν εὖ ποιῇς; καὶ μὴν πλείστον γε δοκεῖ ἀνὴρ ἐπαῖνον ἄξιος εἶναι, ὅς ἂν φθάνῃ τοὺς μὲν πολεμίους κακῶς ποιῶν, τοὺς δὲ φίλους εὐεργετῶν· εἰ μὲν οὖν ἐδόκει μοι Χαιρεφῶν ἡγεμονικώτερος εἶναι σοῦ πρὸς τὴν φίλιν ταύτην, ἔκεινον ἂν ἐπειρώμην πείθειν πρότερον ἐγχειρεῖν τῷ σὲ φίλον ποιῆσθαι· νῦν δέ μοι σὺ δοκεῖς ἡγουμένους μᾶλλον ἂν ἐξεργάσθαι τοῦτο. καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἄτοπα λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ οὐδαμῶς πρὸς σοῦ, ὅς γε κελύεις ἐμὲ νεώτερον ὄντα καθηγεῖσθαι· καίτοι τούτου γε παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις τάναντία νομίζεται, τὸν πρεσβύτερον ἡγεῖσθαι παντός καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ. Πῶς; ἔφη ὁ Σωκράτης· οὐ γὰρ καὶ ὁδοῦ παραχωρῆσαι τὸν νεώτερον πρεσβυτέρῳ συντυγχάνοντι πανταχοῦ νομίζεται καὶ καθήμενον ὑπανάσθηναι καὶ κοίτῃ μαλακῇ τιμῆσαι καὶ λόγων ὑπεῖξαι; ὦγαθέ, μὴ ὀκνεῖς, ἔφη, ἀλλ' ἐγχείρει τὸν ἀνδρα καταπραῖναι, καὶ πάνυ ταχύ σοι ὑπακούσεται· οὐχ ὁρᾷς ὥς φιλοτιμὸς ἔστι καὶ ἑλευθέριος; τὰ μὲν γὰρ πονηρὰ ἀνθρώπια οὐκ ἂν ἄλλως μαῖλλον ἔλοις ἢ εἰ δούγῃς τι, τοὺς δὲ καλοὺς κἀγαθοὺς ἀνθρώπους προφαντῶς χρώμενος μάλιστ' ἂν κατεργάσαις· καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἐὰν οὖν ἐμοῦ ταῦτα ποιοῦντος ἐκεῖνος μὴδὲν βελτίον γίγνηται; Τί γὰρ ἄλλο, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἢ κινδυνεύσεις ἐπιδειξάμενος οὐ μὲν χρηστός τε καὶ φιλάδελφος εἶναι, ἐκείνος δὲ φάυλος τε καὶ οὐκ ἄξιος εὐεργεσίας; ἀλλ' οὐδὲν οἶμαι τούτων ἔσεσθαι· νομίζω γὰρ αὐτόν, ἐπειδὴν αἰσθηταί σε προκαλούμενον ἐαυτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, πάνυ φιλονικῆσειν ὅπως περιγένηται σου καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ εὖ ποιῶν. νῦν μὲν γὰρ οὕτως, ἔφη, διάκεισθον, ὥσπερ εἰ τὸ χαῖρε, ἃς ὁ θεὸς ἐπὶ τῷ συλλαμβάνειν ἀλλήλων ἐποίησεν, ἀφεμένῳ τούτου τράποντο πρὸς τὸ διακωλύειν ἀλλήλου, ἢ εἰ τὸ πόδε θείᾳ μοίρᾳ πεποιημένῳ πρὸς τὸ συνεγεῖν ἀλλήλων, ἀμελήσαντε τούτου ἐμποδίζοιεν ἀλ-

πους ἐλκυστικά μέσα γνωρίζων ἀνέκαθεν τὰ ἀπέκρυπτες· ἡ φοβεῖσθαι, εἶπε, νὰ κάμῃς τὴν ἀρχήν, μήπως ἐξευτελισθῇς, ἐὰν πρῶτος τὸν ἀδελφόν σου εὐεργετῇς ; Καὶ ὅμως μεγίστου ἐπαίνου τοῦλάχιστον ἄξιος νομίζεται, ὅτι εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος προλαμβάνει τοὺς μὲν ἐχθρούς του νὰ κακοποιῇ τοὺς δὲ φίλους του νὰ εὐεργετῇ. Ἐὰν μὲν λοιπὸν μοῦ ἐφάνετο ὅτι ὁ Χαιρεφῶν εἶναι ἐπιτηδαιότερος ἀπὸ σὲ δι' αὐτὴν τὴν συμφιλίωσιν, ἐκεῖνον θὰ προσεπάθουν νὰ πείσω πρῶτος νὰ ἐπιχειρῇ νὰ σὲ καταστήσῃ φίλον του· τώρα δὲ μοῦ φαίνεται σὺ, ὅτι, ἂν κάμῃς τὴν ἀρχήν, περισσότερον θὰ τὸ κατορθώσῃς. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἀτοπα λέγεις, ὦ Σωκράτης καὶ καθόλου ἄξια σοῦ, ἀφοῦ βέβαια συμβουλευεῖς, ἐγὼ, ὁ ὁποῖος εἰμὶ νεώτερος, νὰ κάμω τὴν ἀρχήν· καὶ ὅμως εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἐναντίον τούτου συνηθίζεται, δηλ. ὁ μεγαλύτερος νὰ κάμῃ τὴν ἀρχήν καὶ λόγου καὶ ἔργου.— Πῶς; εἶπεν ὁ Σωκράτης· δὲν ὑπάρχει συνηθεῖα παντοῦ καὶ εἰς τὸν δρόμον νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ νεώτερος εἰς τὸν μεγαλύτερον, ὅταν τὸν συναντήσῃ, καὶ νὰ σηκωθῇ, ὅταν ἀθεται καὶ μὲ μαλακὴν κλίνην νὰ τὸν τιμήσῃ καὶ νὰ τοῦ παραχωρῇ τὸν λόγον ; ὦ φίλε μου, μὴ διστάζῃς, ἀλλὰ προσπάθει· νὰ καταπραΰνῃς τὸν ἄνδρα καὶ πολὺ γρήγορα θὰ σὲ ὑπακούσῃ· δὲν βλέπεις, ὅτι εἶναι φιλότιμος καὶ καλοσνατεθραμμένος ; δηλ. τοὺς μὲν πονηροὺς ἀνθρωπίσκους δὲν θὰ ἤμπορούσες μὲ ἄλλον τρόπον μᾶλλον νὰ τοὺς ἐλκύσῃς, παρὰ ἐὰν ἤθελες τοὺς δώσει τίποτε, τοὺς δὲ καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀνθρώπους, ἐὰν τοὺς μεταχειρίζεσαι φιλικὰ, ἤθελες πάρα πολὺ τοὺς ὑποχρεώσῃς. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἐὰν ὅμως, μολοντί· ἐγὼ θὰ τὰ κάμω αὐτὰ, ἐκεῖνος καθόλου δὲν γίνῃ καλύτερος ;—Τί ἄλλο, εἶπεν ὁ Σωκράτης, παρὰ θὰ κινδυνεύσῃς νὰ ἀποδείξῃς, ὅτι σὺ μὲν εἶσαι ἐνάρετος καὶ ἀγαπᾷς τὸν ἀδελφόν σου, ἐκεῖνος δὲ ὅτι εἶναι δισταγμώδης καὶ ἀνάξιος εὐεργεσίας ; ἀλλὰ, νομίζω, τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν θὰ συμβῇ· διότι νομίζω, ὅτι αὐτός, ὅταν ἀντιληφθῇ, ὅτι σὺ τὸν προκαλεῖς εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, πολὺ θὰ φιλοτιμηθῇ νὰ σὲ ὑπερτερήσῃ εὐεργετῶν σε καὶ μὲ λόγους καὶ μὲ ἔργα. Διότι τώρα μὲν τοιουτοτρόπως διάκεισθε οἱ εἰς ὁ ὅμο, καθὼς ἐὰν αἱ δύο χεῖρες, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ βοηθοῦν ἀλλήλας, παραμελήσασαι τούτο, ἐτρέποντο εἰς τὸ νὰ παρεμποδίζου ἀλλήλας, ἢ ἐὰν οἱ δύο πόδες, οἱ ὅποιοι ὑπὸ θεοῦ πεπωμένοι ἔχουν πλασθῇ εἰς τὸ νὰ συνεργάζωνται· ἀναμεταξύ των, παραμελήσαντες τούτο, ἡμποδίζαν ὁ ἕνας τὸν ἄ-

- 19 *λήλω· οὐκ ἂν πολλὰ ἀμαθία εἴη καὶ κακοδαιμονία τοῖς ἐπ' ὠφελείᾳ πεποιημένοις ἐπὶ βλάβῃ χρῆσθαι ; καὶ μὴν ἀδελφῷ γε, ὡς ἔμοι δοκεῖ, ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἐπὶ μείζονι ὠφελείᾳ ἀλλήλοις ἢ χεῖρέ τε καὶ πόδε καὶ ὀφθαλμῶν καὶ τὰλλα ὅσα ἀδελφὰ ἐφυνεν ἀνθρώποις. χεῖρες μὲν γάρ, εἰ δέοι αὐτὰς τὰ πλεόν ὀργυιᾶς διέχοντα ἅμα ποιῆσαι, οὐκ ἂν δύναιτο· πόδες δὲ οὐδ' ἂν ἐπὶ τὰ ὀργυιᾶν διέχοντα ἔλθοιεν ἅμα, ὀφθαλμοὶ δὲ οἱ δοκούντες ἐπὶ πλείστον ἐξικνεῖσθαι οὐδ' ἂν τῶν ἐκὶ ἐγγυτέρω ὄντων τὰ ἐμπροσθεν ἅμα καὶ τὰ δυνισθὲν ἴδῃν δύναιτο· ἀδελφῷ δὲ φίλω ὄντι καὶ πολὺ διστοῶτε προάττετο ἅμα ἐπ' ὠφελείᾳ ἀλλήλοις.*

- IV *Ἦκουσα δὲ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ φίλων διαλεγομένου ἐξ ὧν ἔμοιγε ἐδόκει μάλιστα· ἂν τις ὠφελείσθαι πρὸς φίλον κησθῇ τε καὶ χρεῖαν. τούτο μὲν γὰρ δὴ πολλῶν ἔφη ἀκούειν, ὡς πάντων κτημάτων κρείσιστον [ἴν] εἴη φίλος σάφης καὶ ἀγαθός· ἐπιμελομένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὄραν ἔφη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλον κτήσεως. καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκευὴ κτωμένους τε ἐπιμελὼς ὄραν ἔφη καὶ τὰ ὄντα σφῆναι πειρωμένους, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι φασιν, ὄραν ἔφη τοὺς πολλοὺς οὕτε ὅπως κτήσονται φροντίζοντας οὕτε ὅπως οἱ ὄντες αὐτοῖς σφῶνται. ἀλλὰ καὶ καμνόντων φίλων τε καὶ οἰκτιρῶν ὄραν τινας ἔφη τοῖς μὲν οἰκτείαις καὶ λατροῦς εἰσάγοντας καὶ τὰλλα τὰ πρὸς ὕγιαν ἐπιμελὼς παρασκευάζοντας, τῶν δὲ φίλων ὀλιγοροῦντας, ἀποθανόντων τε ἀμφοτέρων ἐπὶ μὲν τοῖς οἰκτείαις ἀχθομένους τε καὶ ζημίαν ἡγουμένους,*

λον· δὲν θὰ ἦτο μεγάλη ἀμάθεια καὶ δυστυχία, ἐκεῖνα, ποὺ ἔχουν πλασθῇ πρὸς ὠφέλειαν, νὰ τὰ μεταχειρίζεται κανεὶς πρὸς βλάβην; καὶ ἡμῶς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦλάχιστον, καθὼς μοῦ φαίνεται, ὁ Θεὸς τοὺς ἔκαμε πολλὸ περισσότερον νὰ ὠφελῶν ὅ ἕνας τὸν ἄλλον παρὰ αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐκ φύσεως ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους διπλᾶ· διότι αἱ μὲν χεῖρες, ἔάν θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ συνενώσουν ἐκεῖνα, ποὺ ἀπέχουν ἀναμεταξύ των περισσότερον ἀπὸ μίαν ὀργυιάν, δὲν θὰ ἠμπορούσαν· οἱ δὲ πόδες οὔτε εἰς ἐκεῖνα, ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ αὐτοὺς μίαν ὀργυιάν δὲν θὰ ἠμπορούσαν νὰ ἔλθουν μαζί, οἱ δὲ ὀφθαλμοί, οἱ ὅποιοι νομίζονται ὅτι εἰς μεγίστην ἀπόστασιν φθάνουν, δὲν ἠμποροῦν οὔτε ἐκεῖνα, ποὺ εἶναι ἀκόμῃ πλησιέστερον τῆς ὀργυιας συγχρόνως νὰ τὰ ἰδοῦν καὶ τὰ ἐμπροσθεν καὶ τὰ ὀπισθεν· οἱ ἀδελφοί δέ, ἔάν εἶναι ἀγαπημένοι, καὶ ἂν πολὺ μακρὰν εἶναι ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, θὰ ἠμπορούσαν νὰ συνεργασθοῦν πρὸς ὠφέλειαν ἀλλήλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IV.

Τὸν ἦκουσα δὲ κάποτε καὶ περὶ φίλων νὰ διαλέγεται, ἐκ τῶν ὁποίων, εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον ἐφαίνετο, ὅτι πάρα πολλὸ κανεὶς ἠθέλειν ὠφελῆθαι πρὸς ἀπόκτησιν καὶ χρῆσιν φίλων. Διότι τὸ ἐξῆς μὲν πρὸ πάντων, εἶπεν, ὅτι ἀπὸ πολλοὺς τὸ ἀκούει, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ ὅλα τὰ κτήματα τὸ ἀριστον εἶναι φίλος εἰλικρινῆς καὶ ἀγαθός· ἔδλεπεν ὅμως, εἶπε, πολλοὺς νὰ φροντίζουν μάλλον διὰ κάθε τι ἄλλο παρὰ διὰ τὴν ἀπόκτησιν φίλων. Διότι καὶ οἰκίας καὶ ἀγρῶν καὶ δούλους καὶ βιοσκήματα καὶ σκεύη, ἔλεγεν, ὅτι ἔδλεπε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀποκτοῦν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ διατηροῦν τὰ ὅσα ἔχουν τοιαῦτα, φίλον δέ, ὁ ὅποιος, λέγουσι, ὅτι εἶναι τὸ μέγιστον ἀγαθόν, ἔλεγεν, ὅτι ἔδλεπε τοὺς πολλοὺς οὔτε νὰ φροντίζουν πῶς θὰ τὸν ἀποκτήσουν οὔτε τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας πῶς θὰ τοὺς διατηρήσουν. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἀσθενοῦν φίλοι καὶ δούλοι τῆς οἰκίας, εἶπεν, ὅτι ἔδλεπε μερικοὺς διὰ μὲν τοὺς δούλους καὶ ἱατροὺς νὰ φέρουν καὶ τάλλα, ὅσα συντελοῦν εἰς τὴν ὑγείαν νὰ ἐτοιμάζουσι, τοὺς φίλους ὅμως νὰ τοὺς παραμελοῦν, καί, ὅταν ἀποθάνουν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, διὰ μὲν τοὺς δούλους νὰ λυποῦνται καὶ νὰ τὸ

ἐπὶ δὲ τοῖς φίλοις οὐδὲν οἰομένους ἐλαττοῦσθαι, καὶ τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων οὐδὲν ἔδοντας ἀθεράπευτον οὐδ' ἀνεπίσκεπτον, τῶν δὲ φίλων ἐπιμελείας δεομένων ἀμελοῦντας. ἔτι δὲ πρὸς τούτους ὁρᾷ ἐφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων καὶ πᾶν πολλὸν αὐτοῖς ὄντων τὸ πλήθος εἰδότας, τῶν δὲ φίλων ὀλίγων ὄντων οὐ μόνον τὸ πλήθος ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πυνθανομένοις τοῦτο καταλέγειν ἐγχειρήσαντας, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἔθεσαν, πάλιν τούτους ἀνατίθεσθαι· τοσοῦτον αὐτοὺς τῶν φίλων φροντίζειν. καίτοι πρὸς ποῖον κτήμα τῶν ἄλλων παραβαλλόμενος φίλος ἀγαθὸς οὐκ ἂν πολλῷ κρείττων φανεῖ; ποῖος γὰρ ἵππος ἢ ποῖον ζεύγος οὕτω χρησίμῳ ὥσπερ ὁ χρηστός φίλος; ποῖον δὲ ἀνδράποδον οὕτως εὖνουν καὶ παραμόνιμον; ἢ ποῖον ἄλλο κτήμα οὕτω ἀγχοῦσιν; ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλείπον· τῷ φίλῳ καὶ τῆς τῶν ἰδίων κατασκευῆς καὶ τῶν κοινῶν πράξεων, κἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι δέη, συνεισχύει, ἔάν τέ τις φόβος ταράττη, συμβοηθεῖ, τὰ μὲν συναναλίσκων, τὰ δὲ συμπράττων, καὶ τὰ μὲν συμπεύων, τὰ δὲ βιαζόμενος, καὶ εὖ μὲν πρᾶττοντας πλείεστα εὐφραίνειν, σφαλλομένους δὲ πλείεστα ἐπανορθῶν. ἂ δὲ αἶτε χεῖρες ἐκάστω ἐπηρετοῦσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ προσορῶσι καὶ τὰ ὅσα προκαλοῦνται καὶ οἱ πόδες διανύουσιν, τούτων φίλος εὐεργετῶν οὐδενὸς λείπεται· πολλάνκις δὲ ἂν πρὸ αὐτοῦ τις ἢ οὐκ ἐξευργάσατο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκουσεν ἢ οὐ διήγνησε, ταῦθ' ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐξήγηκεσεν. ἀλλ' ὅμως ἔνιοι δένδρα μὲν πειρῶνται θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἕνεκεν, τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος, ὁ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνειμνῶς οἱ πλείεστοι ἐπιμέλονται.

Ἦκουσα δὲ ποτε καὶ ἄλλον αὐτοῦ λόγον, ὃς ἐδόκει μοι προτρεπεῖν τὸν ἀκούοντα ἐξετάζειν ἑαυτὸν ὁπόσον τοῖς φί-

θεωροῦν ζημίαν, διὰ δὲ τοὺς φίλους νὰ νομίζουσι, ὅτι τίποτε δὲν χάνουσι, καὶ ἀπὸ μὲν τὰ ἄλλα κτήματα τίποτε νὰ μὴ ἀφήνουν ἀπεριποίητον καὶ ἀνεπίσκεπτον, τοὺς δὲ φίλους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀνάγκην περιποίησεως, νὰ τοὺς παραμελοῦν. Ἀκόμῃ δὲ πρὸς τούτοις, εἶπεν, ὅτι ἔβλεπε τοὺς περισσότερους τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων των, καὶ ὅταν εἶναι πάρα πολλά, νὰ ἡξεύρουσι τὸ πλῆθος, τῶν δὲ φίλων, ἂν καὶ εἶναι ὀλίγοι, ὅχι μόνον ἀγνοοῦσι τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς ἀπαριθμοῦν εἰς τοὺς ἐρωτώμεντας, ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐλογάριασαν μεταξὺ τῶν φίλων, πάλιν νὰ τοὺς ἀφαιροῦν· τὸσον αὐτοὶ φροντίζουσιν διὰ τοὺς φίλους! Καὶ ὅμως πρὸς τοῖον κτῆμα παραβαλλόμενος ὁ καλὸς φίλος δὲν θὰ ἀπεδεκνύετο κατὰ πολὺ ἀνώτερος; Διότι τοῖον ἄλλογον ἢ τοῖον ζευγὸς βοῶν εἶναι τὸσον χρήσιμον, ὅσον ὁ καλὸς φίλος; τοῖος δὲ δοῦλος εἶναι· τὸσον εὐνοϊκὸς καὶ διαρκῶς σταθερός; ἢ τοῖον ἄλλο κτῆμα εἶναι· τὸσον πολὺ ὡς πρὸς ἄλλα χρήσιμον; Διότι ὁ καλὸς φίλος βοηθεῖ εἰς κάθε τι ποὺ στερεῖται ὁ φίλος, καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικά του ζητήματα καὶ εἰς τὰς δημοσίας πράξεις του, καὶ ὅταν θέλῃ νὰ εὐεργετήσῃ κανένα, τὸν συντρέχει μὲ τὰς δυνάμεις του, καὶ ἂν κανεὶς φόβος τὸν ταράττῃ, τὸν συμβοηθεῖ, ἄλλοτε μὲν συνεξοδεύων, ἄλλοτε δὲ συμπράττων, καὶ ἄλλοτε μὲν συμπεῖθων, ἄλλοτε δὲ βιάζων, καὶ πάρα πολὺ μὲν εὐφραίνόμενος, ὅταν εὐτυχῶν οἱ φίλοι, ὅταν δὲ ἀποτυγχάνουν, πάρα πολὺ προσπαθῶν νὰ τοὺς ἐπανορθώσῃ τὴν ἀποτυχίαν;

Ὡς πρὸς δὲ τὰς ὑπηρεσίας, ποὺ προσφέρουν αἱ χεῖρες καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ μακρόθεν βλέποντες καὶ τὰ ὅσα μακρὰν ἀκούοντα καὶ οἱ πόδες μακρὰς ἀποστάσεις διανύοντες ἀπὸ κανενὸς ἐξ αὐτῶν ὁ εὐεργετῶν φίλος δὲν ὑπολείπεται· πολλάκις δὲ ὅσα πρὸ αὐτοῦ κανεὶς ἢ δὲν τὰ ἔκαμε ἢ δὲν τὰ εἶδεν ἢ δὲν τὰ ἤκουσεν ἢ δὲν τὰ διήκουσεν, αὐτὰ ὁ φίλος ὑπὲρ τοῦ φίλου ἀρκούντως τὰ ἐκτελεῖ. Ἄλλ' ὅμως μερικοὶ δένδρα μὲν προσπαθοῦν νὰ περιποιούνται διὰ τὸν καρπὸν των, τὸ δὲ κτῆμα ποὺ παράγει ἀπ' ἑλκῶν, τὸ ὅποion καλεῖται φίλος, μὲ βραδύτητα καὶ νωθρότητα οἱ περισσότεροι τὸ ἐπιμελοῦνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V.

Ἦκουσα δὲ κάποτε καὶ ἄλλον ἰδικόν του λόγον, ὁ ὅποιος μου ἐφαίνετο, ὅτι προέτρεπε τὸν ἀκούοντα νὰ ἐξετάζῃ τὸν

λοῖς ἄξιος εἴη. ἰδὼν γάρ τινα τῶν συνόντων ἀμελοῦντα φίλου πενίᾳ πιεζομένου, ἤρετο Ἀντισθένη ἐνάντιον τοῦ ἀμελοῦντος αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν· Ἀρ', ἔφη, ὦ Ἀντισθένης, εἰοί τινας ἄξια φίλων, ὥσπερ οἰκετῶν; τῶν γὰρ οἰκετῶν, ὁ μὲν που θυοῖν μναῖν ἄξιός ἐστιν, ὁ δὲ [οὐδ'] ἡμιμναίου, ὁ δὲ πέντε μνῶν, ὁ δὲ καὶ δέκα· Νικίας δὲ ὁ Νικηράτου λέγεται ἐπιστάτην εἰς τὰ γυγύρεια πρίασθαι τάλαντον· σκοποῦμαι δὴ τοῦτο, ἔφη, εἰ ἄρα, ὥσπερ τῶν οἰκετῶν, οὕτω καὶ τῶν φίλων εἰοῖν ἄξια. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀντισθένης· ἐγὼ γοῦν βουλόμην ἂν τὸν μὲν τινα φίλον μοι εἶναι μᾶλλον ἢ δύο μνᾶς, τὸν δ' οὐδ' ἂν ἡμιμναίου πρότιμναίμην, τὸν δὲ καὶ πρὸ δέκα μνῶν εἰοίμην ἂν, τὸν δὲ [πρὸ] πάντων χρημάτων καὶ πόνηων πρίαίμην ἂν φίλον μοι εἶναι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ γε ταῦτα τοιαῦτά ἐστι, καλῶς ἂν ἔχοι ἐξετάζειν τινὰ ἑαυτὸν, πόσον ἄρα τυγχάνει τοῖς φίλοις ἄξιος ὢν, καὶ πειρασθῆναι ὡς πλείστον ἄξιος εἶναι, ἵνα ἤττον αὐτὸν οἱ φίλοι προδιδῶσιν. ἐγὼ γάρ τοι, ἔφη, πολλὰκις ἀκούων τοῦ μὲν εἶπε προδιόκεν αὐτὸν φίλος ἀνὴρ, τοῦ δ' εἶπε μνᾶν ἀνδ' ἑαυτοῦ μᾶλλον εἴλετο ἀνὴρ, ὃν ᾤετο φίλον εἶναι, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, σκοποῦ, μή, ὥσπερ ἴδιαν τις οἰκίαν πονηρὸν πωλῇ καὶ ἀποδῶται τοῦ εὐρόντος, οὕτω καὶ τὸν πονηρὸν φίλον, ὅταν ἐξῇ τὸ πλεον τῆς ἀξίας λαβεῖν, ἐξαγωγὴν ἢ ἀποδίδουσαι· τοὺς δὲ χρηστοὺς οὕτε οἰκέτας πάντῃ τι πωλούμενους ὁρᾷ οὕτε φίλους προδιδομένους

VI. Ἐδόκει δὲ μοι καὶ εἰς τὸ δοκιμάζειν φίλους ὁποίους ἄξιον κτᾶσθαι φρενοῦν τοιάδε λέγων· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, εἰ δεοίμεθα φίλου αγαθοῦ, πῶς ἂν ἐπιχειροῖμεν σκοπεῖν; ἄρα πρῶτον μὲν ζητητέον, στίς ἀρχεῖ γα-

ἐαυτὸν του πόσῃ ἀξίαν ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν οἱ φίλοι. Ἐπειδὴ δὴ δηλαδὴ εἶδε κάποιον ἀπὸ τούδ' μαθητὰς του νὰ παραμελῇ ἓνα φίλον του, ὁ ὅποιος ἐπιέζετο ὑπὸ πενίας, ἤρωτησε τὸν Ἀντισθένη ἐνώπιον τοῦ παραμελοῦντος τὸν φίλον του καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἀρὰ γε, εἶπεν, ὦ Ἀντισθένη, ἀξίζουν κάτι οἱ φίλοι ὅπως οἱ δούλοι; διότι ἐκ τῶν δούλων ἄλλος μὲν, καθὼς νομίζω, εἶναι ἀξίος δύο μῶν, ἄλλος δὲ ἡμισείας μνάς, ἄλλος δὲ πέντε μῶν, ἄλλος δὲ καὶ δέκα· λέγεται δέ, ὅτι ὁ Νικίας ὁ υἱὸς τοῦ Νικηράτου ἡγόρασεν ἐπιστάτην τῶν ἀργυρουχείων του ἀντὶ ἐνὸς ταλάντου· ἐξετάζω λοιπὸν τοῦτο, εἶπεν, ἂν τυχὸν καθὼς οἱ δούλοι, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ φίλοι ἔχουν ἀξίαν. Ναί, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν ὁ Ἀντισθένης· ἐγὼ π. χ. θὰ ἤθελον ἄλλον μὲν νὰ τὸν ἔχω φίλον μάλλον παρὰ νὰ ἔχω δύο μνάς, ἄλλον δὲ οὐδὲ ἀντὶ ἡμισείας μνάς θὰ τὸν ἐπιοτίμων, ἄλλον δὲ καὶ ἀντὶ δέκα μῶν θὰ τὸν ἐπιοτίμων, ἄλλον δὲ ἀντὶ ὅλων μου τῶν χρημάτων καὶ τῶν κόπων θὰ τὸν ἡγόραζα νὰ μοῦ εἶναι φίλος. Λοιπὸν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἐάν βέβαια αὐτὰ εἶναι ἔτσι πού τὰ λέγεις, σωστὸν θὰ ἦτο νὰ ἐξετάζῃ κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του, πόσῃ ἀξίαν ἔχει ἀρὰ γε διὰ τοὺς φίλους του καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν ἀξίαν, διὰ νὰ τὸν προδίδουν ὀλιγώτερον οἱ φίλοι του. Ἐγὼ βεβαίως, ἐπειδὴ ἀκούω πολλὰκις περὶ τοῦ ἐνὸς μὲν, ὅτι τὸν ἐπρόσκει φίλος ἄνθρωπος, περὶ τοῦ ἄλλου δέ, ὅτι ἀντὶ αὐτοῦ προσετίμησε μάλλον μίαν μνάην κάποιος πού τὸν ἐνόμιζε φίλον του, καὶ ὅλα τὰ τοιαῦτα ἔκτροπα, σκέπτομαι μήπως, καθὼς ἔστιν, κανεὶς πωλῇ τὸν κακὸν του δούλον καὶ τὸν δίδῃ ὅσα-ὅσα, τοιουτοτρόπως καὶ τὸν κακὸν φίλον, ἔστιν εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ περισσότερα τῆς ἀξίας του, εἶναι εὐχάριστον νὰ τὸν πωλῇ κανεὶς. Τούδ' ἐπεὶ τιμίους δούλους οὕτε βλέπω πολὺ νὰ πωλοῦνται, οὕτε τοὺς φίλους νὰ προδίδονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI.

Μοῦ ἐφαίνετο δέ, ὅτι καὶ εἰς τὸ νὰ δοκιμάζῃ κανεὶς τοὺς φίλους, ποῖοι εἶναι ἀποκτήσεως, καθωδήγει μὲ τὸ νὰ λέγῃ τοιαῦτα περίπου· Εἰπέ μου, εἶπεν, ὦ Κριτόβουλε, ἐάν εἴχαμεν ἀνάγκην καλοῦ φίλου, πῶς θὰ ἐπεχειρούσαμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα; ἀρὰ γε πρῶτα-πρῶτα δὲν θὰ ζητή-

στρός τε καὶ φιλοποσίας καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου καὶ ἀργίας; ὁ γὰρ ἐπὶ τούτων κρατούμενος οὐτ' αὐτὸς ἑαυτῷ δύναιτ' ἂν οὔτε φίλον τὰ δέοντα πράττειν. Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. Οὐκοῦν τοῦ μὲν ἐπὶ τούτων ἀρχομένου ἀφεκτέον δοκεῖ σοι εἶναι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Τί γάρ; ἔφη, ὅστις δαπανηρὸς ὢν μὴ αὐτάρκης ἐστίν, ἀλλ' αἰετὶ τῶν πλησίων δεῖται, καὶ λαμβάνων μὲν μὴ δύναται ἀποδιδόναί, μὴ λαμβάνων δὲ τὸν μὴ διδόντα μισεῖ, οὐ δοκεῖ σοι καὶ οὗτος χαλεπὸς φίλος εἶναι; Πάνυ γ', ἔφη. Οὐκοῦν ἀφεκτέον καὶ τούτου; Ἀφεκτέον μέντοι, ἔφη. Τί γάρ; ὅστις χρηματίζεσθαι μὲν δύναται, πολλῶν δὲ χρημάτων ἐπιθυμεῖ, καὶ διὰ τοῦτο δυσσύμβολός ἐστι, καὶ λαμβάνων μὲν ἡδέται, ἀποδιδόναί δὲ μὴ βούλεται; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, οὗτος ἔτι πονηρότερος ἐκείνου εἶναι. Τί δ'; ὅστις διὰ τὸν ἔρωτα τοῦ χρηματίζεσθαι μὴδὲ πρὸς ἕν ἄλλο σχολὴν ποιεῖται ἢ ὁπόθεν αὐτὸς τι κερδανεῖ; Ἀφεκτέον καὶ τούτου, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ· ἀνοφελὴς γὰρ ἂν εἴη τῷ χωρμένῳ. Τί δέ; ὅστις στασιώδης τέ ἐστι καὶ θέλων πολλοὺς τοῖς φίλοις ἐχθροὺς παρέχειν; Φευκτέον νῆ Δία καὶ τούτου. Εἰ δέ τις τούτων μὲν τῶν κακῶν μὴδὲν ἔχει, εὐδὲ πάσῃων ἀνέχεται, μὴδὲν φροντίζων τοῦ ἀντενεργεῖν; Ἀνοφελὴς ἂν εἴη καὶ οὗτος. Ἀλλὰ ποῖον, ὦ Σώκρατες, ἐπιχειρήσομεν φίλον ποιεῖσθαι; Οἶμαι μὲν, ὅς ἂν τὰναντία τούτων ἐγκρατὴς μὲν ἢ τῶν τοῦ σώματος ἡδονῶν, εὖοικος δὲ καὶ εὐσύμβολος ὢν τυγχάνῃ καὶ φιλόνομος πρὸς τὸ μὴ ἐλλείπεσθαι εὐ ποίων τοὺς εὐεργετοῦντας αὐτόν, ὥστε λυσιτελεῖν τοῖς χρωμένοις. Πῶς οὖν ἂν ταῦτα δοκιμάσαιμεν, ὦ Σώκρατες, πρὸ τοῦ χρῆσθαι; Τούδ' μὲν ἀνδριαντοποιούς, ἔφη, δοκιμάζομεν οὐ τοῖς λόγοις αὐτῶν τεκμαίρομενοι, ἀλλ' ὅν ἂν ὁρῶμεν τοὺς πρόσθεν ἀνδριάντας καλῶς εἰργασμένον, τοῦτο πιστεύομεν καὶ τοὺς λοιποὺς εὐ ποιήσειν. Καὶ ἀνδρα δὴ λέγεις, ἔφη, ὅς ἂν τοὺς

σωμεν ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος εἶναι κύριος καὶ τῆς κοιλίας του καὶ τῆς φιλοποσίας καὶ τῆς λαγνείας καὶ τοῦ ὕπνου καὶ τῆς ἁργίας; διότι ἐκεῖνος, ποῦ ἄρχεται ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα, οὔτε ὁ ἴδιος εἰς τὸν ἑαυτὸν του θά ἠμποροῦσεν οὔτε εἰς φίλον του νὰ κάμῃν τὰ πρέποντα.—Μὰ τὸν Δία, δὲν ἠμπορεῖ βέβαια, εἶπε.—Λοιπὸν, ἀπὸ τούτου, ποῦ ἄρχεται ἀπ' αὐτά, νομίζεις, ὅτι πρέπει ν' ἀπέχωμεν;—Βεβαίωςτατα, εἶπε.—Διότι πῶς; εἶπεν, ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος πολυέξοδος ὢν δὲν ἐπαρκεῖ ἀπὸ τὰ ἰδικά του, ἀλλὰ πάντοτε ἔχει ἀνάγκην τοῦ πλησίον καὶ ὁ ὅποιος, ὅταν μὲν λαμβάνῃ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἀποδίδῃ, ὅταν δὲ δὲν λαμβάνῃ, μισεῖ ἐκεῖνον, ποῦ δὲν τοῦ δίδει, δὲν σοῦ φαίνεται, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι κακὸς φίλος;—Μάλιστα, εἶπε.—Λοιπὸν, πρέπει ν' ἀπέχωμεν καὶ ἀπ' αὐτόν;—Πρέπει βέβαια ν' ἀπέχωμεν.—Ἄλλὰ τί λέγεις περὶ ἐκείνου, ὁ ὅποιος ἀφ' ἐνὸς μὲν ἠμπορεῖ νὰ συλλέγῃ χρήματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολλὰ χρήματα ἐπιθυμεῖ, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δύσκολος εἰς τὰς συναλλαγὰς του καί, ὅταν μὲν λαμβάνῃ, εὐχαριστεῖται, δὲν θέλει δὲ ν' ἀποδίδῃ;—Εἰς ἐμὲ φαίνεται, ὅτι εἶναι ἀκόμῃ χειρότερος ἀπὸ τὸν προηγούμενον.—Τί δὲ λέγεις περὶ ἐκείνου, ὁ ὅποιος χάριν τοῦ ἔρωτος τοῦ χρηματισμοῦ διὰ τίποτε ἄλλο δὲν εὐκαιρεῖ παρά δι' ἐκείνα μόνον, ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ κερδήσῃ κατὶ;—Πρέπει ν' ἀπέχωμεν καὶ ἀπ' αὐτόν, καθὼς νομίζω διότι θὰ ἦτο ἀνωφελὲς εἰς ἐκεῖνον, ποῦ τὸν ἔχει φίλον.—Τί δὲ λέγεις περὶ ἐκείνου, ὁ ὅποιος καὶ φατριαστὴς εἶναι καὶ θέλει νὰ παρέχῃ πολλοὺς ἐχθροὺς εἰς τοὺς φίλους;—Πρέπει, μὰ τὸν Δία, νὰ τὸν ἀποφεύγωμεν καὶ αὐτόν.—Ἐὰν δὲ κανεὶς κανὲν μὲν ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα δὲν ἔχῃ, ὅταν ὅμως εὐεργετῇται, δέχεται τὴν εὐεργεσίαν, χωρὶς νὰ φροντίζει καθόλου νὰ ἀντεεργετῇ;—Ἀνωφελὲς θὰ ἦτο καὶ αὐτός. Ἄλλὰ ποῖον, ὦ Σωκράτη, θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ κάμωμεν φίλον;—Νομίζω ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος τοῦναντίον ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔγκρατὴς εἶναι τῶν ἡδονῶν τοῦ σώματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τύχην καλὸς σύνοικος καὶ δικαίος εἰς τὰς συναλλαγὰς του καὶ φιλότιμος εἰς τὸ νὰ μὴ ὑπολείπεται εὐεργετῶν ἐκείνου, ποῦ τὸν εὐεργετοῦν, ὥστε νὰ ὠφελῇ ἐκεῖνον, ποῦ τὸν ἔχουν φίλον.—Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ τὰ δοκιμάσωμεν ταῦτα, ὦ Σωκράτη, πρὸς τὸν κάμωμεν φίλον;—Τούτῳ μὲν ἀνδριαντοποιός, εἶπε, τοὺς δοκιμάζομεν ὅχι κρίνοντας ἀπὸ τοὺς λόγους των, ἀλλ' ὅποιον βλέπομεν νὰ ἔχῃ κατεργασθῇ καλῶς τοὺς προηγούμενους ἀνδριάντας του, εἰς αὐτὸν ἔχομεν πεποίθησιν ὅτι καὶ τοὺς ἄλλους θὰ τοὺς κάμῃ

φίλους τοὺς πρόσθεν εὖ ποιῶν φαίνεται, ὅλην εἶναι καὶ τοὺς ὑστερον εὐεργετήσονται; Καὶ γὰρ ἱπποῖς, ἔφη, ὃν ἂν ὀρῶ τοῖς πρόσθεν καλῶς χρώμενον, τοῦτον κἂν ἄλλοις οἶμαι καλῶς χρῆσθαι. Εἴην, ἔφη, ὅς δ' ἂν ἡμῖν ἄξιος φιλίας δοκῇ εἶναι, πῶς χρῆ φίλον τοῦτον ποιεῖσθαι; Πρώτον μὲν, ἔφη, τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἐπισκεπτόν, εἰ συμβουλευέουσιν αὐτὸν φίλον ποιεῖσθαι. Τί οὖν; ἔφη, ὃν ἂν ἡμῖν τε δοκῇ καὶ οἱ θεοὶ μὴ ἐναντιῶνται, ἔχεις εἰπεῖν ὅπως οὗτος θηρατὴς; Μὰ Δί', ἔφη, οὐ κατὰ πόδας ὥσπερ ὁ λαγὼς οὐδ' ἀπάτῃ ὥσπερ αἱ θυνίθες οὐδὲ βίᾳ ὥσπερ οἱ κῆπροι. ἄκοντα γὰρ φίλον εἶεν ἐργῶδες· χαλεπὸν δὲ καὶ δόσαντα κατέχειν ὥσπερ δούλον· ἐχθρὸν γὰρ μᾶλλον ἢ φίλον γίγνεται οἱ ταῦτα πάσχοντες. Φίλοι δὲ πῶς; ἔφη. Εἶναι μὲν τινὰς φασιν ἐφωδᾶς, ἅς οἱ ἐπιστάμενοι ἐπιδόντες οἷς ἂν βούλονται, φίλους αὐτοὺς ποιοῦνται· εἶναι δὲ καὶ φίλιτρα, οἷς οἱ ἐπιστάμενοι πρὸς οὓς ἂν βούλονται χρώμενοι φιλοῦνται ἐπ' αὐτῶν. Πόθεν οὖν, ἔφη, ταῦτα μάθοιμεν ἄν; Ἄ μὲν αἱ Σεριήνες ἐπῆδον τῷ Ὀδυσσεῖ, ἥκουσας Ὀμήρου, ὧν ἔστιν ἀρχὴ τοιαύδε τις·

Δεῦρ' ἄγε δῆ, πολύαιν' Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.

Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐφωδὴν, ὦ Σώκρατες, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σεριήνες ἐπιδόουσαι κατεῖχον, ὥστε μὴ ἀπείναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπαρθένας; Οὐκ ἀλλὰ τοῖς ἐν' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῆδον. Σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα χρῆναι ἐκάστῳ ἐπιδεῖν, οἷα μὴ νομεῖ ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν; Οὕτω μὲν γὰρ ἐχθίον τ' ἂν εἴῃ καὶ ἀπελαύνον τοὺς ἀνθρώπους ἀφ' ἑαυτοῦ, εἰ τὸν εἰδὼτα ὅτι μικρὸς τε καὶ αἰσχροὺς καὶ ἀσθενῆς ἔστιν ἐπαινοίῃ λέγων ὅτι καλὸς τε καὶ μέγας καὶ ἰσχυρὸς ἔστιν. Ἄλ-

καλά.—Φρονεῖς λοιπόν, εἶπεν, ὅτι καὶ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὁ ἵπποις τοὺς πρωτύτεριούς του φίλους ἀποδεικνύεται ὅτι τοὺς ἰδεργεται, εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ τοὺς κατοπινοὺς θὰ εὐεργετήσῃ;—Διότι καὶ ὅποιον βλέπω, καλῶς μεταχειρίζεται τὰ πρωτύτερινά του ἄλογα, περὶ αὐτοῦ νομίζω ὅτι καὶ ἄλλα θέλει μεταχειρισθῆ καλῶς.—Ἔστω, εἶπε· ἐκεῖνος δὲ πού ἤθελε φανῆ εἰς ἡμᾶς, ὅτι εἶναι ἀξιὸς φιλίας, πῶς πρέπει αὐτὸν νὰ τὸν κάμνωμεν φίλον;—Πρώτον μὲν, εἶπε, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὴν θέλησιν τῶν θένων, ἂν συμβουλευόμεν νὰ τὸν κάμνωμεν φίλον.—Τί λοιπόν; εἶπεν· ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον καὶ ἡμεῖς θεωροῦμεν καλὸν καὶ οἱ θεοὶ δὲν ἐναντιοῦνται, δύνασαι νὰ μοῦ εἴπῃς τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ τὸν κυνηγήσωμεν διὰ φίλον;—Μὰ τὸν Δία, εἶπε, δὲν θὰ τὸν κυνηγήσωμεν μὲ τὰ πόδια, ὅπως τοὺς λαγούς, οὐδὲ μὲ ἀπάτην, ὅπως τὰ πτηνὰ, οὐδὲ μὲ τὴν δύναμιν, καθὼς τοὺς κάπρους. Διότι νὰ ἀποκτήσῃς φίλον χωρὶς τὴν θέλησιν του εἶναι κοπιῶδες· δύσκολον δέ, καὶ ἀφοῦ τὸν δέσῃς, νὰ τὸν κατέχῃς ὥς δοῦλον· διότι μᾶλλον ἐχθροὶ παρὰ φίλοι γίνονται ἐκεῖνοι, ποὺ τὰ παθαίνουν αὐτὰ.—Ἀλλὰ κατὰ ποῖον τρόπον γίνονται οἱ φίλοι; εἶπε.—Λέγουσιν, ὅτι ὑπάρχουν μερικὰ γοητευτικὰ ἄσματα, τὰ ὅποια, ἐκεῖνοι· ποὺ τὰ ἡξέουσι, τραγουδώντας τα εἰς ὅποιους θέλουν, τοὺς κάμνουν ἔτσι φίλους· ὑπάρχουν δὲ καὶ φίλτρα, τὰ ὅποια, ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἡξέουσι, μεταχειρίζονται εἰς ὅποιους θέλουν, ἀγαπῶνται ὑπ' αὐτῶν.—Ἀπὸ ποῦ λοιπόν, εἶπε, θὰ τὰ μάθωμεν αὐτὰ;—Ἐκεῖνα μὲν, ποὺ ἔτραγουδῶσαν αἱ Σειρήνες εἰς τὸν Ὀδυσσεά, τὰ ἥμοσας ἐπὶ τὸν Ὀμηρον, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ εἶναι· τοιαύτη περίπου·

Ἔλα σὲ μᾶς, ὦ ἔξαιουστὲ Ὀδυσσεά, Ἐλλήνων δόξα.

Αὐτὸ λοιπόν τὸ γοητευτικὸν ἄσμα, ὃ Σωκράτης, ψάλλουσαι αἱ Σειρήνες καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τοὺς ἐκურίευσαν, ὥστε νὰ μὴ φεύγουν ἀπ' αὐτὰς ὅσοι ἐμαγεύθησαν ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τοὺς;—Ὅχι, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνους, ποὺ σεμνώνονται διὰ τὴν ἀρετὴν των, ἔτραγουδοῦσαν ἔτσι.—Λοιπόν, πάνω κάτω λέγεις, ὅτι τέτοια πρέπει εἰς τὸν καθένα νὰ τραγοῦδῇ κανεὶς, τὰ ὅποια, ἔταν τὰ ἀκούη τις, ὡς θὰ νομίζῃ, ὅτι ὁ ἐπαινῶν τὰ λέγει πρὸς κοροϊδίαν; Διότι τοιούτοτρόπως μᾶλλον ἐχθρὸς θὰ ἐγίνετο καὶ θ' ἀπεμάκρυνε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἔαν ἐκεῖνον, ποὺ γνωρίζει ὅτι εἶναι καὶ μικρὸς καὶ ἀσχημος καὶ ἀδύνατος, τὸν ἐπαινοῦσε λέγων, ὅτι καὶ ὠραίος καὶ μεγάλος καὶ ἰσχυρὸς εἶναι.

λας δὲ τινας οἶσθα ἐπ' ὧδας; Ὅχι ἀλλ' ἤκουσα μὲν ὅτι Περικλῆς πολλὰς ἐπίσταιτο, ἃς ἐπῆδον τῇ πόλει ἐποίει αὐτὴν φιλεῖν αὐτόν; Θεμιστοκλῆς δὲ πῶς ἐποίησε τὴν πόλιν φιλεῖν αὐτόν; Μὰ Δί' οὐκ ἐπῆδον, ἀλλὰ περιάψας τι ἀγαθὸν αὐτῇ. Δοκεῖ μοι λέγειν, ὃ Σώκρατες, ὥς, εἰ μέλλομεν ἀγαθὸν τινα κτήσεσθαι φίλον, αὐτοὺς ἡμᾶς ἀγαθοὺς δεῖ γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν. Σὺ δ' ὦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἶόν τ' εἶναι καὶ πονηρὸν ὄντα χρηστοὺς φίλους κτήσεσθαι; Ἐώρων γάρ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ὁγήτορας τε φαύλους ἀγαθοὺς δημιουργοὺς φίλους ὄντας, καὶ στρατηγεῖν οὐχ ἱκανοὺς πάνυ στρατηγικοὺς ἀνδράσιν ἐταίρους. Ἀρ' οὖν, ἔφη, καί, περὶ οὗ διαλεγόμεθα, οἶσθ' αὖτις οἱ ἀνωφελεῖς ὄντες ὠφελίμως δύνανται φίλους ποιεῖσθαι; Μὰ Δί' οὐ δῆτ', ἔφη· ἀλλ' εἰ ἀδύνατον ἐστὶ πονηρὸν ὄντα καλοὺς κἀγαθοὺς φίλους κτήσεσθαι, ἐκεῖνο ἤδη μέλει μοι, εἰ ἔστιν αὐτὸν καλὸν κἀγαθὸν γενόμενον ἐξ ἐτοίμου τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς φίλον εἶναι. Ὁ ταράττει σε, ὦ Κριτόβουλε, ὅτι πολλάκις ἀνδρὰς καὶ τὰ καλὰ πράττοντας καὶ τῶν αἰσχροῦν ἀπεχομένους ὁρᾷς ἀντὶ τοῦ φίλους εἶναι στασιάζοντας ἀλλήλοις καὶ χαλεπώτερον χρωμένους τῶν μηδενὸς ἀξίων ἀνθρώπων. Καὶ οὐ μόνον γ', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἱ ἰδιῶται τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ πόλεις αἱ τῶν τε καλῶν μάλιστα ἐπιμελόμεναι καὶ τὰ αἰσχρὰ ἥκιστα προσιέμεναι πολλάκις πολεμικῶς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας. Ἄ λογίζομενος πάννυ ἀθύμους ἔχει πρὸς τὴν τῶν φίλων κτήσιν· οὐτε γάρ τοὺς πονηροὺς ὁρᾷ φίλους ἀλλήλοις δυναμένους εἶναι· πῶς γάρ ἂν ἡ ἀχάριστοι ἢ ἀμελεῖς ἢ πλεονέκται ἢ ἄπιστοι ἢ ἀκρατεῖς ἀνθρώποι δύναιτο φίλοι γενέσθαι; οἱ μὲν οὖν πονηροὶ πάντως ἐμοιγε δοκοῦν ἀλλήλοις ἐχθροὶ μᾶλλον ἢ φίλοι πεφυκέναι. ἀλλὰ μὲν, ὅσπερ οὐ λέγεις, οὐδ' ἂν τοῖς χρηστοῖς οἱ πονηροὶ ποτε συναρμύσειαν εἰς φίλους· πῶς γάρ οἱ τὰ πονηρὰ ποιοῦντες τοῖς τὰ τοιαῦτα μισοῦσι φίλοι γένοιντ' ἂν; εἰ δὲ ἤ καὶ οἱ ἀρετῇ ἀσκούντες στασιάζουσι τε περὶ τοῦ πρώτεῦ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ φθονοῦντες ἑαυτοῖς μισοῦσιν

—“Ἄλλα γοητευτικά ἄσματα ἤξεύρεις;—” Ὅχι· ἀλλ’ ἤκουσα, ὅτι ὁ Περικλῆς ἤξευρε πολλά, τὰ ὅποια ψάλλων εἰς τὴν πόλιν τὴν ἑκάμενε νὰ τὸν ἀγαπᾷ.—Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς, πῶς ἑκάμενε τὴν πόλιν νὰ τὸν ἀγαπᾷ;—Μὰ τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ ψάλλων, ἀλλὰ προξενήσας εἰς αὐτὴν μέγα καλὸν.—Μοῦ φαίνεται, ὦ Σωκράτη, πῶς λέγεις, ὅτι, ἐὰν πρόκειται νὰ ἀποκτήσωμεν καλὸν φίλον, πρέπει ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ γίνωμεν καλοὶ καὶ νὰ λέγωμεν καὶ νὰ πράττωμεν.—Σὺ δ’ ἐπίστευες, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὅτι θὰ ἦσο ἱκανός, ἐὰν εἶσαι πονηρός, ν’ ἀποκτήσης ἐντίμους φίλους;—Ναί, διότι ἔδλεπα, εἶπεν ὁ Κριτόβουλος, καὶ κακοὺς ῥήτορας νὰ εἶναι φίλοι μὲ καλοὺς δημογέροντας, καὶ ἀνθρώπους ἀνικάνους νὰ στρατηγῶν νὰ εἶναι φίλοι μὲ πάρα πολὺ στρατηγικούς ἀνδρας.—Ἀρά γε λοιπὸν, εἶπε, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα, περὶ τοῦ ὁποίου συζητούμεν, γνωρίζεις τινάς, οἱ ὅποιοι, ἐνῷ εἶναι ἀνωφελεῖς, ἡμποροῦν νὰ κάμνουν φίλους ὠφελίμους;—Μὰ τὸν Δία, ὅχι, εἶπεν· ἀλλ’ ἂν εἶναι ἀδύνατον, ἐφόσον εἶσαι πονηρός, ν’ ἀποκτήσης καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς φίλους, περὶ τοῦ ἐξῆς πλὴν φροντίσω, ἂν εἶναι δυνατόν, ἅμα ὁ ἴδιος γίνω καλὸς καὶ ἀγαθός, εὐκόλα θ’ ἀποκτήσω φίλους καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς.—Αὐτὸ σὲ συγχίζει, ὦ Κριτόβουλε, ἐπειδὴ πολλὰκις βλέπεις ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι, ἐνῷ πράττουν τὰ καλὰ καὶ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ κακά, ἀντὶ νὰ εἶναι φίλοι, φιλονικιοῦν ἀναμεταξύ των καὶ χειρότερα φέρονται ὅπως πρὸς τὸν ἄλλον ἀπὸ τοὺς οὐτιδανούς ἀνθρώπους.—Καὶ ὅχι μόνον οἱ ἰδιῶται, εἶπεν ὁ Κριτόβουλος, τὸ κάμνουν αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ αἱ πόλεις, αἱ ὅποιαι καὶ διὰ τὰ καλὰ πρὸ πάντων φροντίζουν καὶ τὰ αἰσχρὰ καθόλου δὲν τὰ δέχονται, πολλὰς φορές εὐρίσκονται εἰς πόλιν ἀναμεταξύ των. Αὐτὰ σκεπτόμενος εἰμαι πολὺ ἀπρόθυμος εἰς τὴν ἀπόκτησιν φίλων· διότι βλέπω, ὅτι οὐτε οἱ πονηροὶ ἀνθρώποι ἡμποροῦν νὰ εἶναι ἀναμεταξύ των φίλοι· διότι πῶς ἀνθρώποι ἢ ἀγνώμονες ἢ ἀμελεῖς ἢ πλεονέκται ἢ ἄπιστοι ἢ ἐκδοτοὶ θὰ ἡμπορούσαν νὰ γίνουν φίλοι; οἱ πονηροὶ, λοιπὸν, ἐξάπαντος φαίνονται, εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον, ὅτι ἐκ φύσεως εἶναι ἀναμεταξύ των μᾶλλον ἐχθροὶ παρὰ φίλοι. Ἀλλὰ προσέτι, καθὼς σὺ λέγεις, οὐτε μὲ τοὺς τιμίους ἀνθρώπους οἱ πονηροὶ θὰ ἡμπορούσαν νὰ ταιριάξουν καὶ νὰ γίνουν φίλοι· διότι πῶς ἐκεῖνοι, πού κάμνουν ἔργα πονηρά, θὰ ἐγίνοντο φίλοι μὲ ἐκείνους, πού τὰ μισοῦν; Ἐὰν δὲ λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι, πού εἶναι ἐνάρετοι, καὶ φιλονικιοῦν περὶ τῶν πρωτείων εἰς τὰς πόλεις καὶ φθονοῦντες ἀλλήλους μισοῦν ὁ

ἀλλήλους, τίνας ἐτι φίλοι εἶσιναι καὶ ἐν τίοις ἀνθρώποις εὖνοια καὶ πίστις ἔσται; Ἀλλ’ ἔχει μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ποικίλως πως ταῦτα, ὦ Κριτόβουλε. φύσει γὰρ ἔχουσιν οἱ ἀνθρώποι τὰ μὲν φιλικὰ· δέονται τε γὰρ ἀλλήλων καὶ ἐλεοῦσι καὶ συνεργοῦντες ὠφελοῦνται καὶ τοῦτο συνειντες χάριν ἔχουσιν ἀλλήλοις· τὰ δὲ πολεμικά· τὰ τε γὰρ αὐτὰ καλὰ καὶ ἡδέα νομίζοντες ὑπὲρ τούτων μάχονται καὶ διχογνωμονοῦντες ἐναντιοῦνται· πολεμικὸν δὲ καὶ ἔρις καὶ ὀργή· καὶ δυσμενὲς μὲν ὁ τοῦ πλεονεκτεῖν ἔρως, μιστὸν δὲ ὁ φθόνος, ἀλλ’ ὅμως διὰ τούτων πάντων ἡ φιλία διαδουμένη συνάπτει τοὺς καλοὺς τε καγαθοὺς, διὰ γὰρ τὴν ἀρετὴν αἰροῦνται μὲν ἄνευ πόνου τὰ μέτρια κεκτησθαι μᾶλλον ἢ διὰ πτόλεμον πάντων κυριεῦναι, καὶ δύνανται πεινῶντες καὶ διψῶντες ἀλύτως σίτου καὶ ποτοῦ κοινωνεῖν καὶ τοῖς τῶν ὄρωσιν ἀφροδιοῖσις ἡδόμενοι καρτερεῖν, ὥστε μὴ λυπεῖν οὐδὲ μὴ προσήκει· δύνανται δὲ καὶ χρημάτων οὐ μόνον τοῦ πλεονεκτεῖν ἀπεχόμενοι νομίμως κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις· δύνανται δὲ καὶ τὴν ἔριν οὐ μόνον ἀλύτως, ἀλλὰ καὶ συμφερότως ἀλλήλοις διατίθεσθαι καὶ τὴν ὀργὴν κωλύειν εἰς τὸ μεταμελησόμενον προΐεσθαι· τὸν δὲ φθόνον παντάπασι ἀφαιροῦσι, τὰ μὲν ἐαυτῶν ἀγαθὰ τοῖς φίλοις οἰκεία παρέχοντες, τὰ δὲ τῶν φίλων ἐαυτῶν νομίζοντες. πῶς οὖν οὐκ εἰκὸς τοὺς καλοὺς καγαθοὺς καὶ τῶν πολιτικῶν τιμὸν μὴ μόνον ἀβλαβεῖς, ἀλλὰ καὶ ὠφελίμους ἀλλήλοις κοινωνῶντας εἶναι; οἱ μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι τιμᾶσθαι, τὰ δὲ ὀρεῖν, ἵνα ἐξουσίαν ἔχωσι χρηματὰ τε κλέπειν καὶ ἀνθρώπους βιάζεσθαι καὶ ἡδουπαθεῖν, ἀδικοῖ τε καὶ πονηροὶ ἂν εἰεν καὶ ἀδύνατοι ἄλλω συναρμόσιοι. εἰ δὲ τις ἐν πόλει τιμᾶσθαι βουλόμενος, ὅπως αὐτός τε μὴ ἀδικῇται καὶ τοῖς φίλοις τὰ δίκαια βοηθεῖν δύνῃται, καὶ ἄρξας ἀγαθὸν τι ποιεῖν τὴν πατρίδα πειράται, διὰ τί ὁ τοιοῦτος ἄλλω τοιοῦτῳ οὐκ ἂν

ἕνας τὸν ἄλλον, ποῖοι πλέον θὰ εἶναι φίλοι· καὶ εἰς ποίους ἀνθρώπους θὰ ὑπάρχῃ ἀγάπη καὶ ἐμπιστοσύνη;—“Ἄλλ’ εἰς αὐτὰ μὲν τὰ πράγματα, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὑπάρχει κάποιαι ποικιλία, ὡ Κριτόβουλε· δηλαδή ἐκ φύσεως οἱ ἄνθρωποι διακρίνονται ἄλλοτε μὲν φιλικῶς, διότι καὶ ἔχουν ἀνάγκην ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου καὶ λυποῦνται καὶ ὀφελούν βοηθοῦντες ἀλλήλους καὶ ἐπειδὴ τὸ κατανοοῦν αὐτό, ἐγνώμονοσιν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον· ἄλλοτε δὲ διακρίνονται ἐχθρικῶς ἀναμεταξύ των· διότι, νομίζοντες τὰ ἴδια πράγματα καλὰ καὶ εὐχάριστα, μάχονται χάριν αὐτῶν καὶ διχογνωμοῦντες γίνονται ἀντίπαλοι· ἀναμεταξύ των· γίνονται δὲ αἰτίαι πολέμου καὶ ἡ ἔρις καὶ ἡ ὀργή· καὶ ἀφ’ ἐνὸς μὲν εἶναι πρᾶγμα ποῦ γεννᾷ ἐχθρότητα ὁ ἕως τῆς πλεονεξίας, ἀφ’ ἑτέρου δὲ ὁ φθόνος γεννᾷ μίσση καὶ θυμὸς διὰ μέσου ὧλων αὐτῶν ἡ φιλία τρυπώνουσα συνδέει τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀνθρώπους. Διότι χάριν μὲν τῆς ἀρετῆς προτιμοῦν [οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοί] ἀκόπως νὰ ἔχουν τὰ ἀπαραίτητα μᾶλλον παρὰ διὰ πολέμου νὰ γίνονται κύριοι ὧλων, καὶ ἡμποροῦν πεινῶντες καὶ διψῶντες χωρὶς λύπην νὰ τρώγουν καὶ νὰ πίνουν καὶ ἂν καὶ εὐχαριστοῦνται εἰς τὰ ὄρατα ἀφροδίσια πάθη, νὰ ὑπομένουν, ὥστε νὰ μὴ λυποῦν ἐκείνους, ποῦ δὲν πρέπει· ἡμποροῦν δὲ ὅχι μόνον ἀπέχοντες ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν, νομίμως νὰ κερδίζουν χρήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ βοηθῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον· ἡμποροῦν δὲ καὶ τὴν ἔριδα ὅχι μόνον χωρὶς λύπην, ἀλλὰ καὶ μὲ συμφέρον ἀλλήλων νὰ τὴν καταπαύουν καὶ νὰ ἐμποδίζουν τὴν ὀργὴν νὰ προβαίνει μέχρι μελλούσης μεταμελείας· τὸν δὲ φθόνον καθ’ ὅλοκληρίαν τὸν ἀφαίρουν, ἐπειδὴ τὰ μὲν ἰδικὰ των ἀγαθὰ τὰ παρέχουν εἰς τοὺς φίλους ὡς ἰδικὰ των, τὰ δὲ τῶν φίλων τὰ νομίζουν ἰδικὰ των. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι φυσικὸν οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ φίλοι ὅχι μόνον καὶ ἀδελφεῖς μέτοχοι νὰ εἶναι τῶν πολιτικῶν τιμῶν, ἀλλὰ καὶ ὠφελίμοι ἀναμεταξύ των· διότι ἐκείνοι μὲν, οἱ ποιοῦσι εἰς τὰς πόλεις ἐπιθυμοῦν καὶ νὰ τιμῶνται καὶ νὰ ἄρχουν, διὰ νὰ ἔχουν τὴν ἐξουσίαν καὶ χρήματα νὰ κλέπτουν καὶ τοὺς ἀνθρώπους νὰ βασανίζουν καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰς ἡδονάς, εἶναι καὶ ἄδικοι καὶ πονηροὶ καὶ ἀνίκαιοι νὰ συμφωνήσουν μὲ ἄλλον. Ἐάν δὲ κανεὶς, ὁ ὅποιος θέλει νὰ τιμᾶται εἰς τὴν πόλιν καὶ διὰ νὰ μὴ ἀδικητῇ ὁ ἴδιος καὶ διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς φίλους του δικαίως βοηθείας καὶ, ὅταν γίνῃ ἀρχων, νὰ προσπαθῇ νὰ κάμῃ κατὰ καλὸν εἰς τὴν πατρίδα, διατί ὁ τοιοῦτος μὲ ἄλλον ἔχοντα τὰς αὐτὰς

δύναται συναρμόσαι· πότερον τοὺς φίλους ὀφελεῖν μετὰ τῶν καλῶν καθάθως ἤτιον δυνήσεται; ἡ τὴν πόλιν εὐεργετεῖν ἀδυνατώτερος ἔσται καλοὺς ἀγαθούς ἔχων συνεργούς; ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γυναικείοις ἀγῶσιν δηλόν ἐστιν, δι, εἰ ἐξῆν τοὺς κρατίστους συνθεμένους ἐπὶ τοὺς χείρους ἵναί, πάντας ἂν τοὺς ἀγῶνας οὗτοι ἐνίκων καὶ πάντα τὰ ἄθλα οὗτοι ἐλάμβανον. ἐπεὶ οὖν ἐκεῖ μὲν οὐκ ἔωσι τοῦτο ποιεῖν, ἐν δὲ τοῖς πολιτικοῖς, ἐν οἷς οἱ καλοὶ ἀγαθοὶ κρατιστεύουσιν, οὐδείς καλῶς μεθ’ οὗ ἂν τις βοῦληται τὴν πόλιν εὐεργετεῖν, πῶς οὐ λυσιτελεῖ τοὺς βελτίστους φίλους κησάμενον πολιτεύεσθαι, τοῖσι κοινωνοῖς καὶ συνεργοῖς τῶν πράξεων μᾶλλον ἢ ἀνταγωνισταῖς χρώμενον; ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο δηλον, δι, καὶ πολεμῇ τίς τι, συμμάχων δεήσει, καὶ τούτων πλείονων, ἂν καλοὺς ἀγαθοὺς ἀντιτάττῃται· καὶ μὴν οἱ συμμαχεῖν ἐθέλοντες εὐ ποιητέοι, ἔν’ ἐθελῶσι προθυμεῖσθαι· πολλὸν δὲ κρεῖτεον τοὺς βελτίστους ἐλάττωνας εὐ ποιεῖν ἢ τοὺς χείρους πλείονας ὄντας· οἱ γὰρ πονηροὶ πολλὸν πλείονων εὐεργεσιῶν ἢ οἱ χρηστοὶ δέονται. ἀλλὰ θαρρῶν, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, περὶ ἀγαθὸς γίγνεσθαι, καὶ τοιοῦτος γενόμενος θηρᾶν ἐπιχειρεῖ τοὺς καλοὺς τε ἀγαθοὺς. ἴσως δ’ ἂν τί σοι γὰρ συλλαβῇν εἰς τὴν τῶν καλῶν τε ἀγαθῶν θήραν ἔχοιμι διὰ τὸ εἰρωτικὸς εἶναι· δεινῶς γάρ, ὦν ἂν ἐπιθυμήσω ἀνθρώπων, ὅλος ὠρμημαι ἐπὶ τὸ φιλῶν τε αὐτοὺς ἀντιφιλεῖσθαι ὑπ’ αὐτῶν καὶ ποθὼν ἀντιποθεῖσθαι καὶ ἐπιθυμῶν συνεῖναι [καί] ἀντεπιθυμεῖσθαι τῆς συνουσίας· ὁρῶ δὲ καὶ οἱ τοῦτων δεήσον, ὅταν ἐπιθυμῆς φιλᾶν πρὸς τινος ποιεῖσθαι· μὴ οὖν ἀποκρύπτω με οἷς ἂν βούλοιο φίλος γενέσθαι· διὰ γὰρ τὸ ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀρέσαι τῷ ἀρεσκοντί μοι οὐκ ἀπείρους οἶμαι ἔχειν πρὸς θήραν ἀνθρώπων· καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Καὶ μὴν, ὦ Σώκρατες, τούτων ἐγὼ τῶν μαθημάτων πάλα ἐπιθυμῶ ἄλλως τε καὶ εἰ ἐξαρκέσει μοι ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη

φιλοδοξίας δὲν θὰ ἤμπορούσε νὰ συμφωνήσῃ ; Ποίον ἐκ τῶν δύο ; ὀλιγώτερον θὰ ἤμπορῇ νὰ ὤφελῃ τοὺς φίλους του μαζὶ μὲ τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ; ἢ ὀλιγώτερον θὰ ἤμπορῇ νὰ εὐεργετῇ τὴν πόλιν, ὅταν ἔχῃ βοηθοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ; Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας εἶναι φανερόν, ὅτι, ἐάν ἦτο ἐπιτετραμμένον εἰς τοὺς δυνατωτέρους, ἀφοῦ συνωμοθῶν, νὰ ἀγωνίζονται μὲ τοὺς κατωτέρους των, ὅλους τοὺς ἀγῶνας αὐτοὶ θὰ τοὺς ἐκέρδιζαν καὶ ὅλα τὰ βραβεῖα αὐτοὶ θὰ τὰ ἐλάμβαναν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖ μὲν δὲν ἐπιτρέπουν νὰ γίνεταί αὐτὸ, εἰς δὲ τὰ πολιτικά, ὅπου οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ὑπερισχύουν, κανεὶς δὲν ἐμποδίζει νὰ εὐεργετῇ κανεὶς τὴν πόλιν μὲ ὅποιον θέλῃ, πῶς δὲν εἶναι ὠφέλιμον, ἀφοῦ ἀποκτήσῃ κανεὶς φίλους τοὺς ἀρίστους, νὰ πολιτευέται, ἔχων αὐτοὺς συμμετόχους καὶ συνεργοὺς τῶν πολιτικῶν του πράξεων μᾶλλον παρὰ ἀνταγωνιστάς ; Ἀλλὰ προσέτι καὶ τὸ ἐξῆς εἶναι φανερόν, ὅτι, καὶ ἂν πολεμῇ κανεὶς πρὸς κάποιον, θὰ χρειασθῇ συμμάχους καὶ μάλιστα περισσοτέρους, ἐάν ἔχῃ ἀντιπάλους καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὅμως ἐκεῖνοι, ποὺ δέχονται νὰ γίνουν σύμμαχοι πρέπει νὰ εὐεργετοῦνται, διὰ νὰ θέλουν νὰ πολεμοῦν μὲ προθυμίαν· εἶναι δὲ πολὺ προτιμώτερον τοὺς ἀρίστους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι εἶναι ὀλιγώτεροι, νὰ εὐεργετῇ κανεὶς παρὰ τοὺς χειροτέρους, οἱ ὅποιοι εἶναι περισσότεροι· διότι οἱ πονηροὶ ἔχουν πολλὴν περισσοτέρων εὐεργεσιῶν ἀνάγκην παρὰ οἱ χρηστοί. Ἀλλὰ μὲ θάρρος, ὦ Κριτόβουλε, εἶπε, προσπάθει νὰ γίνεσαι ἀγαθὸς καὶ ἀφοῦ γίνῃς τοιοῦτος, ἐπεχειρεῖ νὰ ἐπιζητῇ τὴν φιλίαν τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν. Ἴσως δὲ καὶ ἐγὼ θὰ ἤμπορούσα νὰ σὲ βοηθῶ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν, διότι εἰμαι ἀνθρώπος τῆς ἀγάπης. Διότι εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποῖους θ' ἀγαπήσω μὲ σφοδρότητα, ὀλέκηνρος παραδίδομαι, καὶ διὰ νὰ ἀνταπαθῶμαι ὑπ' αὐτῶν, ἀγαπῶν αὐτούς, καὶ διὰ νὰ μὲ ποθοῦν, ποθῶν αὐτούς καὶ ἐπιθυμῶ νὰ τοὺς συναναστρέφωμαι, νὰ ἐπιθυμοῦν καὶ αὐτοὶ τὴν συναναστροφήν μου· παρατηρῶ δὲ, ὅτι καὶ εἰς σὲ θὰ ἦτο αὕτη ἡ ἀνάγκη, ὅταν ἐπιθυμήσῃς νὰ συνάψῃς φιλίαν μὲ κάποιον· μὴ λοιπὸν μοῦ ἀποκρύπτῃς ἐκείνους, μὲ τοὺς ὁποῖους θὰ ἠθελες νὰ γίνῃς φίλος· διότι ἕνεκα τῆς φροντίδος μου νὰ γίνω ἀρεστὸς εἰς ἐκεῖνον, ποῦ μοῦ ἀρέσει, νομίζω, ὅτι δὲν εἰμαι ἀπειροεὶς εἰς τὴν κατὰκτισιν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὁ Κριτόβουλος εἶπε· Καὶ ὅμως, ὦ Σωκράτη, αὐτὰ τὰ μαθήματα πρὸ πολλοῦ τὰ ἐπιθυμῶ, ἐκτός τούτου, καὶ ἂν ἡ αὕτη ἐπιστήμη μὲ βοηθήσῃ ἀρκετὰ εἰς τὸ

ἐπὶ τοὺς ἀγαθοὺς τὰς ψυχὰς καὶ ἐπὶ τοὺς καλοὺς τὰ σώματα. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἀλλ', ὦ Κριτόβουλε, οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστήμῃ τὸ τὰς χεῖρας προσφέροντα ποιεῖν ὑπομένειν τοὺς καλοὺς· πέπεισμαι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Σκύλλης διὰ τοῦτο φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι τὰς χεῖρας αὐτοῖς προσέφερε· τὰς δὲ γε Σειρήνας, οὗτοι τὰς χεῖρας οὐδὲν προσέφερον, ἀλλὰ πᾶσι πόρρωθεν ἐπῆδον, πάντας φασὶν ὑπομένειν καὶ ἀκούοντας αὐτῶν κηλεῖσθαι. καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Ὡς οὐ προσοίσοις τὰς χεῖρας, εἴ τι ἔχεις ἀγαθὸν εἰς φίλων κτῆσιν, δίδασκε. Οὐδὲ τὸ στόμα οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, πρὸς τὸ στόμα προσοίσεις ; Θάρρει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· οὐδὲ γὰρ τὸ στόμα πρὸς τὸ στόμα προσείωσ οὐδενί, ἐάν μὴ καλὸς ᾖ. Εὐθύς, ἔφη, σῦγε, ὦ Κριτόβουλε, τοὐναντίον τοῦ συμφέροντος εἴρηκας. οἱ μὲν γὰρ καλοὶ τὰ τοιαῦτα οὐχ' ὑπομένουσιν· οἱ δὲ αλοχροὶ καὶ ἡδέως προσείναι, νομίζοντες διὰ τὴν ψυχὴν καλοὶ καλεῖσθαι. καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Ὡς τοὺς μὲν καλοὺς φιλήσοιτός μου, τοὺς δ' ἀγαθοὺς καταφιλήσοιτός, θαρρῶν δίδασκε τῶν φίλων τὰ θηράτικά. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ὅταν οὖν, ὦ Κριτόβουλε, φίλος τινὶ βούλῃ γενέσθαι, ἔλασις με κατεπειτῇ σου πρὸς αὐτὸν ὅτι ἄγασαί τε αὐτοῦ καὶ ἐπιθυμεῖς φίλος αὐτοῦ εἶναι ; Κατηγόρει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· οὐδένα γὰρ οἶδα μισοῦντα τοὺς ἐπαινοῦντας· Ἐάν δὲ σου προσακηγορήσω, ἔφη, οὗτις διὰ τὸ ἄγασθαι αὐτοῦ ἐνδοικῶς ἔχεις πρὸς αὐτόν, ἄρα μὴ διαβάλλεσθαι δόξεις ἐπ' ἐμοῦ ; Ἀλλὰ καὶ αὐτῷ μοι, ἔφη, ἐγγίγνεται εὖνοια πρὸς οὓς ἂν ὑπολάβω ἐνδοικῶς ἔχειν πρὸς ἐμὲ. Ταῦτα μὲν δὴ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐξέσται μοι λέγειν περὶ σοῦ πρὸς οὓς ἂν βούλῃ φίλους ποιήσασθαι· ἐάν δέ μοι ἔτι ἐξουσίαν ὀφείλῃ λέγειν περὶ σοῦ ὅτι ἐπιμελῇς τε τῶν φίλων εἰ καὶ οὐδενὶ οὕτω χαίρεις ὥς φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ ἐπὶ τε τοῖς καλοῖς ἔργοις τῶν φίλων ἀγάλλῃ οὐχ ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐαυτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν φίλων χαίρεις οὐδὲν ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐαυτοῦ, ὅπως τε ταῦτα γίγνηται τοῖς φίλοις οὐκ ἀποκάμνεις μηχανώμενος, καὶ οὗτις ἐγνωκας ἀνδρὸς ἀρετὴν εἶναι νικᾶν τοὺς

νά κατακτήσω τὰς ψυχὰς τῶν ἀγαθῶν καὶ τὰ σώματα τῶν ὠραίων. Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπεν· Ἄλλ', ὦ Κριτόβουλε, δὲν εἶναι ἴδιον τῆς ἰδικῆς μου ἐπιστήμης, ἀπλώνοντάς τα χέρια νὰ κάμνης τοὺς ὠραίους νὰ δέχωνται. Ἐγὼ δὲ τὴν πεποιθήσιν, ὅτι καὶ ἀπὸ τὴν Σκύλλαν δι' αὐτὸ ἐφρευαν οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ τοὺς ἄπλωνε τὰ χέρια, τὰς δὲ Σειρήνας, ἐπειδὴ εἰς κανένα δὲν ἄπλωναν τὰ χέρια, ἀλλὰ εἰς ὅλους ἀπὸ μακρὰν ἐτραγουσοῦσαν, λέγουν, ὅτι πάντες τὰς ἐδέχοντο καὶ ἐγονταῖοντο νὰ τὰς ἀκούουν. Καὶ ὁ Κριτόβουλος εἶπε· Μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι δὲν θ' ἀπλώσω τὰ χέρια, διδασκέ με, ἂν ἔχῃς τίποτε ὠφέλιμον διὰ τὴν ἀποκτήσιν φίλων.—Οὐτε λοιπὸν τὸ στόμα σου, εἶπεν ὁ Σωκράτης, θὰ πλησιάσῃς πρὸς τὸ στόμα τοῦ ἄλλου·—Ἐχε πεποίθησιν, εἶπεν ὁ Κριτόβουλος· διότι οὐτε τὸ στόμα μου θὰ πλησιάσῃ εἰς τὸ στόμα κανενός, ἔάν δὲν εἶναι ὠραῖος.—Εὐθύς σὺ, βέβαια, ὦ Κριτόβουλε, εἶπες τὸ ἐναντίον τοῦ συμφέροντός σου. Διότι οἱ μὲν ὠραῖοι τὰ τοιαῦτα δὲν τὰ ὑπομένουν· οἱ δὲ ἄσχημοι καὶ εὐχαρίστως τὰ δέχονται, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι διὰ τὴν ψυχὴν των καλοῦνται ὠραῖοι. Καὶ ὁ Κριτόβουλος εἶπε· Μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐγὼ τοὺς μὲν ὠραίους θ' ἀγαπήσω, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς θὰ ὑπεραγαπήσω, διδασκέ μου ἐλευθέρως τὰ μέσα τῆς ἀποκτήσεως φίλων. Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπεν· Ὅταν λοιπὸν, ὦ Κριτόβουλε, θέλῃς νὰ γίνῃς φίλος μὲ κάποιον, θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς νὰ σὲ κατηγορήσω εἰς αὐτόν, ὅτι τὸν θαυμάζεις καὶ ἐπιθυμεῖς νὰ εἶσαι φίλος του·—Κατηγόρει με, εἶπεν ὁ Κριτόβουλος· διότι δὲν γνωρίζω κανένα, ὁ ὅποιος νὰ μισῇ ἐκείνους, ποῦ τὸν ἐπαινοῦν.—Ἄν δὲ σὲ κατηγορήσω ἀκόμη, εἶπεν, ὅτι ἐπειδὴ τὸν θαυμάζεις καὶ εὐνοϊκὰ διάκεισαι δι' αὐτόν, ἀρὰ γε δὲν θὰ ὑποθέσῃς ὅτι σὲ διαβάλλω·—Ἄλλὰ καὶ εἰς ἐμέ, εἶπε, γεννάται εὐνοία δι' ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἤθελα ἐννοήσῃς ὅτι διάκεινται εὐνοϊκὰ πρὸς ἐμέ.—Αὐτὰ μὲν λοιπὸν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τὰ λέγω περὶ σοῦ εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους θὰ ἤθελες νὰ κάμῃς φίλους σου· ἔάν δὲ ἀκόμη μοῦ δώσῃς τὴν ἀδειαν νὰ λέγω διὰ σέ, ὅτι καὶ περιποιεῖσαι τοὺς φίλους καὶ διὰ τίποτε ἄλλο δὲν χαίρεσαι τόσον, ὅσον διὰ τοὺς καλοὺς φίλους, καὶ ὅτι καὶ διὰ τὰ ὠραῖα ἔργα τῶν φίλων ἀγάλλεσαι ὅχι ὀλιγώτερον παρὰ διὰ τὰ ἰδικά σου, καὶ ὅτι, διὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν φίλων χαίρεσαι ὅχι ὀλιγώτερον παρὰ διὰ τὰ ἰδικά σου, καὶ ὅτι, διὰ τὰ ἀποκτοῦν τὰ ἀγαθὰ οἱ φίλοι σου, δὲν παύεις νὰ ἐφευρίσκῃς τρόπους, καὶ ὅτι ἔχεις τὴν γνῶμην, ὅτι ἀνδρική ἀρετὴ

μὲν φίλους εὖ ποιοῦντα, τοὺς δ' ἐχθροὺς κακῶς, πάνυ ἂν οἶμαι σοὶ ἐπιτήδειον εἶναι με σὺνθηθρον τῶν ἀγαθῶν φίλων. Τί οὖν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ἐμοὶ τοῦτο λέγεις, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ σοὶ ὃν ὁ τι ἂν βούλῃ περὶ ἐμοῦ λέγειν; Μὰ Δί' οὐχ, ὥς ποτε ἐγὼ Ἀσπασίας ἤκουσα· ἔφη γὰρ τὰς ἀγαθὰς πορνομηστρίδας μετὰ μὲν ἀληθείας τάχα διὰγαλλούσας δεινὰς εἶναι συνάγειν ἀνθρώπους εἰς κηδείαν, ψευδομένας δ' οὐκ ἐθέλειν ἐπαινεῖν· τοὺς γὰρ ἐξαπατηθέντας ἅμα μισεῖν ἀλλήλους τε καὶ τὴν πορνομησαμένην. Ἡ δὲ καὶ ἐγὼ πεισθεὶς ὁρθῶς ἔχειν ἡγοῦμαι οὐκ ἐξείναι μοι περὶ σοῦ λέγειν ἐπαινοῦντι οὐδὲν ὅ τι ἂν μὴ ἀληθεύω. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, τοιοῦτός μοι φίλος εἰ, ὃ Σώκρατες, οἷός, ἂν μὲν τι αὐτὸς ἔχω ἐπιτήδειον εἰς τὸ φίλους κτήσασθαι, συλλαμβάνει μοι· εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἂν ἐθέλοις πλάσας τι εἰπεῖν ἐπὶ τῇ ἐμῇ ὠφελείᾳ. Πότερα δ' ἂν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὦ Κριτόβουλε, δοκῶ σοὶ μᾶλλον ὠφελεῖν σε τὰ ψευδῇ ἐπαινῶν ἢ πείθων πειρᾶσθαι σε ἀγαθὸν ἄνθρωπον γενέσθαι;· εἰ δὲ μὴ φανερόν οὕτω σοι, ἐκ τῶνδε σκέψαι· εἰ γὰρ σε βουλόμενος φίλον ποιῆσαι ναυκλήρω ψευδόμενος ἐπαινοῖν, φάσκων ἀγαθὸν εἶναι κυβερνήτην, ὁ δέ μοι πεισθεὶς ἐπιτρέψει σοὶ τὴν ναῦν μὴ ἐπισταμένῳ κυβερνᾶν, ἔχεις τινὰ ἐλπίδα μὴ ἂν σεαυτὸν τε καὶ τὴν ναῦν ἀπολέσῃ; ἢ εἰ σοὶ πείσαιμι κοινῇ τὴν πόλιν ψευδόμενος ὥς ἂν στρατηγικῶς τε καὶ δικαστικῶς καὶ πολιτικῶς ἐαυτὴν ἐπιτρέχειν, τί ἂν οἷε σεαυτὸν καὶ τὴν πόλιν ὑπὸ σοῦ παθεῖν; ἢ εἰ τινας ἰδίᾳ τῶν πολιτῶν πείσαιμι ψευδόμενος ὥς ὄντι οἰκονομικῶς τε καὶ ἐπιμελεῖ τὰ ἐαυτῶν ἐπιτρέγειν, ἀρ' οὐκ ἂν πείραν διδοὺς ἅμα τε βλαβερός εἴης καὶ καταγέλαστος φαίνοιο; ἀλλὰ συντομωτάτη τε καὶ ἀσφαλεστάτη καὶ καλλίστη δόδος, ὦ Κριτόβουλε, ὅ τι ἂν βούλῃ δοκεῖν ἀγαθὸς εἶναι, τοῦτο καὶ γενέσθαι ἀγαθὸν πειρᾶσθαι· ὅσαι δ' ἐν ἀνθρώποις ἀρεταὶ λέγονται, σκοποῦμε-

είναι νὰ ὑπερτερῇ κανεὶς τοὺς μὲν φίλους τοῦ εὐεργετῶν αὐτοῦς, τοὺς δὲ ἐχθροὺς τοῦ κακοποιῶν, τότε νομίζω, ὅτι πάρα πολὺ θὰ ἤμουν κατὰλληλος συγκυνηγὸς τῶν καλῶν φίλων.—Διατὶ λοιπόν, εἶπεν ὁ Κριτόβουλος, τὸ λέγεις αὐτὸ εἰς ἐμέ, ὥς νὰ μὴ ἦτο στὸ χέρι σου νὰ λέγῃς ὅτι, ὅποτε θέλεις περὶ ἐμοῦ;—Μὰ τὸν Δία, δὲν εἶναι στὸ χέρι μου, καθὼς ἐγὼ κάποτε ἤκουσα ἀπὸ τὴν Ἀσπασίαν, εἶπε θηλαδὴ, ὅτι αἱ καλαὶ προσηνῆτριαι, ὅταν μὲν λέγουσαι τὴν ἀληθειαν, διαδίδουν θεξιά κι' ἀριστέρᾳ τὰ καλὰ προτερήματα, εἶναι: εἶναι νὰ συνάπτουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς γάμον, ἀποφεύγουν ὅμως νὰ ἐπαινοῦν ψευδῶς διότι ἐκεῖνοι, ποὺ ἐξαπατῶνται, μισοῦν σγγχρόνως καὶ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ τὴν προσηνῆτριαν. Εἰς αὐτὰ λοιπόν καὶ ἐγὼ, ἐπειδὴ ἐπέισθην, νομίζω, πὼς εἶναι ὀρθόν, ὅτι δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ λέγω διὰ σέ, ὅταν σ' ἐπαινῶ, τίποτε, ὥς πρὸς τὸ ὅποιον νὰ μὴν ἀληθεύω.—Σὺ λοιπόν, εἶπεν ὁ Κριτόβουλος, τοιοῦτος φίλος εἶσαι εἰς ἐμέ, ὦ Σωκράτη, ὥστε, ἂν μὲν ἐγὼ ἔχω τίποτε κατὰλληλον διὰ τὴν ἀπόκτησιν φίλων, νὰ μὲ βοηθῇς· ἄλλως, δὲν θὰ ἤθελες ψευδόμενος νὰ εἶπῃς τίποτα πρὸς ὠφέλειάν μου.—Ποῖον δὲ ἀπὸ τὰ ὅσα, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὦ Κριτόβουλε: σοῦ φαίνομαι, ὅτι περισσώτερον σὲ ὠφελεῖ, ὅταν λέγω ψευδεῖς ἐπαινούς ἢ ὅταν σὲ πείθω νὰ προσπαθῇς νὰ γίνῃς καλὸς ἄνθρωπος; ἔαν δὲ δὲν τὰ ἐννοῇς αὐτὰ ὅπως σοὺ τὰ εἶπα, ἀπὸ τὰ ἐξῆς ἐξέτασε τὸ πρᾶγμα· ἔαν θηλαδὴ θέλων νὰ σὲ κάμω φίλον μὲ ἰδιοκτητήν πλοίου σὲ ἐπαινοῦσα λέγων ψεύματα, ὅγλ λέγων ὅτι εἶσαι καλὸς κυβερνήτης, ἐκεῖνος δὲ, ἀφοῦ πεισθῇ, σοῦ ἐνεπιστεύει τὸ πλοῖόν του νὰ τὸ κυβερνᾷς, χωρὶς νὰ ἡξέυρῃς, φαντάζεσαι, ὅτι δὲν θέλεις καταστρέφει καὶ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὸ πλοῖον; ἢ ἔαν πρὸς χάριν σου ἤθελον πείσει ὅλην τὴν πόλιν, λέγων ψεύματα, νὰ σοῦ ἐμπιστευθῇ τὰς τύχας τῆς, μὲ τὴν ἰδεάν διὰ εἶσαι καὶ ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ ἱκανὸς δικαστὴς καὶ ἱκανὸς πολιτικός, τί φαντάζεσαι, ὅτι ἤθελον πάθει καὶ ἀπὸ σὲ καὶ σὺ ὁ ἔθιος καὶ ἡ πόλις; ἢ ἔαν μερικὸς ἐκ τῶν ἰδιωτῶν πολιτῶν ἤθελον πείσει, λέγων ψεύματα, ὅτι εἶσαι ἀξίος οἰκονόμος καὶ ἐπιμελής, νὰ σοῦ ἐμπιστευθοῦν τὴν διοίκησιν τῆς περιουσίας των, ἀρὰ γε, ὅταν θὰ ἐδοκιμάζω, δὲν θὰ ἦσο βλαβερὸς καὶ δὲν θ' ἀπεδεικνύεσο καταγέλαστος; ἀλλὰ καὶ συντομώτατος καὶ ἀσφαλῆστατος καὶ κάλλιστος δρόμος εἶναι, ὦ Κριτόβουλε, ὁ ἐξῆς: εἰς ὅτι, θὰ ἤθελες νὰ φαίνεσαι καλός, εἰς αὐτὸ καὶ νὰ προσπαθῇς νὰ γίνῃς καλός, ὅσα δὲ εἰς τοὺς ἀνθρώπους προτερήματα λέγονται ἀρεταί, ἔαν τὰ ἐξετάσῃς,

νος εὐρήσεις πάσας μαθήσει τε καὶ μελέτη αὐξανομένα· ἐγὼ μὲν οὖν, ὦ Κριτόβουλε, οἶμαι δεῖν ἡμᾶς τὰς ἀρετὰς μελετᾶν· εἰ δὲ σύ ποῖς ἄλλως γινώσκεις, δίδασκει. καὶ ὁ Κριτόβουλος· Ἄλλ' αἰσχυνοίμην ἂν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀντιλέγων τούτοις· οὔτε γὰρ καλὰ οὔτε ἀληθῆ λέγοιμ' ἂν.

Καὶ μὴν τὰς ἀπορίας γε τῶν φίλων τὰς μὲν δι' ἄγνοιαν ἐπειράτο γνώμῃ ἀκείσθαι, τὰς δὲ δι' ἔνδειαν διδάσκων κατὰ δύναμιν ἀλλήλους ἐπαρκεῖν. ἔρω δὲ καὶ ἐν τούτοις αἰ σύννοηα αὐτῷ. Ἀρίσταρχος γὰρ ποτε ὁρῶν σκυθηρωπὴς ἔχοντα Ἑοικας, ἔφη, ὦ Ἀρίσταρχε, βαυρὸς φέρεται ν. γῶν δὲ τοῦ βάρους μεταδιδόνα τοῖς φίλοις: ἴσους γὰρ ἂν τί σε καὶ ἡμεῖς κομφίσομεν. καὶ ὁ Ἀρίσταρχος· Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐν πολλῇ γέ εἰμι ἀπορία. ἐπεὶ γὰρ ἐστασίασεν ἡ πόλις, πολλῶν φρυγόντων εἰς τὸν Πειραιᾶ, συνελήλυθον ὥς ἐμὲ καταλειμμένα ἀδελφαί τε καὶ ἀδελφιδαὶ καὶ ἀνεγναὶ τοσαῦται ὥστ' εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τέταρτος καὶ δέκα τοὺς ἐλευθέρους· λαμβάνομεν δὲ οὔτε ἐκ τῆς γῆς οὐδὲν· οἱ γὰρ ἐναντίοι κρατοῦνται αὐτοῖς· οὔτε ἀπὸ τῶν οἰκιστῶν ὀλιγανθρωπία γὰρ ἐν τῷ ἄστει γέγονε. τὰ ἐπιπλά δὲ οὐδεὶς ὠνεῖται, οὐδὲ δανείσασθαι οὐδαμῶθεν ἔστιν ἀργύριον, ἀλλὰ πρότερον ἂν τίς μοι δοκῇ ἐν τῇ ὁδῷ ζητῶν εὐρεῖν ἢ δανειζόμενος λαβεῖν. χαλεπὸν μὲν οὖν ἔστιν, ὦ Σώκρατες, τοὺς οἰκιστοὺς

¹⁾ Ἡ ἀνόμαλος πολιτικὴ κατάσταση ἐπὶ τῶν Τριακόντα, ὅτε οἱ ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον δημοκρατικοὶ κατέλαβον τὸν Πειραιᾶ.

²⁾ Τὸ περὶ τοῦ Ξενοφώντος ἐδῶ λεγόμενον δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀληθές διότι διὰ τὸν ἀπολύτως κύριον μαρτυροῖ ἀπιβεβαίωσθαι ὅτι δὲν ἔγιναν δημασίους περιουσίαν. Φαίνεται μόνον ὅτι ὠριζόμενοι φίλοι καὶ ὁμοῦ τοῦ Κριτίου ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀπαγορεύουν τὰς ζητίας κλπ. ποὺ ἀπορρέονταν εἰς τοὺς δημοτικούς καὶ δι' αὐτὰ αἱ περιουσίαι των ἐρίσκοντο ὑπὸ κατάσχουν, ὅπως θὰ εἰλέγαντες σίμερον. Καὶ ὁ Ἀρι-

θά ἰδῆς, ὅτι καὶ μὲ τὴν μάθησιν καὶ μὲ τὴν μελέτην ὅλα αὐξάνονται. Ἐγὼ μὲν λοιπόν, ὦ Κριτόβουλε, νομίζω, ὅτι πρέπει ἡμεῖς νὰ ἀσχοῦμεθα εἰς τὰς ἀρετάς· ἐὰν δὲ σὺ ἔχῃς ἄλλην γνώμην, διδάσκέ μου τὴν. Καὶ ὁ Κριτόβουλος· Ἀλλὰ θὰ ἐντρεπώμην, εἶπε, ὦ Σωκράτη, νὰ ἀντιλέγω εἰς αὐτά· διότι οὔτε ὥρατα οὔτε ἀληθῆ θὰ ἔλεγα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII.

Προσέτι καὶ τὰς χρηματικὰς στενοχωρίας τῶν φίλων ἐκείνας μὲν, ποὺ προήρχοντο ἐξ ἀμαθείας προσεπάθει νὰ τὰς θεραπεύῃ συμβουλευθῶν, ἐκείνας δὲ, ποὺ προήρχοντο ἀπὸ ἐνδεϊαν, προσεπάθει νὰ τὰς θεραπεύῃ διδάσκων νὰ βοηθοῦν ἀλλήλους οἱ φίλοι, ὅσον ἡμποροῦν. Θὰ εἶπω καὶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὅσα γνωρίζω ἐξ ἰδίας μου ἀντιλήψεως. Δηλαδή, ἐπειδὴ τὸν Ἀρίσταρχον κάποτε τὸν εἶδε νὰ εἶναι σκυθρωπός· Φαίνεσαι, εἶπεν, ὦ Ἀρίσταρχε, ὅτι καὶ σὲ στενοχωρεῖ. Πρέπει δὲ μέρος ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν σου νὰ δώσῃς καὶ εἰς τοὺς φίλους σου· διότι ἴσως καὶ καὶ ἡμεῖς θὰ σὲ ἐλαφρύνωμεν. Καὶ ὁ Ἀρίσταρχος· Ἀλλ' ὅμως, ὦ Σωκράτη, εἶπεν, εἰς μεγάλην βέβαια εὐρίσκομαι ἀμηχανίαν. Ἀφ' οὗτου ἔγινε στάσις¹ εἰς τὴν πόλιν καὶ πολλοὶ κατέφυγαν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἔχουν καταφύγει πρὸς ἐμὲ ἐγκαταλειμμένοι καὶ ἀδελφοὶ καὶ ἀνεψιοὶ καὶ ἐξαδέλφοι τόσαι, ὥστε νὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν οἰκίαν μου δεκατέσσαρα ἐν ὅλῃ ἐλευθερᾷ ἄτομα. Οὐτε δὲ κανὲν εἰσόδημα ἀπὸ τὴν γῆν ἔχομεν (διότι οἱ ἐναντίοι² τὴν κατέχουν) οὔτε ἀπὸ τὰς οἰκίας μας· διότι ἀλιγανθρωπία ὑπάρχει τώρα εἰς τὴν πόλιν. Τὰ δὲ πράγματά μας κανεὶς δὲν τάγοράζει· οὐδὲ ὑπάρχει τρόπος νὰ δανεισθῇ κανεὶς ἀπὸ πούθεν³ χρήματα, ἀλλ' εὐκολώτερον μοῦ φαίνεται νὰ εὕρῃ κανεὶς, ὅταν ζητῇ, χρήματα εἰς τὸν δρόμον, παρὰ νὰ τὰ λάβῃ μὲ δάνειον. Δύσκολον λοιπόν εἶναι, ὦ Σωκράτη, νὰ ἀφῇγῃ κανεὶς νὰ χάνωνται οἱ συγγε-

περιορᾶν ἀπολλυμένους, ἀδύνατον δὲ τοσοῦτους τρέφειν ἐν τοιοῦτοις πράγμασιν. ἀκούσας οὖν ταῦτα ὁ Σωκράτης· Τί ποτὲ ἐστίν, ἔφη, ὁ τὴν Κεράμω¹ μὲν πολλοὺς τρέφων οὐ μόνον ἑαυτῷ τε καὶ τούτοις τὰ ἐπιτήδεια δύνανται παρέχειν, ἀλλὰ καὶ περιποιεῖται τοσαῦτα, ὥστε καὶ πλουτεῖν, σὺ δὲ, πολλοὺς τρέφων, δέδοικας μὴ δι' ἐνδεϊαν τῶν ἐπιτηδείων ἅπαντες ἀπώλῃσθαι; Ὅτι, νῆ Δί', ἔφη, ὁ μὲν δούλους τρέφει, ἐγὼ δ' ἐλευθέρους. Καὶ πότερον, ἔφη, τοὺς παρὰ σοὶ ἐλευθέρους οἶε βελτίους εἶναι ἢ τοὺς παρὰ Κεράμω² δούλους; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, τοὺς παρ' ἐμοὶ ἐλευθέρους. Οὐκοῦν, ἔφη, αἰσχρὸν τὸν μὲν ἀπὸ τῶν πονηροτέρων εὐπορεῖν, σὲ δὲ πολλῶν βελτίους ἔχοντα ἐν ἀπορίᾳ εἶναι; Νῆ Δί', ἔφη· ὁ μὲν γὰρ τεχνίτας τρέφει, ἐγὼ δ' ἐλευθερίως πεπαιδευμένους. Ἀρ' οὖν, ἔφη, τεχνίται εἰσιν οἱ χρήσιμόν τι ποιεῖν ἐπιστάμενοι; Μάλιστα γ', ἔφη. Οὐκοῦν χρήσιμά γ' ἄλφια, Σφόδρα γε. Τί δ' ἄρτι; Οὐδὲν ἤτιον. Τί γάρ; ἔφη, ἱμάτιά τε ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα καὶ χιτωνίσκοι καὶ χλαμύδες καὶ ἐξωμίδες; Σφόδρα γ', ἔφη, καὶ πάντα ταῦτα χρήσιμα. Ἐπειτα, ἔφη, οἱ παρὰ σοὶ τούτων οὐδὲν ἐπίστανται ποιεῖν; Πάντα μὲν οὖν, ὡς ἐγὼ φημι. Ἐτ' οὐκ οἶσθα ὅτι ἀρ' ἐνὸς μὲν τούτων, ἀλριτοποιίας, Ναυσικλῆδους οὐ μόνον ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς οἰκέτας τρέφει, ἀλλὰ πρὸς τούτους καὶ ὕς πολλὰς καὶ βοῦς, καὶ περιποιεῖται τοσαῦτα, ὥστε καὶ τῇ πόλει πολὺς κέρδιον ποιεῖν, ἀπὸ δὲ ἀρτοποιίας Κύρηβος τὴν τε οἰκίαν πᾶσαν διατρέφει καὶ ζῇ δαψιλῶς, Αἰμέας δ' ὁ Κολυτῆδης ἀπὸ χλαμυδοποιίας, Μένων δ' ἀπὸ χλιανοποιίας, Μεγαρέων δ' οἱ πλεῖστοι ἀπὸ ἐξωμιδοποιίας διατρέφονται; Νῆ Δί', ἔφη, οὗτοι μὲν γὰρ ὠνούμενοι βαρβάρους ἀνθρώπους ἔχουσιν, ὥστ' ἀναγκάζειν ἐργάζεσθαι ἢ καλῶς ἔχει, ἐγὼ δ' ἐλευθέρους τε καὶ συγγενεῖς. Ἐπειτ', ἔφη, οἱ ἐλευθεροὶ τ' εἰσὶ καὶ συγγενεῖς σοι, οἷε χρῆναι μηδὲν αὐτοὺς ἄλλο ποιεῖν ἢ ἐσθίειν καὶ καθεύδειν; πότερον καὶ τῶν ἄλ-

στοιτέλης βεβαιῶναι, ὅτι δὲν ἐγένοντο θημῆσεις καὶ ὁ Πλάτων εἰς τὴν Ζ' Ἐπιστολῇ τὸν δὲν λέγει τοιοῦτόν τι καὶ ἀπὸ ἀνερεθέντος ἐσχάτως ἀπόσπασμα λόγου τοῦ Ἀποστόλου πληροφοροῦμεθα ὅτι δὲν ἐγένοντο θημῆσεις.

¹) Ἰκωμίδης· ἐνδοῦρα χονδρὰ χωρὶς μανίκια διὰ τοὺς δούλους.

²) Σκηνίς· μάλλιον ἐνδυμα.

νείς του, είναι δὲ ἀδύνατον νὰ διατρέφῃ κανεὶς τόσον πολλοὺς εἰς τοιαύτας περιστάσεις. Ἄφου λοιπὸν τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Σωκράτης· Πῶς ἀρὰ γε ἐξηγείται, εἶπε, τὸ ὅτι ὁ μὲν Κεράμῳν, ἂν καὶ διατρέφῃ πολλοὺς, ἔχῃ μόνον καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς αὐτοὺς ἡμπορεῖ νὰ παρέχῃ τρόφιμα, ἀλλὰ καὶ κάμνει καὶ τόσον περισσεύμα, ὥστε νὰ πλουτίσῃ, σὺ δέ, ἐπειδὴ διατρέφεις πολλοὺς, φοβεῖσαι μήπως ἀπὸ ἐλλείψιν τροφίμων ἀποθάνετε ὅλοι; — Διότι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐκεῖνος μὲν τρέφει δούλους, ἐγὼ δ' ἐλευθέρους. Καὶ ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, εἶπε, οἱ πλησίον σου ἐλευθεροὶ νομίζεις, ὅτι εἶναι καλύτεροι; ἢ οἱ πλησίον τοῦ Κεράμῳνος δούλοι; — Ἐγὼ βέβαια, εἶπε, νομίζω ὅτι εἶναι οἱ πλησίον μου ἐλευθεροί. — Λοιπὸν, εἶπεν, εἶναι ἐντροπὴ, ἐκεῖνος μὲν, ἂν καὶ ἔχει τοὺς χειροτέρους, νὰ εὐπορῇ, σὺ δέ, ἂν καὶ ἔχεις πολλὸ καλυτέρους, νὰ εὐρίσκειαι εἰς ῥηματικὴν στενοχωρίαν; — Ὅχι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε, διότι ἐκεῖνος μὲν διατρέφει τεχνίτας, ἐγὼ δὲ ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐλευθερίαν μόρφωσιν. — Ἄρ' ἀρὰ γε, εἶπεν, ἐκεῖνοι εἶναι τεχνίται, οἱ ὅποιοι ἡξέβρουν νὰ κάμνουν κατὶ χρήσιμον; — Μάλιστα, εἶπε. — Λοιπὸν εἶναι χρήσιμον τὸ κρίθινον ἄλευρον; — Πολλὸν πολὺ βέβαια. — Τί δὲ εἶναι, εἶπε, καὶ τὰ ἐπανωφόρια τὰ ἀνδρικά καὶ τὰ γυναικεῖα καὶ οἱ χιτωνίσκοι καὶ αἱ χλαμύδες καὶ αἱ ἐξωμίδες; — Πάρ᾽ πολὺ βέβαια καὶ ὅλ' αὐτὰ εἶναι χρήσιμα. — Λοιπὸν, εἶπεν, οἱ συγγενεῖς σου τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἡξέβρουν νὰ κάμνουν; — Ὅλα βέβαια τὰ ἡξέβρουν, καθὼς τοῦλάχιστον ἐγὼ νομίζω. — Δὲν ἡξέβρεις λοιπὸν, ὅτι ἀπὸ ἑα μὲν ἀπ' αὐτὰ, τὴν ἄλευροποιάν, ὁ Ναισικύδης ἔχῃ μόνον τὸν ἑαυτὸν του τρέφει, ἀλλὰ προσέτι καὶ χοίρους πολλοὺς καὶ βόας καὶ περισσεύει τόσα, ὥστε καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως πολλὰς νὰ τελῇ λειτουργίας, ἀπὸ δὲ τὴν ἄρτοποιίαν ὁ Κύρηβος καὶ ὀλην του τὴν οἰκογένειαν διατρέφει καὶ ζῇ πλουσιπαρόχα, ὁ δὲ Δημέας ὁ Κολλυτεὺς ἀπὸ τὴν χλαμυδοργίαν, ὁ Μένων ἀπὸ τὴν χλαυδοποιάν, οἱ δὲ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Μεγαρεῖς διατρέφονται ἀπὸ τὴν κατασκευὴν ἐξωμίδων; — Ναί, μὰ τὸν Δία, εἶπε, διότι αὐτοὶ μὲν ἀγοράζοντες βαρβάρους ἀνθρώπους, τοὺς ἔχουν διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ἐργάζωνται ὅσα εἶναι καλά, ἐγὼ δὲ ἔχω ἀνθρώπους καὶ ἐλευθέρους καὶ συγγενεῖς μου. — Κ' ὅστερα, ἐπειδὴ εἶναι ἐλευθεροὶ καὶ συγγενεῖς σου, νομίζεις, ὅτι πρέπει αὐτοὶ τίποτε ἄλλο νὰ μὴ κάμνουν παρὰ νὰ τρώγουν καὶ νὰ κοιμοῦνται; Ποῖον ἐκ τῶν δύο; Καὶ ἀπὸ

λων ἐλευθέρων τοὺς οὕτω ζῶντας ἄμεινον διάγοντας ὁρᾷ καὶ μᾶλλον εὐδαιμονίζεις ἢ τοὺς, ἃ ἐπίστανται χρήσιμα πρὸς τὸν βίον, τούτων ἐπιμελομένους; ἢ τὴν μὲν ἀργίαν καὶ τὴν ἄμελειαν αἰσθάνει τοῖς ἀνθρώποις πρὸς τε τὸ μαθεῖν, ἃ προσήκει ἐπίστασθαι, καὶ πρὸς τὸ μνημονεῖν, ἃ ἂν μάθοις, καὶ πρὸς τὸ θυγαίνειν τε καὶ ἰσχύειν τοῖς σώμασι καὶ πρὸς τὸ κτήσασθαι τε καὶ σφᾶζειν τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ὠφέλιμα ὄντα, τὴν δ' ἐργασίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν οὐδὲν χρήσιμα; ἔμαθον δέ, ἃ φῆς αὐτὰς ἐπίστασθαι, πότερον ὥς οὕτε χρήσιμα ὄντα πρὸς τὸν βίον οὕτε ποιήσουσι αὐτῶν οὐδέν, ἢ τοὐναντίον ὥς καὶ ἐπιμεληρόμενοι τούτων καὶ ὠφελισόμενοι ἀπ' αὐτῶν; ποτέρως γὰρ ἂν μᾶλλον ἀνθρώποι σωφρονοῖεν, ἀργοῦντες ἢ τῶν χρησίμων ἐπιμελόμενοι; ποτέρως δ' ἂν δικαιότεροι εἴεν, ἐι ἐργάζοντο ἢ εἰ ἀργοῦντες βουλευόντο περὶ τῶν ἐπιτηδείων; ἀλλὰ καὶ νῦν μὲν, ὡς ἐγὼμαι, οὕτε σὺ ἐκείνας φιλεῖς οὐτ' ἐκεῖναι σέ, σὺ μὲν ἡγούμενος αὐτὰς ἐπιζημίους εἶναι σεαυτῷ, ἐκεῖναι δὲ σὲ ὀρώσαι ἀχθόμενον ἐπ' ἑαυταῖς· ἐκ δὲ τούτων κίνδυνος μέλλω τε ἀπέχθειαν γίγνεσθαι καὶ τὴν προγεγονυῖαν χάριν μειοῦσθαι. ἐὰν δὲ προσταθῇς ὅπως ἐνεργοὶ ὦσι, σὺ μὲν ἐκείνας φιλήσεις, ὁρῶν ὠφελίμους σεαυτῷ οὕσας, ἐκεῖναι δὲ σὲ ἀγαπήσουσι, αἰσθόμεναι χαίροντα αὐταῖς, τὼν δὲ προγεγονυῖων εὐεργεσιῶν ἥδιον μεμνημένοι τὴν ἀπ' ἐκείνων χάριν ἀδύσσειται, καὶ ἐκ τούτων φιλικώτερόν τε καὶ οἰκειότερον ἀλλήλοις ἔξετε. εἰ μὲν τοίνυν αἰσχρὸν τι ἐμellon ἐργάσασθαι, θύνατον ἀντ' αὐτοῦ προαιρετέον ἦν· νῦν δὲ ἂ μὲν δοκεῖ κάλλιστα καὶ προπεδέστατα γυναικὶ εἶναι ἐπίστανται, ὥς οἶκε· πάντες δὲ ἃ ἐπίστανται ὁρᾷσθαι τε καὶ τάχιστα καὶ κάλλιστα καὶ ἥδιστα ἐργάζονται. μὴ σὺν ὀνει, ἔφη, ταῦτα εἰσηγεῖσθαι αὐταῖς ἃ οὐκ ἐκ τοῦ ἀποφύγειν κάκειναις· καί, ὡς εἰκόσ, ἡδέως ὑπακούουσιν. Ἀλλὰ νῆ τοὺς θεοὺς, ἔφη ὁ

τούς ἄλλους ἐλευθέρους ἀνθρώπους ὅσους ζῶν τοιοιουτρόπως, τούς βλέπεις νὰ διάγουν καλότερα καὶ περισσότερον τούς καλοτυχίζεις ἢ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὅσα χρήσιμα γνωρίζουν διὰ τὴν ζωὴν, εἰς αὐτὰ ἀσχολοῦνται; ἢ νομίζεις, ὅτι ἡ μὲν ἀργία καὶ ἀπρονομία εἶναι ὠφέλιμα πράγματα εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ νὰ μάθουν, ὅσα πρέπει νὰ γνωρίζουν, καὶ διὰ νὰ ἐνθυμοῦνται, ὅσα μάθουν, καὶ διὰ νὰ ὑγιαίνουν καὶ διὰ νὰ εἶναι δυνατοὶ κατὰ τὰ σώματα καὶ διὰ νὰ ἀποκτήσουν καὶ διατηρήσουν τὰ χρήσιμα διὰ τὴν ζωὴν, ἢ δὲ ἐργασία καὶ ἡ ἐπιμέλεια ὅτι δὲν εἶναι καθόλου χρήσιμα πράγματα; Αὐτὰ δέ, τὰ ὅποια λέγεις, ὅτι γνωρίζουν οἱ συγγενεῖς σου, τὰ ἔμαθαν διὰ ποῖον λόγον ἐκ τῶν δύο; ἐπειδὴ τάχα οὕτε χρήσιμα εἶναι διὰ τὴν ζωὴν οὕτε θὰ ἐργασθῶν ἀπ' αὐτὰ τίποτε, ἢ τοῦναντίον μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι καὶ θ' ἀσχοληθῶν μὲ αὐτὰ καὶ θὰ ὠφεληθῶν ἀπ' αὐτά; Εἰς ποῖαν δὲ ἀπὸ τὰς δύο περιπτώσεις οἱ ἀνθρώποι καὶ ἡσαν περισσότερον φρόνιμοι, ἔταν δὲν ἐργάζονται ἢ ἔταν ἀσχολοῦνται μὲ τὰ χρήσιμα; Εἰς ποῖαν δὲ ἀπὸ τὰς δύο περιπτώσεις θὰ ἦσαν δικαιοῦτεροι, ἐὰν εἰργάζοντο ἢ ἐὰν ἀργοῦντες ἐσκέπτοντο μόνον διὰ τὰ τρόφιμα; ἄλλὰ καὶ τώρα, καθὼς ἐγὼ νομίζω, οὕτε σὺ ἀγαπᾷς ἐκείνας οὕτε ἐκείναι σέ, ἐπειδὴ σὺ μὲν νομίζεις, ὅτι σοὺ εἶναι ἐπιζήμια, ἐκείναι δέ, ἐπειδὴ σὺ βλέπουν νὰ στενοχωρησῶσι δι' αὐτάς; ἐξ αἰτίας δὲ αὐτῶν ὑπάρχει κίνδυνος καὶ μεγαλυτέρα ἀπέχθεια νὰ γεννηθῇ μετὰ σοῦ καὶ ἡ προηγουμένη εὐγνωμοσύνη ἐκείνων νὰ ἐλαττωθῇ. Ἐὰν δὲ προνοήσῃς νὰ ἐργάζωνται, σὺ μὲν θὰ ἀγαπήσῃς ἐκείνας μὲ τὸ νὰ τὰς βλέπῃς νὰ εἶναι ὠφέλιμοι εἰς σέ, ἐκείναι δὲ θὰ ἀγαπήσουν ἐσέ, μὲ τὸ νὰ ἀντιλαμβάνονται, ὅτι χαίρεσαι δι' αὐτάς, ἐνθυμούμενοι δὲ εὐχαριστότερον τὰς προηγουμένας εὐεργεσίας θ' αὐξήσετε τὴν ἀπ' αὐτῶν τῶν αἰτιῶν προερχομένην εὐγνωμοσύνην καὶ ἔνεκα αὐτῶν καὶ φιλικώτερον καὶ οἰκειότερον θὰ διακείσθε ἀναμεταξύ σας. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἐργασθοῦν καμμίαν ἀτιμὸν ἐργασίαν, ἔπρεπεν ἀντ' αὐτῆς νὰ προτιμήσουν τὸν θάνατον· τώρα δὲ ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅσα γνωρίζουν, νομίζονται καλλίστα καὶ ἀξιοπρεπέστατα διὰ γυναῖκα, καθὼς εἶναι λογικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅσα ὅλοι γνωρίζουν καὶ εὐκολώτατα καὶ ταχέως καὶ ὠραίατα καὶ εὐχαριστότατα τὰ ἐργάζονται. Μή, λοιπόν, εἶπε, διστάζῃς νὰ συμβουλεύῃς ταῦτα εἰς αὐτάς, τὰ ὅποια καὶ σὲ θὰ ὠφελήσουν καὶ ἐκείνας καί, καθὼς εἶναι λογικόν, εὐχαρίστως θὰ ὑπακούσουν.— Ἀλλά, μὰ τοὺς θεοὺς, εἶπεν ὁ

- 11 Ἀρίσταρχος, οὕτω μοι δοκεῖς καλῶς λέγειν, ὃ Σώκρατες, ὥστε πρόσθεν μὲ σὺ προσέειπες δανείσασθαι, εἰδὼς ὅτι ἀναλώσας ὁ ἄνθρωπος οὐχ ἔξω ἀποδοῦναι, νῦν δὲ μοι δοκῶ εἰς ἔργων ἀφορμὴν ὑπομενεῖν αὐτὸ ποιῆσαι.
- 12 Ἐκ τούτων δὲ ἐπορίσθη μὲν ἀφορμὴ, ἐωνήθη δὲ ἔρια· καὶ ἐργαζόμεναι μὲν ἡρίσταν, ἐργασάμεναι δὲ ἐδείπνουν, ἰλαραὶ δὲ ἀντὶ σκυθρωπῶν ἦσαν· καὶ ἀντὶ ὑφορωμένων ἑαυτοὺς ἡδέως ἀλλήλους ἐώρων, καὶ αἱ μὲν ὡς κηδεμόνα ἐφίλουν, ὁ δὲ ὡς ὠφελίμους ἡγάπα. τέλος δὲ ἐλθὼν πρὸς τὸν Σωκράτη χαίρων διηγείτο ταῦτά τε καὶ ὅτι αἰτιῶνται αὐτὸν μόνον τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀργὸν ἐσθίειν. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἐἴτα σὺ λέγεις αὐταῖς τὸν τοῦ κυνὸς λόγον; φασὶ γάρ, ὅτε φωνήεντα ἦν τὰ ζῶα, τὴν οἶον πρὸς τὸν δεσπότην εἰπεῖν· Θανυστὸν ποιεῖς, δὲ ἡμῖν μὲν ταῖς καὶ ἔριά σοι καὶ ἄρνας καὶ τυρὸν παρεχούσαις οὐδὲν δίδως ὁ τι ἂν μὴ ἐκ τῆς γῆς λάβωμεν, τῷ δὲ κυνί, δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν σοι παρέχει, μεταδίδως οὐπερ αὐτὸς ἔχεις σίτου. τὸν κύνα οὖν ἀκούσαντα εἰπεῖν· Ναὶ μὰ Δί· ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ καὶ ὑμᾶς αὐτάς σφάζων ὥστ' ἡμῖν ἐπ' ἀνθρώπων κλέπτεσθαι μῆτε ὑπὸ λύκων ἀρπάζεσθαι· ἐπεὶ ὑμεῖς γε, εἰ μὴ ἐγὼ προσφυλάττοιμι ὑμᾶς, οὐδ' ἂν νέμεσθαι δύναισθε, φοβούμεναι μὴ ἀπώλησθε· οὕτω δὲ λέγεται καὶ τὰ πρόβατα συγχωρεῖσθαι τὸν κυνὸς προτιμᾶσθαι. καὶ σὺ οὖν ἐκείνας λέγε ὅτι ἀντὶ κυνὸς εἰ φύλαξ καὶ ἐπιμελητής, καὶ διὰ σέ οὐδ' ὅφ' ἐνὸς ἀδικούμεναι ἀσφαλῶς τε καὶ ἡδέως ἐργαζόμεναι ζῶσιν.

ἸΙΙ. Ἄλλον δὲ ποτε ἀρχαῖον ἑταῖρον διὰ χρόνον ἰδὼν· Πόθεν, ἔφη, Εὐθύρη, φαίνεαι; Ὑπὸ μὲν τὴν κατὰλυσιν τοῦ πολέμου, ἔφη, ὃ Σώκρατες, ἐκ τῆς ἀποδημίας, νυνὶ μέντοι

ἰ) Τοῦ Παλοποννησιακοῦ.

Ἄριστάρχος, τόσον σωστά μοῦ φαίνεσαι, ὅτι ὁμιλεῖς, ὡ Σωκράτη, ὥστε προηγουμένως μὲν δὲν ἐτόλμων νὰ θανατισθῶ, ἐπειδὴ ἤξευρα, ὅτι, ἅμα ἐξοδεύσω ὅτι, δῆποτε ἤθελον λάθει, δὲν θὰ ἤμπορέσω νὰ τὸ ἀποδῶσω, τώρα δὲ φρονῶ, ὅτι θὰ δεχθῶ νὰ τὸ κάμω, διὰ τὸ ἀποκτήσω τὰ μέσα τῆς ἐργασίας. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν χρημάτων ἄφ' ἐνὸς μὲν ἐξοικονομήθησαν τὰ μέσα τῆς ἐργασίας, ἄφ' ἐτέρου δὲ ἡγοράσθησαν ἔρια· καὶ ἔτρωγον μὲν τὴν μεσημβρίαν, ἐνθ' εἰργάζοντο, ἄφου δὲ ἐτελείωναν τὴν ἐργασίαν, ἐδειπνοῦσαν, καὶ ἔγιναν εὐθυμοὶ ἀντὶ σκυθρωπῶν· καὶ ἀντὶ νὰ ὑποβλέπῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, εὐχαρίστως ἔβλεπαν ἀλλήλους, καὶ ἐκείναι μὲν τὸν ἡγάπων ὥς κηδεμόνα των, αὐτὸς δὲ τὰς ἡγάπα ἐπειδὴ ἦσαν ὠφέλιμοι. Τέλος δὲ ἄφου ἦλθε πρὸς τὸν Σωκράτην μετὰ χαρᾶς διηγείτο καὶ αὐτὰ καὶ ὅτι τὸν κατηγοροῦν, ὅτι μόνον αὐτὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς σπιτικούς ἐτρώγε χωρὶς νὰ ἐργάζεται. Καὶ ὁ Σωκράτης—Λοιπὸν, δὲν λέγεις εἰς αὐτὰς τὸν μῦθον τοῦ σκύλλου; Λέγουν, ὀηλαδὴ, ὅτι τὴν ἐποχήν, ποὺ ὁμίλουν τὰ ζῷα ἢ προβατὶνα εἶπε πρὸς τὸν ἀφέντην τῶν Παράδοξον πρῶγμα κάμνεις, διότι εἰς ἡμᾶς μὲν, αἱ ὁποῖαι καὶ ἔρια καὶ ἀρνία καὶ τυρὸν εἰς σὲ παρέχοντες, τίποτε δὲν δίδεις, ἐξὸν ὅτι ἀπὸ τὴν γῆν λάθωμεν, εἰς δὲ τὸν σκύλλον, ὁ ὁποῖος τίποτε τοιοῦτο δὲν παρέχει εἰς σέ, μοιράζεις ἀπὸ τὸ φαγῆτον, τὸ ὅποιον σὺ τρώγεις. Ὁ σκύλλος λοιπὸν, ἅμα τὸ ἤκουσεν, εἶπε· Naί, μὰ τὴν ἀλήθειαν· διότι ἐγὼ εἰμαι, ποῦ καὶ σὰς τὰς ἰδίας φυλάττω, ὥστε οὐτε ἀπὸ τούδ' ἀνθρώπου νὰ κλέπτῃς οὐτε ἀπὸ τούδ' λύκου ν' ἀρπάξῃς· ἐπειδὴ σεῖς βέβαια, εἰδὼν ἐγὼ δὲν σὰς ἐπρωλύαττα, οὐδὲ νὰ βόσκητε θὰ ἡμπορούσατε, ἀπὸ τὸν φόβον σας μήπως πάθετε τίποτε κακόν. Ἔτσι λοιπὸν λέγεται, ὅτι καὶ τὰ πρόβατα παρεδόχθησαν νὰ προτιμᾶται ὁ σκύλλος. Καὶ σὺ λοιπὸν λέγε, εἰς ἐκείνας, ὅτι εἰσὶ ἀφ' αὐτῶν τῶν ὅπως ὁ σκύλλος τῶν προβάτων καὶ φροντίζεις δι' αὐτάς καὶ ἐξ αἰτίας σου, χωρὶς νὰ ἀδικοῦνται, ἀπὸ κανένα, ζοῦν μὲ ἀσφάλειαν καὶ εὐχαρίστησιν ἐργαζόμεναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VIII.

Ἄλλον δὲ κάποτε φίλον του μετὰ πάροδον πολλοῦ χρόνου, ἅμα τὸν εἶδεν· Ἄπὸ ποῦ, εἶπεν, ὦ Εὐθύρη, ἔρχεσαι;—Μετὰ μὲν τὸ τέλος τοῦ πολέμου, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, ἐκ

αὐτόθεν. ἐπειδὴ γὰρ ἀφρησθήμεν τὰ ἐν τῇ ὑπερορίᾳ κτήματα, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὁ πατήρ μοι οὐδὲν κατέλιπε, ἀναγκάζομαι νῦν ἐπιδημήσας τῷ σώματι ἐργαζόμενος τὰ ἐπιτήδεια πορίζεσθαι. δοκεῖ δέ μοι τοῦτο κρεῖττον εἶναι ἢ δέσθαι τινος ἀνθρώπων, ἄλλως τε καὶ μηδὲν ἔχοντα ἔφ' ὅτῳ ἂν δανειζόμην. Καὶ πόσον ἂν χρόνον οἶς σοι, ἔφη, τὸ σῶμα ἱκανὸν εἶναι μισθοῦ τὰ ἐπιτήδεια ἐργάζεσθαι; Μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐ πολλὸν χρόνον. Καὶ μὴν, ἔφη, διὰν γε πρεσβύτερος γένῃ, ὅλῳν ὅτι δαπάνης μὲν δεήσει, μισθὸν δὲ οὐδεὶς σοι θελήσει τῶν τοῦ σώματος ἔργων δίδόναι. Ἀληθὴ λέγεις, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, κρεῖττον ἔστιν αὐτόθεν τοῖς τοιοῦτοις τῶν ἔργων ἐπιτίθεσθαι, ἢ καὶ πρεσβυτέρῳ γενομένῳ ἐπαρκεῖαι, καὶ προσελθόντα τῶν πλείονα χρήματα κερτιμῆναι, [τῶν] δεομένων τοῦ συνεπιμελησομένου, ἔργων τε ἐπιστατοῦντα καὶ συγκομιζόντα καρποὺς καὶ συμφυλάττοντα τὴν οὐσίαν, ὠφελοῦντα ἀντωφελεῖσθαι. Χαλεπὸς ἂν, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σωκράτης, δουλείαν ὑπομείναιμι. Καὶ μὴν οἱ γε ἐν ταῖς πόλεσι προστατεύοντες καὶ τῶν δημοσίων ἐπιμελούμενοι οὐ δουλοπρεπέστεροι ἐνεκα τούτου, ἀλλ' ἐλευθεριώτεροι νομίζονται. Ὅπως, ἔφη, ὦ Σωκράτης, τὸ ὑπαίτιον εἶναι τι νὺν οὐ πάννυ προσοίμαι. Καὶ μὴν, ἔφη, Εὐθύρη, οὐ πάννυ γε ῥαδιόν ἔστιν εὐρεῖν ἔργον ἔφ' ὃ οὐκ ἂν τὴν αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γὰρ οὕτω τὴν ποιήσαι ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν· ἐπεὶ καὶ οἱς νῦν ἐργάζεσθαι χρή θανάμω εἰ ῥαδιόν ἔστιν ἀνέγκλητον διαγίγνεσθαι. πρὸς οὐδὲν πειράσθαι τοὺς φιλαίτιους φεύγειν καὶ τοὺς ἐδγνώμονας διώκειν, καὶ τῶν πραγμάτων ὅσα μὲν δύνανται ποιεῖν ὑπομένειν, ὅσα δὲ μὴ δύνανται φυλάττεσθαι, ὅτι δ' ἂν πράττης, τούτου ὥς ἄλλιστα καὶ προθυμότατα ἐπιμελεῖσθαι, οὕτω γὰρ ἦμισι· ἂν μὲν σε οἶμαι ἐν αἰτίᾳ εἶναι, μάστιγα δὲ τῇ ἀπορίᾳ

¹⁾ Κληρουχίας.

τῆς ξένης, τώρα ὅμως ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας. Ἐπειδὴ δηλ. μᾶς ἀφῆρεσαν τὰ ἐν τῇ ξένῃ κτήματα¹⁾, εἰς δὲ τὴν Ἀττικὴν τίποτε δὲν μοῦ ἀφῆσεν ὁ πατήρ μου, ἀναγκάζομαι τώρα, ἀφοῦ ἐπέστρεψα εἰς τὴν πατρίδα, ἐργαζόμενος μὲ τὰ χέρια μου νὰ ἐξοικονομῶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Μοῦ φαίνεται δέ, ὅτι αὐτὸ εἶναι προτιμότερον παρὰ νὰ ζητῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἐκτὸς τούτου δὲν ἔχω καί τίποτε τὸ ἐπιπλέον διδῶν ὡς ἐνέχυρον θὰ ἡμπορούσα νὰ δανείζωμαι.—Καί ἐπὶ πόσον καιρὸν νομίζεις, ὅτι θὰ εἶναι ἱκανὸν τὸ σῶμά σου νὰ ἐργάζεται ἀντὶ μισθοῦ πρὸς πορισμὸν τῆς τροφῆς σου;—Μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ὅχι πολὺν καιρὸν.—Καί ὅμως, εἶπεν, ὅταν βέβαια γηράσῃς, εἶναι φανερόν, ὅτι ἀφ' ἐνὸς μὲν θὰ ἔχῃς ἀνάγκη ἐξάδων, ἀφ' ἑτέρου δὲ μισθὸν κανεὶς δὲν θὰ θελήσῃ νὰ σοῦ διδῇ διὰ τὰ σωματικά σου ἔργα.—Ἀλήθειαν λέγεις, εἶπε.—Λοιπὸν, εἶπεν, εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τώρα εἰς τοιαῦτα ἔργα νὰ ἐπιδίδεσσαι, τὰ ὅποια, καί ὅταν γηράσῃς, θὰ σοῦ παρέχουν ἀρκούντως τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ ἀφοῦ προσέλθῃς εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς πλουσίους ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκη συμβοηθῆναι εἰς τὰ κτήματά του, καὶ ἀφοῦ ἐπιστατῇς εἰς τὰς ἐργασίας του καὶ συνάξῃς τοὺς καρποὺς του, μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ φυλάττῃς τὴν οἰκίαν του μαζὶ του, ὧφελὼν αὐτὸν ν' ἀναμφέλησαι ὅτι αὐτοῦ.—Δυσκώλως, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, ἐγὼ θὰ ὑπέφερα τὴν δουλείαν.—Καί ὅμως οἱ ἄρχοντες τῶν πόλεων καὶ οἱ φροντίζοντες διὰ δημόσια δὲν εἶναι δουλοπρεπεῖς ἕνεκα τούτου, ἀλλὰ νομίζονται περισσότερον ἐλεύθεροι.—Ἐν γένει, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, δὲν ἀνέχομαι πολὺ-πολὺ νὰ εἶμαι ὑπὸ τὸν ἑλεγχον κανενός.—Καί ὅμως, εἶπεν, ὦ Εὐθύρη, δὲν εἶναι διόλου εὐκολὸν νὰ εὕρῃ κανεὶς ἐργασίαν, διὰ τὴν ὅποیان νὰ μὴ ἔχῃ εὐθύνην. Διότι εἶναι δύσκολον τόσον τελείαν ἐργασίαν νὰ κάμῃ κανεὶς ὥστε καθόλου νὰ μὴ σφάλῃ, δύσκολον δὲ προσεῖτε εἶναι καί, ἀφοῦ κάμῃ κανεὶς τίποτε χωρὶς σφάλμα, νὰ μὴν τύχῃ κριτὴν ἀδικῶν διὰ τοῦτο ἀπορῶ, ἂν εἶναι εὐκολὸν καὶ δι' αὐτά, τὰ ὅποια τώρα λέγεις ὅτι ἐργάζεσαι, νὰ μὴν ἐπικρίνεσαι. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσπαθῇς ν' ἀποφεύγῃς τοὺς φιλοκατηγόρους καὶ νὰ ἐπιζητῇς τοὺς δικαίους καὶ ὅσα πράγματα ἡμπορεῖς νὰ τὰ κάμῃς, νὰ τὰ ἀναλαμβάνῃς, ὅσα δὲ δὲν ἡμπορεῖς, νὰ τ' ἀποφεύγῃς, διτιδήποτε δὲ θέλεις κάμνει, αὐτὸ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον καὶ καλότερον νὰ τὸ ἐκτελέῃς. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νομίζω ὅτι καθόλου μὲν δὲν θέλεις κατη-

βοήθειαν εὐρεῖν, ὅσατα δὲ καὶ ἀκινδυνότατα ζῆν καὶ εἰς τὸ γῆρας διαρκέστατα.

Οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ Κρίτωνος ἀκούσαντα, ὡς χαλεπὸν ὁ βίος Ἀθηναίων εἴη ἀνδρὶ βουλομένῳ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν. Νῦν γάρ, ἔφη, ἐμὲ τινες εἰς δίκας ἄγουσιν, οὐχ ὅτι ἀδικοῦνται ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὅτι νομίζουν ἥδιον ἂν με ἀργύριον τελῶσαι ἢ πράγματα ἔχειν. καὶ ὁ Σωκράτης· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κρίτων, κῆνας δὲ τρέφεις, ἵνα σοι τοὺς λύκους ἀπὸ τῶν προβάτων ἀπερύκωσι; Καὶ μάλα, ἔφη· μᾶλλον γάρ μοι λυσitelεῖ τρέφειν ἢ μὴ. Οὐκ ἂν οὖν θρέμεις καὶ ἄνδρα, ὅστις ἐθέλοι τε καὶ δύνατο σοῦ ἀπερύκειν τοὺς ἐπιχειροῦντας ἀδικεῖν σε; Ἡδέως γ' ἂν, ἔφη, εἰ μὴ φοβοίμην ὅπως μὴ ἐπ' αὐτὸν με τράποιτο. Τί δ'; ἔφη, οὐχ ὁρᾷς ὅτι πολλῶ ἥδιόν ἐστι χαρίζεσθαι οἶον σοὶ ἀνδρὶ ἢ ἀπεχθόμενον ὠφελεῖσθαι; εὖ ἴσθ' ὅτι οἶον ἐνθάδε τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, οἱ πάντες ἂν φιλοτιμῶνται φίλον σοὶ χρῆσθαι.

Καὶ ἐν τούτων ἀνευρίσκουσιν Ἀρχέδημον, πάνν μὲν ἱκανὸν εἰπεῖν τε καὶ πράξει, πένητα δέ· οὐ γὰρ ἦν οἷος ἀπὸ παντός κερδαίνειν, ἀλλὰ φιλόχρηστός τε καὶ ἔφη ὅσατον εἶναι ἀπὸ τῶν συκοφαντῶν λαμβάνειν. τοῦτο οὖν ὁ Κρίτων, ὁπότε συγκομίζοι ἢ οἶνον ἢ ἔλαιον ἢ οἶνον ἢ ἔρια ἢ τι ἄλλο τῶν ἐν ἀγορᾷ γιγνομένων χρησάμενος πρὸς τὸν βίον, ἀφελὼν ἂν ἔδωκε· καὶ ὁπότε θύοι, ἐκάλει, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπεμελεῖτο. νομίσας δὲ ὁ Ἀρχέδημος ἀποστορφήν οἱ τὸν Κρίτωνος οἶκον μάλα περιεῖπεν αὐτόν, καὶ εὐθύς τοῦ τῶν συκοφαντούντων τὸν Κρίωνα ἀνευρίσκει πολλὰ μὲν ἀδι-

¹⁾ Οἱ «συκοφάνται», οἱ ὅποιοι εἶχον πληθυνθῆναι εἰς τὰς Ἀθῆνας, ἐξελθόντες τοὺς πλουσίους, ὅτι θὰ τοὺς κατηγγέλειαν διὰ διάφορα ἀνυπόκριτα ἀδικήματα, καὶ ἁλμύβαναν παρ' αὐτῶν χρήματα διὰ τὰ μὴ τοὺς κατηγγέλλουν.

γορηθῇ, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν ἑνδεῖάν σου βοήθειαν θέλεις ἔβρσι, εὐκολώτατα δὲ καὶ ἄνευ οὐδενὸς κινδύνου θέλεις ζῆσαι καὶ διὰ τὸ γῆράς σου ἐπαρκέστατα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΧ.

Ἰνωρίζω δέ, ὅτι κάποτε ὁ Ἰδίσος, ἐπειδὴ ἤκουσε παρὰ τοῦ Κρίτωνος, πόσον ὁ βίος εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι δύσκολος δι' ἀνθρώπων, πού θέλει νὰ ἀσχολῇται μὲ τὰς ἰδιωτικὰς του ὑποθέσεις. Ἦώρα, δηλαδὴ, εἶπε, μερικοὶ μὲ ἐνάγουν εἰς δίκας, ὅχι διότι ἀδικοῦνται ἀπὸ ἐμὲ, ἀλλὰ διότι νομίζουν, ὅτι θὰ προτιμοῦσα ἐγὼ νὰ τοὺς διδῶ χρήματα παρὰ νὰ μοῦ παρέχουν ἐνοχλήσεις¹. Καὶ ὁ Σωκράτης· Εἰπέ μου, εἶπεν, ὦ Κρίτων, διατρέφεις σκύλλους διὰ νὰ ἀπομακρύνουν πρὸς γάρην σου τοὺς λύκους ἀπὸ τὰ πρόβατα·—Βέβαια, εἶπε· διότι περισσότερο μὲ συμφέρει νὰ διατρέφω σκύλλους παρὰ νὰ μὴ διατρέφω.—Λοιπὸν, δὲν θὰ διέτρεφες καὶ ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ ἤθελε καὶ θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ σὲ ἐκείνους, πού ἐπιχειροῦν νὰ σὲ ἀδικούν·—Εὐχαρίστως, βέβαια, εἶπεν, ἐὰν δὲν ἐφοβούμην, μὴπως ἐναντίον ἐμοῦ τοῦ Ἰδίου τραπῇ.—Τί δέ; εἶπε, δὲν βλέπεις ὅτι πολὺ εὐχαριστότερον πρᾶγμα εἶναι νὰ ὠφελῇσαι· εὐεργετῶν ἀνθρώπων, ὡσὰν ἐσέ, παρὰ νὰ εἰσαι μισητὸς εἰς αὐτόν; μάθε καλά, ὅτι ὑπάρχουν ἐδῶ τοιοῦτοι ἀνθρωποι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐφιλοτιμῶντο νὰ σὲ ἐξῶν φίλον.

Καὶ ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ ἀνευρίσκουν τὸν Ἀρχέδημον, ὁ ὁποῖος ἦτο μὲν πολὺ ἁπλὸς καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰς πράξεις, ἀλλὰ πτωχός· διότι δὲν ἦτο ἐπιτήδειος νὰ κερδίζῃ ἀπὸ κάθε εἵδους ἐργασίαν, ἀλλὰ καὶ φίλος τῶν χρηστῶν ἀνθρώπων ἦτο καὶ ἔλεγεν, ὅτι εἶναι· εὐκολώτατον νὰ ἀπαρῇ τὰ κέρδη ἀπὸ τοὺς συκοφάντας. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν ὁ Κρίτων, ὁσάκις ἔκαμνε συγκομιδὴν ἢ σίτου ἢ ἐλαίου ἢ οἴνου ἢ ἑρίων ἢ τίποτε ἄλλου πράγματος ἀπ' ἐκείνη, τὰ ὅποια παράγονται εἰς τοὺς ἀγροὺς χρήσιμα διὰ τὴν ζωὴν, ἀπ' αὐτὰ ἀφοῦ ἐχώριζε μερικὰ τοῦ ἔστιδε συνήθως· καί, ὁσάκις ἐθυσίαζε, τὸν προσεκάλει καὶ ὡς πρὸς ὅλα τὰ τοιαῦτα τὸν περιποιεῖτο. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀρχέδημος ἐνόμισεν, ὅτι ὁ οἶκος τοῦ Κρίτωνος τοῦ ἦτο καταφύγιον, πολὺ τὸν περιποιεῖτο. Καὶ ἀμέσως ἀνεύρισκε κάποιον ἀπ' ἐκείνων, πού ἐσυκοφάντουν τὸν Κρίτωνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν πολλὰ ἀδικήματα ἔχοντα, ἀφ' ἑτέρου δὲ

κήματα, πολλοὺς δ' ἐχθρούς· καὶ προσεκαλέσατο εἰς δίκην δημοσίαν, ἐν ᾗ αὐτὸν ἔδει κριθῆναι ὅ τι δεῖ παθεῖν ἢ ἀποτίσαι. ὁ δὲ συνειδὼς αὐτῷ πῶς καὶ πονηρὰ πάντ' ἐποίει ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ Ἀρχέδημου. ὁ δὲ Ἀρχέδημος οὐκ ἀπηλλάττετο, ἕως τὸν τε Κρίτωνα ἀφῆκε καὶ αὐτῷ χρήματα ἔδωκεν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτό τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὁ Ἀρχέδημος διεπράξατο, ἥδη τότε, ὥσπερ, ὅταν νομὲς ἀγαθὸν κύνα ἔχη, καὶ οἱ ἄλλοι νομεῖς βοῦλονται πληροῖον αὐτοῦ τὰς ἀγέλας ἰσίδναι, ἵνα τοῦ κυνὸς ἀπολαύσων, οὕτω δὴ καὶ Κρίτωνος πολλοὶ τῶν φίλων ἐδόκον καὶ σφίσι παρέχειν φύλακα τὸν Ἀρχέδημον. ὁ δὲ Ἀρχέδημος τῷ Κρίτωνα ἡδέως ἐχαρίζετο, καὶ οὐχ ὅτι μόνος ὁ Κρίτων ἐν ἡσυχίᾳ ἦν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ. εἰ δέ τις αὐτῷ τούτων οἷς ἀπήχθετο ὀνειδίζει ὡς ὑπὸ Κρίτωνος ὠφελούμενος κολακεῖται αὐτόν· Πότερον οὖν, ἔφη ὁ Ἀρχέδημος, αἰσχρὸν ἐστὶν εὐεργετούμενον ὑπὸ χρηστῶν ἀνθρώπων καὶ ἀντενεργειοῦντα τοὺς μὲν τοιούτους φίλους ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς διαφέρεσθαι, ἢ τοὺς μὲν καλοὺς κἀγαθοὺς ἀδικεῖν πειρώμενον ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς συνεργοῦντα πειρᾶσθαι φίλους ποιεῖσθαι καὶ χρῆσθαι τοῖς αὐτ' ἐκείνων; ἐν δὲ τούτων εἰς τε τῶν Κρίτωνος φίλων Ἀρχέδημος ἦν καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Κρίτωνος φίλων ἐτιμᾶτο.

Οἶδα δὲ καὶ Διοδώρῳ αὐτὸν ἐταίρῳ ὄντι τοιάδε διαλέχθαι· Ἐπέ μοι, ἔφη, ὦ Διόδωρε, ἂν τίς σοι ἰὼν οἰκετῶν ἀποδρᾷ, ἐπιμελεῖ ὅπως ἀνασώσει; Καὶ ἄλλους γε νῆ Δί', ἔφη, παρακαλῶ, σῶστρο τούτων ἀνακηρύττων. Τί γάρ; ἔφη, ἐὰν τίς σοι κάμνῃ τῶν οἰκετῶν, τοῦτου ἐπιμελεῖ καὶ παρακαλεῖς λατοῦς, ὅπως μὴ ἀποθάνῃ; Σφόδρα γ', ἔφη. Ἐλ δὲ τίς σοι τῶν γνωρίμων, ἔφη, πολλῶν οἰκετῶν χρησιμώτε-

¹) Σωματικὴν ποινήν.

πολλοὺς ἔχθρους· καὶ τὸν ἐνήγαγεν εἰς δίκην δημοσίαν, εἰς τὴν ὅποιαν ἐπρεπεὶν αὐτὸς νὰ κριθῇ τί πρέπει· ἢ νὰ πάθῃ ἢ νὰ πληρώσῃ. Ὁ δὲ συκοφάντης, ἐπειδὴ εἶχε τὴν συνείδησιν, ὅτι: πολλὰ καὶ πονηρὰ ἐπραξε, κάθε μέσον μετεχειρίζετο, ὥστε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν Ἀρχέδημον. Ὁ δὲ Ἀρχέδημος δὲν τὸν παρήτει, ἕως ἔστου ὁ συκοφάντης καὶ τὸν Κρίτωνα ἐπαυσε νὰ συκοφαντῇ καὶ χρήματα ἔδωκεν εἰς αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ καὶ αὐτὸ καὶ ἄλλα πολλὰ ἔκαμεν ὁ Ἀρχέδημος, τότε πλέον, καθὼς ἔταν βροχὸς ἔχρη καλὸν σκύλλον καὶ οἱ ἄλλοι βροσκοὶ θέλουν πλησίον αὐτοῦ νὰ σταθεύουν τὰ κοπάδια των, διὰ τὰ ἔχουν τὴν ἀσφάλειαν τοῦ σκύλλου, τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καὶ τὸν Κρίωνα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του τὸν παρεκάλουν καὶ εἰς αὐτοὺς νὰ παρέχῃ ὡς φύλακα τὸν Ἀρχέδημον. (Ὁ δὲ Ἀρχέδημος εὐχαρίστας ἔκαμιν εἰς τὸν Κρίωνα αὐτὴν τὴν χάριν καὶ ὅχι μόνον ὁ Κρίτων διηγεῖται ἡσυχος, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι του. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἀπ' ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο μισητὸς ὁ Ἀρχέδημος, ἤθελε τὸν ὀνειδίσαι, ὅτι, ἐπειδὴ ὠφελεῖται ἀπὸ τὸν Κρίωνα, τὸν κολακεύει· Ποίον, λοιπὸν, ἀπὸ τὰ δύο, εἶπεν ὁ Ἀρχέδημος, εἶναι αἰσχρὸν εὐεργετούμενος ὑπὸ τιμίων ἀνθρώπων καὶ ἀντεργετῶν αὐτοὺς τούτους μὲν νὰ κάμνω φίλους, μὲ τοὺς πονηροὺς δὲ νὰ εἶμαι ἔχθρος, ἢ τοὺς μὲν καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς προσπαθῶν νὰ τοὺς ἀδικῶ νὰ τοὺς κάμνω ἔχθρους, συνεργαζόμενος δὲ μὲ τοὺς πονηροὺς νὰ προσπαθῶ νὰ τοὺς κάμνω φίλους καὶ νὰ τοὺς ἔχω ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν φίλων; Ἐνεκα δὲ τούτου καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Κρίτωνος ἦτο ὁ Ἀρχέδημος καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους φίλους τοῦ Κρίτωνος ἐτιμᾶτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Χ.

Ἡξέωρθε δὲ, ὅτι καὶ μὲ τὸν Διδώωρον, ὁ ὁποῖος ἦτο φίλος του, τοιαῦτα περίπου διελέχθη. Εἰπέ μου, εἶπεν, ὦ Διδώωρε, εἰάν κανεὶς ἀπὸ τοὺς δούλους σου σοῦ δραπετεύσῃ, θὰ φροντίσῃς νὰ τὸν ξαναπιάσῃς;—Καὶ ἄλλους, μὰ τὸν Δία, εἶπε, λαμβάνω βοηθοὺς ἀντὶ ἀμοιβῆς διὰ τὴν σύλληψίν του.—Τί δὲ λέγεις περὶ τοῦ ἑξῆς, εἶπεν· Ἐάν κανεὶς τῶν δούλων σου ἀρρωστᾷ, τὸν περιποιεῖσαι καὶ προσκαλεῖς ἰατροὺς διὰ νὰ μὴ ἀποθάνῃ;—Πολὺ μάλιστα, εἶπε.—Ἐάν δὲ κανεὶς ἀπὸ τοὺς γνωστούς σου, εἶπεν, ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ

ρος ὢν κινδυνεύει δι' ἐνδειαν ἀπολέσθαι, οὐκ οἶε σοι ἄξιον εἶναι ἐπιμεληθῆναι ὅπως διασωθῇ; καὶ μὴν οἶσθαι γε ὅτι οὐκ ἀγνώμων ἐστὶν Ἐρμογένης, αἰσχύνοιο δ' ἂν, εἰ ὠφελούμενος ὑπὸ σοῦ μὴ ἀνταπολοίῃ σε· καίτοι τὸ ὑπερήτην ἐκόντα τε καὶ εὖνουν καὶ παραμόνιμον [καὶ τὸ κελεύόμενον ἱκανὸν ποιεῖν] ἔχειν καὶ μὴ μόνον τὸ κελεύόμενον ἱκανὸν ὄντα ποιεῖν, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ἀπ' ἑαυτοῦ χρήσιμον εἶναι καὶ προνοεῖν καὶ προβουλεύεσθαι πολλῶν οἰκετῶν οἶμαι ἀντάξιον εἶναι. οἱ μέντοι ἀγαθοὶ οἰκονόμοι, ὅταν τὸ πολλοῦ ἄξιον μικροῦ ἐξῇ πείρασθαι, τότε φασὶ δεῖν ἀνείσθαι· νῦν δὲ διὰ τὰ πράγματα εὐωνοτάτους ἐστὶ φίλους ἀγαθοὺς κτήσασθαι. καὶ ὁ Διδώωρος· Ἀλλὰ καλῶς γε, ἔφη, λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ κέλευσον ἐλθεῖν ὡς ἐμὲ τὸν Ἐρμογένην. Μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε νομίζω γὰρ οὕτε σοι κάλλιον εἶναι τὸ καλέσαι ἐκείνον τοῦ αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς ἐκείνον οὐτ' ἐκείνῳ μεῖζον ἀγαθὸν τὸ πρραθῆναι ταῦτα ἢ σοί. οὕτω δὲ ὁ Διδώωρος ὥχετο πρὸς τὸν Ἐρμογένην· καὶ οὐ πολὺ τελέσας ἐκτήσατο φίλον, ὃς ἔργον εἶχε σκοπεῖν ὅτι ἂν ἢ λέγων ἢ πράττων ὠφελοίη τε καὶ εὐφραίνουσι Διδώωρον.

χρησιμώτερος ἀπὸ τοὺς δούλους, κινδυνεύη νὰ καταστραφῇ ἀπὸ ἐνδεῖαν, δὲν νομίζεις, ὅτι: ἀξίζει νὰ φροντίσῃς δι' αὐτόν, ὥστε νὰ διασωθῇ; καὶ ὅμως γνωρίζεις, βέβαια, ὅτι ὁ Ἑρμογένης δὲν εἶναι ἀγνώμων καὶ θὰ ἐντρέπετο, ἐὰν ὠφελομένου ἀπὸ σέ δὲν σοῦ ἀνταπεδίδε τὴν ὠφέλειαν· καὶ ὅμως τὸ νὰ ἔχῃς ὑπηρέτην καὶ θεληματικὸν καὶ καλοδιάθετον καὶ παντασινὸν καὶ ὁ ὅποιος δὲν εἶναι μόνον ἱκανὸς νὰ κάμνῃ, ὅ,τι τοὺ διατάξουν, ἀλλ' ἤμπορεῖ καὶ μόνος τοῦ νὰ ὑπηρετῇ καὶ νὰ προνοῇ καὶ νὰ προσκέπτεται, νομίζω, ὅτι ὁ τοιοῦτος ὑπηρέτης ἀξίζει ὅσον πολλοὶ δούλοι μαζί. Οἱ καλοὶ ὅμως οἰκονόμοι, ὅταν παρουσιάζεται εὐκαιρία ν' ἀγοράσουν ἀντὶ μικρᾶς τιμῆς ἐκεῖνον, ποῦ ἔχει μεγάλην τιμὴν, τότε λέγουν, ὅτι πρέπει ν' ἀγοράσουν· τὴν δὲ ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων εἶναι δυνατόν ν' ἀγοράσῃ κανεὶς φίλους καλοὺς εὐθνηγοτάτους. Καὶ ὁ Διόδωρος: Ἀλλὰ σωστὰ βέβαια, εἶπε, λέγεις, ὦ Σωκράτη, καὶ παράγγειλε τὸν Ἑρμογένην νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμέ.—Μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν θὰ παραγγείλω· διότι νομίζω, ὅτι οὔτε διὰ σέ εἶναι καλύτερον νὰ τὸν καλέσῃς ἀπὸ τὸ νὰ ἔλθῃς σὺ πρὸς ἐκείνον, οὔτε δι' ἐκεῖνον εἶναι μεγαλύτερον ἀγαθὸν τὸ νὰ πᾶς ἐσὺ πρὸς αὐτόν καὶ ὅχι αὐτός νὰ ἔλθῃ σ' ἐσένα. Τοιοῦτοτρόπως, λοιπόν, ὁ Διόδωρος μετέβη πρὸς τὸν Ἑρμογένην· καὶ χωρὶς νὰ δαπανήσῃ πολὺ ἀπέκμησε φίλον, ὁ ὅποιος εἶχεν ὡς κύριον ἔργον νὰ σκέπτεται τί λέγων ἢ πράττων θὰ ὠφέλει· καὶ θὰ τῷχαρίστει τὸν Διόδωρον.

μεταγλώττιση στή δημοτική
ΓΙΩΡΓΟΣ ΟΔ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

(Α.)

Πολλές φορές απόρησα με ποιὰ τελοσπάντων επιχειρήματα έπεισαν τούς Ἀθηναίους δικαστές οἱ κατήγοροι τοῦ Σωκράτη, ὅτι τάχα ἦταν ἄξιος νά θανατωθεῖ ἀπό τήν πολιτεία. Ἡ μήνυση ἐναντίον του κάτι τέτοια ἔλεγε: «Ἄδικεῖ ὁ Σωκράτης, ἐπειδὴ δὲν πιστεύει στοὺς θεοὺς ποὺ πιστεῦουν ὅλοι οἱ πολῖτες, ἀλλὰ προσκαθεῖ νά εἰσαγάγει ἄλλες νέες δευτερεύουσες θεότητες (δαιμόνια): ἄδικεῖ ἐπίσης καὶ γιατί διαφθείρει τὰ ἥθη τῶν νέων». Πρῶτα - πρῶτα, λοιπόν, ποῖο γεγονός ἔφερε σὰν ἀπόδειξη ὅτι τάχα δὲν πίστευε στοὺς θεοὺς τῆς πόλης; Γιατί ὁ Σωκράτης καὶ θυσιῆς πρόσφερε φανερά, ἄλλοτε σὺν σπίτι του καὶ ἄλλοτε στοὺς κοινούς βωμοὺς τῆς πόλης, καὶ φανερά ἐπίσης χρησιμοποιοῦσε τὴ μαντική. Καὶ εἶχε βέβαια διαδοθεῖ ἡ φήμη, πὼς ὁ Σωκράτης ἰσχυριζόταν ὅτι τὸ δαιμόνιό του τοῦ πρόλεγε ἢ τοῦ ὑπόδειχνε διάφορα πράγματα, καὶ ἀπ' αὐτὸ ἴσα - ἴσα προπαντὸς νομίζω, ὅτι τὸν κατηγόρησαν ὅτι ἔφερνε νέα δαιμόνια. Αὐτὸς ὅμως τίποτα νεώτερο δὲν ἔφερνε ἀπ' ὅσα ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἀναγνωρίζοντας τὴ θεϊκὴ δύναμη τῆς μαντικῆς χρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν, τίς φωνὲς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, τίς συντυχίες τους μὲ ἀνθρώπους καὶ τὰ φυσικὰ σημάδια καὶ τὰ σπλάγχνα τῶν θυμάτων (ἱεροσκοπία). Γιατί καὶ αὐτὰ

πιστεῦουν, ὅτι δὲν εἶναι τὰ πουλιὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ συναντᾶνε στὸ δρόμο, ποὺ ξέρουν τὰ συμφέροντα ἐκείνων ποὺ καταφεύγουν στὴ μαντική, ἀλλὰ πὼς οἱ θεοὶ διαμέσου αὐτῶν τὰ φανερώνουν. Κι ὁ Σωκράτης τὸ ἴδιο παραδεχότανε. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι λένε ὅτι ἀπὸ τὰ πουλιὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συναντοῦν ἀποτρέπινται καὶ προτρέπονται νά κάνουν ὁτιδήποτε. Κι ὁ Σωκράτης, ὅπως ἀκριβῶς σκεφτόταν, ἔτσι καὶ ἔλεγε. Ἐλεγε δηλαδὴ, ὅτι τὸ δαιμόνιο τοῦ φάνερνε (τί νά κάνει καὶ τί νά μὴν κάνει). Καὶ σὲ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τὸν συναναστρέφονταν (δηλαδὴ στοὺς φίλους του ἢ τοὺς «μαθητές» του) προέλεγε ἄλλα νά κάνουν καὶ ἄλλα νά μὴν κάνουν, ἐπειδὴ τὸ δαιμόνιο ἔτσι τοῦ φάνερνε. Κι ὅσοι τὸν ἄκουγαν τοὺς ἔβγαине σὲ καλὸ, ἐνῶ ὅσοι δὲν τὸν ἄκουγαν μετένοιωναν. Κι' ὅμως ποῖος δὲ θὰ παραδεχτεῖ, ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν ἤθελε οὔτε ἡλίθιος οὔτε ἀλαζυνικὸς νά φαίνεται στοὺς φίλους του; Θὰ φαινόταν ὅμως καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο ἂν, προλέγοντας κάτι σὰν φανερωμένο σ' αὐτὸν ἀπ' τὸ Θεό, ἀποδειχνόνταν ἔπειτα ψεύτης. Εἶναι λοιπὸν φανερό ὅτι δὲ θὰ προμάντευε τίποτα, ἂν δὲν ἦταν βέβαιος ὅτι θὰ βγεῖ ἀληθινὸ. Κι αὐτὴ τὴν πεποίθησιν σὲ ποῖον ἄλλο μπορεῖ νά τὴν ἔχει κανεὶς παρὰ στὸ Θεό; Ἀφοῦ ὅμως πίστευε στοὺς θεοὺς, πὼς δὲν παραδεχότανε ὅτι ὑπάρχουν θεοί;

Ἀλλὰ ἀκόμα ἔκανε καὶ τὰ ἐξῆς στοὺς φίλους του. Δηλαδὴ γιὰ ὅσα πράγματα ἔχουν ἐκβαση ἀναγκαστικὴ συμβούλευε (τοὺς φίλους του) νά τὰ κάνουν ὅπως νόμιζαν ὅτι θὰ γίνουν καλύτερα, ἐνῶ γιὰ κεῖνα ποὺ ἡ ἐκβασὴ τους δὲν εἶναι γνωστὴ, τοὺς ἔστειλε στὴ μαντικὴ (γιὰ νά μάθουν) ἂν πρέπει νά τὰ κάνουν. Κι ἔλεγε ὅτι ὅσοι πρόκειται νά κυβερνήσουν καλὰ τὸ στίτι τους ἢ τὴν πόλιν,

αὐτοὶ εἶχαν ἀνάγκη μαντικῆς. Γιατί τὸ νὰ γίνεαι κανεὶς καλὸς οἰκοδόμος ἢ χαλκουργὸς ἢ γεωργὸς ἢ ἱκανὸς νὰ κυβερνάει ἀνθρώπους ἢ νὰ ἀσχολεῖται στὴν πολιτικὴ ἢ καλὸς λογιστὴς ἢ καλὸς οἰκονόμος ἢ καλὸς στρατηγός, ὅλα τοῦτα τὰ θεωροῦσε ὅτι μποροῦν νὰ διδασχτοῦν καὶ ν' ἀποχτηθοῦν μετὰ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη. Ἐνῶ τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτά, ἔλεγε, οἱ θεοὶ τὰ φυλάττει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ τους καὶ κανένα τους δὲν εἶναι φανερό τοὺς ἀνθρώπους. Γιατί οὔτε σὲ κεῖνον ποὺ φύτεψε καλὰ ἔναν ἀγρὸ εἶναι φανερό ποιοὺς θὰ τὸν καρπωθεῖ, οὔτε σὲ κεῖνον ποὺ ἔχτισε ἕνα σπίτι εἶναι φανερό ποιοὺς θὰ τὸ κατοικήσει, οὔτε στὸ στρατηγὸ εἶναι φανερό ἂν συμφέρει νὰ εἶναι στρατηγός οὔτε στὸν πολιτικὸ εἶναι φανερό ἂν συμφέρει νὰ εἶναι κυβερνήτης τῆς πόλης, οὔτε σὲ κεῖνον ποὺ παντρεύτηκε μιὰν ὥραία γυναῖκα γιὰ νὰ εὐφραίνεται εἶναι φανερό ἂν δὲ θὰ λυπηθεῖ ἐξαιτίας τῆς, οὔτε σὲ κεῖνον ποὺ ἔκανε ἰσχυροὺς συγγενεῖς μέσα στὴν πόλιν εἶναι φανερό ἂν γιὰ χάριν τους δὲ θὰ στερηθεῖ τὴν πόλιν.

Ἐκεῖνοι ποὺ νομίζουν, ἔλεγε, ὅτι κανένα δαιμόνιο δὲν ὑπάρχει γιὰ τοῦτα, ἀλλὰ ὅτι ὅλα τὰ κατάνοεῖ ἡ ἀνθρώπινη σκέψη εἶναι τρελλοί. Κι εἶναι τρελλοὶ καὶ ὅσοι ρωτᾶνε τὸ μαντεῖο γιὰ κεῖνα τὰ πράγματα ποὺ ἔδωσαν οἱ θεοὶ τοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ τὰ διακρίνουν μόνοι τους ἀφοῦ τὰ ἐρευνήσουν. Π.χ. ἂν κανένας ρωτοῦσε ποιὸν ἀπ' τοὺς δυὸ εἶναι προτιμότερο νὰ πάρει γιὰ τὸ ἀμάξι του, ἀνθρώπο ποὺ ξέρει νὰ κρατάει χαλινάρια ἢ ἀνθρώπο ποὺ δὲν ξέρει, ἢ ποιὸν ἀπ' τοὺς δυὸ εἶναι προτιμότερο νὰ πάρει γιὰ τὸ πλοῖο του, ἀνθρώπο ποὺ ξέρει νὰ κυβερνάει ἢ ἀνθρώπο ποὺ δὲν ξέρει, ἢ ὅσοι ρωτᾶνε νὰ μάθουν ἀπ' τοὺς θεοὺς ἐκεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ τὰ μάθουν ἀφοῦ τὰ ἀριθμήσουν ἢ τὰ μετρήσουν ἢ τὰ ζυγίσουν, οἱ τέτοιοι

νόμιζε ὅτι κάνουν ἀσέβεια. Κι ἔλεγε ὅτι ὅσα μᾶς ἔδωσαν οἱ θεοὶ γιὰ νὰ τὰ κάνουμε ἀφοῦ τὰ μάθουμε, αὐτὰ νὰ τὰ μαθαίνουμε, ἐνῶ ὅσα δὲν εἶναι φανερά στοὺς ἀνθρώπους νὰ προσπαθοῦμε νὰ τὰ πληροφωροῦμαστε ἀπὸ τοὺς θεοὺς μετὰ τὴν μαντικὴ. Γιατί οἱ θεοὶ προλέγουν σὲ κείνους ποὺ μετὰ εὐμένεια βλέπουν.

Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀκόμα ἦταν τὸ δίχως ἄλλο ἄνθρωπος πάντα ὀλοφάνερος. Γιατί καὶ τὸ πρῶτ' τοὺς περιπάτους καὶ τὰ γυμναστήρια πήγαινε, καὶ τίς ὥρες ποὺ ἡ ἀγορὰ ἦταν γεμάτη παρουσάζοντες ἐκεῖ, καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ μέρα ἐκεῖ βρισκότανε, ὅπου ἐμελλε νὰ συναντηθεῖ μετὰ τοὺς πρὸ πολλοὺς. Καὶ τὸ πρὸ πολλοῦ μιλοῦσε, κι ὅσοι ἤθελαν μποροῦσαν νὰ τὸν ἀκούσουν. Καὶ κανεὶς ποτε ὥς τώρα καμμιὰν ἀσέβεια ἢ ἀνοσιότητα οὔτε εἶδε τὸ Σωκράτη νὰ κάνει οὔτε τὸν ἄκουσε νὰ λέει. Γιατί δὲν συζητοῦσε γιὰ τὴ φύσιν τῶν πάντων, καθὼς οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους φιλόσοφους, ἐξετάζοντας δηλαδὴ πῶς εἶναι φτιαγμένος ὁ κόσμος, ὅπως τὸν ἀποκαλοῦσαν οἱ φιλόσοφοι, καὶ ἀπὸ ποιῆς ἀναγκαῖες αἰτίες συμβαίνει τὸ καθένα ἀπ' τὰ οὐράνια φαινόμενα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνους ποὺ ἀσχολοῦνταν μετὰ τέτοια τοὺς ἀπόδειχνε ἀνόητους. Καὶ πρῶτα - πρῶτα, σχετικὰ μ' αὐτοὺς τοὺς φιλόσοφους ἐξέταξε ποιὸν ἀπὸ τὰ δύο ἄραγε συνέβαινε: ἐπειδὴ νομίσανε ὅτι ἀρκετὰ πιά γνώρισαν τ' ἀνθρώπινα πράγματα περνᾶνε στὴν ἐξέταση τῶν τέτοιων (οὐράνιων φαινομένων κλπ.), ἢ παραβλέποντας τ' ἀνθρώπινα κι ἐξετάζοντας τὰ θεῖα, νομίζουν ὅτι κάνουν τὸ καθήκον τους. Κι ἀποροῦσε πῶς δὲν τὸ καταλαβαίνουν ὀλοφάνερα, ὅτι αὐτὰ δὲν μποροῦν οἱ ἀνθρώποι νὰ τὰ βρουν. Ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πάρα πολλὴ περηφανεύονται γιὰτὶ μιλοῦν γιὰ τέτοια πράγματα, δὲν ἔχουν τίς ἴδιες γνώμες μεταξὺ τους, ἀλλὰ εἶναι μεταξὺ

τους ὅπως οἱ τρελλοί. Γιατί κι ἀπ' τοὺς τρελλοὺς ἄλλοι οὐτε τὰ φοβερά φοβοῦνται, ἐνῶ ἄλλοι κι αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι φοβερά τὰ φοβοῦνται, ἄλλοι νομίζουν ὅτι οὐτε μπροστὰ στὸν κόσμον εἶναι αἰσχρὸ νὰ λένε ἢ νὰ κάνουν ὅτι δὲν πρέπει κι ἄλλοι νομίζουν ὅτι οὐτε νὰ παρουσιάξονται δὲν πρέπει μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, ἄλλοι πάλι οὐτε καὶ οὐτε βαιὸ οὐτε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὰ θεῖα τιμῶν, κι ἄλλοι σέβονται καὶ τὶς πέτρες καὶ τὰ ὅποια ξύλα καὶ τὰ θηρία. Ὅμοια κι ἐκεῖνοι ποὺ ἐρευνοῦν μὲ προσοχὴ γιὰ τὴ φύση τῶν πάντων, ἄλλοι ἔχουν τὴ γνώμη ὅτι ἓνα μόνο εἶναι τὸ "Ὀν κι ἄλλοι ὅτι τὸ πλῆθος τοὺς εἶναι ἄπειρο, ἄλλοι ὅτι τὰ πάντα κινοῦνται αἰώνια, κι ἄλλοι ὅτι τίποτα καὶ ποτὲ δὲ θὰ κινήθῃ, ἄλλοι πάλι ὅτι ὅλα γίνονται καὶ καταστρέφονται, κι ἄλλοι ὅτι οὐτε θὰ γίνει ποτὲ τίποτα οὐτε θὰ καταστραφεῖ. Κι ἔκανε γι' αὐτοὺς τοὺς φιλόσοφους τὴν ἐξῆς παρατήρηση: ἄραγε, καθὼς ἐκεῖνοι ποὺ μαθαίνουν τ' ἀνθρώπινα πράγματα νομίζουν πῶς ὅτι-δήποτε μάθουν, αὐτὸ καὶ στὸν ἑαυτὸ τοῦς καὶ σ' ὅποιον ἄλλον θέλουν θὰ τὸ κάνουν, ἔτσι κι ἐκεῖνοι ποὺ ἐρευνοῦν τὰ θεϊκὰ νομίζουν ὅτι, ἀφοῦ μάθουν μὲ ποιоὺς νόμους γίνεται τὸ καθένα, θὰ κάνουν ὅταν θέλουν κι ἀνέμους καὶ βροχὲς κι ἐποχὲς τοῦ χρόνου κι ὅ,τι ἄλλο ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τέτοια; Ἡ τίποτα τέτοιο δὲν ἐλπίζουν, ἀλλὰ τοὺς εἶναι ἀρκετὸ νὰ μάθουν μόνο, πῶς γίνεται τὸ καθένα ἀπὸ τὰ τέτοια φαινόμενα; Γιὰ κείνους λοιπὸν ποὺ ἀσχολοῦνται μ' αὐτά, τέτοια ἔλεγε. Αὐτοὺς δὲ πάντα, γύρω ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα συζητοῦσε, ἐξετάζοντας τί εἶναι εὐσέβεια, τί εἶναι ἀσέβεια, τί εἶναι καλὸ, τί εἶναι αἰσχρὸ, τί εἶναι δίκαιο, τί εἶναι ἄδικο, τί εἶναι σωφροσύνη, τί εἶναι μανία, τί εἶναι ἀνδρεία, τί εἶναι δειλία, τί εἶναι πόλη, τί εἶναι πολιτικὸς ἄνθρωπος, τί εἶναι διακυβέρνηση ἀνθρώπων, τί εἶναι

ἐντρας ἱκανὸς νὰ κυβερνάει ἄνθρωπους, καὶ γιὰ ἄλλα, τοὺ ὅσοι τὰ ξέρανε τοὺς θεωροῦσε ὅτι ἦταν τέλεια μορφωμένοι, κι ὅσοι δὲν τ'ἄξεραν θεωροῦσε ὅτι δίκαια θὰ τοὺς ἰνόμεζαν δουλόφρονες.

Γιὰ ὅσα λοιπὸν δὲν ἐφάνερον ποιά γνώμη εἶχε, καθόλου παράξενο ποὺ ἐξαιτίας τοὺς οἱ δικαστὲς τὸν ἔκριναν αθεμενά. Κι ὅσα ὅλοι τὰ γνώριζαν δὲν εἶναι παράξενο τοῦ αὐτὰ δὲν τ'ἄλλαβαν ὑπόψῃ. Δηλαδή ὅταν κάποτε ἔγινε βουλευτὴς καὶ ὀρκίστηκε τὸ βουλευτικὸν ὅρκο, μὲ τὸν ποῖο, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, ἀποχοῦσε τὴ βουλευτικὴ ιδιότητα, κι ἔγινε ἐπιστάτης στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐπειδὴ ὁ δῆμος, ἀντίθετα στοὺς νόμους, ἐπιθυμοῦσε ἰὲ μιὰν ἀπόφαση νὰ σκοτώσει ὅλους ποὺ ἦταν μὲ τὸ θράσυλλο καὶ τὸν Ἑρασινίδη, δὲ θέλησε (ὁ Σωκράτης) ἂ βάλει τὸ ζήτημα σὲ ψηφοφορία, ἀν καὶ ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ ὁ δῆμος ὀργιζότανε ἐναντίον του, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πολλοὶ ἱσχυροὶ τὸν ἀπειλοῦσαν. Ἀλλὰ προτίμησε νὰ κρατήσει τὸν ὅρκο του παρὰ νὰ χαριστεῖ στὸ δῆμο καὶ νὰ προφυλαχτεῖ ἀπὸ κείνους ποὺ τὸν ἀπειλοῦσαν. Γιατί ἐπιλέξον πιστεῦσε ὅτι οἱ θεοὶ φροντίζουν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅχι μὲ τὸν τρόπο ποὺ παραδέχονται οἱ περισσότεροι. Αὐτοὶ δηλαδή φαντάζονται ὅτι οἱ θεοὶ ἄλλα τὰ ξέρουν κι ἄλλα δὲν τὰ ξέρουν. Ὁ Σωκράτης ὅμως εἶχε τὴ γνώμη ὅτι οἱ θεοὶ ὅλα τὰ ξέρουν, κι ὅσα λέγονται κι ὅσα ἴνονται κι ὅσα σιωπηρὰ ἀποφασίζονται, κι ὅτι εἶναι ἀρόντες παντοῦ καὶ προλέγουν στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

Ἀπορῶ λοιπὸν μὲ τί τρόπο τελοςπάντων ἐπείστηκαν ἱ Ἀθηναῖοι ὅτι δὲν ἦταν εὐσεβὴς σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τοὺς εὐσεβεῖς ὁ Σωκράτης, ὁ ὁποῖος τίποτα ἀσεβὲς οὐτε εἶπε ὅτε ἔκανε ποτὲ, ἀλλὰ ἔλεγε καὶ ἔκανε τέτοια, ποὺ ὅταν

κάνεις τὰ λέει κι ὅταν τὰ κάνει, θά ἦταν καὶ θά θεωρῶνταν πάρα πολὺ εὐσεβής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II.

Ἀλλὰ παράδοξο μοῦ φαίνεται καὶ τὸ ὅτι ἐπέστηκαν μερικοί, ὅτι τάχα ὁ Σωκράτης διέφθειρε τοὺς νέους, ὁ ὅποιος, κοντὰ στὰ ὅσα ἔχουμε περὶ ἠθικὰ χαρίσματα, πρῶτα στὰ ἀφροδίσια καὶ στὰ φαγητὰ ἦταν ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὁ πρῶτος μετρημένος, ἔπειτα στὸ χειμῶνα καὶ στὸ καλοκαίρι καὶ σ' ὅλους τοὺς κόπους πολὺ ὑπομονετικός, κι ἀκόμα στὸ νὰ ἔχει μέτριες ἀνάγκες τόσο συνηθισμένος, ὥστε ἔχοντας πάρα πολὺ λίγα πράγματα, πάρα πολὺ εὐκόλως νὰ θεωρεῖ ὅτι ἔχει ἀρκετὰ. Πῶς λοιπὸν ἀφοῦ αὐτὸς ἦταν τέτοιος μποροῦσε νὰ κάνει τοὺς ἄλλους ἢ ἀσεβεῖς ἢ παράνομους ἢ λαίμαργους ἢ μαλθακοὺς στὸν κόπο; Ἀντίθετα πολλοὺς ἀνάγκασε ν' ἀψῶνι αὐτὲς τὶς κακίες, ἀφοῦ τοὺς ἔβαλε μέσα τους τὴν ἀγάπη τῆς ἀρετῆς καὶ τοὺς ἔδινε ἐλπίδες, ὅτι ἂν φροντίζουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους θὰ γίνουν καλοὶ καὶ ἀγαθοί. Κι ὅμως τοῦλάχιστο ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ὑποσχέθηκε ὅτι εἶναι δάσκαλος αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ φαίνεται ἐνῆρτος, ἔκανε αὐτοὺς ποὺ τὸν συναναστρέφονταν νὰ ἐλπίζουν, ὅτι ἂν τὸν μιμοῦνται θὰ γίνουν ὅμοιοι μ' αὐτόν. Ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὸ σῶμα του κι ὁ ἴδιος δὲν τὸ παραμελοῦσε, κι ἐκείνους, ποὺ τὸ παραμελοῦσαν δὲν τοὺς ἐπαινοῦσε. Τὸ νὰ κοιτιάξει λοιπὸν κανεὶς ὑπερβολικὰ τρώγοντας μέχρι νὰ σκάσει τὸ ἀποδοκίμαζε, ἐνῶ τὸ νὰ κοιτιάξει κανεὶς ἀρκετὰ γιὰ ὅσα ἡ ψυχὴ εὐχάριστα τὰ δέχεται, τὸ ἐπιδοκίμαζε. Γιατὶ ἔλεγε ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς κι ἀρκετὰ ὑγιεινὸς εἶναι καὶ τῇ φροντίδᾳ γιὰ τὴν ψυχὴ δὲν ἐμποδίζει.

Κι ὅμως δὲν ἦταν οὔτε μαλθακὸς οὔτε ἀλαζονικός, μήτε στὴ φορεσιὰ μήτε στὰ παπούτσια μήτε στὴν ὑπόλοιπη διαίτα. Κι ἀκόμα οὔτε φιλοχρημάτωντος ἔκανε κείνους ποὺ τὸν συναναστρέφονταν. Γιατὶ καὶ τὶς ἄλλες ἐπιθυμίες τοὺς ἔκανε νὰ τὶς κόβουν, κι ἀπὸ κείνους ποὺ ἐπιθυμοῦσαν τὴ συναναστροφὴν του δὲν ἔπαιρνε λεφτά. Μὲ τὸ νὰ στέκει μακριὰ ἀπὸ τοῦτο τὸ κακὸ, πίστευε πῶς κερδίζει τὴν ἐλευθερίαν του. Κι ἐκείνους ποὺ ἔπαιρναν μισθὸ γιὰ τὴν διδασκαλίαν τους τοὺς ὀνόμαζε δούλους ποὺ πουλοῦν τὸν ἑαυτὸ τους γιὰ λεφτά, ἐπειδὴ ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ συζήτῃν μ' αὐτοὺς ἀπ' τοὺς ὁποίους ἔπαιρναν τὸ μισθό. Κι ἀποροῦσε, ἂν κανεὶς ποὺ εἶχε γιὰ ἐπαγγέλμα τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς θάπαιρνε λεφτά καὶ δὲ θὰ θεωροῦσε ὅτι τὸ μεγαλύτερο κέρδος θὰ εἶχε ἂν ἀποχτήσῃ ἕναν καλὸ φίλο, ἀλλὰ θὰ φοβοῖτο μήπως ἐκεῖνος ποὺ θὰ γινόταν καλὸς κι ἀγαθὸς δὲ θὰ χρωστοῦσε τὴν πρῶτη μεγάλη εὐγνωμοσύνη σ' αὐτόν ποὺ τὸν εὐεργέτησε τόσο πάρα πολὺ. Ὁ Σωκράτης ὅμως ποτὲ ὡς τώρα δὲν ὑποσχέθηκε σὲ κανέναν ὅτι διδάσκει τίποτα τέτοιο, ἀλλὰ πίστευε ὅτι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τὸν συναναστρέφονταν ὅσοι ἀποδεχτοῦν ὅσα ἀκριβῶς αὐτὸς ἐπιδοκίμαζε, σ' ὅλην τους τὴν ζωὴν καὶ μὲ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ἀναμεταξὺ τους θὰ γίνουν φίλοι καλοί. Πῶς λοιπὸν ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι δυνατό νὰ διαφθερίει τοὺς νέους; Ἐκτὸς ἂν ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἀρετὴ εἶναι διαφθορά.

Ἀλλὰ μὰ τὴν ἀλήθεια, ὁ κατήγορος ἰσχυρίστηκε ὅτι ὁ Σωκράτης ἔκανε κείνους ποὺ τὸν συναναστρέφονταν νὰ περιφρονοῦν τοὺς ὑπάρχοντες νόμους, λέγοντας ὅτι τάχα ἦταν ἀνόητο τοὺς ἀρχοντας τῆς πόλεως νὰ τοὺς διορίζουμε ἐκλέγοντάς τους μὲ κοικιὰ, ἐνῶ ἕναν κυβερνήτην πλοίου διορισμένο μὲ κοικιὰ κανεὶς νὰ μὴ θέλει νὰ χρησιμοποιεῖ,

οὔτε ἕναν χτίστη, οὔτε αὐλήτῃ, οὔτε γιὰ ὅποιεσδήποτε παρόμοιες ὑποθέσεις, πού κι ἂν ἀποτύχουν, πολὺ λιγώτερες ζημιές προξενοῦν, ἀπ' ὅσες οἱ ὑποθέσεις τῆς πόλης ὅταν ἀποτυχαίνουν. Τὰ τέτοια λόγια ἰσχυρίστηκε ὅτι ξεσηκώνουν τὰ μυαλὰ τῶν νέων, ὥστε νὰ περιφρονοῦν τὸ κατεστημένο πολίτευμα καὶ νὰ τοὺς κάνουν βίαιους. Ἐγὼ ὁμῶς νομίζω ὅτι ἐκεῖνοι πού εἶναι φρόνιμοι καὶ πιστεύουν ὅτι θὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ διδάσκουν αὐτὰ πού συμφέρουν στοὺς πολίτες, καθόλου δὲν γίνονται βίαιοι, ἐπειδὴ ξέρουν ὅτι μέσα στὴ βία ὑπάρχουν ἔχθρες καὶ κίνδυνοι, ἐνῶ μὲ τὴν πειθὴ καὶ ἀκίνδυνα καὶ φιλικὰ τὰ ἴδια πράγματα γίνονται.

Γιατὶ ἐκεῖνοι πού ὑποστήκανε βία, ἐπειδὴ στερήθηκαν κάτι, μισοῦν, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ἐπέστηκαν, ἐπειδὴ εὐεργετήθηκαν ἀγαποῦν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ βία χαρακτηριστικὸ ἀνθρώπων πού ἔχουν φρόνησι, ἀλλὰ ἐκείνων πού ἔχουν δύναμη χωρὶς φρόνησι. Ἀλλὰ δοῦμα, ἐκεῖνος πού τολμάει νὰ μεταχειρίζεται βία θὰ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ὄχι λίγους συμμάχους, ἐνῶ ἐκεῖνος πού μπορεῖ νὰ πείθει, ἀπὸ κανέναν. Γιατὶ καὶ μόνος του θὰ πίστευε ὅτι μπορεῖ νὰ πείθει, καὶ καθόλου δὲ συμβαίνει σὲ κάτι τέτοιους νὰ σκοτώσκει. Γιατὶ ποὺς θάθελε περισσότερο νὰ σκοτώσει κάποιον παρὰ νὰ τὸν χρησιμοποιεῖ ζωντανό, ἀφοῦ τὸν πείσει;

Ἀλλὰ, ἰσχυρίστηκε ὁ κατήγορος, ἐπειδὴ ἔγιναν μαθητὲς τοῦ Σωκράτη ὁ Κριτίας καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, πέρα πολλὰ κακὰ ἔκαναν στὴν πόλη. Γιατὶ ἀπὸ τῇ μιᾷ μεριᾷ ὁ Κριτίας ἀπ' ὅλους τοὺς ἄντρες τῆς ὀλιγαρχίας ἔγινε ὁ πιὸ πλεονέκτης καὶ βίαιος (καὶ φονικός), καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπ' ὅλους τοὺς ἄντρες τῆς δημοκρατίας ὁ πιὸ ἐκδοτος καὶ ἀλαζονικός (καὶ βίαιος). Ἀλλὰ

ἐγὼ, ἂν ἐκεῖνοι οἱ δύο ἔκαναν τίποτα κακὸ στὴν πόλη δὲ θ' ἀπολογηθῶ. Μὰ θὰ διηγηθῶ πῶς ἔγινε ἡ γνωριμία τους μὲ τὸ Σωκράτη. Ἦταν δηλαδὴ τοῦτοι οἱ δύο ἄντρες ἀπὸ τῇ φύσει τοὺς οἱ πιὸ φιλόδοξοι ἀπ' ὅλους τοὺς Ἀθηναίους, ἐπειδὴ ἤθελαν τὰ πάντα νὰ γίνονται ἀπ' αὐτοὺς καὶ ν' ἀπογοιτῇσουν αὐτοὶ ἀπ' ὅλους τὸ μεγαλύτερο ὄνομα. Ἦξεραν ἐπίσης, ὅτι ὁ Σωκράτης μὲ ἐλάχιστα λεφτὰ ζοῦσε χωρὶς καμμιά ἀνάγκη καὶ ἦταν σ' ὅλες τὶς ἡδυνὲς πάρα πολὺ μετρημένος καὶ ὅτι ὅλους πού συζητοῦσαν μαζί του τοὺς μεταχειρίζεσθαι, ὅταν μιλοῦσε, ὅπως ἤθελε. Κι ἐπειδὴ τὰ βλέπαν αὐτὰ καὶ ἦταν τέτοιον ὅπως τοὺς περιγράψαμε παραπάνω, παιδὶ ἀπ' τὰ δύο θὰ παραδεχτεῖ κανεὶς. Ὅτι ἐπειδὴ πεθύμησαν τῇ ζωῇ καὶ τῇ σωφροσύνῃ πού ἐκεῖνος εἶχε, γι' αὐτὸ ἐπιζητήσανε τὴ διδασκαλίαν του, ἢ ἐπειδὴ νομίσανε, ὅτι ἂν συναναστραφοῦν μ' αὐτὸν θὰ γίνουν ἱκανώτατοι καὶ στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα; Ἐγὼ βέβαια νομίζω, ὅτι ἂν ὁ θεὸς τοὺς ἔδινε νὰ διαλέξουν ἢ νὰ ζοῦν ὅλη τους τὴ ζωὴ ὅπως ἔβλεπαν τὸ Σωκράτη νὰ ζεῖ ἢ νὰ πεθάνουν, θὰ προτιμοῦσαν μάλλον νὰ πεθάνουν. Τὸ ἀποδείξανε ἄλλωστε μὲ ὅσα ἔπραξαν. Μόλις δηλαδὴ νομίσανε, πολὺ γρήγορα, ὅτι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους συντρόφους τους, ἀμέσως φεύγοντας μ' ἓνα πῆδημα ἀπ' τὸ Σωκράτη, ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν πολιτικὴν, πού γιὰ χάρι τῆς ἀκριβῆς ἐπιδιώξανε τὴ συναναστροφὴ τοῦ Σωκράτη.

Ἴσως λοιπὸν μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς σχετικὰ μ' αὐτὰ, ὅτι ὁ Σωκράτης ἔπρεπε νὰ μὴ διδάσκει τὰ πολιτικὰ στοὺς μαθητὲς του, πρὶν φρονιμέψουν. Κι ἐγὼ σ' αὐτὸ βέβαια δὲν ἀντιλέγω. Βλέπω ὁμῶς ὅτι βλῖν ὅσοι κάνουν τὸ δάσκαλο, καὶ τὸν ἑαυτὸ τους δείχνουν στοὺς μαθητὲς, μὲ ποῦ τὸν τρόπο δηλαδὴ κάνουν αὐτοὶ ὅσα διδάσκουν, καὶ

μέ τὸ λόγο τους τοὺς ὁδηγοῦν σὲ τοῦτο. Καὶ ξέρω ὅτι κι ὁ Σωκράτης ἔδειχνε τὸν ἑαυτὸ του στοὺς μαθητές του, ὅτι ἦταν καλὸς κι ἀγαθός, καὶ συζητοῦσε ὠραϊότατα γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ γιὰ τ' ἄλλα τ' ἀνθρώπινα. Καὶ ξέρω ὅτι κι ἐκεῖνοι ἦταν φρόνιμοι, ὅσον καιρὸ συναναστρέφονταν τὸ Σωκράτη, ὅχι γιατί φοβόντουσαν μήπως τοὺς τιμωρήσει ἡ τοὺς χτυπήσει ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ ἐπειδὴ τότε πίστευαν ὅτι αὐτὸ ἦταν τὸ καλότερο νὰ κάνουν. Ἰσως λοιπὸν μποροῦσαν νὰ ποῦν πολλοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ λένε ὅτι φιλοσοφοῦν, ὅτι ποτὲ ὁ δίκαιος δὲν μπορεῖ νὰ γίνεαι ἄδικος, οὔτε ὁ φρόνιμος ἀυθαίρετος, οὔτε σὲ τίποτ' ἄλλο ἀπὸ κείνα ποὺ μαθαίνονται μπορεῖ αὐτοὺς ποὺ τ'άμαθε νὰ γίνεαι ἀμόρφωτος. Ἐγὼ ὅμως σχετικὰ μ' αὐτὰ δὲν ἔχω αὐτὴν τὴ γνώμη. Γιατὶ παρατηρῶ ὅτι καθὼς ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀσχοῦν τὰ σώματα δὲν μποροῦν νὰ ἐκτελοῦν τὰ σωματικὰ ἔργα, ἔτσι καὶ τὰ ψυχικὰ ἔργα, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐξασκοῦν τὴν ψυχὴ δὲν μποροῦν νὰ τὰ ἐκτελοῦν, ἐπειδὴ οὔτε ὅσα πρέπει νὰ κάνουν μποροῦν νὰ τὰ κάνουν, οὔτε ἀπ' ὅσα πρέπει νὰ ἀπέχουν μποροῦν νὰ ἀπέχουν. Γιὰ τοῦτο κι οἱ πατέρες τοὺς γιούς τους, κι ἂν εἶναι φρόνιμοι, ὅμως τοὺς ἐμποδίζουν ἀπὸ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ ἡ συναναστροφή μὲ τοὺς ἐνάρετους εἶναι ἄσκησις τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ἡ συναναστροφή μὲ τοὺς πονηροὺς (εἶναι) καταστροφή. Καὶ εἶναι μάρτυρας σὲ τοῦτο κι ἐκεῖνος ἀπ' τοὺς ποιητὲς ποὺ λέει:

Ἄπ' τοὺς καλοὺς πάντα καλὸ θὰ μάθεις.

Ἄν πηγαίνεις μὲ τοὺς κακοὺς,
καὶ τὸ μυαλό ποὺ σοῦλαχε θὰ χάσεις.

Κι ἐκεῖνος ποὺ λέει:

Ὁ καλὸς ἄλλοτε κακὸς κι ἄλλοτε καλὸς εἶναι.

Κι ἐγὼ ἐπίσης συμφωνῶ μ' αὐτά. Γιατὶ βλέπω, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἔμμετρα φτιαγμένα ἔπῃ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὰ μελετᾶνε τὰ ξεχνᾶνε, ἔτσι καὶ σὲ κείνους ποὺ ἀμελοῦν τὰ λόγια τῶν δασκάλων ἔρχεται ἡ λησμονιά. Κι ὅταν κανένας λησμονήσει τὰ συμβουλευτικὰ λόγια, χάνει καὶ τὴν διάθεσι τῆς ψυχῆς ἐκείνην, ποὺ ὅταν τὴν εἴχε ἡ ψυχὴ ἐπιθυμοῦσε τὴ φρονιμάδα. Κι ὅταν κάποιος τὰ λησμονήσει αὐτά, καθόλου παράξενο νὰ ξεχνάει καὶ τὴ φρονιμάδα. Καὶ βλέπω ὅτι κι ἐκεῖνοι ποὺ παρασυρθήκανε στὸ πιστὸ κι ἐκεῖνοι ποὺ κυλίστηκαν μέσα στοὺς ἔρωτες, λιγότερο μποροῦν καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ ὅσα πρέπει καὶ ν' ἀπέχουν ἀπ' ὅσα δὲν πρέπει. Γιατὶ πολλοὶ, ποὺ μποροῦσαν, πρὶν ἀγαπήσουν, νὰ μὴν ξεοδεύουν τὰ λεφτά τους, ἅμα ἀγαπήσουν δὲν μποροῦνε πιά. Κι ἀφοῦ καταξοδέψουν τὰ λεφτά τους, δὲν ἀποφεύγουν τὰ κέρδη ἐκεῖνα ποὺ προτῆτερα τ' ἀπόφευγαν γιατί τὰ θεωροῦσαν αἰσχρά. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἐνδεχόμενο ἐνῶ κάποιος προτῆτερα ὑπῆρξε φρόνιμος, κατόπι νὰ μὴν εἶναι, κι ἐνῶ μπόρεσε νὰ κάνει τὸ σωστό, ἔπειτα νὰ μὴν μπορεῖ; Ὅλα λοιπὸν τὰ ὠραῖα καὶ τὰ καλὰ σὲ μένα φαίνονται ὅτι ἀποχτιῶνται μὲ τὴν ἄσκησι καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα ἡ φρονιμάδα. Γιατὶ, ἐπειδὴ μέσα στὸ ἴδιο σῶμα οἱ ἥδονες εἶναι φρυγμένες μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴ, τὴν πείθουν νὰ μὴ φρονιμεύει, ἀλλὰ πολὺ γρήγορα νὰ χαρίζεται καὶ σ' αὐτὲς καὶ στὸ σῶμα.

Κι ὁ Κριτίας λοιπὸν κι ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅσο ἦταν μὲ τὸ κράτη, μπόρεσαν ἔχοντας ἐκεῖνον σύμμαχο νὰ κυριαρυστῇ κακὲς ἐπιθυμίες. Ὅταν ὅμως ἔφυγαν ἀπὸ κείνον, τὴ μιά ὁ Κριτίας ἐξορισμένος στὴ Θεσσαλίᾳ συναναεφόταν ἐκεῖ μ' ἀνθρώπους, ποὺ πῶς πολὺ μεταχειρίταν τὴν ἀνομία παρὰ τὴ δικαιοσύνη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἀλκιβιάδης, ἐπειδὴ γιὰ τὴν καλλονὴν του ἀπὸ πολλὰς

καὶ σεβαστὲς γυναῖκες κυνηγιότανε, καὶ γιὰ τὴ δύναμή του, στὴν πόλη καὶ στοὺς συμμάχους, ἀπὸ πολλοὺς δυνατοὺς κολακευότανε, καὶ σὸ λὰδ εἶχε ἐκτίμησι καὶ εὐκολα ἐρχόταν πρῶτος, καθὼς ἐκεῖνοι, ποὺ στοὺς γυμναστικούς ἀγῶνες εὐκολα πρωτεύουν, παραμελοῦν τὴν ἀσκησιν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος τὸν ἑαυτοῦ του παραμέλησε. Κι ἐπειδὴ τέτοια συμβῆκανε σ' αὐτοὺς, καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ κορδώνονταν γιὰ τὸ γένος τους καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη καμάρωναν γιὰ τὸν πλοῦτο τους καὶ φούσκωναν γιὰ τὴ δύναμή τους καὶ κολακεύονταν ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ κοντὰ σ' ὅλα τοῦτα εἶχανε μείνει καὶ πολὺν καιρὸ μακριὰ ἀπὸ τὸ Σωκράτη, τί τὸ παράξενο ἂν ἔγιναν περὶ φανοί; Ἐπειτα ἂν βέβαια ἔκαναν κανένα σφάλμα, θεωρεῖ ὁ κατήγορος αἰτιον γιὰ τοῦτο τὸ Σωκράτη; Καὶ γιὰ τὸ ὅτι, ὅταν αὐτοὶ οἱ δύο ἦταν νέοι, ποὺ σὲ τούτῃ τὴν ἡλικία καὶ πάρα πολλὸ ἀσυλλόγιστοι καὶ ἀσυγκράτητοι εἶναι φυσικὸ νὰ ἦσαν, ὁ Σωκράτης τοὺς ἐφρονέμιζε, νομίζει ὁ κατήγορος ὅτι γιὰ κανέναν ἔπαινο δὲν εἶναι ἄξιος ὁ Σωκράτης; Ἀλλὰ ὅμως τ' ἄλλα πράγματα στὴ ζωὴ δὲν κρίνονται μὲ ὅμοιο τρόπο. Γιατὶ ποῖος αὐλητῆς, ποῖος κιθαριστῆς καὶ ποῖος ἄλλος δάσκαλος, ἀφοῦ ἔκανε ἱκανοὺς τοὺς μαθητὰς του, ἂν αὐτοὶ πηγαίνοντας σ' ἄλλους δασκάλους φανοῦν χειρότεροι, κατηγορεῖται γι' αὐτό; Καὶ ποῖος πατέρας, ἂν τὸ παιδί του συναναστρεφόμενο μὲ κάποιον εἶναι φρόνιμο καὶ ὕστερα κάνοντας παρὰ μ' ἄλλων γίνεται κακό, κατηγορεῖ τὸν πρῶτο, ἀντὶ τόσο περισσότερο νὰ παινεύει τὸν πρῶτο, ὅσο χειρότερο φαίνεται κοντὰ σὸ δεύτερο; Ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ πατέρες βέβαια ποὺ συναναστρέφονται τοὺς γιούς τους, ὅταν οἱ γιοὶ τους τοῦτοι κάνουν κανένα σφάλμα, δὲν κατηγοροῦνται ἂν εἶναι οἱ ἴδιοι φρόνιμοι. Ἐτσι καὶ τὸ Σωκράτη ἦταν δίκαιο νὰ τὸν κρίνει κανεὶς. Ἄν αὐτὸς

ἔκανε κάτι φαῦλο, εὐλογα θὰ τὸν θεωροῦσαν κακοῦ ἢ. Ἄν ὅμως αὐτὸς ἦταν πάντα φρόνιμος, πῶς δίκαια θὰ κατηγοριοῦνταν γι' ἀνύπορχη σ' αὐτὸν κακία;

Ἀλλὰ ἂν ἀκόμα, χωρὶς νὰ κάνει αὐτὸς καμμιά κακὴ πράξη, τοὺς πᾶντες ἐκείνους ὅταν ἔκαναν φαυλότητες, δίκαια θάταν ἄξιος γιὰ μομφή. [Ἐπειδὴ π.χ. καταλάβαινε ὅτι ὁ Κριτίας ἦταν ἐρωτευμένος μὲ τὸν Εὐθύδημο καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν μεταχειριστεῖ ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἀπολαμβάνουν ἀφροδισιακὰ τὰ σώματα, τὸν ἀπώτρειπε λέγοντας, ὅτι εἶναι καὶ ἀνάξιο ἀνθρώπου λευτέρου καὶ ἀνάρμοστο γι' ἄντρα καλὸ καὶ ἀγαθό, τὸν ἐρωμένο, στὸν ὁποῖο θέλει νὰ φαίνεται πολὺ σπουδαῖος, νὰ τὸν ζητιανεύει ἱκετεύοντας καθὼς οἱ φτωχοὶ καὶ νὰ τὸν παρακαλᾷ νὰ στέρξει, καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται γιὰ πράγματα διόλου τίμια. Κι ἐπειδὴ ὁ Κριτίας δὲν τ' ἄκουγε αὐτὰ καὶ δὲ σταματοῦσε, λέγεται ὅτι ὁ Σωκράτης μπροσὰ σὲ πολλοὺς καὶ στὸν Εὐθύδημο εἶπε, ὅτι ὁ Κριτίας ἔπασχε ἀπὸ κάτι ἄξιο γιὰ γουρουνία, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε νὰ τριφτεῖ πάλω στὸν Εὐθύδημο καθὼς τὰ γουρουνάκια πάνω στὶς πέτρες. Ἀπὸ τοῦτες ἀκριβῶς τίς ἀφορμὲς μισοῦσε τὸ Σωκράτη ὁ Κριτίας, ὥστε καὶ ὅταν, ὄντας ἕνας ἀπ' τοὺς τριάντα τυράννους, ἔγινε νομοθέτης μαζὶ μὲ τὸ Χαρικλέα, τοῦ τὸ φύλαξε καὶ πρόσθεσε στοὺς νόμους διάταξη ποὺ ἀπαγόρευε νὰ διδάσκει κανεὶς τὴν τέχνη τοῦ λόγου, θέλοντας νὰ βλάψει ἐκεῖνον καὶ μὴν ἔχοντας ἀπὸ πεῦ νὰ τὸν πιάσει, ἀλλὰ ἀπειθυνόντας ἐναντίᾱ του τὴν κοινὴ ἀπ' τοὺς πολλοὺς ἐναντία στους φιλόσοφους κατηγορία καὶ διαβάλλοντάς τον στὴ συνείδηση τῶν πολλῶν. Ἀλλὰ τοῦτο οὔτε ἀπ' τὸ Σωκράτη ἐγὼ τοῦλάχιστο τ' ἄκουσα οὔτε τὸ πληροφορήθηκα ἀπὸ κανέναν ἄλλο ποὺ νὰ λέει ὅτι τῷχει ἀκούσει]. Τοῦτο ὅμως ἀποδειχτηκε. Ἀφοῦ δηλαδὴ οἱ

τύραννοι πολλοὺς ἀπ' τοὺς πολίτας, καὶ μάλιστα ἔχει τοὺς χειρότερους, τοὺς σκότῳαν, καὶ πολλοὺς τοὺς παρακινεῖσαν στὴν ἀδικίαν, εἶπε κάποτε ὁ Σωκράτης ὅτι τοῦ φαίνεσθαι παράξενο ἂν κανένας, ἀφοῦ γίνεαι βοσκὸς σὲ κοπάδι ἀπὸ γελᾶδια καὶ κάνει τὰ γελᾶδια λιγώτερα καὶ χειρότερα, δὲν ὁμολογῇσιν ὅτι εἶναι κακὸς γελᾶδάρης, καὶ ἀκόμα πιὸ παράξενο, ἂν κανένας, ἀφοῦ γίνεαι κυβερνήτης τῆς πολιτείας καὶ κάνει τοὺς πολίτας λιγώτερους καὶ χειρότερους, δὲ θὰ ντρέπεται καὶ δὲ θὰ θεωρεῖ ὅτι εἶναι κακὸς κυβερνήτης τῆς πολιτείας. Κι ἐπειδὴ μεταδόθηκε σ' αὐτοὺς τοῦτος ὁ λόγος τοῦ Σωκράτη, ἀφ' οὗ τὸν κάλεσαν οἱ δύο τους, καὶ τὸ νόμο τοῦδειχναν καὶ μετὰ τοὺς νέους τοῦ ἀπαγορεύσανε νὰ συζητᾷ. Κι ὁ Σωκράτης τοὺς ρώτησε κατόπι, ἂν ἐπιτρέπονταν νὰ ρωτῇσιν γιὰ νὰ μάθῃ μήπως ἀγνοοῦσε τίποτα ἀπὸ τοῦτες τίς ἀπαγορεύσεις. Κι ἐκεῖνοι οἱ δύο τοῦ ἐπιτρέψανε. Ἐγὼ λοιπόν, εἶπε, εἰμαι βέβαια ἔτοιμος νὰ ὑπακούω στοὺς νόμους. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν κάνω ἀπὸ ἄγνοια καμμιὰ παρανομία κατὰ λάθος, τοῦτο θέλω νὰ μάθω καθαρά ἀπὸ σᾶς. Ποιὸ δηλαδὴ ἀπ' τὰ δύο, ἐπειδὴ νομίζετε ὅτι ἡ τέχνη τοῦ λόγου ἐνυπάρχει σὲ ὅσα σωστά λέγονται διατάζετε τὴν ἀποχὴ ἀπ' αὐτήν, ἢ στὰ ὅχι σωστά; Γιατὶ ἂν ἐνυπάρχει στὰ σωστά, εἶναι φανερό ὅτι πρέπει ν' ἀποφεύγω νὰ μιλάω σωστά. Κι ἂν (ἐνυπάρχει) στὰ ὅχι σωστά, εἶναι φανερό ὅτι πρέπει νὰ προσπαθῶ νὰ μιλάω σωστά. Κι ἐπειδὴ ὁ Χαρικλῆς ὀργίστηκε ἐναντίον του, εἶπε: Ἐπειδὴ, Σωκράτη, ἀγνοεῖς τίς λεπτομέρειες τοῦ νόμου, τὰ ἐξῆς, ποὺ εὐκολώτερα τὰ καταλαβαίνει, στὰ ἀπαγορεύουμε. Δηλαδὴ καθόλου νὰ μὴ συζητᾷς μετὰ τοὺς νέους. Κι ὁ Σωκράτης εἶπε: Γιὰ νὰ μὴν ἀμφιβέλλω λοιπόν, ὁρίστε μου μέχρι πόσο χρόνων πρέπει νὰ θεωρῶ ὅτι εἶναι νέοι οἱ ἄνθρωποι. Κι ὁ Χαρι-

κλῆς εἶπε: Μέχρι τὴν ἡλικία ἀκριβῶς ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνονται βουλευτές, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἀκόμα φρόνηση, καὶ ἐστὶ νὰ μὴ συζητᾷς μ' ἀνθρώπους νεώτερους ἀπὸ τριάντα χρόνων. Οὔτε, ἂν ἀγοράζω κάτι, εἶπε ὁ Σωκράτης, ἂν τὸ πουλᾷ κάποιος νεώτερος ἀπὸ τριάντα χρόνων, νὰ μὴν τὸν ρωτᾷ πόσο τὸ πουλᾷ; Ναι, αὐτὰ μάλιστα, εἶπε ὁ Χαρικλῆς. Ἀλλὰ ἐσύ, καθὼς εἶναι γνωστὸ, Σωκράτη, συνηθίζεις νὰ ρωτᾷς πῶς εἶναι τὰ περισσότερα πράγματα ἐνῶ τὰ ξέρεις. Αὐτὰ λοιπὸν νὰ μὴν τὰ ρωτᾷς. Οὔτε ν' ἀποκρίνομαι λοιπόν, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὅταν κανένας νέος με ρωτᾷ κάτι, ἂν ξέρω λ.χ. ποὺ κατοικεῖ ὁ Χαρικλῆς ἢ ποῦ βρίσκεται ὁ Κριτίας. Ναι, σὲ τέτοια βέβαια θ' ἀποκρίνεσαι, εἶπε ὁ Χαρικλῆς. Κι ὁ Κριτίας εἶπε: Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἐξῆς θὰ πρέπει βεβαίως νὰ ἀπέχῃς, Σωκράτη, δηλαδὴ ἀπ' τοὺς κατεργαστὲς δερμάτων, τοὺς χτίστες καὶ τοὺς χαλκιάδες. Γιατὶ νομίζω ὅτι αὐτοὶ ἔχουν κατατριφτεῖ ἀπὸ σένα, μετὰ τὸ νὰ τοὺς χρησιμοποιοῖς κάθε τόσο σὰν παραδείγματα. Λοιπόν, εἶπε ὁ Σωκράτης, θὰ πρέπει νὰ ἀπέχω καὶ ἀπὸ τὰ συνακόλουθὰ τους, δηλαδὴ τὸ δίκαιο, τὸ ὅσιον καὶ τ' ἄλλα παρόμοια; Ναι, μὰ τὸ Δία, εἶπε ὁ Χαρικλῆς, καὶ ἀπὸ τοὺς βουκόλους βέβαια, ἀλλοῶς φυλάγου νὰ μὴν κάνεις καὶ ἐστὶ λιγώτερες τίς ἀγέλαδες σου. Ἀπὸ τοῦτο ἔγινε φανερό ὅτι, ἐπειδὴ τοὺς καταγγέλλθηκε ἡ ὀμιλία γιὰ τίς ἀγέλαδες, εἶχαν ὀργιστεῖ ἐναντίον τοῦ Σωκράτη.

Ποιὰ ἦταν λοιπὸν ἡ μαθητεία τοῦ Κριτία στὸ Σωκράτη καὶ ποιὲς ἦταν οἱ σχέσεις τους, ἔχω πεῖ. Καὶ θ' ἀποδείξω ἐγὼ τοῦλάχιστον, ὅτι σὲ κανέναν καμμιὰ ἐκπαίδευση δὲν εἶναι δυνατὴ ἀπὸ μέρους ἐκείνου ποὺ δὲν τοῦ εἶναι ἀρεστός. Ὁ Κριτίας καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης ὄχι, γιατί τοὺς ἄρεσε ὁ Σωκράτης τὸν συναναστραφῆκανε, ὅταν αὐτοὶ οἱ δύο

τὸν συνανστρέφονταν, ἀλλὰ ἐπεὶ ἀμέσως ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἐπιθυμήσανε πολὺ νὰ γίνουν ἄρχυντες στὴν πόλη. Γιατὶ κι ἐνὺ ἀκόμα ἦταν μαζί μὲ τὸ Σωκράτη, δὲν ἐπιχειροῦσαν νὰ συζητᾶνε μ' ἄλλους, παρὰ μ' ἐκείνους πού ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν πολιτικὴ. Καὶ λέγεται ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης, προτοῦ νὰ γίνει εἰκοσί χρονῶν, μὲ τὸν Περικλῆ, πού ἦταν ἐπίτροπός του καὶ ἄρχοντας τῆς πόλης, κάτι τέτοια συζητήσε γιὰ τοὺς νόμους. Πές μου, λέγεται ὅτι εἶπε ὁ Ἀλκιβιάδης, Περικλῆ, μπορεῖς νὰ μοῦ ἐξηγήσεις τί εἶναι νόμος; Βεβαίως, εἶπε ὁ Περικλῆς. Ἐξηγησέ μου λοιπόν, γιὰ τ' ὄνομα τῶν θεῶν, εἶπε ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐπεὶ ἐγώ, ἀκούγοντας νὰ ἐπαινοῦνται μερικοὶ ὅτι εἶναι ἄνθρωποι νομιμόφρονες, νομίζω ὅτι δὲν πρέπει δίκαια νὰ πάρει τέτοιον ἐπαινον ἐκεῖνος πού δὲν ξέρει τί εἶναι νόμος. Ἀλλὰ καθόλου δύσκολο πράγμα δὲν ἐπιθυμεῖς, Ἀλκιβιάδη, μὲ τὸ τὰ θεὸς νὰ μάθεις τί εἶναι νόμος. Γιατὶ νόμοι εἶναι ὅλα αὐτὰ πού οἱ πολλοί, ἀφοῦ συγκεντρώθηκαν καὶ τὰ ἐπιδοκίμασαν, τὰ νομοθετήσανε ὀρίζοντας τί πρέπει νὰ κάνει κανένας καὶ τί δὲν πρέπει. Ποιὸ ἀπ' τὰ δύο; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐνόμισαν ὅτι πρέπει νὰ κάνει κανεὶς τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ; Τὰ καλὰ μὰ τὴν ἀλήθεια, παιδαρέλι, εἶπε ὁ Περικλῆς, κι ὅχι τὰ κακὰ. Ἄν ὅμως ὅχι οἱ πολλοί, ἀλλὰ καθὼς ὅπου ὑπάρχει ὀλιγαρχία λίγοι συγκεντρωθοῦν καὶ νομοθετήσουν τί πρέπει νὰ κάνει κανεὶς, αὐτὰ τί εἶναι; Ὅλα, εἶπε ὁ Περικλῆς, ὅσα αὐτοὶ πού κατέχουν τὴν ἐξουσία, ἀφοῦ σκεφτοῦν τί πρέπει νὰ κάνει κανεὶς, τὰ νομοθετήσουν, ὀνομάζονται νόμοι.

— Κι ἂν ἓνας τύραννος, λοιπόν, πλὴν κυριαρχεῖ στὴν πόλη νομοθετεῖ, κι αὐτὰ εἶναι νόμοι;

— Κι ὅσα ἓνας τύραννος κυβερνῇ, εἶπε ὁ Περικλῆς, νομοθετεῖ, κι αὐτὰ εἶναι νόμοι.

— Κι ἡ βία κι ἡ ἀνομία, εἶπε ὁ Ἀλκιβιάδης, τί εἶναι, Περικλῆ; Ἀραγε δὲν εἶναι, ὅταν ὁ δυνατώτερος τὸν πρὸ ἀδύνατο ὅχι μὲ τὴν πειθὴ ἀλλὰ μὲ τὴ βία τὸν ἀναγκάζει νὰ κάνει ὅ,τι ἄρεσει σ' αὐτόν; — Ἐγὼ τοῦλάχιστο ἔτσι νομίζω, εἶπε ὁ Περικλῆς.

— Κι ὅσα λοιπὸν ἓνας τύραννος, χωρὶς νὰ πείσει τοὺς πολῖτες, νομοθετώντας τοὺς ἀναγκάζει νὰ τὰ κάνουν δὲν εἶναι ἀνομία; — Ἔτσι νομίζω, εἶπε ὁ Περικλῆς. Γιατὶ παίρνω πίσω τὸ λόγο μου, ὅτι εἶναι νόμοι ὅσα ἓνας τύραννος χωρὶς νὰ πείσει νομοθετεῖ. — Κι ὅσα οἱ λίγοι, ὅχι γιατί ἔπεισαν τοὺς πολλοὺς ἀλλὰ γιατί κυριαρχοῦν ἀπάνω τους, νομοθετοῦν τί ἀπ' τὸ δύο, θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι τοῦτα βία, ἢ θὰ ποῦμε ὅτι δὲν εἶναι; — Ὅλα νομίζω ἐγώ, εἶπε ὁ Περικλῆς, ὅσα κανεὶς ἀναγκάζει κάποιον νὰ κάνει χωρὶς νὰ τὸν πείσει, εἴτε νομοθετώντας εἴτε ὅχι, αὐτὰ εἶναι βία μᾶλλον παρὰ νόμοι. — Κι ὅσα λοιπὸν ὀλιγαρχοὶ ὁ λαός, ὅταν ἐξουσιάζει τοὺς πλούσιους, νομοθετεῖ χωρὶς νὰ τοὺς πείσει, δὲ θὰ ἦταν μᾶλλον βία παρὰ νόμος; — Πάρα πολὺ, εἶπε ὁ Περικλῆς, Ἀλκιβιάδη, κι ἐμεῖς ὅταν ἤμασταν στὴν ἡλικία σου, ἤμασταν δεινοὶ σὲ τέτοιες συζητήσεις. Γιατὶ πράματα τέτοια καὶ ἐξετάζαμε καὶ σοφίζομασταν, πού ἀκριβῶς κι ἐσὺ τώρα μοῦ φαίνεται ὅτι ἐξετάζεις. Κι ὁ Ἀλκιβιάδης εἶπε: Μακάρι, Περικλῆ, νὰ σὲ συναστρεφόμουν τότε, ὅταν εἶχες τὴν πρὸ μεγάλη σου δεινότητά.

Ἀφοῦ λοιπὸν πολὺ γρήγορα νομίσανε ὅτι ἦταν ἱκανώτεροι ἀπ' τοὺς ἄλλους πολιτεύμενους, δὲν συναναστρέφονταν πιά τὸ Σωκράτη. Γιατὶ κι ἀλλιῶς δὲν τοὺς ἄρεσε, κι ἂν τὸν πλησίαζαν, ἐπεὶ τὸς ἐλεγχε γιὰ τὰ σφάλματά τους, δισαρεστοῦνταν. Κι ἀσχολοῦνταν μὲ τὰ ζητή-

ματα τῆς πολιτείας πού ἀκριβῶς γιά τούτα κι ἤρθαν στοὺς Σωκράτη. Ἀλλὰ κι ὁ Κρίτων ἦταν μαθητὴς τοῦ Σωκράτη κι ὁ Χαιρεφῶν κι ὁ Χαιρεκράτης κι ὁ Ἑρμογένης κι ὁ Σιμμίας κι ὁ Κέβης κι ὁ Φαιδῶνδας κι ἄλλοι, πού τὸν συναναστρέφονταν, ὅχι γιὰ νὰ γίνουν ρήτορες σὲ πολιτικούς ἢ δικανικούς λόγους ἀλλὰ γιὰ νὰ μποροῦν, ἀφοῦ γίνουν καλοὶ κι ἀγαθοί, καὶ τὴν οἰκογένειά τους καὶ τοὺς δούλους τους καὶ τοὺς συγγενεῖς τους καὶ τοὺς φίλους τους καὶ τὴν πόλη καὶ τοὺς συμπολίτες τους καλὰ νὰ τοὺς μεταχειρίζονται. Κι ἀπ' αὐτοὺς κανένας, οὔτε ὅταν ἦταν νέος οὔτε ὅταν γέραςε, οὔτε κανένα κακὸ ἔκανε οὔτε γιὰ κακὴ πράξη κατηγορήθηκε.

Ἀλλὰ ὁ Σωκράτης, εἶπε ὁ κατήγορος, ἐδίδασκε τοὺς γιούς νὰ περιφρονοῦν τοὺς πατέρες, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς μιᾶς μεριᾶς ἔπειθε ἐκείνους πού τὸν συναναστρέφονταν, ὅτι τοὺς κάνει σοφώτερους ἀπ' τοὺς πατέρες τους, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπίσης ἔλεγε ὅτι ἐπιτρέπεται σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, ἀφοῦ ἀποδείξει κανεὶς στοὺς δικαστῆρι τοὺς πατέρα του τρελλό, νὰ τὸν δέσει, χρησιμοποιοῦντάς του σὰν ἀπόδειξη, ὅτι τάχα ὁ πῦρ ἀμαθὴς ἀπὸ τὸν πῦρ σοφὸ εἶναι νόμιμο νὰ δεθεῖ. Ὁ Σωκράτης ὅμως δίκαια θεωροῦσε, ὅτι ἐκεῖνος πού δίνει κάποιον ἐπειδὴ εἶναι ἀμαθής, κι αὐτὸς ἔπρεπε νὰ δένεται ἀπὸ κείνους πού ξέρουν ὅσα αὐτὸς δὲν ξέρε. Κι ἀπὸ τοῦτες τίς ἀφορμὲς πολλὰς φορὲς ἐξέταζε σὲ τί διαφέρει ἡ ἀμάθεια ἀπ' τὴ μανία. Καὶ γιὰ τοὺς τρελλοὺς θεωροῦσε ὅτι θάπρεπε νὰ δένονται γιὰ τὸ σμύρον καὶ τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ τῶν φίλων τους, κι ἐκεῖνοι πού δὲν ξέρουν τὰ ὅσα πρέπει, πίστευε, ὅτι δίκαια θὰ τὰ μάθαιναν ἀπὸ κείνους πού τὰ ξέρουν. Ἀλλὰ ὁ Σωκράτης, εἶπε ὁ κατήγορος, ὅτι γινόνταν ἀφορμὴ, ὅχι μόνον τοὺς πατέρες ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς νὰ μὴν τοὺς τι-

μᾶνε αὐτοὶ πού τὸν συναναστρέφονταν, ἐπειδὴ ἔλεγε ὅτι οὐτ' ἐκείνους πού εἶναι ἄρρωστοι, οὐτ' ἐκείνους πού δικάζονται ὠφελοῦν οἱ συγγενεῖς, ἀλλὰ τοὺς πρώτους οἱ γιαιτροὶ καὶ τοὺς δεύτερους ἐκεῖνοι πού μποροῦν νὰ ὑπερασπίσουν μιὰ δίκη. Κι εἶπε ὁ κατήγορος, ὅτι καὶ γιὰ τοὺς φίλους ἔλεγε ὁ Σωκράτης, πῶς τίποτα δὲν ὠφελεῖ νᾶχουν καλὰς διαθέσεις, ἀν δὲν μποροῦν καὶ νὰ ὠφελοῦν. Κι ὅτι ἀκόμα ἔλεγε ὁ Σωκράτης, ὅτι μόνοι ἄξιοι τιμῆς εἶν' ἐκεῖνοι, πού ξέρουν τὰ ὅσα πρέπει καὶ μποροῦν νὰ τὰ ἐξηγήσουν. Μὲ τὸ νὰ πείθει λοιπὸν τοὺς νέους ὅτι τάχα αὐτοὺς ἦταν καὶ σοφώτατος καὶ ἱκανώτατος νὰ κάνει καὶ τοὺς ἄλλους σοφοὺς, διαμόρφωνε ἔτσι τὴ γνώμη ἐκείνων πού τὸν συναναστρέφονταν ὥστε νὰ μὴν εἶναι καθόλου ἄξιοι λόγου στὴ συνείδησή τους οἱ ἄλλοι, συγχρινόμενοι μ' αὐτόν. Κι ἐγὼ ξέρω βέβαια, ὅτι καὶ γιὰ τοὺς πατέρες καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς καὶ γιὰ τοὺς φίλους τάλεγε αὐτά. Κι ἐπιπλέον μάλιστα ὅτι, ὅταν βγεῖ ἀπ' τὸ σῶμα ἡ ψυχὴ πού μόνο μέσα της ἡ φρόνησι δουλεῖται, τὸ σῶμα καὶ τοῦ πῦρ κοντινοῦ συγγενῆ, ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι πολὺ γρήγορα τὸ κηδέσθουν, τὸ κρύβουν μὲ τὴν ταφὴ. Κι ἔλεγε ὅτι καθένas ὅσο ζεῖ, ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ του πού τὸν ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπ' ὅλα, ὅτι, ἔχρηστο σωματικὸ καὶ ἀνῶφελο ὑπάρχει, καὶ μόνος του τὸ βγάζει καὶ σ' ἄλλον ἐπιτρέπει νὰ τοῦ τὸ βγάλει. Καὶ μόνοι τους τὰ δικά τους, καὶ τὰ νύχια καὶ τίς τρίχες καὶ τοὺς κάλους ἀφαιροῦν, καὶ στοὺς γιαιτροὺς ἐπιτρέπουν μὲ πόνους καὶ σουβλιεῖς νὰ τὰ κόβουν καὶ νὰ τὰ καίνε, καὶ γι' αὐτὸ τὸ πρᾶμα θεωροῦν, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς χρωστᾶνε εὐγνωμοσύνη καὶ νὰ τοὺς πληρώουν. Καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ στόμα τὸ φτύνουν ὅσο μποροῦν μακρύτερα, γιὰτὶ καθόλου δὲν τοὺς ὠφελεῖ ὅταν ὑπάρχει μὲς στὸ στόμα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τοὺς βλάπτει.

Τούτα λοιπόν τάλεγε, ὅχι γιατί δίδασκε νά θάβει κανεῖς τὸν πατέρα του ζωντανὸ καὶ τὸν ἑαυτοῦ του νά τὸν κομματιάξει, ἀλλὰ δείχνοντας ὅτι αὐτὸ πού ἔν ἔχει φρόνηση εἶναι ἄξιο περιφρόνησης, παρακινεῖτο στὸ νά φροντίζει ὁ καθένας νά εἶναι ὅσο μπορεῖ πιὸ φρόνιμος καὶ ὠφέλιμος, ἔτσι πού, ἂν θέλει νά τὸν τιμᾶνε εἴτε ὁ πατέρας του εἴτε ὁ ἀδερφός του εἴτε κανένας ἄλλος, νά μὴν τοὺς παραμελεῖ, πιστεύοντας στὸν συγγενικὸ δεσμὸ, ἀλλὰ νά προσπαθεῖ νά εἶναι ὠφέλιμος σ' αὐτοὺς πού θέλει νά τὸν τιμᾶνε.

Κι εἶπε γι' αὐτὸν ὁ κατήγορος, ὅτι διαλέγοντας καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐνδοξοὺς ποιητὲς τὰ χειρότερα μέρη καὶ χρησιμοποιώντας τα σὰν ἀποδείξεις, δίδασκε τοὺς μαθητὲς του καὶ κακοῦργοι νᾶναι καὶ τυραννικοί, δηλαδὴ ἀπ' ὃ Ἡσίοδο τὸ στίχο:

καμμιὰ δουλειὰ δὲν εἶν' ντροπὴ καὶ εἶναι ντροπὴ ἡ ἀργία.

Τοῦτο λοιπόν εἶπε τάχα αὐτὸς μετὰ τὴν ιδέα ὅτι ὁ ἰητὴς συμβουλεῖ νά μὴν ἀπέχουμε ἀπὸ καμμιὰ ἐργασίᾳ, μήτε ἀδικίᾳ μήτε αἰσχρίᾳ, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς νά τις κάμουμε μετὰ σκοπὸ νά κερδίσουμε. Ἀλλὰ ὁ Σωκράτης ὅποτε ἐβαλε σὰ βάση τῆς συζήτησης, ὅτι τὸ νᾶναι κανεῖς δουλευτής εἶναι καὶ ὠφέλιμο καὶ καλὸ, ἐνῶ τὸ νᾶναι ἀργός εἶναι καὶ βλαβερὸ καὶ κακό, γιὰ κείνους πού κάνουν κάτι καλὸ εἶπε ὅτι δουλεύουν καὶ εἶναι (καλοὶ) ἐργάτες, ἐνῶ ἐκείνους πού παίζουν τὰ ζάρια ἢ κάνουν κάτι ἄλλο πονηρὸ καὶ ἐπιζήμιο, τοὺς ὀνόμαζε τεμπέληδες. Ὅστερα ἀπ' αὐτὲς τίς ἐξηγήσεις, μπορεῖ νά θεωρεῖται σωστὰ εἰπωμένο τό:

Καμμιὰ δουλειὰ δὲν εἶν' ντροπὴ καὶ εἶναι ντροπὴ ἡ ἀργία.

Καὶ εἶπε ἀκόμα ὁ κατήγορος, ὅτι πολλὰ φορὲς εἶπε αὐτὸς ἐκεῖνο τοῦ Ὁμήρου, ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς:

"Ὅποιο σημαντικὸ ἀρχηγὸ ἢ πρόκριτο ἀπαντοῦσε σίμωνε καὶ μετὰ φιλικὰ τότε σταμάταε λόγια. Ντροπὴς σου, ἀδερφέ, νά δειλιάς σὰν πρόστυχος. Μόν' κἄθου καὶ ἀτός σου, καὶ περιόριζε καὶ τ' ἄλλα παλικάρια.

Κι ὅποιο θεωρεῖται ἀπ' τὸ λαὸ νά σκοῦζει, τοῦ τραβοῦσε μιὰ δυὸ ραβδιὲς καὶ τοῦλεγε μετὰ θυμωμένα λόγια. Βρὲ μὴν κουνιέσαι καὶ ἄκουγε τοὺς ἄλλους τί θὰ ποῦνε, ποῦναι ἀπ' τὰ σένα ἀνώτεροι! Κι ἐσὺ δειλὸς καὶ ἀνάξιος μέσ' στῇ Βουλῇ ἀλογόραστος, ἀψηφιστος στῇ μάχῃ.

(Ἰλιάδ. 188-191, 198-202, μετὰφρ. Α. Πάλλη).

Αὐτὰ λοιπόν, εἶπε ὁ κατήγορος ὅτι ὁ Σωκράτης τὰ ἐξηγοῦσε, πὼς τάχα ὁ ποιητὴς παινεύει τὸ νά δέρονται οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ καὶ οἱ φτωχοί. Ὁ Σωκράτης ὅμως δὲν ἐνοοῖσε αὐτά, γιατί ἔτσι θὰ παραδεχότανε ὅτι πρέπει νά δέρονται καὶ ὁ ἴδιος. Ἀλλὰ εἶπε ὅτι πρέπει ἐκεῖνοι πού οὔτε μετὰ τὸ λόγο οὔτε μετὰ τὰ ἔργα εἶναι ὠφέλιμοι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἱκανοὶ οὔτε στὸ σπράττωμα οὔτε στὴν πόλιν οὔτε σ' αὐτὸν τὸ λόβ, ἂν παρουσιαζόταν ἀνάγκη, νά δίνουν βοήθεια, καὶ μάλιστα ἂν ἐπιπλέον εἶναι καὶ θρασεῖς, μετὰ τὸν τρόπο αὐτοὶ νά περιορίζονται, ἀκόμα καὶ ἂν τυχαίνει νά εἶναι πάρα πολὺ πλουσιοί. Ἀλλὰ ὁ Σωκράτης ἔδειχνε καθαρά ὅτι ἦσαν ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο, δηλαδὴ καὶ φίλος τοῦ λαοῦ καὶ φίλος γενικὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖνος δηλαδὴ, ἂν καὶ δέχτηκε πολλοὺς πού ἐπιθυμοῦσαν τὴν διδασκαλίαν του, καὶ πολλοὺς καὶ ξένους, ἀπὸ κανέναν ποτε δὲν πῆρε μισθὸ γιὰ τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλὰ σ' ὅλους μετὰδινε, ὅτι εἶχε (δηλ. σοφία). Ἀπ' αὐτοὺς μερικοί, ἀφοῦ πῆρσαν μικρὰ κομμάτια σοφίας ἀπὸ κείνον δωρεάν, τὰ πωλοῦσαν στοὺς ἄλλους γιὰ πολλὰ χρήματα, καὶ δὲν

ἦταν, καθὼς ἐκεῖνος, φίλοι τοῦ λαοῦ. Γιατὶ ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχαν νὰ δώσουν χρήματα δὲν ἤθελαν νὰ τοὺς διδάσκουν. Ἀλλὰ ὁ Σωκράτης κι ἀπὸ τοὺς ξένους ἐθεωρεῖτο ὅτι ἔκανε τιμὴ στὴν πόλη, πολὺ περισσότερο παρ' ὅσο ὁ Λίχας στὴν πόλη τῶν Λακεδαιμονίων, ποὺ γι' αὐτὸ ἔχει γίνεи ὀνομαστός. Γιατὶ ὁ Λίχας στοὺς ξένους ποὺ ἔμεναν προσωρινὰ στὴ Λακεδαίμωνα γιὰ τίς γιορτὲς τῶν γυμνοπαιδιῶν ἔδινε δεῖπνα, ἐνῶ ὁ Σωκράτης σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, ξοδεύοντας ἀπὸ τὰ δικά του, πάρα πολὺ ὠφελοῦσε ὅσους ἤθελαν. Γιατὶ ἅμα τοὺς ἔκανε καλύτερους ἐκείνους ποὺ τὸν συναναστρέφονταν, τοὺς ἄφινε νὰ φύγουν. [Ἐμένα λοιπὸν ὁ Σωκράτης ἐπειδὴ ἦταν τέτοιος, μοῦ φαινόταν ὅτι ἦταν ἄξιος τιμῆς μᾶλλον γιὰ τὴν πόλη παρὰ θανάτου. Κι ἂν τὸ ἐξετάσει κανεὶς σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, σὲ τοῦτο τὸ συμπέρασμα θὰ καταλήξει. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, ἂν κανεὶς ἀποδειχτεῖ ὅτι εἶναι κλέφτης ἢ λωποδύτης ἢ πορτοφολᾶς ἢ τρυπάει τοίχους ἢ κάνει κανένα ὄλο ἢ κλέβει τὰ ἱερά, σὲ τούτους θάνατος εἶναι ἡ τιμωρία. Ἀλλ' ἀπ' αὐτὰ ἐκεῖνος περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπεῖχε. Κι ἀκόμα ποτὲ ὡς τώρα δὲν ἔγινε αἷτιος στὴν πόλη οὔτε πολέμου ποὺ νὰ συνέβη σὲ κακὲς περιστάσεις, οὔτε στάσης, οὔτε προδοσίας, οὔτε κανενὸς ἄλλου κακοῦ. Οὔτε ἀκόμα στίς ἰδιωτικὲς του σχέσεις ἀπὸ κανέναν ἀνθρωπο ποτὲ οὔτε τὴν περιουσία σιῆρσε οὔτε σὲ δυστυχήματα τὸν ἐμπλέξε ἀλλὰ οὔτε καὶ κατηγορήθηκε ποτὲ ὡς τώρα γιὰ κανένα ἀπ' ὅσα εἴπαμε]. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατό νὰ εἶναι ἐνοχὸς σύμφωνα μὲ τὸ ἔγγραφο τῆς κατηγορίας; Αὐτὸς ποὺ ἀντὶ νὰ μὴν πιστεῦει στοὺς θεοὺς, καθὼς εἶχε γραφεῖ στὴν κατηγορία, φαινόταν καθαρὰ ὅτι λάτρευε τοὺς θεοὺς περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, κι ἀντὶ νὰ διαφθείρει τοὺς

νέους, ποὺ γι' αὐτὸ ὅπως εἶναι γνωστὸ ὁ κατήγορος τὸν κατηγοροῦσε, φαινόταν καθαρὰ ὅτι ἐκείνους ἀπ' τοὺς μαθητές του ποὺ εἶχαν πονηρὲς ἐπιθυμίες, καὶ τοὺς λευτέρωνε ἀπ' αὐτὲς καὶ τοὺς παρακινοῦσε νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν ὀραϊότερη καὶ μεγαλοπρεπέστερη ἀρετὴ, μὲ τὴν ὁποία καὶ πόλεις καὶ οἰκογένειες διοκοῦνται. Κι ἀφοῦ ἐπραττε αὐτά, πῶς δὲν ἦταν ἄξιος μεγάλης τιμῆς ἀπὸ τὴν πόλη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Πῶς λοιπὸν μοῦ φαινότανε, ὅτι καὶ ὠφελοῦσε τοὺς μαθητές του, ἄλλοτε δείχνοντας ἐμπρακτὰ ποιοὺς ἦταν κι ἄλλοτε συζητῶντας, ἀπ' αὐτὰ θὰ γράψω ὅσα θυμῶ. Σχετικὰ λοιπὸν μὲ τὴ λατρεία τῶν θεῶν ἦταν φανερό ὅτι ἔκανε κι ἔλεγε, καθὼς ἀκριβῶς ἡ Πυθία ἀποκρίνεται σὲ κείνους ποὺ τὴ ρωτᾶνε πῶς πρέπει νὰ ἐνεργοῦν εἴτε πρόκειται γιὰ θυσία εἴτε γιὰ τιμὴ τῶν προγόνων ἢ γιὰ κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ τέτοια. Γιατὶ κι ἡ Πυθία χρησιμοδοτεῖ ὅτι, ἂν κάνουν οὔτιδήποτε σύμφωνα μὲ τὰ ἤθη τῆς πόλης, κάνουν ἔργα εὐσεβῆ, κι ὁ Σωκράτης ἔτσι κι αὐτὸς ἐνεργοῦσε καὶ τοὺς ἄλλους πρέετρεπε, κι ἐκείνους ποὺ ἔκαναν διαφορετικὰ τοὺς θεωροῦσε ὅτι εἶναι ἀνθρώποι ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ περιττὰ πράγματα καὶ κούφιοι. Κι εὐχόταν στοὺς θεοὺς ἀπλῶς νὰ δίνουν τ' ἀγαθὰ, γιατί εἶχε τὴ γνώμη ὅτι οἱ θεοὶ πάρα πολὺ καλὰ ξέρουν τί εἶδους πράγματα εἶναι ἀγαθὰ. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ζητᾶνε μὲ τίς εὐχὰς τοὺς ἢ χρυσὰ ἢ ἀσημένια νομίσματα ἢ τυραννικὴ ἐξουσία ἢ κάτι ἄλλο ἀπ' τὰ τέτοια, τίποτε διαφορετικὸ δὲν θεωροῦσε ὅτι εὐχονται ἀπὸ τὸ νὰ εὐχονται ἢ ἐπιτυχία στὰ ζάρια ἢ ἐπιτυχία στὴ μάχη ἢ τίποτ' ἄλλο ἀπὸ κεῖνα

πού είναι φανερά άγνωστη ή έκβασή τους. Καί θυσιάζοντας μικρές θυσίες από μικρή περιουσία, καθόλου δὲ θεωροῦσε ὅτι εἶναι κατώτερος ἀπὸ κείνους πού θυσιάζουν πολλές καί μεγάλες θυσίες ἀπὸ μεγάλη περιουσία. Γιατί, ἔλεγε, οὔτε γιὰ τοὺς θεοὺς θὰ ἦταν τιμητικὸ ἂν εὐχαριστιοῦνταν περισσότερο ἀπὸ τίς μεγάλες θυσίες παρὰ ἀπὸ τίς μικρές. Γιατί τότε, πολλές φορές θὰ τοὺς ἦταν πιὸ εὐχάριστα αὐτὰ πού προσφέρουν οἱ πονηροὶ μᾶλλον παρὰ οἱ ἐνάρετοι. Οὐτὲ θὰ ἄξιζε νὰ ζοῦν οἱ ἀνθρώποι, ἂν ἦταν πιὸ εὐχάριστα στοὺς θεοὺς ἐκεῖνα πού προσφέρουν οἱ πονηροὶ παρὰ ἐκεῖνα πού προσφέρουν οἱ ἐνάρετοι. Ἀλλὰ παραδεχότανε ὅτι οἱ θεοὶ προπαντὸς εὐχαριστιοῦνται γιὰ τίς τιμὲς πού προέρχονται ἀπὸ τοὺς πιὸ εὐσεβεῖς ἀνθρώπους. Κι ἐπαινῶσε δὲ καί τοῦτο τὸν ἐπικὸ στίχο:

Θυσία πρόσφερε στὰ θεῖα κατὰ τῇ δυνάμει σου.

Καί σχετικὰ μὲ τοὺς φίλους καί τοὺς ξένους καί τίς ἄλλες ἀνάγκες τοῦ βίου, ἔλεγε, ὅτι ἦταν καλὴ παραίνεση τὸ «πρόσφερε κατὰ τῇ δυνάμει σου». Κι ὅσες φορές νόμιζε ὅτι φανερόνουνταν κάτι σ' αὐτὸν μὲ σημάδια ἀπὸ μέρους τῶν θεῶν, δυσκολώτερα θὰ πειθότανε νὰ ἐνεργήσῃ ἀντίθετα πρὸς τὰ σημάδια τῶν θεῶν, παρὰ ἂν κανεῖς τὸν ἔπειθε νὰ πάρει γιὰ ὁδηγὸ στὸ δρόμο ἓναν τυφλὸ πού δὲν ξέρει τὸ δρόμο, ἀντὶ γιὰ ὁδηγὸ πού βλέπει καί ξέρει. Καί τοὺς ἄλλους κατηγοροῦσε γιὰ μωροὺς, πού ἐνεργοῦν ἀντίθετα μὲ κείνα πού φανερόνουν οἱ θεοί, θέλοντας ν' ἀποφύγουν τὴν κακὴ ὑπόληψη ἀπὸ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς ὅμως εἶπε τ' ἀνθρώπινα τὰ περιφρονοῦσε ἀπέναντι στὴ συμβουλὴ τῶν θεῶν. Καί γύμναζε μὲ διαίτα καί τὴν ψυχῇ του καί τὸ σῶμα του, πού ἂν τὴν ἐφάρμοζε ὁ καθένας, ἂν

δὲ συμβεῖ κάτι ἀπρόβλεπτο ἀπ' τὸ θεό, μὲ θάρρος καί μὲ ἀσφάλεια μπορεῖ νὰ ζεῖ καί δὲ στερεῖται ἀπὸ τόσο μικρὴ δαπάνη. Γιατί ἦταν τόσο λιγοξέροδος, ὥστε δὲν ξέρω ποὺς δουλεύοντας ἐλάχιστα δὲ θὰ κέρδιζε τὰ ὅσα ἔφταναν γιὰ τὸ Σιωκράτη. Γιατί τόσο λίγη τροφὴ ἔπαιρνε ὅση μὲ εὐχαρίστηση ἔτρωγε, καί στὸ φαγητὸ ἐστὶν προσημασμένους πῆγαινε, ὥστε ἡ ὄρεξι γιὰ ψαμί νὰ τοῦ εἶναι προσφάι καί κάθε ποτὸ τοῦ ἦταν εὐχάριστο, γιὰτὶ δὲν ἔπινε ἂν δὲ διψοῦσε. Κι ἂν κάποτε ἤθελε νὰ πᾶει σὲ δεῖπνο καλεσμένος, ἐκεῖνο πού στοὺς πιὸ πολλοὺς εἶναι πάρα πολὺ δύσκολο, δηλαδὴ νὰ προφυλάχτουν ἀπὸ τὸ νὰ παραγεμίσουν τὸ στομάχι τους, ἀπὸ τοῦτο πολὺ εὐκόλα φυλαγότανε. Κι ἐκείνους πού δὲν μπορούσαν νὰ τὸ κάνουν αὐτό, τοὺς ἐσυμβούλευε νὰ προφυλάγονται ἀπὸ τὰ πράματα πού τοὺς παρασύρουν νὰ τρῶνε ἐνῶ δὲν πεινᾶνε, καί νὰ πίνουν ἐνῶ δὲν διψᾶνε. Γιατὶ ἐκεῖνα πού βλάπτουν καί τὰ στομάχια καί τὰ κεφάλια καί τίς ψυχές, αὐτὰ ἔλεγε ὅτι εἶναι. Κι ἔλεγε μὲ πειραχτικὸ τρόπο ὅτι νόμιζε πῶς καί ἡ Κίρκη κάνει χοίρους ἐκείνους πού τοὺς δίνει δεῖπνα μὲ τόσο πολλὰ φαγητὰ κι ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς χάρη καί στὴ συμβουλὴ τοῦ Ἑρμῆ καί ἐπειδὴ ἦταν ὁ ἴδιος ἐγκρατὴς προφυλάχτηκε ἀπ' τὸ νὰ φάει μέχρι νὰ σκάσει τέτοια φαγητά, γι' αὐτὸ δὲν ἔγινε χοῖρος. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἔλεγε ἀστεῖα γιῶρα ἀπ' αὐτὰ ἐνῶ ταυτόχρονα μιλοῦσε σοβαρά.

Κι ἀπὸ τὰ ὥραια πάθη τῆς Ἀφροδίτης, συμβούλευε νὰ ἀπέχει κανεῖς πάρα πολὺ. Γιατί, ἔλεγε, δὲν εἶναι εὐκόλο ὅταν ἀγγίζει κανεῖς τέτοια πράματα νὰ φέρεται μὲ σωφροσύνη. Ἀλλὰ κάποτε καί γιὰ τὸν Κριτόβουλο, τὸ γιὸ τοῦ Κρίτωνα, ὅταν ἔμαθε ὅτι ἐρωτεύτηκε τὸ γιὸ τοῦ Ἀλκιβιάδῃ πού ἦταν ἑμορφος, μπροστὰ στὸν Κριτόβου-

λο ρώτησε τὸν Ξενοφῶντα. Πές μου, εἶπε, Ξενοφῶν, δὲν θεωροῦσες ἐστὶ ὅτι ὁ Κριτόβουλος εἶναι ἀπ' τοὺς φίλους τῆς φρονιμάδας μᾶλλον παρὰ ἀπ' τοὺς ἀνόητους καὶ τοὺς ριψοκίνδυνους; Βεβαίωτατα, εἶπε ὁ Ξενοφῶν. Τώρα λοιπὸν νὰ τὸν θεωρεῖς ὅτι εἶναι ὁρμητικώτατος καὶ πάρα πολὺ ριψοκίνδυνος. Αὐτὸς μπορεί καὶ μέσα στὰ μαχαίρια νὰ περπατήσει ἀνάποδα σὰν κυβιστὴς καὶ μέσα στὴ φωτιά νὰ πηδῇ. Καὶ τί τὸν εἶδες λοιπὸν νὰ κάνει, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, καὶ τέτοια καταδίκη ἐβγαλες ἐναντίον του; Δὲν τόλμησε λοιπὸν αὐτός, εἶπε ὁ Σωκράτης, νὰ ἐρωτεύει τὸ γιὺ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ποὺ ἔχει πολὺ ὁμορφὸ πρόσωπο καὶ εἶναι ὠραϊώτατος; Ἀλλὰ ὅμως, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, ἂν τέτοιο εἶναι τὸ ριψοκίνδυνο ἔργο, καὶ ἐγώ, νομίζω, τὸν κίνδυνο τοῦτο θὰ ὑπόμεινα. Δυστυχισμένη, εἶπε ὁ Σωκράτης, καὶ τί καλὸ νομίζεις ὅτι μπορείς νὰ πάθεις ἂν ἐρωτεύεις; Ἀραγε δὲ νομίζεις, ὅτι ἀμέσως εἰσαὶ δαῦλος ἀντὶ λεύτερος ἀνθρώπου, καὶ ὅτι ξεδοῦνεις πολλὰ σὲ βλαβερὰς ἡδονάς, καὶ ὅτι ἔχεις πολλὴ ἀπασχόληση νὰ περιποιηθεῖς ἕνα νέο ὠραῖο καὶ καλὸ, καὶ ἀναγκάζεσαι νὰ ζητᾷς μὲ ἐπιμονὴν πράγματα ποὺ οὔτε ἕνας τρελλὸς δὲ θὰ ζητοῦσε; Ὡ Ἡρακλῆ, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, πόσο φοβερὴ λὰς ὅτι εἶναι ἡ δύναμη τοῦ ἐρωτα! Καὶ τὸ θευμάζεις αὐτό; Εἶπε ὁ Σωκράτης. Δὲν ξέρεις ὅτι καὶ οἱ ἀράχνης, ἐνῶ δὲν εἶναι στὸ μέγεθος ἴσως οὔτε μὲ μισὸ ὄρολό, ἂν μόνον ἀγγίξουν μὲ τὸ στόμα τους, ἀπ' τοὺς πόνους καταβάλλουν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς τρελλοὺς; Ναὶ μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, γιατί οἱ ἀράχνης καὶ μέσα στὸ σῶμα βάζουν μὲ τὸ δάγκωμα. Ἀνόητε, εἶπε ὁ Σωκράτης, δὲ νομίζεις ὅτι οἱ ὠραῖοι ὅταν ἀγαπᾶνε, γίνονται καὶ μέσα στὸ σῶμα ποὺ ἐστὶ δὲν τὸ βλέπεις; Δὲν ξέρεις ὅτι τοῦτο τὸ θηρίο, ποὺ τὸ ὀνομάζουν νέον καλὸ καὶ ὠραῖο, εἶναι τόσο

φοβερώτερο ἀπ' τίς ἀράχνης, ἀπ' ὅσο ἐκεῖνες ὅταν ἀγγίξουν, ἐνῶ αὐτὸ τὸ θηρίο καὶ χωρὶς ν' ἀγγίξει, καὶ ἂν κανεῖς τὸ βλέπει μόνον, ρίχνει κατὰ τέτοιο καὶ ἀπὸ πολὺ μακριά, ὥστε νὰ κάνει αὐτὸν ποὺ βλέπει νὰ τρελλαίνεται; [κι ἴσως γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἐρωτες ὀνομάζονται τοξότες, γιατί οἱ ὠραῖοι νέοι ἀπὸ μακριὰ πληγώνουν]. Ἀλλὰ σὲ συμβουλεύω, Ξενοφῶν, ὅταν δεῖς κανένα ὠραῖο νέο, νὰ παίρνεις δρόμο. Κι' ἐσένα, Κριτόβουλε, σὲ συμβουλεύω νὰ ταξιδεύεις γιὰ κανένα χρόνον. Γιατὶ μόλις καὶ σὲ τόσο καιρὸ θὰ γινόσουν καλὰ. Ἔτσι, λοιπὸν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς στὰ ἐρωτικά, θεωροῦσε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιθιῖναι σὲ τέτοια, ποὺ ἂν δὲν ἔχει τὴν ἀνάγκη τους πολὺ τὸ σῶμα, δὲ θὰ τὰ δεχότανι καὶ ἡ ψυχὴ, ἐνῶ ἂν εἶχε τὴν ἀνάγκη τους, δὲ θὰ εἶχαν κακὰς συνέπειες.

Ὅσο γι' αὐτόν, ἦταν ἔτσι γυμνασμένος σὲ τοῦτο, ὥστε εὐκολώτερα ν' ἀπέχει ἀπ' τοὺς πιδὺ ὁμορφους καὶ τοὺς πιδὺ ὀρμιμους παρὰ οἱ ἄλλοι ἀπ' τοὺς πιδὺ ἀσκημους καὶ τοὺς πιδὺ ἀνώριμους. [Σχετικὰ λοιπὸν μὲ τὸ φαί καὶ τὸ πιότν καὶ τὰ πάθη τῆς Ἀφροδίτης ἔτσι ἦταν συνηθισμένος καὶ θεωροῦσε ὅτι καθόλου λιγώτερο δὲν εὐχαριστιότανε ἀπὸ κείνους, ποὺ γιὰ τὰ ἴδια πράγματα πάρα πολλὰ ξεδοῦναι, ἐνῶ μπορούσε νὰ λυπᾶται πολὺ λιγώτερο].

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV.

Κι ἂν μερικοὶ νομίζουν ὅτι ὁ Σωκράτης ἦταν μὲν ἀριστος ἀπὸ τῆ φύση του νὰ προτρέπει τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἀρετὴ, δὲν ἦταν ὅμως ἱκανὸς νὰ τοὺς ὀδηγήσει ἀποτελεσματικὰ σ' αὐτὴν (καὶ μερικοὶ βγάζουν ἀπ' αὐτὰ ἀποδείξεις καὶ γράφουν καὶ μιλᾶνε σχετικὰ), ἀφοῦ ἐξετάσουν, ὅχι μόνον ὅσα ἐκεῖνος, ρωτῶντάς αὐτοὺς ποὺ νομί-

ζουν ότι τὰ ξέρουν ὅλα καὶ γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσει, τοὺς ἀπόδειχνε ὅτι δὲν τὰ ξέρανε, ἀλλὰ καὶ ὅσα συζητώντας περνοῦσε τῇ μέρᾳ τοῦ με κείνους τοῦ ἔμεναν μαζί του, ἃς δοκιμάσουν ἂν ἦταν ἱκανὸς νὰ κάνει καλὺτερος τοὺς μαθητὲς του. Θὰ πῶ πρῶτα-πρῶτα ἐκεῖνα ποὺ ἄκουσα κάποτε ἀπ' αὐτόν, νὰ συζητᾶται περὶ Θεοῦ μὲ τὸν Ἀριστόδημο, τὸν ἐπιλεγόμενο μικρό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε μάθει ὅτι αὐτὸς οὔτε ἐθυσίαζε στοὺς θεοὺς οὔτε τῇ μαντικῇ χρησιμευοῦσε ἀλλὰ κορόιδευε ἐκείνους ποὺ τὰ ἔκαναν, πές μου, εἶπε, Ἀριστόδημε, ὑπάρχουν τίποτα ἀνθρώποι ποὺ τοὺς ἔχουνε θαυμάσει γιὰ τὴ σοφία τους; Μάλιστα, εἶπε. Κι ὁ Σωκράτης: Πές μας, εἶπε, τὰ ὀνόματά τους. Σχετικὰ, λοιπόν, μὲ τὴν ἐπικὴ ποίησιν ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸν Ὀμηρο προπαντὸς ἔχω θαυμάσει, καὶ γιὰ τὸ διθύραμβο τὸν Μελανίπιδην, καὶ γιὰ τὴν τραγωδίαν τὸ Σοφοκλῆ, γιὰ τὴν ἀγαλαττοπειὰ τὸν Πολύκλειτο καὶ γιὰ τὴ ζωγραφικὴ τὸ Ζεύξη. Ποιὰ ἀπ' τὰ δύο, σοῦ φαίνονται πιὸ ἀξιοθαύμαστοι, ἐκεῖνοι ποὺ φτιάχνουν εἰδωλὰ δίχως φρόνησιν καὶ ἀκίνητα, ἢ ἐκεῖνοι ποὺ φτιάχνουν ζῶα ποὺ ἔχουν φρόνησιν καὶ ἐνέργεια; Πολὺ πιὸ ἀξιοθαύμαστοι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐκεῖνοι ποὺ φτιάχνουν ζῶα, ἂν βέβαια γίνονται τοῦτα ὄχι ἀπὸ κάποια τύχη ἀλλὰ ἀπὸ σκέψιν.

Κι ἀπὸ κείνα τὰ πράγματα ποὺ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπαρξῆς τους δὲ φαίνεται, καὶ ἀπὸ κείνα ποὺ φανερὰ ὑπάρχουν γιὰ νὰ ὠφελοῦν, ποιὰ ἀπ' τὰ δύο θεωρεῖς ἔργα τύχης καὶ ποιὰ ἔργα σκέψης; Πρέπει βέβαια νὰ εἶναι ἔργα σκέψης ἐκεῖνα ποὺ γίνονται γιὰ νὰ ὠφελοῦν. Λοιπὸν ἔχεις τὴ γνώμην, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ὅταν ἄρχισε ὁ κόσμος, πρόσθεσε γιὰ ὠφέλεια τὰ μάτια ὥστε νὰ βλέπουν τὰ ὁράτᾳ, καὶ τ' αὐτὰ ὥστε ν' ἀκοῦνε τὰ ἀκού-

στά; Κι ἀκόμα ποιὰ ὠφέλεια ἀπ' τὴς μυρωδιὰς θὰ ὑπῆρχε, ἂν δὲν εἶχαν προστεθεῖ στοὺς ἀνθρώπους οἱ μύτερες; Καὶ ποιὰ αἰσθήσιν θὰ ὑπῆρχε γιὰ τὰ γλυκὰ καὶ τὰ πικρὰ πράγματα καὶ γιὰ ὅλα τὰ εὐχάριστα μέσον τοῦ στόματος, ἂν μέσα στὸ στόμα δὲν ἔμπαινε κριτὴς τους ἢ γλῶσσσα; Κι ἐπιπλέον δὲν νομίζεις ὅτι καὶ τὰ ἐξῆς μοιάζουν μὲ ἔργα προνοίας, δηλαδὴ τὸ ὅτι ὅταν τὰ μάτια εἰν' ἄρρωστα τὰ βλέφαρα σὰν πόρτες τὰ κλείνουν, καὶ ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἔχουν ἀνάγκη νὰ τὰ μεταχειριστοῦν σὲ κάτι ἀνοίγουν, καὶ στὸν ὕπνο κλείνουν μαζί, καὶ γιὰ νὰ μὴν τὰ πειράζουν οὔτε οἱ ἄνεμοι, σὰ διυλιστήριον οἱ βλεφαρίδες φυτετῆκαν καὶ μὲ τὰ φρύδια στεγαστήκαν τὰ μέρη πάνω ἀπ' τὰ μάτια, γιὰ νὰ μὴν τὰ πειράζει ὁ ἰδρώτας ποὺ τρέχει ἀπ' τὸ κεφάλι; Καὶ τὸ νὰ δέχεται ἡ ἀκοὴ ὅλες τὶς φωνὰς ἀλλὰ νὰ μὴ γεμίζει ποτὲ σὰν τὸ στομάχι, καὶ τὰ μπροστινὰ δόντια νᾶναι κατὰλληλα νὰ κόβουν καὶ οἱ τραπεζίτες ἀφοῦ πάρουν ἀπὸ κείνους τὶς τροφὰς νὰ τὶς λιανίσουν. Κι ἐπίσης τὸ στόμα, μέσα ἀπ' τὸ ὁποῖο μπαίνουν ὅσα ἐπιθυμοῦν τὰ ζῶα, νᾶναι βαλμένο κοντὰ στὰ μάτια καὶ στὴ μύτη, ἐνῷ ἐπειδὴ τὰ ἀποχωρήματα εἶναι ἀνυπόφορα, νὰ ἔχουν διωχθεῖ οἱ ὀρετοὶ τους ὅσο γίνεται μακρότερα ἀπ' τὴς αἰσθήσεις. Αὐτὰ ποὺ εἶναι τόσο προνοητικὰ καμωμένα, ἀπορεῖς, τί ἀπ' τὰ δύο, εἶναι ἔργα τύχης ἢ ἔργα σκέψης; Ὅχι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε (ὁ Ἀριστόδημος), ἀλλὰ ὅταν ἐξετάζω βέβαια μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, πάρα πολὺ μοιάζουν αὐτὰ μὲ ἔργα κάποιου σοφοῦ δημιουργοῦ καὶ φιλοζωοῦ. Καὶ τὸ ὅτι φύτεψε ἀπ' τὴ μιὰ στῆ γυναικὰ τὸν ἔρωτα νὰ κάνει παιδιὰ, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη φύτεψε στὶς μάνες τὸν ἔρωτα ν' ἀνατρέφουν τὰ παιδιὰ τους, καὶ στὰ παιδιὰ ἀπ' τὴ μιὰ τὸν ὑπέρτατο πῦθον τῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην τὸ φόβο τοῦ θανάτου, (πῶς τὸ νομίζεις;)—

— Πραγματικά και τούτα μοιάζουν μ' ἔργα κάποιου, πού σκέφτηκε νά υπάρχουν ζῶα. — Κι' ἐσύ νομίζεις ὅτι ἔχεις κάπεια νοητική δύναμη; — Ρώτα μὲ λοιπὸν καὶ θά σοῦ ἀποκριθῶ. — Ἄλλου πουθενά δὲν νομίζεις ὅτι ὑπάρχει νοητική δύναμη; Καὶ μάλιστα ἐνῷ ξέρεις ὅτι ἓνα μικρὸ μέρος τῆς γῆς, πού εἶναι πολλή, μέσα στοῦ σώμα σου ἔχεις, καὶ λίγο μέρος ὕρου, πού εἶναι πολύ, καὶ ἀπὸ κάθε τὶ ἀπὸ τ' ἄλλα, πού εἶναι μεγάλα, ἀφοῦ πῆρες ἓνα μικρὸ μέρος, συναρμολογήθηκε τὸ σῶμα σου. Πῶς λοιπὸν ἐσύ νομίζεις ὅτι μονάχα ἐσύ, ἀπὸ μιὰ εὐτυχῇ συγκυρία, ἔχεις ἀρπάζει νόηση, ἐνῷ πουθενά δὲν ὑπάρχει, καὶ αὐτὰ τὰ τεράστια καὶ ἀπειρα στοῦ πλῆθος σώματα νομίζεις ὅτι ἔχουν τόση τάξη ἐπειδὴ δὲν ἔχουν φρόνηση; — Μὰ τὴν ἀλήθεια ἔτσι νομίζω, γιατί δὲ βλέπω τοὺς κυρίους τοῦ κόσμου τούτου, καθὼς καὶ τοὺς δημιουργοὺς ὅσων γίνονται ἐδῶ. Γιατὶ οὔτε τῇ δικιά σου βέβαια ψυχῇ βλέπεις ἐσύ, πού εἶναι κυρίαρχη τοῦ σώματός σου. Ὡστε ἀπ' αὐτὴν τοῦλάχιστο τὴν ἀποψη μορεῖς νὰ λές, ὅτι τίποτα μὲ τὴ σκέψη ἀλλὰ ὅλα στὴν τύχη τὰ κάνεις. Κι ὁ Ἀριστοδῆμος. Δὲν περιφρονῶ βέβαια τὴ θεότητα, Σωκράτη, ἀλλὰ τὴ θεωρῶ πολὺ πιδ μεγαλόπρεπη ἀπὸ τὸ νᾶχει ἀνάγκη τῇ δικιά μου λατρεία. Λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὅσο πιδ μεγαλόπρεπη εἶναι καὶ ἔχει τὴν ἀξίωση ἐσύ νὰ τὴ λατρεύεις, τόσο περισσότερο πρέπει νὰ τὴν τιμᾷς. — Μάθε καλὰ, ὅτι ἂν νόμιζα πῶς οἱ θεοὶ φροντίζουν κάπως τοὺς ἀνθρώπους, δὲ θά τοὺς παραμελοῦσα. — Λοιπὸν, δὲν παραδέχεσαι ὅτι φροντίζουν; Πού πρῶτα - πρῶτα μόνον τὸν ἄνθρωπο ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα σηκώσανε ὄρθιο, καὶ ἡ ὄρθια στάση κάνει περισσότερο νὰ μορεῖ κανένας νὰ βλέπει μπροστὰ του, καὶ ὅσα εἶναι πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του νὰ βλέπει καὶ λιγώτερο νὰ κακοπαθαίνει;

Ἐπειτα, ἐνῷ σ' ἄλλα ἐρπετὰ ἔδωσαν πόδια, πού μόνο τὸ περπάτημα προσφέρουν, στὸν ἄνθρωπο προσθέσανε καὶ χέρια, πού κάνουν τὰ περισσότερα ἀπὸ κείνα γιὰ τὰ ὅποια εἴμαστε εὐτυχέστεροι. Κι ἀκόμα, ἐνῷ βέβαια ὅλα τὰ ζῶα ἔχουνε γλῶσσα, μόνο τῶν ἀνθρώπων τὴ γλῶσσα ἔκαναν ἱκανή, κάθε φορὰ σ' ἄλλο μέρος τοῦ στόματος ἀγγιζοντας, καὶ τῇ φωνῇ ν' ἀρβρώνει καὶ νὰ φανερώσουμε μεταξὺ μας ἐκεῖνα πού θέλουμε. Δὲν ἦταν λοιπὸν στοῦ Θεοῦ ἀρκετὸ νὰ φροντίσει μόνο γιὰ τὸ σῶμα μας, ἀλλὰ — πού εἶναι καὶ τὸ πιδ σπουδαῖο — καὶ τὴν ψυχὴ παμμέγιστη μέσα στοῦ σώμα φύτρεψε. Γιατὶ ποιοῦ τοῦ ζώου ἡ ψυχὴ καταλαβαίνει γιὰ τοὺς θεοὺς, αὐτοὺς πού τὰ πιδ μεγάλα καὶ τὰ πιδ ὁράτια δημιουργήματα βάλανε σὲ τάξη, ὅτι ὑπάρχουν; Καὶ ποιά ψυχὴ εἶναι ἱκανώτερη ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη νὰ προφυλάγεται ἀπ' τὴν πείνα ἢ ἀπ' τὴ δίψα ἢ ἀπ' τὰ κρύα ἢ ἀπ' τὶς ζέστες ἢ νὰ γιατρεύει τὶς ἀρρώστιες ἢ νὰ γυμνάζεται στὴ δύναμη, ἢ νὰ κοιτάσει γιὰ νὰ μάθει, ἢ ὅσα ἀκούσει ἢ δεῖ ἢ μάθει, ποιά ψυχὴ εἶναι ἱκανώτερη νὰ τ' ἀπομιμνησθεῖ; Δὲ σοῦ εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερο, ὅτι σὲ σύγκριση μὲ τ' ἄλλα ζῶα οἱ ἄνθρωποι ζοῦνε σὰ θεοὶ ἀπὸ τὴ φύση τους, ὅντας ἀνώτεροι καὶ στοῦ σώμα καὶ στὴν ψυχὴ; Γιατὶ οὔτε ἂν εἴχε ὁ ἄνθρωπος σῶμα βωδίου καὶ μυαλὸ ἀνθρώπου θά μοροῦσε νὰ κάνει αὐτὰ πού ἤθελε, οὔτε ὅσα ἔχουν χέρια, δὲν ἔχουν ὅμως νοητικὴ δύναμη, πλεονεκτοῦν σὲ τίποτα. Κι ἐσύ, ἂν καὶ ἔτυχε νᾶχεις καὶ τὰ δύο, δὲ νομίζεις ὅτι οἱ θεοὶ φροντίζουν γιὰ σένα; Ἀλλὰ ὅταν κάνουν τί, θά παραδεχτεῖς ὅτι φροντίζουν οἱ θεοὶ γιὰ σένα; — Ὅταν μοῦ στέλνουν, καθὼς ἐσύ λές ὅτι σοῦ στέλνουν, συμβούλους γιὰ τὸ τι πρέπει νὰ κάνω καὶ τὶ νὰ μὴν κάνω. Ἀλλὰ ὅταν λένε στοὺς Ἀθηναίους, εἶπε ὁ Σωκράτης, πού ρωτᾶνε διαμέσου τῆς

μαντικῆς ὁτιδήποτε, δὲ νομίζεις ὅτι καὶ σὲ σένα αὐτοὶ λένε, οὔτε ὅταν στοὺς Ἕλληνας στέλνοντας σημάδια προλέγουν, οὔτε ὅταν σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νομίζεις ὅτι ἐσένα μόνον ἐξαίρωντας σὲ παραμελοῦν; Καὶ νομίζεις, ὅτι οἱ θεοὶ θὰ βάζανε στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἰδέα ὅτι εἶναι ἱκανοὶ νὰ κάνουν τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, ἀν δὲν εἶχαν αὐτὴν τὴ δύναμη; Καὶ νομίζεις ὅτι οἱ ἄνθρωποι στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα ποτὲ δὲ θὰ καταλαμβάνουν ἐπὶ ἐξαπατιῶνται σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα; Δὲ βλέπεις ὅτι ἀπ' ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἐκεῖνα πού εἶναι τὰ πῦρ πολύχρονα καὶ τὰ πῦρ σοφά, δηλαδὴ οἱ πόλεις καὶ τὰ ἔθνη, ἔχουν τὴν πῦρ μεγάλη θεοσέβεια, καὶ οἱ ἡλικίες πού ἔχουν τὴν πῦρ μεγάλη φρόνηση φροντίζουν πάρα πολὺ γιὰ τοὺς θεούς; Ὡ καλὲ μου, εἶπε, μάθε καλὰ ὅτι καὶ ὁ νοῦς πού ἐνυπάρχει στὸ σῶμα σου, ὅπως θέλει τὸ μεταχειρίζεται. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ παραδέχεσαι, ὅτι καὶ ἡ φρόνηση πού ἐνυπάρχει στὸ σῶμα ὅλα τὰ διευθετεῖ ἔτσι, ὅπως τῆς εἶναι εὐχάριστο. Καὶ ἔχει ὅτι ἐνὶ τὸ δικό σου βλέμμα μπορεῖ σ' ἀπόστασι πολλῶν σταδίων νὰ φτάνει, τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ ὅλα μαζὶ νὰ τὰ βλέπει, καὶ οὔτε ὅτι ἐνὶ ἡ δικιά σου ψυχὴ μπορεῖ νὰ φροντίζει καὶ γιὰ τὰ ἐδῶ καὶ γιὰ κεῖνα πού εἶναι στὴν Ἀγυπτο καὶ στὴ Σικελία, ἡ φρόνηση τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἱκανὴ ταυτόχρονα γιὰ ὅλα νὰ φροντίζει. Ἄν ὅμως, καθὼς ὅταν περιποιῶντας τοὺς ἀνθρώπους ξέρεις ἐκείνους πού θέλουν ν' ἀνταποδίνουν τὴν περιποίησι καὶ κάνοντας χάρι ξέρεις ἐκείνους πού τὴν ἀνταποδίνουν, καὶ ζητώντας συμβουλὴ μαθαίνεις τοὺς φρόνιμους, μὲ ὅμοιο τρόπο, περιποιώντας τοὺς θεούς ζητᾷς νὰ μάθεις ἂν θὰ θελήσουν νὰ σὲ συμβουλευοῦν γιὰ τὰ ἀφανέρωτα στοὺς ἀνθρώπους, τότε θὰ μάθεις ὅτι τὸ θεῖο εἶναι τόσο μεγάλο καὶ τέτοιο, ὥστε ὅλα μαζὶ νὰ τὰ

βλέπει καὶ ὅλα τὰ τ' ἀκούει καὶ πανταχοῦ παρὸν νὰ εἶναι καὶ γιὰ ὅλα μαζὶ νὰ φροντίζει.

Σὲ μὲνα λοιπὸν φαίνονταν, λέγοντας τοῦτα, ὅτι ἐγὼ μόνον ἔκανε τοὺς μαθητές του νὰ ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τ' ἀνόσια καὶ ἀπὸ τ' ἄδικο καὶ ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ ὅποτε τοὺς ἔβλεπαν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ὅποτε ἦταν μόνοι, ἐπειδὴ θὰ πίστευαν πὼς τίποτα ἀπ' ὅσα θὰ ἔκαναν δὲ θὰ ἐφευγε ποτὲ ἀπὸ τὴν προσοχὴ τῶν θεῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V.

(Κι ἂν, ὅπως εἶναι γνωστὸ, καὶ ἡ ἐγκράτεια εἶναι καλὸ καὶ ὠφέλιμο ἀπόκτημα στὸν ἄνθρωπο, ὃς ἐξετάσουμε ἂν κατὰ κάποιον τρόπο ὁδηγοῦσε σ' αὐτὴν, λέγοντας τέτοια περίπου). Ὡ ἄντρες, ἂν θέλαμε σὲ περίπτωσι πολέμου νὰ διαλέξουμε ἓναν ἄντρα, πού μ' αὐτὸν ἐμεῖς θὰ σωζόμαστε καὶ τοὺς ἔχθρους θὰ ὑποτάσσαμε, ἄραγε θὰ διαλέγαμε ἐκεῖνον, πού θὰ νοιώθαμε ὅτι δὲν εἶναι κύριος τῆς κοιλιᾶς ἢ τοῦ κρασιοῦ ἢ τῶν ἀφροδισίων ἢ τοῦ ὕπνου; Καὶ πῶς θὰ φανταζόμαστε ὅτι ἓνας τέτοιος ἢ ἐμᾶς θὰ σώσει ἢ τοὺς ἐχθροὺς θὰ νικήσει; Κι ἂν, ἀφοῦ φτάσουμε στὸ τέλος τῆς ζωῆς μας, θέλαμε νὰ ἐμπιστευτοῦμε σὲ κανέναν ἢ τὰ ἀρσενικὰ παιδιὰ μας νὰ ἐκπαιδεύσει ἢ νὰ προφυλάξει τις παρθένες θυγατέρες μας ἢ τὰ χρήματά μας νὰ διασώσει, ἄραγε σ' αὐτὰ θὰ θεωρούσαμε ἀξιόπιστο τὸν ἐκδοτο ἄνθρωπο; Καὶ σὲ δούλο ἐκδοτο θὰ ἐμπιστευόμαστε ἢ βοσκήματα ἢ ἀποθήκες ἢ ἐπιστάσι ἀποιωνδήποτε ἔργων; Καὶ τέτοιον ὑπὲρ τὸν σπιτιοῦ ἢ ψωνιστὴ θὰ θέλαμε νὰ πάρουμε δωρεάν; Ἀλλὰ ὅμως, ἂν βέβαια οὔτε δούλο ἐκδοτο θὰ δεχόμασταν, πῶς δὲν ἀξίζει νὰ προφυλαχτεῖ κανεὶς ὁ ἴδιος ἀπ' τὸ νὰ γίνῃ τέτοιος; Γιατὶ καὶ

ὄχι καθὼς οἱ πλεονέχτες παίρνοντας τὰ χρήματα τῶν ἄλλων νομίζουν ὅτι πλουτίζουν τὸν ἑαυτοῦ τους, ἔτσι κι ὁ ἐκδοτος στοὺς ἄλλους εἶναι βλαβερὸς καὶ στὸν ἑαυτοῦ του ὠφέλιμος, ἀλλὰ τὸ ἐνάντιο, κακοῦργος εἶναι γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του κακοургότερος, ἂν βέβαια εἶναι πρῶμα κακοургότατο ὄχι μόνο τὴν οἰκογένειά του νὰ καταστρέφει κανεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ του. Καὶ στὴ συναναστροφή ποιὸς θὰ εὐχαριστιόταν ἀπὸ-ναν τέτοιον ἄνθρωπο, γιὰ τὸν ὁποῖο θάξερε ὅτι γιὰ τὸ φαῖ καὶ τὸ κρασί πιδὸν πολὺ χαίρεται παρὰ γιὰ τοὺς φίλους κι ὅτι τίς πόρνες πιδὸν πολὺ ἀγαπᾷ παρὰ τοὺς συντρόφους; Ἄραγε δὲν πρέπει κάθε ἄνθρωπος, ἀφοῦ πιστεύει ὅτι ἡ ἐγκράτεια εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς ἀρετῆς, αὐτὴν πρῶτα στὴν ψυχὴ του νὰ χτίσει; Γιατί ποιὸς χωρὶς αὐτὴν μπορεῖ κάτι καλὸ νὰ μάθει ἢ νὰ φροντίσει; Ἡ ποιός, ὄντας ὑποδουλω-μένος στίς ἡδονές, δὲ θάταν αἰσχυρὰ διατεθειμένος καὶ σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ σῶμα καὶ σ' ὅ,τι τὴν ψυχὴ; Ἐγὼ νομίζω, μὰ τὴν Ἥρα, ὅτι γιὰ τὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο εἶναι εὐχῆς ἔργο νὰ μὴν τύχει τέτοιος δούλος, κι ἐκεῖνος πού εἶναι ὑποδουλωμένος σὲ τέτοιες ἡδονὲς πρέπει νὰ ἱκετεύει τοὺς θεοὺς νὰ πετύχει καλοὺς κυρίους. Γιατί μόνο μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ μπορούσε νὰ σωθεῖ ἕνας τέτοιος. (Λέγοντας τέτοια, ἀκόμα πιδὸν ἐγκρατῆ ἔδειχνε τὸν ἑαυτοῦ του μὲ ἔργα παρὰ μὲ λόγια. Γιατί ὄχι μόνο ἦταν κύριος τῶν ἡδονῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡδονῆς τῶν χρημάτων, ἐπειδὴ νόμιζε ὅτι ἐκεῖνος πού παίρνει χρήματα ἀπ' τὸν τυχόντα βάζει ἀφέντη στὸν ἑαυτοῦ του καὶ δουλεύει δουλεία, πού δὲν λιγώτερο αἰσχυρῇ ἀπὸ καμμιάν ἄλλη).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI.

Ἀξίζει ἐπίσης νὰ μὴν παραλείψει κανεῖς ἀπ' τὰ δικά

του καὶ ὅσα συζήτησε μὲ τὸν Ἀντιφῶντα τὸ σοφιστῆ. Δηλαδή ὁ Ἀντιφῶν κάποτε, θέλωντας νὰ τοῦ πάρει μὲ τρόπο τοὺς μαθητὲς του, ἀφοῦ πλησίασε τὸ Σωκράτη μπροστὰ στοὺς μαθητὲς, εἶπε τὰ ἑξῆς; «Σωκράτη, ἐγὼ νόμιζα ὅτι ὅσοι φιλοσοφοῦν πρέπει νὰ γίνονται πιδὸν εὐτυ-χισμένοι, ἐνῶ ἐσὺ μοῦ φαίνεσαι ὅτι ἔχεις ἀπολαύσει τ' ἀντίθετα ἀπὸ κείνα πού δίνει ἡ φιλοσοφία. Τεῖς λ.χ. ἔτσι, πού δὲ θὰ ὑπόμεινε κανένας δούλος κάτω ἀπὸ τὸν ἀφέν-τη του. Καὶ τροφὲς τρῶς καὶ ποτὰ πίνεις τὰ χειρότερα, καὶ ροῦχο φορᾷς ὄχι μόνο φτηνὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο χειμῶ-να - καλοκαίρι, καὶ μένεις συνέχεια ξυπόλητος καὶ δίχως χιτῶνα. Κι ὅμως δὲν παίρνεις χρήματα τοῦλάχιστον, πού κι ὅταν τ' ἀποχτούμε μᾶς εὐφραίνου, κι ὅταν τᾶχουμε μᾶς κάνουν νὰ ζοῦμε μὲ περισσότερὴ ἄνεση καὶ πιδὸν εὐχά-ριστα. Ἄν λοιπὸν, καθὼς καὶ σ' ἄλλα τὰ ἔργα, οἱ δάσκα-λοι τοὺς μαθητὲς τοὺς ἀποδείχνουν μιμητὲς τους, ἔτσι κι ἐσὺ θὰ καταντήσεις τοὺς μαθητὲς σου. Νὰ θεωρεῖς ὅτι εἶσαι δάσκαλος τῆς δυστυχίας.

Καὶ ὁ Σωκράτης σ' αὐτὰ εἶπε: Μοῦ φαίνεσαι, Ἀντι-φῶν, ὅτι ἐσὺ ἔχεις νομίσει, ὅτι ἐγὼ ζῶ τόσο θλιβερά- ὥστε ἔχω τὴν πεποίθησιν πὼς ἐσὺ μᾶλλον θὰ προτιμοῦ-σες νὰ πεθάνεις παρὰ νὰ ζεῖς καθὼς ἐγὼ. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἐξετάσουμε τί ἀνυπόφορο ἔχεις διαπιστώσει στὴ ζωῇ μου. Ποιὸ ἀπ' τὰ δύο, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πού παίρνουν χρή-ματα εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ἐκτελοῦν αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο παίρνουν μισθὸ, ἐνῶ σὲ μένα πού δὲν παίρνω μισθὸ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ συζητᾶω μ' ὅποιον δὲ θέλω; Ἡ κακο-λογᾷς τὴν διαίτά μου ἐπειδὴ ἐγὼ τρώω λιγώτερο ὑγιεινὰ φαγητὰ παρὰ ἐσὺ, καθὼς καὶ φαγητὰ πού λιγώτερο δί-νουν δύναμη; Ἡ ἐπειδὴ εἶναι δυσκολώτερο νὰ ἀποχτή-σω τὰ χρήσιμα γιὰ τὸ δικό μου βίω, ἀπὸ τὰ δικά σου,

ἐπειδὴ εἶναι καὶ σπανιώτερα καὶ πολυτελέστερα; Ἡ ἐπειδὴ εἶναι πιδ εὐχάριστα σὲ σένα ὅσα ἐσὺ παρασκευάζεις, παρὰ σὲ μὲνα ὅσα ἐγὼ παρασκευάζω; Δὲν ξέρεις ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τρώει μὲ πολὺ μεγάλη ἔρεξη, καθόλου δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ διαλεχτῆ τριφῆ ἢ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ πίνει μὲ πολὺ μεγάλη ἔρεξη καθόλου δὲν ἐπιθυμεῖ ἕνα ποτὸ ποὺ τοῦ λείπει; Κι ἀκόμα, ἐκεῖνοι ποὺ ἀλλάζουν τὰ ρούχα τους, μάθε καλά, ὅτι τ' ἀλλάζουν ἐξαιτίας τοῦ κρύου καὶ τῆς ζέστης, καὶ φορᾶνε τιπούτσια γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίζουν τὸ περπάτημά τους αὐτὰ ποὺ ἐνέχλουν τὰ πόδια τους. Τώρα λοιπὸν μὲ εἶδες ποτὲ ἢ ἐξαιτίας τοῦ κρύου νὰ μὲνα μέσα στὸ σπῆτι περισσότερο ἀπὸ ἄλλους, ἢ ἐξαιτίας τῆς ζέστης νὰ πολεμάω μὲ κανέναν γιὰ σκιά, ἢ γιὰ τὸ ὅτι πονᾶνε τὰ πόδια μου νὰ μὴν πηγαίνω ὅπου θέλω; Δὲν ξέρεις ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ἀπ' τῇ φύσει τους εἶναι πολὺ ἀσθενικοὶ στὸ σῶμα, ὅταν ἀσκηθοῦν γίνονται ἀνώτεροι καὶ ἀπ' τοὺς πιδ δυνατοὺς ἀνάσκητους, σὲ ὅ,τι ἀσκηθοῦν, κι εὐκολώτερα τὰ ὑποφέρουν; Σὲ μὲνα, λοιπόν, δὲ νομίζεις, ἀφοῦ ἀσκοῦμαι στὸ νὰ ὑπομένω πάντοτε ὅσα τυχαίνουν στὸ σῶμα, ὅτι εἶναι εὐκολώτερο νὰ ὑποφέρω τὰ πάντα παρὰ ἐσὺ ποὺ δὲν ἀσκεῖσαι; Καὶ ποιά ἄλλη με-γαλύτερη αἰτία νομίζεις πῶς εἶναι τοῦ ὅτι δὲν εἶμαι δοῦλος στὴν κοιλιὰ οὔτε στὸν ὕπνο οὔτε στὴ λαγνεία, παρὰ τὸ ὅτι ἔχω ἄλλα πράγματα, πιδ εὐχάριστα ἀπ' αὐτά, ποὺ ὅχι μόνο ὅταν τὰ ἀπολαμβάνεις εὐφραίνων, ἀλλὰ κι ἐπειδὴ δίνουν ἐλπίδες ὅτι πάντα θὰ εἶναι ὀφέλιμα; Κι ἀκόμα νὰ ξέρεις καὶ τοῦτο: Ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ φαντάζονται ὅτι καθόλου δὲν εἶναι εὐτυχημένοι, δὲν εὐφραίνονται. Ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουν ὅτι καλὰ πηγαίνει ἡ γεωργία τους ἢ ἡ ναυκληρία ἢ ὅ,τι ἄλλο τυχαίνει νὰ δουλεύουν, μὲ τὴν ιδέα ὅτι εὐτυχῶν εὐφραίνονται. Λοιπόν, νομίζεις ὅτι ἀπ' ὅλα

αὐτὰ τόση εἶναι ἡ εὐχαρίστηση, ὅση καὶ ἀπὸ τὸ νὰ νομίζεις ὅτι γίνεσαι ὁ ἴδιος καλύτερος καὶ ὅτι ἀποκτᾷς φίλους καλύτερους ἀπὸ πρῖν; Ἐγὼ λοιπὸν πάντοτε αὐτὰ νομίζω. Κι ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη ἢ τοὺς φίλους ἢ τὴν πόλιν νὰ ὤφελεϊ κανεὶς, σὲ ποιὸν ἀπ' τοὺς δυὸ ὑπάρχει περισσότερος ἐλεύθερος καιρὸς νὰ φροντίζει γι' αὐτά. Σὲ κεῖνον ποὺ περνάει καθὼς ἐγὼ, ἢ σὲ κεῖνον ποὺ περνάει καθὼς ἐσὺ λές, μακαρίζοντάς τον; Καὶ ποιὸς ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ πῆγαινε στὴν ἐκστρατεία εὐκολώτερα; Ἐκεῖνος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ζεῖ χωρὶς διαίτα πολυέξοδη, ἢ ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὅποιο αὐτὸ ποὺ βρίσκεται εἶναι ἀρκετό; Καὶ ποιὸς ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ λυγοῦσε γρηγορώτερα σὲ μιὰ πολιορκία, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπ' τὰ πιδ δύσκολα νὰ βρεθοῦν, ἢ ἐκεῖνος ποὺ τοῦ φτάνει νὰ μεταχειρίζεται αὐτὰ ποὺ πολὺ εὐκολα τυχαίνουν; Φαίνεται, Ἀντιφῶν, νὰ νομίζεις ὅτι ἡ εὐδαμονία εἶναι μαλθακότητα καὶ πολυτέλεια. Ἐγὼ ὁμῶς νομίζω, ὅτι τὸ νὰ μὴν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τίποτα εἶναι πρᾶγμα θεῖο, καὶ τὸ νᾶχεις ἀνάγκη ἀπ' ὅσο γίνεται λιγώτερα πράγματα, εἶναι κάτι πολὺ κοντινὸ πρὸς τὸ θεῖο. καὶ ὅτι τὸ θεῖο εἶναι ἄριστο καὶ τὸ πολὺ κοντινὸ πρὸς τὸ θεῖο εἶναι πολὺ κοντινὸ πρὸς τὸ ἄριστο.

Καὶ πάλι κάποτε ὁ Ἀντιφῶν, συζητώντας μὲ τὸ Σωκράτη, εἶπε: Σωκράτη, ἐγὼ βέβαια σὲ θεωρῶ δίκαιο, ἀλλὰ σοφὸ καθόλου. Στ' ἀλήθεια, ἀπὸ κανέναν δὲν παίρνεις χρήματα γιὰ τὴ μαθητεία του. Κι ὁμῶς τὸ ρούχο σου βέβαια ἢ τὸ σπῆτι σου ἢ ἄλλο τίποτα ἀπ' ὅσα ἔχεις, θεωρώντας ὅτι ἔχει ἀξία χρηματικὴ, σὲ κανέναν δὲ θὰ πῶδινες δωρεάν, ἀλλὰ κι οὔτε κι ἂν ἔπαιρνες λιγώτερα ἀπ' τὴν ἀξία τους. Εἶναι φανερὸ λοιπὸν ὅτι, ἂν θεωροῦσες ὅτι κι ἡ διδασκαλία σου ἔχει κάποιαν ἀξία, καὶ γι' αὐτὴν θᾶπαιρνες χρήματα ὅχι λιγώτερα ἀπ' τὴν ἀξία

της. Δίκαιος λοιπὸν μπορεί νᾶσαι, ἐπειδὴ δὲν ἐξαπατᾷ ἀπὸ πλεονεξία, σοφὸς ὅμως ὄχι, ἐπειδὴ βέβαια ξέρεις πράγματα ποὺ δὲν ἔχουν ὅμως καμμιὰν ἀξία. Καὶ ὁ Σωκράτης σ' αὐτὰ εἶπε: Ἀντιφῶν, ὑπάρχει ἡ γνώμη σὲ μᾶς, ὅτι τὸ νὰ διαθέτει κανεὶς τὴ νεότητά του καὶ τὴ σοφία του εἶναι τὸ ἴδιο καλὸ καὶ τὸ ἴδιο αἰσχρὸ. Γιατὶ καὶ τὴ νεότητά του ὅταν πουλάει κανεὶς γιὰ λεφτὰ σ' αὐτὸν ποὺ τὴ θέλει, τὸν ὀνομάζουν πόρνο, κι ἂν πάλι κανένας κάνει φίλο του αὐτὸν ποὺ τὸν καταλαβαίνει ὅτι εἶναι καλὸς κι ἀγαθὸς ἐραστής, τὸν θεωροῦμε φρόνιμο. Κι ἐπίσης ἐκείνους ποὺ πουλᾶνε τὴ σοφία τους γιὰ λεφτὰ σ' αὐτὸν ποὺ τὴ θέλει, τοὺς ὀνομάζουν σοφιστές, ἐνῶ ὅποιος, διδάσκοντας ὅ,τι καλύτερο ἔχει, αὐτὸν ποὺ τὸν καταλαβαίνει ὅτι εἶναι ἐξυπνος τὸν κάνει φίλο του, αὐτὸς θεωροῦμε ὅτι κάνει αὐτὰ ποὺ ταιριάζουν σὲ πολίτη καλὸ κι ἀγαθό.

Ἐγὼ λοιπὸν ὁ ἴδιος, ὦ Ἀντιφῶν, καθὼς ἔνας ἄλλος ὅποιοςδήποτε εὐχαριστιέται ἢ γιὰ ἓνα τέλειό, ἄλλο ἢ σκύλο ἢ πουλί, ἔτσι κι ἀκόμα περισσότερο εὐχαριστιέμαι ἀπ' τοὺς καλοὺς φίλους, κι ἂν ἔχω τίποτα καλὸ τοὺς τὸ διδάσκω, καὶ τοὺς συστήνω καὶ σ' ἄλλους, ἀπ' τοὺς ὁποίους νομίζω ὅτι αὐτοὶ θὰ ὠφεληθοῦν κάτι σὲ ἀρετή.

Καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν παλιῶν σοφῶν ἀντρῶν, ποὺ ἐκεῖνοι γράψανε κι ἀφίσανε μέσα σὲ βιβλία, ξετυλίγοντάς μαζὶ μὲ τοὺς φίλους μου τοὺς περνᾶω, κι ὅταν βλέπουμε κάτι καλὸ τὸ διαλέγουμε. Καὶ τὸ θεωροῦμε μεγάλο κέρδος ἂν γινώμαστε φίλοι ἀναμεταξύ μας. Ἐμένα λοιπὸν, ὅταν τᾶκουγα αὐτά, μοῦ φαινότανε ὅτι κι αὐτὸς ἦταν μακάριος, κι ἐκείνους ποὺ τὸν ἀκούγαν τοὺς ὀδηγοῦσε τὴν καλοκαγαθία.

Καὶ πάλι κάποτε, ὅταν τὸν ρώτησε ὁ Ἀντιφῶν, πῶς, ἐνῶ θεωροῦσε τοὺς ἄλλους ὅτι τοὺς κάνει ἱκανοὺς νὰ πο-

λιτεύονται, αὐτὸς δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν πολιτική, ἂν βέβαια τὴν ἤξερε, εἶπε: Μὲ ποιὸ τρόπο ἀπ' τοὺς δύο, Ἀντιφῶν, θὰ ἀσχολιόμουν περισσότερο μὲ τὴν πολιτική: Ἄν μόνος μου ἀσχολιόμουν ἢ ἂν φρόντιζα γιὰ νὰ ὑπάρχουν ὅσο τὸ δυνατό περισσότεροι ἱκανοὶ νὰ ἀσχολοῦνται μ' αὐτά;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα, κι ἂν, ἀποτρέποντας τοὺς μαθητὲς τοῦ ἀπ' τὴν ἀλαζονεία, τοὺς παραινέσουμε νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἀρετή. Δηλαδή πάντα ἔλεγε, ὅτι δὲν ὑπῆρχε καλύτερος δρόμος γιὰ τὴν καλὴν ὑπόληψη παρὰ ἐκεῖνος μὲς ἀπ' τὸν ὁποῖο θὰ γινόταν κανεὶς καλὸς σὲ τοῦτο, στὸ ὁποῖο καὶ θάθελε νὰ θεωρεῖται (καλὸς). Κι ὡς ἐξῆς διδάσκει ὅτι ἔλεγε τὴν ἀλήθεια: Δηλαδή ὅς σκεφτοῦμε, εἶπε, ἂν κανεὶς, χωρὶς νᾶναι καλὸς αὐλητής, ἤθελε νὰ θεωρεῖται τέτοιος, τί θάπρεπε νὰ κάνει. Ἀραγε δὲν ἔπρεπε νὰ μιμηθεῖ τοὺς καλοὺς αὐλητὲς σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης, καὶ πρῶτα - πρῶτα ἐπειδὴ ἐκεῖνοι καὶ σολὴ ὥραια ἔχουν καὶ μὲ πολλοὺς ἀκολούθους γυρίζουν, κι αὐτὸς πρέπει νὰ κάνει τὰ ἴδια. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἐκείνους πολλοὶ τοὺς παινεύουν, κι αὐτὸς πολλοὺς αἰνευτὰδες πρέπει νὰ φτιάξει. Ἀλλὰ ὅμως πούθενά δὲν πρέπει νὰ ἀναλάβει τὸ ἔργο τοῦ αὐλητῆ, ἀλλοιῶς θ' ἀποδειχτεῖ ἀμέσως ὅτι εἶναι γελοῖος, κι ὄχι μόνον κακὸς αὐλητής ἀλλὰ κι ἄνθρωπος ἀλαζόνας. Κι ὅμως μὲ τὸ νὰ ξοδεύει πολλὰ καὶ καθόλου νὰ μὴν ὠφελεῖται καὶ νᾶχει ἐπιπλέον καὶ κακὴν ὑπόληψη, πῶς δὲ θὰ ζῶσε καὶ μὲ κόπο, καὶ ἀνῶφελα, καὶ καταγέλαστος;

Ἐπίσης, ἂν ἤθελε κανεὶς, ἐνῶ δὲν εἶναι καλὸς στρατη-

γός, νὰ φαίνεται τέτοιος, ἢ ἐνῶ δὲν εἶναι καλὸς κυβερνήτης πλοίου, νὰ φαίνεται τέτοιος, ἅς σκεφτοῦμε τί θὰ τοῦ συνέβαινε. Ἄραγε ἂν, ἐπιθυμῶντας νὰ φαίνεται ἱκανὸς σ' αὐτά, δὲν θὰ μπορούσε νὰ πείσει, δὲ θὰ τοῦ ἦταν αὐτὸ πολὺ λυπηρὸ; Κι ἂν πάλι θὰ ἐπειθε, δὲ θὰ τοῦ ἦταν ἀκόμα ἀθλιώτερο; Γιατὶ εἶναι φανερό, ὅτι ἂν διοριστῇ νὰ κυβερνάει τὸ πλοῖο ἢ νὰ ὁδηγῇ τὸ στράτευμα ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξέρει, θὰ κατὰστρεφε ἐκείνους ποὺ καθόλου δὲ θὰ ἤθελε, κι ὁ ἴδιος κακὰ κι αἰσχρὰ θὰ ξεμπέρδευε. Ἐπίσης ἀποδείχνε ἀνώφελο τὸ νὰ φαίνεται κανεὶς πλούσιος κι ἀνδρεῖος καὶ ἰσχυρὸς, ἐνῶ δὲν εἶναι. Διότι, ἔλεγε, σ' αὐτοὺς ἀναθέτονται ἔργα μεγαλύτερα ἀπὸ τὴ δύναμή τους, κι ἂν δὲν μποροῦν νὰ τὰ ἐκτελοῦν, ἐνῶ φαίνονται ὅτι εἶναι ἱκανοί, αὐτὸ δὲν τοὺς συχωριέται. Κι ἀπυκαλοῦσε μεγάλο ἀπατεῶνα ἐκεῖνον ποὺ μὲ τὴν πειθὴ παίρνοντας χρήματα ἢ ἓνα σκεῦος ἀπὸ κάποιον, ἤθελε νὰ τοῦ τ' ἀποστερήσει, καὶ πάρα πολὺ μεγάλο ἀπατεῶνα ἐκεῖνον ποὺ ἐνῶ δὲν ἦταν ἄξιος γιὰ τίποτα, θὰ ἐξαπατοῦσε τοὺς πολῖτες, μὲ τὴν πειθὴ, ὅτι εἶναι ἱκανὸς νὰ ἄρχει στὴν πόλη. (Σὲ μένα λοιπὸν φαίνονταν, ὅτι κι ἀπὸ τὸ νᾶναι ἀλάζυνες ἀπότρεπε τοὺς μαθητὲς μὲ τέτοιες συζητήσεις).

(B.)

[Μοῦ φαίνονταν ἐπίσης, ὅτι καὶ μὲ τίς παρακάτω συζητήσεις παρακινοῦσε τοὺς μαθητὲς του νὰ εἶναι συγκρατημένοι σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιθυμία φαγητοῦ καὶ ποτοῦ καὶ λαγνείας καὶ κόπων].

Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατὰλαβε ὅτι κάποιος ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του ἦταν κάπως ἀκόλαστος στὰ τέτοια, πὲς μου, Ἀριστιππε, εἶπε, ἂν ὑποχρεωνόσουν νὰ παραλάβεις δυὸ

νέους γιὰ νὰ τοὺς μορφώσεις ἔτσι, ὥστε ὁ μὲν ἓνας νὰ γίνεῃ ἱκανὸς νὰ ἄρχει, κι ὁ ἄλλος νὰ μὴ ζητήσῃ καθόλου τὴν ἀρχή, πῶς θὰ ἐμὀρφωνες τὸν καθένα χωριστά; Θέλεις νὰ ἐξετάσουμε ἀρχίζοντας ἀπ' τὴν τροφή, καθὼς οἱ μαθητὲς ἀπ' τὰ στοιχεῖα τῆς ἀλφαβήτας; Κι ὁ Ἀριστιππος εἶπε: Μοῦ φαίνεται βέβαια ὅτι ἡ τροφή εἶναι ἡ ἀρχή, γιατί οὐτὲ θὰ ζοῦσε κανεὶς ἂν δὲν τρεφότανε. — Λοιπὸν τὸ ν' ἀρχίζουν νὰ τρῶνε ὅταν φτάσῃ ἡ ὥρα, εἶναι λογικὸ νὰ συμβαίνει καὶ στοὺς δυό; — Λογικὸ βέβαια, εἶπε.

Ποῖον λοιπὸν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύο θὰ τὸν συνηθίζαμε νὰ προτιμᾷ νὰ τρῶεῖ τὸ ἀπαραίτητο, ἀντὶ νὰ παρατρῶεῖ γιὰ εὐχαρίστηση τῆς κοιλίας του; — Ἐκεῖνον, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε, ποὺ ἐκπαιδεύουμε στὸ νὰ ἄρχει, γιὰ νὰ μὴν ἀφίνει ἀνεκτέλεστος τῆς υποθέσεως τῆς πολιτείας κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀρχῆς του.

— Λοιπὸν, εἶπε, κι ὅταν θὰ θέλουν νὰ πίνουν, τὸ νὰ μπορεῖ κανεὶς, ἐνῶ διψᾷ, νὰ υπομένει, στὸν ἴδιο πρέπει νὰ τὸ διδάξουμε;

— Βεβαίωτατα, εἶπε. — Καὶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς κύριος τοῦ ὕπνου, ὥστε νὰ μπορεῖ καὶ ἀργὰ νὰ κοιμηθεῖ καὶ πρῶτ' νὰ ζυπνήσῃ καὶ ν' ἀγρυπνήσῃ, ἂν παρουσιάζονταν ἀνάγκη, σὲ ποῖον ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ τὸ διδάσκαμε; — Κι αὐτό, εἶπε, στὸν ἴδιο. — Καὶ τί πρέπει νὰ γίνεῃ, εἶπε, σχετικὰ μὲ τὸ νὰ κυριαρχεῖ κανεὶς στὰ ἀφροδίσια πάθη, ὥστε νὰ μὴν ἐμποδίζεται ἔξαιτίας τους νὰ κάνει ὅτιδήποτε θὰ ἦταν ἀνάγκη;

— Κι αὐτό, εἶπε, στὸν ἴδιο πρέπει νὰ τὸ διδάξουμε. — Καὶ τί πιστεύεις γιὰ τὸ ἐξῆς; Τὸ νὰ μὴν ἀποφεύγει κανεὶς τοὺς κόπους, ἀλλὰ θεληματικὰ νὰ τοὺς ὑπομένει, σὲ ποῖον ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ τὸ διδάσκαμε; — Κι αὐτό, εἶπε, σὲ κείνον ποὺ ἐκπαιδεύεται γιὰ τὴν ἐξουσία.

— Καί τί λές γιά τὸ ἐξῆς; Τὸ νὸ μάθει κανεῖς, ἀν ὑπάρχει κάποιο μάθημα κατάλληλο γιὰ νὰ νικάει τοὺς ἀντιπάλους, σὲ ποιοὺν ἀπ' τοὺς δυὸ μάλλον θάπρεπε νὰ τὸ διδάξουμε; — Πολὺ περισσότερο, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε, σὲ κείνιν ποὺ ἐκπαιδεύεται νὰ ἄρχει. Γιατί καὶ ὅλα τ' ἄλλα καθόλου δὲν ὠφελοῦν χωρὶς τὰ τέτοια μαθήματα. (— Λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἐκπαιδευθεῖ ἔτσι, σοῦ φαίνεται ὅτι λιγώτερο μπορεῖ νὰ νικιέται ἀπ' τοὺς ἐχθροὺς τοῦ παρὰ τ' ἄλλα ζῶα; Γιατί ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀπὸ τὰ ζῶα, ἄλλα ἀπὸ τὴν πεῖνα τοὺς παρασυρμένα, ἀν καὶ μερικὰ εἶναι καὶ πάρα πολὺ δειλά, ὅμως ἀπ' τὴν ἐπιθυμίᾳ τοῦ φαγητοῦ ὁδηγημένα πρὸς τὸ δόλωμα πιάνονται, καὶ ἄλλα πιάνονται μὲ ἐνέδρα στὸ μέρος ὅπου πίνουν. — Βεβαίωτατα, εἶπε. — Λοιπὸν καὶ ἄλλα ζῶα ἀπὸ λαγνεῖα, π.χ. τὰ ὀρτύκια καὶ οἱ πέρδικες, καθὼς τρέχουν πρὸς τὴ φωνὴ τοῦ θηλυκοῦ μὲ τὴν ἐλπίδα ἀφροδισιακῆς ἀπόλαυσης καὶ δίχως νὰ μποροῦν ν' ἀναλογιστοῦν τοὺς κινδύνους, πέφτουν μέσα στὰ δίχτυα; Συμφώνησε καὶ σ' αὐτὰ ὁ Ἀρίστιππος.

— Λοιπὸν σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι αἰσχρὸ νὰ παθαίνει κανεὶς τὰ ἴδια μ' αὐτὰ τ' ἀνοητότατα ζῶα; Ἔτσι οἱ μοιχοὶ μπαίνουν στὶς φυλακές, ἀν καὶ ἔξερουν ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος γι' αὐτὸν ποὺ μοιχεύει νὰ πάθει ὅσα ἀπειλεῖ ὁ νόμος, καὶ νὰ τὸν παραμονέψουν καὶ ἀφοῦ συλληφθεῖ νὰ ἐξετελιστεῖ. Κι ἐνῶ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά εἶναι τόσο μεγάλη τὰ κακὰ καὶ αἰσχρὰ ποὺ ἀπειλοῦν αὐτὸν ποὺ μοιχεύει, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶναι πολλὰ ἐκεῖνα ποὺ θὰ τὸν ἀπαλλάξουν σίγουρα ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίᾳ τῶν ἀφροδισίων, ὅμως τὸ νὰ παρασύρεται στὰς κινδύνους ἄραγε δὲν εἶναι αὐτὸ χαρακτηριστικὸ ἀνθρώπου ὁλότελα τρελλοῦ; — Ἐγὼ τοῦλάχιστον ἔτσι νομίζω, εἶπε. — Καὶ τὸ νὰ γίνονται οἱ

περισσότερες ἀναγκαιότατες πράξεις τῶν ἀνθρώπων στὸ ὑπαιθρο, π.χ. οἱ πολεμικὲς καὶ οἱ γεωργικὲς, καὶ ἀπὸ τίς ἄλλες ὄχι ἐλάχιστες, καὶ ὥστόσο περισσότεροι νὰ εἶναι ἀγύμναστοι καὶ στὰ κρία καὶ στὶς ζέστες, δὲ σοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγάλη ἀμέλεια; Συμφώνησε καὶ σ' αὐτὸ ὁ Ἀρίστιππος. — Λοιπὸν ἔχεις τὴ γνώμη ὅτι ἐκεῖνος ποὺ μέλλει νὰ ἄρχει πρέπει νὰ εἶναι ἐξασκημένος καὶ σ' αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ὑπομένει εὐκολα; — Βεβαίωτατα, εἶπε. — Λοιπὸν, ἀν τοὺς ἐγκρατεῖς σ' ὅλα τούτα τοὺς κατατάσσουμε στοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἱκανοὺς νὰ ἄρχουν, ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὰ κάνουν αὐτὰ θὰ τοὺς κατατάξουμε στοὺς ἀνθρώπους ποὺ οὔτε κἀν θὰ ἐπιζητήσουν τὴν ἀρχή; Συμφώνησε καὶ σ' αὐτὸ ὁ Ἀρίστιππος. — Ἐπειδὴ καὶ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου εἶδους τῶν τέτοιων ἀνθρώπων τὴν κατηγορία ξέρεις, σκέφτηκες ἄραγε ὥς τώρα σὲ ποιά ἀπ' τίς δυὸ αὐτὲς κατηγορίες θὰ ἐβάζες δίκαια τὸν ἑαυτὸ σου; — Μάλιστα, εἶπε ὁ Ἀρίστιππος. Καὶ καθόλου δὲν κατατάσσω τὸν ἑαυτὸ μου τοῦλάχιστον στὴν κατηγορία ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ ἄρχουν. Καὶ γιατί μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι χαρακτηριστικὸ πολὺ ἄμυαλο ἀνθρώπου, ἐνῶ εἶναι μεγάλος κόπος νὰ ἐξοικονομεῖ κανεὶς τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, νὰ μὴν τοῦ εἰσέλθῃ αὐτὸ, ἀλλὰ ἀπὸ πάνω νὰ ἀναλάβει καὶ τὸ νὰ βρῖσκει γιὰ τοὺς ἄλλους ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του νάχει ἔλλειψη ἀπὸ πολλὰ πράγματα, κυβερνώντας δὲ τὴν πόλιν, ἀν δὲν ἐκτελεῖ στὴν ἐντέλεια ὅσα θέλει ἡ πόλις, νὰ τιμωρεῖται γι' αὐτό. Τοῦτο πῶς δὲν εἶναι μεγάλη ἀμυαλία. Γιατί ἐπιπλέον ἔχουν οἱ πόλεις τὴν ἀξίωση νὰ θεωροῦν τοὺς ἄρχοντες καθὼς ἐγὼ τοὺς δοῦλους μου. Γιατί καὶ ἐγὼ ἔχω τὴν ἀξίωση οἱ ὑπέρτεροι μου σὲ μὲνα ἀφθονα φαγιά νὰ ἐτοιμάζω, ἐνῶ ἐκεῖνοι τίποτ' ἀπ'

αὐτὰ νὰ μὴν ἀγγίζῃν. Κι οἱ πόλεις νομίζουν ὅτι πρέπει οἱ ἄρχοντες σ' αὐτὰς ὅσο γίνεται περισσότερα ἀγαθὰ νὰ δίνουν, ἐνῶ οἱ ἴδιοι νὰ ἀπέρχουν ἀπ' ὅλα αὐτά. Ἐγώ, λοιπόν, ἐκείνους βέβαια ποὺ θέλουν νάχουν πολλοὺς μπελάδες οἱ ἴδιοι καὶ σ' ἄλλους νὰ προσφέρουν, ἀφοῦ ἔτσι τοὺς ἐκπαιδεύσω, θί' τοὺς κατατάξω στοὺς ἱκανοὺς νὰ ἐξουσιάζουν. Τὸν ἑαυτό μου ὅμως τοῦλάχιστο τὸν κατατάσσω σὲ κείνους ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν ὅσο τὸ δυνατό πιδ ἡσυχὰ καὶ πιδ εὐχάριστα. Κι ὁ Σωκράτης εἶπε; Θέλεις λοιπὸν νὰ ἐξετάσουμε ποιοὶ ἀπ' τοὺς δυὸ ζοῦν πιδ εὐχάριστα, ἐκεῖνοι ποὺ ἐξουσιάζουν ἢ ἐκεῖνοι ποὺ ἐξουσιάζονται;

—Βεβαίως, εἶπε ὁ Ἀριστιππος.—Πρῶτα, λοιπόν, ἀπὸ τὰ ἔθνη ποὺ ἡμεῖς ξέρουμε, στὴν Ἀσία ἐξουσιάζουν οἱ Πέρσες καὶ ἐξουσιάζονται οἱ Σύροι καὶ οἱ Φρύγες καὶ οἱ Λυδοί. Καὶ στὴν Εὐρώπῃ οἱ Σκύθες ἐξουσιάζουν καὶ οἱ Μαιῶτες ἐξουσιάζονται. Καὶ στὴ Λιβυῇ οἱ Κερκηρόνιοι ἐξουσιάζουν καὶ οἱ Λίβυες ἐξουσιάζονται. Ἀπ' αὐτοὺς λοιπὸν ποιοὶ νομίζεις ὅτι ζοῦν πιδ εὐχάριστα; Ἡ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ποὺ ἀνάμεσά τους εἶσαι καὶ ἐσύ, ποιοὶ σοῦ φαίνεται ὅτι ζοῦν πιδ εὐχάριστα, οἱ ἀνεξάρτητες πολιτεῖες ἢ οἱ ὑποτελεῖς; Ἀλλὰ ἐγὼ βέβαια, εἶπε ὁ Ἀριστιππος οὔτε καὶ στὴν κατηγορίᾳ τῶν δούλων κατατάσσω τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πὸς ὑπάρχει κάποιος δρόμος ἀνάμεσά τους, ποὺ προσπαθῶ νὰ τὸν βαδίζω, καὶ ποὺ δὲν περνάει οὔτε μέσα ἀπὸ τὴ δουλεία οὔτε μέσα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν, ποὺ ἀκριβῶς πιδ πολὺ ἀπ' ὅλα ὁδηγεῖ στὴν εὐδαιμονίαν. Ἀλλὰ, εἶπε ὁ Σωκράτης, ἀν ὁ δρόμος αὐτός, καθὼς δὲν περνάει οὔτε μέσα ἀπὸ τὴν ἐξουσία οὔτε μέσα ἀπὸ τὴ δουλείαν, ἔτσι οὔτε καὶ μέσα ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους δὲν περνάει, ἴσως τότε τὰ λόγια σου θὰ εἶχαν

κάποια σημασία. Ἄν ὅμως, ἐνῶ βρίσκεσαι ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, οὔτε νὰ ἐξουσιάζεις ὅλῃς τὴν ἀξίωσιν οὔτε νὰ ἐξουσιάζεσαι, οὔτε τοὺς ἄρχοντες μὲ τὴ θέλησίν σου νὰ ὑπηρετεῖς, πιστεύω ὅτι βλέπεις, πὼς ξέρουν καλὰ ἰ δυνατότεροι τοὺς πιδ ἀδύνατους καὶ στὸ δημόσιο βίον καὶ στὸν ἰδιωτικόν, ἀφοῦ δοῦλους μὲ κλάματα τοὺς κάνουν, νὰ τοὺς μεταχειρίζονται σὰν τέτοιους.

Ἡ ξεχνᾷς ἐκείνους ποὺ καὶ τὸ στᾶρι θερρίζουν καὶ τὰ ξέντρα τρυγοῦν ποὺ ἐσπειραν ἢ φύτψαν οἱ ἄλλοι, καὶ ποὺ μὲ κάθε τρόπο ταλαιπωροῦν τοὺς πιδ ἀδύνατους καὶ ὅσους δὲ θέλουν νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν, μέχρι ποὺ (οἱ τελευταῖοι) νὰ προτιμήσουν νὰ εἶναι δοῦλοι τῶν δυνατότερων παρὰ νὰ τοὺς πολεμᾶνε. Κι ἀπ' τὴν ἄλλῃ μεριά, στὸν ἰδιωτικόν βίον οἱ γενναῖοι καὶ οἱ δυνατοί, δὲν ξέρεις, ὅτι τοὺς δειλοὺς καὶ τοὺς ἀδύνατους, ἀφοῦ τοὺς κάνουν ὁλότελα δοῦλους τοὺς ἐκμεταλλεύονται;

—Ἀλλὰ ἐγὼ βέβαια, εἶπε, γιὰ νὰ μὴν τὰ παθαῖνω αὐτά, οὔτε μέσα σὲ πολιτεῦμα τὸν ἑαυτό μου κλείνω, ἀλλὰ παντοῦ εἶμαι ξένος. Κι ὁ Σωκράτης εἶπε: —Τοῦτο, στ' ἀλήθειαν, ποὺ τώρα λὲς εἶναι δεινὸ ἐπιχειρήμα. Μὴ τάχα καὶ τοὺς ξένους, ἀπ' ὅταν καὶ ὁ Σίνις καὶ ὁ Σκείρων καὶ ὁ Προκροῦστης πέθαναν, κανένας δὲν τοὺς ἀδικεῖ; Μὰ τώρα, αὐτοὶ ποὺ πολιτεύονται στὶς πατρίδες τους, καὶ νόμους ψηφίζουν γιὰ νὰ μὴν ἀδικοῦνται, καὶ φίλους, κοντὰ στοὺς καλούμενους συγγενεῖς, γιὰ βοήθους ἀποχτοῦν, καὶ στὶς πόλεις γύρω βάζουν ἐχυρώματα, καὶ ὅπλα ἀποχτοῦν, ποὺ μ' αὐτὰ ἀποκροοῦν τοὺς ἀδικητές, καὶ ἐπιπλέον ἄλλους ἐξωτερικοὺς συμμάχους κάνουν, καὶ ὥστόσο αὐτοί, ἐνῶ τᾶχουν ὅλα τοῦτα, ὅμως ἀδικοῦνται. Κι ἐσύ, ἐνῶ τίποτ' ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχεις καὶ μέσα στοὺς δρόμους, ὅπου πάρα πολλοὶ ἀδικοῦνται, πολλὴν καιρὸ μένεις, καὶ εἶσαι, σ'

ἔποια πόλη κι ἂν πᾶς, ἀπ' ὅλους τοὺς πολῖτες κατώτερος, κι ἀπ' αὐτοὺς μάλιστα πού τοὺς ἐπιτίθενται ἐκεῖνοι πού θέλουν ν' ἀδικοῦν, ὅμως γιὰ τὸ λόγο ὅτι εἶσαι ξένος νομίζεις ὅτι δὲ θ' ἀδικηθεῖς; Ἡ μήπως ἐπειδὴ οἱ πόλεις σοῦ διακρυφύνουν προστασία, κι ὅταν ἐργασάι σ' αὐτὲς κ' ὅταν φεύγεις, γι' αὐτὸ ἔχεις θάρρος; Ἡ γιὰτὶ νομίζει. ὅτι καὶ δοῦλος τέτοιος μπορεῖς νὰ εἶσαι, πού σὲ κανένο ἀφέντη δὲν εἶναι ὠφέλιμος; Γιατὶ ποὺς θάθελε νάχει στί σπῖτι του ἄνθρωπο, πού ἀπὸ τῇ μιᾷ δὲ θέλει καθόλου νὰ κοπιᾷζει κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀπολαμβάνει τὴν πῖδ πολυδάπανη, δαίαιτα; Κι ἅς ἐξετάσουμε καὶ τοῦτο, πῶς δηλαδὴ οἱ ἀφέντες μεταχειρίζονται τοὺς τέτοιους δούλους. Ἀραγε δὲ σωφρονίζουν τὴ λαγνεία τοὺς μὲ τὴν πείνα, τοὺς ἐμποδίζουν νὰ κλέβουν μὲ τὸ νὰ τοὺς ἀπομονώνουν ἀπὸ τὰ μέρη ὅπου μπορεῖ ν' ἀρπάζουν τίποτα, κι ἀπ τὸ νὰ δραπετεῦνουν μὲ δεσμὰ τοὺς ἐμποδίζουν; Καὶ τὸ καθησὶ μὲ τὸ ξύλο τοὺς ἀναγκάζουν νὰ τὸ παρατήσουν; Ἡ πῶς κάνεις ἐσὺ ὅταν κάποιον ἀπ' τοὺς δούλους τοῦ σπιτιοῦ σου καταλαβαίνεις ὅτι ἔχει τέτοια ἐλαττώματα; — Τὸν τιμωρῶ, εἶπε, μὲ κάθε εἶδους ποινῇ, ὥσπου νὰ τὸν ἀναγκάσω νὰ δουλεύει. Ἀλλὰ κι ἐκεῖνοι πού ἐκπαιδεύονται στὴν τέχνη τῆς ἐξουσίας, πού ἐσὺ μοῦ φαίνεσαι πῶς τὴ θεωρεῖς ὅτι εἶναι εὐδαιμονία, σὲ τί διαφέρουν ἀπὸ κείνους πού ἀναγκαστικά κακοπαθαίνουν, ἀφοῦ βέβαια κι αὐτοὶ θὰ πεινάσουν καὶ θὰ διψάσουν καὶ θὰ κρυώσουν καὶ θ' ἀγρυπνήσουν καὶ γιὰ ὅλα τ' ἄλλα θὰ μοχθήσουν μὲ τὴ θέλησή τους; Ἐγὼ βέβαια δὲν ξέρω κατὰ τί ἄλλα διαφέρει στὸ ἴδιο δέρμα ἐκούσια ἢ ἀκούσια κανεὶς νὰ μαστιγώνεται (ἢ γενικὰ στὸ ἴδιο σῶμα, μ' ὅλα τοῦτα τὰ κακὰ ἐκούσια ἢ ἀκούσια κανεὶς νὰ ταλαιπωρεῖται) παρὰ κατὰ τοῦτο: ὅτι ὑπάρχει ἀνοησία σ' αὐτὸν πού θέλει νὰ ὑπομένει ἐκεῖνα πού προξενοῦν λύπη.

—Καὶ τί λές, Ἀρίστιππε, γιὰ τὸ ἐξῆς; εἶπε ὁ Σωκράτης. Δὲ σοῦ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τὰ τέτοια κακὰ διαφέρουν τὰ θεληματικά ἀπὸ τὰ ἀθέλητα στὸ ὅτι ἐκεῖνος πού θεληματικά πεινάει, μπορεῖ νὰ φάει ὅποτε θέλει, κι ἐκεῖνος πού θεληματικά διψᾷει μπορεῖ νὰ πιεῖ ὅποτε θέλει, καὶ σ' ἄλλα τὸ ἴδιο, ἐνῶ σὲ κείνον πού ἀναγκαστικά τὰ παθαίνει αὐτά, δὲν εἶναι δυνατό ὅποτε θέλει νὰ τὰ σταματάει; Ἔπειτα, ἐκεῖνος πού θεληματικὰ ταλαιπωρεῖται, ἐπειδὴ σπιάζει μὲ κάποια καλὴν ἐλπίδα, εὐχарιστιέται, καθῶς γ. ἐκεῖνοι πού κυνηγᾷνε τ' ἄγρια ζῶα, ἀπ' τὴν ἐλπίδα ἃ τὰ πιάσουν, μ' εὐχарιστήση μοχθοῦν. Καὶ τὰ τέτοια ἔβρεια βραβεῖα τῶν κόπων ἔχουν μικρὴ ἀξία. Ἐκεῖνοι μὲς πού κοπιᾷζουν γιὰ ν' ἀποκτήσουν καλοὺς φίλους ἢ γιὰ νὰ ὑποτάξουν ἐχθρούς, ἢ, ἀφοῦ γίνονται δυνατόι καὶ στὰ σώματα καὶ στὴς ψυχές, καὶ τὸ δικὸ τους σπῖτι καλὰ νὰ διοικοῦν καὶ τοὺς φίλους νὰ εὐεργετοῦν καὶ τὴν πατρίδα, δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖς ὅτι αὐτοὶ καὶ κοπιᾷζουν εὐχарιστα γιὰ νὰ τὰ κάνουν αὐτὰ καὶ ζοῦν εὐφραυνόμενοι, μὲ τὸ νὰ χαίρονται ἀπὸ τῇ μιᾷ τὸν ἑαυτὸ τους, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ τὸ νὰ παινεύονται καὶ νὰ ζηλεύονται ἀπ' τοὺς ἄλλους; Κι ἀκόμα, ἐνῶ ἡ εὐκολὴ ζωὴ κι οἱ στιγμιαῖες ἡδονὲς οὔτε στὸ σῶμα εἶναι ἱκανὲς νὰ φέρουν εὐεξία, καθῶς λένε κι οἱ γυμναστές, οὔτε στὴν ψυχὴ καμμιὰν ἀξία λόγου γνώση νὰ προσφέρουν, ἢ ἐξάσκηση πού ἀποχτιέται μὲ κόπους κάνει νὰ πετυχαίνει κανεὶς τὰ καλὰ καὶ τέλεια ἔργα, καθῶς λένε οἱ καλοὶ ἄνθρωποι. Λέει κάποιος ὁ Ἡσίοδος:

Μπορεῖ καθένας τὴν κακία νὰ πετύχει ὁλόβωλῃ· σύντομ' ἢ στράτα πού μᾶς πᾶει, κι εἶναι στρωτή· μὰ μπρὸς ἀπὸ τὴν ἀρετὴ οἱ ἀθάνατοι ἔχουν βάλει ἰδρώτα· καὶ γι' αὐτὴν μακρὸς ἀνήφορος κι ὁλόρθος καὶ στὴν ἀρχὴ κακότοπος·

μά όταν στήν ἄκρα φτάσεις πᾶς εὐκολα ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα δίχως στενοχωρία.

Κι εἶναι μάρτυρας αὐτῆς τῆς ἀλήθειας κι ὁ Ἐπίχαρμος στὸν ἐξῆς στίχο:

Κόπους ζητοῦν οἱ ἀθάνατοι γιὰ ὅσ' ἀγαθὰ μᾶς δίνουν.

Καὶ σ' ἓναν ἄλλο:

Ὡ πονηρὲ, τὰ μαλακὰ ζητᾷς, θὰ τᾶβρεις σκοῦρα.

Κι ὁ Πρόδικος ἐπίσης ὁ σοφός, στὸ σύγγραμμά του γιὰ τὸν Ἡρακλῆ, τὸ ὁποῖο μάλιστα καὶ σὲ πάρα πολλοὺς ἐπιδεικνύεται, ὅμοια γιὰ τὴν ἀρετὴ ἀποφαίνεται, λέγοντας περίπου τὰ ἐξῆς, ἀπ' ὅ,τι ἐγὼ θυμῶμαι: Λέει δηλαδὴ γιὰ τὸν Ἡρακλῆ, ὅταν ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία περνοῦσε γεμάτος ὁρμὴ στὴν ἐφηβικὴ, ὅπου πιά οἱ νέοι, καθὼς γίνονται αὐτεξούσιοι, φανερώνουν ἂν θὰ πάρουν εἴτε τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὴ ζωὴ διαμέσου τῆς ἀρετῆς εἴτε τὸ δρόμο τῆς κακίας, ἀφοῦ ἐβγήκε σὲ μέρος ἥσυχος, ἐκάθισε ἀπορώντας ποῖον ἀπ' τοὺς δύο δρόμους νὰ πάρει. Καὶ τοῦ ἐφάνηκε ὅτι τὸν πληροίσαν δύο γυναῖκες ἐπιβλητικῆς, ἡ μιὰ ἀπ' τὴς δύο εὐπρεπῆς στὴν ὕψη κι ἀπὸ φυσικοῦ τῆς εὐγενεῖς καὶ στολισμένη στὸ σῶμα μὲ καθαρότητα καὶ στὰ μάτια μ' αἰδημοσύνη καὶ στὴ στάση μὲ σωφροσύνη, μὲ φόρεμα λευκό, κι ἡ ἄλλη καλοθρεμμένη ὥστε νὰ εἶναι πολὺσαρκη καὶ μαλθακὴ, καὶ φτιασιδωμένη στὸ χρῶμα μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε πὺ ἀσπρὴ καὶ πὺ κόκκινη νὰ φαίνεται ἀπ' ὅσο πραγματικὰ ἦταν, καὶ μὲ στάση τέτοια ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ψηλότερη παρ' ὅσο ἦταν ἀπ' τὴ φύση τῆς, κι εἶχε τὰ μάτια τῆς ψηλά, καὶ τέτοιο φόρεμα φοροῦσε, ποὺ μέσα ἀπ' αὐτὸ ὅσο τὸ δυνατό περισσότερο νὰ διαγράφεται λαμπερὸ τὸ νεανικὸ τῆς κάλλος καὶ συχνὰ κοίταζε γύρω τῆς προσεχτικὰ κι ἐξέ-

ταζε ἂν καὶ κανένας ἄλλος τὴν ἐβλεπε, κι ἀκόμα πολλές φορὲς ἔρριχνε βλέμματα καὶ στὴ σκιά τῆς. Κι ἅμα ἔφτασαν πὺ κοντὰ στὸν Ἡρακλῆ, ἐκείνη ποὺ εἶπαμε πρώτη προχωροῦσε μὲ τὸ ἴδιο βῆμα, ἐνῶ ἡ ἄλλη, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ προλάβει, ἔτρεξε μπροστὰ πρὸς τὸν Ἡρακλῆ καὶ εἶπε: Σὲ βλέπω, Ἡρακλῆ, νὰ ἀναρωτιέσαι ποῖο δρόμο νὰ πάρεις γιὰ τὴ ζωὴ σου. Ἄν λοιπὸν ἐμένα κάνεις φίλη σου, θὰ σὲ ὁδηγήσω στὸν πὺ εὐχάριστο κι εὐκόλο δρόμο, κι ἀπὸ ὅσα δίνουν εὐχαρίστηση κανένα δὲ θὰ ὑπάρξει πὺ νὰ μὴν τὸ γευτεῖς καὶ χωρὶς νὰ δοκιμάσεις δυσκολίες θὰ περάσεις ὅλη τὴ ζωὴ σου. Γιατὶ πρῶτα-πρῶτα οὔτε γιὰ πολέμους οὔτε γιὰ ἐνοχλήσεις θὰ φροντίζεις, ἀλλὰ θὰ περνᾷς ἀναζητώντας τὴ εὐχάριστο, φαί ἢ ποτό, μπορεῖς νὰ βρεῖς ἢ τὴ ἀφοῦ δεῖς ἢ ἀκούσεις θὰ νοιώσεις εὐχαρίστηση, ἢ ποιά πράγματα μυρίζοντας ἢ ἀγγρίζοντας θὰ εὐχαριστηθεῖς, ἢ μὲ ποιά παιδιὰ συναναστρεφόμενος ἐρωτικὰ περισσότερο θὰ εὐφρανθεῖς καὶ μὲ ποῖον τρόπο θὰ κοιμᾷσαι πάρα πολὺ μαλακὰ καὶ μὲ ποῖον τρόπο ἐντελῶς ἄκουπα ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ πετυχαίνεις. Κι ἂν κάποτε ὑπάρξει ὑπόψια ἔλλειψης τῶν μέσων ποὺ ἐξ αἰτίας τοὺς θάχεις αὐτὰ ἢ ἀγαθὰ, δὲν ὑπάρχει φόβος μήπως σὲ ὁδηγήσω νὰ τὰ ἐξοικονομεῖς κοπιᾷζοντας καὶ ταλαιπωρούμενος στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ, ἀλλὰ ὅσα οἱ ἄλλοι δουλεύουν, αὐτὰ ἐσὺ θὰ χρησιμοποιεῖς, χωρὶς ν' ἀπέχεις ἀπὸ τίποτα ποὺ ἀπ' αὐτὸ θὰ ἦταν δυνατό νὰ κερδίσεις κάτι. Γιατὶ ἐγὼ παρέχω στοὺς μαθητὲς μου τὴ δύναμη ἀπὸ παντοῦ νὰ ὠφελοῦνται. Κι ὁ Ἡρακλῆς, ἀφοῦ τ' ἄκουσε αὐτά, Ὡ γυναῖκα, εἶπε, μὰ ποῖο εἶναι τ' ὄνομά σου; — Οἱ μὲν δικοί μου φίλοι, εἶπε, μὲ ὀνομάζουν Εὐδαιμονία, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ μὲ μισοῦν μὲ ὀνομάζουν Κακία.

Καὶ στὸ μεταξὺ ἡ ἄλλη γυναῖκα ἔχοντας πλησιάζει

εἶπε: Κι ἐγὼ ἦρθα σὲ σένα, Ἡρακλῆ. ἐπειδὴ ξέρω ἐκείνους ποὺ σὲ γέννησαν καὶ κατάλαβα ἀπόλυτα τὴν ἐξυπνάδα σου στὴ μάθησή, κι ἀπὸ τοῦτα δημιουργῶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἂν τραπείς στὸν πρὸς ἐμένα δρόμο, θὰ γίνεις πάρα πολὺ καλὸς ἐργάτης τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἔργων, κι ἐγὼ ἀκόμα περισσότερο ἐντιμότερη καὶ διαπρεπέστερη θὰ ἀναδειχτώ γιὰ τίς καλὲς πράξεις σου. Καὶ δὲ θὰ σ' ἐξαπατήσω μὲ εὐχάριστους προλόγους, ἀλλὰ καθὼς οἱ θεοὶ διαρρυθμίσανε τὰ πράγματα, θὰ τὰ διηγηθῶ μὲ ἀλήθεια. Γιατὶ ἀπ' τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ καὶ καλὰ τίποτα οἱ θεοὶ δὲ δίνουν χωρὶς κόπο καὶ φροντίδα στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἂν θεὸς νὰ σοῦ εἶναι σπλαχνικὸ οἱ θεοί, πρέπει νὰ τοὺς τιμᾷς, ἂν θεὸς ἀπ' τοὺς φίλους νὰ ἀγαπᾷσαι, πρέπει νὰ εὐεργετῇς τοὺς φίλους, ἂν ἐπιθυμεῖς νὰ τιμηθεῖς ἀπὸ κάποια πόλη, πρέπει νὰ ὠφελησεις τὴν πόλη, ἂν ἀπ' ἄλλη τὴν Ἑλλάδα ἔχεις τὴν ἀξίωση νὰ θαυμάζειςαι γιὰ τὴν ἀρετὴ σου, πρέπει νὰ προσπαθεῖς νὰ εὐεργετήσεις τὴν Ἑλλάδα, Κι ἂν θεὸς ἡ γῆ νὰ σοῦ δίνει ἄφθονους καρπούς, πρέπει νὰ καλλιεργεῖς τὴ γῆ, κι ἂν νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ πλουτίζεις ἀπὸ βοσκήματα, πρέπει νὰ περιποιέσαι τὰ βοσκήματα, κι ἂν ἔχεις τὴν ὁρμὴ νὰ γίνεις μεγάλος μὲ πόλεμο καὶ θέλεις νὰ μπορεῖς καὶ τοὺς φίλους νὰ λευτερώσεις καὶ τοὺς ἐχθροὺς νὰ ὑποτάξεις, πρέπει κι αὐτὲς τίς πολεμικὲς τέχνες νὰ μάθεις ἀπὸ κείνους περὶ τίς ξέρουν καλά, καὶ πρέπει νὰ ἐξασκεῖσαι πῶς νὰ τίς χρησιμοποιεῖς. Κι ἂν θέλεις νᾶσαι καὶ στὸ σῶμα δυνατός, πρέπει νὰ συνηθίσεις τὸ σῶμα νὰ ὑπηρετῇ τὴ σκέψῃ καὶ νὰ τὸ γυμνάσεις μὲ κόπους καὶ ιδρώτα. Καὶ ἡ Κασία παῖρνοντας τὸ λόγῳ εἶπε, καθὼς λέει ὁ Πρόδικος: Καταλαβαίνεις, Ἡρακλῆ, ὅτι ἡ γυναίκα σούτη σοῦ περιγράφει ἓνα δρόμο γιὰ τίς χαρὲς δύσκολο καὶ μακρὺ; Ἐνῶ ἐγὼ θὰ σὲ ὀδη-

γήσω στὴν εὐδαιμονία ἀπὸ δρόμο εὐκόλο καὶ σύντομο. Κι ἡ Ἄρετῃ εἶπε: Ἐ κακομοίρα, μὰ τί καλὸ δίνεις ἐσύ, ἢ τί εὐχάριστο πράμα ξέρεις, ἀφοῦ δὲ θεὸς τίποτα νὰ δίνεις γιὰ τὴν ἀπόκτησή τους; Γιατὶ ἐσύ οὕτε τὴν ἐπιθυμία τῶν εὐχάριστων πραγμάτων περιμένεις, ἀλλὰ προτοῦ τὰ ἐπιθυμήσεις χορταίνεις ἀπ' ὅλα μὲ τὸ παραπάνω, ἀφοῦ πρὶν πενιάσεις τρῶς, πρὶν διψᾷσεις πίνεις, καὶ γιὰ νὰ φᾶς εὐχάριστα μηχανεύεται μαγειρικὲς τέχνες, γιὰ νὰ πιεῖς εὐχάριστα καὶ πανάκριβα κρασιὰ φτιάχνεις καὶ μέσ' στὸ καλοκαίρι γυρίζοντας παντοῦ χιόνι γυρνεῖς, καὶ γιὰ νὰ κοιμηθεῖς εὐχάριστα, ὅχι μόνον τὰ στρώματα μαλακὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑποστηρίγματα τῶν κρεβατιῶν ὅμοια τὰ φτιάχνεις. Ἐπειδὴ, ὅχι γιατί κοιτάξεις, ἀλλὰ γιατί δὲν ἔχεις τί νὰ κάνεις, ἀποζητᾷς τὸν ὕπνο. Καὶ προκαλεῖς τὴν ἀφροδίσια ὁρμὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, μὲ τὸ νὰ μηχανεύεσαι τὰ πάντα καὶ νὰ μεταχειρίζεται τοὺς ἄντρες σὰ γυναῖκες. Γιατὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐκπαιδεύεις τοὺς φίλους σου, ἀπὸ τὴ μιὰ ἐξευτελίζοντας τοὺς τὴ νύχτα, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη κατακοιμίζοντας τὴ μέρα ὅτι τοὺς εἶναι χρησιμώτατο. Κι ἂν κι εἶσαι ἀθάνατη, ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἔχεις ἀποδωχτεῖ κι ἀπ' τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους περιφρονέσαι. Καὶ τὸ πιὸ εὐχάριστο ἀπ' ὅλα τὰ ἀκούσματα, δηλαδὴ ἔπαινο γιὰ σένα, δὲν ἔχεις ἀκούσει, καὶ τὸ πιὸ εὐχάριστο ἀπ' ὅλα τὰ θεάματα δὲν ἔχεις δεῖ. Μ' ἄλλα λόγια ποτὲ ὡς τώρα δὲν ἔχεις δεῖ κανένα καλὸ δικό σου ἔργο. Καὶ ποιός, ὅταν ἐσύ λὲς τίποτα, μπορεῖ νὰ σὲ πιστέψει; Καὶ ποιός, ὅταν ἔχεις καμμιᾶν ἀνάγκη, μπορεῖ νὰ σὲ βοηθήσει; Ἡ ποιὸς φρόνιμος ἄνθρωπος θὰ τολμούσε νὰ ἀνῆκει στὴν ἀκολοθία σου; Ἐπειδὴ, ὅταν εἶναι οἱ ὁπαδοί σου νέοι, εἶναι ἀδύναμοι στὰ σώματα, κι ὅταν γίνονται γεροντότεροι εἶναι ἀνόητοι στὴν ψυχῇ, ἐπειδὴ ἀκούει τρέφονται

σ' ὅλη τὴν διάρκειά τῆς νεότητάς τους ὥστε νὰ κατα-
ντᾶνε χοντροί, κι ἐπειδὴ μὲ βάσανα περνᾶνε σ' ὅλη τὴ
δυστυχία τῶν γηρατιῶν καταντᾶνε ἀδύνατοι, ἐπειδὴ γιὰ
ὅσα ἔχουν κάνει ντρέπονται καὶ γιὰ ὅσα κάνουν βαρι-
οῦνται, ἐπειδὴ τὰ εὐχάριστα στὴ νεότητά τους τὰ περᾶ-
σανε καὶ τὰ δυσάρεστα τὰ φυλάττανε γιὰ τὰ γεράματά
τους.

Ἐνῶ ἐγὼ ἀπ' τῇ μιᾷ συναναστρέφομαι μὲ τοὺς θεοὺς,
κι ἀπ' τὴν ἄλλῃ συναναστρέφομαι μὲ τοὺς καλοὺς ἀν-
θρώπους. Καὶ κανένα καλὸ ἔργο, οὔτε θεῶν οὔτε ἀνθρώ-
πων, δὲν γίνεται χωρὶς ἐμένα. Καὶ μὲ τιμᾶνε πλεονεχέστε-
ρα οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀπ' τοὺς ὁποίους ἀξίζει
νὰ ἔχω ἐκτίμηση, ἐπειδὴ εἰμαι καὶ ἀγαπητὴ συνεργάτιδα
στοὺς τεχνίτες, καὶ πιστὴ φύλακας τῶν σπιτιῶν στοὺς νοι-
κοκυραίους, κι εὐνοϊκὴ συμπαράστατρια τῶν δούλων,
καλὴ βοηθὸς τῶν εἰρηνικῶν κόπων καὶ ἀσφαλὲς σύμμαχος
τῶν πολεμικῶν ἔργων, κι ὀρθοῦσα φίλη. Κι ἔχουν οἱ δικοί
μου φίλοι εὐχάριστη καὶ ἀνενόχητὴ ἀπόλαυση φαγητῶν
καὶ ποτῶν, γιὰτὶ περιμένουν μέχρι νὰ τὰ ἐπιθυμήσουν.
Καὶ ὕπνο ἔχουν πλεονεχέστερα ἀπὸ κείνους ποὺ δὲν κοι-
πάζουν κι οὔτε, ὅταν τὸν ἀφίνουν, ὑποφέρουν, οὔτε ἐξαι-
τίας τοῦ παραμελοῦν ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν υποχρέωση νὰ
κάνουν. Κι οἱ νέοι γιὰ τοὺς ἐπαίνοις τῶν γεροντότερων
χαίρονται, κι οἱ γεροντότεροι γιὰ τὴν τιμὴν τῶν νέων εὐχα-
ριστιοῦνται. Μ' εὐχαρίστηση δὲ τίς παλιὲς τοὺς πράξεις
θυμοῦνται καὶ πράττοντας καλὰ τίς ταρινὲς εὐχαριστι-
οῦνται, ὅντας ἄρχη σ' ἐμένα φίλοι μὲ τοὺς θεοὺς καὶ ἀγα-
πητοὶ στοὺς φίλους καὶ γιὰ τὴν πατρίδα τοὺς πολυτίμους.

Κι ὅταν ἔρθει τὸ τέλος ποὺ εἶν' ὀρισμένο ἀπὸ τὴ μοῖρα,
δὲ θάβονται χωρὶς τιμὴν, λησμονημένοι, ἀλλὰ ὀνησμένη-
τοι, αἰώνια ὑμνούμενοι ἀπὸ τοὺς ποιητὰς ζῶν πάντα νέοι.

Μὲ τέτοια, τέκνο ἐστὶ καλῶν γονιῶν Ἡρακλῆς, διαρκῶς
κοπιᾷζοντας, μπορεῖς ν' ἀποκτήσεις τὴν πλεονεχέστε-
ρα εὐδαιμονία.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ Πρόδικος ἐπιδικᾷ τὴν ἐκπαί-
δευση τοῦ Ἡρακλῆ ἀπὸ τὴν Ἀρετὴν, στέλλει δὲ ὅπως τίς
γνώμης του μὲ φράσεις πλεονεχέστερες ἀπ' ὅτι τώρα
ἐγὼ ἔκανα. Ἀξίζει λοιπὸν, Ἀρίστιππε, μὲ τὸ νὰ θυμᾶ-
σαι τοῦτα, νὰ προσπαθεῖς νὰ φροντίζεις κάπως καὶ γιὰ τὰ
πράγματα ποὺ ἀφοροῦν τὸ μελλοντικὸν χρόνον τῆς ζωῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Κι ἐπειδὴ κάποτε κατάλαβε ὅτι ὁ Λαμπροκλῆς, ὁ μεγα-
λύτερος γιὸς του, ἦταν ὀργισμένος μὲ τὴ μητέρα του, πῆς
μου, εἶπε, παιδί μου, ξέρεις κάποιους ἀνθρώπους ποὺ ὀνο-
μάζονται ἀχάριστοι;

— Πολὺ μάστιχα, εἶπε ὁ νεαρός.

— Ἐχεις λοιπὸν κατάλαβε τί κάνουντας τοὺς δίνουν τ'
ὄνομα τοῦτο; — Μάστιχα, εἶπε. Ἀχάριστους ὀνομάζουν
ἐκείνους ποὺ εὐεργετήθηκαν, ὅταν, ἐνῶ μποροῦν νὰ ἀντα-
ποδώσουν τὴν εὐεργεσίαν, δὲν τὴν ἀνταποδίδουν. — Λοιπὸν
νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ κατατάσσονται στοὺς ἀδίκους οἱ
ἀχάριστοι; — Μάστιχα, εἶπε.

— Λοιπὸν σκέφτηκες ποτέ, ἂν ἄραγε, καθὼς τὸ νὰ κάνει
κανεὶς τοὺς φίλους του δούλους θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἀδίκον,
ἐνῶ τὸ νὰ κάνει τοὺς ἐχθροὺς του δούλους εἶναι δίκαιον,
ἔτσι καὶ τὸ νὰ δειχνεταὶ κανεὶς στοὺς φίλους του ἀχάρι-
στος εἶναι ἀδίκον ἐνῶ στοὺς ἐχθροὺς του εἶναι δίκαιον;

— Μάστιχα, εἶπε. Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι ἂν, ἐνῶ εὐερ-
γετήθηκε κανεὶς ἀπὸ ὁποιονδήποτε, εἴτε φίλον εἴτε ἐχθρόν,
δὲν προσπαθεῖ ν' ἀνταποδίδει τὴν εὐεργεσίαν, εἶναι ἀδίκον.

—Λοιπόν, ἂν βέβαια αὐτὸ εἶν' ἔτσι, δὲν εἶναι καθαρὴ ἀδικία ἡ ἀχαριστία;

Συμφώνησε. — Λοιπόν, ὅσο κανεῖς περισσότερο εὐεργετήθηκε καὶ δὲν ἀνταποδίνει τὴν εὐεργεσία, τόσο πιὸ ἀδικικός εἶναι; Τὸ παραδέχτηκε κι αὐτό.

—Ποιὸς λοιπόν, εἶπε, κι ἀπὸ ποιους μποροῦμε νὰ βροῦμε περισσότερο εὐεργετημένους παρὰ τὰ παιδιὰ ἀπ' τοὺς γονεῖς; Γιατὶ τὰ παιδιὰ οἱ γονεῖς ἀπὸ τὴ μιὰ τὰ δημιουργήσανε ἀπ' τὴν ἀνυπαξία, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὰ ἔκαναν νὰ δεῦν τόσο πολλὰ καλὰ καὶ σὲ τόσα καλὰ νὰ πάρουν μέρος, ὅσα οἱ θεοὶ δίνουν τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτά, ὅπως εἶναι γνωστό, τόσο πολὺ μᾶς φαίνονται ὅτι ἀξιζοῦν πιόποτε ἀπ' ὅτιδῆποτε ἄλλο, ὥστε τὸ νὰ τὰ ἐγκαταλείψουμε τὸ ἀποφεύγουμε ὅλοι περισσότερο ἀπὸ κάθε τί, κι οἱ πόλεις γιὰ τὰ μεγαλύτερα ἀδικήματα σὺν ποινῇ τὸ θάνατο ἔχουν ὀρίσει, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι δὲ θὰ μπορούσαν νὰ σταματήσουν τὴν ἀδικία μὲ τὸ φόβο μεγαλύτερης τιμωρίας.

Κι ἀκόμα, δὲν θεωρεῖς βέβαια ὅτι οἱ ἄνθρωποι κάνουν παιδιὰ ἐξαιτίας τῶν ἀφροδισίων ἡδονῶν, ἀφοῦ οἱ δρόμοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ εὐκολίες ποὺ ἀπαλλάσσουν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀνάγκη, καὶ τὰ σπῆττα γεμάτα. Κι εἶναι φανερό ὅτι ἐξετάζουμε ἀπὸ ποιεῖς γυναῖκες ἄριστα παιδιὰ θὰ γεννοῦσαμε καὶ συνερχόμενοι μ' αὐτὲς, κάνουμε παιδιὰ. Κι ὁ μὲν ἄντρας κι ἐκεῖνην ποὺ θὰ κάνει παιδιὰ ἀπ' αὐτὸν τὴν τρέφει, καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ μέλουν νὰ γεννηθοῦν προετοιμάζει τὰ πάντα, ὅσα νομίζει ὅτι θὰ τοὺς ὠφελησουν στὴ ζωὴ τους, καὶ μάλιστα ὅσα περισσότερα θὰ μπορούσε. Ἡ δὲ γυναίκα καὶ μένοντας ἔγκυος κουβαλάει αὐτὸ τὸ φορτίο καὶ ὑποφέροντας καὶ κινδυνεύοντας γιὰ τὴ ζωὴ της καὶ δίνοντας ἀπ' τὴν τροφὴ ποὺ κι ἡ ἰδία τρέφεται

καὶ μὲ πολὺ πόνο ἀφοῦ κρατήσει καὶ γεννήσει τὸ μωρὸ καὶ τὸ τρέφει καὶ τὸ φροντίζει, χωρὶς οὔτε αὐτὴ νὰ εὐεργετηθεῖ καθόλου ἀπὸ τὰ πρὶν, οὔτε τὸ μωρὸ νὰ ξέρει ἀπὸ ποιὸν εὐεργετεῖται οὔτε νὰ μπορεῖ νὰ λείει τί τοῦ χρειάζεται, ἀλλὰ ἡ ἰδία συμπερινοῦντας καὶ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ εὐχάρισια, προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐκπληρώει καὶ τὸ διατρέφει γιὰ πολλὸν καιρὸ, καὶ τὴ μέρα καὶ τὴ νύχτα ὑπομένοντας κοπιᾶζει, χωρὶς νὰ ξέρει τί λογιῆς εὐγνωμοσύνη θὰ λάβει γι' αὐτά. Καὶ δὲ φτάνει νὰ τὰ θρέψει κανεὶς μόνο, ἀλλὰ κι ὅταν γίνουν ἱκανὰ τὰ παιδιὰ νὰ μαθαίνουν κάτι, ὅσα καλὰ ξέρουν οἱ ἰδιοὶ οἱ γονεῖς κατὰλληλα γιὰ τὴ ζωὴ τοὺς τὰ διδάσκουν, κι ὅσα νομίζουν ὅτι εἶναι ἄλλος πιὸ ἱκανὸς νὰ τὰ διδάξει, τὰ στέλνουν σ' αὐτὸν ξοδεύοντας καὶ φροντίζον, κάθε δυνατὸ μέσο χρησιμοποιοῦντας, πῶς τὰ παιδιὰ τους νὰ γίνουν ὅσο τὸ δυνατό ἄριστα.

Σ' αὐτά ὁ νεαρὸς ἀπάντησε: Ἀλλὰ βέβαια, κι ἂν ὅλα τοῦτα τᾶχει κάνει ἡ μητέρα κι ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτά, κανένας δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἀντέξει τὴν κακοτροπία της.

Κι ὁ Σωκράτης: Ποιὸ ἀπ' τὰ δύο, εἶπε, νομίζεις ὅτι εἶναι πιὸ δυσβάσταχτη ἡ ἀγριότητα τοῦ θηρίου ἢ τῆς μάνας;

—Ἐγὼ βέβαια νομίζω τῆς μάνας, τοῦλάχιστο τῆς τέτοιας.—Λοιπόν, τότε μέχρι τώρα σοῦκανε κανένας κακὸ ἢ μὲ τὸ νὰ σὲ δαγκώσει ἢ νὰ σὲ κλωστήσει, ποὺ τέτοια πολλοὶ ἀπ' τὰ θηρία παθαίνουν;—Ἀλλὰ, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε, λείει πράγματα ποὺ κανένας μὲ θυσία ὅλης του τῆς ζωῆς δὲ θᾶθελε ν' ἀκούσει.

—Κι ἐσὺ πόσα νομίζεις πράγματα δυσβάσταχτα τῆς ἑκάνες, μὲ τὸ νὰ τὴ στενοχωρᾷς καὶ μὲ τὰ λόγια σου καὶ μὲ τὰ ἔργα σου ἀπὸ τὰ παιδικὰ σου χρόνια καὶ τὴ μέρα

και τῇ νύχτα, και πόσες λύπες τῆς προξένησες ἀρρωσταίνοντας;

—Μὰ οὐδέποτε μέχρι τώρα, εἶπε, οὔτε τῆς εἰπα οὔτε τῆς ἔκανα τίποτα γιά τὸ ὁποῖο νὰ ντράπηκε.—Και τί λοιπόν; Νομίζεις, εἶπε, ὅτι εἶναι πιδ ἐνοχλητικὸ σὲ σένα ἢ ἀκοὺς ἐκεῖνα ποὺ λέει αὐτή, παρὰ στοὺς ἡθοποιούς; Ξταν στίς τραγωδίαις ἴσνε τὰ χειρότερα ὅ ἕνας στὸν ἄλλο;— Ἀλλά, νομίζω, ἐπειδὴ πιστεύουν ὅτι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τὰ ἴσνε, οὔτε αὐτὸς ποὺ κατηγορεῖ, κατηγορεῖ γιά νὰ βλάψει, οὔτε αὐτὸς ποὺ ἀπειλεῖ, ἀπειλεῖ γιά νὰ κάνει τίποτα κακὸ, εὐκολα ὑποφέρουν τίς βρισιές.—Κι ἐσύ λοιπόν, ἂν και ζέρεις καλὰ πῶς ὅσα σοῦ λέει ἡ μάνα σου, ὅχι μόνο τὰ λέει χωρὶς νὰ ἔχει στὸ νοῦ τῆς τίποτα κακὸ, ἀλλὰ και ἔλνοντας ν᾿ἔχεις τόσα ἀγαθὰ ὅσα κανένας ἄλλος, δυσαρρετίζεις; Ἡ νομίζεις ὅτι ἡ μάνα σου θέλει τὸ κακὸ σου;— Ὅχι, βέβαια, εἶπε. Αὐτὸ τοῦλάχιστο δὲν τὸ φαντάζομαι. Κι ὁ Σωκράτης; Λοιπόν, εἶπε, ἡ μητέρα σου ἐνὶ θέλει το καλὸ σου και φροντίζει γιά σένα, ὅταν ἀρρωσταίνεις, ὅσο μπορεῖ περισσότερο, και γιά νὰ γίνεις καλὰ και γιά ἰὰ μὴ σπερηθεῖς τίποτα ἀπ' τὴν τροφή σου, κι ἐπιπλέον ἐνὶ πολλὰ (ἀγαθὰ) γιά χάρη σου ζητάει ἀπ' τοὺς θεοὺς κι ἐκτελεῖ τὰ ταξίματά της, ἐσὺ ἰσχυρίζεσαι ὅτι εἶναι ἐκνυπόφορη; Ἐγὼ βέβαια νομίζω, ὅτι ἂν δὲν μπορεῖς νὰ ὑποφέρεις τέτοια μητέρα, δὲν μπορεῖς νὰ ὑποφέρεις πὰ κατὰ. Καὶ πές μου, εἶπε, ποῖο ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει: ἰήπως νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ τιμᾷς τοὺς ἄλλους, ἢ εἶσαι διατεθειμένος νὰ μὴν προσπαθεῖς νὰ φαίνεσαι ἀρεστὸς σὲ κανέναν ἄνθρωπο, οὔτε νὰ ὑπακοὺς μήτε σὲ στρατηγὸ ἰήτε σὲ κανέναν ἄλλον ἄρχοντα;—Ναί, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε, παραδέχομαι ὅτι πρέπει νὰ τιμῶ τοὺς ἄλλους. — Λοιπόν, εἶπε ὁ Σωκράτης, και στὸ γαῖόν σου θέλεις νὰ

εἶσαι ἀρεστὸς, και γιά νὰ σοῦ δίνει προσάναμμα ὅταν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ φωτιά, και γιά νὰ σὲ βοηθάει σὲ κάποια καλὴ πράξη, κι ἂν τυχαῖα πέσεις σὲ κανένα σφάλμα, νὰ τρέχει νὰ σὲ βοηθάει φιλικά; — Μάλιστα, εἶπε.

— Τί λοιπόν; Καθόλου δὲ θὰ σ' ἐνδιέφερε νὰ γίνεαι ἐχθρὸς σου ἢ φίλος σου ὁ συνοδοιπὸρος ἢ ὁ συνταξιδιώτης σ' ἕνα πλοῖο ἢ ὁποῖος ἄλλος συναντηθεῖ μαζί σου, ἢ νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ φροντίζεις και γι' αὐτὸν τὴ συμπάθεια;

—Μάλιστα, εἶπε. — Ἐπειτα, γι' αὐτοὺς εἶσαι διατεθειμένος νὰ φροντίζεις, και τὴ μητέρα σου ποὺ σ' ἀγαπάει περισσότερο ἀπ' ὅλους δὲ νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ τὴν τιμᾷς; Δὲν ζέρεις ὅτι και ἡ πολιτεία γιά τίς ἄλλες θχαριστίας ἀδιαφορεῖ κι οὔτε τίς δικάζει, ἀλλὰ παραβλέπει ἐκεῖνους ποὺ ἔχουν εὐεργετηθεῖ και δὲν ἀνταπεδύνουν τὴν εὐεργεσία, ἂν ὅμως κάποιος δὲ φροντίζει τοὺς γονεῖς του, σ' αὐτὸν και τιμωρία ἐπιβάλλει και ἀποδοκιμαζόντας τον δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ γίνεαι ἀρχων, ἐπειδὴ οὔτε οἱ θυσιῖες μὲ εὐσέβεια θὰ γίνονταν, ὅταν αὐτὸς θὰ θυσιάζε, οὔτε τίποτ' ἄλλο καλὰ και δίκαια αὐτὸς θάκανε; Και μὰ τὴν ἀλήθεια, ἂν κανένας, ὅταν πεθάνουν οἱ γονεῖς του, τοὺς τάφους του δὲ στολίζει, κι αὐτὸ τὸ ἐξετάζει ἡ πολιτεία στίς δοκιμασίες τῶν ἀρχόντων. Ἐσὺ λοιπόν, παιδί μου, ἂν εἶσαι φρόνιμος, τοὺς θεοὺς θὰ τοὺς παρακαλέσεις νὰ σὲ συχωρῶσουν, ἂν κάπως ἔχεις παραμελήσει τὴν μητέρα σου, μήπως κι αὐτοί, ἅμα σὲ καταλάβουν ὅτι εἶσαι ἀχόριστος δὲ θελήσουν νὰ σ' εὐεργετοῦν, κι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους θὰ φυλαχτεῖς, μήπως, ἅμα σὲ καταλάβουν ὅτι παραμελεῖς τοὺς γονεῖς σου, ὅλοι σὲ περιφρονήσουν, και τότε βρεθεῖς ἐρημος ἀπὸ φίλους. Γιατὶ ἂν σὲ νομίσουν ὅτι εἶσαι ἀχάριστος στοὺς γονεῖς, κανένας δὲ θέλει νὰ πιστέψει ὅτι ἂν σ' εὐεργετήσει θὰ πάρει πίσω τὴν εὐεργεσία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ.

Κι ἐπειδὴ κάποτε ἀνυψήθηκε ὅτι ὁ Χαιρεφῶν κι ὁ ζαιρεκράτης, πού ἦταν ἀδέρφια κι γνωστοί σ' αὐτόν, μιλνεῖκοῦσαν, βλέποντας τὸ Χαιρεκράτη, πές μου, εἶπε, ζαιρεκράτη, δὲν εἶσαι κι ἐσύ, νομίζω, ἀπὸ τοὺς τέτοιους νθρώπους πού θεωροῦν χρησιμώτερα τὰ χρήματα ἀπὸ τὸν ἀδερφό; Καὶ μάλιστα ἐνῶ τὰ χρήματα δὲν ἔχουν οὐ, ὁ ἀδερφός ἔχει, κι ἐνῶ τὰ χρήματα ἔχουν ἀνάγκη λογίθειας, ὁ ἀδερφός μπορεῖ νὰ σέ βοηθάει, κι ἀκόμα ἐνῶ χρήματα ὑπάρχουν πολλά, κι ἀδερφός ἓνας. Κι εἶναι ἐκράδοξο καὶ τὸ ἐξῆς, ἂν κανένας τοὺς ἀδερφούς του τοὺς θεωρεῖ ζημιὰ ἐπειδὴ δὲν ἔχει καὶ τὰ κτήματα τῶν ἀδερφῶν, ἐνῶ τοὺς πολίτες δὲν τοὺς θεωρεῖ ζημιὰ ἐπειδὴ ἔχει καὶ τὰ κτήματα τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση μπορεῖ νὰ σκέφτονται ὅτι εἶναι προτιμότερο, φυγατωκώντας κανεὶς μὲ πολλούς, νᾶχει μὲ ἀσφάλεια ἴσα τοῦ φτόνουν, παρὰ ζώντας μόνος του ὅλα τὰ πράματα τῶν πολιτῶν νὰ τάχει μὲ τρόπο επικίνδυνο, ἀλλὰ ὅσον ἴσως τοὺς ἀδερφούς τοῦτο τὸ ἴδιο τὸ ἀγνοοῦν. Καὶ δούλους ἀπὸ τὴ μιὰ ἀγοράζουν, ὅσοι μποροῦν, γιὰ νᾶχουν νυνεργάτες καὶ γιὰ νᾶχουν φίλους, ἐπειδὴ χρειάζονται λογθούς, ἐνῶ τοὺς ἀδερφούς ἀπὸ τὴν ἄλλη παραμελοῦν, ἰὰν τάχα ἀπ' τοὺς πολίτες νὰ γίνονται φίλοι κι ἀπ' τοὺς ἀδερφούς νὰ μὴ γίνονται. Κι ὅμως γιὰ τὴ φιλία πολὺ βοηθαεῖ ἡ γέννηση ἀπ' τοὺς ἴδιους γονεῖς καὶ πολὺ ἡ κοινὴ ἰατροφίη, ἀφοῦ καὶ στὰ θηρία γεννιέται κάποια ἀγάπη γιὰ τὰ ζῶα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνατρέφθηκαν μαζί. Κι ἐπιπλέον ἡ ἄλλη ἀνθρώποι καὶ περισσότερο τιμοῦν αὐτοὺς πού ἔχουν ἀδερφούς ἀπ' αὐτοὺς πού δὲν ἔχουν, καὶ λιγώτερο τιμῶνται ἐναντίον τους.

Κι ὁ Χαιρεκράτης εἶπε: Ἀλλὰ, Σωκράτη, ἂν ἡ διαφορά μας δὲν ἦταν μεγάλη, ἴσως θάπρεπε νὰ ὑποφέρω τὸν ἀδερφό μου καὶ νὰ μὴν τὸν ἀποφεύγω γιὰ μικρὰς αἰτίας. Γιατὶ εἶναι καλὸ πράγμα, καθὼς κι ἐσύ λές, ὁ ἀδερφός, ὅταν εἶναι πραγματικὰ ἀδερφός. Ὅταν ὅμως δὲν ἔχει τίς ἀδελφικὲς ἀρετὲς κι ἔχει ὅλες τίς ἀντίθετες κακίες, γιατί νὰ ἐπιχειρεῖ κανεὶς τ' ἀδύνατα; Κι ὁ Σωκράτης εἶπε: Ποιὸ ἀπ' τὰ δύο, Χαιρεκράτη, σὲ κανέναν δὲν μπορεῖ νὰ ἀρέσει ὁ Χαιρεφῶν, καθὼς οὔτε σ' ἐσένα, ἢ σὲ μερικοὺς ἀρέσει καὶ πολὺ μάλιστα;—Γι' αὐτὸ βέβαια, Σωκράτη, εἶπε, εἶναι δίκαιο γιὰ μένα νὰ τὸν μισῶ, ἐπειδὴ ἐνῶ σ' ἄλλους μπορεῖ ν' ἀρέσει, ἐμένα ὅπου κι ἂν σταθεῖ, παντοῦ καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα μᾶλλον μὲ ζημιώνει παρὰ μὲ ὠφελεῖ. — Ἀραγε μῆπως, εἶπε ὁ Σωκράτης, καθὼς τὸ ἄλογο σ' αὐτόν πού εἶναι ἀδαὴς καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ μεταχειριστεῖ εἶναι ἐπιζήμιο, ἔτσι κι ὁ ἀδερφός, ὅταν κανένας ἀδαὴς προσπαθεῖ νὰ τὸν μεταχειριρῆται, εἶναι ἐπιζήμιος;

—Καὶ πῶς, εἶπε ὁ Χαιρεκράτης, θὰ ἦμουν ἀδαὴς στὸ νὰ μεταχειρίζομαι τὸν ἀδερφό μου ἐγὼ πού ξέρω καλὰ βέβαια καὶ νὰ παινεύω αὐτόν πού μὲ παινεύει καὶ νὰ εὐεργετῶ αὐτόν πού εὐεργετῇ; Ἐκεῖνον ὅμως πού καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα προσπαθεῖ νὰ μὲ στενοχωρεῖ, δὲ θὰ μποροῦσα οὔτε νὰ τὸν παινεύω οὔτε νὰ τὸν εὐεργετῶ, ἀλλὰ οὔτε καὶ θὰ προσπαθῶσα.

Κι ὁ Σωκράτης εἶπε: Παράδοξα πράματα λές, Χαιρεκράτη. Ἄν τὸ σκύλο σου, ἂν εἶχες σκύλο γιὰ τὰ πρόβατα κατὰλληλο καὶ τοὺς βοσκούς σου ἀγαποῦσε κι ἐναντίου σου ὅταν πλησίαζες ἀγρίους, παραβλέποντας τὴν ὀργή σου θὰ προσπαθοῦσε, ἀφοῦ τὸν καλοπιάσεις, νὰ τὸν καταπραΰνει, ἐνῶ ὁ ἀδερφός σου λές ἀπὸ τὴ μιὰ ὅτι εἶναι

μεγάλο ἀγαθόν, ὅταν εἶναι γιὰ σένα ἀληθινὸς ἀδερφός, ὁμολογώντας ἀπ' τὴν ἄλλη ὅτι ξέρεις καλὰ νὰ εὐεργετεῖς καὶ νὰ παινεύεις, καὶ δὲν ἐπιχειρεῖς νὰ μεταχειριστεῖς κάθε μέσο, γιὰ νὰ σοῦ εἶναι ὅσο τὸ δυνατό πιδ ὠφέλιμος.

Καὶ ὁ Χαιρεκράτης φοβᾶμαι, εἶπε, Σωκράτη, μήπως δὲν ἔχω ἐγὼ τόση ἐπιτηδεσιότητα, ὥστε νὰ κάνω τὸν Χαιρεφῶνα καθὼς πρέπει νάνα ἀνέναντί μου.—Κι ὅμως τίποτα πανοῦργο, εἶπε ὁ Σωκράτης, οὔτε καινούργιο πρέπει νὰ ἐπινύσεις γι' αὐτόν, καθὼς μοῦ φαίνεται. Καὶ νομίζω ὅτι αὐτός, ἀφοῦ προσελκυστεῖ ἀπὸ τὰ ὅσα κι ἐσὺ ὁ ἴδιος ξέρεις, πολλὴ θὰ σὲ τιμοῦσε.—Λέγε γρήγορα, εἶπε, ἂν μ' ἔχεις νοιώσει ὅτι ξέρω κανένα μέσο ἐλκυστικὸ πού ἐγὼ τῷχω ξεχάσει ἐνῶ τὸ ξέρω.—Λέγε μου λοιπόν, εἶπε, ἂν κανέναν ἀπ' τοὺς γνωστούς σου ἤθελες νὰ τὸν ἀναγκάσεις, ὅποτε θυσιάζει νὰ σὲ καλεῖ σὲ δεῖννο, τί θάκανες;—Εἶναι φανερό, ὅτι θάκανα ἀρχὴ ἀπὸ τὸ νὰ καλῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐκεῖνον, ὅποτε θυσιάζω.—Κι ἂν ἤθελες νὰ παρακινήσεις κανέναν ἀπ' τοὺς φίλους σου κάθε φορά πού πᾶς ταξίδι νὰ φροντίζει γιὰ τοὺς δικούς σου, τί θάκανες;—Εἶναι φανερό ὅτι πρῶτος θὰ ἐπιχειροῦσα νὰ φροντίζω γιὰ τοὺς δικούς του, ὅποτε ταξείδευε αὐτός.

—Κι ἂν θάθελες νὰ κάνεις ἓνα ξένο νὰ σὲ ὑποδέχεται κάθε φορά πού θὰ πῆγαινες στὴν πόλη του, τί θάκανες;

—Εἶναι φανερό ὅτι κι αὐτόν πρῶτος θὰ τὸν ὑποδεχόμουν, ὅποτε θάρχονταν στὴν Ἀθήνα. Κι ἂν βέβαια ἤθελα νὰ προθυμωποιεῖται αὐτός νὰ μὲ βοηθεῖ νὰ διεκπεριωνῶ ἐκεῖνα, γιὰ τὰ ὅποια θὰ πῆγαινα στὴν πόλη του, εἶναι φανερό, ὅτι κι αὐτὸ θάπρεπε πρῶτος ἐγὼ νὰ τὸ κάνω σὲ κείνον.

—Ὅλα λοιπόν ἐσὺ τὰ ἐλκυστικὰ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους μέσα, ἐνῶ τᾶξερεις ἀπὸ πάντα, τᾶκρυβε: Ἡ φοβᾶσαι,

εἶπε, νὰ κάνεις τὴν ἀρχή, μὴν ἐξευτελιστεῖς ἂν πρῶτος τὸν ἀδερφόν σου εὐεργετήσεις; Κι ὅμως ἄξιος γιὰ πολλὸ μεγάλο ἔπαινο τοῦλάχιστο θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἐκεῖνος πού προλαβαίνει τοὺς ἐχθροὺς του νὰ χιτυπάει καὶ τοὺς φίλους του νὰ εὐεργετῇ. Κι ἂν λοιπόν μοῦ φαινόταν ὅτι ὁ Χαιρεφῶν εἶναι πιδ ἐπιτήδειος ἀπὸ σένα γι' αὐτὴν τὴ συμφιλίωση, ἐκείνον θὰ προσπαθοῦσα νὰ πείσω, νὰ ἐπιχειρήσει πρῶτος νὰ σὲ κάνει φίλο του. Ὅμως τώρα μοῦ φαίνεται ἐσὺ ὅτι, ἂν κάνεις τὴν ἀρχή, καλύτερα θὰ τὰ καταφέρεις. Κι ὁ Χαιρεκράτης εἶπε: Ἀπολα λές, Σωκράτη, καὶ καθόλου ἄξια γιὰ σένα, ἀφοῦ βέβαια συμβουλεύει ἐγὼ, πού εἰμαι νεώτερος, νὰ κάνω τὴν ἀρχή. Κι ὅμως σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτὸ συνηθίζεται, δηλαδή ὁ μεγαλύτερος νὰ κάνει τὴν ἀρχή καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα.

—Πῶς; εἶπε ὁ Σωκράτης. Δὲν ὑπάρχει συνήθεια παντοῦ, καὶ στὸ δρόμο νὰ ὑποχωρήσει ὁ νεώτερος στὸ μεγαλύτερο, ὅταν τὸν συναντήσει, καὶ νὰ σηκωθεῖ, ὅταν κάθεται, καὶ μὲ μαλακὸ κρεβάτι νὰ τὸν τιμῇ, καὶ νὰ τοῦ ἀφίνει τὸ λόγο; Ἐ, φίλε μου, μὴ διστάξεις, ἀλλὰ προσπάθησε νὰ μαλακώσεις τὸν ἄνθρωπο καὶ πολλὴ γρήγορα θὰ σὲ ὑπακούσει. Δὲ βλέπεις ὅτι εἶναι φιλότιμος καὶ καλοαναθρεμμένος; Γιατί τὰ πυνηρὰ ἀνθρωπιάνα δὲ θὰ μπορούσες μ' ἄλλον τρόπο καλύτερα νὰ τὰ προσελκύσεις παρὰ ἂν τοὺς ἔδινες κάτι. Ἐνῶ τοὺς καλοὺς κι ἀγαθοὺς ἀνθρώπους, ἂν τοὺς μεταχειρίζεσαι φιλικὰ, πολλὴ θὰ τοὺς ὑποχρέωνες.

Κι ὁ Χαιρεκράτης εἶπε: Ἄν ὅμως, παρὰ τὸ ὅτι ἐγὼ θὰ τὰ κάνω αὐτά, ἐκεῖνος δὲ γίνει καθόλου καλύτερος;

—Τί ἄλλο, εἶπε ὁ Σωκράτης, παρὰ θὰ κινδυνέψεις ν' ἀποδείξεις, ὅτι ἐσὺ μὲν εἶσαι ἐνάρετος κι ἀγαπᾷς τὸν

ἄδερφό σου, κι ἐκεῖνος ὅτι εἶναι διεστραμμένος κι ἀνάξιος γιὰ εὐεργεσία; Ἄλλὰ νομίζω τίποτα ἀπὸ τοῦτα δὲ θὰ γίνεи. Γιατὶ πιστεύω ὅτι αὐτός, ὅταν ἀντιληφθεῖ ὅτι ἐσὺ τὸν προκαλεῖς σ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, πολὺ θὰ φιλοτιμηθεῖ νὰ σὲ ξεπεράσει, εὐεργετώντας σε καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Γιατὶ τώρα, εἰσαστε ἔτσι ἐσεῖς οἱ δύο, καθῶς ἂν τὰ δύο χέρια, ποὺ ἔκανε ὁ θεὸς γιὰ νὰ βοηθάει τῶνα τ' ἄλλο, παραμελώντας τοῦτο, γυρίζαν στὸ νὰ ἐμποδίζουν τὸ ἓνα τ' ἄλλο, οἱ ἂν τὰ δύο πόδια, ποὺ ἀπὸ θεϊκὴ μοῖρα ἔχουν πλαστεῖ γιὰ νὰ συνεργάζονται ἀναμεταξύ τους, παραμελώντας τοῦτο, ἐμποδίζανε τὸ ἓνα τ' ἄλλο. Δὲ θῆκανε μεγάλῃ ἀμάθεια καὶ δυστυχία, ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν πλαστεῖ γιὰ ὠφέλεια, νὰ τὰ μεταχειρίζεται κανεῖς γιὰ βλάβη; Κι ὅμως τοὺς ἀδερφοὺς τοῦλάχιστο, καθὼς μαῦ φαίνεται, ὁ θεὸς τοὺς ἔκανε πολὺ περισσότερο νὰ ὠφελοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, παρὰ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια καὶ τὰ μάτια κι ὅσα ἄλλα ἀπ' τῇ φύσῃ ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους διπλά. Γιατὶ τὰ χέρια, ἂν θὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ ἐνώσουν ἐκεῖνα ποὺ ἀπέχουν ἀναμεταξύ τους περισσότερο ἀπὸ μιὰ ὀργιά, δὲ θὰ μπορούσαν. Καὶ τὰ πόδια, οὔτε σὲ νεῖνα ποὺ ἀπέχουν μιὰ ὀργιά ἀπ' αὐτά, δὲ θὰ μπορούσαν ν᾿ ἄρθουν μαζί, καὶ τὰ μάτια, ποὺ θεωροῦνται ὅτι σὲ πολὺ μεγάλῃ ἀπόσταση φτάνουν, δὲν μποροῦν οὔτε κείνα, ποὺ εἶναι ἀκόμα πιὸ κοντὰ ἀπὸ τὴν ὀργιά, νὰ τὰ δοῦν ταυτόχρονα καὶ τὰ μπρὸς καὶ τὰ πίσω. Ἐνῶ τ' ἀδέρφια ἂν εἶναι ἀγαπημένα, κι ἂν πολὺ μακριὰ εἶναι ὁ ἓνας ἀπ' τὸν ἄλλον, θὰ μπορούσαν νὰ συνεργαστοῦν γιὰ ὠφέλεια καὶ τῶν δύο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV.

Κάποτε τὸν ἄκουσα καὶ γιὰ φίλους νὰ συζητᾷει ποῖ

ἀπ' αὐτὰ (ποὺ ἔλεγε) φαίνονταν σὲ μένα τοῦλάχιστο ἐνὶ πάρα πολὺ θὰ ἦταν κανεῖς ὠφελημένος σ' ὅτι ἀφορᾷ τὴν ἀπόχτηση καὶ μεταχείριση φίλων. Γιατὶ τὸ ἐξῆς προπατός, εἶπε, ὅτι ἀπὸ πολλοὺς τὸ ἀκούει, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸλα τ' ἀποχτήματα τὸ ἄριστο εἶναι φίλος εἰλικρινῆς καὶ καλός. Ἐβλεπε ὅμως, εἶπε, πολλοὺς νὰ φροντίζουν περισσότερο γιὰ κάθε τι ἄλλο παρὰ γιὰ τὴν ἀπόχτηση φίλων.

Γιατὶ καὶ σπίτια καὶ χωράφια καὶ δούλους καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη, ἔλεγε, ὅτι ἔβλεπε τοὺς ἀνθρώπους ν' ἀποχτᾶνε μὲ ἐπιμέλεια καὶ προσπαθοῦν νὰ κρατᾶνε τὰ ὅσα ἔχουν τέτοια, φίλο ὅμως, ποὺ λένε ὅτι εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο ἀγαθόν, ἔλεγε, ὅτι ἔβλεπε τοὺς πολλοὺς οὔτε νὰ φροντίζουν πῶς θὰ τοὺς ἀποχτήσουν, οὔτε αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν πῶς θὰ τοὺς διατηρήσουν. Ἄλλὰ κι ὅταν ἄρρωσταίνουν φίλοι καὶ δούλοι τοῦ σπιτιοῦ, εἶπε, ὅτι ἔβλεπε μερικοὺς γιὰ μὲν τοὺς δούλους καὶ γιατροὺς νὰ φέρουν καὶ τ' ἄλλο ὅσα συντελοῦν στὴν ὑγεία, νὰ ἐτοιμάζουν, τοὺς φίλους ὅμως νὰ τοὺς παραμελοῦν καὶ, ὅταν πεθάνουν καὶ τοῦτοι κι ἐκεῖνοι, γιὰ τοὺς φίλους νὰ λυποῦνται καὶ νὰ τὸ θεωροῦν ζημιὰ καὶ γιὰ τοὺς φίλους νὰ νομίζουν ὅτι τίποτα δὲ χάνουν. Κι ἀπὸ τὰ ἄλλα ὑπάρχοντά τους τίποτα νὰ μὴν ἀφίνουν δίχως περipoίηση καὶ δίχως ἐπίσκεψη, ἐνῶ τοὺς φίλους, ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ περιποίηση, τοὺς παραμελοῦν. Κι ἀκόμα, πέρα ἀπ' αὐτό, εἶπε, ὅτι ἔβλεπε τοὺς περισσότερους, τῶν ἄλλων κτημάτων τους, κι ὅταν εἶναι πάρα πολλὰ, νὰ ξέρουν τὸν ἀριθμό, ἐνῶ τῶν φίλων τους, ἂν κι εἶναι λίγοι, ἔχῃ μόνο νὰ ἀγνοοῦν τὸν ἀριθμό, ἀλλὰ κι ὅταν ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς ἀπαριθμοῦν σ' ὅσους ρωτᾶνε, ἐκείνους ποὺ λογάρισαν μέσα στοὺς φίλους πάλι νὰ τοὺς ἀφαιροῦν. Τόσο φροντίζουν αὐτοὶ γιὰ τοὺς φίλους! Κι ὅμως μὲ ποῖο κτήμα συγκρινόμενος ὁ

καλὸς φίλος δὲ θὰ ἀποδειχνόταν πολὺ ἀνώτερος; Γιατὶ ποὺ ἄλλογο ἢ ποὺ ζευγάρι βωδιῶν εἶναι τόσο χρησιμὸ ὅσο ὁ καλὸς φίλος; Καὶ ποὺὸς δοῦλος εἶναι τόσο εὐνοϊκὸς καὶ συνέχεια σταθερός; Ἡ ποὺ ἄλλο κτῆμα εἶναι τόσο πολὺ χρησιμὸ γιὰ ὅλα; Γιατὶ ὁ καλὸς φίλος βοηθεῖ σὲ κάθε τι ποὺ στερεῖται ὁ φίλος, καὶ στὰ ἰδιωτικά του ζητήματα καὶ στὶς δημόσιες πράξεις του, καὶ ὅταν θέλει νὰ εὐεργετήσῃ κάποιον, τὸν συντρέχει μὲ τίς δυνάμεις του, καὶ ἂν κανένας φόβος τὸν ταράζει τοῦ συμπαραστέκεται, ἄλλοτε συμμετέχοντας στὰ ἔξοδα καὶ ἄλλοτε συμπράττειντας, καὶ ἄλλοτε χρησιμοποιοῦντας μαζὶ μ' ἐκείνον τὴν πειθῶ καὶ ἄλλοτε πάλι χρησιμοποιοῦντας βία, καὶ πάρα πολλὴ εὐχαρίστηση ναιὼντωντας ὅταν εὐτυχοῦν οἱ φίλοι, καὶ ὅταν ἀποτυχιοῦν, πάρα πολὺ προσπαθώντας νὰ τοὺς ἐπαναρθώσῃ τὴν ἀποτυχία.

Κι ὅσο γιὰ τίς ὑπηρεσίες ποὺ προσφέρουν τὰ χέρια, καὶ τὰ μάτια βλέποντας ἀπὸ μακριά, καὶ τ' αὐτιά ἀκούγοντας μακριά, καὶ τὰ πόδια διασχίζοντας μεγάλες ἀποστάσεις, σὲ σχέση μὲ κανένα ἀπ' αὐτὰ ὁ φίλος ποὺ εὐεργετῇ δὲν ὑστερεῖ.

Καὶ πολλὰς φορές, ὅσα πρὶν ἀπ' αὐτὸν κανένας ἢ δὲν τᾶκανε ἢ δὲν τὰ εἶδε ἢ δὲν τὰ πέρασε περπατώντας, αὐτὰ ὁ φίλος γιὰ χάρι τοῦ φίλου στὸ βαθμὸ ποὺ χρειάζεται τὰ ἐκτελεῖ. Κι ὅμως μερικοὶ τὰ δέντρα μὲν προσπαθοῦν νὰ περιποιοῦνται γιὰ τὸν καρπὸ τοὺς, καὶ τὸ κτῆμα ποὺ παρὰ γι ἀπ' ὅλα καὶ ποὺ λέγεται φίλος, μὲ βραδύτητα καὶ νωθρότητα οἱ περισσότεροι τὸ φροντίζουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V.

Ἄκουσα κάποτε καὶ ἄλλον δικό του λόγον, ποὺ μοῦ φαί-

νότανε ὅτι παρακινοῦσε αὐτὸν ποὺ ἄκουγε, νὰ ξεετάζει τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὸ πόση ἀξία ἀποδίνουν σ' αὐτὸν οἱ φίλοι. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδε κάποιον ἀπ' τοὺς μαθητὲς του νὰ παραμελεῖ ἕνα φίλον του, ποὺ πιεζόταν ἀπ' τὴ φτώχεια, ρώτησε τὸν Ἀντισθένην μὲ προστά σ' αὐτὸν ποὺ παραμελοῦσε τὸ φίλον του καὶ σ' ἄλλους πολλούς:

Ἄραγε, εἶπε, Ἀντισθένης, ἀξίζουν κάτι οἱ φίλοι ὅπως οἱ δοῦλοι; Γιατὶ ἀπ' τοὺς δούλους ἄλλος, καθὼς νομίζω, ἀξίζει δύο μνᾶς, ἄλλος μισὴ μνᾶ, ἄλλος πέντε μνᾶς καὶ ἄλλος δέκα.

Καὶ λέγεται ὅτι ὁ Νικίας, ὁ γιὸς τοῦ Νικηράτου, ἀγόρασε ἕνα ἐπιστάτην γιὰ τ' ἀργυρορυχία του μὲ ἕνα τάλαντο. Ἐξετάζω λοιπὸν τοῦτο, εἶπε, ἂν τυχὸν καθὼς οἱ δοῦλοι ἔτσι καὶ οἱ φίλοι ἔχουν ἀξία.

Ναί, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε ὁ Ἀντισθένης. Ἐγὼ π.χ. θάθελα ἄλλον νὰ τὸν ἔχω φίλον μᾶλλον παρὰ νᾶχω δύο μνᾶς, καὶ ἄλλον οὔτε ἀπὸ μισὴ μνᾶ δὲ θὰ τὸν προτιμοῦσα, καὶ ἄλλον παρὰ ἀπὸ δέκα μνᾶς θὰ τὸν προτιμοῦσα, καὶ ἄλλον μὲ ὅλα μου τὰ χρήματα καὶ τοὺς κόπους θὰ τὸν ἀγόραζα γιὰ νὰ μοῦ εἶναι φίλος.

Λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, ἂν βέβαια αὐτὰ εἴν' ἔτσι ποὺ τὰ λές, σωστὸ θὰ ἦταν νὰ ξεετάζῃ κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του, πόση ἀξία ἔχει ἄραγε γιὰ τοὺς φίλους του καὶ νὰ προσπαθεῖ νᾶχει ὅσο τὸ δυνατό μεγαλύτερη ἀξία, γιὰ νὰ τὸν προδίδουν λιγώτερο οἱ φίλοι του. Ἐγὼ βέβαια, ἐπειδὴ ἀκούω συχνά, πότε γιὰ τὸν ἕνα ὅτι τὸν πρόδωσε ἕνας φίλος, καὶ πότε γιὰ τὸν ἄλλον, ὅτι ἀντὶ γι' αὐτὸν προτίμησε καλύτερα μίαν μνᾶ κάποιος ποὺ τὸν νόμιζε φίλον του, καὶ ὅλα τὰ τέτοια, σκέφτομαι μήπως, καθὼς ὅταν κανένας πουλάει τὸν κακὸ του δοῦλον καὶ τὸν δίνει ὅσα - ὅσα, ἔτσι καὶ τὸν κακὸ φίλον, ὅταν μπορεῖ νὰ πάρει περισσότερα

ἀπὸ τὴν ἀξία του, εἶναι εὐχάριστο νὰ τὸν πουλάει κα-
ναίς. Γιατὶ τοὺς τίμιους, οὔτε δούλους βλέπω πολὺ νὰ
πουλοῦνται οὔτε φίλους νὰ προδίδονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI.

Καὶ μοῦ φαινότανε, ὅτι καὶ σὸ νὰ δοκιμάζει κανεὶς
τοὺς φίλους, ποιοὶ εἶναι ἀξιοὶ ν' ἀποχρηθοῦν, καθοδηγοῦ-
σε, μὲ τὸ νὰ λέει τέτοια περίπου: Πές μου, εἶπε, Κριτό-
βουλε, ἂν εἶχαμε ἀνάγκη ἐνὸς καλοῦ φίλου, πῶς θὰ ἐπι-
χειρούσαμε νὰ ἐξετάσουμε τὸ ζήτημα; Ἄραγε πρῶτα -
πρῶτα δὲ θὰ ζητήσουμε ἐκεῖνον, ποὺ εἶναι κύριος καὶ τῆς
κοιλιᾶς καὶ τοῦ πιστοῦ καὶ τῆς λαγνείας καὶ τοῦ ὕπνου
καὶ τῆς τεμπελιᾶς; Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ κυριαρχεῖται ἀπ'
αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα, οὔτε ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτὸ του οὔτε
στοὺς φίλους του θὰ μπορούσε νὰ κάνει αὐτὰ ποὺ πρέπει—
Μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν μπορεῖ βέβαια, εἶπε. —Λοιπὸν ἀπὸ
τοῦτον ποὺ κυριαρχεῖται ἀπ' αὐτὰ, νομίζεις ὅτι πρέπει
νὰ στεκόμαστε μακριά; —Βεβαίωτατα, εἶπε. —Γιατὶ πῶς;
εἶπε. Ἐκεῖνος ποὺ, δὲ φτάνει πολὺ ἐξ ὅδου, δὲ φτάνει ἀπ' τὰ
δικὰ του ἀλλὰ πάντα ἔχει ἀνάγκη ἀπ' τὸ διπλανὸ του καὶ
ποὺ ὅταν παίρνει δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ξαναδώσει, κι ὅταν
δὲν παίρνει, μισεῖ ἐκεῖνον ποὺ δὲν τοῦ δίνει, δὲ σοῦ φαίνε-
ται ὅτι κι αὐτὸς εἶναι κακοὺς φίλος;—Μάλιστα, εἶπε. —
Λοιπὸν πρέπει ν' ἀπέχουμε κι ἀπ' αὐτόν;

—Βέβαια πρέπει ν' ἀπέχουμε.—Ἄλλὰ τί λὲς γιὰ κεῖνον
ποὺ ἀπ' τὴ μιὰ μπορεῖ νὰ μαζεύει λεφτὰ κι ἀπ' τὴν ἄλλη
πολλὰ λεφτὰ ἐπιθυμεῖ, καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι δύσκολος στὶς
συναλλαγές του κι ὅταν παίρνει εἶν' εὐχαριστημένος
ἀλλὰ δὲ θέλει νὰ τὰ ξαναδίνει;—Σὲ μὲνα φαίνεται ὅτι
εἶναι ἀκόμα χειρότερος ἀπ' τὸν προηγούμενον.—Καὶ τί

λὲς γιὰ κεῖνον ποὺ ἀπ' τὸν ἔρωτα τοῦ χρηματισμοῦ δὲν
εὐκαιρεῖ παρὰ γιὰ κεῖνα μόνο, ποὺ ἀπ' αὐτὰ θὰ κερδίσει
κάτι;—Πρέπει νὰ στεκόμαστε μακριὰ κι ἀπ' αὐτόν καθὼς
νομίζω. Γιατὶ θὰ ἦταν ἀνώφελος σὲ κεῖνον ποὺ τὸν ἔχει
φίλο.

—Καὶ τί λὲς γιὰ κεῖνον, ποὺ καὶ πατριάρχης εἶναι καὶ
θέλει νὰ δημιουργεῖ πολλοὺς ἐχθροὺς στοὺς φίλους;

—Πρέπει μὰ τὸ Δία, νὰ τὸν ἀποφεύγουμε κι αὐτόν.—
Κι ἂν κανένας δὲν ἔχει κανένα ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα τοῦτα,
ὅταν ὅμως τὸν εὐεργετοῦν δέχεται τὴν εὐεργεσία χωρὶς
νὰ φροντίζει καθόλου νὰ τὴν ἀνταποδίνει;—Ἀνώφελος
θὰ ἦταν κι αὐτός. Μὰ ποῖον, Σωκράτη, θὰ δοκιμάσουμε
νὰ κάνουμε φίλο;

—Νομίζω ἐκεῖνον πού, ἀντίθετα, ἀπὸ τὴ μιὰ εἶναι συγ-
κρατημένος στὶς ἡδονές τοῦ σώματος κι ἀπὸ τὴν ἄλλη
τυχαίνει νᾶναι καλὸς σύνοικος καὶ δίκαιος στὶς συναλλα-
γές του καὶ φιλότιμος σὸ νὰ μὴν ὑστερεῖ σὲ εὐεργεσίες γιὰ
κεῖνους ποὺ τὸν εὐεργετοῦν, ὥστε νὰ ὀφείῃ ὅσους τὸν
ἔχουν φίλο.—Πῶς λοιπὸν θὰ μπορούσαμε νὰ τὰ δοκιμά-
σουμε αὐτὰ, Σωκράτη, προτοῦ τὸν κάνουμε φίλο;

—Τοὺς ἀγαματοποιούς, εἶπε, τοὺς δοκιμάζουμε ὅχι
κρίνοντας ἀπ' τὰ λόγια τους, ἀλλὰ ὅποιον βλέπουμε νᾶχει
δουλέψει καλὰ τὰ προηγούμενα ἀγάλματά του, γι' αὐτόν
ἔχουμε πεποίθηση ὅτι καὶ τ' ἄλλα θὰ τὰ φτιάξει καλὰ.
—Ἐχεις λοιπὸν τὴ γνώμη, εἶπε, ὅτι κι ὁ ἄντρας ἐκεῖ-
νος, ποὺ τοὺς προηγούμενους φίλους του ἀποδεύγεται
ὅτι τοὺς εὐεργετεῖ εἶναι φανερό ὅτι καὶ τοὺς κατοπινοὺς
θὰ τοὺς εὐεργετήσῃ; —Ἐπειδὴ κι ὅποιον βλέπω νὰ κα-
λομεταχειρίζεται τὰ προτιγερνὰ του ἄλογα, γι' αὐτόν
νομίζω ὅτι καὶ τ' ἄλλα θὰ τὰ μεταχειριστεῖ καλὰ.

—Ἔστω εἶπε. Κι ἐκεῖνος ποὺ θὰ μᾶς φαινόταν ὅτι

εἶναι ἄξιος γὰρ φιλία πῶς πρέπει αὐτὸν νὰ τὸν κάνουμε φίλο;

—Πρῶτα, εἶπε, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὴ θέλησιν τῶν θεῶν ἂν συμβουλεύουν νὰ τὸν κάνουμε φίλο.—Τί λοιπόν, εἶπε. Ἐκεῖνον ποῦ ἐμεῖς τὸν θεωροῦμε καλὸ κι οἱ θεοὶ δὲν ἐναντιώνονται, μπορεῖς νὰ μοῦ πεις μὲ ποῖόν τρόπο πρέπει νὰ τὸν κυνηγήσουμε γιὰ φίλο;

—Μὰ τὸ Δία, εἶπε, δὲ θὰ τὸν κυνηγήσουμε μὲ τὰ πόδια, ὅπως τοὺς λαγούς, οὔτε μὲ ἀπάτη ὅπως τὰ πουλιά, οὔτε μὲ δύναμιν ὅπως τοὺς ἀγριοχοίρους. Γιατὶ τὸ ν' ἀποχτήσεις φίλο χωρὶς τὴ θέλησίν του εἶναι κοπιαστικόν. Κι εἶναι καὶ δύσκολο, ἀφοῦ τὸν δέσεις, νὰ τὸν κατέχεις σὰ δοῦλο. Γιατὶ μᾶλλον ἐχθροὶ παρὰ φίλοι γίνονται ἐκεῖνοι ποὺ τὰ παθαίνειν αὐτά.—Ἀλλὰ μὲ ποῖόν τρόπο γίνονται φίλοι, εἶπε.—Λένε, ὅτι ὑπάρχουν μερικὰ γοητευτικὰ τραγούδια, ποὺ ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἔχουν, τραγουδώντας τα σ' ὅποιους θέλουν, τοὺς κάνουν ἔτσι φίλους. Κι ὑπάρχουν καὶ φίλτρα ποὺ ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἔχουν, χρησιμοποιώντας τα σ' ὅποιους θέλουν, ἀγαπιούνται ἀπ' αὐτούς.—Ἀπὸ ποῦ λοιπόν, εἶπε, θὰ τὰ μάθουμε αὐτά;—Ἐκεῖνα ποὺ τὰ τραγουδοῦσαν οἱ Σειρῆνες στὸν Ὀδυσσεά τ' ἄκουσες ἀπ' τὸν Ὀμηρο, ποὺ ἡ ἀρχὴ τους εἶναι περίπου τέτοια:

Ἔλα σὲ μᾶς, ἔλα σὲ Ὀδυσσεά, Ἑλλήνων δόξα.

—Αὐτὸ λοιπόν τὸ γοητευτικὸ τραγούδι, Σωκράτη, ψάλλοντας ἡ Σειρῆνες καὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τοὺς κυριεύανε, ὥστε νὰ μὴ φεύγουν ἀπ' αὐτὲς ὅσοι μαγεύτηκαν ἀπ' τὸ τραγούδι τους;—Ὅχι, ἀλλὰ σὲ κείνους ποὺ περηφανεύονταν γιὰ τὴν ἀρετὴ τους τραγουδοῦσαν ἔτσι.—Λοιπόν πάνω κάτω λές, ὅτι τέτοια πρέπει σὸν

καθένα νὰ τραγουδαῖ κανεῖς, ποῦ ὅταν τ' ἀκούει νὰ μὴ νομίζει, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ παينةύει τὰ λέει κοροϊδευτικά; Γιατὶ ἔτσι, μᾶλλον ἐχθρὸς θὰ γινότανε καὶ θ' ἀπομάκρυνε τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' τὸν ἴδιον, ἂν ἐκεῖνον, ποὺ τὸν ἔφερε ὅτι εἶναι καὶ μικρὸς καὶ ἄσχημος κι ἀδύνατος, τὸν παῖνευε λέγοντας ὅτι εἶναι ὠραῖος καὶ μεγάλος καὶ δυνατός.

—Ἀλλὰ γοητευτικὰ τραγούδια ἔφερες;—Ὅχι, ἀλλὰ ἄκουσα πῶς ὁ Περικλῆς ἤξερε πολλὰ, ποὺ ψάλλοντάς τα στὴν πόλιν, τὴν ἔκανε νὰ τὸν ἀγαπάει.—Κι ὁ Θεμιστοκλῆς, πῶς ἔκανε τὴν πόλιν νὰ τὸν ἀγαπάει;—Μὰ τὴν ἀλγέθαια, ὅχι τραγουδώντας ἀλλὰ κάνοντάς της μεγάλο καλὸ. —Μοῦ φαίνεται, Σωκράτη, πῶς λές ὅτι, ἂν πρόκειται νὰ ἀποχτήσουμε κανέναν καλὸ φίλο, πρέπει ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ γίνουμε καλοὶ στὰ λόγια καὶ στίς πράξεις. —Κι ἐσὺ πείστες, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὅτι θὰ ἦσουν ικανοί, ἂν ἦσουν ἀνέντιμος ν' ἀποχτήσεις ἐντιμους φίλους;—Ναί, γιατί ἔβλεπα, εἶπε ὁ Κριτόβουλος, καὶ κακοὺς ῥήτορες νᾶναι φίλοι μὲ καλοὺς δημηγόρους, καὶ ἀνθρώπους ἀνίκανους γιὰ νᾶναι στρατηγοί, νὰ εἶναι φίλοι μὲ ἄντρες πάρα πολὺ ικανοὺς στὴ στρατηγική.—Ἀραγε λοιπόν, εἶπε, ὅσον ἀφορᾷ τὸ θέμα ποὺ συζητᾶμε, ἔφερες μερικοὺς ποὺ ἐνῶ εἶναι ἀνώφελοι, μποροῦν νὰ κάνουν φίλους ὠφέλιμους;

—Μὰ τὸ Δία, ὅχι, εἶπε. Ἀλλὰ ἂν εἶναι ἀδύνατο, ὅταν εἶσαι ἀνέντιμος νὰ κάνεις καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς φίλους, γιὰ τὸ ἐξῆς πιά φροντίζω, ἂν εἶναι δυνατό: ἅμα ὁ ἴδιος γίνω καλὸς καὶ ἀγαθός, εὐκόλα θ' ἀποχτήσω φίλους καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς.—Αὐτὸ σὲ ταραξεί, Κριτόβουλε, ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς βλέπεις ἀνθρώπους, ποὺ ἐνῶ πράττουν τὰ καλὰ καὶ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ κακὰ, ἀντὶ νᾶναι φίλοι, μαζώνουν ἀναμεταξύ τους καὶ χειρότερα φέρονται ὁ ἓνας σὸν ἄλλον ἀπ'

ἔσο οἱ ἄνθρωποι ποῦ δὲν ἀξίζουν τίποτα.—Κι ὅχι μόνο οἱ ἰδιώτες εἶπε ὁ Κριτόβουλος, τὸ κάνουν αὐτό, ἀλλὰ καὶ οἱ πόλεις ποῦ καὶ γιὰ τὰ καλὰ προσάντων φροντίζουν καὶ τὰ αἰσχρὰ καθόλου δὲν τὰ δέχονται, πολλές φορές βρίσκονται σὲ πόλεμο ἀναμεταξύ τους. Μὲ τὸ νὰ σκέφτομαι αὐτά, εἶμαι πολλὸ ἀπρόθυμος στὴν ἀπόκτηση φίλων, γιατί βλέπω ὅτι οὔτε οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ ῥυαί μεταξύ τους φίλοι. Γιατὶ πῶς ἄνθρωποι ἢ ἀχάριστοι, ἢ ἀμελεῖς, ἢ πλεονέχτες, ἢ ἄπιστοι, ἢ ἀσυγκράτητοι, θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν φίλοι; Οἱ πονηροὶ λοιπὸν, ἐξάπαντος φαίνονται, σὲ μένα τυλᾶχιστο, ὅτι ἀπ' τὴ φύση τους εἶναι μετὰξύ τους μᾶλλον ἐχθροὶ παρὰ φίλοι.

Ἄλλ' ἀκόμα, καθὼς καὶ ἐσὺ λές, οὔτε μὲ τοὺς τίμιους ἄνθρώπους οἱ πονηροὶ θὰ μποροῦσαν νὰ ταιριάζουν καὶ νὰ γίνουν φίλοι. Γιατὶ πῶς ἐκεῖνοι, ποὺ κάνουν ἔργα πονηρά, θὰ γίνονταν φίλοι μὲ κείνους ποὺ τὰ μισοῦν; Κι ἂν λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ εἶναι ἐνᾶρστοι, φιλονικεῖν γιὰ τὰ πρωτεῖα στὶς πόλεις καὶ ζηλεύοντας μισοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ποιοὶ θὰ εἶναι πιὰ φίλοι, καὶ σὲ ποιούς ἄνθρώπους θὰ ὑπάρχει ἀγάπη καὶ ἐμπιστοσύνη;

—Ἄλλὰ σ' αὐτὰ τὰ πράγματα, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὑπάρχει κάποια ποικιλία, Κριτόβουλε. Γιατὶ ἀπ' τὴ φύση τους οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται ἄλλοτε φιλικά, γιατί ἔχουν ἀνάγκη ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ λυποῦνται καὶ ὠφελοῦν βοηθώντας τοὺς ἄλλους καὶ ἐπειδὴ τὸ καταλαβαίνουν αὐτό, εὐγνωμονοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Ἄλλοτε πάλι ἔχουν ἐχθρικὰς διαθέσεις μετὰξύ τους, ἐπειδὴ, θεωρώντας τὰ ἴδια πράγματα καλὰ καὶ εὐχάριστα, μάχονται γι' αὐτὰ καὶ διαφωνώντας γίνονται ἐντελᾶκι ἀναμεταξύ τους. Γίνονται ἐπίσης αἰτίες πολέμου καὶ ἡ φιλονικία καὶ ἡ ὀργή. Κι ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὲ εἶναι πρῶγμα ποὺ γεννᾷ ἐχθρότητες ὁ

ἔρωτας τῆς πλεονεξίας, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη ὁ φόβος γεννᾷ ἐμίση, καὶ ὅμως μέσα ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἡ φιλία τρυπώνοντας συνδέει τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς πρᾶτιμοῦν (οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ) χωρὶς κόπο νᾶχουν τὰ ἀπαράττητα μᾶλλον, παρὰ μὲ πόλεμο νὰ γίνονται κύριοι σὲ ὅλα, καὶ μποροῦν πεινώντας καὶ διψώντας χωρὶς λύπη νὰ τρῶνε καὶ νὰ πίνουν, καὶ ἂν καὶ εὐχαριστοῦνται μὲ τὰ ὠραία ἀφροδίσια πάθη, νὰ ὑπομένουν, ὥστε νὰ μὴ στενοχωροῦν ἐκείνους ποὺ δὲν πρέπει. Καὶ μποροῦν, ὅχι μόνο ἀπέχοντας ἀπ' τὴν πλεονεξία, νόμιμα νὰ κερδίζουν χρήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ βοηθεῖ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Καὶ τὴ φιλονικία μποροῦν ὅχι μόνο χωρὶς λύπη ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ συμφέρον τους νὰ τὴ σταματᾶνε, καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ὀργὴ νὰ προχωράει μέχρι ἐκεῖ ποὺ ἔπειτα θὰ μετανοήσουν γι' αὐτό. Καὶ τὸ φόβο δόλοῦν τὸν σβήνουν, ἐπειδὴ τ' ἀγαθὰ τους τὰ δίνουν στοὺς φίλους σὰ δικά τους, καὶ τ' ἀγαθὰ τῶν φίλων δικά τους τὰ θεωροῦν. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι φυσικὸ οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ φίλοι ὅχι μόνο νὰ μοιράζονται ἀζήμια τίς πολιτικὰς τιμὰς, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμοι νᾶναι ἀναμεταξύ τους; Γιατὶ ἐκεῖνοι μὲν ποὺ ἐπιθυμοῦν στὶς πόλεις καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τιμὰς καὶ νὰ κυβερνοῦν γιὰ νᾶχουν τὴν ἐξουσία καὶ λεφτὰ νὰ κλέβουν καὶ τοὺς ἀνθρώπους νὰ βασανίζουν καὶ νὰ χαιρόνται τίς ἡδονές, εἶναι καὶ ἀδικοὶ καὶ πονηροὶ καὶ ἀνίκανοι νὰ συμπωνήσουν μ' ἄλλον. Ἄλλὰ ἂν κανένας, ποὺ θέλει νὰ τὸν τιμοῦν στὴν πόλιν καὶ γιὰ νὰ μὴν ἀδικεῖται ὁ ἴδιος καὶ γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δίνει στοὺς φίλους τοῦ δικαίου βοήθεια, καὶ ὅταν γίνῃ κυβερνήτης νὰ προσπαθεῖ νὰ κάνει καλὸ στὴν πατρίδα, γιατί ἕνας τέτοιος μὲ ἄλλον ποῦ ἔχει τίς ἴδιες φιλοδοξίες δὲ θὰ μποροῦσε νὰ συμφωνήσει; Ποιὸ ἀπ' τὰ δυὸ; Λιγώτερο θὰ μπορεῖ νὰ ὠφελεῖ τοὺς φίλους

του μαζί με τούς καλούς κι αγαθούς, ή λιγώτερο θά μπορέϊ νά εὐεργετῇ τὴν πόλιν, ὅταν ἔχει βοηθοὺς καλοὺς κι αγαθοὺς; Ἀλλὰ καὶ στοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνες εἶναι φανερό, ὅτι ἂν ἐπιτρεπότανε στοὺς δυνατωτέρους, ἀφοῦ ἐναυθοῦν, νά ἀγωνίζονται με τούς κατώτερους, ὅλους τοὺς ἀγῶνες αὐτοὶ θά τοὺς κερδίζανε κι ὅλα τὰ βραβεῖα αὐτοὶ θά τᾶπαιρναν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖ δὲν ἐπιτρέπουν νά γίνεταὶ αὐτό, στὰ πολιτικὰ ὅμως, ὅπου οἱ καλοὶ κι αγαθοὶ ὑπερισχύουν, κανένας δὲν ἐμποδίζει νά εὐεργετῇ κάποιος τὴν πόλιν μαζί μ' ὅποιον θέλει, πῶς δὲν εἶναι ὠφέλιμο, ἀφοῦ ἀποχτήσῃ κανεὶς φίλους τοὺς ἀριστοὺς, νά πολιτεύεται ἔχοντας αὐτοὺς συμμέτοχους καὶ συνεργοὺς μᾶλλον στὶς πολιτικὲς τοῦ πράξεϊς παρὰ ἀνταγωνιστές; Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς ἀκόμα εἶναι φανερό: Ὅτι κι ἂν πολεμᾷ κανεὶς με κάποιον, θά χρειαστῇ συμμάχους καὶ μάλιστὰ πλεονεκτήματα, ἂν ἔχει ἀντιπάλους καλοὺς κι αγαθοὺς ἀνθρώπους. Κι ὅμως ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται νά γίνουν σύμμαχοι πρέπει νά εὐεργετοῦνται, γιὰ νά θέλουν νά πολεμᾶνε με προθυμία. Κι εἶναι πολλὸ προτιμότερο τοὺς ἀριστοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶναι λιγώτεροι, νά εὐεργετῇ κανεὶς παρὰ τοὺς χειρότερους, ποὺ εἶναι περισσότεροι. Γιατὶ οἱ πονηροὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ πολλὰ περισσότερες εὐεργεσίες παρὰ οἱ τίμιοι. Ἀλλὰ με θάρρος, Κριτόβουλε, εἶπε, νά προσπαθεῖς νά γίνεσαι καλός, κι ἀφοῦ γίνεις τέτοιος, νά ἐπιχειρεῖς νά κυνηγᾷς τὴ φύλα τῶν καλῶν κι αγαθῶν. Κι ἴσως κι ἐγὼ θά μπορούσα νά σέ βοηθήσω στὴν ἐπιδίωξη τῶν καλῶν κι αγαθῶν, γιατί εἰμαι ἄνθρωπος τῆς ἀγάπης. Γιατὶ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ θ' ἀγαπήσω με σφοδρότητα, δολιχότρος παραδίνομαι, καὶ γιὰ νά ἀγαπιέμαι ἀπ' αὐτούς, ἀγαπώντας τους, καὶ γιὰ νά με ποθεῖν, ποθεώντας τους, κι ἐπιθυμώντας νά τοὺς συνανα-

στρέφομαι, νά ἐπιθυμῶν κι αὐτοὶ τὴ συναναστροφή μου. Παρατηρῶ δὲ ὅτι καὶ σ' ἐσένα θά ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ ἀνάγκη, ὅταν ἐπιθυμήσεις νά δημιουργήσεις φίλια με κάποιον. Μὴ μοῦ κρύβεις λοιπὸν ἐκεῖνους με τοὺς ὁποίους θᾶθελες νά γίνεις φίλος. Γιατὶ λόγῳ τῆς φροντίδας μου νά γίνω ἀρεστὸς σέ κείνον ποῦ μ' ἀρέσει, νομίζω ὅτι δὲν εἰμαι ἄπειρος σχετικὰ με τὴν κατὰκτηση ἀνθρώπων.

Κι ὁ Κριτόβουλος εἶπε: Κι ὅμως, Σωκράτη, αὐτὰ τὰ μαθήματα ἀπὸ πολὺ καιρὸ τὰ ἐπιθυμῶ, κι ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, κι ἂν ἡ ἴδια αὐτὴ ἐπιστήμη με βοηθήσῃ ἀρκετὰ στὸ νά καταχτήσω τίς ψυχὰς τῶν καλῶν καὶ τὰ σώματα τῶν ὠραίων. Κι ὁ Σωκράτης εἶπε. Ἀλλὰ, Κριτόβουλε, δὲν εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς δικῆς μου ἐπιστήμης, ἀπλώνοντας τὰ χέρια νά κανεὶς τοὺς ὠραίους νά δέχονται. Κι ἔχω τὴν πεποιθση, ὅτι κι ἀπὸ τῆ Σικύλλας γι' αὐτὸ ἐφευγαν οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ τοὺς ἄπλωνε τὰ χέρια, ἐνῶ τίς Σειρῆνες, ἐπειδὴ σέ κανέναν δὲν ἄπλωναν τὰ χέρια, ἀλλὰ σ' ὅλους ἀπὸ μακριὰ τραγουδοῦσαν, λένε, ὅτι ὅλοι τίς δεχόντουσαν καὶ γοητεύονταν νά τίς ἀκούνε. Κι ὁ Κριτόβουλος εἶπε: Μὲ τὴν ἰδέα ὅτι δὲ θ' ἀπλώσω τὰ χέρια, διδάξέ με ἂν ἔχεις τίποτε ὠφέλιμο γιὰ τὴν ἀπόκτηση φίλων.—Οὕτε λοιπὸν τὸ στόμα σου, εἶπε ὁ Σωκράτης, δὲ θά πλησιάσεις στὸ στόμα τοῦ ἄλλου;

—Νὰ εἶσαι βέβαιος, εἶπε ὁ Κριτόβουλος. Γιατὶ οὔτε τὸ στόμα μου θά πλησιάσω στὸ στόμα κανενός, ἂν δὲν εἶναι ὠραίος.—Ἀμέσως ἐπὶ βέβαιον, Κριτόβουλε, εἶπες τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτὸ ποῦ σέ συμφέρει. Γιατὶ οἱ ὠραῖοι κάτω τέτοια δὲν τὰ σιγῶνουν. Ἐνῶ οἱ ἄσχημοι εὐχάριστα τὰ δέχονται, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι γιὰ τὴν ψυχὴ τους τοὺς λένε ὠραίους. Κι ὁ Κριτόβουλος εἶπε: Μὲ τὴν ἰδέα ὅτι ἐγὼ τοὺς μεν ὠραίους θά τοὺς ἀγαπήσω καὶ τοὺς καλοὺς

θὰ τοὺς ὑπεραγαπήσω, διδασκέ μου ἐλεύθερα τὰ μέσα γιὰ τὴν ἀπόκτηση φίλων. Κι ὁ Σωκράτης εἶπε: "Ὅταν λοιπόν, Κριτόβουλε, θεὸς νὰ γίνεις φίλος μὲ κάποιον, θὰ μοῦ ἐπιτρέψεις νὰ σέ κατηγόρησω σ' αὐτόν, ὅτι τὸν θαυμάζεις, κι ἐπιθυμεῖς νάσαι φίλος του;—Κατηγόρα με, εἶπε ὁ Κριτόβουλος. Γιατί δὲν ξέρω κανέναν πού νὰ μι-
σεῖ ἐκείνους πού τὸν παινεύουν.

—Κι ἂν σέ κατηγόρησω ἀκόμα, εἶπε, ὅτι ἐπειδὴ τὸν θαυμάζεις κι ἔχεις φιλικὲς διαθέσεις γι' αὐτόν, ἄραγε δὲ θὰ ὑποθέσεις ὅτι σέ διαβάλλω;— Ἀλλὰ καὶ σὲ μένα, εἶπε, γεννιέται εὐνοϊκὴ διάθεση γιὰ κείνους πού θὰ καταλάβαινα ὅτι ἔχουν εὐνοϊκὲς διαθέσεις γιὰ μένα.

—Αὐτὰ λοιπόν, εἶπε ὁ Σωκράτης, θὰ μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τὰ λέω γιὰ σένα σὲ κείνους πού θάβελαν νὰ κάνεις φίλους σου. Κι ἂν μάλιστα μοῦ δώσεις ἀκόμα τὴν ἄδεια νὰ λέω γιὰ σένα, ὅτι καὶ περιποιέσαι τοὺς φίλους καὶ γιὰ τίποτ' ἄλλο δὲ χαίρεσαι τόσο, ὅσο γιὰ τοὺς καλοὺς φίλους, κι ὅτι καὶ γιὰ τὰ ὠραῖα ἔργα τῶν φίλων νοιώθεις ἀγαλλίαση ἔχι λιγώτερο παρὰ γιὰ τὰ δικὰ σου, κι ὅτι γιὰ τ' ἀγαθὰ τῶν φίλων χαίρεσαι ἔχι λιγώτερο παρὰ γιὰ τὰ δικὰ σου, κι ὅτι γιὰ ν' ἀποχθῶνε ἀγαθὰ οἱ φίλοι σου δὲ σταματᾷς νὰ σοφίζεσαι τρόπους, κι ὅτι ἔχεις τὴ γνῶμη πὼς ἡ ἀντρικὴ ἀρετὴ εἶναι νὰ ὑπερέχει κανεὶς στοὺς φίλους του κάνοντάς τους τὸ καλὸ καὶ νὰ νικαίει τοὺς ἐχθροὺς του κάνοντάς τους κακὸ, τότε νομίζω πὼς πάρα πολλὸ θὰ ἤμουν κατάλληλος συγκνηγὸς τῶν καλῶν φίλων.—Γιατί λοιπόν, εἶπε ὁ Κριτόβουλος, τὸ λὲς αὐτὸ οὐ μένα, σὰ νὰ μὴν ἦταν στὸ χέρι σου νὰ λὲς ὅτιδὴποτε θεὸς γιὰ μένα;— Μὰ τὸ Δία, δὲν εἶναι στὸ χέρι μου, καθὼς ἐγὼ κάποτε ἄκουσα ἀπὸ τὴν Ἀσπασία. Εἶπε δηλαδὴ, ὅτι οἱ καλὲς προξενήτρες, ὅταν λένε τὴν ἀλήθεια καὶ διαδίδουν δεξιὰ

κι ἄριστερὰ τὰ καλὰ προτερήματα, εἶναι δεινὲς στὸ νὰ ἐνώνουν τοὺς ἀνθρώπους σὲ γάμο. Ἀποφεύγουν ὅμως νὰ λένε ψεύτικους ἐπαίνους, γιατί ἐκείνοι πού ξεγελοῦνται, μισοῦν ταυτόχρονα ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ τὴν προξενήτρα. Ἐπειδὴ λοιπόν κι ἐγὼ πείστηκα σ' αὐτὰ, νομίζω πὼς εἶναι σωστὸ ὅτι δὲ μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ λέω γιὰ σένα, ὅταν σέ παινεύω, τίποτα πού σχετικὰ μ' αὐτὸ νὰ μὴ λέω ἀλήθεια.—Ἐσὺ λοιπόν, εἶπε ὁ Κριτόβουλος, τέτοιος φίλος εἶσαι γιὰ μένα, Σωκράτη, ὥστε ἂν ἐγὼ ἔχω κάτι κατὰλληλο γιὰ τὴν ἀπόκτηση φίλων νὰ μὲ βοηθᾷς, ἀλλιώς δὲ θάβελες μὲ ψέματα νὰ πείς τίποτα γιὰ δικὴ μου ὠφέλεια;—Ποιὸ ἀπ' τὰ δυὸ εἶπε ὁ Σωκράτης. Κριτόβουλε: σοῦ φαίνομαι ὅτι πιὸ πολὺ σ' ὠφελῶ, ὅταν λέω ψεύτικους ἐπαίνους, ἢ ὅταν σέ πείθω νὰ προσπαθεῖς νὰ γίνεις καλὸς ἄνθρωπος; Κι ἂν δὲν τὰ καταλαβαίνεις αὐτὰ ὅπως σοῦ τὰ εἶπα, ἀπὸ τοῦτα ἐξέτασε τὸ πρᾶμα. Ἄν δηλαδὴ, θέλοντας νὰ σέ κάνω φίλο μ' ἕναν πλοιοκτήτη, σὲ παί-
νευα ὅτι λέγοντας ψέματα, δηλαδὴ λέγοντας πὼς εἶσαι καλὸς κυβερνήτης, κι ἐκείνος, ἀφοῦ πειστεῖ, σοῦ ἐμπιστευότανε τὸ πλοῖο του νὰ τὸ κυβερνᾷς, χωρὶς νὰ ξέρεις, φαντάζεσαι ὅτι δὲ θὰ καταστρέψεις καὶ τὸν ἑαυτὸ σου καὶ τὸ πλοῖο; Ἡ ἂν γιὰ χάρη σου ἐπειθα ὅλη τὴν πόλη, λέγοντας ψέματα, νὰ σοῦ ἐμπιστευτεῖ τίς τύχες της, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι εἶσαι καὶ ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ ἱκανὸς δικαστὴς καὶ ἱκανὸς πολιτικὸς, τί φαντάζεσαι ὅτι θὰ παθαίνανε ἀπὸ σένα κι ἐσὺ ὁ ἴδιος κι ἡ πόλη; Ἡ ἂν ἐπειθα μερικὸς ἀπ' τοὺς ἰδιῶτες πολῖτες, λέγοντας ψέματα ὅτι εἶσαι ἄξιος οἰκονόμος κι ἐπιμελὴς, νὸ σοῦ ἐμπιστευτοῦν τὴ διαχείριση τῆς περιουσίας τους, ἄραγε ὅταν θὰ δοκιμαζό-
σουνα δὲ θὰ ἤσουν βλαβερὲς καὶ δὲ θ' ἀποδειγνόσουν κα-
ταγέλαστος; Ἀλλὰ καὶ πάρα πολλὸ σύντομος κι ἀσφαλὴς

καὶ καλὸς δρόμος εἶναι, Κριτόβουλε, ὁ ἐξῆς: Σ' ὅτι θάθελες νὰ φαίνεσαι καλός, σὲ τοῦτο καὶ νὰ προσπαθεῖς νὰ γίνεις καλός. Κι ὅσα στυγροὺς ἀνθρώπους προτερήματα ὀνομάζονται ἀρετές, ἂν τὰ ἐξετάσεις, θὴ δεις ὅτι καὶ μὲ τὴ μάθησιν καὶ μὲ τὴ μελέτη ὅλα ἀξιάξιον. Ἐγὼ λοιπόν, Κριτόβουλε, νομίζω πῶς πρέπει ἐμεῖς ν' ἀσχοῦμαστε στὶς ἀρετές. Κι ἂν ἐσὺ ἔχεις ἄλλη γνώμη, δίδαξέ μου τὴν. Κι ὁ Κριτόβουλος: Μὰ θὰ ντρεπόμουν, Σωκράτη, εἶπε, ν' ἀντιλέγω σ' αὐτά. Γιατὶ οὔτε ὥραϊα οὔτε ἀληθινὰ πράγματα ὄλγιστα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII.

Ἀκόμα καὶ τὶς οἰκονομικὰς στενοχωρίας τῶν φίλων, ἐκεῖνες πρὸ προέρχονταν ἀπ' τὴν ἀμάθεια, προσπαθοῦσε νὰ τὶς θεραπεύσει συμβουλευόντας, κι ἐκεῖνες πού προέρχονταν ἀπὸ φτώχεια, προσπαθοῦσε νὰ τὶς θεραπεύει διδάσκοντας νὰ βοηθῶν οἱ φίλοι ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὅσο μποροῦν. Θὰ πῶ καὶ στὴν περίστασιν αὕτῃ ὅσα ἔβρω ἀπὸ δικαίᾳ μου ἀντίληψιν. Δηλαδή, ἐπειδὴ τὸν Ἀρίσταρχον τὸν εἶδε κάποτε νάβει σκυθρωπός, φαίνεσαι, εἶπε, Ἀρίσταρχε, ἔτι κατὶ σὲ στενοχωρεῖ. Πρέπει λοιπὸν ἓνα μέρος ἀπ' τὴ στενοχωρία σου νὰ τὸ δώσεις καὶ στοὺς φίλους σου. Γιατὶ ἴσως κατὶ κι ἐμεῖς θὰ σὲ ῥαλαφρώσουμε. Κι ὁ Ἀρίσταρχος: Ἀλλὰ ὅμως, Σωκράτη, εἶπε, σὲ μεγάλην βρῖσκομαι βέβαια ἀμυχανία. Ἀπότονον ἔγινε ἡ στάσις στὴν πόλιν καὶ πολλοὶ καταφύγανε στὸν Πειραιᾶ, ἔχουνε καταφύγει σὲ μέγα ἐγκαταλειμμένες κι ἀδερφεῖς κι ἀνηψιῖς καὶ ξαδέρφους τόσες, ὥστε νὰ ὑπάρχουνε στὸ σπίτι μου δεκατέσσερα τὸ ὅλο ἐλεύθερα ἄτομα.

Κι οὔτε κανένας εἰσόδημα ἀπ' τὴ γῇ ἔχουμε (γιατὶ οἱ

ἀντίπαλοι τὴν κατέχουν) οὔτε ἀπὸ τὰ σπίτια μας, γιατί ἔχουνε λείψει ἀνθρώποι τώρα ἀπ' τὴν πόλιν. Καὶ τὰ πράματά μας κανένας δὲν τ' ἀγοράζει. Οὔτε ὑπάρχει τρόπος νὰ δανειστεῖ κανεὶς ἀπὸ πρυτανὴ λεφτά, ἀλλὰ πρὸ εὐκολοῦ μοῦ φαίνεται νὰ βρεῖ κανεὶς ὅταν ζητᾷ λεφτὰ στὸ δρόμο, παρὰ νὰ τὰ πάρει μὲ δάνειο. Δύσκολο λοιπὸν εἶναι, Σωκράτη, ν' ἀφίνει κανεὶς νὰ χάνονται οἱ συγγενεῖς του, κι εἶναι ἀπ' τὴν ἄλλη ἀδύνατο νὰ θρέψει κανεὶς τόσο πολλοὺς σὲ τέτοιες περιστάσεις. Ἀφοῦ λοιπὸν τ' ἔκρουσε τοῦτα ὁ Σωκράτης, πῶς ἄραγε ἐξηγεῖται, εἶπε, τὸ ἔτι ὁ Κεράμων, ἂν καὶ τρέφει πολλοὺς, ἔχει μόνον καὶ στὸν ἑαυτὸ του καὶ σ' αὐτοὺς μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίζει τροφίμα, ἀλλὰ καὶ κάνει καὶ τόσο περίσσευμα, ὥστε νὰ πλουτίζει, κι ἐσὺ ἐπειδὴ τρέφεις πολλοὺς, φοβάσαι μήπως ἀπὸ ἔλλειψιν τροφίμων πεθάνετε ὅλοι;

—Γιατὶ, μὰ τὴν ἀλήθεια, ἐκεῖνος τρέφει δούλους, ἐνῶ ἐγὼ ἐλεύθερους.

—Καὶ ποῦ ἀπ' τὰ δύο; εἶπε. Οἱ ἐλεύθεροι ποῦναι κοντὰ σου νομίζεις ὅτι εἶναι καλύτεροι, ἢ οἱ δούλοι ποῦναι κοντὰ στὸν Κεράμωνα;—Ἐγὼ βέβαια, εἶπε, νομίζω οἱ ἐλεύθεροι ποῦναι κοντὰ μου.

—Λοιπὸν, εἶπε, εἶναι ντροπὴ, ἐκεῖνος, ἂν κι ἔχει τοὺς χειρότερους νὰ καλσπερνᾷ κι ἐσὺ, ἂν κι ἔχεις πολὺ καλύτερος, νάχεις οἰκονομικὰς στενοχωρίας;—Ὅχι, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε, γιατί ἐκεῖνος τρέφει τεχνίτες, ἐνῶ ἐγὼ ἀνθρώπους πού ἔχουν ἐλεύθερη μόρφωσιν.—Ἀραγε, εἶπε, ἐκεῖνοι εἶναι τεχνίτες, πού ξέρουν νὰ κάνουν κατὶ χρήσιμο;—Μάλιστα, εἶπε.—Λοιπὸν εἶναι χρήσιμο τὸ κριθαρένιο ἀλεύρι;—Πάρα πολὺ, βέβαια.—Καὶ τ' εἶναι τὰ ψωμιά;—Καθόλου λιγώτερο χρήσιμα.—Καὶ τ' εἶναι οἱ χιτωνίσκοι κι οἱ γλαμύδες;—Πάρα πολὺ, βέ-

βαια, ὅλ' αὐτὰ εἶναι χρήσιμα.—Λοιπόν, εἶπε, οἱ συγγενεῖς σου τίποτ' ἀπ' αὐτὰ δὲν ξέρουν νὰ κάνουν;—"Ὅλα βέβαια, τὰ ξέρουν, καθὼς τοὺν ἄχιστον ἐγὼ νομίζω.

—Δὲν ξέρεις λοιπόν, ὅτι ἀπὸ ἓνα ἀπ' αὐτά, τὴν ἀλευροποιτᾶ, ὁ Ναυσικύδης ἔχει μόνον τὸν ἐαυτὸ του τρέφει, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ χοίρους πολλοὺς καὶ βόδια, καὶ ἔχει περίσσεμα τόσο, ὥστε καὶ γιὰ τὴν πόλιν πολλὰς φορὰς νὰ κάνει λειτουργίαι, καὶ ἀπὸ τὴν ἀρτοποιίαν ὁ Κύρηβος καὶ ὅλη του τὴν οἰκογένεια τρέφει καὶ ζεῖ πλουσιοπάροχα, καὶ ὁ Δημέας ὁ Κολλυτεύς ἀπ' τῇ χλαμυδουριά, ὁ Μένων ἀπ' τῇ χλανιδοποιίᾳ, καὶ οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς Μεγαρεῖς ζοῦν ἀπὸ τὴν κατασκευὴν ἐξωμίδων;—Ναί, μὰ τὸ Δία, εἶπε, γιατί αὐτοὶ ἀγοράζοντας βάρβαρους ἀνθρώπους, τοὺς ἔχουν γιὰ νὰ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ δουλεύουν ὅσα εἶναι καλὰ, ἐνῶ ἐγὼ ἔχω ἀνθρώπους καὶ ἐλεύθερους καὶ συγγενεῖς μου.

—Κι ὅσους, εἶπε, ἐπειδὴ εἶν' ἐλεύθεροι καὶ συγγενεῖς σου, νομίζεις ὅτι πρέπει αὐτοὶ τίποτ' ἄλλο νὰ μὴν κάνουν παρὰ νὰ τρῶναι καὶ νὰ κοιμῶνται; Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο; Καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐλεύθερους ἀνθρώπους ὅσους ζοῦν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, τοὺς βλέπεις νὰ περνᾶν καλύτερα καὶ περισσότερο τοὺς καλοτιγχίζεις παρὰ ἑκείνους, ποὺ ὅσα χρήσιμα ξέρουν γιὰ τὴ ζωὴ μ' αὐτὰ ἀσχολοῦνται; "Ἡ νομίζεις ὅτι ἡ ἀργία καὶ ἡ ἀφροντισιὰ εἶναι ὠφέλιμα πράγματα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ γιὰ νὰ μάθουν ὅσα πρέπει νὰ ξέρουν, καὶ γιὰ νὰ θυμοῦνται ὅσα ξέρουν, καὶ γιὰ νὰναὶ ὑγιεῖς, καὶ γιὰ νὰναὶ δυνατοὶ στὰ σώματα, καὶ γιὰ ν' ἀποχτήσουν καὶ νὰ κρατήσουν τὰ χρήσιμα γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ ὅτι ἡ δουλειὰ καὶ ἡ ἐπιμέλεια δὲν εἶναι καθόλου χρήσιμα πράγματα; Κι αὐτὰ ποὺ λὲς ὅτι ξέρουν οἱ συγγενεῖς σου, τὰμαθαι γιὰ ποῖο λόγο ἀπ' τοὺς δύο; "Επειδὴ τάχα

οὕτε χρήσιμα εἶναι γιὰ τὴ ζωὴ οὕτε θὰ κάνουν τίποτα μ' αὐτά, ἦ, ἀντίθετα, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι καὶ θ' ἀσχοληθοῦν μ' αὐτὰ καὶ θὰ ὠφεληθοῦν ἀπ' αὐτὰ; Σὲ ποιά ἀπ' τὶς δύο περιπτώσεις οἱ ἄνθρωποι θὰ ἦταν πιὸ φρόνιμοι, ὅταν δὲ δουλεύουν ἢ ὅταν ἀσχολοῦνται μὲ χρήσιμα πράγματα; Καὶ σὲ ποιά ἀπ' τὶς δύο περιπτώσεις θὰ ἦταν δικαιότεροι, ἂν δούλευαν ἢ ἂν ἐπιμελιζόμενοι σκέφτονταν μόνον τὸ φαί; "Ἀλλὰ καὶ τώρα, καθὼς ἐγὼ νομίζω, οὐτ' ἐσὺ ἀγαπᾷς ἑκείνους οὐτ' ἐκείνους ἐσένα, ἐπειδὴ ἀπ' τῇ μιᾷ ἐσὺ νομίζεις ὅτι σοῦ εἶναι ἐπιζήμιες, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλην ἐκείνους ἐπειδὴ σὲ βλέπουν νὰ βαρυγκομᾷς γι' αὐτές. Κι ἐξαιτίας αὐτῶν ὑπάρχει κίνδυνος καὶ μεγαλύτερη ἀπέχθεια νὰ γεννηθεῖ μεταξύ σας, καὶ ἡ προηγούμενη εὐγνωμοσύνη τους νὰ λιγοστεύει. "Ἄν ὁμως φροντίσεις νὰ δουλεύουν, ἐσὺ θὰ τίς ἀγαπήσεις μὲ τὸ νὰ τίς βλέπεις νὰ σοῦ εἶναι ὠφέλιμες. καὶ ἐκείνους θ' ἀγαπήσουν ἐσένα μὲ τὸ νὰ καταλαβαίνουν ὅτι χαίρεσαι γι' αὐτές. Καὶ μὲ τὸ νὰ θυμᾶστε πιὸ εὐχάριστα τίς προηγούμενες εὐεργεσίες, θὰ μεγαλώσετε τὴν εὐγνωμοσύνην ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτές, καὶ ἐξαιτίας αὐτῶν θὰ νοιώθετε πιὸ φιλικὰ καὶ πιὸ οικεῖα ἀναμεταξύ σας. "Ἄν λοιπόν ἦταν νὰ δουλέψουν σὲ καμμιὰ ἄτιμη δουλειᾶ, ἔπρεπε ἀντὶ γι' αὐτὴν νὰ προτιμῆσουν τὸ θάνατο. Τώρα ὁμως, ἀπὸ τῇ μιᾷ ὅσα ξέρουν θεωροῦνται πάρα πολὺ καλὰ καὶ ἀξιοπρεπῆ γιὰ μιὰ γυναῖκα, καθὼς εἶναι λογικὸ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ὅλοι, αὐτὰ ποὺ ξέρουν, τὰ δουλεύουν καὶ πάρα πολὺ εὐκόλα καὶ πάρα πολὺ γρήγορα καὶ πάρα πολὺ ὥραϊα καὶ πάρα πολὺ εὐχάριστα. Μὴ διατάξεις λοιπόν, εἶπε, νὰ τίς συμβουλέψεις αὐτὰ καί, καθὼς λογικὸ εἶναι, θὰ ὑπακούσουν.

—Ἀλλὰ, μὰ τοὺς θεοὺς, εἶπε ὁ Ἀρίσταρχος, τόσο σωστὰ μοῦ φαίνεται πὼς μιλάς, Σωκράτη, ὥστε προη-

γούμενα δὲν τολμοῦσα νὰ δανεισῶ, γιατί ἤξερα ὅτι ἅμα ξοδέψω ὅ,τι· θάπαιρνα δὲ θὰ μπορέσω νὰ τὸ ξαναδῶσω, τώρα ὅμως ἔχω τὴ γνώμη ὅτι θὰ δεχτῶ νὰ τὸ κάνω, γιὰ ν' ἀποχτήσω τὴ μέσα πού χρειάζονται γιὰ τὴ δουλειά.

Κι ἀπ' αὐτὰ τὰ λεπτὰ ἀφ' ἐνὸς ἐξοικονομήθηκαν τὸ μέσα γιὰ τὴ δουλειά κι ἀφ' ἐτέρου ἀγοράστηκαν μαλλιά. Κι ἔτρωγαν τὸ μεσημέρι ἐνόσω δούλευαν, κι ἀφοῦ τέλειωναν τὴ δουλειά δειπνοῦσαν, νι ἔγιναν εὐθυμοὶ ἀντὶ σκυθρωποί. Κι ἀντὶ νὰ ὑποβλέπει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, εὐχάριστα τὸν ἔβλεπε, κι ἐκεῖνες τὸν ἀγαποῦσαν σὰν κηδεμόνα τους, κι αὐτὸς τίς ἀγαποῦσε ἐπειδὴ ἦταν ὠφέλιμες.

Καί, τέλος, ἀφοῦ ἦρθε στὸ Σωκράτη, μὲ χαρὰ διηγόταν κι αὐτὰ κι ὅτι τὸν κατηγοροῦν πῶς μόνο αὐτὸς ἀπ' ὅλους ἔτρωγε χωρὶς νὰ δουλεύει. Κι ὁ Σωκράτης: — Λοιπόν, δὲν τοὺς λές τὸ μῦθο τοῦ σκύλου; Λένε, δηλαδή, πῶς τὴν ἐποχὴ πού τὰ ζῶα μιλοῦσαν ἡ προβατῖνα εἶπε στὸν ἀφέντη της: Παράξενο πράγμα κάνεις, γιατί σὲ μᾶς, πού καὶ μαλλιά κι ἀρνιά καὶ τυρὶ σοῦ δίνουμε, τίποτα δὲ δίνεις ἐξὸν ὅ,τι πάrouμε ἀπ' τὴ γῆ, ἐνῶ σὸ σκύλο πού τίποτα τέτοιο δὲ σοῦ δίνει, μοιράξεις ἀπ' τὸ φαί πού τρῶς ἐσύ. Ὁ σκύλος λοιπόν, ἅμα τ' ἄκουσε, εἶπε: Ναὶ μὰ τὴν ἀλήθεια, γιατί ἐγὼ εἰμαι πού καὶ σὰς τίς ἴδιες φυλάω ὥστε οὔτε οἱ ἄνθρωποι νὰ σᾶς κλέβουν οὔτε οἱ λύκοι νὰ σᾶς ἀρπάζουν. Ἐπειδὴ βέβαια ἐσεῖς, ἂν ἐγὼ δὲ σᾶς προφύλαγα, οὔτε νὰ βόσκειτε δὲ θὰ μπορούσατε ἀπ' τὸ φόβου σας μὴν πάθετε τίποτα κακό. Ἔτσι λοιπὸν λέγεται, ὅτι καὶ τὰ πρῶτα παραδέχτηκαν νὰ προτιμῆται ὁ σκύλος. Καὶ σὺ λοιπόν νὰ τοὺς λές ὅτι εἶσαι φύλακάς τους, καθὼς ὁ σκύλος στὰ πρῶτα, καὶ φροντίζει γι' αὐτὲς κι ἐξαίτιας σου χωρὶς ν' ἀδικιοῦνται ἀπὸ κανέναν ζοῦνε δουλεύοντας μὲ ἀσφάλεια κι εὐχαρίστηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII.

Κάποτε ἕναν ἄλλο φίλο τοῦ μετὰ ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἅμα τὸν εἶδε, ἀπὸ ποῦ, εἶπε, ἔρχεσαι, Εὐθύρε;—Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, εἶπε, Σωκράτη, ἀπὸ τὰ ξένα, τώρα ὅμως ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Ἐπειδὴ δηλαδή μᾶς πῆραν τὰ χτήματα στὰ ξένα, καὶ στὴν Ἀττικὴ ἀπ' τὴν ἄλλη τίποτα δὲ μ' ἄφισε ὁ πατέρας μου, ὅναγκάζομαι τώρα, ἀφοῦ γύρισα στὴν πατρίδα, δουλεύοντας μὲ τὰ χέρια νὰ ἐξοικονομῶ αὐτὰ πού χρειάζομαι γιὰ νὰ ζήσω. Καὶ μοῦ φαίνεται πῶς αὐτὸ εἶναι προτιμότερο παρὰ νὰ ζητάω ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους, ἀφοῦ ἄλλωστε δὲν ἔχω καὶ τίποτα πού δινοντάς το γιὰ ἐνέχυρο θὰ μπορούσα νὰ δανειζομαι.—Καὶ γιὰ πόσον καιρὸ νομίζεις ὅτι θάῃαι ἱκανὸ τὸ σῶμα σου νὰ δουλεύει μὲ μισθό, γιὰ νὰ πορίζεσαι τ' ἀναγκαῖα;—Μὰ τὸ Δία, εἶπε, ὅχι πολὺν καιρό.—Κι ὅμως, εἶπε, ὅταν βέβαια γεράσεις, εἶναι φανερό ὅτι ἀπ' τὴ μιὰ θάχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐξοδα, κι ἀπ' τὴν ἄλλη κανέναν δὲ θὰ θελήσει νὰ σοῦ δίνει μισθὸ γιὰ τὴ σωματικὴ δουλειά σου.—Ἀλήθεια λές, εἶπε.

—Λοιπόν, εἶπε, εἶναι προτιμότερο ἀπὸ τώρα νὰ ἀσχολεῖσαι σὲ τέτοια ἔργα, πού κι ὅταν θὰ γεράσεις, θὰ σοῦ ἐξασφαλίζουν ἀρκετὰ γιὰ νὰ ζῇς, κι ἀφοῦ πᾶς σὲ κανέναν ἀπ' τοὺς πλούσιους, πού ἔχει ἀνάγκη βοήθου στὰ χτήματά του, κι ἀφοῦ ἐπιβλέπεις στὶς δουεῖς του καὶ μαζεύεις τοὺς καρποὺς μαζί μ' αὐτὸν καὶ φυλάς τὸ σπίτι του μαζί του, ὠφελώντας τον νὰ ὠφελῆσαι κι ἐσὺ ἀπ' αὐτόν.—Δύσκολα, εἶπε, Σωκράτη, ἐγὼ θὰ ὑπόφερα τὴ δουλειά.—Κι ὅμως οἱ ἄρχοντες τῶν πόλεων κι ἐκεῖνοι πού φροντίζουν γιὰ τὴ δημόσιες υποθέσεις δὲν εἶναι δουλοπρεπεῖς γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἀλλὰ θεωροῦνται περισσότερο ἐλεύ-

θεροι.—Γενικά, εἶπε, Σωκράτη, δὲν ἀνέχομαι πολὺ-πολὺ νὰ εἶμαι κάτω ἀπ' τὸν ἐλεγχὸ κανενός.—Κι ὅμως, εἶπε, Εὐθύρη, δὲν εἶναι διόλου εὐκόλο νὰ βρεῖ κανεὶς δουλειά, γιὰ τὴν ὁποία νὰ μὴν ἔχει εὐθύνη. Γιατὶ εἶναι δύσκολο νὰ κάνει τόσο τέλεια δουλειὰ κανεὶς, ὥστε καθόλου νὰ μὴ λαθῇ, κι ἀκόμα δύσκολο εἶναι, κι ἀφοῦ κάνει κάτι κανεὶς χωρὶς λάθος, νὰ μὴν τύχει ἀδικο κριτῆ. Γιὰ τοῦτο ἀπορῶ, ἂν εἶναι εὐκόλο καὶ γι' αὐτὰ ποὺ τώρα λὲς ὅτι δουλεύεις, νὰ μὴν ἔχεις ἐπικρίσεις. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσπαθεῖς νὰ ἀποφεύγεις αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἀρέσει νὰ κατηγορεῖν, καὶ νὰ ἐπιδιώκεις νὰ βρίσκεις τοὺς δίκαιους. Κι ὅσα πράγματα μπορεῖς νὰ τὰ κάνεις, νὰ τὰ ἀναλαβαίνεις, κι ὅσα δὲν μπορεῖς, νὰ τ' ἀποφεύγεις. Κι ὅτιδήποτε κάνεις, αὐτὸ ὅσο γίνεται καλύτερα καὶ προθυμότερα νὰ τὸ ἐκτελεῖς. Γιατὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νομῶ πῶς καθόλου δὲ θὰ κατηγορηθεῖς καὶ προπαντὸς σὴ φτώχεια σου βοήθεια θὰ βρεῖς, καὶ πάρα πολὺ εὐκόλα καὶ δίχως κίνδυνο κανένα θὰ ζήσεις, καὶ στὰ γεράματά σου μὲ μεγάλη ἐπάρκεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ.

Ξέρω ἐπίσης, ὅτι κάποτε ὁ ἴδιος ἄκουσε ἀπὸ τὸν Κρίτωνα πόσο ἡ ζωὴ στὴν Αθήνα εἶναι δύσκολη γιὰ ἓναν ἄνθρωπο ποὺ θέλει νὰ ἀσχολεῖται μὲ τίς ἰδιωτικές του ὑποθέσεις. Τώρα δηλαδή, εἶπε, μερικοὶ μὲ ἐνάγουν σὲ δίκες ὅχι γιατί ἀδικοῦνται ἀπὸ μένα, ἀλλὰ γιατί νομίζουν ὅτι ἐγὼ θὰ προτιμῶσα νὰ τοὺς πληρώνω παρὰ νὰ μοῦ δημιουργοῦν ἐνοχλήσεις. Κι ὁ Σωκράτης: Πές μου, εἶπε, Κρίτων, τρέφεις σκύλους γιὰ νὰ διώκουν γιὰ χάρη σου τοὺς λύκους ἀπ' τὰ πρόβατα;—Βέβαια, εἶπε. Γιατὶ

περισσότερο μὲ συμφέρει νὰ τρέφω σκύλους παρὰ νὰ μὴν τρέφω.—Λοιπὸν δὲ θάτρεφες κι ἄνθρωπο, ποὺ καὶ θάθελε καὶ θὰ μπορούσε ν' ἀπομακρύνει ἀπὸ σένα ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ σὲ ἀδικοῦν;—Εὐχαρίστως, βέβαια, εἶπε, ἂν δὲ φοβόμουν μὴ γυρίσει κι ἐνάντια σὲ μένα τὸν ἴδιο.—Τὶ λοιπόν; εἶπε. Δὲ βλέπεις ὅτι πολὺ πιὸ εὐχάριστο εἶναι νὰ ὠφελῇσαι εἰσεργετώντας ἓναν ἄνθρωπο σὰν ἐσένα, παρὰ νὰ τοῦ εἶσαι μισητός; Μάθε καλὰ, ὅτι ὑπάρχουν ἐδῶ τέτοιοι ἄνθρωποι, ποὺ θὰ τῷχαν τιμὴ τοὺς νὰ σ' ἔχουν φίλο.

Κι ὅστερ' ἀπ' αὐτὰ βρίσκουν τὸν Ἀρχέδημο, ποὺ ἦταν πολὺ ἱκανὸς καὶ σὰ λόγια καὶ σὲ πράξεις, ἀλλὰ φτωχός. Γιατὶ δὲν ἦταν ἐπιτήδειος νὰ κερδίζει ἀπὸ ὅποιαδήποτε δουλειά, ἀλλὰ καὶ φίλος τῶν ἐντιμῶν ἀνθρώπων ἦταν, κι ἔλεγε ὅτι εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ κόβει κέρδη ἀπ' τοὺς συκοφάντες. Σ' αὐτὸν λοιπὸν ὁ Κρίτων, κάθε φορὰ ποὺ ἔκανε συγκομιδὴ ἢ σταριῶ ἢ λαδιοῦ ἢ κρασιοῦ ἢ μαλλιῶ ἢ τίποτ' ἄλλου ἀπὸ κείνα ποὺ γίνονται στοὺς ἀγρούς, χρήσιμα γιὰ τὴ ζωὴ, ἀπ' αὐτὰ, ἀφοῦ ξεχώριζε μερικά, τοῖδους συνήθως. Κι' ὅποτε θυσίαζε τὸν προσκαλοῦσε καὶ σχετικὰ μ' ὅλα τὰ τέτοια τὸν περιποιόταν. Κι ἀμέσως (ὁ Ἀρχέδημος) βρίσκει κάποιον ἀπὸ κείνους ποὺ συκοφαντοῦσαν τὸν Κρίτωνα, ποὺ ἀπὸ τὴ μιὰ εἶχε πολλὰ ἀδικήματα κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πολλοὺς ἔχθρους. Καὶ τοῦ- κανε ἀγωγὴ σὲ δίχη δημόσια, στὴν ὁποία ἔπρεπε αὐτὸς νὰ κριθεῖ τί πρέπει ἢ νὰ πάθει ἢ νὰ πληρώσει. Κι ὁ συκοφάντης, ἐπειδὴ εἶχε τὴ συνείδηση ὅτι πολλὰ καὶ κακὰ ἔπραξε, κάθε μέσο μεταχειρίστηκε ὥστε νὰ γλυτώσει ἀπ' τὸν Ἀρχέδημο. Ἀλλὰ ὁ Ἀρχέδημος δὲν τὸν ἀπάλλαξε, μέχρι ποὺ ὁ συκοφάντης καὶ τὸν Κρίτωνα ἔπαψε νὰ συκοφαντεῖ καὶ χρήματα ἔδωσε σ' αὐτόν. Κι ἀφοῦ καὶ αὐτὸ κι

άλλα πολλά ἔκανε ὁ Ἀρχέδημος, τότε πιά καθὼς ἔταν ὁ βοσκὸς ἔχει ἓναν καλὸ σκύλο, κι οἱ ἄλλοι βοσκοὶ θέλουν κοντά σ' αὐτὸν νὰ στέκουν τὰ κοπάδια τους γιὰ νὰ χουν τὴν ἀσφάλεια τοῦ σκύλου, ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸν Κρίτωνα πολλοὶ ἀπ' τοὺς φίλους του τὸν παρακαλοῦσαν, νὰ δίνει καὶ σ' αὐτοὺς γιὰ φύλακα τὸν Ἀρχέδημο. Κι ὁ Ἀρχέδημος μ' εὐχαρίστηση ἔκανε στὸν Κρίτωνα αὐτὴν τὴν χάρη, κι ὅχι μόνο ὁ Κρίτων πέραγε ἡσυχος, ἀλλὰ κι οἱ φίλοι του. Κι ἂν κανένας ἀπὸ κείνους στοὺς ὁποίους ἦταν μισητός ὁ Ἀρχέδημος τὸν κατηγοροῦσε ὅτι, ἐπειδὴ ὠφελεῖται ἀπὸ τὸν Κρίτωνα, τὸν κολακεῖ, ποὺ ἀπ' τὰ δύο, ἔλεγε ὁ Ἀρχέδημος, εἶναι αἰσχρό: μὲ τὸ νὰ εὐεργετοῦμαι ἀπὸ τίμιους ἀνθρώπους καὶ σ' ἀντάλλαγμα εὐεργετώντας τους, αὐτοὺς μὲν νὰ τοὺς κάνω φίλους καὶ μὲ τοὺς κακοὺς νὰ εἶμαι ἐχθρός, ἢ τοὺς καλοὺς κι ἀγαθοὺς, προσπαθώντας νὰ τοὺς ἀδικῶ, νὰ τοὺς κάνω ἐχθροὺς, καὶ συνεργαζόμενος μὲ τοὺς κακοὺς νὰ προσπαθῶ νὰ τοὺς κάνω φίλους καὶ νὰ τοὺς ἔχω ἀντὶ γιὰ τοὺς καλοὺς φίλους; Κι ἐξαιτίας αὐτοῦ, κι ἕνας ἀπ' τοὺς φίλους τοῦ Κρίτωνος ἦταν ὁ Ἀρχέδημος, κι ἀπ' τοὺς ἄλλους φίλους τοῦ Κρίτωνος ἀπολάμβανε τιμῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ X.

Ξέρω ἀκόμα, ὅτι καὶ μὲ τὸν Διόδωρο, ποὺ ἦταν φίλος του, τέτοια περίπου συζήτησε. Πές μου, εἶπε, Διόδωρε, ἂν κανένας ἀπ' τοὺς δούλους σου σοῦ τὸ σκάσει, θὰ φροντίσεις νὰ τὸν ξαναπιάσεις;—Κι ἄλλους, μὰ τὸ Δία, εἶπε, παίρνω βοτθούς μὲ ἀμοιβὴ γιὰ τὴ σύλληψή του.—Καὶ τί λὲς γιὰ τὸ ἔξῃς, εἶπε. "Ἄν κανένας ἀπ' τοὺς δούλους σου ἀρρωσταίνει, τὸν περιποιέσαι καὶ προσκαλεῖς γιὰτροὺς

γιὰ νὰ μὴν πεθάνει;—Πολὺ μάλιστα, εἶπε.—Κι ἂν κανένας ἀπ' τοὺς γνωστούς σου, εἶπε, ποὺ εἶναι πολὺ πρὸ χρήσιμος ἀπὸ τοὺς δούλους, κινδυνεύει νὰ καταστραφεῖ ἀπὸ φτώχεια, δὲ νομίζεις ὅτι ἀξίζει νὰ φροντίσεις γι' αὐτὸν ὥστε νὰ σωθεῖ; Κι ὅμως ξέρεις βέβαια, ὅτι ὁ Ἑρμογένης δὲν εἶναι ἀχάριστος καὶ θὰ ντρεπότανε ἂν, ὠφελοῦμενος ἀπὸ σένα, δὲ σοῦ ἀνταπῶδινε τὴν ὠφέλεια. Κι ὅμως τὸ νὰ χεῖς ὑπηρέτη καὶ πρόθυμο καὶ καλεσθέντο καὶ παντοτινὸ καὶ ποὺ δὲν εἶναι μόνο ἱκανὸς νὰ κάνει ὅτι τὸν διατάζουν, ἀλλὰ μπορεῖ καὶ μόνος του νὰ ὑπηρετῇ καὶ νὰ προνοεῖ καὶ νὰ σκέφτεται ἀπὸ τὰ πρὶν νομίζω ὅτι τέτοιος ὑπηρέτης ἀξίζει ὅσο πολλοὶ δούλοι μαζί.

Οἱ καλοὶ ὅμως οἰκονόμοι, ὅταν παρουσιάζεται ευκαιρία ν' ἀγοράσουν σὲ χαμηλὴ τιμὴ ἕκείνο ποὺ ἔχει μεγάλη τιμὴ, τότε λένε ὅτι πρέπει ν' ἀγοράσουν. Τώρα λοιπὸν, ἐξαιτίας τῆς κακῆς κατὰστασης τῶν πραγμάτων εἶναι δυνατό νὰ ἀγοράσει κανεὶς φίλους καλοὺς πολὺ φτηνά. Κι ὁ Διόδωρος: Ἀλλὰ σωστά βέβαια, εἶπε, λὲς Σωκράτη, καὶ παράγγειλε στὸν Ἑρμογένη νάρθει σὲ μενα.

—Μὰ τὸ Δία, εἶπε, ἐγὼ τουλάχιστο δὲ θὰ παραγγείλω. Γιατί νομίζω ὅτι οὔτε γιὰ σένα εἶναι καλύτερο νὰ τὸν καλέσεις ἀπὸ τὸ νάρθεις ἐσὺ σὲ κείνον, οὔτε γιὰ κείνον εἶναι μεγαλύτερο ἀγαθὸ ἀπ' τὸ νὰ πᾶς ἐσὺ σ' αὐτὸν κι ὅχι, αὐτοῦ νάρθει σὲ σένα.

"Ἔτσι λοιπὸν ὁ Διόδωρος πῆγε στὸν Ἑρμογένη. Καὶ χωρὶς νὰ ξοδέψει πολὺ ἀπόχτησε φίλο, ποὺ εἶχε σὰν κύριο ἔργο νὰ σκέφτεται τί λέγοντας ἢ κάνοντας θὰ ὠφελοῦσε καὶ θὰ εὐχαριστοῦσε τὸ Διόδωρο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ἑπιμέλεια ἔκδοσης: Γιάννης Κορδάτος

ΞΕΝΟΦΩΝ

ἄπομνημονεύματα
(τόμος Β)

εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια
ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Δ Α Ι Δ Α Λ Ο Σ
Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

- I. "Οτι δὲ τοὺς ὁρεγομένους τῶν καλῶν ἐπιμελεῖς ὧν ὁρέ-
γοντο ποῶν ὠφέλει, νῦν τοῦτο διηγῆσομαι. Ἀκούσας γάρ
ποτε Διονυσόδωρον εἰς τὴν πόλιν ἦκειν ἐπαγγελλόμενον
στρατηγεῖν διδάξειν, ἔλεξε πρὸς τινὰ τῶν συνόντων, ὃν
ἡσθάνετο βουλόμενον τῆς τιμῆς ταύτης ἐν τῇ πόλει τυχεῖν·
2 Αἰσχροὺν μέντοι, ὃ νεανία, τὸν βουλόμενον ἐν τῇ πόλει
στρατηγεῖν, ἐξὸν τοῦτο μαθεῖν, ἀμελεῖσαι αὐτοῦ· καὶ δι-
καίως ἂν οὗτος ὑπὸ τῆς πόλεως ζημιόιτο πολὺ μᾶλλον ἢ
εἰ τις ἀνδριάντας ἐργολαβοίη μὴ μεμαθηκὼς ἀνδριαντο-
3 ποιεῖν. Ὅλης γὰρ τῆς πόλεως ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύ-
νοις ἐπιτρεπομένης τῷ στρατηγῷ, μεγάλα τὰ τε ἀγαθὰ κατ-
ορθοῦντος αὐτοῦ καὶ τὰ κακὰ διαμαρτάνοντος εἰκὸς γί-
γνεσθαι. Πῶς οὖν οὐκ ἂν δικαίως ὁ τοῦ μὲν μαθηάνειν
τοῦτο ἀμελῶν, τοῦ δὲ αἰρεθῆναι ἐπιμελούμενος ζημιόιτο;
Τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων ἔπεισε αὐτὸν ἐλθόντα μαθηάνειν.
4 Ἐπεὶ δὲ μεμαθηκὼς ἦκε, προσέειπεν αὐτῷ λέγων· Οὐ δο-
κεῖ ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὥσπερ Ὀμηρος τὸν Ἀγαμέμνονα γε-
ραρὸν εἶναι, οὕτω καὶ ὁδε στρατηγεῖν μαθὼν γεραρῶ-
τερος φαίνεσθαι; Καὶ γάρ, ὥσπερ ὁ κιθαρίζων μαθὼν, καὶ

¹⁾ Οὗτος ἦτο σοφιστὴς ἐκ Χίου, καὶ ἔκαμα τὸν διδάσκαλον εἰς
Ἀθήνας καὶ κυρίως τὸν διδάσκαλον τῆς στρατηγικῆς τέχνης.

²⁾ Βλ. Ἰλιάδα Γ' 169 - 170.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

"Οτι δὲ (ὁ Σωκράτης) ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦσαν νὰ κα-
ταλάβουν δημόσια ἀξιώματα τοὺς ὠφελοῦσε μὲ τὸ νὰ τοὺς
κάμῃ ἱκανοὺς γιὰ κείνα πού ἐπιθυμοῦσαν, αὐτὸ τῶρα θὰ
διηγῆθῃ. Ὅταν δηλαδὴ, ἄκουσε κάποτε πῶς ἦλθεν εἰς τὴν
πόλιν (εἰς τὰς Ἀθήνας) ὁ Διονυσόδωρος¹, πρὶν ἐπηγγέλλετο
τὸν διδάσκαλον τῆς στρατηγικῆς τέχνης, εἶπε πρὸς ἕνα ἐκ
τῶν συνομιλητῶν του πού, καθὼς εἶχε μάθει, ἐπιθυμοῦσε νὰ
τύχῃ μέσα εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ τιμητικοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος.
Νεαρέ μου, εἶναι βέβαια αἰσχροὺν ἂν κανεῖς θέλῃ νὰ γίνῃ στρα-
τηγὸς μέσα στὴν πολιτείαν, ἐνῷ μπορεῖ νὰ διδασθῇ τὴν στρα-
τηγικὴν τέχνην, νὰ μὴ φροντίσῃ νὰ τὴν μάθῃ καὶ δικαίως
θὰ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῇ οὗτος ὑπὸ τῆς πολιτείας, μὲ μεγα-
λυτέραν τιμωρίαν, παρά (τὴν τιμωρίαν πού θὰ ὑφίστατο
κανεῖς) διότι ἐνῷ δὲν εἶχε διδασθῇ τὴν ἀνδριαντοποιίαν,
ἀνέλαθεν ἐργολαβικῶς τὴν κατασκευὴν ἀνδριάντων. Γιατί
ἄφου ὅλη ἡ πολιτεία κατὰ τὴν περίοδον τῶν πολεμικῶν
ἀγώνων ἐμπιστεύεται τὴν τύχην τῆς εἰς τὸν στρατηγόν, εἶναι
εὐλογον ὅτι μεγάλα ἀγαθὰ θὰ προσκύβουν ἂν οὗτος τὰ κα-
ταφέρνῃ εἰς τὰς μάχας καὶ ἀντιθέτως μεγάλα κακὰ θὰ προ-
κύβουν ἂν ἀποτυχαίνῃ. Πῶς λοιπὸν δικαίως δὲν θὰ ἐτι-
μωρεῖτο ἐκεῖνος πού, ἐνῷ δὲν φροντίζει νὰ διδασθῇ τὴν πο-
λεμικὴν τέχνην, φροντίζει ὅμως νὰ ἐκλεχθῇ στρατηγός;
Τοιαῦτα λοιπὸν λέγων (ὁ Σωκράτης εἰς τὸν νεαρόν συνομι-
λητὴν του) τὸν ἔπεισε νὰ πάῃ (εἰς τὸν Διονυσόδωρον) καὶ
νὰ διδασθῇ ἀπ' αὐτὸν τὴν πολεμικὴν τέχνην. Ἀμα δὲ, ἄφου
διδάχθηκε τὴν τέχνην αὐτήν, ἐξαγαγύρισε εἰς τὴν παρέαν τοῦ
Σωκράτους, ἀστευμένους (ὁ Σωκράτης), ἔλεγε· Δὲν σὰς
φαίνεται, κύριοι, καθὼς ὁ Ὀμηρος² εἶπε τὸν Ἀγαμέ-
μνονα γεραρὸν, ὅτι καὶ οὗτος φαίνεται γεραρώτερος ἄφου
ἔμαθε τὴν στρατηγικὴν τέχνην; Γιατί ὅπως ἐκεῖνος πού

ἐὰν μὴ καθαρίζῃ, καθαριστὴς ἐστὶ, καὶ ὁ μαθὼν ἰσθαι, κἂν μὴ ἱατρὴν, ὅμως ἱατρός ἐστιν, οὕτω καὶ ὅδε ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου διατελεῖ στρατηγὸς ὢν, κἂν μηδὲς αὐτὸν ἔλῃται. Ὁ δὲ μὴ ἐπιστάμενος οὕτε στρατηγὸς οὕτε ἱατρός ἐστίν, οὐδ' ἐὰν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἰρεθῇ. Ἀτάρ, ἔφη, ἴνα καί, ἐὰν ἡμῶν τις ἢ ταξιαρχῇ ἢ λοχαγῇ σοί, ἐπιστομονέστεροι τῶν πολεμικῶν ὦμεν, λέξον ἡμῖν πόθεν ἡρξάτο σε διδάσκειν τὴν στρατηγίαν. Καὶ ὅς· Ἐκ τοῦ αὐτοῦ, ἔφη, εἰς ὅπερ καὶ ἐτελεῖτα· τὰ γὰρ τακτικά ἐμὲ γε καὶ ἄλλ' οὐδὲν ἐδίδασκεν. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοῦτό γε πολλοστὸν μέρος ἐστὶ στρατηγίας. Καὶ γὰρ παρασκευαστικὸν τῶν εἰς τὸν πόλεμον τὸν στρατηγὸν εἶναι χρὴ καὶ ποριστικὸν τῶν ἐπιτηδείων τοῖς στρατιώταις καὶ μηχανικὸν καὶ ἐργαστικὸν καὶ ἐπιμελὴ καὶ καρτερικὸν καὶ ἀγγίνον καὶ φιλόφρονά τε καὶ ὠμόν καὶ ἁπλοῦν τε καὶ ἐπιβουλον καὶ φυλακτικὸν τε καὶ κλέπτην καὶ προσηκόν καὶ ἀρπαγὰ καὶ φιλόδωρον καὶ πλεονέκτην καὶ ἀσφαλὴ καὶ ἐπιτεκνόν καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ὅσους καὶ ἐπιστήμῃ δει τὸν εὖ στρατηγήσοντα ἔχειν. Καλὸν δὲ καὶ τὸ τακτικὸν εἶναι· πολλὴ γὰρ διαφέρει στρατεύματα τεταγμένα ἀτάκτου, ὥσπερ λίθοι τε καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ κέραμα ἀτάκτως μὲν ῥοιζομένη οὐδὲν χρησίμια ἐστίν, ἐπειδὴν δὲ ταχθῇ κάτω μὲν καὶ ἐπιπλοῦν τὰ μήτε σπόμενα μήτε τηκόμενα, οἷ τε λίθοι καὶ ὁ κέραμος, ἐν μέσῳ δὲ αἶ τε πλίνθοι καὶ τὰ ξύλα, ὥσπερ ἐν οἰκοδομίᾳ συντίθεται, τότε γίνεσθαι πολλοὺ ἀξιον κτήμα, οἰκία. Ἀλλὰ πάντῃ, ἔφη ὁ νεανίσκος, ὅμοιον, ὃ Σώκρατες, εἰρηκας. Καὶ γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ τοὺς τε πρώτους ἀρίστους δεῖ τάττειν καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς χειρίστους, ἴνα ὑπὸ μὲν τῶν ἀγῶνται, ὑπὸ δὲ τῶν ὠθῶνται. Εἰ μὲν τοίνυν, ἔφη, καὶ διαγιγνώσκουσιν σε τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κα-

ἔμαθε νὰ καθαρίζῃ καὶ ὅταν δὲν παίζῃ κιθάραν εἶναι καθαριστὴς, καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔμαθε νὰ γιαιρεύῃ καὶ ὅταν δὲν θεραπεύῃ εἶναι γαιατρός, ἔτσι κι' αὐτὸς ἐδῶ ἀπὸ τώρα εἶναι στρατηγὸς ἂν καὶ κανεὶς δὲν τὸν ἐξέλεξε, ἐνῶ ὁ μὴ γνωρίζων (τὸ ἐπάγγελμα ποῦ ἐπαγγέλλεται) δὲν εἶναι, οὔτε στρατηγός, οὔτε ἱατρός κλπ. καὶ ἐὰν ἀκόμα τὸν ἐκλέξουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Μὰ, ἔλεγεν ἀκόμα ὁ Σωκράτης, στὴν περίπτωσιν ποῦ κανεὶς ἀπὸ μᾶς ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς σου ὡς ταξίαρχος¹ ἢ λοχαγός, γιὰ νὰ γίνωμεν ἐμπειρότεροί τῆς πολεμικῆς τέχνης, πῶς μας πόνεν ἤρχισε νὰ σοῦ διδάσκῃ τὴν στρατηγικὴν ὁ Διονυσόδωρος. Καὶ οὗτος ἀπήντησε· ἀπὸ τὸ αὐτὸ μέρος εἰς τὸ ὅποιον καὶ ἐτελείωσε, γιὰτί σὲ μὲνα τοῦλάχιστο μόνον τὴν τακτικὴν ἐδίδαξε καὶ τίποτ' ἄλλο. Μὰ, εἶπεν ὁ Σωκράτης, τοῦτο εἶναι ἓνα πολλοστήμοριον τῆς στρατηγικῆς τέχνης. Διότι πρὸς τοῦτοις ὁ στρατηγὸς πρέπει νὰ προπαρασκευάζῃ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἐξοικονομῇ τὰ τρίψιμα διὰ τοὺς στρατιώτας καὶ νὰ εἶναι ἐπινοητικὸς καὶ ἐργατικὸς καὶ ἐπιμελὴς καὶ ὑπομονητικὸς καὶ ἔξυπνος καὶ φιλόφρων καὶ σκληρὸς καὶ εἰλικρινὴς καὶ δόλιος καὶ καλὸς φύλαξ τῶν πραγμάτων του καὶ κλέπτης καὶ ἄσματος καὶ ἀρπακτικὸς καὶ ἀνοικτοχέρης καὶ πλεονέκτης καὶ προσφυλακτικὸς καὶ ἐπιθετικὸς καὶ ἄλλα πολλὰ προτερήματα καὶ ἐκ φύσεως καὶ ἐκ μαθήσεως πρέπει νὰ ἔχῃ ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος θὰ στρατηγήσῃ ἐπιτυχῶς. Ὑπερβόλον δὲ εἶναι καὶ τὸ νὰ γνωρίζῃ τὴν τακτικὴν, διότι πολλὴ διαφέρει στρατεύματα τακτικὸν ἀπὸ ἀτάκτου, καθὼς ἀκριβῶς καὶ οἱ λίθοι καὶ οἱ πλίνθοι καὶ αἱ κέραμοι, ὅταν εἶναι ἀτάκτως ριγμένα, καθόλου ὅτε εἶναι χρήσιμα, ὅταν δὲ βαλθῶν εἰς τάξιν κάτω μὲν εἰς τὰ θεμέλια καὶ ἐπάνω εἰς τὴν στέγην ἐκείνα, ποῦ μήτε σπρίξουν μήτε λυώνουν, δηλαδὴ οἱ λίθοι καὶ αἱ κέραμοι, εἰς τὸ μέσον δὲ αἱ πλίνθοι καὶ τὰ ξύλα, ὅπως ἀκριβῶς τίθενται κατὰ τὰς οἰκοδομάς, τότε γίνονται πολλὴ ἀξιόλογον κτήμα, δηλ. ἡ οἰκία.—Ἀλλὰ πολὺ ὀρθὴν παρομοίωσιν ἔκαμες, ὁ Σωκράτης, εἶπεν ὁ νεανίσκος. Διότι καὶ εἰς τὸν πόλεμον πρώτους καὶ τελευταίους πρέπει νὰ παρατάσῃ κανεὶς τοὺς γενναϊότερους, εἰς τὸ μέσον δὲ τοὺς δειλοτέρους, ἴνα αὐτοὶ ἀπὸ μὲν τοὺς πρώτους ἰσηγῶνται, ἀπὸ δὲ τοὺς τελευταίους σπρώχνωνται.—Σωστά μὲν εἶναι αὐτά, εἶπεν, ἐὰν σ' ἐδίδαξε καὶ νὰ διακρίνῃς τοὺς γενναίους καὶ τοὺς δειλοὺς, εἰ δὲ μὴ, τί σὲ ὠφέλουν αὐτὰ ποῦ

¹) Ταξίαρχος εἰς τὰς Ἀθήνας ἐλέγχετο ὁ προϊστάμενος 1300 στρατιωτῶν. Τὸ σῶμα αὐτοῦ ἑκατέτο τεταίς. Ὑπήρχον δὲ 10 ταξίεις, μία ἐξ ἐκάστης φυλῆς.

- κούς ἐδίδασκεν· εἰ δὲ μή, τί σοι ὄφελος ὦν ἔμαθες ; Οὐδὲ γάρ εἰ σε ἀργύριον ἐκέλευσε πρῶτον μὲν καὶ τελευταῖον τὸ κάλλιστον τάττειν ; ἐν μέσῳ δὲ τὸ χείριστον, μὴ διδάξας διαγιγνώσκειν τὸ τε καλὸν καὶ τὸ κίβδηλον, οὐδὲν ἂν σοι ὄφελος ἦν. Ἄλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἐδίδασκεν ὥστε αὐτοὺς ἂν
- 10 ἡμᾶς δέοι τοὺς τε ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς κρίνειν. Τί οὖν οὐ σκοποῦμεν, ἔφη, πῶς ἂν αὐτῶν μὴ διαμαρτάνοιμεν ; Βούλομαι, ἔφη ὁ νεανίσκος. Οὐκοῦν, ἔφη, εἰ μὲν ἀργύριον δέοι ἀρπάζειν, τοὺς φιλαργυριωτάτους πρῶτους καθιστάντες ὀρθῶς ἂν τάττοιμεν ; Ἔμοιγε δοκεῖ. Τί δὲ τοὺς κινδυνεύειν μέλλοντας ; Ἄρα τοὺς φιλοτιμοτάτους προτακτέον ; Οὐτοὶ γοῦν εἰσιν, ἔφη, οἱ ἔνεκα ἐπαίνου κινδυνεύειν ἐθέλοντες. Οὐ τοίνυν οὗτοί γε ἄθλοιοι, ἀλλ' ἐπιφανεῖς παντα-
- 11 χού ὄντες εὐενύρετοί ἂν εἴεν. Ἀτάρ, ἔφη, πότερά σε τάττειν μόνον ἐδίδασκεν, ἥ καὶ ὅλη καὶ ὅπως χρηστέον ἐκάστη τῶν τάξεων ; Οὐ πάνν, ἔφη. Καὶ μὴν πολλὰ γ' ἐστὶ πρὸς αὐτοὺς τάττειν οὐτε ἄγειν ὥσάντως προσήκει. Ἄλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐ διεσπρήνιζε ταῦτα. Νῆ Δί', ἔφη, πάλιν τοίνυν ἐλθὼν ἐπανερῶτα ἦν γὰρ ἐπίστανται καὶ μὴ ἀναιδής ἦ, αἰσχυνέται ἀργύριον εἰληφὼς ἐνδεὲς ἀποπέμψασθαι.

ἔμαθες ; Διότι, ἐὰν σὲ συνεβούλευσε καὶ περὶ χρημάτων νὰ παρατάσῃς πρῶτα μὲν καὶ τελευταῖα τὰ καλύτερα, εἰς τὸ μέσον δὲ τὰ χειρότερα, καθόλου δὲν θὰ σὲ ὠφελοῦσεν, ἐὰν δὲν σ' ἐδίδασκε νὰ διακρίνῃς καὶ τὰ γνήσια καὶ τὰ κίβδηλα. — Ἄλλὰ μὰ τὸν Δία, εἶπε, δὲν μ' ἐδίδασκεν ὥστε θὰ ἦτο ἀνάγκη ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τοὺς γενναίους καὶ τοὺς δειλοὺς νὰ διακρίνωμεν. — Διατὶ λοιπὸν δὲν ἐξετάζομεν, εἶπε, πῶς δὲν θὰ ἡπατώμεθα ὡς πρὸς τὴν διάγνωσιν αὐτῶν ; — Τὸ θέλω, εἶπεν ὁ νεανίσκος. — Λοιπὸν, εἶπεν, ἐὰν μὲν ἦτο ἀνάγκη ν' ἀρπάξῃ ὁ στρατὸς χρήματα, καλὴν παράταξιν θὰ ἐκάμναμεν, ἐὰν ἐδάξαμεν πρῶτους ἐκείνους, ποὺ ἀγαποῦν περισσότερο ἀπὸ ὅλους τὰ χρήματα ; — Εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον ἔτσι φαίνεται. — Πῶς δὲ θὰ παρετάσσοιμεν ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ πολεμήσουν ; Ἀρὰ γε πρέπει νὰ προτάζωμεν ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν περισσότερο ἀπὸ ὅλους τὴν τιμὴν ; — Αὐτοὶ βέβαια, εἶπεν, εἶναι οἱ θέλοντες νὰ κινδυνεύουν χεῖρον ἐπαίνου. Αὐτοὶ λοιπὸν βέβαια δὲν εἶναι ἄγνωστοι, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς κάθε περιστάσει διακρίνονται, εὐκόλως εἶναι δυνατόν νὰ εὐρεθῶν. — Λοιπὸν, εἶπε, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, σ' ἐδίδαξε μόνον νὰ παρατάσῃς τὸν στρατὸν ἢ καὶ ποῦ καὶ πῶς νὰ μεταχειρίζεσαι κάθε μίαν ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς τάξεις ; — Καθόλου, εἶπε. — Καὶ ὅμως εἶναι πολλὰ περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας οὐτε νὰ παρατάσῃς κανεὶς οὐτε νὰ ὁδηγῇ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρέπει. — Ἀλλὰ, μὰ τὸν Δία, εἶπε, δὲν μοῦ τὰ διεσπρήνιζεν αὐτά. — Μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ἀφοῦ λοιπὸν πάλιν ὑπάγῃς πρὸς αὐτοὺς, ἔσθ' ἂν εὐερέῃς καὶ δὲν εἶναι ἀναιδής, θὰ ἐντραπῇ, ἀφοῦ ἔλαβε χρήματα, νὰ σὲ ἀποπέμψῃ χωρὶς νὰ σὲ φωτίσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II.

- II. Ἐντυχὼν δὲ ποτε στρατηγεῖν ἡρώμενος τῷ Τού ἔνεκεν, ἔφη, Ὀμηρον οἶτι τὸν Ἀγαμέμνονα προσαγορεύσαι ποιμένα λαῶν ; Ἀρὰ γε οἶτι, ὥσπερ τὸν ποιμένα δεῖ ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως σῶαί τε ἔσονται αἱ ὅλεις καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔξουσιν καί, οὐ ἔνεκα τρέφονται, τοῦτο ἔσται, οὕτω καὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, ὅπως σῶαί τε οἱ στρατιῶται ἔσονται καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔξουσιν καί, οὐ ἔνεκα στρατεύονται, τοῦτο ἔσται ;

Συναντήσας δὲ κάποτε κατὰ τύχην κάποιον ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκλεχθῇ στρατηγός. — Τίνος ἔνεκα, εἶπε, νομίζεις, ὅτι ὁ Ὀμηρος ὠνόμασε τὸν Ἀγαμέμνονα ποιμένα λαῶν ; Ἀρα γε, διότι, καθὼς ὁ ποιμὴν πρέπει νὰ φροντίζῃ, πῶς θὰ εἶναι σῶα τὰ πρόβατά του καὶ θὰ ἔχουν τὰ τρόφιμά των καὶ ἢ ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπός, ἔνεκα τοῦ ὁποίου τρέφονται, τοιοῦτο τρόπον καὶ ὁ στρατηγὸς πρέπει νὰ φροντίζῃ, πῶς θὰ εἶναι σῶοι οἱ στρατιῶταί του καὶ πῶς ἢ ἔχουν τὰ τρόφιμά των καὶ ἢ πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπός ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἐκστρατεύουσιν ;

Στρατεύονται δέ, ἵνα κρατοῦντες τῶν πολεμίων εὐδαιμονέ-
2 στεροί ὦσιν. Ἦ τί δήποτε οὕτως ἐπὶνῃσε τὸν Ἀγαμέμνονα
εἰπών·

Ἀμφοτέρων, βασιλεὺς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής :

Ἀρά γε οὐ αἰχμητής τε κρατερός ἂν εἴη, οὐκ εἰ μόνος αὐ-
τὸς εὐ ἀγωνίζοιτο πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλ' εἰ καὶ παντὶ
τῷ στρατοπέδῳ τούτου αἴτιος εἴη, καὶ βασιλεὺς ἀγαθὸς
οὐκ εἰ μόνον τοῦ ἑαυτοῦ βίου καλῶς προσέηκοι, ἀλλ' εἰ.
3 καί, ὃν βασιλεῖος, τούτοις εὐδαιμονίας αἴτιος εἴη; Καὶ
γὰρ βασιλεὺς αἰρεῖται οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῇται,
ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι δι' αὐτὸν εὐ πράττωσι· καὶ στρα-
τεύονται δὲ πάντες, ἵνα ὁ βίος αὐτοῖς ὡς βέλτιστος ᾖ, καὶ
στρατηγὸς αἰροῦνται τοῦτο ἔνεκα, ἵνα πρὸς τοῦτο αὐτοῖς
4 ἡγεμόνες ὦσι. Δεῖ οὖν τὸν στρατηγὸν ταῦτο παρασκευά-
ζειν τοῖς ἐλομένοις αὐτὸν στρατηγόν· καὶ γὰρ οὕτε κάλλιον
τούτου ἄλλο ἑρρίκον εὐρεῖν οὕτε αἴσιμον τοῦ ἐναντίου. Καὶ
οὕτως ἐπισκοποῦν τίς εἴη ἀγαθὸς ἡγεμόνης ἀρετῇ τὰ μὲν
ἄλλα περιήρει, κατέλιπε δὲ τὸ εὐδαιμονίας ποιεῖν ὃν ἂν
ῆγῃται.

III. Καὶ ἵπαρχεῖν δέ τινα ῥημένον οἷόα ποτε αὐτὸν τοι-
άδε διαλεχθέντα· Ἐχούς ἂν, ἔφη, ὦ νεανία, εἰπεῖν ἡμῖν
διου ἔνεκα ἐπεθύμους ἵπαρχεῖν; Οὐ γὰρ ὅλ τοῦ πρῶ-
του τῶν ἱππέων ἐλαύνειν· καὶ γὰρ οἱ ἱπποτοξόται τούτου
γε ἀξιοῦνται· προσελαύνουσι γοῦν καὶ τῶν ἱπάρχων. Ἀ-
ληθῇ λέγεις, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τοῦ γνωσθῆναι γε· ἐπεὶ
καὶ οἱ μαινόμενοι γε ὑπὸ πάντων γιγνώσκονται. Ἀληθές,
5 ἔφη, καὶ τοῦτο λέγεις. Ἀλλ' ἄρα οὐ τὸ ἱππικὸν οἶει τῇ πό-
λει βέλτιον ἢ ποιήσας παραδοῦναι καί, εἴ τις χρεῖα γί-
γνωιτο ἱππέων, τούτων ἡγούμενος ἀγαθοῦ τιнос αἴτιος γε·

¹⁾ Διοικητής τοῦ ἱππικοῦ. Οἱ ἱππάρχοι ἦσαν δύο, ὑπαγόμενοι
ὑπὸ τῆς διαταγῆς τῶν στρατηγῶν.

Ἐκστρατεύουν δὲ διὰ τὰ εἶναι εὐτυχέστεροι ἀφ' οὗ νικήσουν
τοὺς ἐχθρούς. Ἦ διατί τέλος πάντων ἐπὶνῃσε τὸν Ἀγαμέ-
μνονα ὁ Ὀμηρος εἰπών·

Καὶ βασιλεὺς ἦταν καλὸς καὶ πολεμάρχος ἄξιος ;

Ἀρα γε ἐπὶνῃσε αὐτὸν διότι καὶ δυνατός πολεμιστῆς θὰ
ἦτο, οὐκ ἂν μόνος αὐτὸς ᾔθελε πολεμεῖ καλῶς πρὸς τοὺς
ἐχθρούς, ἀλλ' ἂν καὶ εἰς ὅλον τὸ στράτευμα ᾔθελε γίνεαι αἴ-
τιος τούτου, καὶ βασιλεὺς καλὸς θὰ ἦτο, οὐκ ἂν μόνον τὴν ἰδι-
κὴν του περιουσίαν καλῶς διηθρυνεν, ἀλλὰ ἂν καὶ εἰς αὐτοὺς,
τῶν ὁποίων βασιλεύει, ἦτο αἴτιος εὐτυχίας; Διότι πράγματι
ἐκλεγέται ὁ βασιλεὺς, οὐκ διὰ τὰ φρονεῖν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ
του, ἀλλὰ διὰ τὰ εὐτυχοῦν ἐξ αἰτίας του καὶ ἐκείνοι πού τὸν
ἐξέλεξαν· καὶ ἐκστρατεύουν ὅλοι, διὰ τὰ γίνῃ ἡ ζωὴ των ὅσον
τὸ δυνατόν καλυτέρα, καὶ δι' αὐτὸ ἐκλέγουσιν στρατηγούς,
διὰ τὰ τοὺς δδηγῶν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Πρέπει λοιπὸν
ἐκεῖνος πού εἶναι στρατηγὸς τὰ ἐκτελεῖ αὐτὸν τὸν σκοπὸν
χάριν ἐκείνων πού τὸν ἐξέλεξαν στρατηγόν· διότι πραγμα-
τικά δὲν εἶναι εὐκόλουν τὰ εὖρη κανεῖς οὔτε ἄλλο τιμωτέρων
καθῆκον ἀπ' αὐτοῦ οὔτε ἄλλο αἰσχροτέρων ἀπὸ τὸ ἐναντίον.
Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐξετάζων, ποῖα εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ καλοῦ
ἀρχηγού, τὰ μὲν ἄλλα προσάτον τοῦ τὰ ἀφῆρει, κατέλιπε
δὲ μόνον τὸ προσδόν τὰ κάμνη εὐτυχίης ἐκείνους, τῶν ὁποίων
στρατηγεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ III.

Καὶ μὲ κάποιον, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη ἱππάρχος¹, ἡξέρω,
ὅτι κάποτε ὡς ἐξῆς συνεδιελέχθη.—Δύνασαι, εἶπεν, ὦ νε-
ανία, τὰ μὰς εἰπῆς διὰ ποῖαν αἰτίαν ἐπεθύμησας τὰ γίνῃς
ἱππάρχος; Αἰτίη οὐκ ἔστι βέβαια διὰ τὰ τρέχεις ἐπιπικρὸς πρῶτος
ἀπὸ ὅλων τοὺς ἱππέας· διότι καὶ οἱ ἱπποτοξόται ἀπολαμβά-
νουν βέβαια αὐτὴν τὴν προτίμησιν· τρέχουν ἐπιπικρὸι καὶ
πρὸ τῶν ἱππάρχων.—Ἀληθῇ λέγεις, εἶπεν.—Ἀλλὰ προσ-
έτι, οὔτε καὶ διὰ τὰ γίνῃς γνωστὸς βέβαια· ἐπειδὴ καὶ οἱ
τρέλλοι εἶναι γνωστοὶ εἰς ὅλους.—Καὶ αὐτό, εἶπε, πού λέ-
γεις εἶναι ἀληθινόν.—Ἀλλ' ἄρα γε, διότι νομίζεις, ὅτι,
ἀφ' οὗ κάμνης τὸ ἱππικὸν καλύτερον θὰ τὸ παραδώσῃς τοιοῦ-
τον εἰς τὴν πόλιν καὶ ἂν ᾔθελε παρουσιάσῃ καμμία ἀνάγκη
ἱππέων, δδηγῶν αὐτοὺς θὰ γίνῃς αἴτιος καλοῦ εἰς τὴν

νέσθαι τῇ πόλει· Καὶ μάλα, ἔφη. Καὶ ἔστι γε ἡ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, καλὸν, ἐὰν δύνῃ ταῦτα ποιῆσαι. Ἦ δὲ ἀρχὴ που ἐφ' ἧς ἤρῃσαι ἔκτων τε καὶ ἀμειβῶν ἐστιν. Ἔστι γάρ 3 οὖν, ἔφη. Ἴθι δὴ λέξον ἡμῖν τοῦτο πρῶτον, ὅπως διανοεῖ τοὺς ἔκτους βελτίους ποιῆσαι. Καὶ ὅς· Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, οὐκ ἐμὸν οἶμαι τὸ ἔργον εἶναι, ἀλλὰ ἰδίᾳ ἕκαστον δεῖν 4 τοῦ ἐαυτοῦ ἔκτου ἐπιμελεῖσθαι. Ἐὰν οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, παρέχονται σοι τοὺς ἔκτους οἱ μὲν οὕτω κακὸς ποδὸς ἢ κακοσκελεῖς ἢ ἀσθενεῖς, οἱ δὲ οὕτως ἀτροφῶντες, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀκολουθεῖν, οἱ δὲ οὕτως ἀναγώγοντες ὥστε μὴ μένειν ὅπου ἂν σὺ τάξεις, οἱ δὲ οὕτω λακτιστάς ὥστε μηδὲ τάξει δυνατόν εἶναι, τί σοι τοῦ ἱππικοῦ ὄφελος ἔσται; Ἦ πῶς δυνησεί τοιοῦτων ἡγούμενος ἀγαθόν τι ποιῆσαι τὴν πόλιν; Καὶ ὅς· Ἀλλὰ καλῶς τε λέγεις, ἔφη, καὶ πειράσομαι 5 τῶν ἔκτων εἰς τὸ δυνατόν ἐπιμελεῖσθαι. Τί δέ; Τοὺς ἱππέας οὐκ ἐπιχειρήσεις, ἔφη, βελτίους ποιῆσαι; Ἔγωγ', ἔφη. Οὐκοῦν πρῶτον μὲν ἀναβατικωτέρους ἐπὶ τοὺς ἔκτους ποιήσεις [αὐτούς]; Δεῖ γοῦν, ἔφη· καὶ γὰρ εἴ τις αὐ- 6 τῶν καταπέσοι, μᾶλλον ἂν οὕτω σφύζοιτο. Τί γάρ; Ἐὰν που κινδυνεύειν δέῃ, πότερον ἐπάγειν τοὺς πολεμίους ἐπὶ τὴν ἄμμιον κελύσεις, ἐνθάπερ εἰσάγειν ἱππεύειν, ἢ πειρά- 7 σαι τὰς μελέτας ἐν τοιοῦτοις ποιεῖσθαι χωρίοις ἐν οἷσι περ οἱ πόλεμοι γίνονται; Βέλτιον γοῦν, ἔφη. Τί γάρ; Τοῦ βάλλειν ὥς πλείονος ἀπὸ τῶν ἔκτων ἐπιμελεῖναι τινα ποιήσῃ; Βέλτιον γοῦν, ἔφη, καὶ τοῦτο. Ὅτι γὰρ δὲ τὰς νυχθας τῶν ἱππέων καὶ ἐξοργίζει πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀπερ ἀκμωτέρους ποιεῖ, διανενόησαι; Εἰ δὲ μή, ἀλλὰ νῦν γε πει- 8 ράσομαι, ἔφη. Ὅπως δὲ σοι περὶ τῶν οἱ ἱππεῖς περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀκμῶν οὐδὲν ὄφελος. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη· ἀλλὰ πῶς ἂν τις μάλιστα, ὦ Σωκράτης, ἐπὶ τοῦτο αὐτοῦς

πόλιν; —Καὶ βέβαια, εἶπε. —Καὶ εἶναι τῷ ὄντι μὰ τὸν Δία, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὥραϊον πρᾶγμα, ἐὰν ἡμπορήσῃς νὰ τὰ ἐκτελέσῃς αὐτά. Ἦ δὲ ἀρχή, ἂν δὲν ἀπατόμαι, διὰ τὴν ὅποιαν ἔχεις ἐκλεχθῇ, εἶναι ἀρχὴ καὶ ἀλόγων καὶ ἀναστατών. —Εἶναι βέβαια, εἶπεν. —Ἐμπρὸς λοιπὸν, εἰπέ μας, εἶπεν, αὐτὸ κατὰ πρῶτον, πῶς δηλαδὴ σκέπτεσαι νὰ κάμῃς καλότερα τὰ ἄλογα. Καὶ ἐκεῖνος·—Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ἔργον, εἶπε, δὲν τὸ νομίζω ἰδικόν μου, ἀλλὰ πρέπει οὐ καθεὶς χωριστὰ νὰ φροντίζῃ διὰ τὸ ἰδικόν του ἄλογον. —Ἐὰν λοιπὸν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, σοὺ παρέχουν τὰ ἄλογα τῶν ἄλλοι μὲν κακὸς ποδὸς καὶ κακοσκελὴ ἢ ἄρρωστα, ἄλλοι δὲ τόσον ἀτροφικά, ὥστε νὰ μὴ ἡμποροῦν ὡς ἀκολουθεῖν, ἄλλοι δὲ τόσον ἀπειθαρχα ὥστε νὰ μὴ μένουν ὅπου σὺ ἤθελες τὰ παρατάξει, ἄλλα δὲ τόσον νὰ κλωτσῶν, ὥστε οὔτε νὰ τὰ συντάξῃς νὰ εἶναι δυνατόν, τί θὰ σὺ ὠφελήσῃς τοιοῦτον ἱππικόν; Ἦ πῶς θὰ ἡμπερῇς, ἐξηγῶν τοιαῦτα ἄλογα, νὰ προσενήσῃς τίποτε καλὸν εἰς τὴν πόλιν; Καὶ ἐκεῖνος·—Ἀλλὰ σωστά ἐμίλεις, εἶπε, καὶ θὰ προσπαθῶς νὰ φροντίξῃς διὰ τὰ ἄλογα μέχρι τοῦ σημείου ποῦ εἶναι δυνατόν. —Τί δέ; εἶπε· τοὺς ἱππεῖς δὲν θὰ ἐπιχειρήσῃς νὰ τοὺς κάμῃς καλότερους; —Μάλιστα, εἶπε. —Λοιπὸν κατὰ πρῶτον θὰ τοὺς κάμῃς ἰκνωτέρους εἰς τὸ ν' ἀναβαίνουν τὰ ἄλογα; —Πρέπει βέβαια, εἶπε· διότι, καὶ ἐὰν κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς ἤθελε πέσει κάτω καλότερον θὰ διεσφύζετο ὡς οὕτω ἐξησκημένος. —Τί δὲ θὰ κάμῃς ὥς πρὸς τὸ ἐξῆς; Ἐὰν δηλαδὴ παρούσῃ ἀνάγκη νὰ πολεμήσῃς, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο θὰ κάμῃς; Θὰ διατάξῃς τοὺς ἐχθρούς νὰ ἐρχονται εἰς τὴν ἄμμιον, ὅπου ἀκριβῶς συνηθίζετε νὰ γυμνάζεστε τοὺς ἔκτους ἢ θὰ προσπαθῇς εἰς τοιοῦτους τόπους νὰ κάμῃς τὰς ἀσκήσεις, εἰς τοὺς ὁποίους ἀκριβῶς διεξάγονται οἱ πόλεμοι; —Προτιμότερον τοῦτο, εἶπε. —Τί δέ; Θὰ καταβάλῃς καμμίαν φροντίδα ὥστε νὰ κοντινίζουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἄλογα ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι ἱππεῖς; —Προτιμότερον βέβαια καὶ αὐτό, εἶπεν. —Ἐχεις δὲ διανοηθῇ νὰ ἀκονίζῃς τὰς ψυχὰς τῶν ἱππέων καὶ νὰ τοὺς ἐξοργίζῃς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τὰ ὅποια κάμουν ἀνδρειοτέρους τοὺς ἱππεῖς; —Ἐὰν δὲν τὸ ἔχω κάμει, ἀλλὰ τῶρα τοῦλάχιστον θὰ προσπαθῶς, εἶπεν. —Ἐχεις δὲ φροντίσει κάπως νὰ πειθαρχῇς εἰς πᾶς οἱ ἱππεῖς; Διότι χωρὶς τῆς πειθαρχίας οὔτε ἀπὸ τὰ ἄλογα οὔτε ἀπὸ τοὺς ἱππεῖς τοὺς γενναίους καὶ ἰσχυροὺς ὑπάρχει κανὲν ὄφελος. —Ἀληθῆ λέγεις, εἶπεν· ἀλλὰ πῶς ὦ Σωκράτης, πρὸ παντὸς ἤθελε τοὺς προ-

- 9 προτρέφονται; 'Εκεῖνο μὲν δήπου οἶσθα, ὅτι ἐν παντὶ πράγματι οἱ ἀνθρώποι τούτους μάλιστα ἐθέλουσι πείθεσθαι οὓς ἂν ἡγῶνται βελτίους εἶναι. Καὶ γὰρ ἐν νόμῳ, ὃν ἂν ἡγῶνται λατρίκωτάτοιον εἶναι, τούτῳ μάλιστα πείθονται, καὶ ἐν πλοίῳ [οἱ πλέοντες], ὃν ἂν κυβερνητικώτατον, καὶ ἐν γεωργίᾳ, ὃν ἂν γεωργικώτατον. Καὶ μάλα, ἔφη. Οὐκοῦν εἰκός, ἔφη, καὶ ἐν ἱπικίῃ, ὃς ἂν μάλιστα εἰδὼς φαίνεται ἃ δεῖ ποιεῖν, τούτῳ μάλιστα ἐθέλειν τοὺς ἄλλους πείθεσθαι.
- 10 'Εάν οὖν, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκρατες, βέλτιστος ὢν αὐτῶν δῆλος ὦ, ἀρκέσει μοι τοῦτο εἰς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἐμοί; 'Εάν γε πρὸς τούτῳ, ἔφη, διδάξης αὐτοὺς ὥς τὸ πείθεσθαι σοὶ κάλλιον τε καὶ σωτηριώτερον αὐτοῖς; ἔσται. Πῶς οὖν, ἔφη, τοῦτο διδάξω; Πολὺ νῆ Δί', ἔφη, ὅσον ἢ εἴ σοι ἴδοι διδάσκειν ὥς τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν ἀμείνω καὶ λυσιτελέ-
- 11 στερά ἐστι. Λέγεις, ἔφη, οὐ τὸν ἱππαρχον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιμελεῖσθαι δεῖν καὶ τοῦ λέγειν δύνασθαι; Σὺ δ' ὅφου, ἔφη, χρῆναι οἰωπῇ ἱππαρχεῖν; 'Ἡ οὐκ ἐντεθύμῃσαι, ὅτι, ὅσα τε νόμῳ μεμαθήκαμεν κάλλιστα ὄντα, δι' ὧν γε ἔζη ἐπιστάμεθα, ταῦτα πάντα διὰ λόγου ἐμάθομεν, καὶ εἴ τι ἄλλο καλὸν μανθάνει τις μάθημα, διὰ λόγου μανθάνει, καὶ οἱ ἀριστα διδάσκοντες μάλιστα λόγῳ χροῦνται καὶ οἱ τὰ σπουδαιότατα [μάλιστα] ἐπιστάμενοι κάλλιστα διαλέγονται;
- 12 'Ἡ τὸδε οὐκ ἐντεθύμῃσαι, ὡς, διὰν γε χορὸς εἰς ἓκ τῆσδε τῆς πόλεως γίγνηται, ὅσπερ ὁ εἰς Δῆλον πευπόμενος, οὐδεὶς ἄλλοθεν οὐδαμῶθεν τούτῳ ἐφάμιλλος γίγνεται οὐδὲ
- 13 εὐανδρία ἐν ἄλλῃ πόλει ὁμοία τῇ ἐνθάδε συνάγεται; 'Αληθῆ λέγεις, ἔφη. 'Αλλὰ μὴν οὔτε εὐφρονίᾳ τοσοῦτον διαφέρουσιν 'Αθηναῖοι τῶν ἄλλων οὔτε σωματῶν μεγέθει καὶ ὁσμῇ, ὅσον φιλοτιμίᾳ, ἥπερ μάλιστα παροξύνει πρὸς τὰ καλὰ
- 14 καὶ ἐντιμα. 'Αληθές, ἔφη, καὶ τοῦτο. Οὐκοῦν οἶε, ἔφη, καὶ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἐνθάδε εἴ τις ἐπιμεληθῇ, [ὥς] πολὺ

τρέφει: κανεῖς εἰς τὴν πειθαρχίαν; —'Εκεῖνο βέβαια, ἂν δὲν ἀπατώμαι, τὸ γνωρίζεις, ὅτι εἰς κάθε περιστασιὶ οἱ ἀνθρώποι εἰς αὐτοὺς πρὸ πάντων θέλουσι νὰ πείθωνται, τοὺς ὅποιους νομίζουν ἀριστούς. Διότι καὶ ἐν καιρῷ ἀσθενείας εἰς αὐτὸν προπάντων πείθονται, τὸν ὅπολον νομίζουν ἀριστον λατρόν, καὶ ταχιδεῶς μετὰ πλείον εἰς τὸν ἀριστον κυβερνητήν, καὶ οἱ ἀρχολογούμενοι μετὰ τὴν γεωργίαν εἰς τὸν ἀριστον γεωργόν. —Καὶ βέβαια, εἶπε. —Λοιπὸν φυσικὸν εἶναι καὶ εἰς τὴν ἱππικὴν τέχνην εἰς αὐτὸν πρὸ πάντων νὰ θέλουν οἱ ἄλλοι νὰ πείθωνται, ὁ ὅποιος κατ' ἐξοχὴν φαίνεται ὅτι γνωρίζει νὰ κάμνῃ ὅσα πρέπει. —'Εάν λοιπὸν ἐγώ, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, φαίνομαι ὅτι εἰμὶ ὁ καλύτερος ἀπὸ ὅσους, θὰ μοῦ εἶναι αὐτὸ ἀρκετὸν διὰ νὰ πείθωνται εἰς ἐμέ; —'Εάν βέβαια πρὸς τούτους, εἶπε, τοὺς διδάξης, ὅτι τὸ νὰ πείθωνται εἰς σὲ θὰ εἶναι συμφερότερον καὶ μάλλον σωτήριον εἰς αὐτούς. —Πῶς λοιπὸν, εἶπε, θὰ τὸ διδάξω αὐτό; —Πολύ, μετὰ τὴν ἀλγέθειαν, εὐκολώτερα, εἶπε, παρὰ ἐάν ἐπρεπε νὰ τοὺς διδάξῃς, ὅτι τὰ κακὰ εἶναι προτιμότερα ἀπὸ τὰ καλὰ καὶ ὠφελιμώτερα. —'Ἔννοεις, εἶπεν, ὅτι ὁ ἱππαρχος κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα προσόντα πρέπει νὰ φροντίξῃ νὰ γίνῃ ἱκανὸς εἰς τὸ λέγειν; —'Αλλὰ οὐ ἐνόμιζες, εἶπεν, ὅτι πρέπει νὰ διευθύνῃς τοὺς ἱππείας μετὰ τὴν αἰωπῇ; 'Ἡ δὲν ἔχεις ὅπ' ὅψιν σου, εἴτι, καὶ ὅσα ἐκ συνηθείας ἔχομεν μάθει, ὅτι εἶναι κάλλιστα, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἡμποροῦμεν νὰ ζῶμεν ἐν τῇ κοινῇ, ἔλ' αὐτὰ διὰ τοῦ λόγου τὰ ἐμάθαμεν καὶ ὅτι δηπότε ἄλλο ὠφέλιμον μάθημα μανθάνει κανεῖς, διὰ τοῦ λόγου τὸ μανθάνει, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διδάσκουν τὰ συμφερόμενα, κατ' ἐξοχὴν μεταχειρίζονται τὸν λόγον, καὶ οἱ ἔχοντες τὰς σπουδασιότατας γνώσεις κάλλιστα διαλέγονται; 'Ἡ τὸ ἐξῆς δὲν λαμβάνεις ὅπ' ὅψιν, ὅτι, ὁσάκις καταρτίζεται ἓνας χορὸς ἀπὸ τὴν πόλιν μας, καθὼς ἐκεῖνος ποὺ στέλλεται εἰς τὴν Δῆλον, κανεῖς ἄλλος ἀπὸ κανένα ἄλλον τόπον δὲν καταρτίζεται ἐφάμιλλος πρὸς αὐτόν, οὔτε συνάγεται ἀθροῖσμα ὠραίων ἀνδρῶν εἰς καμμίαν ἄλλην πόλιν ὅμοιον μετὰ τὸ συναγόμενον ἐδῶ; —'Αληθεῖαν λέγεις, εἶπεν. —'Αλλ' ὅμως οὔτε κατὰ τὴν καλὴν φωνὴν οὔτε κατὰ τὸ μέγεθος τῶν σωματῶν καὶ κατὰ τὴν ρώμην ὑπερέχουν τόσοι οἱ 'Αθηναῖοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅσον κατὰ τὴν φιλοδοξίαν, ἢ ὅποια ἀκριβὲς παροξύνει εἰς τὰ ὠραῖα καὶ ἐντιμα ἔργα. —'Αληθεῖα εἶναι καὶ αὐτό, εἶπε. —Λοιπὸν, εἶπε, παραδέχεσθαι, ὅτι καὶ ἐάν κανεῖς διὰ τὸ ἐδῶ ἱππικὸν ἤθελε φροντίσει, κατὰ πολὺ ἤθελεν

1) 'Ἔννοετὶ τὸ πλῆθος τῶν θαλλοφάρων γερόντων κατὰ τὰς ἐορτάς τῶν Παναθηναίων.

ἀν καὶ τοῦτο διενεγκεῖν τῶν ἄλλων ὀπλῶν τε καὶ ἱππῶν
 παρασκευῇ καὶ εὐταξίᾳ καὶ τῷ ἐτοιμῶς κινδυνεύειν πρὸς
 τοὺς πολεμίους, εἰ νομίσειαν ταῦτα ποιοῦντες ἑπαίνου καὶ
 15 τιμῆς τεύξεσθαι; Εἰκόσ γε, ἔφη. Μὴ τοίνυν ὀκνεῖ, ἔφη,
 ἀλλὰ πειρῶ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῦτα προτρέπειν, ἅψ' ὦν αὐ-
 τὸς τε ὠφελήσεται καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται διὰ σέ. Ἀλλὰ νῆ Δία
 πειράσομαι, ἔφη.

IV. Ἰδὼν δὲ ποτε Νικομαχίδην ἐξ ἀρχαιρεσιῶν ἀπὸντα
 ῥετο' Τίνες, ὦ Νικομαχίδη, στρατηγοὶ ῥηγνται; Καὶ δε-
 Οὐ γάρ, ἔφη, ὁ Σωκράτης, τοιαῦτοί εἰσιν Ἀθηναῖοι, ὥστε
 ἐμὲ μὲν οὐχ εἴλοντο, ὅς ἐκ καταλόγου στρατευόμενος κατα-
 τέτυμμαι καὶ λοχαγῶν καὶ ταξιαρχῶν καὶ τραύματα ὑπὸ
 τῶν πολεμίων τοσαῦτα ἔχω — ἅμα δὲ καὶ τὰς οὐλὰς τῶν
 τραυμάτων ἀπογυμνόςμενος ἐπεδείκνυν — Ἀντισθένης δέ,
 ἔφη, εἴλοντο τὸν οὐτε ὀπλίτην πῶ σιτραευσόμενον ἐν τοῖς
 ἱππεύσιν οὐδὲν περιβλεπτον ποιήσαντα ἐπιστάμενόν τε ἄλλο
 2 οὐδὲν ἢ χρήματα συλλέγειν; Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης,
 τοῦτο μὲν ἀγαθόν, εἰ γὰρ τοῖς σιτρατιώταις ἱκανὸς ἔσται τὰ
 ἐπιτήδεια πορίζειν; Καὶ γὰρ οἱ ἔμποροι, ἔφη ὁ Νικομαχί-
 δης, χρήματα συλλέγειν ἱκανοὶ εἰσιν. Ἄλλ' οὐχ ἕνεκα τού-
 3 του καὶ σιτρατηγεῖν δύνανται; Ἄν. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη.
 Ἀλλὰ καὶ φιλονίκους Ἀντισθένης ἐστίν, ὁ στρατηγὸς προ-
 εῖναι ἐπιτήδειόν ἐστιν' οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ δασκίς κερχορήγηκε
 πᾶσι τοῖς χοροῖς νενίκηκε; Μὰ Δί', ἔφη ὁ Νικομαχίδης,
 ἀλλ' οὐδὲν ὅμοιον ἐστὶ χοροῦ τε καὶ στρατεύματος προσ-
 4 στάναι. Καὶ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ φθόγος γὰρ ὁ Ἀντι-
 σθένης οὐδὲ χορὸν διδασκαλίᾳ ἐμπειρος ὢν ὁμοῖος ἐγένετο
 ἱκανὸς εὐρεῖν τοὺς κρατίστους ταῦτα. Καὶ ἐν τῇ στρατιᾷ
 οὖν, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἄλλους μὲν ἐδῶκε τοὺς τάξον-
 5 τας ἀνθ' ἑαυτοῦ, ἄλλους δὲ τοὺς μαχουμένους. Οὐκοῦν,
 ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν γε καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς τοὺς κρα-

ὑπερτερήσει τὰ ἱππικὰ τῶν ἄλλων πόλεων καὶ κατὰ τὴν πα-
 ρασκευὴν τῶν ὀπλῶν καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ κατὰ τὴν εὐτα-
 ξίαν, καὶ ὡς πρὸς τὸ νὰ μάχηται προθύμως ἐναντίον τῶν
 ἐχθρῶν, ἐάν ἤθελαν νομίσει, ὅτι κάμνοντες αὐτὰ θὰ τύχουν
 ἑπαίνου καὶ τιμῆς; — Λογικὸν βέβαια, εἶπε. — Μὴ λοιπὸν δι-
 στάζεις, εἶπεν, ἀλλὰ προσπάθει νὰ προτρέπτῃς τοὺς ἄνδρας
 εἰς αὐτὰ, ἀπὸ τὰ ὅποια καὶ ὁ ἴδιος θὰ ὠφελήθῃς καὶ οἱ ἄλ-
 λοι πολῖται ἕνεκα σοῦ. — Ἀλλὰ, μὰ τὸν Δία, θὰ προσπα-
 θήσω εἶπεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IV.

Ἐπειδὴ δὲ κάποτε εἶδε τὸν Νικομαχίδην νὰ ἐπιστρέφῃ
 ἀπὸ τὰς ἐκλογάς, τὸν ἠρώτησε — Ποιοί, ὦ Νικομαχίδη,
 ἔχουν ἐκλεχθῇ στρατηγοί; — Δὲν εἶναι λοιπόν, εἶπεν, ὁ
 Σωκράτης, τὸσον ἄκριτοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὥστε ἐμὲ μὲν δὲν μ'
 ἐξέλεξαν, ὁ ὁποῖος ἔχω γηράσει ὑπερῶν ὡς στρατιώτης,
 ἅψ' οὗτο ἐνεγράφην εἰς τὸν στρατιωτικὸν κατάλογον, καὶ ὡς
 λοχαγὸς καὶ ὡς ταξιαρχος, καὶ τοσάκις ἔχω τραυματισθῇ
 ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, — συγχρόνως δὲ καὶ τὰ σημάδια τῶν
 τραυμάτων ἐπεδείκνυν γυμνωμένοις — τὸν δὲ Ἀντισθένης,
 εἶπεν, ἐξέλεξαν, ὁ ὁποῖος οὕτε ὡς ὀπλίτης ποτὲ ἐξεστράτευ-
 σεν, οὕτε μεταξὺ τῶν ἱππέων ἔκαμε τίποτε ἀξιοκλήτευ-
 τον καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἠξέουρε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ μα-
 ζεύῃ χρήματα; — Λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, αὐτὸ τῷ
 ὄντι δὲν εἶναι ὠφέλιμον, ἐάν εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐξοικονομῇ τὰ
 τρώφιμα τῶν στρατιωτῶν; — Καὶ οἱ ἔμποροι βέβαια, εἶπεν
 ὁ Νικομαχίδης, εἶναι ἱκανοὶ νὰ συνάξουν χρήματα' ἀλλ'
 ἕνεκα τούτου δὲν ἠμποροῦν καὶ δι' αὐτὸ νὰ στρατηγῶσιν.
 Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπεν — Ἀλλὰ καὶ ἀγαπᾷ τὴν νίκην ὁ Ἀν-
 τισθένης, τὸ ὅποσον εἶναι χρήσιμον προσὸν εἰς τὸν στρατη-
 γόν. Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ ὅσας φορὰς ἔχει γίνεαι χορηγός, ἐνί-
 κησεν εἰς ὅλους τοὺς χορούς; — Μὰ τὸν Δία, εἶπεν ὁ Νικο-
 μαχίδης, θὲν εἶναι καθόλου ὁμοῖον νὰ πρὶσταται κανεὶς
 χοροῦ καὶ στρατεύματος; — Καὶ ὁμοῖος, εἶπεν ὁ Σωκράτης,
 μολοντόν ὁ Ἀντισθένης οὕτε τοῦ ἄσματος οὕτε τῶν χορῶν
 ἦτο ἐμπειρος, ὁμοῖος ἀπεδείχθη ἱκανὸς νὰ εὕρῃ τοὺς καλυτέ-
 ρους διδασκάλους αὐτῶν τῶν πραγμάτων. — Καὶ εἰς τὸν
 στρατὸν λοιπόν, εἶπεν ὁ Νικομαχίδης, θὰ εὕρῃ ἄλλους μὲν
 οἱ ὅποιοι θὰ παρατάσσουν τοὺς στρατιώτας ἀντ' αὐτοῦ, ἄλ-
 λους δὲ οἱ ὅποιοι θὰ μάχωνται! — Λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκρά-
 τής, ἐάν βέβαια καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ, καθὼς εἰς τοὺς χο-

- τίστους, ὥσπερ ἐν τοῖς χορικοῖς, ἐξευρίσκη τε καὶ προαι-
 ρῆται, εἰκότως ἂν καὶ τοῦτου νικηφόρος εἴη· καὶ δαπανᾷν
 δ' αὐτὸν εἰκὸς μᾶλλον ἂν ἐθέλειν εἰς τὴν σὺν ὅλῃ τῇ πόλει
 τῶν πολεμικῶν νίκην ἢ εἰς τὴν σὺν τῇ φυλῇ τῶν χορικῶν.
- 6 Λέγεις σὺ, ἔφη, ὦ Σώκратες, ὥς τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς ἔστι
 χορηγεῖν τε καλῶς καὶ στρατηγεῖν; Λέγω ἔγωγ', ἔφη, ὥς,
 ὅπου ἂν τις προσταυθῇ, ἔαν γιγνώσκῃ τε ὧν δεῖ καὶ ταῦτα
 πορρίζεσθαι δύνῃται, ἀγαθὸς ἂν εἴη προστάτης, εἴτε χοροῦ
- 7 εἴτε οἴκου εἴτε πόλεως εἴτε στρατεύματος προσταυνοί. Καὶ
 ὁ Νικομαχίδης· Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκратες, οὐκ ἂν ποτε
 ᾤμην· ἐγὼ οὐδ' ἀκούσαι ὥς οἱ ἀγαθοὶ οἰκονόμοι ἀγαθοὶ
 στρατηγοὶ ἂν εἴεν. Ἵθι δὴ, ἔφη, ἐξετάσωμεν τὰ ἔργα ἑκα-
 τέρου αὐτῶν, ἵνα εἰδῶμεν πότερον τὰ αὐτὰ ἔστιν ἢ διαφέ-
 8 ρει τι. Πάνυ γε, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν τοὺς ἀρχομέ-
 νους κατηκόνους τε καὶ εὐπειθεῖς ἑαυτοῖς παρασκευάζειν
 ἀμφοτέρων ἔστιν ἔργον; Καὶ μάλα, ἔφη. Τί δέ; Τὸ προσ-
 τάττειν ἑκαστα τοῖς ἐπιτηδεύουσιν πράττειν; Καὶ τοῦτ', ἔφη.
 Καὶ μὴν τὸ τοὺς κακοὺς κολάζειν καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τιμᾷν
- 9 ἀμφοτέροις οἶμαι προσήκειν. Πάνυ μὲν οὖν ἔφη. Τὸ δὲ
 τοὺς ὑπὸ κακὸν εὐμενέει ποιεῖσθαι πῶς οὐ καλὸν ἀμφοτέ-
 ροις; Καὶ τοῦτ', ἔφη. Συμμάχους δὲ καὶ βοηθούς προσά-
 γεσθαι δοκεῖ σοι συμφέρειν ἀμφοτέροις ἢ οὐ; Πάνυ μὲν
 οὖν ἔφη. Ἀλλὰ φυλακτικούς τῶν ὄντων οὐκ ἀμφοτέροις
 εἶναι προσήκει; Σφόδρα γ', ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἐπιμελεῖς
 καὶ φιλοπόνους ἀμφοτέροις εἶναι προσήκει περὶ τὰ αὐτῶν
- 10 ἔργα; Ταῦτα μὲν, ἔφη, πάντα ὁμοίως ἀμφοτέρων ἔστιν
 ἀλλὰ τὸ μάχεσθαι οὐκ εἰ ἀμφοτέροις. Ἀλλ' ἔχθροί γε τοὶ
 ἀμφοτέροις γίνονται. Καὶ μάλα, ἔφη, τοῦτό γε. Οὐκοῦν
- 11 τὸ περιγενέσθαι τοῦτον ἀμφοτέροις συμφέρει; Πάνυ γ',
 ἔφη· ἀλλ' ἐκεῖνο παριῖς, ἂν δέῃ μάχεσθαι, τί ὠφελήσῃ εἰ
 οἰκονομικῇ; Ἐνταῦθα δῆπον καὶ πλείστον, ἔφη· ὁ γὰρ
 ἀγαθὸς οἰκονόμος, εἰδὼς δι οὐδὲν οὕτω λυσιτελεῖ τε καὶ
 κερδαλέον ἔστιν, ὥς τὸ μαχόμενον τοὺς πολεμίους νικᾷν,
 οὐδὲ οὕτως ἀλυσιτελεῖ τε καὶ ζημιώδης, ὥς τὸ ἡττάσθαι,

ρούς τοὺς καλυτέρους ἐξευρίσκη καὶ ἐκλέγῃ, φυσικὰ καὶ
 εἰς τὸν πόλεμον θὰ νικήσῃ; καὶ εἶναι φυσικὸν αὐτὸς γὰρ θέλῃ
 γὰρ ἐξοδεύῃ μᾶλλον διὰ τὴν πολεμικὴν νίκην, εἰς τὴν ὁποῖαν
 συμμετέχει ὅλη ἡ πόλις, παρὰ διὰ τὴν χορικὴν νίκην, εἰς
 τὴν ὁποῖαν συμμετέχει μόνον ἡ φυλὴ του.—Ἰσχυρίζεσαι σὺ,
 ὦ Σωκράτη, εἰ εἶναι τοὺς ἰδίου ἀνδρὸς ἴδιον καὶ γὰρ εἶναι
 καλὸς χορηγὸς καὶ γὰρ εἶναι καλὸς στρατηγός;— Λέγω ἐγώ,
 εἶπεν, ὅτι, εἰς ὅ,τιδήποτε κανεὶς προϊσταται, ἔαν καὶ γνω-
 ρίζῃ ἐκεῖνα πῶς χρειαζόνται καὶ ἡμπορεῖ γὰρ τὰ ἐξοικονομῇ.
 θὰ ἦτο καλὸς προϊστάμενος εἴτε χοροῦ εἴτε οἴκου εἴτε πό-
 λεως εἴτε στρατεύματος προϊσταται. Καὶ ὁ Νικομαχίδης.—
 Μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, ποτὲ δὲν θὰ ἐφантаζό-
 μην, εἰ ἐγὼ θ' ἀκούσω ἀπὸ σέ, εἰ οἱ καλοὶ οἰκονόμοι ἡμ-
 ποροῦσαν γὰρ εἶναι καλοὶ στρατηγοί.—Ἐμπρὸς λοιπόν, εἶπεν,
 ἄς ἐξετάσωμεν τὰ καθήκοντα τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοῦς δύο, διὰ
 γὰρ μάθωμεν, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο· τὰ ἴδια εἶναι ἢ ἔχουν καμ-
 μίαν διαφορὰν.— Μάλιστα, εἶπε.— Λοιπὸν, εἶπε, τὸ γὰρ κά-
 μουν τοὺς ἀρχομένους των καὶ γὰρ τοὺς ὑπακούουσιν καὶ γὰρ
 πείθονται εἰς αὐτούς, εἶναι καθήκον καὶ τῶν δύο;— Καὶ
 πολὺ μάλιστα, εἶπε.— Τί δέ; Τὸ γὰρ διατάττειν τοὺς ἱκανοὺς
 γὰρ κάμουν κάθε ἔργον, εἶναι καθήκον καὶ τῶν δύο;— Καὶ
 αὐτό, εἶπε.— Προσέτι καὶ τὸ γὰρ τιμωροῦν τοὺς κακοὺς καὶ
 γὰρ ἀνταμείβουν τοὺς καλοὺς, νομίζω, ὅτι ἀρρόξει καὶ εἰς
 τοὺς δύο.— Πολὺ βέβαια, εἶπε.— Τὸ γὰρ κάμουν δὲ τοὺς
 ὑφισταμένους των εὐμενέει πρὸς αὐτούς πῶς δὲν εἶναι συμ-
 φέρον καὶ εἰς τοὺς δύο;— Καὶ τοῦτο, εἶπε, (εἶναι· συμφέ-
 ρον καὶ εἰς τοὺς δύο).— Τὸ γὰρ προσελκύειν δὲ συμμάχους
 καὶ βοηθούς, παραδέχεσθαι εἰς συμφέρε· καὶ εἰς τοὺς δύο ἢ
 ὅχι;— Βεβαίωτα, εἶπεν.— Ἀλλὰ ἱκανοὶ γὰρ διαφυλάττουν
 τὰ ὑπάρχοντά των δὲν πρέπει γὰρ εἶναι καὶ οἱ δύο;— Πάρα
 πολὺ, εἶπε.— Λοιπὸν, καὶ ἐπιμελεῖς καὶ φιλόπονοι πρέπει
 γὰρ εἶναι καὶ οἱ δύο εἰς τὰ ἔργα των;— Αὐτὰ μὲν ὅλα, εἶπεν,
 ὁμοίως εἶναι· προσόντα καὶ τῶν δύο· ἀλλὰ τὸ γὰρ μάχωνται
 δὲν εἶναι πλεόν καὶ τῶν δύο.— Ἀλλ' ἔχθροὺς δὲν ἀποκτοῦν
 καὶ οἱ δύο;— Ἀσφαλῶς, αὐτὸ τοῦλάχιστον, εἶπε.— Λοιπὸν
 τὸ γὰρ τοὺς νικῆσαι συμφέρε· καὶ εἰς τοὺς δύο;— Πολὺ βέ-
 θαια, εἶπεν· ἀλλὰ παραλείψεις τὸ ἐξῆς, εἰς τί δηλαδὴ θὰ
 ὠφελήσῃ ἡ οἰκονομικὴ, εἰς περίπτωσιν μάχης;— Εἰς αὐτὴν
 τὴν περίστασιν βέβαια καὶ παρὰ πολὺ, εἶπε· διότι ὁ καλὸς
 οἰκονόμος ἐπειδὴ ἡξέουρι, εἰς τίποτε δὲν εἶναι τόσον ὠφελί-
 μον καὶ ἐπικερδέες, ὅσον τὸ γὰρ νικᾶν τοὺς ἐχθρούς εἰς τὴν
 μάχην, οὐδὲ τόσον ἀσύμφορον καὶ ἐπὶ ζῆμιον ὅσον τὸ γὰρ νι-

προθύμως μὲν τὰ πρὸς τὸ νικᾶν συμφέροντα ζητήσῃ καὶ παρασκευάσεται, ἐπιμελῶς δὲ τὰ πρὸς τὸ ἡττᾶσθαι φέροντα σκέπεται καὶ φυλάσσεται, ενεργῶς δ', ἂν τὴν παρασκευὴν ὀρθῇ νικητικὴν οὖσαν, μαχεῖται, οὐχ ἥμισυ δὲ τούτων, ἔάν 12 ἀπαρσένους ἦ, φυλάσσεται συνάπτει μάχην. Μὴ καταφρόνει, ἔφη, ὦ Νικομαχίδη, τῶν οικονομικῶν ἀνδρῶν· ἡ γὰρ τῶν ἰδίων ἐπιμέλεια πλῆθει μόνον διαφέρει τῆς τῶν κοινῶν, τὰ δὲ ἄλλα παραπλήσια ἔχει [τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι οὔτε ἄνευ ἀνθρώπων οὐδέτερά γίνονται οὔτε δι' ἄλλων μὲν ἀνθρώπων τὰ ἴδια πράττεται, δι' ἄλλων δὲ τὰ κοινά]. Οὐ γὰρ ἄλλοις τιοῖν ἀνθρώποις οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμελόμενοι χρῶνται ἢ ὅσπερ οἱ τὰ ἴδια οἰκονομοῦντες· οἷς οἱ ἐπιστάμενοι χρῆσθαι καὶ τὰ ἴδια καὶ τὰ κοινὰ καλῶς πράττουσιν, οἱ δὲ μὴ ἐπιστάμενοι ἀμφοτέρωθεν πλημμελοῦσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V.

V. Περικλὲς δὲ ποτε τῷ τοῦ πάντων Περικλέους νιῷ διαλεγόμενος· Ἐγὼ τοι, ἔφη, ὦ Περικλῆς, ἐλπίδα ἔχω σοῦ στρατηγήσαντος ἀμείνως τε καὶ ἐνδοξότεραν τὴν πόλιν εἰς τὰ πολεμικά· ἔσεσθαι καὶ τῶν πολεμίων κρατήσῃν. Καὶ ὁ Περικλῆς· Βουλόμην ἂν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἂ λέγεις· διπλῶς δὲ ταῦτα γένοιτ' ἂν, οὐ δύναμαι γινῶναι. Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, διαλογίζεσθαι περὶ αὐτῶν ἐπισκοπῶμεν ὅπου 2 ἥδη τὸ δυνατόν ἐστι; Βούλομαι, ἔφη. Οὐκοῦν οἶσθα, ἔφη, διὸ πλῆθει μὲν οὐδὲν μείους εἰοῖν Ἀθηναῖοι Βοιωτῶν· Οἷδα γάρ, ἔφη. Σώματα δὲ ἀγαθὰ καὶ πάτερρον ἐκ Βοιωτῶν οἷε πλείω ἂν ἐκλεχθῆναι ἢ ἐξ Ἀθηναίων; Οὐδὲ ταύτη μοι δοκοῦσι λείπεσθαι. Εὐμνεστέρους δὲ ποτέρους ἑαυτοῖς εἶναι νομίζεις; Ἀθηναίους ἔγωγε· Βοιωτῶν μὲν γὰρ πολλοὶ πλεονεκτοῦμενοι ὑπὸ Θηβαίων δυσμενῶς αὐ-

καται, μὲ προθυμίαν μὲν τὰ συντελόντα εἰς τὴν νίκην θὰ ζητήσῃ καὶ θὰ προστοιμάσῃ, μὲ ἐπιμέλειαν δὲ τὰ φέροντα εἰς τὴν ἥτταν θὰ τὰ ἐξέτασῃ καὶ θὰ τὰ ἀποφύγῃ, μὲ δραστηριότητα δὲ θὰ συνάψῃ μάχην, ἔάν βλέπῃ, ὅτι ἡ προτομιασία του ὑπόσχεται νίκην, πρὸ παντὸς δὲ, ἔάν εἶναι ἀπρεστοίμαστος, θ' ἀποφύγῃ νὰ συνάψῃ μάχην. Μὴ περιφρονῇς, εἶπεν, ὦ Νικομαχίδη, τοὺς ἱκανοὺς εἰς τὰ οικονομικά· ἂν δρα· διότι ἡ ἐπιμέλεια τῶν ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων κατὰ τὸ πλῆθος μόνον διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κοινῶν, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ εἰναι παρομοία [τὸ δὲ σπουδαιότατον εἶναι, ὅτι οὔτε χωρὶς ἀνθρώπων ἐκτελεῖται καμμία ἀπὸ τῆς δύο αὐτῶν ἐργασίας οὔτε δι' ἄλλων μὲν ἀνθρώπων ἐκτελοῦνται αἱ ἰδιωτικαὶ ὑποθέσεις, δι' ἄλλων δὲ αἱ κοιναί]. Διότι δὲν χρησιμοποιοῦν ἄλλους ἀνθρώπους οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ κοινὰ κατὰ ἑκαίνας, τοὺς ἐπ' αὐτοὺς χρησιμοποιοῦν καὶ οἱ διευθυγόντες τὰ ἰδιωτικά των οικονομικά· ὅσοι ἡξέουρουν νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦν αὐτοὺς, καὶ τὰς ἰδιωτικάς καὶ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις καλῶς διευθύνουν, ὅσοι δὲ ἂν ἡξέουρουν καὶ εἰς τὰ δύο ἀποτυγχάνουν.

Διαλεγόμενος δὲ κάποτε μὲ τὸν Περικλέα, τὸν υἱὸν τοῦ περιφήμου Περικλέους· Ἐγὼ, εἶπεν, ὦ Περικλῆ, ἐλπίζω ὅτι, ἔάν γίνῃς σὺ στρατηγός, καὶ ἰσχυροτέρα καὶ ἐνδοξότερα θὰ γίνῃ εἰς τὰ πολεμικά καὶ θὰ νικήσῃς τοὺς ἐχθρούς. Καὶ ὁ Περικλῆς· Ὅτ' αὐτὸς ἤθελον, εἶπεν, ὦ Σωκράτης, αὐτὰ ποῦ λέγεις· μὲ ποῖον ὁμῶς τρόπον θὰ κατορθοῦν δὲν ἡμπορῶ νὰ ἐννοήσω. Ὅθελεις λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, σκεπτόμενος περὶ αὐτῶν νὰ ἐξετάζωμεν, ποῦ ἐγκτεται τὸ δυνατόν τῆς ἐπιτεδεῶς των; Ὅθελω, εἶπε. Ἐπειδὴ γινώρξεις, εἶπεν, ὅτι κατὰ μὲν τὸ πλῆθος καθόλου κατώτεροι δὲν εἰναι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τῶν Βοιωτῶν; Ὅτι γινώρξω βέβαια, εἶπε. Ποῖον δὲ ἐκ τῶν δύο νομίζεις, ὅτι ἀπὸ τῶν Βοιωτῶν ἡμποροῦν νὰ ἐκλεχθῶν περισσότεροι γενναῖοι καὶ ὠραῖοι ἄνδρες ἢ ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων; Ὅτε κατὰ τοῦτο μοῖ φαίνεται ὅτι ὑπολείπονται οἱ Ἀθηναῖοι. Ποῖοι δὲ ἀπὸ τῶν δύο νομίζεις ὅτι διάκεινται περισσότερον εὐμενῶς ἀναμεταξύ των; Ὅι Ἀθηναῖοι, εἶπεν, ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω· διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν πολλοὶ ἀπὸ τῶν Βοιωτῶν ἀδικούμενοι πλεονεκτικῶς ὑπὸ τῶν Θηβαίων δυσμενῶς διάκειν-

- 3 τοὺς ἔχουσιν, Ἀθηναῖοι δὲ οὐδὲν ὀρώ τοιοῦτον. Ἀλλὰ μὴν φιλοτιμώτατοί γε καὶ μεγαλοφρονέστατοι πάντων εἰσὶν ἄπερ οὐχ ἥκιστα παροξύνει κινδυνεύειν ὑπὲρ εὐδοξίας τε καὶ πατρίδος. Οὐδὲ ἐν τοῦτοις Ἀθηναῖοι μεμπτοί. Καὶ μὴν προγόνων γε καλὰ ἔργα οὐκ ἔστιν οἷς μεῖζω καὶ πλείω ὑπάρχει ἢ Ἀθηναίους· ὅ· πολλοὶ ἐπαίρομενοι προτρέπονται τε ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι καὶ δίκαιον γίνεσθαι. Ταῦτα μὲν ἀληθῆ λέγεις πάντα, ὦ Σώκратες· ἀλλ' ὄρεξ, ὅτι, ἄφ' οὗ ἢ τε οὖν Τολμίδῃ τῶν χιλιῶν ἐν Λεβαδείᾳ συμφορὰ ἐγένετο καὶ ἡ μεθ' Ἱπποκράτους ἐπὶ Δηλίῳ, ἐκ τούτων ταπεινῶνται μὲν ἡ τῶν Ἀθηναίων δόξα πρὸς τοὺς Βοιωτούς, ἐπηρεαίη δὲ τὸ τῶν Θηβαίων φρόνημα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· ὥστε Βοιωτοὶ μὲν, οἱ πρόθεν οὐδ' ἐν τῇ ἐαυτῶν τολμῶντες Ἀθηναίους ἄνευ Λακεδαιμονίων τε καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων ἀντιτάττεσθαι, ἵν' ἀπειλοῦσιν αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν, Ἀθηναῖοι δέ, οἱ πρότερον [ἵτε Βοιωτοὶ μόνοι ἐγένοντο] πορθοῦντες τὴν Βοιωτίαν, φοβούνται, μὴ Βοιωτοὶ δηλώσωσι τὴν Ἀττικὴν. Καὶ ὁ Σωκράτης· Ἄλλ' αἰσθάνομαι μὲν, ἔφη, ταῦτα οὕτως ἔχοντα· δοκεῖ δέ μοι ἀνδρὶ ἀγαθῷ ἄρροντι νῦν εὐαρεστοτέρως διακείσθαι ἢ πόλιν. Τὸ μὲν γὰρ θάρος ἡμέλειάν τε καὶ θάρσυναν καὶ ἀπειθεῖαν ἐμβάλλει, ὁ δὲ φόβος προσεκτικωτέρους τε καὶ εὐπειθεσιτέρους καὶ εὐτακτοτέρους ποιεῖ. Τεκμήριον δ' ἂν τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ναυσὶν· ὅταν μὲν γὰρ ὀρήτοι μὴδὲν φοβῶνται, μεστοὶ εἰσὶν ἀταξίας· ὅτ' ἂν δὲ ἡ χειμῶνα ἢ πολεμίους δεισῶσιν, οὐ μόνον τὰ κελυμένα πάντα ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ οἰγῶσι καταδοκῶντες τὰ προσταχθέντα, ὥσπερ χορευοῖν. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Περικλῆς, εἴ γε νῦν μάλιστα πείθονται, ὥρα ἂν εἴη λέγειν, πῶς ἂν αὐτοὺς προτρέψαιμεθα πάλιν ἀνερασθῆναι 8 τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς τε καὶ εὐκλείας καὶ εὐδοκίμου. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ μὲν ἐβουλόμεθα χρημάτων αὐ-

ται πρὸς αὐτούς, ἄφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας τίποτε παρῆμοιον δὲν βλέπω.— Ἀλλὰ προσέτι οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι φιλοδοξοῦνται βέβαια καὶ μεγαλοφρονέστατοι ἀπὸ ἅλους τοὺς Ἕλληνας· αὐτὰ τὰ προσόντα πολὺ παρεξύνουν τὰ κινδυνεύη κανεῖς καὶ χάριν τῆς δόξης καὶ χάριν τῆς πατρίδος.— Καθόλου εἰς αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶναι ἀξιόμεμπτοι.— Καὶ πρὸς τοὺτους μάλιστα δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι οἱ ὅποιοι νὰ ἔχουν μεγαλύτερα καὶ περισσότερα κατορθώματα τῶν προγόνων ἀπὸ ὅσα οἱ Ἀθηναῖοι, διὰ τὸ ὅποιον πολλοὶ ὑπερφανεύμενοι καὶ προτρέπονται νὰ φροντίζουσιν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ γίνονται γενναῖοι. Αὐτὰ μὲν, πού λέγεις, ὦ Σωκράτης, εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ βλέπεις, ὅτι, ἄφ' οὗτου. ἔγινε καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Τολμίδην συμφορὰ ἐν Λεβαδείᾳ τῶν χιλιῶν καὶ ἐν Δηλίῳ ἡ ὑπὸ τὸν Ἱπποκράτην, ἀπὸ τότε ἔχει ἄφ' ἐνὸς μὲν ταπεινωθῇ ἡ δόξα τῶν Ἀθηναίων ἀπέναντι τῶν Βοιωτῶν, ἄφ' ἑτέρου δὲ ἔχει ἐξυψωθῇ τὸ φρόνημα τῶν Θηβαίων ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων· ὥστε οἱ Βοιωτοί, οἱ ὅποιοι προηγουμένως οὐδὲ μέσα εἰς τὴν χώραν των ἐτολμοῦσαν ν' ἀντιτάσσονται εἰς τοὺς Ἀθηναίους χωρὶς τὴν βοήθειαν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, τώρα ἀπειλοῦν μόνοι των νὰ εἰσβάλουσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἱ ὅποιοι πρωύτερα ἐξηλάτουν τὴν Βοιωτίαν, φοβούνται, μήπως οἱ Βοιωτοὶ δηλώσωσιν τὴν Ἀττικὴν. Καὶ ὁ Σωκράτης.— Ἄλλ' ἐννοῶ μὲν, εἶπεν, ὅτι αὐτὰ εἶναι ὅπως τὰ λέγεις, μοῦ φαίνεται δέ, ὅτι τώρα ἡ πόλις¹ μὲ περισσότεραν προθυμίαν θὰ ὑπάρκουν, ἂν εἴχε ἀρχοντα καλόν. Διότι ἡ μὲν αὐτοπεπολησις καὶ ἀρροντισίαν καὶ ῥαθυμίαν καὶ ἀπειθεῖαν ἐμβάλλει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὁ δὲ φόβος τοὺς κάμνει καὶ προσεκτικωτέρους καὶ εὐπειθεσιτέρους καὶ προθυμότερους εἰς τὴν πολεμικὴν παράταξιν.— Ὅθ' ἡμποροῦσες δὲ νὰ συμπεράνῃς αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού συμβαίνουν εἰς τὰ πλοῖα· δηλαδὴ, ὅταν μὲν δὲν φοβοῦνται τίποτε, εἶναι πλήρεις ἀταξίας οἱ ναῦται· ὅταν δὲ φοβηθῶν ἢ θαλασσοταραχὴν ἢ ἐχθρούς, ἔχει μόνον ὅλας τὰς διαταγὰς ἐκτελοῦν, ἀλλὰ καὶ οἰσωπὺν περιμένοντες μὲν προσοχὴν ἐκεῖνα πού θὰ τοὺς διαταχθῶν, καθὼς ἀκριβὲς κάμνουν οἱ χορευταί.— Ἄλλ' ὅμως, εἶπεν ὁ Περικλῆς, ἐὰν βέβαια τώρα θὰ ἔχαν περισσότεραν πεῖθαρχαν οἱ Ἀθηναῖοι, κατέλληλος περίστασις εἶναι νὰ συζητήσωμεν, μὲ ποῖον τρόπον ἡβέλαμεν τοὺς προτρέψει νὰ ξαναγαπήσωσιν τὴν παλαιάν των ἀνδρείαν καὶ δόξαν καὶ εὐτυχίαν.— Λοιπόν, εἶπεν, ὁ Σωκράτης, ἐὰν μὲν ἡβέλαμεν νὰ οικειοποιηθῶν αὐ-

¹) Πού κινδυνεύει.

- τοὺς ὧν οἱ ἄλλοι εἶχον ἀντιποιεῖσθαι, ἀποδεικνύντες αὐτοῖς ταῦτα πατρῷά τε ὄντα καὶ προσήκοντα· μάλιστα ἂν οὕτως αὐτοὺς ἐξωρμώμεν ἀντιγεῖσθαι τούτων· ἐπεὶ δὲ τοῦ μετ' ἀρετῆς πρωτεύειν αὐτοὺς ἐπιμελεῖσθαι βουλόμεθα, τοῦτ' αὖ δεικτέον ἐκ παιδαίου μάλιστα προσήκον αὐτοῖς, καὶ
- 9 οὗς τούτου ἐπιμελόμενοι πάντων ἂν εἰεν κράτιστοι. Πῶς οὖν ἂν τοῦτο διδάσκωμεν; Οἴμαι μὲν, εἰ τοὺς γε παλαιάτους ὧν ἀκούομεν προγόνους αὐτῶν ἀναμνηστικοίμεν αὐτοὺς ἀκηκοῦσας ἀρίστους γεγονέναι. Ἄρα λέγεις τὴν τῶν θεῶν κρίσιν, ἣν οἱ περὶ Κέκροπα δι' ἀρετὴν ἔκριναν; Λέγω γάρ, καὶ τὴν Ἑρεχθέως γε τροφὴν καὶ γένεσιν, καὶ τὸν πόλεμον τὸν ἐπ' ἐκείνου γεγόμενον πρὸς τοὺς ἐκ τῆς ἐχομένης ἡπείρου πάσης, καὶ τὸν ἐφ' Ἡρακλείδων πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐπὶ Θηραῶς πολεμηθέντας, ἐν οἷς πᾶσιν ἐκείναι ὅηλοι γεγονάσι τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀνθρώπων ἀριστεύσαντες· εἰ δὲ βούλει, ἂ ὕστερον οἱ ἐκείνων μὲν ἀπόγονοι, οὐ πολλὸν δὲ πρὸ ἡμῶν γεγονότες ἔπραξαν, τὰ μὲν αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς κυριεύοντας τῆς τε Ἀσίας πάσης καὶ τῆς Ἑβρώπης μέχρι Μακεδονίας καὶ πλείστην τῶν προγεγονότων δύναμιν καὶ ἀφορμὴν νεκημένους καὶ μέγιστα ἔργα κατειργασμένους, τὰ δὲ καὶ μετὰ Πελοποννησίων ἀριστεύοντες καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· οἱ δὲ καὶ λέγονται πολλὸν διενεγκεῖν τῶν καθ' αὐτοὺς ἀνθρώπων. Λέγονται γάρ, ἔφη. Τσιγαροῦν πολλῶν μὲν μεταναστάσεων ἐν τῇ Ἑλλάδι γενοῦντων διέμειναν ἐν τῇ ἑαυτῶν, πολλοὶ δὲ ἐπὲρ δικαίον ἀντιλέγοντες ἐπέτρεπον ἐκείνοις, πολλοὶ δὲ ἐπὶ κραυγῶν ὀβριζόμενοι κατέφρουγον πρὸς ἐκείνους. Καὶ ὁ Περικλῆς· Καὶ θανάμω γ', ἔφη, ὦ Σωκράτης, ἡ πόλις ὅπως ποτ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκλίνειν. Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οἶμαι, ὁ Σωκράτης, ὥσπερ καὶ ἀθληταῖνες διὰ τὸ πολλὸν ὑπερενεγκεῖν καὶ κρατιστεῦσαι καταρραβήσαντες ὅστερ' ἐξουσίᾳ τῶν ἀντιπάλων, οὕτω καὶ Ἀθηναῖους

τοὶ τὰ κτήματα, τὰ ὅποια θὰ κατέχουν οἱ ἄλλοι, κατ' ἐξοχὴν θὰ τοὺς παρωτρύνωμεν νὰ τὰ ζητοῦν μὲ ἐπιμονήν, ἀποδεικνύοντες εἰς αὐτούς, ὅτι καὶ πατρικά τῶν εἶναι καὶ τοὺς ἀνέχουν· ἐπειδὴ δὲ θέλωμεν τὰ τοὺς κάμωμεν νὰ πρωτεύουν μὲ ἀνδρείαν, πάλιν πρέπει νὰ τοὺς δειχόμεν, ὅτι αὐτὸ ἀνέκθεον τοὺς ἀνέχει, καὶ ὅτι, ἐὰν ἐπιμεληθῶσι τούτου θὰ γίνων οἱ καλλύτεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλλήνας.—Μὲ ποῖον τρόπον λοιπὸν θὰ τοὺς ἐδιδάσκωμεν τοῦτο;—Νομίζω, ὅτι θὰ κατορθώσωμεν τοῦτο ἐὰν ἠθέλωμεν τοὺς ὑπευθυμίζει τοὺς παλαιωτάτους, ὅσους γνωρίζομεν ἐξ ἀκοῆς, προγόνους τῶν, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἔχουν ἀκουστά, ὅτι ὑπῆρξαν ἀρίστοι.—Μήπως ἐννοεῖς τὴν κρίσιν τῶν θεῶν, τὴν ὅποιαν ἔκαμαν ὁ Κέκροψ καὶ οἱ γέροντες σύμβουλοι τοῦ ἑνεκα τῆς ἀρετῆς τῶν;—Τῷ ὄντι αὐτὴν ἐννοῶ καὶ τὴν ἀνατροφὴν μάλιστα τοῦ Ἑρεχθέως καὶ τὴν γέννησιν καὶ τὸν πόλεμον, ὁ ὅποιος ἐγένετο ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ καθ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπῆλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ κάθε γειτονικῆν χώραν, καὶ τὸν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἡρακλείδων κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ ὅλους τοὺς πολέμους, οἱ ὁποῖοι διεσχίσθησαν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θηραῶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκείναι ἀπεδείχθησαν ὅτι ὑπῆρξαν οἱ ἀνδρείοτάτοι ἀπὸ ὅλους τοὺς συγχρόνους τῶν. Ἐὰν δὲ θέλῃς, ἐννοῶ καὶ ὅσα κατόπιν ἔπραξαν οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὄχι πολὺ πρὸ ἡμῶν ἤκμασαν, ἄλλοτε μὲν μόνον τῶν ἀγωνιζόμενων πρὸς τοὺς κυρίους καὶ τῆς Ἀσίας ὅλης καὶ τῆς Ἑβρώπης μέχρι τῆς Μακεδονίας, τοὺς ἔχοντας τὴν μαγαλυτέραν δύναμιν καὶ τὰ περισσώτερα ὀνικά μέσα ἀπὸ τούτο πρὸ αὐτῶν καὶ μέγιστα κατορθώματα διαπραξάντας, ἄλλοτε δὲ νικῶντες μαζὶ μὲ τοὺς Πελοποννησίους καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν· οἱ ὁποῖοι, ὥς γνωστόν, φημιζόνται, ὅτι πολλὸν ὑπερέτρησαν τοὺς συγχρόνους τῶν ἀνθρώπων.—Ἀλήθεια, φημιζόνται, εἶπε.—Δι' αὐτὸ λοιπὸν, ἐνῷ ἔχουν γίνει πολλὰ μεταναστάσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔμειναν διαρκῶς εἰς τὴν ἰδικὴν τῶν χώραν, πολλοὶ δὲ, οἱ ὁποῖοι ἤρξαν διὰ τὸ δίκαιον, ἐνεπιστεῖοντο τὴν κρίσιν εἰς ἐκείνους, πολλοὶ δὲ, οἱ ὁποῖοι προσεβάλλοντο ὑπὸ ἰσχυροτέρων κατέφρουγαν πρὸς ἐκείνους.—Καὶ ὁ Περικλῆς.—Ἀπορῶ βέβαια, εἶπε, ὦ Σωκράτης, διατὶ τέλος πάντων ἡ πόλις ἐκλίνει εἰς τὸ χειρότερον.—Ἐγὼ νομίζω, εἶπε, ὁ Σωκράτης, ὅτι, καθὼς μερικοὶ ἀθλῆται ἐπειδὴ πολλὸν ὑπερέτρησαν καὶ ἡρίστευσαν, παραμελήσαντες πολλὴν τὴν ἀθλητικὴν, ὕστερον τῶν ἀντιπάλων, τοιςαυτοῖς καὶ οἱ Ἀθῆ-

*) Ἀθηνᾶς καὶ Ποσειδῶνος.

- πολὺ διενεργήσαντες ἀμείλιχον ἑαυτῶν καὶ διὰ τοῦτο χεῖρους
 14 γεγονέναι. Νῦν οὖν, ἔφη, τί ἂν ποιοῦντες ἀναλάβοιεν τὴν
 ἀρχαίαν ἀρετὴν; Καὶ ὁ Σωκράτης· Οὐδὲν ἀπόκριον
 δοκεῖ μοι εἶναι, ἀλλ' εἰ μὲν ἐξευρόντες τὰ τῶν προγόνων
 ἐπιτηδεύματα μὴδὲν χεῖρον ἐκείνων ἐπιτηδεύοντες, οὐδὲν ἂν
 χεῖρους ἐκείνων γενέσθωμεν· εἰ δὲ μή, τοὺς γε νῦν πρωτεύον-
 15 τας μιμούμενοι καὶ τοῦτοις τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύοντες, ὁμοίως
 μὲν τοῖς αὐτοῖς χρώμενοι οὐδὲν ἂν χεῖρους ἐκείνων εἶεν,
 εἰ δ' ἐπιμελότερον, καὶ βελτίους. Λέγεις, ἔφη, πόρρω που
 εἶναι τῇ πόλει τὴν καλοκαγαθίαν. Πότε γὰρ οὕτως Ἀθη-
 ναῖοι ὥσπερ Λακεδαιμόνιοι ἢ περσιότους αἰδέονται, οἱ
 ἀπὸ τῶν πατέρων ἀρχοῦνται καταφρονεῖν τῶν γεραιτέρων, ἢ
 16 σωμασκήσουσιν οὕτως, οἱ οὐ μόνον αὐτοὶ εὐεξίας ἀμελοῦ-
 σιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιμελομένων καταγελῶσι; Πότε δὲ οὕτω
 πείσονται τοῖς ἀρχόντι, οἱ καὶ ἀγállονται ἐπὶ τῷ κατα-
 φρονεῖν τῶν ἀρχόντων; Ἡ πότε οὕτως ὁμονοήσουσιν, οἱ
 γε ἀντὶ μὲν τοῦ συνεγγεῖν ἑαυτοῖς τὰ συμφέροντα ἐπηρεά-
 ζουσιν ἀλλήλοις καὶ φθονοῦσιν ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ τοῖς ἄλ-
 17 λοις ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ πάντων ἐν τε ταῖς ἰδίαις συν-
 ὁδοῖς καὶ ταῖς κοιναῖς διαφέρονται καὶ πλείους δίκας
 ἀλλήλοις δικάζονται καὶ προαίρουσιν μᾶλλον οὕτω κερδαί-
 νειν ἀπ' ἀλλήλων ἢ συναμφελόντες αὐτούς, τοῖς δὲ κοινοῖς
 ὥσπερ ἀλλοτρίοις χρώμενοι περὶ τούτων αὐτὰ μάχονται καὶ
 17 ταῖς εἰς τὰ τοιαῦτα δυνάμει μάλιστα χαίρουσιν; Ἐξ ὧν
 πολλὴ μὲν ἀνηρία καὶ κακία τῇ πόλει ἐμφύεται, πολλὴ δὲ
 ἐχθρα καὶ μῖσος ἀλλήλων τοῖς πολῖταις ἐγγίγνεται, δι' ἃ
 ἐγωγε μάλα φοβούμαι ἀεὶ, μή τι μεῖζον ἢ ὅστε φέρειν δύ-
 18 νασθαι κακὸν τῇ πόλει συμβῇ. Μηθαμῶς, ἔφη ὁ Σωκρά-
 τής, ὦ Περικλεῖς, οὕτως ἡγοῦ ἀνηκέστω πονηρίᾳ νοσεῖν
 Ἀθηναίους. Οὐχ ὁρᾷς, ὥς εὐτακτοὶ μὲν εἰσιν ἐν τοῖς ναυ-
 μικοῖς, εὐτάκτως δ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι πείθονται τοῖς
 ἐπιστάταις, οὐδένα δὲ καταδέεσθαι ἐν τοῖς χοροῖς ἐπη-

ναῖοι, ἐπειδὴ πολὺ υπερτέρησαν, παρημέλησαν τὰ καθή-
 κοντά των καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν γίνεαι χεῖροτεροι.— Τώρα
 λοιπόν, εἶπε, τί πράττοντες, ἦθελαν ἀναλάβει τὴν παλαιάν
 των ἀρετὴν; Καὶ ὁ Σωκράτης·—Νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι
 καθόλου πρᾶγμα μυστικόν, ἀλλ' ἂν μὲν, ἐξευρόντες τὰς συν-
 ἡθείας τῶν προγόνων, ἦθελαν τὰς ἐκτελεῖ καθόλου χειρότερα
 ἀπὸ ἐκείνων, οὐδόλως χειρότεροι ἐκείνων θὰ ἐγίνοντο· εἰ δὲ
 μή, μιμούμενοι τοὺλάχιστον ἐκείνους ποῦ πρωτεύουν τώρα
 καὶ πράττοντες τὰ ἴδια μὲ αὐτούς, καθόλου χειρότεροι ἐν
 θὰ ἐγίνοντο ἀπ' ἐκείνων, ἐὰν δὲ ἐπιμελότερον πράττωσι,
 καὶ καλῦτεροι δύνανται νὰ εἶναι. — Διςχυρίζεσθαι λοι-
 πόν, εἶπεν, ὅτι ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν πόλιν μας ἡ τελειότης
 τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς μορφώσεως. Διότι πότε οἱ Ἀθη-
 ναῖοι ὥσῃν τοὺς Λακεδαιμόνιους ἢ τοὺς περσιότους των
 θὰ σεβασθῶν, ἀφοῦ ἀπὸ τοὺς πατέρας των ἀρχίζουσιν νὰ περι-
 φρονοῦν τοὺς γεροντοτέρους, ἢ τόσον θὰ ἀσκηθῶν σωματι-
 κῶς, ἀφοῦ ἔχει μόνον οἱ ἴδιοι παραμυλοῦν τὴν σωματικὴν
 ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ περιγελοῦν ἐκείνους, ποῦ τὴν φροντίζουν;
 Πότε δὲ θὰ πείθονται τόσον εἰς τοὺς ἀρχοντας, ἀφοῦ καὶ
 18 υπερηφανεύονται διότι περιφρονοῦν τοὺς ἀρχοντας, ἢ πότε
 οὕτω θὰ ὁμονοήσουσιν, ἀφοῦ μάλιστα, ἀντὶ μὲν νὰ βοηθοῦν ὁ
 ἕνας τὸν ἄλλον εἰς τὰ συμφερόντά των, βλάπτουν ἀλλήλους
 καὶ φθονοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον περισσότερον παρὰ τοὺς ξέ-
 νους ἀνθρώπους, πρὸ πάντων δὲ καὶ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς συνα-
 θροίσεις καὶ εἰς τὰς δημοσίας διχονογῶμεθον καὶ πλείους
 δίκας ἀναμεταξύ των κἀμουν καὶ προτιμῶμεν μᾶλλον κατ'
 αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ κερδίζουσιν ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, παρὰ
 βοηθοῦντες ἀλλήλους, ἐπειδὴ δὲ τὰ θεωροῦν τὰ κοινὰ ὡς
 ἑνά, μάχονται δι' αὐτά, καὶ χαίρουντ ἀπὸ πάρα πολὺ διὰ τὰς
 δυνάμεις τὰς ὁποίας καταναλλίσκουν εἰς τὰς τοιαύτας ἐριδας;
 Ἐνεκα τούτων ἀπ' ἐνὸς μὲν πολλὴ βλάβη καὶ δυστυχία
 γεννᾶται εἰς τὴν πόλιν, ἀπ' ἑτέρου δὲ πολλὴ ἐχθρα καὶ μί-
 σος μεταξύ τῶν πολιτῶν δημιουργεῖται, διὰ τὰ ὅποια ἐγὼ
 τοὺλάχιστον φοβοῦμαι πάντοτε, μήπως συμβῇ εἰς τὴν πόλιν
 κακὴν δυστυχίαν μεγαλύτερον ἀπὸ ὅσων ἡμπορεῖ νὰ βαστάξῃ;
 — Καθόλου μὴ ἔχῃς τοιαύτην γνώμην, ὦ Περικλεῖ, εἶπεν
 ὁ Σωκράτης, ὅτι βέλγ, οἱ Ἀθηναῖοι πάσῃν ἀπὸ ἀθεράπευ-
 τον κακίαν. Δὲν βλέπεις, ὅτι ἀπ' ἐνὸς μὲν εἶναι εὐπει-
 θεῖς εἰς τὰ ναυτικὰ, ἀπ' ἑτέρου δὲ μ' εὐταξίαν κατὰ τοὺς γυ-
 μνικοὺς ἀγῶνας πειθαρχοῦν εἰς τοὺς ἐπιστάτας, ὑπακούουσιν
 δὲ κατὰ τοὺς χορικοὺς ἀγῶνας εἰς τοὺς διδασκάλους των

- 19) γενοῦσι τοῖς διδασκάλοις ; Τοῦτο γάρ τοι, ἔφη, καὶ θανασιόν ἐστι, τὸ τοὺς μὲν τοιοῦτους πειθαρχεῖν τοῖς ἑφεσιῶσι, τοὺς δὲ ὀπλίτας καὶ τοὺς ἱππεῖς, οἱ δοκοῦσι καλοκαγαθία προ-
 20) κερκίσθαι τῶν πολιτῶν, ἀπειθεσιότατος εἶναι πάντων. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἡ δὲ ἐν ᾿Αρείῳ πάγῳ βουλὴ, ὃ Περι-
 κλεις, οὐκ ἐκ τῶν δεδοκιμασμένων καθίσταται ; Καὶ μάλα, ἔφη. Οἷσθα ὅν τινας, ἔφη, κάλλιον ἢ νομιμώτερον ἢ σε-
 μνότερον ἢ δικαιότερον τὰς τε δίκας δικάζοντας καὶ τὰλλα πάντα πράττοντας ; Οὐ μέμφομαι, ἔφη, τοῖσι. Οὐ τοῖσιν,
 21) ἔφη, δεῖ ἄνθυμειν ὥς οὐκ εὐτάκτων ὄντων ᾿Αθηναίων. Καὶ μὴν ἔν γε τοῖς στρατιωτικοῖς, ἔφη, ἐνθα μάλιστα δεῖ σω-
 φρονεῖν τε καὶ εὐτακτεῖν καὶ πειθαρχεῖν, οὐδενὶ τούτων προσ-
 ἔχουσιν. Ἰσως γάρ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐν τοῖσι οἱ ἥκι-
 στα ἐπιστάμενοι ἄρχουσιν αὐτῶν. Οὐχ ὀφεί, ὅτι κηρα-
 στῶν μὲν καὶ χορευτῶν καὶ δερχηστῶν οὐδὲ εἰς ἐπιχειρεῖ
 ἄρχειν μὴ ἐπιστάμενος, οὐδὲ παλαιστῶν οὐδὲ παγκρατια-
 στῶν ; Ἀλλὰ πάντες οἱ τούτων ἄρχοντες ἔχουσι δεῖξαι ὁπό-
 22)θεν ἔμαθον ταῦτα ἔφ' ὅς ἐφεσιῶσι τῶν δὲ στρατηγῶν οἱ
 22) πλεῖστοι αὐτοσχεδιάζουσιν. Οὐ μέντοι σέ γε τοιοῦτον ἐγὼ
 νομίζω εἶναι, ἀλλ' οἶμαι σε οὐδὲν ἥτιον ἔχειν εἰπεῖν ὁπότε
 στρατηγεῖν ἢ ὁπότε παλαίειν ἤρξω μανθάνειν. Καὶ πολλὰ
 μὲν οἶμαι σε τῶν πατέρων στρατηγημάτων παρελκόμενα
 διασφάζειν, πολλὰ δὲ πανταχόθεν συνηγμένα, ὁπόθεν ὅλον τε
 23) ἦν μαθεῖν τι ὠφέλιμον εἰς στρατείαν. Οἶμαι δέ σε πολλὰ
 μεριμνᾶν, ὅπως μὴ λάθῃς σεαυτὸν ἀγνοῶν τι τῶν εἰς στρα-
 τηγίαν ὠφέλιμων, καὶ ἂν τι τοιοῦτον αἰσθῇ σεαυτὸν μὴ εἰ-
 δότα, ζητεῖν τοὺς ἐπισταμένους ταῦτα, οὔτε δώδωκεν οὔτε χαρῆ-
 των φειδόμενον, ὅπως μάθῃς παρ' αὐτῶν ἢ μὴ ἐπίστασαι καὶ
 24) συνηγορῶς ἀγαθοῦς ἔχῃς. Καὶ ὁ Περικλῆς· Οὐ λανθάνεις με,
 ὦ Σώκρατες, ἔφη, ἐτι οὐδ' οἴομένός με τούτων ἐπιμελεῖσθαι
 ταῦτα λέγεις, ἀλλ' ἐγγειῶν με διδάσκειν, ὅτι τὸν μέλλοντα

καθόλου χειρότερα ἀπὸ ἄλλους ὁποιοιδήποτε ; — Αὐτὸ ἀκριβὲς εἶναι παράδοξον, εἶπε, δηλ. οἱ μὲν τοιοῦτοι νὰ πει-
 θαρχοῦν εἰς τοὺς προϊσταμένους τιν, οἱ δὲ ὀπλῖται καὶ οἱ
 ἱππεῖς, οἱ ὅποιοι νομίζονται, ὅτι ἐξελέγησαν μέσα ἀπὸ τοὺς
 ἄλλους πολίτας διὰ τὴν τελείαν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν των
 μόρφωσιν, νὰ εἶναι ἀπειθέτεροι ἀπὸ ἄλλους. Καὶ ὁ Σω-
 κράτης εἶπεν·—Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ Πε-
 ρικλῆς, δὲν καταρτίζεται ἀπὸ τῶν δοκιμασμένων ὡς ἀνε-
 πιλήκων ; — Καὶ πολλὸ βέβαια, εἶπε. — Γνωρίζεις λοι-
 πὸν ἄλλους τινάς, οἱ ὅποιοι καὶ καλύτερα καὶ νομιμώ-
 τερα καὶ ἀξιοπρεπέστερα καὶ δικαιότερα καὶ τὰς δίκας
 νὰ δικάζουσιν καὶ τὰ ἄλλα των καθήκοντα νὰ ἐκτελοῦν ; —
 Δὲν τοὺς κατηγορῶ, εἶπεν, αὐτούς. — Δὲν πρέπει λοιπόν,
 εἶπε, νὰ ἀποθαρρύνεσαι, ὅτι δὲν εἶναι εὐπειθεῖς εἰς τὴν τά-
 ξιν οἱ Ἀθηναῖοι. Καὶ ἔμως εἰς τὰ στρατιωτικά, εἶπεν,
 ὅπου πρὸ πάντων πρέπει νὰ εἶναι καὶ φρόνιμοι καὶ νὰ εἶναι
 τακτικοὶ καὶ νὰ πειθαρχοῦν, εἰς τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν δίδουν
 σημασίαν. — Ἰσως διότι, εἶπεν ὁ Σωκράτης, εἰς αὐτὰ τοὺς
 διοικοῦν ἐκείνοι ποὺ καθόλου δὲν τὰ ἤξευρον. Δὲν βλέ-
 πεις, ὅτι ἀπὸ τοὺς κιθαριστὰς μὲν καὶ τοὺς χορευτὰς¹ καὶ
 τοὺς ὄρχηστὰς κανεὶς δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ διευθύνῃ, ἂν δὲν γνω-
 ρίζῃ, οὐδὲ ἀπὸ τῶν παλαιστὰς οὐδὲ ἀπὸ τοὺς παγκρατια-
 στὰς² ; Ἀλλὰ ἔλοι οἱ διευθύνοντες αὐτὰ ἡμποροῦν νὰ ἀπο-
 δεῖξουν ἀπὸ ποῦ ἔμαθον αὐτά, εἰς τὰ ὅποια προϊστάται· ἐκ
 δὲ τῶν στρατηγῶν οἱ περισσότεροι αὐτοσχεδιάζουν. Ἐπεὶ
 ἔμως τοὐλάχιστον ἐγὼ δὲν ἐν νομίζω τοιοῦτον, ἀλλὰ φρονῶ,
 ὅτι ἡμπορεῖς νὰ εἰπῇς πότε ἕκαμες ἀρχὴν νὰ μακθάνῃς νὰ
 στρατηγῇς ἢ νὰ παλαίῃς. Καὶ ἀπ' ἐνός μὲν νομίζω, ὅτι σὺ,
 παραλαβὼν πολλὰ ἀπὸ τὰ πατρικά σου στρατηγήματα τὰ
 διασφάζεις, ἀπ' ἑτέρου δὲ πολλὰ ἀπὸ παντὸς ἔχεις συνάξει,
 ἀπὸ ὅπου ἦτο δυνατόν νὰ μάθῃς τίποτε ὠφέλιμον διὰ τὴν
 στρατηγίαν. Νομίζω δέ, ὅτι σὺ πολὺ φροντίζεις, νὰ μὴ
 σοῦ διαφύγῃ τίποτε καὶ δὲν τὸ μάθῃς ἀπὸ ὅσα ὠφελούν εἰς
 τὴν στρατηγίαν, καὶ ἂν ἀντιληφθῇς, ὅτι δὲν γνωρίζεις κάτι,
 τὸ ζητεῖς νὰ τὸ μάθῃς παρ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τὰ ἤξευρον
 χωρὶς νὰ λυπᾶσαι οὔτε θῶρα οὔτε εὐεργεσίας, διὰ τὰ μά-
 θῃς ἀπ' αὐτοὺς ὅσα δὲν γνωρίζεις καὶ διὰ τὰ ἔχῃς καλοὺς
 βοηθοὺς. Καὶ ὁ Περικλῆς. Δὲν μοῦ διαφεύγει, εἶπεν, ὁ
 Σωκράτης ὅτι τὰ λέγεις αὐτὰ ἐχὶ δίδῃ νομίζεις, ὅτι ἐγὼ ἐπι-
 ζητῶ τὴν στρατηγίαν ἀλλ' εἰπεῖδῃ ἐπιθυμεῖς νὰ μὲ διδάξῃς, ὅτι

¹) Τραγουδιστὰς χορικῶν ᾠμάτων.

²) Ἀγωνιστὰς τῆς πάλης καὶ τῆς πυγμῆς μαζί.

στρατηγέειν τούτων πάντων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, Ὁμολογῶ
 25 μέντοι γὰρ σοι ταῦτα. Τοῦτο δ', ἔφη, ὦ Περικλείς, κατα-
 νενόηκας, ὅτι πρόκειται τῆς χώρας ἡμῶν ὄρη μεγάλα, κα-
 θήκοντα ἐπὶ τὴν Βοιωτίαν, δι' ὧν εἰς τὴν χώραν εἰσοδοί
 26 σιναί τε καὶ προσάντειες εἰσὶ, καὶ ὅτι μέση διέζωσται ὄρε-
 σιν ἐρυμνοῖς; Καὶ μάλα, ἔφη. Τί δέ; ἐκεῖνο ἀκήκοας, ὅτι
 Μυσοὶ καὶ Πισίδαι ἐν τῇ βασιλείᾳς χώρα κατέχοντες ἐρυ-
 μνὰ πᾶν χωρὶα καὶ κοφῶς ὀπλισμένοι δύνανται πολλὰ
 27 ζῆν ἐλεύθεροι; Καὶ τοῦτό γ', ἔφη, ἀκούω. Ἀθηναίους δ'
 οὐκ ἂν οὔτε, ἔφη, μέχρι τῆς ἐλαφροῦς ἡλικίας ὀπλισμένους
 κουφοτέρους ὄντας καὶ τὰ προκείμενα τῆς χώρας ὄρη κατέ-
 χοντας βλαβεροὺς μὲν τοῖς πολέμοις εἶναι, μεγάλην δὲ
 28 σοῖμα εἶναι. Εἰ τοίνυν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀρεσκοί σοι αὐτά,
 ἐπιχειρεῖ αὐτοῖς, ὡς ἄριστοι; ὅ τι μὲν γὰρ ἂν τούτων κατα-
 πράξης, καὶ σοὶ καλὸν ἔσται καὶ τῇ πόλει ἀγαθόν; ἔαν δέ
 τι αὐτῶν ἀδυνατῇς, οὔτε τὴν πόλιν βλάψεις οὔτε σουτὸν κα-
 ταισχυνεῖς.

VI. Γλαῦκωνα δὲ τὸν Ἀρίστανος, δι' ἐπεχειρεῖ δημηγορεῖν,
 ἐπιθυμῶν προστατεύειν τῆς πόλεως οὐδέπω εἰκοσιν ἔτη γε-
 γονώς, τῶν ἄλλων οἰκείων τε καὶ φίλων οὐδεὶς ἐδύνατο
 παῦσαι ἐλκόμενόν τε ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ καταγέλαστον
 ὄντα. Σωκράτης δέ, εὖνους ὢν αὐτῷ διὰ τε Χαρμίδην τὸν
 2 Γλαῦκωνος καὶ διὰ Πλάτωνα, μόνος ἔπαινεσεν. Ἐντυχὼν
 γὰρ αὐτῷ πρῶτον μὲν εἰς τὸ ἐδεῖλξαι ἀκούειν τοιάδε λέ-
 ξας κατέσχευε. Ὡς Γλαῦκων, ἔφη, προστατεύειν ἡμῖν διανε-
 νόησαι τῆς πόλεως; Ἐγώ γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες. Νῆ Δί',

εκείνος, ποῦ πρόκειται νὰ γίνῃ στρατηγός, πρέπει νὰ φρον-
 τίσῃ δι' ὅλ' αὐτά. Ἐν τούτοις ἑμῶς καὶ ἐγὼ συμφωνῶ μαζί
 σου.—Τὸ ἐξῆς δέ, εἶπεν, ὦ Περικλή, τὸ ἔχεις κατανοήσει,
 ὅτι ὑπάρχουν πρὸ τῆς χώρας ἡμῶν ὄρη μεγάλα, τὰ ὅποια
 φθάνουν μέχρι τῆς Βοιωτίας, διὰ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν εἰσο-
 δοί στεναὶ καὶ κατηφορικαὶ εἰς τὴν χώραν μας, καὶ ὅτι
 εἰς τὸ μέσον τῆς ἡ χώρας μας ἔχει ζώνην ἀπὸ ὄρη ὀχυρά;—
 Καὶ πολλὰ μάλιστα, εἶπε.—Τί δέ, ἔχεις ἀκουσά ὅτι οἱ Μυ-
 σοὶ καὶ οἱ Πισίδαι, ἐπειδὴ εἰς τὴν χώραν τοῦ βασιλείως
 τῶν Περσῶν κατέχουν τόπους πολλοὺς ὀχυροὺς καὶ εἶναι ἐλα-
 φρὰ ὀπλισμένοι, ἡμποροῦν ἀπ' ἐνὸς μὲν κάμνοντες ἐπιδρο-
 μὰς εἰς τὴν χώραν τοῦ βασιλείως καὶ τὴν κακοποιοῦν, ἀπ' ἐτέ-
 ρου δὲ νὰ ζῶν ἐλεύθεροι;—Καὶ αὐτὰ βέβαια τὸ ἔχω ἀκου-
 σά εἶπε.—Δὲν φρονεῖς δέ, ὅτι, ἔαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόςφω εἶ-
 ναι νέοι ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ ὅπλα ἐλαφρότερα καὶ κατεῖχον
 τὰ πρὸ τῆς χώρας μας κείμενα ὄρη, θὰ ἦσαν ἀπ' ἐνὸς μὲν
 ἐπιελαθεῖς εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἀπ' ἐτέρου δὲ θὰ εἶχαν δημι-
 ουργήσει διὰ τοὺς πόλιτας τῆς χώρας μας μέγα προπύργιον;
 Καὶ ὁ Περικλῆς.—Ὅλα αὐτὰ νομίζω, εἶπεν, ὦ Σωκράτη,
 ὅτι εἶναι χρήσιμα.—Ἐὰν λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, σοῦ
 ἀρέσουν αὐτά, ἄρχισε νὰ τὰ κάμνῃς, ὅ ἀριστοι διότι ἐτιζή-
 ποτε ἀπ' αὐτὰ ἠθελες κατορθῶσαι, καὶ διὰ σέ θὰ εἶναι τι-
 μητικὸν καὶ διὰ τὴν πόλιν ὠφέλιμον; ἔαν δὲ δὲν δυνηθῇς
 νὰ κατορθώσῃς τι ἀπ' αὐτά, οὔτε τὴν πόλιν θὰ βλάψῃς οὔτε
 τὸν ἐαυτὸν σου θὰ κατασχύνῃς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI.

Τὸν Γλαῦκωνα δὲ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρίστανος, ὅτε ἤρχισε
 ν' ἀγορεύῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἐπειδὴ ἐπεθύμει
 νὰ γίνῃ ἄρχων τῆς πόλεως, ἐνῷ ἀκόμη δὲν ἦτο εἰκοσιν
 ἔτων, κανεὶς δὲν ἡμποροῦσεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς καὶ
 φίλους νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, ἂν καὶ τὸν κατέβαζαν ἀπὸ τὸ βῆμα
 διὰ τῆς βίας καὶ ἦτο καταγέλαστος; ὁ δὲ Σωκράτης, ἐπειδὴ
 τὸν ἠγάπα, ἕνεκα τοῦ Χαρμίδου, υἱοῦ τοῦ Γλαῦκωνος, καὶ
 τοῦ Πλάτωνος, μόνος τοῦ τὸν ἀπέτρεψε. Συναντήσας δη-
 λαδῇ αὐτὸν κατὰ τύχην, πρῶτον μὲν μὴ σκοποῦν θὰ θέλει
 νὰ τὸν ἀκούσῃ, μὲ τοιούτους λόγους τὸν ἐσταμάτησεν.—Ὡ
 Γλαῦκων, εἶπεν, ἔχεις διανοηθῇ νὰ μὰς γίνῃς ἄρχων τῆς
 πόλεως;—Μάλιστα, εἶπεν, ὦ Σωκράτη.—Διότι μὰ τὸν Δία

ἔφη, καλὸν γάρ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἐν ἀνθρώποις. Διή-
 λον γὰρ οἱ, ἂν τοῦτο διαπραξήν, δυνατὸς μὲν ἔσει αὐτὸς
 τυγχάνειν διου ἂν ἐπιθυμῆς, ἱκανὸς δὲ τοὺς φίλους ὠφε-
 λείν, ἑπαρεῖς δὲ τὸν πατρῷον οἶκον, ἀδελφείας δὲ τὴν πα-
 τριῖδα, ὀνομαστός δ' ἔσει πρῶτον μὲν ἐν τῇ πόλει, ἔπειτα ἐν
 τῇ Ἑλλάδι, ἴσως δ' ὥσπερ Θεμιστοκλῆς, καὶ ἐν τοῖς βαρ-
 3 βάροις· οἶπου δ' ἂν ᾖς, πανταχοῦ περιβλεπτός ἔσει. Ταῦτ'
 οὖν ἀκούων ὁ Γλαῦκων ἐυεγαλύνετο καὶ ἡδέως παρέμενε.
 Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Σωκράτης· Οὐκοῦν, ἔφη, τοῦτο μὲν, ὦ
 Γλαῦκων, δῆλον, οἱ, εἴπερ τιμᾶσαι βούλει, ὠφελιτέα σοι
 ἢ πόλις ἔστί· Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πρὸς θεῶν, ἔφη, μὴ τοί-
 νυν ἀποκρύψῃ, ἀλλ' εἰπον ἡμῖν ἐκ τίνος ἄρξει τὴν πόλιν
 4 εὐεργετήν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Γλαῦκων διεοικώκησεν, ὥς ἂν τότε
 σκοπῶν δόθῃεν ἄρχοιτο· Ἀδ', ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥσπερ
 φίλου οἶκον εἰ ἀδελῆσαι βούλοιο, πλουσιώτερον αὐτὸν ἐπι-
 χειροίης ἂν ποιῇν, οὔτω καὶ τὴν πόλιν πειράσει πλουσιω-
 5 τέραν ποιῆσαι· Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν πλουσιωτέρα
 γ' ἂν εἴη προσόδων αὐτῇ πλειόνων γενομένων· Εἰκὸς γοῦν,
 ἔφη. Δέξον δὴ, ἔφη, ἐκ τίνων νῦν αἱ πρόσοδοι τῇ πόλει
 καὶ πόσαι τινές εἰσι· Διήλόν γὰρ οἱ ἔσκεναι, ἴνα, εἰ μὲν
 τινες αὐτῶν ἐνδῶς ἔχουσιν, ἐκκληρώσῃς, εἰ δὲ παραλεί-
 6 νονται, πρόσπορις. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γλαῦκων, ταῦτά
 γ' οὐκ ἐπέσκεμμαι. Ἀλλ' εἰ τοῦτο, ἔφη, παρέλιπες, τίς γ' ἐ-
 δαπάνας τῆς πόλεως ἡμῖν εἰπέ· δῆλον γὰρ οἱ καὶ τούτων
 τὰς περιττάς ἄραιεν διανοεῖ. Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδὲ
 πρὸς ταῦτα πω ἐσχόλασα. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν πλουσιωτέ-
 ραν τὴν πόλιν ποιῆν ἀναβαλλομένη· πῶς γὰρ οἷόν τε μὴ
 εἰδὸτα γε τὰ ἀναλώματα καὶ τὰς προσόδους ἐπιμεληθῆναι
 7 τούτων· Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Γλαῦκων, δυνατόν ἐστι
 καὶ ἀπὸ πολεμίων τὴν πόλιν πλουτίζειν. Νῆ Δία σφόδρα
 γ', ἔφη ὁ Σωκράτης, ἂν τις αὐτὸν κρείττων ᾗ· ἦτις δὲ
 8 ὦν καὶ τὰ δυνά προσαποβάλοι ἂν. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Οὐ-

εἶπεν, εἶναι τιμητικὸν πρᾶγμα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο
 ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα. Διότι εἶναι φανερόν, οἱ, ἂν τὸ κατορ-
 θῶσις αὐτό, θὰ ἡμιπορέσῃς, ἀρ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐπιτυγχάνῃς
 ὅ,τι ἡβελος ἐπιθυμῇ, ἀρ' ἑτέρου δὲ θὰ εἰσαι ἱκανὸς νὰ ὠφε-
 λῇς τοὺς φίλους, θὰ τιμήσῃς δὲ τὸν πατρικὸν σου οἶκον, θὰ
 μεγαλώσῃς δὲ τὴν πατριῖδα, θὰ γίνης δὲ ὀνομαστός κατὰ
 πρῶτον μὲν εἰς τὴν πόλιν, ἔπειτα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἴσως δὲ,
 καθὼς ὁ Θεμιστοκλῆς, καὶ εἰς τοὺς βαρβάρους· οἶπου δὲ καὶ
 ἂν εἰσαι, παντοῦ θὰ εἰσαι δακτυλοδεικτούμενος. Αὐτὰ λοι-
 πὸν ἀκούων ὁ Γλαῦκων ὑπερφανέυετο καὶ εὐχαρίστως πα-
 ρέμενεν. Ὑστερον δὲ ἀπ' αὐτὰ ὁ Σωκράτης·—Λοιπὸν, εἴ-
 πειν, ὦ Γλαῦκων, εἶναι φανερόν, οἱ, ἂν θέλῃς νὰ τιμᾶσαι,
 πρέπει νὰ ὠφελῇθῃ ἡ πόλις ἀπὸ σέ.—Πολὺ μάλιστα, εἶπεν.
 —Εἰς τὸ ὄνομα τῶν θεῶν, εἶπε, μὴ μᾶς ἀποκρύψῃς λοιπὸν τὴν
 γνώμην σου, ἀλλ' εἰπέ μας, ἀπὸ τί θ' ἀρχίσῃς νὰ εὐεργετῇς
 τὴν πόλιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Γλαῦκων ἐπὶ μακρὸν ἐσιώπησεν,
 ὥς ἂν τότε ἐσκέπτετο ἀπὸ ποῦ θὰ ἔκαμνεν ἀρχήν·—Ἀρά
 γε, εἶπεν ὁ Σωκράτης, καθὼς ἡβελος ν' ἀδελφίης τὴν περιου-
 σίαν φίλου σου, θὰ ἐπιχειροῦσες νὰ τὸν κάμῃς πλουσιώτε-
 ρον, τοιοῦτοτρώπως θὰ προσπαθήσῃς νὰ κάμῃς καὶ τὴν πόλιν
 πλουσιώτεραν·—Βεβαίωτατα, εἶπε.—Λοιπὸν θὰ ἐγίνετο
 πλουσιωτέρα, ἂν ἐγίνοντο αἱ πρόσοδοι τῆς περισσότεραι·
 —Λογικὸν τῷ ὄντι, εἶπεν.—Εἰπέ λοιπὸν, εἶπεν, ἀπὸ ποῦ
 προέρχονται τῶρα αἱ πρόσοδοι εἰς τὴν πόλιν, καὶ πόσαι πε-
 ρίπου εἶναι· Διότι εἶναι φανερόν, οἱ, ἔχεις σκεφθῇ, ἴνα,
 ἂν μὲν μερικαὶ ἀπ' αὐτὰς εἶναι ἀνεπαρκεῖς νὰ τὰς συμπλη-
 ρώσῃς, ἂν δὲ παραλείπονται κατὰ τὴν εἰσπραξίν, νὰ τὰς
 εἰσπράξῃς.—Ἀλλὰ, μὰ τὸν Δία, εἶπεν ὁ Γλαῦκων, αὐτὰ τοῦ-
 λάχιστον δὲν τὰ ἔχω σκεφθῇ.—Ἀλλ' ἔάν, εἶπε, τὸ παρέ-
 λειψῇς αὐτό, εἰπέ μας τοῦλάχιστον ποῖαι αἱ δαπάναι τῆς
 πόλεως· διότι εἶναι φανερόν, οἱ, καὶ ἀπ' αὐτὰς διανοεῖσαι
 ν' ἀφαιρέσῃς τὰς περιττάς.—Ἀλλὰ, μὰ τὴν ἀληθειαν, εἶπεν
 οὔτε μὲ αὐτὰ ἕως τῶρα ἠσχολήθην.—Λοιπὸν, εἶπε, τὸ νὰ κά-
 μῃς πλουσιώτεραν τὴν πόλιν θὰ τὸ ἀναβάλωμεν· διότι πῶς
 εἶναι δυνατόν, ἂν δὲν γνωρίζῃς βέβαια τὰς δαπάνας καὶ
 τὰς προσόδους, νὰ φροντίσῃς δι' αὐτά·—Ἀλλ', ὦ Σωκράτη,
 εἶπεν ὁ Γλαῦκων, εἶναι δυνατόν νὰ πλουτίῃ κανεὶς τὴν πό-
 λιν καὶ ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν ἐχθρῶν.—Μὰ τὸν Δία, πολὺ
 δυνατόν εἶναι, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὅταν κανεὶς εἶναι ἱσχυρό-
 τερος ἀπ' αὐτοῦς, ἂν δὲ εἶναι ἀδυνατώτερος, καὶ τὰ ὑπάρ-
 χοντα πλοῦτη τοῦ ἡμπορεῖ νὰ τὰ χάσῃ.—Ἀληθῆ λέγεις,

κοῦν, ἔφη, τὸν γε βουλευσόμενον, πρὸς οὐσιναις δεῖ πολεμεῖν, τὴν τε τῆς πόλεως δύναμιν καὶ τὴν τῶν ἐναντίων εἰδέναι δεῖ, ἔνα, ἐὰν μὲν ἡ τῆς πόλεως κρείττων ᾖ, συμβουλεύῃ ἐπιχειρεῖν τῷ πολέμῳ, ἐὰν δὲ ἦττων τῶν ἐναντίων, 9 εὐλαβεῖσθαι πείθῃ. Ὁρθῶς λέγεις, ἔφη. Πρῶτον μὲν τοῦτον, ἔφη, λέξον ἡμῖν τῆς πόλεως τὴν τε περικὴν καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, εἰτα τὴν τῶν ἐναντίων. Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἂν ἔχοιμί σοι οὕτω γε ἀπὸ στόματος εἰπεῖν. Ἀλλ' εἰ γέγραπται σοι, ἔνεγκε, ἔφη· πάντῃ γὰρ ἡδέως ἂν τοῦτο ἀκούσαιμι. Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδὲ γέγραπται 10 μοί πο. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ περὶ πολέμου συμβουλευεῖν τὴν γε πρώτην ἐπισχίσσομεν· ἴσως γὰρ καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν ἄρτι ἀρχόμενος τῆς προστατείας οὕτω ἐξήτακας. Ἀλλὰ τοι περὶ γε φυλακῆς τῆς χώρας οἷδ'· οὐ γὰρ ἡδὴ σοι μεμλήκει καὶ οἶσθα ὅπως τε φυλακαὶ ἐπίκαιροί εἰσι καὶ ὁπόσοι μὴ, καὶ ὁπόσοι τε φρουροὶ ἱκανοὶ εἰσι καὶ ὁπόσοι μὴ εἰσι· καὶ τὰς μὲν ἐπικαίρους φυλακὰς συμβουλευεῖς μείζονας ποιεῖν, 11 τὰς δὲ περὶ τὰς ἀφαιρεῖν. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Γλαῦκων, ἀπάσας μὲν οὐν ἔγωγε, ἔνεκά γε τὸν οὐτως αὐτὰς φυλάττεσθαι ὥστε κλέπτεσθαι τὰ ἐκ τῆς χώρας. Ἐὰν δὲ τις ἀφῇ γ', ἔφη, τὰς φυλακὰς, οὐκ οἶει καὶ ἀρπάξαι ἐξουσίαν εἶσθαι τῷ βουλομένῳ; Ἀτά, ἔφη, πότερον εἰδὼν αὐτὸς ἐξήτακας τοῦτο, ἢ πῶς οἶσθα οὐ κακῶς φυλάττονται; Εἰκάζω, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ περὶ τοῦτον, ὅταν μηχανὴ εἰκάζωμεν, ἀλλ' ἡδὴ εἰδῶμεν, τότε συμβουλευσομεν; Ἰσως, ἔφη ὁ 12 Γλαῦκων, βέλτιον. Εἰς γε μὴν, ἔφη, τάχα γένοιτο οἷδ'· οὐ γὰρ ἀφίξει, ὥστ' ἔχειν εἰπεῖν διότι νῦν ἐλάττω ἢ πρόσθεν προσέρχεται αὐτόθεν. Οὐ γὰρ οὐν ἐλήλυθα, ἔφη. Καὶ γὰρ νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, λέγεται βαρὺ τὸ χωρίον εἶναι, ὥστε, ὅταν περὶ τούτου δὴ συμβουλευεῖν, αὐτὴ σοι ἡ πρό- 13 φασις ἀρκέσει. Σκόπτοιμαι, ἔφη ὁ Γλαῦκων. Ἀλλ' ἐκείνου

εἶπε.—Λοιπόν, εἶπεν, ἐκεῖνος βέβαια, ποῦ θὰ σκαφθῇ, πρὸς ποίους πρέπει νὰ πολεμῇ, πρέπει καὶ τῆς πόλεως τὴν δύναμιν καὶ τῶν ἐχθρῶν νὰ γνωρίξῃ, ἔνα, ἐὰν μὲν ἡ δύναμις τῆς πόλεως εἶναι ἀνωτέρα, συμβουλεύῃ τὸν δῆμον νὰ ἐπιχειρῇ τὸν πόλεμον, ἐὰν δὲ κατωτέρα τῆς δυναμείας τῶν ἐχθρῶν, νὰ πείθῃ αὐτὸν νὰ φυλάγεται.—Σωστά ὁμιλεῖς, εἶπε.—Κατὰ πρῶτον μὲν λοιπόν, εἶπεν, εἰπέ μας καὶ τὴν περικὴν καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῆς πόλεως, ἔπειτα δὲ τῶν ἀντιπάλων.—Ἀλλὰ μὰ τὸν Δία, εἶπε, δὲν θὰ ἡμποροῦσα βέβαια εἶσαι ἐκ τοῦ προχείρου νὰ σοῦ τὰ εἴπω.—Ἀλλ' ἐὰν τὰ ἔχγς γραμμένα, εἶπε, φέρε τα, διότι πολὺ εὐχαρίστως θὰ τὰ ἴκωα.—Ἀλλὰ μὰ τὸν Δία, οὔτε τὰ ἔχω γράφει ἔως τώρα εἶπε.—Λοιπόν, εἶπε, δὲν θὰ ἐπιχειρήσωμεν τοῦλάχιστον κατ' ἀρχὰς καὶ περὶ τοῦ πολέμου νὰ συμβουλευόμεν τὸν δῆμον; διότι ἴσως ἔνεκα τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν τῶν ζητημάτων, ἐπειδὴ μόλις ἤρχισες νὰ ζητῇς τὴν ἀρχήν, δὲν τὰ ἔχεις ἐξετάσει ἀκόμη. Ἀλλὰ βέβαια διὰ τὴν φύλαξιν τοῦλάχιστον τῆς χώρας, ἡθεύρω, οὐ γὰρ ἔχεις πλέον ἐξετάσει καὶ ἡθεύρεις καὶ πόσαι φρουραὶ εἶναι εἰς κατὰλληλα σημεία καὶ πόσαι δχι, καὶ πόσοι φρουροὶ εἶναι ἀρκετοὶ καὶ πόσοι δὲν εἶναι· καὶ τὰς μὲν φρουράς, ποῦ εἶναι εἰς τὰ κατὰλληλα σημεία, θὰ συμβουλεύσῃς νὰ τὰς αὐξήσῃς, τὰς δὲ περὶ τὰς νὰ τὰς ἀφαιρέσῃς.—Μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ἐγὼ τοῦλάχιστον θὰ συμβουλεύσω ὅλας νὰ τὰς ἀφαιρέσῃς, διότι τόσον ἀμελῶς ἐκτελεῖται ἡ φύλαξις τῶν, ὥστε κλέπονται ἀπὸ τὴν χώραν τὰ πράγματά της.—Ἐὰν δὲ κανεὶς τὰς ἀφαιρέσῃ, εἶπε, τὰς φρουράς, δὲν φρονεῖς, οὐ γὰρ προκύψῃ ἀσυνδοσία εἰς ὅποιον θέλει νὰ ἀρπάξῃ; Λοιπόν, εἶπε, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει; μόνος σου μεταθᾶς ἐπὶ τόπου τὸ ἔχεις ἐξετάσει αὐτὸ τὸ ζήτημα; ἢ πῶς ἄλλως ἡθεύρεις, οὐ κακῶς γίνεται ἡ φύλαξις τῶν συνόρων; Τὸ συμπεραίνω, εἶπε.—Λοιπόν, εἶπε, καὶ δι' αὐτὰ τὰ πράγματα, δχι ἀπὸ ἀπλῆν εἰκασίαν, ἀλλ' ὅταν πλέον τὰ ἡθεύρωμεν καλὰ, τότε θὰ συμβουλευώμεν;—Ἰσως, εἶπεν ὁ Γλαῦκων, εἶναι προτιμότερον τοῦτο.—Εἰς τὰ μεταλλεῖα προσέτι τοῦ ἀργύρου ἐν Λαυρεῖῳ ἡθεύρω, οὐ γὰρ εἶναι μεταθῆ, ὥστε νὰ ἡμπορῇ νὰ εἰπῇς, διατί τώρα ὀλιγώτερα ἀπὸ πρῶτα εἰσοδήματα προέρχονται ἀπ' ἐκεῖ.—Δὲν ἔχω ὑπάγει βέβαια, εἶπε.—Διότι προσέτι, μὰ τὸν Δία, εἶναι νοσηρὸς ὁ τόπος, ὥστε ὅταν παρῶσι ἀνάγκη νὰ συμβουλευῇς δι' αὐτὸ, αὐτὴ ἡ πρόφασις θὰ σοῦ εἶναι ἀρκετὴ.—Μὲ κοροϊδεύεις, εἶπεν ὁ Γλαῦκων.—

γέ τοι, ἔφη, οἷδ' ὅτι οὐκ ἡμέλεικας, ἀλλ' ἔσκεναι, πόσον χρόνον ἱκανός ἐστιν ὁ ἐκ τῆς χώρας γινόμενος σίτος διατρέφειν τὴν πόλιν, καὶ πόσου εἰς τὸν ἑνιαυτὸν προσδέεται, ἵνα μὴ τοῦτό γε λάθῃ σέ ποτε ἡ πόλις ἐνδεὴς γενομένη, ἀλλ'· εἰδὼς ἔχῃς ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων συμβουλευόμεν τῇ πόλει βοηθεῖν τε καὶ σφῆζειν αὐτήν. Λέγεις, ἔφη ὁ Γλαῦκων, παμμέγεθες πρᾶγμα, εἴ γε καὶ τῶν τοιούτων ἐπιμελεῖσθαι 14 δεήσει. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδ' ἂν τὸν ἑαυτοῦ ποτε οἶκον καλῶς τις οἰκήσειεν, εἰ μὴ πάντα μὲν εἴσεται ὧν προσδέεται, πάντων δὲ ἐπιμελούμενος ἐκπληρώσει. Ἀλλ' ἐπεὶ ἡ μὲν πόλις ἐκ πολλάνων ἢ μυρίων οἰκῶν συνίστηκε, χαλεπὸν δ' ἐστὶν ἅμα τοσοῦτον οἶκον ἐπιμελεῖσθαι, πῶς οὐχ ἕνα τὸν τοῦ θεοῦ πρῶτον ἐπειράδῃ; αὐξήσαι; Δέεται δέ. Κἂν μὲν τοῦτον δύνῃ, καὶ πλείοσιν ἐπιχειρήσεις· ἕνα δὲ μὴ δυνάμενος ὠφελῆσαι πῶς ἂν πολλούς γε 15 δυνηθείης; Ὡσπερ, εἴ τις ἐν τάλαντον μὴ δύναται φέρειν, πῶς οὐ φανερόν ἐστι πλείω γε φέρειν οὐδ' ἐπιχειρητέον 16 αὐτῷ; Ἀλλ' ἔγωγ', ἔφη ὁ Γλαῦκων, ὠφελοῖται ἂν τὸν τοῦ θεοῦ οἶκον, εἴ μοι ἐθέλοι πείθεσθαι. Εἰτα, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸν θεῖον οὐ δυνάμενος πείθειν, Ἀθηναίους πάντας μετὰ τοῦ θεοῦ νομίζεις δυνήσασθαι ποιῆσαι πείθεσθαι 17 σοι; Φυλάττου, ἔφη, ὁ Γλαῦκων, ὅπως μὴ τοῦ εὐδοξεῖν ἐπιθυμῶν εἰς τούναντιον ἔλθῃς. Ἡ οὐχ ὀρᾷ, ὥς σφαλερόν ἐστι τό, ἃ μὴ οἶδέ τις, ταῦτα ἡ λέγειν ἢ πράττειν; Ἐνθυμούδ' ἐκ τῶν ἄλλων, ὅσους οἶσθα τοιούτους, οἳ φαίνονται καὶ λέγοντες ἃ μὴ ἴσασι καὶ πράττοντες, πότερὰ σοι δοκοῦσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίνου μάλλον ἢ ὠγόνου τυγχάνειν καὶ πότερον θαυμάζεσθαι μάλλον ἢ καταφρονεῖσθαι 17 ἐνθυμούδ' δὲ καὶ τῶν ἐλδόνων ὅ τι λέγουσι καὶ ὅ τι ποιοῦσι· καί, ὥς ἐγὼ νομίζω, εὐρήσεις ἐν πᾶσιν ἔργοις τοὺς μὲν εὐδοκίμουσινάς τε καὶ θαυμαζομένους ἐκ τῶν μάλιστα ἐπι-

Ἀλλὰ τὸ ἐξῆς βέβαια, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἤξεύρω, ὅτι δὲν τὸ ἔχεις παραμελήσει, ἀλλὰ τὸ ἔχεις ἐξετάσει, διὰ πόσον καιρὸν εἶναι ἀρκετὸς ὁ ἀπὸ τὴν χώραν μας παραγόμενος σίτος νὰ διατρέφῃ τὴν πόλιν καὶ πόσος σίτος χρειάζεται δι' ἐν ἔτος, διὰ νὰ μὴ τὸν στερηθῇ ἡ πόλις ἀπὸ τὴν ἀπρονοήσιαν σου ποτέ, ἀλλὰ γνωρίζω τὸ ζήτημα νὰ ἡμπορῇς, συμβουλεύω περὶ τῶν τροφίμων καὶ νὰ βοηθῇς τὴν πόλιν καὶ νὰ τὴν σφῆζῃς.— Αὐτὸ ποῦ λέγεις, εἶπεν ὁ Γλαῦκων, εἶναι δύσκολώτατον πρᾶγμα, ἐὰν βέβαια θὰ εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ φροντίζω καὶ δι' αὐτά.— Ἀλλ' ὅμως, εἶπεν ὁ Σωκράτης, οὔτε τὸ ἱδικόν του σπίτι θὰ ἡμπορούσε κανεὶς καλῶς νὰ διοικήσῃ, ἐὰν ἄφ' ἐνὸς μὲν δὲν τὰ γνωρίζῃ ὅλα ὅσα τὸ σπίτι χρειάζεται, ἄφ' ἑτέρου δέ, φροντίζων δι' ὅλα, δὲν τὰ συμπληρώσῃ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἄφ' ἐνὸς μὲν ἡ πόλις ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσοτέρων τῶν δέκα χιλιάδων οἰκῶν, ἄφ' ἑτέρου δὲ εἶναι δύσκολον κανεὶς συγχρόνως νὰ φροντίῃ διὰ τὸσον πολλὰς περιουσίας, πῶς δὲν ἐπροσπάθῃς μίαν περιουσίαν, τοῦ θεοῦ σου (Ἰαριμίδου), κατὰ πρῶτον ὃ αὐξήσῃς; Ἐχει δὲ ἀνάγκη αὐξήσεως. Καὶ ἂν μὲν ἡμπορῇς αὐτὴν νὰ τὴν αὐξήσῃς, καὶ διὰ περισσοτέρας κατόπιν θὰ ἐπιχειρήσῃς τὸ ἴδιον· ἐὰν δὲ δὲν ἡμπορῇς νὰ αὐξήσῃς μίαν, πῶς θὰ ἡμπορήσῃς πολλὰς; Καθὼς, ἐὰν κανεὶς δὲν ἡμπορῇ νὰ σηκώσῃ βάρος ἐνὸς τάλαντον, πῶς δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι οὔτε πρέπει νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ σηκώσῃ περισσώτερον;— Ἀλλ' ἐγὼ βέβαια, εἶπεν ὁ Γλαῦκων, θὰ ὠφελοῦσα τὴν περιουσίαν τοῦ θεοῦ μου, ἐὰν ἦθελε νὰ πείθεται εἰς ἐμέ.— Λοιπὸν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἀπὸ δὲν ἡμπορεῖς νὰ πείθῃς τὸν θεόν σου, νομίζεις, ὅτι ὅλους τοὺς Ἀθηναίους μαζὶ μὲ τὸν θεόν σου θὰ ἡμπορήσῃς νὰ τοὺς κάμῃς νὰ πείθωνται εἰς σέ; Προφυλάττου, εἶπεν, ὁ Γλαῦκων, μήπως, ἐνθ' ἐπιθυμεῖς τὴν καλὴν ὑπόληψιν, καταντήσῃς εἰς τὸ ἐναντίον. Ἡ δὲν βλέπεις, πόσον εἶναι ἐπικίνδυνον πρᾶγμα νὰ λέγῃ κανεὶς ἢ νὰ κάμῃ αὐτὰ τὰ ὅποια δὲν ἤξευρε; Λάμβανε δὲ ὅτ' ὅψιν σου καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσους γνωρίζεις τοιούτους, τί εἶδους φαίνονται, καὶ ὅταν λέγουν καὶ ὅταν κάμνουν ὅσα δὲν τὰ γνωρίζουν· ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, σοῦ φαίνεται, ὅτι δι' αὐτὰ ἐπαίνου μάλλον ἢ καταφροσύνη λαμβάνουν, καὶ ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, μάλλον θαυμάζονται ἢ καταφρονεοῦνται; Ἐγὼ δὲ ὅτ' ὅψιν σου καὶ ἐκείνους ποῦ ἤξευδον καὶ τί λέγουν καὶ τί κάμνουν· καί, καθὼς ἐγὼ νομίζω, θὰ εὐρῃς, ὅτι ἄφ' ἐνὸς μὲν ἐκείνοι, πῶς ἔχουν ὑπόληψιν καὶ θαυμάζονται, εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐπι-

σταμένον ὄντας, τοὺς δὲ κακοδοξοῦντας τε καὶ καταφρο-
 18 νοιμένους ἐκ τῶν ἀμαρτεσάτων. Εἰ οὖν ἐπιθυμεῖς εὐδοκι-
 μεῖν τε καὶ θαναμάζεσθαι ἐν τῇ πόλει, πειρᾷ κατεργάσασθαι
 ὥς μάλιστα τὸ εἶδέναι, ἃ βούλει πράττειν· ἐὰν γὰρ τοῦτω
 διενεγκῶν τῶν ἄλλων ἐπιχειρῇς τὰ τῆς πόλεως πράττειν,
 οὐκ ἂν θαναμάσαιμι εἰ πάννυ ἑαδίως τύχοις ὧν ἐπιθυμεῖς.

VII. Χαρμίδην δὲ τὸν Γλαῦκωνος ὁρῶν ἀξιόλογον μὲν ἄν-
 δρα ὄντα καὶ πολλῶν δυνατώτερον τῶν τὰ πολιτικά τότε
 πρατιόντων, ὁκνοῦντα δὲ προσεῖναι καὶ δῆμῳ καὶ τῶν τῆς
 πόλεως πραγμάτων ἐπιμελεῖσθαι· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαρ-
 μίδη, εἰ τις, ἱκανὸς ὧν τοὺς στεφανίτας ἀνδρας νικᾷν καὶ
 διὰ τοῦτο αὐτὸς τε τιμᾶσθαι καὶ τὴν πατρίδα ἐν τῇ Ἑλλάδι
 εὐδοκίμωτέραν ποιεῖν, μὴ θέλοι ἀγωνίζεσθαι, ποῖόν τινα
 τοῦτον νομίζοι, ἂν τὸν ἄνδρα εἶναι; Ἀλλ' οὐκ ἔφη, μαλα-
 2 κόν τε καὶ δειλόν. Εἰ δέ τις, ἔφη, δυνατὸς ὧν τῶν τῆς πό-
 λεως πραγμάτων ἐπεμελόμενος τὴν τε πόλιν αὔξειν καὶ αὐ-
 τὸς διὰ τοῦτο τιμᾶσθαι, ὁκνοῖ δὴ τοῦτο εἶναι, οὐκ ἂν
 εἰκότως δειλὸς νομίζοιτο. Ἰσως, ἔφη, ἀτὰρ πρὸς τί με
 ταῦτ' ἐρωτᾷς; Ὅτι, ἔφη, οἶμαι σε δυνατόν ὄντα ὁκνεῖν
 ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ταῦτα ὧν ἀνάγκη σοι μετέχειν πολλῇ γε
 3 ὄντι. Τὴν δὲ ἐμὴν δύναμιν, ἔφη ὁ Χαρμίδης, ἐν ποίῳ ἔργῳ
 καταμαθὼν ταῦτά μου καταγιγνώσκεις; Ἐν ταῖς συνου-
 σίαις, ἔφη, ὅς σὺναι τοῖς τὰ τῆς πόλεως πράττουσι· καὶ γὰρ
 4 οἷον ἂν ἀνακρινώμεναι σοι, ὁρῶ σε καλῶς συμβουλευόντα,
 καὶ οἷον ἂν ἀμαρτάνωνιν ὁρῶν ἐπιτιμῶντα. Οὐ ταῦτον
 ἔστιν, ἔφη, ὦ Σώκратες, ἰδίᾳ τε διαλέγεσθαι καὶ ἐν τῷ
 πλήθει ἀγωνίζεσθαι. Καὶ μὴν, ἔφη, ὃ γε ἀριθμεῖν δυνά-
 μενος οὐδὲν ἦν τῷ πλήθει ἢ μόνος ἀριθμεῖ, καὶ οἱ
 5 κατὰ μόνας ἀρίστα καθαρρίζοντες οὗτοι καὶ ἐν τῷ πλήθει
 κρατιτεύουσιν. Αἰδῶ δὲ καὶ φόβον, ἔφη, οὐχ ὁρῶς ἐμφυ-

στήμονες, ἐκεῖνοι δέ, πού ἔχουν κακὴν ὑπόληψιν καὶ περι-
 φρονοῦνται, εἶναι οἱ ἀμαρτεσάτοι. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιθυμῇς καὶ
 νᾶ ἔχῃς ὑπόληψιν καὶ νᾶ θαυμάζεσαι εἰς τὴν πόλιν, προσ-
 πάθει νᾶ κατορθώσῃς νᾶ ἡξέσῃς ὅσον τὸ δυνατόν περὶ σο-
 6 τερον ἐκεῖνα, τὰ ὅποια θέλεις νᾶ κάμνῃς· διότι, ἐάν, καὶ τὰ
 τοῦτο ὑπερέχων τῶν ἄλλων, ἀναλαβάνῃς τὴν διοίκησιν τῶν
 συμφερόντων τῆς πόλεως, δὲν θέλω ἀπορήσει, ἂν πολὺ εὐ-
 κολα ἐπιτύχῃς ὅσα ἐπιθυμεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII.

Ἐπειδὴ δὲ ἐβλεπε τὸν Χαρμίδην τὸν υἱὸν τοῦ Γλαῦκω-
 νος νᾶ εἶναι μὲν ἄνθρωπον ἀξιόλογος καὶ πολλὸν δυνατώτερος τῶν
 τότε πολιτευομένων, νᾶ διστάζῃ δὲ νᾶ παρουσιασθῇ εἰς τὴν
 ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ νᾶ ἀσχολῇται διὰ τὰς ὑποθέσεις
 τῆς πόλεως.— Εἰπέ μοι, εἶπεν, ὦ Χαρμίδη, ἐὰν κανεῖς,
 ἐνθ' εἶναι ἱκανὸς νᾶ νικᾷς εἰς τοὺς στεφανίτας· ἀγῶνας καὶ
 ἐκ τούτου καὶ ὁ ἴδιος νᾶ τιμᾶται καὶ νᾶ μεγαλύνῃ τὴν ὑπό-
 ληψιν τῆς πατρίδος τοῦ εἶς ἄλῃν τὴν Ἑλλάδα, δὲν θὰ ἤθελε
 νᾶ ἀγωνίζεσθαι, πᾶν τι ἀνθρώπων ἀπάνω· κάτω θὰ τὸν ἔχα-
 ρακτήριζες.— Προδῆλως, εἶπε, μαλθακὸν καὶ δειλόν.—
 Ἐὰν δὲ κανεῖς, εἶπεν, ἐνθ' εἶναι ἱκανός, μὲ τὸ νᾶ φροντίζῃ
 διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς πόλεως, καὶ τὴν πατρίδα νᾶ μεγαλύνῃ
 καὶ ὁ ἴδιος δι' αὐτὸ νᾶ τιμᾶται, ὅμως διστάζει νᾶ τὸ κάμνῃ,
 δὲν θὰ ἐνομιζέτο εὐλόγως δειλός;— Ἰσως, εἶπεν· ὅμως μὲ
 ποῖον σκοπὸν μὲ ἐρωτᾷς δι' αὐτά;— Διότι, εἶπε, φρονῶ, ὅτι
 σύ, ἐνθ' εἶσαι ἱκανός, διστάζεις νᾶ φροντίζῃς καὶ μάλιστα
 διὰ πράγματα, εἰς τὰ ὅποια εἶσαι ἀναγκαῖος νᾶ μετέχῃς,
 ἀφ' οὗ βέβαια εἶσαι πολιτής.— Εἰς ποῖον δὲ ἔργον κατανοή-
 σας τὴν δύναμιν μου, εἶπεν ὁ Χαρμίδης, μὲ κατακρίνεις διὰ
 τὴν ἀποχὴν μου;— Εἰς τὰς συναναστροφάς, εἶπε, τὰς ὅποιας
 κάμνεις μὲ τοὺς πολιτευομένους· διότι, καὶ οἷον σοὺ ἀνα-
 κοινώσουσι τίποτε, σὲ βλέπω νᾶ συμβουλευῆς καλὰ, καὶ οἷον
 σφάλλουσι εἰς τίποτε, τοὺς ψέγεις ὁρθῶς.— Δὲν εἶναι τὸ
 ἴδιον πρᾶγμα εἶπεν, ὁ Σωκράτης, κατ' ἴδιον νᾶ συζητῇ κα-
 νεῖς καὶ ἐνώπιον τοῦ πλήθους νᾶ ἀγωνίζεσαι.— Καὶ ὅμως,
 εἶπεν, ἐκεῖνος πού ἡμπορεῖ νᾶ ἀριθμῇ, καθόλου χειρότερα
 δὲν ἀριθμεῖ ἐνώπιον τοῦ πλήθους ἢ μόνος, καὶ ἐκεῖνοι οἱ
 ὅποιοι κατ' ἴδιον ἀρίστα καθαρρίζουν, αὗτοι καὶ ἐνώπιον τοῦ
 πλήθους ἀποδεικνύονται ἀρίστοι. Δὲν βλέπεις ὅμως, εἶπεν

1) Τοὺς ἀγῶνας πού εἶχαν ὡς βραβεῖον τὸν στέφανον· ἐν ἀντι-
 θέσει πρὸς τοὺς χρηματίτας ἢ θεματίτας, πού εἶχαν ὡς βραβεῖον
 χρήματα.

τά τε ἀνθρώπους ὄντα καὶ πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς ὄχλοις ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις ὁμίλαις παριστάμενα ; Καὶ σέ γε διδάξαν ἔφη, ὥρμημαι, ὅτι οὔτε τοὺς φρονιμωτάτους αἰδούμενος οὔτε τοὺς ἰσχυροτάτους φοβούμενος ἐν τοῖς ἀφρονεστάτοις
6 τε καὶ ἀσθενεστάτοις αἰσχύνην λέγειν. Πότερον γὰρ τοὺς γναφεῖς αὐτῶν ἢ τοὺς σκυτεῖς ἢ τοὺς τέκτονες ἢ τοὺς χαλκεῖς ἢ τοὺς γεωργοὺς ἢ τοὺς ἐμπόρους ἢ τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ μεταβαλλομένους καὶ φροντίζοντας ὃ τι ἐλάττωτος πριάμενοι πλείονος ἀποδῶνται αἰσχύνη ; Ἐκ γὰρ τούτων ἀπάν-
7 των ἡ ἐκκλησία συνίσταται. Τί δὲ οἷε διαφέρειν ὃ σὺ ποιεῖς ἢ τῶν ἀσκητῶν ὅντα κρείττω τοὺς ἰδιώτας φοβεῖσθαι ; Σὺ γὰρ τοῖς πρωτεύουσιν ἐν τῇ πόλει, ὧν ἔνιοι καταφρονοῦσι σου, ῥαδίως διαλεγόμενος καὶ τῶν ἐπιμελομένων τοῦ τῇ πόλει διαλέγεσθαι πολλὴν περιὼν ἐν τοῖς μηδεπώποτε φροντίσασι τῶν πολιτικῶν μηδὲ σοὺ κατατεφρονη-
8 κόσιν ὀκνεῖς λέγειν, δεδιὼς μὴ καταγελασθῇς. Τί δ' ; ἔφη, οὐ δοκοῦσι σοι πολλάκις οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ὀρθῶς λεγόντων καταγελᾶν ; Καὶ γὰρ οἱ ἔτεροι, ἔφη διὸ καὶ θαναμᾶζω σου, εἰ, ἐκείνους, ὅταν τοῦτο ποιῶσι, ῥαδίως χειροῦμενος, τοὺς ἐν μηδὲν τρόπῳ οἷε δυνήσεσθαι προσεν-
9 εχθῆναι. Ὡραθὲ, μὴ ἀγνοεῖς σεαυτὸν, μηδὲ ἀμάραντες αἱ οἱ πλείστοι ἀμαρτάνουσιν· οἱ γὰρ πολλοὶ ὥρμηκότες ἐπὶ τὸ σκοπεῖν τὰ τῶν ἄλλων πράγματα οὐ τρέπονται ἐπὶ τὸ ἑαυτοὺς ἐξετάζειν. Μὴ οὖν ἀπορραθῶμει τούτου, ἀλλὰ διατίειν μᾶλλον πρὸς τὸ σαυτῷ προσέχειν. Καὶ μὴ ἀμέλει τῶν τῆς πόλεως, εἴ τι δυνατόν ἐστι διὰ σέ βέλτιον ἔχειν· τούτων γὰρ καλῶς ἐχόντων οὐ μόνον οἱ ἄλλοι πολιταί, ἀλλὰ καὶ οἱ σοὶ φίλοι καὶ ἀπὸς οὐ οὐκ ἐλάχιστα ὠφελήσει.

ἔτι ἡ ἐντροπή καὶ ὁ φόβος καὶ ἔμφυτα εἶναι εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι πολλὸν περισσότερον ἐνώπιον τῶν ὄχλων παρὰ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς συναναστροφὰς παρουσιάζονται ; Καὶ αὐτὸ ἀκριβὲς ἐπιθυμῶ πολλὴν νὰ σοῦ δεῖξω, εἶπεν, ὅτι, ἐνθ' οὔτε τοὺς φρονιμωτάτους ἐντρέπεσαι οὔτε τοὺς ἰσχυροτάτους φοβεῖσαι, ἐνώπιον τῶν ἀφρονεστάτων καὶ ἀσθενεστάτων αἰσχύνησαι νὰ ὁμιλῇς. Διότι τοίους ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὕφαντάς ἢ τοὺς ὑποδηματοποιούς ἢ τοὺς κτίστας ἢ τοὺς χαλκεῖς ἢ τοὺς γεωργούς ἢ τοὺς ἐμπόρους ἢ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν ἀγορὰν μεταπωλοῦν καὶ φροντίζουσιν, ἀφοῦ ἀγοράσασιν ἕνα πρᾶγμα ὅσον τὸ δυνατόν εἰς μικροτέραν τιμὴν, νὰ τὸ πωλήσουν εἰς μεγαλύτεραν, ἐντρέπεσαι ; Διότι ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς συνίσταται ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. — Κατὰ τί δὲ νομίζεις ὅτι διαφέρει αὐτό, ποὺ σὺ κάμνεις, ἀπὸ τὸ νὰ φοβῆται κανεὶς τοὺς ἀγυμνάστους ἐνθ' εἶναι ἀκνέτερος ἀπὸ τοὺς γυμνασμένους ἀθλητάς, διότι σὺ, ἐνθ' εὐκόλῃ διαλέγεσαι μὲ τοὺς πρωτεύοντας εἰς τὴν πόλιν, ἀπὸ τοὺς ὀποίους μερικοὶ σὲ περιφρονοῦν, καὶ ἐνθ' οὐ πολὺ ὑπερέχεις ἀπ' ἐκείνους, ποὺ φροντίζουσιν νὰ ἀγορεύουν πρὸς τοὺς πολίτας, διατάξεις νὰ ὁμιλῇς ἐνώπιον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι οὐδέποτε ἕως τῶρα ἐφρόντισαν διὰ τὰ πολιτικά καὶ οἱ ὅποιοι δὲν σὲ ἔχουν περιφρονήσει, ἐπειδὴ φοβεῖσαι μήπως γίνῃς καταγέλαστος. — Τί δὲ φρονεῖς περὶ τοῦ ἐξῆς ; εἶπε· δὲν σοὶ φαίνεται, ὅτι πολλάκις περιγελοῦν οἱ ἐκκλησιασταὶ ἐκείνους ποὺ ὁμιλοῦν σωστά ; — Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι εἶπεν εἰς τὰς ἰδιωτικὰς συναναστροφὰς των περιγελοῦν τοὺς ὀρθῶς ὁμιλοῦντας· διὰ τοῦτο ἀπορῶ, ἂν, ἐνθ' οὐ τοῖς ἰδιώταις, ὅταν τὸ κάμνουν αὐτό, εὐκόλῃ τοὺς καταβάλλεις, μὲ αὐτοὺς (τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καταγελῶντας) νομίζεις ὅτι μὲ κανένα τρόπον δὲν θὰ ἡμιπορέσῃς νὰ συνεννοηθῇς ; ὦ φίλε, μὴ ἀγνοῇς τὴν ἱκανότητά σου καὶ μὴ κάμνης τὸ σφάλμα ποὺ κάμνουν οἱ περισσότεροι· δηλαδὴ οἱ περισσότεροι, ἐπειδὴ εἶναι ἀφωσιμμένοι εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἔξωθεν ὑποθέσεων, δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἑαυτοῦ των. Μὴ λοιπὸν ὀκνεύεις ὥς πρὸς αὐτό, ἀλλὰ ἐντεινε τὰς δυνάμεις σου νὰ προσέχῃς περισσότερον τὸν ἑαυτὸν σου. Καὶ μὴ παραμελῇς τὰς ὑποθέσεις τῆς πόλεως, ἂν εἶναι δυνατόν ἐξ αἰτίας σου νὰ καλυτερεύσῃς ὅπωςδῇποτε· διότι, ὅταν τὰ πολιτικά ἔχουν καλῶς, ἔχει μόνον οἱ ἄλλοι πολιταί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰδιοὶ σου φίλοι καὶ σὺ ὁ ἴδιος πάρα πολλὴ θὰ ὠφεληθῇς.

- VIII. Ἀριστίππου δὲ ἐπιχειροῦντος ἐλέγχειν τὸν Σωκράτη, ὥσπερ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνου τὸ πρότερον ἠλέγχετο, βουλευόμενος τοὺς συνόντας ὠφελεῖν ὁ Σωκράτης ἀπεκρίνατο οὕχ ὥσπερ οἱ φυλατιζόμενοι μὴ πῃ ὁ λόγος ἐπαλλαχθῇ, ἀλλ' ὥς ἂν πε-
 2 πεισμένους μάλιστα πρᾶττειν τὰ δέοντα. Ὁ μὲν γὰρ αὐτὸν ἤρετο, εἴ τι εἰδείη ἀγαθόν, ἔνα, εἴ τι εἴποιτο τῶν τοιούτων, οἷον ἢ οἰτίον ἢ ποτόν ἢ χρήματα ἢ ὑγίειαν ἢ δόωμιν ἢ τόλμαν, δεικνύοντι δὴ τοῦτο κακὸν ἐνίοτε ὄν. Ὁ δὲ εἰδώς, ὅτι, ἔάν τι ἐνοχλῇ ἡμᾶς, δεόμεθα τοῦ παύσαντος, ἀπεκρίνατο
 3 ἥπερ καὶ ποιεῖν κράτιστον· Ἀρά γε, ἔφη, ἐρωτᾷς με, εἴ τι οἶδα πυρετοῦ ἀγαθόν; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Ἄλλ' ὀφθαλμίας; Οὐδὲ τοῦτο. Ἀλλὰ λιμοῦ; Οὐδὲ λιμοῦ. Ἀλλὰ μῆν, ἔφη, εἴ γ' ἐρωτᾷς με, εἴ τι ἀγαθὸν οἶδα ὁ μηδενὸς ἀγαθὸν ἔστιν, οὐτ' οἶδα, ἔφη, οὔτε δεόμεαι.
 4 Πάλιν δὲ τοῦ Ἀριστίππου ἐρωτῶντος αὐτόν, εἴ τι εἰδείη καλόν· Καὶ πολλὰ, ἔφη. Ἀρ' οὖν, ἔφη, πάντα ὁμοία ἀλλήλοις; Ὡς οἷον τε μὲν οὖν, ἔφη, ἀνομοιοτάτα ἔνια. Πῶς οὖν, ἔφη, τὸ τῷ καλῷ ἀνόμοιον καλὸν ἂν εἴη; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, ἔστι μὲν τῷ καλῷ πρὸς ὁρόμον ἀνθρώπου ἄλλος ἀνόμοιος καλὸς πρὸς πάλην, ἔστι δὲ ἀσπίς καλὴ πρὸς τὸ προβάλλεσθαι ὥς ἐνι ἀνομοιοτάτῃ τῷ ἀκοντίζῃ, καλῷ πρὸς
 5 τὸ σφόδρα τε καὶ ταχὺ φέρεσθαι. Οὐδὲν διαφερόντως, ἔφη, ἀποκρίναι μοι ἢ ὅτε σε ἠρώτωσι εἴ τι ἀγαθὸν εἰδείης. Σὺ δ' οἶει, ἔφη, ἄλλο μὲν ἀγαθόν, ἄλλο δὲ καλὸν εἶναι; Οὐκ οἶσθ' ὅτι πρὸς ταῦτά πάντα καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ ἔστι; Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ ἀρετὴ οὐ πρὸς ἄλλα μὲν ἀγαθόν, πρὸς ἄλλα δὲ καλόν ἔστιν, ἐπειτα οἱ ἀνθρώποι οὗτοί τοι αὐτὸν τε καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ καλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ λέγονται, πρὸς τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ φαίνεται, πρὸς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VIII.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀριστίππος ἐπιχειροῦσε νὰ ἐλέγχῃ τὸν Σωκράτην ὅπως αὐτὸς ἠλέγχετο ὅτι· ἐκείνου προηγουμένως, ὁ Σωκράτης, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ὠφελῇ τοὺς μαθητάς του, ἀπεκρίθη δχι ὅπως οἱ προφυλαττόμενοι νὰ μὴ παρεξηγηθῇ ὁ λόγος των ὁπωσδήποτε, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπος πού ἔχει τὴν πεποίθησιν, ὅτι κάμνει ἐκεῖνα πού πρέπει. Ὁ μὲν Ἀριστίππος δηλαδὴ τὸν ἠρώτησεν ἂν ἐγνωρίζε τίποτε ἀγαθόν, ἔνα, ἔάν ἔλεγε τίποτε ἀπὸ τὰ ἐξῆς ὡς ἀγαθόν, π. χ. ἡ τροφήν ἢ ποτόν ἢ χρήματα ἢ ὑγίειαν ἢ σωματικὴν δύναμιν ἢ τόλμην, ν' ἀποδεικνύῃ ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι κάποτε βλαβερόν. Ὁ δὲ Σωκράτης, ἐπειδὴ ἤξευρεν, ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην θεραπευτικοῦ μέσου, ἔάν τίποτε μᾶς ἐνοχλῇ, ἀπεκρίθη ὅπως ἡμποροῦσε ν' ἀποκριθῇ καλύτερα· Ἀρα γε, εἶπε, μ' ἐρωτᾷς, ἂν ἡξέρω τίποτε ἀγαθὸν κατὰ τοῦ πυρετοῦ;—Ὅχι ἀπεκρίθη.—Ἀλλὰ κατὰ τῆς ὀφθαλμίας;—Οὐτε αὐτό.—Ἀλλὰ κατὰ τῆς πείνης;—Οὐτε κατὰ τῆς πείνης.—Ἄλλ' ὅμως, εἶπεν, ἔάν βέβαια μ' ἐρωτᾷς ἂν γνωρίζω τίποτε ἀγαθόν, τὸ ὅποιον νὰ μὴ ὠφελῇ εἰς τίποτε, οὔτε γνωρίζω εἶπεν, οὔτε ἔχω ἀνάγκην νὰ τὸ γνωρίσω. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἄλλοτε ὁ Ἀριστίππος τὸν ἠρώτα, ἂν ἤξευρε τίποτε καλόν.—Καὶ πολλὰ, εἶπεν, Ἀρά γε λοιπόν, εἶπεν, ἔλα τὰ καλὰ εἶναι ὅμοια ἀναμεταξύ των;—Ὅσον εἶναι βέβαια δυνατόν, εἶπε, μερικὰ εἶναι ἀνομοιοτάτα ἀναμεταξύ των.—Πῶς λοιπόν, εἶπεν, ἐκείνου πού δὲν ὁμοιάζει μὲ τὸ καλὸν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι καλόν;—Διότι μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπάρχει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν καλόν· διὰ τρέψιμον ἀνθρώπου ἄλλος ἀνόμοιος, καλὸς διὰ πάλην, ἀφ' ἑτέρου δὲ καλὴ ἀσπίς εἰς τὸ νὰ προβάλλεται, ὅσον τὸ δυνατόν ἀνομοιοτάτῃ πρὸς τὸ ἀκόντιον, τὸ ὅποιον εἶναι καλόν διὰ γὰ ρίπτεται καὶ ὀρμητικὰ καὶ ταχέως.—Καθόλου μὲ διάφορον τρόπον δὲν μοῦ ἀποκρίνασαι, εἶπε, παρὰ ὅταν εἰς ἡρώτησιν ἂν ἡξέωρεις τίποτε ἀγαθόν.—Σὺ δὲ νομίζεις, εἶπεν, ὅτι ἄλλο μὲν εἶναι τὸ ἀγαθόν, ἄλλο δὲ τὸ καλόν; Δὲν ἡξέωρεις ὅτι ὅλα εἶναι καὶ καλὰ καὶ ἀγαθὰ προκειμένου περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων; Διότι κατὰ πρῶτον μὲν ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι διὰ μερικὰ μὲν πράγματα ἀγαθόν, δι' ἄλλα δὲ καλόν, ἐπειτα οἱ ἄνθρωποι καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ διὰ τὰ ἴδια πράγματα λέγονται καὶ καλοὶ καὶ ἀγαθοί, διὰ τὰ αὐτὰ δὲ πράγματα καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων φαίνονται καὶ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, ὁμοίως δὲ καὶ

1) Ἡ λέξις λαμβάνεται μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ὠφελεῖν· δὲν τὴν μεταφράσαμεν, διότι παρακάτω καὶ εἰς τὴν λέξιν καλὸν ἀποδίδει τὴν ἴδιαν σημασίαν ὁ Σωκράτης ἀποδεικνύων τὴν ταυτότητα των δύο λέξεων.

2) Ἐπιτηδεῖον, ἱκανόν.

ταῦτά δὲ καὶ τὰλλα πάντα οἷς ἄνθρωποι χρώνται καλὰ τε
 6 καγαθὰ νομίζεται, πρὸς ἅπερ ἂν εὐχρηστοι ᾖ. Ἄρ' οὖν,
 ἔφη, καὶ κόρινθος κομπορὸς καλὸν ἐστι; Νῆ Δί', ἔφη,
 καὶ χρυσὴ γε ἀσπίς αἰσχρόν, ἐὰν πρὸς τὰ ἑαυτὸν ἔργα ὁ
 μὲν καλῶς πεποιημένος ᾖ, ἡ δὲ κακῶς. Λέγεις οὐ, ἔφη,
 7 καλὰ τε καὶ αἰσχρὰ τὰ αὐτὰ εἶναι; Καὶ νῆ Δί' ἔγωγ', ἔφη,
 ἀγαθὰ τε καὶ κακὰ· πολλὰκις γὰρ τὸ τε λιμοῦ ἀγαθὸν πυ-
 ρετοῦ κακὸν ἐστι καὶ τὸ πυρετοῦ ἀγαθὸν λιμοῦ κακὸν ἐστι·
 πολλὰκις δὲ τὸ μὲν πρὸς δρόμον καλὸν πρὸς πάλιν αἰσχρόν,
 τὸ δὲ πρὸς πάλιν καλὸν πρὸς δρόμον αἰσχρόν· πάντα γὰρ
 ἀγαθὰ μὲν καὶ καλὰ ἐστι πρὸς ἃ ἂν εὖ ἔχη, κακὰ δὲ καὶ
 αἰσχρὰ πρὸς ἃ ἂν κακῶς.

8 Καὶ οἰκίας δὲ λέγων τὰς αὐτὰς καλὰς τε εἶναι καὶ χρη-
 σίμους παιδεύειν ἔμιοι' ἐδόκει, οἷας χρῆ, οἰκοδομεῖσθαι.
 Ἐπεσκόπει δὲ ὧδε· Ἀρὰ γε τὸν μέλλοντα οἰκίαν, οἷαν χρῆ,
 ἔχειν τοῦτο δεῖ μηχανᾶσθαι, ὅπως ἡδίστη τε ἐνδαιατᾶσθαι
 9 καὶ χρησιμωτάτη ᾖ; Τοῦτου δὲ ὁμολογουμένου· Οὐκοῦν
 ἡδὴ μὲν θέρους ψυχρινὴν ἔχειν, ἡδὴ δὲ χειμῶνος ἀλεινήν;
 Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο συμβαίνει· Οὐκοῦν ἐν ταῖς πρὸς με-
 συμβρίαν βλέπουσας οἰκίας τοῦ μὲν χειμῶνος ὁ ἥλιος εἰς
 τὰς πασιδὰς ὑπολάμπει, τοῦ δὲ θέρους ὅπερ ἡμῶν αὐτῶν
 καὶ τῶν στεγῶν πορευόμενος σκιὰν παρέχει. Οὐκοῦν, εἴ γε
 καλῶς ἔχει ταῦτα οὕτω γίνεσθαι, οἰκοδομεῖν δεῖ ὑψηλό-
 τερα μὲν τὰ πρὸς μεσημβρίαν, ἵνα ὁ χειμερινὸς ἥλιος μὴ
 ἀποκλείηται, χθαρμάλωτερα δὲ τὰ πρὸς ἄρκτον, ἵνα οἱ ψυ-
 10 χροὶ μὴ ἐκπίπτωσιν ἀνεμοὶ· ὥς δὲ συνελόντι εἰπεῖν, ὅποι
 πάσας ὥρας αὐτὸς τε ἂν ἡδίστα καταφεύγοι καὶ τὰ ὄντα
 ἀσφαλέστατα τιθοῖτο, αὕτη ἂν εἰκότως ἡδίστη τε καὶ καλ-

δρα τὰ ἄλλα, τὰ ὅποια μεταχειρίζονται οἱ ἄνθρωποι, νομι-
 ζονται καὶ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, ἀναφορικῶς μὲ τὸς σκοποῦς,
 διὰ τοὺς ὁποίους εἶναι χρήσιμα·—Ἀρὰ γε λοιπόν, εἶπε,
 καὶ τὸ κορίνι, μὲ τὸ ὅποιον κουβαλοῦμεν τὴν κίπρον, εἶναι
 ὄρατον πρᾶγμα;—Καὶ βέβαια μὰ τὸν Δία, εἶπε, καὶ χρυσὴ
 μάλιστα ἀσπίς εἶναι ἀσχημον πρᾶγμα, ἐὰν διὰ τὴν ἐργασίαν
 τῶν τὸ μὲν κορίνι εἶναι καλῶς κατεσκευασμένων, ἡ δὲ ἀσπίς
 κακῶς.—Ἐννοεῖς οὐ, εἶπεν, ὅτι τὰ ἴδια πράγματα εἶναι καὶ
 καλὰ καὶ ἀσχημον;—Καὶ μάλιστα, μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ἐγὼ
 παραδέχομαι, ὅτι τὰ ἴδια πράγματα εἶναι καὶ ἀγαθὰ καὶ
 κακὰ, διότι πολλὰς φορές καὶ τὸ ἀγαθὸν (ὠφέλιμον) διὰ τὴν
 πείναν εἶναι κακὸν (βλαβερόν) διὰ τὸν πυρετὸν, καὶ τὸ ἀγα-
 θὸν διὰ τὸν πυρετὸν εἶναι κακὸν διὰ τὴν πείναν· πολλὰς
 φορές δὲ ἐκεῖνο μὲν ποῦ εἶναι καλὸν διὰ τὸ τρέξιμον, εἶναι
 ἀσχημον διὰ τὴν πάλιν, ἐκεῖνο δὲ ποῦ εἶναι καλὸν διὰ τὴν
 πάλιν, εἶναι ἀσχημον διὰ τὸ τρέξιμον· διότι εἰς τὰ πρᾶ-
 γματα εἶναι ἀπ' ἑνὸς μὲν ἀγαθὰ καὶ καλὰ δι' ὅσας περιστά-
 σεως εἶναι κατάλληλα, ἀπ' ἑτέρου δὲ κακὰ καὶ ἀσχημον δι'
 ὅσας περιστάσεις εἶναι ἀκατάλληλα (δὲν ταιριάζουν).

Καὶ μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι τὰ ἴδια σπίτια εἶναι καὶ καλὰ
 καὶ ὠφέλιμα, μοῦ φαίνεται, ὅτι ἐδίδασκε, τί εἶδους σπίτια
 πρέπει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι. Ἐξήταξ' ἐν τῷ πρᾶγμα
 ὡς εἴη; Ἀρὰ γε ἐκεῖνος ὁ ὅποιος πρόκειται νὰ ἔχη σπίτι
 κατάλληλον, τὸ εἴη; πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ μὲ κάθε μέσον, νὰ
 εἶναι καὶ εὐχарιστότατον εἰς διαμονὴν καὶ χρησιμωτάτων;
 Ἄρα δὲ αὐτὸ ἐγίνε παραδεκτὸν ἀπὸ τοὺς συνομιλητάς;—
 Λοιπὸν εἶναι εὐχάριστον νὰ ἔχῃ κανεὶς σπίτι κατὰ μὲν τὸ
 θέρος ψυχρὸν κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα θερμὸν; Ὅσκις δὲ καὶ
 αὐτὸ τὸ παρεδένοντο, ἔλεγε;—Λοιπὸν εἰς τὰ σπίτια, τὰ ὅποια
 βλέπουν πρὸς νότον, κατὰ μὲν τὸν χειμῶνα ὁ ἥλιος λάμπει
 μέσα εἰς τὰς ἀβύσσους, κατὰ δὲ τὸ θέρος, διερχόμενος ἐπάνω
 ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους καὶ τὰς στέγας, παρέχει σκιάν· λοιπόν,
 ἐὰν πράγματι εἶναι καλὸν νὰ συμβαίνειν αὐτὰ τοιοῦτοτρόπως,
 πρέπει νὰ κτίζωμεν τὴν μὲν νοτίαν πρόσοψιν ὑψηλότερα, διὰ
 νὰ ἐμποδίζεται ὁ χειμερινὸς ἥλιος, τὴν δὲ βορείαν χαμηλότερα,
 διὰ νὰ μὴ εἰσέρχωνται μὲ ὀρμὴν μέσα οἱ κρύοι ἀνεμοὶ· διὰ
 νὰ ελπωμεν δὲ συντόμως, ὅπου εἰς ἑλὰς τὰς ἐποχὰς θὰ ἡμ-
 ποροῦσε κανεὶς καὶ ὁ ἴδιος νὰ καταφεύγῃ καὶ τὰ πρᾶγματά
 τοῦ νὰ τοποθετῇ ἀσφαλέστατα, αὕτη ἡ κατοικία θὰ ᾔτο καὶ

1) Ἀπλ. καθὼς πρᾶγμα εἶναι καλὸν καὶ ἀγαθὸν μαζί, ἂν ἐκτελέῃ
 τὸν προορισμὸν του.

2) Ἡ νηστεία.

3) Ἡ φύσις τοῦ τόπου.

λίστη οἰκησις εἶη· γραφαὶ δὲ καὶ ποικιλίαι πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσι.— Ναοὶς γε μὴν καὶ βωμοῖς χώραν ἔφη εἶναι πρεπωδεσμένην ἥτις ἐμφανεστάτη οὕσα ἀστιβεστάτη εἶη· ἡδὺ μὲν γὰρ ἰδόντας προσεῦξασθαι, ἡδὺ δὲ ἀγνώως ἔχοντας προσεῖναι.

- IX. Πάλιν δὲ ἐρ πώμενος ἡ ἀνδρεία πότερον εἴη διδασκόν ἢ φυσικόν· Οἶμαι μὲν, ἔφη, ὥσπερ σῶμα σώματος ἰσχυρότερον πρὸς τοὺς πόσιους φύεται, οὕτω καὶ ψυχὴν ψυχῆς ἐρωμενεστέραν πρὸς τὰ θειὰ φύσει γίγνεσθαι· ὁρῶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἰόμοις τὴν καὶ ἐθεοὶς τεφερομένους πολλὴ διαφέρωντας ἀλλήλων τὸλμην. Νομίζω μὲν οὖν πᾶσαν φύσιν μαθήσει καὶ μελέτῃ πρὸς ἀνδρείαν αὔξεσθαι· ὁρῶ μὲν γὰρ οὐκ ἐκείνους οὐκ ἂν τοιμήσειαν ἀσπίδας καὶ δόρατα λαβόντες Λακεδαιμόνιοις διαμάχεσθαι· φανερόν δ' ὅτι Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἂν Θορᾷ πέλταις καὶ ἀκοντίοις οὕτε 3 Σκύθαις τῶσις ἐθέλοιεν ἂν διαγωνίζεσθαι. 'Ορῶ δ' ἔγωγε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων ὁμοίως καὶ φύσει διαφέροντας ἀλλήλων τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπιμελείᾳ πολλὴ ἐπιδιδόντας. Ἐκ δὲ τούτων ὁρῶν ἐστὶν οὐ πάντας χεῖρ καὶ τοὺς εὐφροστέρους καὶ τοὺς ἀμβλυτέρους τὴν φύσιν, ἐν οἷς ἂν ἀξιόλογοι βούλονται γενέσθαι, ταῦτα καὶ μανθάνειν καὶ μελετᾶν. 4 Σοφίαν δὲ καὶ σωφροσύνην οὐ διωρίζειν, ἀλλὰ τῷ μὲν καλὰ τε κάγαθὰ γινώσκοντα χρῆσθαι αὐτοῖς καὶ τῷ τὰ αἰσχροὶ ἐλδοῖα εὐλαβεῖσθαι σοφόν τε καὶ σώφρονα ἔκρινε. Προσερωτάμενος δέ, εἰ τοὺς ἐπισταμένους μὲν ἂν δεῖ πράττειν, ποιούντας δὲ ἀναντία σοφούς τε καὶ ἀκρατεῖς εἶναι νομίζω· Οὐδὲν γε μᾶλλον, ἔφη, ἢ ἀσώφους τε καὶ ἀκρατεῖς·

¹⁾ Διότι, διὰ τὴν μὴ ἐπαυριάζουσαν αἱ ζωγραφίαι, ἔκαμιναν τὰ σπῆτια σκοπεῖν.

²⁾ Οἱ Σκύθαι ἵσαν ἀνθρώπων εἰς τὰ τόξα, οἱ Θράκες εἰς τὰ ἀκόντια, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι εἰς τὰ δόρατα καὶ τὰς ἀσπίδας. Χωρὶς τὸλμην κανένας τῶν δὲν θὰ ἐπολέμει πρὸς τὸν καλύτερόν του.

εὐχαριστοτάτη καὶ ὠραιότατη· αἱ δὲ ζωγραφίαι καὶ τὰ ποικίλματα περισσώτερας χαρὰς ἀφαιροῦν παρὰ δύνουν¹. Διὰ τοὺς ὅμως καὶ βιωμούς, εἶπεν, οὐ κατὰλλήλως τῶν χωρὶς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος φαινόμενος ἀπὸ παντοῦ θὰ ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἀσύχναστος· διότι ἀπ' ἐνὸς μὲν εἶναι εὐχάριστος, ἀπὸ τοῦ ἴδου τοὺς ναοὺς οἱ ἄνθρωποι, νὰ προσευχῆσθαι ἀπὸ μακράν, ἀπ' ἑτέρου δὲ εὐχάριστον νὰ προσέρχωνται εἰς αὐτοὺς ἄγνοι (βαδίζοντες ἀπὸ δρόμον ἀσύχναστον).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΧ.

Ἐπειδὴ δὲ ἄλλοτε ἠρωτάτο, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο εἶναι ἡ ἀνδρεία, πρᾶγμα ποῦ διδασκείται ἢ φυσικόν.—Νομίζω μὲν, εἶπε, ὅτι, καθὼς γεννᾶται ἐκ φύσεως ἐν σῶμα ἰσχυρότερον ἀπὸ ἄλλο σῶμα εἰς τοὺς κόπους, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐκ φύσεως γεννᾶται μία ψυχὴ δυνατωτέρα ἀπὸ ἄλλην εἰς τοὺς κινδύνους· διότι παρτηνῶ, ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἀνατρέφονται μὲ τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ τὰ αὐτὰ ἥθη, νὰ διαφέρουν πολλὰ κατὰ τὴν τὸλμην. Φρονῶ ὅμως, ὅτι καὶ οὗτοι (χαρακτήρ, ὁργανισμός) μὲ τὴν μάθησιν καὶ τὴν ἀσκησιν προκόπτει ὥς πρὸς τὴν ἀνδρείαν· διότι ἀπ' ἐνὸς μὲν εἶναι φανερόν, ὅτι οἱ Σκύθαι καὶ οἱ Θράκες δὲν θὰ ἐτόλμων, λαβόντες ἀσπίδας καὶ δόρατα, νὰ μάχωνται μὲ τοὺς Λακεδαιμόνιους· ἀπ' ἑτέρου δὲ εἶναι φανερόν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐτε μὲ τοὺς Θράκας μὲ πέλταις καὶ ἀκόντια οὕτε μὲ τοὺς Σκύθας μὲ τόξα θὰ ἤθελαν νὰ πολεμοῦν². Παρτηνῶ δ' ἐγὼ μάλιστα, ὅτι καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα οἱ ἄνθρωποι καὶ κατὰ τὴν φύσιν διαφέρουν ἀναμετρήσιμῶς τῶν καὶ μὲ τὴν ἀσκησιν προκόπτουν πολὺ. Ἀπ' αὐτὰ δὲ γίνεσθαι φανερόν, ὅτι πρέπει ὅλοι καὶ οἱ εὐφρότεροι καὶ οἱ ἀφωέστεροι, εἰς ὅσα θέλουν νὰ διακρίνωσιν, αὐτὰ καὶ νὰ τὰ μανθάνουν καὶ νὰ τὰ ἀσκονταί.

Τὴν σοφίαν δὲ καὶ τὴν σωφροσύνην δὲν τὰς ἐξεχώριζεν, ἀλλὰ ἐκεῖνον μὲν, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ, ὥστε νὰ τὰ ἐκτελέῃ, καὶ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἡεῦρεται τὰ ἀσχημα, ὥστε νὰ τὰ ποσφρῶγῃ, τὸν ἔκρινε σοφόν καὶ σώφρονα. Ὅσακις δὲ ἠρωτάτο προσέτι, ἂν ἐκείνους μὲν ποῦ γνωρίζουν τί πρέπει νὰ κάμνουν, ὅμως κάμνουν τὰ ἀντίθετα, τοὺς νομίζω σοφοὺς χωρὶς θέλῃσιν.—Καθόλου περισσώτερον, εἶπεν, ἀπὸ ἀσώφους χωρὶς θέλῃσιν, διότι νομίζω, ὅτι, ὅλοι

- πάντας γὰρ οἶμαι προαιρουμένους ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, ἃ οἶονται συμφερότατα αὐτοῖς εἶναι, ταῦτα πράττειν· νομίζω οὖν τοὺς μὴ ὀρθῶς πράττοντας οὕτε σοφοὺς οὕτε σώφρονες εἶναι. Ἐφη δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι. Τὰ τε γὰρ δίκαια καὶ πάντα ὅσα ἀρετῇ πράττειται καλὰ τε καγαθὰ εἶναι· καὶ οὐτ' ἂν τοὺς ταῦτα εἰδότας ἄλλο ἀντὶ τούτων οὐδὲν προελέσθαι οὕτε τοὺς μὴ ἐπισταμένους δύνασθαι πράττειν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγχειρῶσιν, ἀμαρτάνειν· οὕτω [καὶ] τὰ καλὰ τε καγαθὰ τοὺς μὲν σοφοὺς πράττειν, τοὺς δὲ μὴ σοφοὺς οὐ δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγχειρῶσιν, ἀμαρτάνειν. Ἐπεὶ οὖν τὰ τε δίκαια καὶ τὰλλα καλὰ τε καγαθὰ πάντα † ἀρετῇ πράττειται, ὅγλον εἶναι· ὅτι καὶ δικαιοσύνην καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἀρετὴ σοφία ἐστί.
- 6 Μανίαν γε μὴ ἐναντίον μὲν ἔφη εἶναι σοφία, οὐ μέντοι γε τὴν ἀνεπιστημοσύνην μανίαν ἐνόμιζε· τὸ δὲ ἀγνοεῖν ἑαυτὸν καί, ἢ μὴ οἶδε, δοξάζειν τε καὶ οἶσθαι γινώσκειν ἐγγυτάτω μανίας ἐλογίζετο εἶναι. Τοὺς μέντοι πολλοὺς ἔφη, ἃ μὲν οἱ πλεῖστοι ἀγνοοῦσι, τοὺς δημαρχηκότας τούτων οὐ φάσκεν μαίνεσθαι, τοὺς δὲ δημαρχηκότας ὧν οἱ πολλοὶ
- 7 γινώσκουσι μαινομένους καλεῖν· ἐάν τε γὰρ τις μέγας οὕτως οἴηται εἶναι ὥστε κύπτειν τὰς πύλας τοῦ τείχους διεξιὼν, ἐάν τε οὕτως ἰσχυρὸς ὥστ' ἐπιχειρεῖν οἰκίας αἰρεσθαι ἢ ἄλλῳ τῷ ἐπιθεσθαι τῶν πᾶσι δῆλων ὅτι ἀδύνατά ἐστι, τοῦτον μαίνεσθαι φάσκεν [·τοὺς δὲ μικροὺς διαμαρτανόντας οὐ δοκεῖν τοῖς πολλοῖς μαίνεσθαι, ἀλλ', ὅσπερ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν ἔρωτα καλοῦσιν, οὕτω καὶ τὴν μεγάλην παρὰ νοίαν μανίαν αὐτοὺς καλεῖν].
- 8 Φθόνον δὲ σκοπῶν, ὅ τι εἴη, λύπην μὲν τινα ἐξηύρισκεν αὐτὸν ὄντα, οὕτε μέντοι τὴν ἐπὶ φίλων ἀτυχεῖαι οὕτε τὴν ἐπ' ἐχθρῶν εὐτυχεῖαι γιγνομένην, ἀλλὰ μόνους ἔφη φθονεῖν τοὺς ἐπὶ ταῖς τῶν φίλων εὐπραξίαις ἀνωμένους. Θαναμαζόντων δὲ τινων εἴ τις φίλων τινα ἐπὶ τῇ εὐπραξίᾳ αὐτοῦ

προτιμοῦν γὰ κἄνον ἀπὸ ὅσα δύνανται ἐκείνα τὰ ὅποια νομίζουσιν ὅτι τοὺς συμφέρουσιν παρὰ πάλυ. Φρονῶ λοιπόν, ὅτι ἐκείνοι οἱ ὅποιοι δὲν πράττουν ὀρθῶς, οὕτε σοφοὶ οὕτε σώφρονες εἶναι. Εἴπε δέ, ὅτι καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ κάθε ἄλλη ἀρετὴ εἶναι σοφία. Διότι καὶ τὰ δίκαια καὶ ὅλα τὰ ἐνἀρετα ἔργα εἶναι καὶ καλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ οὕτε ἐκείνοι ποὺ τὰ γνωρίζουν ἡμποροῦν τίποτε ἄλλο ἀντὶ αὐτῶν νὰ προτιμήσουν, οὕτε ἐκείνοι ποὺ δὲν τὰ γνωρίζουν, ἡμποροῦν νὰ τὰ ἐκτελοῦν, ἀλλὰ καὶ, ἐὰν τὰ ἐπιχειροῦν (τὰ καταπίπνωνται), ἀποτυγχάνουν· κατ' ἀκολουθίαν αὐτῆς τῆς ἐξηγήσεως καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰγαθὰ οἱ μὲν σοφοὶ τὰ ἐκτελοῦν, οἱ δὲ μὴ σοφοὶ δὲν ἡμποροῦν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν τὰ ἐπιχειροῦν, ἀποτυγχάνουν. Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν καὶ τὰ δίκαια ἔργα καὶ τὰ ἄλλα τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ὅλα ἐκτελοῦνται μὲ τὴν ἀρετὴν, εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ κάθε ἄλλη ἀρετὴ εἶναι σοφία. Ἡ μανία προσέτι, ἔλεγεν, εἶναι μὲν ἀντίθετος πρὸς τὴν σοφίαν, ὅμως δὲν ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ἀγνοία εἶναι μανία· τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ ὅμως κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἐπὶ πλεόν ὅσα δὲν τὰ ἡξέουσι, νὰ φαντάζεται καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι τὰ ἡξέουσι, τὸ ἐλογόριαζεν ἐλάττωμα πλησιέστατον μὲ τὴν μανίαν (σχεδὸν μανίαν). Τὸ πλῆθος ὅμως, εἶπε, δὲν λέγει, ὅτι εἶναι τρελλοὶ ἐκείνοι ποὺ ἀποτυγχάνουν εἰς αὐτά, τὰ ὅποια ἀγνοοῦν οἱ περισσότεροι, ἐκείνους δὲ ποὺ ἀποτυγχάνουν εἰς αὐτά, τὰ ὅποια γνωρίζουν οἱ περισσότεροι, τοὺς ὀνομάζει τρελλοὺς· διότι, καὶ ἐὰν κανεὶς φαντάζεται ὅτι εἶναι· τὸσον μεγαλάνωμος, ὥστε νὰ σκύβῃ, ὅταν περναῖ ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ ἐὰν φαντάζεται, ὅτι εἶναι τὸσον θυμὸς, ὥστε νὰ ἐπιχειρῇ νὰ σηκώνῃ στήτια ἢ νὰ ἐπιχειρῇ τίποτε ἄλλα ἐξ ἐκείνων τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια εἶναι φανερά ἐξ ὅσους τὴν εἶναι ἀδύνατα, αὐτὸν τὸν λέγουσιν ὅτι εἶναι τεταλλός, [ἐκείνους δὲ, ποὺ κἄνον μικρὰ ἀφάλματα, δὲν φαίνοντες εἰς τοὺς περισσότερούς, ὅτι εἶναι τρελλοὶ, ἀλλὰ καθὼς τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν τὴν ὀνομάζουσιν ἔρωτα, ἔτσι καὶ τὴν μεγάλην ἀφροσύνην τὴν ὀνομάζουσιν τρέλλαν].

Ἐξετάζων δὲ, τί εἶναι ὁ φθόνος, εὕρισκε μὲν, ὅτι εἶναι ἕνα εἶδος λύπης, ὅχι ὅμως ἐκείνη ποὺ γεννᾶται διὰ τὰς ἀτυχίας τῶν φίλων οὕτε ἐκείνη ποὺ γεννᾶται διὰ τὰς εὐτυχίας τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ, ἔλεγεν, ὅτι φθονοῦν μόνον ἐκείνοι, ποὺ λυποῦνται διὰ τὰς εὐτυχίας τῶν φίλων. Ἐπειδὴ δὲ μερικὸι ἀπορούσαν, πῶς κανεὶς, ἄφοῦ ἀγαπᾷ κάποιον, θὰ ἔλυπετο

λυποῖτο, ὑπεμνήσκων, διὲ πολλοὶ οὕτω πρὸς τινὰς ἔχουσιν, ὥστε κακῶς μὲν πράττοντας μὴ δύνασθαι περιορᾶν, ἀλλὰ βοηθεῖν ἀτυχεῦσιν, εὐτυχεῦσιν δὲ λυπεῖσθαι. Τοῦτο μέντοι φρονίμῳ μὲν ἀνδρὶ οὐκ ἂν συμβῆναι, τοὺς ἡλιθίους δὲ αἰετὶ πάσχειν αὐτό.

9 Σχολὴν δὲ σκοπῶν, τί εἴη, ποιοῦντας μὲν τι τοὺς πλείους εὐρίσκειν ἔφη¹⁾ καὶ γὰρ τοὺς πετεινόντας καὶ τοὺς γελοιοποιούντας ποιεῖν τι· πάντας δὲ τούτους ἔφη σχολάζειν²⁾ ἐξεῖναι γὰρ αὐτοῖς λέναι πράττοντας τὰ βελτίω τούτων. Ἀπὸ μέντοι τῶν βελτιόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω λέναι οὐδένα σχολάζειν· εἰ δὲ τις ἴωι, τοῦτον ἀσχολίας αὐτῷ οὐσης κακῶς ἔφη τοῦτο πράττειν.

10 Βασιλεῖς δὲ καὶ ἄρχοντας οὐ τοὺς τὰ σκήπτρα ἔχοντας ἔφη εἶναι οὐδὲ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων αἰρεθέντας οὐδὲ τοὺς κληρῶ λαχόντας οὐδὲ τοὺς βιασαμένους οὐδὲ τοὺς ἐξα-

11 πατήσαντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπισταμένους ἄρχειν. Ὅποτε γὰρ τις ὁμολογήσῃ τοῦ μὲν ἄρχοντος εἶναι τὸ προστάττειν ὃ τι χρὴ ποιεῖν, τοῦ δὲ ἀρχομένου τὸ πείθεσθαι, ἐπεδείκνυνεν ἔν τε νηὶ τὸν μὲν ἐπιστάμενον ἄρχοντα, τὸν δὲ ναύκληρον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐν τῇ νηὶ πάντας πειθομένους τῷ ἐπισταμένῳ, καὶ ἐν γεωργίᾳ τοὺς κεκτημένους ἄγρους, καὶ ἐν νόσφ τοὺς νοσοῦντας, καὶ ἐν σωμαστικῇ τοὺς σωμασσοῦντας, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας οἷς ὑπάρχει τι ἐπιμελείας δεόμενον, ἂν μὲν αὐτοὶ ἡγῶνται ἐπὶ μόνον ἐπιμελίσθαι—

12 εἰ δὲ μή, τοῖς ἐπιστάμενοις οὐ μόνον παροῦσι πειθομένοις, ἀλλὰ καὶ ἀπόντας μεταπεμπομένους, ὅπως ἐκείνοις πειθόμενοι τὰ δέοντα πράττουσιν· ἐν δὲ ταλασίᾳ καὶ τὰς γυναικας ἐπεδείκνυνεν ἀρχούσας τῶν ἀνδρῶν διὰ τὸ τὰς μὲν

12 εἰδέναι ὅπως χρὴ ταλαίουσιν εἶναι, τοὺς δὲ μὴ εἰδέναι. Εἰ δὲ τις πρὸς ταῦτα λέγοι, διὲ τῷ τυράνῳ ἔξεστι μὴ πείθεσθαι τοῖς ὀρθῶς λέγουσι· Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, ἐξεῖναι μὴ πείθεσθαι, ἐπικειμένης γε ζημίας, ἔάν τις τῷ εὖ λέγοντι μὴ πείθηται;

διὰ τὴν εὐτυχίαν του, ὅπερ θυμίζεν εἰς αὐτούς, ὅτι πολλοὶ τοιοῦτοτρόπως διάκεινται πρὸς μερικοὺς, ὥστε, ὅταν μὲν δυστυχέσῃ, δὲν ἡμποροῦν γὰρ τοὺς παραβλέψουν, ἀλλὰ τοὺς βοηθοῦν εἰς τὴν ἀτυχίαν των, ὅταν δὲ εὐτυχέσῃ, λυποῦνται. Αὐτὸ θῆμας εἰς φρόνιμον ἀνθρώπον δὲν ἡμπορεῖ νὰ συμβῇ, ἀλλ' ὅι ἡλιθιοὶ τὸ πάσχουν πάντοτε.

Ἐξετάζων δὲ τί εἶναι ἀνασχόλησις ἀνωφελής, ἔλεγεν, διὲ εὐρίσκει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὰ κάμουν· διότι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ παῖζων τοὺς πεσσοῦς³⁾ καὶ οἱ γελοιοποιοὶ κατὰ κάμουν· εἶπε δὲ, διὲ ὅλοι αὐτοὶ ἀσχολοῦνται μὲ κατὰ ἀνωφελῶς· διότι εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτούς νὰ τραποῦν εἰς καλυτέρας ἀσχολίας. Κανείς θῆμας δὲν εὐκαιρεῖ ἀπὸ τὰ καλύτερα νὰ τραπῇ εἰς τὰ χεῖρότερα· ἔάν δὲ κανεὶς ἤθελε τραπῇ εἰς τὰ χεῖρότερα, αὐτὸς εἶπεν, ἐνῷ ἡσχολεῖτο καλῶς κακῶς ἐπραξε.

Βασιλεῖς δὲ καὶ ἄρχοντες, εἶπεν, διὲ εἶναι ὅχι ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν τὰ σκήπτρα, οὔτε ἐκεῖνοι ποῦ ἐξελέγησαν ἀπὸ τοὺς τυχόντας, οὔτε ἐκεῖνοι ποῦ βγήκαν μὲ τὸν κληρὸν, οὔτε ἐκεῖνοι ποῦ μετεχειρίσθησαν βίαν, οὔτε ἐκεῖνοι ποῦ ἐξηπάτησαν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποῦ ἡέσφουν νὰ ἄρχων. Ὅσακις δηλαδὴ ἤθελεν ὁμολογήσῃ κανεὶς ἔκ τῶν ἀκρατῶν του διὲ ἴδιον μὲν τοῦ ἄρχοντος εἶναι νὰ διατάξῃ τί πρέπει νὰ κάμουν οἱ ἄλλοι, τοῦ δὲ ἀρχομένου ἴδιον τὸ νὰ πείθεται, ἔφερον ὡς παράδειγμα τὸ διὲ καὶ εἰς τὸ πλοῖον, ἐκεῖνος μὲν ὁ ὅποιος ἡέσφει νὰ κυβερνᾷ εἶναι κυβερνήτης, ὁ δὲ ἰδιοκτήτης τοῦ πλοῖου, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ποῦ εἶναι μέσα εἰς τὸ πλοῖον, πείθονται εἰς τὸν γυμρίζοντα νὰ κυβερνᾷ, καὶ εἰς τὴν γεωργίαν ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν ἄγρους, καὶ εἰς τὴν ἀθλήθειαν ἐκεῖνοι ποῦ ἀθροῦσιν, καὶ εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ σώματος ἐκεῖνοι ποῦ ἀσχοῦνται σωματικῶς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὁ ὅποιος φροντίζων διὰ κατὰ, ἔάν μὲν νομίζων, διὲ οἱ ἴδιοι ἡέσφουν νὰ φροντίσων, φροντίζων· εἰδὲ μὴ πείθονται εἰς τοὺς γυμρίζοντας ὅχι μόνον διὲν εἶναι παρόντες, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπουσιάζουν στέλλων καὶ τοὺς προσκαλοῦν, διὰ νὰ κάμουν ὅσα πρέπει, πειθόμενοι εἰς ἐκεῖνους· εἰς δὲ τὴν ἐριουργίαν ἐπεδείκνυνεν, διὲ αἱ γυναῖκες ἄρχουν τῶν ἀνδρῶν, διὰ τὸ διὲ αὐταὶ μὲν γνωρίζουν πῶς νὰ ὑπάρκουν τὰ μαλλιά, οἱ δὲ ἀνδρες δὲν γνωρίζουν. Ἐάν δὲ κανεὶς εἰς αὐτὰ ἀπαντοῦσεν, διὲ εἰς τὴν τύραννον εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ μὴ πείθεται εἰς ἐκεῖνους ποῦ ἐμιλοῦν σωστά.— Καὶ πῶς εἶπε, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ πείθεται, ἀπὸ ἐπικρέμαται τυμωρία, ἔάν κα-

¹⁾ Εἰδος παγκινδίου ὡς ἡ ἐντάμνα.

Ἐν ᾧ γὰρ ἂν τις πράγματι μὴ πείθεται τῷ εὐ λέγοντι ἄμαρ-
13 τήσεται δῆπου, ἁμαρτάνων δὲ ζημιωθήσεται. Εἰ δὲ φαίη τις
τῷ τυράννῳ ἐξεῖναι καὶ ἀποκτείνειν τὸν εὐ φρονούντα· τὸν
δὲ ἀποκτείναντα, ἔφη, τοὺς κρατίστους τῶν συμμάχων οἷσι
ἀξήμιον γίνεσθαι ἢ ὥς ἔτυχε ζημιουθῆναι; Πότερα γὰρ
ἂν μᾶλλον οἷσι σφίσεσθαι τὸν τοῦτο ποιοῦντα ἢ οὕτω καὶ
τάχιστ' ἂν ἀπολέσθαι;

14. Ἐρομένου δὲ τίνος αὐτόν, τί δοκοίη αὐτῷ κράτιστον
ἀνδρὶ ἐπιτήδευμα εἶναι, ἀπεκρίνατο εὐπραξίαν. Ἐρομένου δὲ
πάν, εἰ καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐπιτήδευμα νομίζοι εἶναι. Πάν
μὲν οὖν τοῦναντίον ἔγωγ', ἔφη, τύχην καὶ πράξιν ἡγοῦμαι·
τὸ μὲν γὰρ μὴ ζητοῦντα ἐπιτυχεῖν τινι τῶν δεόντων εὐτυ-
χίαν οἶμαι εἶναι, τὸ δὲ μαθόντα τε καὶ μελετήσαντά τι εὖ
ποιεῖν εὐπραξίαν νομίζω, καὶ οἱ τοῦτο ἐπιτηδεύοντες δο-
15 κοῦσί μοι εὖ πράττειν. Καὶ ἀρίστους δὲ καὶ θεοφιλοτάτους
ἔφη εἶναι ἐν μὲν γεωργίᾳ τοὺς τὰ γεωργικά εὖ πράττοντας,
ἐν δ' ἱατρείᾳ τοὺς τὰ ἱατρικά, ἐν δὲ πολιτείᾳ τοὺς τὰ πο-
λιτικά· τὸν δὲ μηδὲν εὖ πράττοντα οὐτε χρησίμου οὐδὲν ἔφη
εἶναι οὐτε θεοφιλεῖ.

- X Ἀλλὰ μὴν καὶ εἴ ποτε τῶν τὰς τέχνας ἔχόντων καὶ ἐρ-
γασίας ἔνεκα χρωμένων αὐταῖς διαλεγόιτο τινι, καὶ τοῦτοις
ὠφέλιμος ἦν. Εἰσελθὼν μὲν γάρ ποτε πρὸς Παρθάσιον τὸν
ζωγράφον καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ· Ἄρα, ἔφη, ὦ Παρθά-
σιε, ἡ γραφικὴ ἐστὶν εἰκασία τῶν ὁρωμένων; Τὰ γοῦν κοῖλα
καὶ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φωτεινὰ καὶ τὰ
σκληρὰ καὶ τὰ μαλακὰ καὶ τὰ τραχέα καὶ τὰ λεῖα καὶ τὰ
νέα καὶ τὰ παλαιὰ σώματα διὰ τῶν χρωμάτων ἀπεικάζον-
2 τες ἐκμιμῶσθε. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Καὶ μὴν τὰ γε καλὰ

νεῖς δὲν πείθεται εἰς ἐκεῖνον, ποῦ ὁμιλεῖ σωστά; Διότι μὲ
τὸ νὰ μὴ πείθεται εἰς ἐκεῖνον ποῦ ὁμιλεῖ σωστά, θὰ δια-
πράξῃ βεβαιότατα κανὲν σφάλμα, εἰς δὲ ἀμυγὴ σφάλμα, θὰ
τιμωρηθῇ. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἔλεγεν, ὅτι εἰς τὸν τύραννον ἐπι-
τρέπεται καὶ νὰ φονεύῃ ἐκεῖνον ποῦ σκέπτεται σωστά—
Ἐκεῖνος δὲ, ἀπήντα ποῦ σκοτῶνει τοὺς καλυτέρους ἀπὸ
τοὺς συμμάχους του, νομίζεις ὅτι δὲν τιμωρεῖται ἢ ὅτι τιμω-
ρεῖται ἐλαφρῶς, διότι ποῖον ἀπὸ τὰ δύο παραδέχεται; ἐκεῖ-
νος ποῦ κάμνει· ἔτσι μᾶλλον θὰ σωθῇ ἢ τάχιστα. θὰ κατα-
στραφῇ;

Ἐπειδὴ δὲ κάποιος τὸν ῥώτησε, ποῖον ἔργον νομίζεις
εἶναι ἀρίστον διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀπεκρίθη· τὸ κατόρ-
θωμα. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ δευτέρου τὸν ῥώτησεν ἂν καὶ τὴν κα-
λὴν τύχην τὴν θεωρεῖ ἔργον.—Ἐντελὸς τὰ ἐναντία πρά-
γματα ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω, εἶπεν, ὅτι εἶναι ἡ τύχη καὶ
ἡ πράξις· διότι τὸ νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς τίποτε ἀπὸ τὰ ἀναγ-
καῖα χωρὶς νὰ τὸ ζητῇ, ὅτι εἶναι καλὴ τύχη, τὸ νὰ ἐνεργῇ
δὲ καλὰ, ἀφ' οὗ μάθη καὶ ἀσκηθῇ, αὐτὸ τὸ θεωρῶ κατόρ-
θωμα, καὶ ἐκεῖνο ποῦ τὸ ἐπιδιώκουν αὐτὸ μὲν φαίνεται· ὅτι
εὐτυχοῦν. Εἶπε δὲ ὅτι καὶ ἄριστοι καὶ ἀγαπητότατοι ἀπὸ
τοὺς θεοὺς εἶναι εἰς μὲν τὴν γεωργίαν ἐκεῖνο· ποῦ κατορ-
θώνουν¹ τὰ γεωργικά, εἰς δὲ τὴν ἱατρικὴν ἐκεῖνο· ποῦ κα-
τορθώνουν τὴν ἱατρικὴν, εἰς δὲ τὴν πολιτείαν ἐκεῖνο· ποῦ
κατορθώνουν τὰ πολιτικά. Ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος δὲν κατορ-
θώνει τίποτε, εἶπεν, οὕτε χρησίμος εἶναι· εἰς τίποτε οὕτε
ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεοὺς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Χ.

Ἀλλὰ προσέτι, καὶ ἂν κάποτε ἤθελε διαλεχθῇ, μὲ κα-
νένα ἄπ' ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι κατέχουν τὰς τέχνας καὶ τὰς
χρησιμοποιοῦν ὡς ἐπαγγέλμα, καὶ εἰς αὐτοὺς ὠφέλιμος ἦτο.
Ἀληθεῖς, ἀφοῦ εἰσῆλθε κάποτε εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ζω-
γράφου Παρρασίου καὶ διελέγετο μὲ αὐτόν.—Ἄρα γε, εἶπεν,
ὦ Παρράσιε, ἡ ζωγραφικὴ εἶναι ἀπεικόνις τῶν πραγμά-
των ποῦ βλέπομεν; Διότι· βεβαίως τὰ κοῖλα πράγματα καὶ
τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φωτεινὰ καὶ τὰ σκληρὰ
καὶ τὰ μαλακὰ καὶ τὰ τραχέα καὶ τὰ λεῖα· καθὼς καὶ τὰ
νέα καὶ τὰ γερωνικά σώματα διὰ τῶν χρωμάτων ἀπεικονί-
ζοντες τὰ ἀπομιμῶσθε.—Ἀληθὲς λέγεις, εἶπε.—Καὶ προσέτι·

¹) Ἐπιτυγχῶς ἀσχοιοῦνται.

εἶδη ἀφομοιοῦντες, ἐπειδὴ σὺ ῥᾷδιον ἐνὶ ἀνθρώπῳ περιτνεῖν ἄμεμπτα πάντα ἔχοντι, ἐκ πολλῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἐκάστου κάλλιστα οὕτως δὴ τὰ σώματα καλὰ ποιεῖτε φαίνεσθαι.

- 3 Ποιοῦμεν γάρ, ἔφη, οὕτω. Τί γάρ, ἔφη, τὸ πιθανώτατον καὶ ἡδιστον καὶ φιλικώτατον καὶ ποθεινώτατον καὶ ἐρασμιώτατον ἀπομιμῆσθε τῆς ψυχῆς ἡθος; Ἡ οὐδὲ μιμητὸν ἔστι τοῦτο; Πῶς γάρ ἂν, ἔφη, μιμητὸν εἶη, ὦ Σώκρατες, ὁ μὴτε συμμετρίαν μὴτε χροῶμα μὴτε ὦν σὺ εἰπας ἄρι μὴ-
4 δὲν ἔχει μὴδὲ ὅλους ὁρατὸν ἔστιν; Ἀρ' οὖν, ἔφη, γίνεται ἐν ἀνθρώπῳ τό τε φιλοφρόνως καὶ τὸ ἐχθρῶς βλέπειν πρὸς τινας; Ἐμοιοεῖ δοκεῖ, ἔφη. Οὐκοῦν τοῦτο γε μιμητὸν ἐν τοῖς ὅμοις; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἐπὶ δὲ τοῖς τῶν φίλων ἀγαθοῖς καὶ τοῖς κακοῖς ὁμοίως σοὶ δοκοῦσιν ἔχειν τὰ πρόσωπα οἷ τε φροντίζοντες καὶ οἱ μὴ; Μὰ Δί' οὐ ὅητα, ἔφη· ἐπὶ μὲν γάρ τοις ἀγαθοῖς παιδεύοι, ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς σκυθρωποὶ γίνονται. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ταῦτα δυνατόν ἀπεικάζειν;
5 Καὶ μάλα, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μεγαλοπρεπές τε καὶ ἐλευθέριον καὶ τὸ ταπεινόν τε καὶ ἀνελεύθερον καὶ τὸ σωφρονικόν τε καὶ φρόνιμον καὶ τὸ ὑβριστικόν τε καὶ ἀπειρόκαλον καὶ διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ τῶν σχημάτων καὶ ἐσιώπων καὶ κινουμένων ἀνθρώπων διαφαίνει. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ταῦτα μιμητά; Καὶ μάλα, ἔφη. Πότερον οὖν, ἔφη, νομίζεις ἥδιον δεῖν τοὺς ἀνθρώπους δι' ὦν τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ καὶ ἀγαπᾶται ἢ δι' ὧν τὰ αἰσχρά τε καὶ πονηρὰ καὶ μισητά; Πολὺ νῆ Δί', ἔφη, διαφέρει, ὦ Σώκρατες.

- 6 Πρὸς δὲ Κλείωνα τὸν ἀνδραγαθιστὴν εἰσελθὼν ποτε καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ· Ὅτι μὲν, ἔφη, ὦ Κλείων, καλοί,

ἐταν ἀπομιμῆσθε τὰς ὁραίας μορφάς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι εὐκολον νὰ συναντήσῃ κανεὶς κανένα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔχει ὅλα ἄψογα, συνάγοντες ἀπὸ τὸ καθένα ἐξ ὅλων τὰ ὁρατάτα στοιχεῖα κάμνετε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δόλοκληρα τὰ σώματα νὰ φαίνονται ὁρατά.—Ἔτσι, πράγματι, κάμνομεν εἶπε.—Τί δέ; εἶπεν· ἀπομιμῆσθε ἐπίσης τὸν ἐλευστικώτατον χαρακτήρα τῆς ψυχῆς καὶ τὸν εὐχαριστικώτατον καὶ τὸν ἀγαπητικώτατον καὶ τὸν ἐπιθυμητικώτατον καὶ τὸν ἐρασμιώτατον; Ἡ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸν ἀπομιμηθῇ κανεὶς αὐτόν;—Ὅχι· διότι· πῶς, εἶπεν, ὦ Σωκράτης, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μιμηθῇ κανεὶς αὐτό, τὸ ὅποιον οὐτε συμμετρίαν οὐτε χροῶμα ἔχει, οὔτε κανὲν ἀπ' ἐκεῖνα τὰ ὅποια εἶπες πρὸ ὀλίγου, οὐδὲ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἴδῃ κανεὶς καθόλου;—Ἀρά γε λοιπόν, εἶπε, συμβαίνει εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ βλέπῃ μὲ φιλικὴν διάθεσιν καὶ νὰ βλέπῃ καὶ ἐχθρικῶς μερικοὺς;—Ἐγὼ τοὐλάχιστον τὸ παραδέχομαι, εἶπε.—Λοιπὸν αὐτὸ τῷ ὄντι εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἀπομιμηθῇ κανεὶς εἰς τὰ μάτια;—Καὶ βέβαια, εἶπε.—Διὰ τὰς εὐτυχίας δὲ καὶ τὰς δυστυχίας τῶν φίλων σοὺ φαίνεται, ὅτι ἔχουν τὴν ἴδιαν ἔκφρασιν εἰς τὰ πρόσωπά των καὶ ἐκεῖνοι πού τοὺς ἀγαποῦν καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν τοὺς ἀγαποῦν;—Ὅχι, μὰ τὸν Δία, εἶπε· διότι διὰ μὲν τὰς εὐτυχίας των χαρούμενοι, διὰ δὲ τὰς συμφορὰς των σκυθρωποὶ γίνονται.—Λοιπὸν, εἶπεν, εἶναι δυνατόν καὶ αὐτὰ κανεὶς νὰ τὰ ἀπεικονίσῃ;—Καὶ βέβαια, εἶπεν.—Ἀλλὰ προσέτι καὶ ἡ ἰδιότης τῆς μεγαλοπρεπειᾶς καὶ τῆς ἐλευθεριότητος καὶ ἡ ἰδιότης τῆς ταπεινότητος καὶ τῆς δουλικότητος καὶ ἡ ἰδιότης τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς φρονήσεως καὶ ἡ ἰδιότης τῆς αὐθαλείας καὶ ἡ ἰδιότης τῆς χωριατοσύνης καὶ διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ τῶν σχημάτων τῶν ἀνθρώπων διαφαίνεται, καὶ ἐταν στέκονται καὶ ἐταν κινεῖνται.—Ἀληθῆ λέγεις, εἶπεν.—Λοιπὸν καὶ αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὰ ἀπομιμηθῇ κανεὶς;—Καὶ βέβαια, εἶπε.—Ποῖον λοιπὸν ἀπὸ τὰ δύο νομίζεις, εἶπεν, ἔτι εἶναι εὐχαιρότερον νὰ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι· τὰς εἰκόνας, διὰ τῶν ὁποίων φαίνονται καὶ οἱ καλοὶ καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ οἱ ἀγαπητοὶ χαρακτῆρες, ἢ ἐκεῖνας, διὰ τῶν ὁποίων φαίνονται καὶ οἱ κακοὶ καὶ οἱ πονηροὶ καὶ οἱ μισητοὶ χαρακτῆρες;—Πολλὴ μὰ τὸν Δία, εἶπε, διαφορά ὑπάρχει τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὦ Σωκράτης.

Ἀφ' οὗ δὲ κάποτε ἐπεσκέφθη τὸ ἐργαστήριον τοῦ Κλείωνος τοῦ ἀνδραγαθιστοῦ καὶ ἤρχισε συζητῆσαι μὲ αὐτόν.—Ὅτι μὲν, εἶπεν, ὦ Κλείων, εἶναι ὁρατοὶ καὶ οἱ ὄμοιοι,

οὓς ποιεῖς ὁρμεῖς τε καὶ παλαιστάς καὶ πύκτας καὶ παγκρατιαστάς, ὁρῶ τε καὶ οἶδα· ὁ δὲ μάλιστα ψυχαγωγεῖ διὰ τῆς ὕψεως τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ζωτικὸν φαίνεσθαι, πῶς
7 τοῦτο ἐνεργάζει τοῖς ἀνδράσιν; Ἐπεὶ δὲ ἀπορῶν ὁ Κλείτων οὐ ταχὺ ἀπεκρίνατο· Ἄρ', ἔφη, τοῖς τῶν ζώωντων εἰδεσιν ἀπεικάζων τὸ ἔργον ζωτικωτέρους ποιεῖς φαίνεσθαι τοὺς ἀνδριάντας; Καὶ μάλα, ἔφη. Οὐκοῦν τὰ τε ὑπὸ τῶν σσημάτων κατασπώμενα καὶ τάνασπώμενα ἐν τοῖς σώμασι καὶ τὰ συμμιζόμενα καὶ τὰ διεκλόμενα καὶ τὰ ἐντεινόμενα καὶ τὰ ἀνιέμενα ἀπεικάζων ὁμοιότερά τε τοῖς ἀληθινοῖς
8 καὶ πιθανώτερα ποιεῖς φαίνεσθαι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Τὸ δὲ καὶ τὰ πάθη τὸν ποιούντων τι σωματὶν ἀπομιμνεσθαι οὐ ποιεῖ τινα τέργιν τοῖς θεωμένοις; Εἰκὸς γοῦν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν μὲν μαχομένων ἀπειληκὰ τὰ ὅμματα ἀπεικαστέον, τῶν δὲ νενικηκῶτων εὐφραινομένων ἡ ὕψις μιμητέα; Σφόδρα γ', ἔφη. Δεῖ ἄρα, ἔφη, τὸν ἀνδριαντοποιὸν τὰ ἔργα τῆς νυχθὸς τῷ εἶδει προσοικαζέειν.

9 Πρὸς δὲ Πιστίαν τὸν θωρακοποιὸν εἰσελθόν, ἐπιδείξαντος αὐτοῦ τῷ Σωκράτει θώρακας εὖ εἰργασμένους· Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, καλὸν γε, ὦ Πιστία, τὸ εὖρημα τὸ τὰ ὑὲν δέμενα οκλήτης τὸν ἀνθρώπου οκπαῖαν τὸν θώρακα,
10 ταῖς δὲ χερσὶ μὴ κοῦνεν χρῆσθαι. Ἀτάρ, ἔφη, λέξον μοι, ὦ Πιστία, διὰ τί οὗτ' ἰσχυροτέρους οὐτε πολυτελεστέρους τῶν ἄλλων ποιών τοὺς θώρακας πλείονος πωλεῖς; Ὅτι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εὐρυνθυμότερους ποιῶ. Τὸν δὲ ὀνυμόν, ἔφη, πότερα μέτρω ἢ σταθμῶ ἀποδεικνύων πλείονος τιμῆ; Οὐ γάρ ὃς ἴσους γε πάντας οὐδὲ ὁμοίους οἶμαι σε ποιεῖν, εἰ γε ἀερόντοιας ποιεῖς. Ἀλλὰ νῆ Δί', ἔφη, ποιῶ· οὐδὲν
11 γὰρ ὀφελὸς ἐστι, θώρακός ἄνεν τούτου. Οὐκοῦν, ἔφη, σώματά γε ἀνθρώπων τὰ μὲν εὐρυθμὰ ἐστί, τὰ δὲ ἥρυνθμα :

τοὺς ὁποίους κάμνεις, καὶ οἱ παλαισταὶ καὶ οἱ πύκται καὶ οἱ παγκρατιασταί, καὶ τὸ βλέπω καὶ τὸ ἡξεύρω, τὸ νὰ φαίνονται δὲ ζωντανοί, τὸ ποιοῦν κατ' ἐξοχὴν εὐχαριστεῖ τοὺς ἀνθρώπους βλέποντας πῶς αὐτὸ τὸ ἐμβάλλειν μὲ τὴν ἐργασίαν σου εἰς τοὺς ἀνδριάντας; Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κλείτων ἀπορῶν δὲν ἀπεκρίθη ταχέως—Ἄρά γε εἶπες, κάμνεις τοὺς ἀνδριάντας νὰ φαίνονται, ὅτι ἔχουν περισσώτερον ζῶν μὲ τὸ νὰ κάμνης ὁμοῖον τὸ ἔργον σου μὲ τὰς μορφὰς τῶν ζώωντων;—Καὶ βέβαια, εἶπες.—Λοιπὸν μὲ τὸ νὰ ἀπεικονίζης καὶ ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ποῦ ἕνεκα τῶν διαφόρων στάσεων ἔλκονται πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔλκονται πρὸς τὰ ἑπάνω καὶ συμπιέζονται καὶ ἐπιμηκύνονται καὶ ἐντεινούνται καὶ χαλαρώνονται, κάμνεις τὰ σώματα νὰ φαίνονται καὶ ὁμοιότερα πρὸς τὰ ἀληθινὰ καὶ πιθανώτερα;—Βεβαίωτατα, εἶπες.—Τὸ ν' ἀπομιμῆσαι δὲ καὶ τὰς ψυχικὰς διαθέσεις τῶν σωμάτων, ποῦ καὶ κάμνουν, δὲν προξενεῖ κάποιαν εὐχαρίστησιν εἰς ἐκείνους ποῦ τὰ βλέπουν;—Φυσικὸν βέβαια, εἶπες.—Λοιπὸν πρέπει ἄφ' ἑνὸς μὲν καὶ τὰ μέρη τῶν μαχομένων νὰ ἀπεικονίζης ἀπειληκτικῶς, ἄφ' ἑτέρου δὲ πρέπει ν' ἀπομιμῆσαι τὴν ὕψιν τῶν νικητῶν, ποῦ χαίρονται;—Πολύ μάλιστα εἶπες.—Ὡστε πρέπει, εἶπαν, ὁ ἀνδριαντοποιὸς τὰς ψυχικὰς διαθέσεις νὰ τὰς ἀπεικονίζῃ διὰ τῆς μορφῆς.

Ἐπισκεφθεὶς δὲ τὸ ἐργαστήριον τοῦ Πιστίου τὸν θωρακοποιῶν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐπέδειξεν εἰς τὸν Σωκράτην θώρακας καλῶς κατασκευασμένους· Ἰλὰ τὴν Ἥραν, εἶπεν, ἐπιτυχῆς πράγματι, ὦ Πιστία, εἶναι ἡ ἐπινόησις αὐτῇ, δηλ. τὸ νὰ σκεπάζῃ μὲν ὁ θώραξ τὰ μέρη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ποῦ ἔχουν ἀνάγκην σκεπάσματος, νὰ μὴ ἐμποδίζῃ δὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν χειρῶν. Εἰπέ μου ὅμως, εἶπεν, ὦ Πιστία, διατί πωλεῖς τοὺς θώρακας ἀντὶ μεγαλυτέρας τιμῆς, ἐνῷ οὐτε ἰσχυροτέρους οὐτε πολυτελεστέρους τοὺς κατασκευάζεις;—Διότι, εἶπεν, ὦ Σωκράτης, τοὺς κατασκευάζω περισσότερον συμμετρικοῦς.—Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, ἐπειδὴ τὴν συμμετρίαν τὴν ἀποδεικνύεις μὲ τὸ μέτρον ἢ μὲ τὸ ζῦγι, δι' αὐτὸ πωλεῖς εἰς μεγαλυτέραν τιμὴν; Διότι νομίζω, πράγματι, ὅτι σὺ οὕτε ἴσους οὕτε ὁμοίους τοὺς κατασκευάζεις ὅλους τοὺς θώρακας, ἐὰν βέβαια τοὺς κατασκευάζῃς νὰ ἐφαρμόζουν καλὰ.—Ἀλλὰ μὰ τὸν Δία, εἶπεν, τέτοιους τοὺς κάμνω διότι εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ ὁ θώραξ χωρὶς αὐτὸ (τὴ καλὴν ἐφαρμογὴν).—Λοιπὸν, εἶπεν, τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, ἄλλα μὲν ἔχουν συμμετρίαν ἄλλα δὲ δὲν ἔχουν;—Βεβαίωτατα,

- Πάνυ μὲν οὖν ἔφη. Πῶς οὖν, ἔφη, τῷ ἀρρῶθυμῳ σώματι ἀρμόττοντα τὸν θώρακα εὐθνήμον ποιεῖς; Ὡσπερ καὶ ἀρ-
 12 μόντοντα, ἔφη· ὁ ἀρμότιων γὰρ ἔστιν εὐθνήμος. Δοκεῖς μοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ εὐθνήμον οὐ καθ' αὐτοῦ λέγειν, ἀλλὰ πρὸς τὸν χρῶμενον, ὥσπερ ἔν ἐλ φαίης ἀσιπῶδα, ᾧ ἂν ἀρμότῃ, τοῦτο εὐθνήμον εἶναι, καὶ χλαμύδα, καὶ
 13 τὰλλα ὡσαύτως ἔοικεν ἔχειν τῷ σῶ. Ἰσως δὲ καὶ ἄλλο τι οὐ μικρὸν ἀγαθὸν τῷ ἀρμότειν πρόσθεσι. Δι-
 दाξον, ἔφη, ὁ Σώκρατες, εἴ τι ἔχεις. Ἦτιον, ἔφη, ὅτι βάρει πιέζουσιν οἱ ἀρμόττοντες τῶν ἀναρμόστων τὸν αὐτὸν σταθμὸν ἔχοντες. Οἱ μὲν γὰρ ἀνάρμωστοι ἢ ὅλοι ἐκ τῶν ὤμων κρεμάμενοι ἢ καὶ ἄλλο τι τοῦ σώματος σφόδρα πιέζοντες δύσφοροι καὶ χαλεποὶ γίγγονται· οἱ δὲ ἀρμόττοντες, διειλημμένοι τὸ βάρος τὸ μὲν ὑπὸ τῶν κλειδῶν καὶ ἐπωμίδων, τὸ δ' ὑπὸ τῶν ὤμων, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ στήθους, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ νώτου, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς γαστρὸς,
 14 δλίγον δεῖν οὐ φορῆματα, ἀλλὰ προσθήματα ἔοικασιν. Ἐτ-
 ρηκας, ἔφη, αὐτὸ δὲ ὅπερ ἔγωγε καὶ ἔμα ἔργα πλείστον ἄξια νομίζω εἶναι· ἔνιοι μέντοι τοὺς ποικίλους καὶ τοὺς ἐπιχρῶσους θώρακας μάλιστα ἀνούνται. Ἀλλὰ μήν, ἔφη, εἴ γε διὰ ταῦτα μὴ ἀρμόττοντας ὠνούνται, κακὸν ἔωιγε δο-
 15 κοῦσι ποικίλον τι καὶ ἐπιχρῶσον ἀνέσθαι. Ἀτὰρ, ἔφη, τοῦ σώματος μὴ μένοντος, ἀλλὰ τοτὲ μὲν κυρτουμένου, τοτὲ δὲ ὀρθουμένου, πῶς ἂν ἀκριβεῖς θώρακες ἀρμότιον; Οὐδαμῶς, ἔφη. Λέγεις, ἔφη, ἀρμότιον οὐ τοὺς ἀκριβεῖς, ἀλλὰ τοὺς μὴ λυπούντας ἐν τῇ χρήσει. Αὐτοῖς, ἔφη, τυτὸ λέγεις, ὁ Σώκρατες, καὶ πάνυ ὀρθῶς ἀποδέχει.

εἶπε.—Πῶς λοιπὸν εἶπε, διὰ τὸ σῶμα, ποῦ δὲν ἔχει συμμε-
 τριάν, κάμνεις τὸν θώρακα συμμετρικὸν νὰ ἐφαρμόζῃ;—
 Καθὼς ἀκριβῶς, εἶπε, τὸν κάμνω καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ· διότι
 ἐκεῖνος ποὺ ἐφαρμόζει ἔχει συμμετρίαν.—Μοῦ φαίνεται, εἶ-
 πεν, ὁ Σωκράτης, ὅτι τὴν συμμετρίαν δὲν τὴν ἐννοεῖς ἀπο-
 λύτως, ἀλλὰ σχετικῶς μ' ἐκείνον ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸν θώ-
 ρακα, ὡσὰν νὰ ἔλεγες ὅτι ἡ ἀσπίς δι' ἐκείνον εἶναι σύμμε-
 τρος εἰς τὸν ὅποιον ἐφαρμόζει καὶ ἡ χλαμὺς καὶ ὅλα τὰλλα
 ὁμοίως φαίνεται ὅτι ἔχουν κατὰ τὴν ἰδικὴν σου ἀντίληψιν.
 Ἰσως δὲ καὶ κάτι ἄλλο καλὸν ὑπάρχει κοντά εἰς τὴν καλὴν
 ἐφαρμογὴν ὅχι μικρόν.—Ἐξήγησέ μου, εἶπεν, ὁ Σωκράτης,
 ἐὰν ἔχῃς τίποτε νὰ μοῦ ἐξηγήσῃς.—Ὀλιγώτερον, εἶπε, μὲ
 τὸ βάρος των πιέζουσι ἐκεῖνοι οἱ θώρακες, ποὺ ἐφαρμόζουσι,
 ἀπ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἐφαρμόζουσι, ὅταν ἔχουν καὶ οἱ δύο τὸ
 ἴδιον βάρος. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ποὺ δὲν ἐφαρμόζουσι, ἡ ἐπειδὴ
 κρέμονται ὁλόκληροι ἀπὸ τοῦ ὤμου ἢ καὶ ἐπειδὴ πιέζουσι
 πολλὸν κατὰ ἄλλο μέρος τοῦ σώματος, καταναυτοὺς δυσκολεῖ-
 τοι καὶ ἀνυπόφοροι· ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἐφαρμόζουσι, ἐπειδὴ δια-
 μοιράζεται τὸ βάρος των ἀπ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ τὰς κλειδῶν καὶ
 τὸν αὐχένα, ἀπ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τοῦ ὤμου, ἀπ' ἑτέρου δὲ
 ἀπὸ τὸ στήθος, ἀπ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὴν ράχιν, ἀπ' ἑτέρου δὲ
 ἀπὸ τὴν κοιλίαν, σχεδὸν δὲν ὁμοιάζουσι μὲ φόρεμα, ἀλλὰ μὲ
 πρόσθετον μέρος τοῦ σώματος.—Ἐχῃς εἰπεῖ τὴν αἰτίαν,
 εἶπε, διὰ τὴν ὅποian ἐγὼ πράγματι φρονῶ, ὅτι τὰ ἰδικά μου
 ἔργα εἶναι μεγίστης ἀξίας· μερικὸι ὅμως ἀγοράζουσι περι-
 σσότερον τοὺς πεποικιλμένους καὶ τοὺς ἐπιχρῶσους θώρακας.
 Ἀλλ' ὅμως, εἶπεν, ἐὰν ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἀγοράζουσι ἀναρμό-
 στους θώρακας, μοῦ φαίνονται, ὅτι ἀγοράζουσι κακὸν πᾶν
 πεποικιλμένον καὶ ἐπιχρῶσον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμα δὲν ἀκίνη-
 τεῖ, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν κυρτώνεται ἄλλοτε δὲ ὀρθώνεται, πῶς
 θὰ ἦτο δυνατόν οἱ ἀκριβεῖς θώρακες νὰ ἐφαρμόζουσι;—Διό-
 λου δὲν εἶναι δυνατόν, εἶπεν.—Ἐννοεῖς, εἶπεν, ὅτι ἐφαρμό-
 ζουσι ὅχι οἱ ἀκριβεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐνοχλοῦν κατὰ
 τὴν χρήσιν.—Ὁ ἴδιος σὺ, ὁ Σωκράτης, εἶπε, τὸ λέγεις καὶ
 πολὺ αἰσάτῃ τὸ ἐννοεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧΙ.

XI. Γυναῖκός δέ ποτε οὕσης ἐν τῇ πόλει καλῆς, ἣ ὀνομα ἦν
 Θεοδότη, καὶ οἷας συνείναι τῷ πεύθοντι, μνησθέντος αὐτῆς

Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχε κάποτε εἰς τὴν πόλιν μία γυναῖκα
 ὠραία, ὀνομαζομένη Θεοδότη, καὶ κατὰλλῃος νὰ συνευρί-

τῶν παρόντων τινός· καὶ εἰπόντος, ὅτι κρεῖττον εἶη λόγος
 τὸ κάλλος τῆς γυναικός, καὶ ζωγράφους φήσοντας εἰσιέναι
 πρὸς αὐτὴν ἀπεικασομένους, οἷς ἐκείνην ἐπιδεικνύνει ἐαν-
 τῆς ὅσα καλῶς ἔχει· Ἰτέον ἂν εἶη θαυσαμένους, ἔφη ὁ Σω-
 κράτης· οὐ γὰρ δὴ ἀκούσασα γε τὸ λόγος κρεῖττον ἔστι κα-
 ταμαθεῖν. Καὶ ὁ διηγησάμενος· Οὐκ ἂν φθάνοιτ', ἔφη, ἀκο-
 2 λουθούντες. Οὐτὼ μὲν δὴ πορευθέντες πρὸς τὴν Θεοδότην
 καὶ καταλαβόντες ζωγράφῳ τινὶ παραστηνύσαν ἐθεάσαντο.
 πανσαμένον δὲ τοῦ ζωγράφου· Ὡς ἄνδρες, ἔφη ὁ Σωκρά-
 τής, πότερον ἡμᾶς δεῖ μᾶλλον Θεοδότῃ χάριν ἔχειν, ὅτι ἡμῖν
 τὸ κάλλος ἐαντῆς ἐπέδειξε, ἢ ταύτην ἡμῖν, ὅτι ἐθεασάμεθα;
 Ἀφ' εἰ μὲν ταύτῃ ὠφελιμωτέρα ἐστὶν ἢ ἐπίδειξις, ταύτην
 3 ἡμῖν χάριν ἐκτεόν, εἰ δὲ ἡμῖν ἢ θέα, ἡμᾶς ταύτῃ; Εἰπόν-
 τος δὲ τινος ὅτι δίκαια λέγοι· Οδοκοῦν, ἔφη, αὐτὴν μὲν ἦδη
 τε τὸν παρ' ἡμῶν ἔπαινον κερδαίνει καί, ἐπειδὴν εἰς πλείους
 διαγγέλλωμεν, πλείω ὠφελήσεται· ἡμεῖς δὲ ἦδη τε ὦν ἐθεα-
 σάμεθα ἐπιθυμοῦμεν ἄρυσθαι καὶ ἄπικεν ὑποκινζόμενοι
 καὶ ἀπελθόντες ποθήσομεν. Ἐκ δὲ τούτων εἰκὸς ἡμᾶς μὲν
 θεραπεύειν, ταύτην δὲ θεραπευέσθαι. Καὶ ἡ Θεοδότῃ· Νῆ
 Δί', ἔφη, εἰ τοῖνον ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἐμὲ ἂν δέοι ὑμῖν τῆς
 4 θεᾶς χάριν ἔχειν. Ἐκ δὲ τούτου ὁ Σωκράτης ὁρῶν αὐτὴν
 τε πολυτελῶς κεκοσμημένην, καὶ μητέρα παρούσαν αὐτῇ ἐν
 ἑορτῇ τε καὶ θαλαπείᾳ οὐ τὴν τυχοῦσιν, καὶ θαλαπῆνας
 πολλὰς καὶ εὐειδέεις καὶ οὐδὲ ταύτας ἡμελημένως ἐχούσας,
 καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν οἰκίαν ἀφθόνως κατεσκευασμένην· Εἰπέ
 μοι, ἔφη, ὦ Θεοδότῃ, ἔστι σοι ἀγρός; Οὐκ ἔμοιγ', ἔφη.
 Ἀλλ' ἄρα οἰκία προσόδους ἔχουσα; Οὐδὲ οἰκία, ἔφη. Ἀλλὰ
 μὴ χειροτέχναι τινές; Οὐδὲ χειροτέχναι, ἔφη. Πόθεν οὖν
 5 ἔφη, τὰ ἐπιτήδεια ἔχεις; Ἐάν τις, ἔφη, φίλος μοι γεγόμε-
 νος εὖ ποιεῖν ἐθέλῃ, οὕτως μοι βίος ἐστί. Νῆ τὴν Ἥραν,

σκεταὶ μὲ ὅποιον τὴν κατὰφερνεν, ἐπειδὴ κάποιος ἀπὸ τού-
 ρος παρόντας τὴν ἀνέφερε καὶ εἶπεν, ὅτι τὸ κάλλος αὐτῆς τῆς
 γυναικός ἦτο ἀνώτερον περιγραφῆς, καὶ εἶπεν, ὅτι καὶ ζω-
 γράφοι τὴν ἐπισκέπτονται διὰ τὰ τὴν ζωγραφίσουσαν, εἰς τοὺς
 ὁποίους ἐκείνη ἐπιδεικνύει· ὅσα μὲν τοῦ σώματος τῆς εἶναι
 ὠραία·—Θὰ ἤξιζε νὰ πᾶμε νὰ τὴν θαυμάσωμεν, εἶπεν ὁ
 Σωκράτης· διότι δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἐνοήσωμεν ἄλλῳ τὸ
 κάλλος τῆς, ἀφοῦ βέβαια ἠκούσαμεν τὸ «ἀνώτερον περιγρα-
 φῆς». Καὶ ἐκείνος ὁ ὁποῖος τὰ διηγῆσθαι αὐτὰ—Γρήγορα,
 εἶπε, ἀκολουθεῖτέ με. Τωιοῦτοτρόπως λοιπόν, ἀφοῦ ἐπορευ-
 θῆσαν πρὸς τὴν Θεοδότην καὶ τὴν βρήκαν νὰ παζάρη εἰς
 κάποιον ζωγράφον, τὴν εἶδαν. Ὅταν δὲ ἐτελείωσαν ὁ ζω-
 γράφος·—Ὡς ἄνδρες, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο,
 ἡμεῖς πρέπει νὰ χρεωστοῦμεν περισσοτέρων εὐγνωμοσύνην
 εἰς τὴν Θεοδότην, εἰδὶ μᾶς ἐπέδειξε τὸ κάλλος τῆς, ἢ αὐτὴ
 εἰς ἡμᾶς, διότι τὴν εἶδामεν; Ἀρὰ γε δὲν πρέπει, ἐάν μὲν ἡ
 ἐπίδειξις τοῦ κάλλους τῆς εἶναι εἰς αὐτὴν ὠφελιμωτέρα,
 αὐτὴ νὰ μᾶς χρεωστῇ εὐγνωμοσύνην, ἐάν δὲ εἰς ἡμᾶς ἡ θέα
 τοῦ κάλλους τῆς, ἡμεῖς νὰ χρεωστοῦμεν εἰς αὐτὴν; Ἐπειδὴ
 δὲ κάποιος εἶπεν ὅτι δίκαια ἔλεγε·—Λοιπόν, εἶπεν, ἀφ' ἐνός
 μὲν αὐτὴ καὶ τώρα κερδίζει τὸν ἀπὸ μέρους μᾶς ἔπαινον,
 καί, ὅταν διαδῶσόμεν εἰς περισσοτέρους τὴν ὁμορφίαν τῆς
 περισσοτέρων θὰ ὠφελήσῃ; καὶ ἡμεῖς δὲ ἀφ' ἑτέρου καὶ τώ-
 ρα ὅσα ἐθαυμάσαμεν θέλωμεν νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν, καὶ θὰ
 φύγωμεν ἐρεθισμένοι καί, ὅταν φύγωμεν, θὰ τὰ ποθήσωμεν.
 Ἐξ αἰτίας δὲ αὐτὸν εἶναι φυσικόν, ἡμεῖς μὲν νὰ τὴν περι-
 ποιούμεθα, αὐτὴ δὲ νὰ γίνεταί· ἀντικείμενον περιποιήσεων.
 Καὶ ἡ Θεοδότῃ·—Μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ἐάν λοιπὸν αὐτὰ εἴ-
 ναι πῶπως τὰ εἴπατε, ἐγὼ θὰ ἐπρεπε νὰ χρεωστῶ εἰς σᾶς
 εὐγνωμοσύνην, διότι μὲ εἶδατε. Ὑστερον δὲ ὁ Σωκράτης,
 ἐπειδὴ ἐβλεπε καὶ αὐτὴν νὰ εἶναι πολυτελῶς ἐνδεδυμένη
 καὶ τὴν μητέρα τῆς νὰ παρίσταται μὲ ἐνδυμασίας καὶ περι-
 ποίησιν ὅχι τὴν τυχοῦσαν, καὶ ὑπηρετρίας ἐβλεπε πολλὰς
 καὶ ὠραίας καὶ πολὺ καλῶς ἐστολισμένους καὶ τὴν οἰκίαν
 τῆς ὡς πρὸς ὅλας τὰς ἀνάγκας πλουσίως ἐφωδιασμένην.—
 Ἐπεί μοι, εἶπεν ὁ Θεοδότῃ, ἔχεις ἀγρόν;—Ὅχι· εἶπεν.—
 Ἀλλὰ μήπως οἰκίαν, ἢ ὅποια εἶδεις εἰσδῶματα;—Οὕτε οἰ-
 κίαν, εἶπεν.—Ἀλλὰ μήπως δούλους ἐργάτας;—Οὕτε δού-
 λους ἐργάτας, εἶπεν.—Ἀπὸ ποῦ λοιπόν, εἶπε, πορίζεσται τὰ
 χρειαζόμενα;—Ἐάν κανεῖς, εἶπεν, ἀφοῦ μοῦ γίνῃ φίλος,
 θέλῃ νὰ μὲ εὐεργετῇ, αὐτὴ ἡ εὐεργεσία εἶναι ἡ περιουσία

- ἐφη, ὦ Θεοδότῃ, καλὸν γε τὸ κτῆμα καὶ πολλῶν κρεῖττον οἶων τε καὶ αἰγῶν καὶ βοῶν, φίλων ἀγέλην κεκτῆσθαι.
- Ἄτάρ, ἔφη, πότερον τῇ τύχῃ ἐπιτρέπεις, ἢ ἂν τίς σοι φίλος
- 6 ὥσπερ μυῖα πρόσπιπται, ἥ καὶ αὐτὴ τὴ μηχανῇ; Πῶς δ' ἂν, ἔφη, ἐγὼ τοῦτου μηχανὴν εὐροίμι; Πολὺ νῆ Δί', ἔφη, προσηκόντως μᾶλλον ἢ αἱ φάλαγγες· οἶσθα γὰρ ὥς ἐκεῖνα θηρῶσι τὰ πρὸς τὸν βίον· ἀρχαῖα γὰρ δῆπου λεπτὰ ὑφηνά-
- 7 μεναι, ὅ τι ἂν ἐνταῦθα ἐμπέσῃ, τούτῳ τρυφῇ χρώνται. Καὶ ἐμοὶ οὖν, ἔφη, συμβουλευεῖς ὑφηνασθαι τὴ θήρατρον; Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε ἀτέχνως οἰσθαι χρὴ τὸ πλείστον ἄξιον ἄγρευμα, φίλους, ἡθροάειν. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ μικροῦ ἄξιον, τοὺς
- 8 λαγῶς, θηρόντες πολλὰ τεχνάζουσιν; Ὅτι μὲν γὰρ τῆς νυκτὸς νέμονται, κύνας, νυκτερευτικὰς πορισάμενοι, ταύταις αὐτοὺς θηρῶσιν· ὅτι δὲ μὲν ἡμέραν ἀποδιδράσκουσιν, ἄλλας κτώνται κύνας, αἵτινες, ἢ ἂν ἐκ τῆς νομῆς εἰς τὴν εὐνὴν ἀπέλθωσι, τῇ δομῇ αἰσθανόμεναι εὐδίσκουσιν αὐτούς· ὅτι δὲ ποδῶκεσι εἰσὶν ὥστε καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ τρέχοντες ἀποφεύγειν, ἄλλας αὖ κύνας ταχείας παρασκευάζονται, ἵνα κατὰ πόδας ἄλσκωνται· ὅτι δὲ καὶ ταύτας αὐτῶν τινες ἀποφεύγουσι, δίκτυα ἰσθᾶσιν εἰς τὰς ἀτραπούς, ἣ φεύγουσιν, ἔν'
- 9 εἰς ταῦτα ἐμπλῖπτοντες συμπούκωνται. Τίτι οὖν, ἔφη, τοιούτῳ φίλους ἂν ἐγὼ θηρῶν; Ἐάν νῆ Δί', ἔφη, ἀντὶ κυνὸς κτήσῃ, ὅστις σοι ἰχνεύων μὲν τοὺς φιλοκάλους καὶ πλουσίους εὐρῆσει, εὐρὼν δὲ μηχανήσεται ὅπως ἐμβάλλῃ αὐτούς
- 10 εἰς τὰ σὰ δίκτυα. Καὶ ποῦτα, ἔφη, ἐγὼ δίκτυα ἔχω; Ἐν μὲν δῆπου, ἔφη, καὶ μάλα εὖ περιτρεχόμενον, τὸ σῶμα· ἐν δὲ τούτῳ ψυχὴν, ἣ καταμανθάνει, καὶ ὥς ἂν ἐμβλέπουσα χυρῖζοιο καὶ ὅ τι ἂν λέγουσα εὐφραίνοις, καὶ ὅτι δεῖ τὸν μὲν ἐπιμελούμενον ἀσμένως ὑποδέχεσθαι, τὸν δὲ τρυφῶντα ἀπο-

μου.—Μὰ τὴν Ἡραν, εἶπεν, ὦ Θεοδότῃ, ὥραία πράγματι ἡ περιουσία αὐτὴ καὶ πολλὸ προτιμότερα καὶ ἀπὸ πρόβατα καὶ ἀπὸ αἰγῶν καὶ ἀπὸ βόδια, τὸ νὰ ἔχῃ δηλ. κανεῖς κοπάδι ἀπὸ φίλους. Ποῖον ὅμως ἀπὸ τὰ δύο, εἶπε, συμβαίνει; τὸ ἀφήνεις εἰς τὴν τύχην, ἂν κανεῖς φίλος πετάξῃ πρὸς σὲ ὥς μυῖα, ἢ καὶ ἡ ἰδία μεταχειρίζεσθαι κανὲν μέσον;—Ἄλλα πῶς, εἶπεν, ἐγὼ θὰ ἡμπορούσα νὰ ἐφεύρω μέσον δι' αὐτό;—Πολλὸ περισσότερον ἐπιτρεδείω, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν, ἀπὸ τὰς ῥωγαλίδας· διότι ἡξέυρεις, πῶς ἐκεῖνα κυνηγοῦν τὴν τροφὴν των· δηλαδὴ, ὥς γνωστὸν, ἀφοῦ ὑφάνουν λεπτὰ δίκτυα κάτω ἀπὸ τὰς γωνίας, ὅτι, ἥθελε πιασθῇ μέσα, αὐτὸ τὸ τρώγουν.—Καὶ εἰς ἐμὲ λοιπόν, εἶπε, συμβουλευεῖς νὰ ὑφάνω κανὲν δίκτυον θηρευτικόν;—Βεβαίως, διότι δὲν πρέπει νὰ φαντάζεσαι, ὅτι μὲ τὸσην ἑλλειψιν τέχνης θὰ κυνηγήσῃς τοὺς φίλους, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν κυνήγιον μεγίστης ἀξίας· δὲν βλέπετε, ὅτι, ὅταν κυνηγοῦν τὸ κυνήγι, πού ἔχει μικρὰν ἀξίαν, δηλαδὴ τοὺς λαγούς, πολλὰ μέσα μεταχειρίζονται; Διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν, ἐπειδὴ οἱ λαγοὶ βόσκουν τὴν νύκτα, προμηθευθέντες σκύλλους τῆς νύκτας μὲ αὐτοὺς κυνηγοῦν τοὺς λαγούς. Ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ἑτέρου κρύβονται οἱ λαγοὶ τὴν ἡμέραν, ἄλλους σκύλλους ἀποκτοῦν, οἱ ὅποιοι, ὅπουδῆποτε ἤθελεν ἀπέλθει (οἱ λαγοὶ) ἀπὸ τὴν βοσκήν διὰ νὰ κοιμηθῶν, ἀντιλαμβάνόμενοι αὐτοὺς μὲ τὴν μυρωδιὰν τοὺς ἀνευρίσκουν· ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ἑτέρου εἶναι γρηγορόποδες, ὥστε, καὶ ὅταν φανερά τρέχουν, νὰ γλυτώνουν, ἄλλους πάλιν σκύλλους ταχείς γυνάσκουν, διὰ νὰ τοὺς πιάσουν ἀπὸ πίσω. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς σκύλλους μερικτοὶ λαγοὶ τοὺς ξεφεύγουν, στήνουν δίκτυα εἰς τὰ στενοτόπια, ἀπὸ βουφύγων, ἵνα, ἀπὸ ἐμπλῖπτον εἰς αὐτὰ, ἐμπλέκωνται.—Μὲ ποῖον λοιπόν, εἶπε, παρόμοιον μέσον θὰ ἡμπορούσα ἐγὼ νὰ κυνηγήσω τοὺς φίλους;—Ἐάν, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν, ἀντὶ σκύλλου ἀποκτήσῃς ἕνα, ὁ ὅποιος, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀνιχνεύων θὰ εὐρίσκη τοὺς ἐρατοτάς τοῦ κάλλους καὶ τοὺς πλουσίους, ἀφοῦ δὲ τοὺς εὐρῇ, θὰ μεταχειρίζεται καθὲ μέσον νὰ τοὺς ρίπτῃ εἰς τὰ δίκτυά σου.—Καὶ τί εἶδους δίκτυα, εἶπεν, ἔχω ἐγὼ;—Ἐν μάλιστα, εἶπε, τὸ ὅποιον πάρα πολλὸ καλὰ πλέκεται (γύρω πρὸ τοῦ ἀνδρικοῦ σώμα) τὸ σῶμά σου· μέσα δὲ εἰς αὐτὸ ἔχεις ψυχὴν, μὲ τὴν ὅποιαν ἐνοεῖς καλὰ, καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἀτενίζουσα ἥθελες εὐχαριστῆσαι, καὶ τί λέγουσα ἥθελες εὐφράναι, καὶ ὅτι πρέπει ἐκεῖνον μὲν πού σὲ περιποιεῖται μὲ χαρὰν νὰ τὸν ὑποδέχεσαι, ἐκεῖνον δὲ, ὁ

- κλείειν, καὶ ἀρρωστήσαντός γε φίλου φροντιστικῶς ἐπισκέψασθαι καὶ καλὸν τι πράξαντος σφόδρα συνησθῆναι καὶ τῷ σφόδρα σὺ φροντίζοντι ὅλην τῇ ψυχῇ κεχαρισθαι· φιλεῖν γε μὴν εὖ οἷδ' ὅτι ἐπίστασαι οὐ μόνον μαλακῶς, ἀλλὰ καὶ ἐνδοικῶς· καὶ ὅτι ἀρεστοὶ σοὶ εἰσιν οἱ φίλοι, οἷδ' ὅτι οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ ἀναπείθεις. Μὰ τὸ· Αἴ', ἔφη ἡ Θεοδότῃ,
- 11 ἐγὼ τούτων οὐδὲν μηχανῶμαι. Καὶ ν, ἔφη, πολὺ διαφέρει τὸ κατὰ φύσιν τε καὶ δρθῶς ἀνθρώπῳ προσφέρεισθαι. Καὶ γὰρ δὴ βίᾳ μὲν οὐτ' ἂν ἔλοις οὔτε κατὰσχους φίλον, εὐεργεσίᾳ δὲ καὶ ἡδονῇ τὸ θηρίον τοῦτο ἀλώσιμόν τε καὶ
- 12 παραυνομένον ἔστιν. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Δεῖ τοίνυν, ἔφη, πρῶτον μὲν τοὺς φροντίζοντας σου τοιαῦτα ἀξιούειν, ὅσα ποιοῦσιν αὐτοῖς μικρότατα μελήσει, ἔπειτα δὲ αὐτὴν ἀμείβεσθαι χαρίζομένην τὸν αὐτὸν τρόπον· οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα φίλοι γίνοντο καὶ πλεῖστον χρόνον φιλοῖεν καὶ μεγί-
- 13 στα εὐεργετοῖεν. Χαρίζοιο δ' ἂν μάλιστα, εἰ δεομένοις δωροῖο τὰ παρὰ σεαυτῆς· ὁρᾷς γὰρ ὅτι καὶ τῶν βρωμάτων τὰ ἡδίστα, ἔαν μὲν τις προσφέρῃ πρὶν ἐπιθυμεῖν, ἀηδὴ φαίνεται, κεκορεσμένοις δὲ καὶ βδελυγμίαν παρέχει, ἔαν δέ τις προσφέρῃ λιμὸν ἐμπουήσας, κἂν φαυλότερα ἢ, τῶν ἡδέων
- 14 φαίνεται. Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, ἐγὼ λιμὸν ἐμπουεῖν τὸν παρ' ἐμοὶ δυνάμην; Εἰ νὴ Δί', ἔφη, πρῶτον μὲν τοῖς κεκορεσμένοις μήτε προσφέρεις μήτε ὑπομιμνήσκεις, ἕως ἂν τῆς πλησμοῆς παυσάμενοι πάλιν δέωνται, ἔπειτα τοὺς δεομένους ὑπομιμνήσκεις ὡς κοσμιωτάτῃ τε ὁμιλίᾳ καὶ τῷ μὴ φαίνεσθαι βουλομένη χαρίζεσθαι καὶ διαφεύγουσα, ἕως ἂν ὡς μάλιστα δεηθῶσι· τηλικαῦτα γὰρ πολὺ διαφέρει τὰ αὐτὰ
- 15 δῶρα ἢ πρὶν ἐπιθυμῆσαι δίδόναι. Καὶ ἡ Θεοδότῃ· Τί οὖν οὐ σὺ μοι, ἔφη, ὦ Σώκράτης, ἐγένοις συνηρηταῖς τῶν φί-

έποτος ἀλαζονεύεται, νὰ τὸν διώχῃς, καὶ θταν μάλιστα ἀποβήσῃ, κανεῖς φίλος σου, νὰ τὸν ἐπισκευθῇς φροντίζουσα περὶ τῆς υγείας του, καὶ θταν κατορθώσῃ τίποτε καλὸν πάρα πολὺ νὰ χαρῆς μαζὶ του, καὶ εἰς ἐκεῖνον ὁ ἕποτος πάρα πολὺ σὲ περιποιεῖται, μὲ ὅλην σου τὴν ψυχὴν νὰ τοῦ εἰσαι εὐχάριστος· ν' ἀγαπᾷς δὲ βέβαια γνωρίζεις ὅχι μόνον ἡδονικῶς ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς· καὶ εἰ σοὶ εἶναι ἀρεστοὶ οἱ φίλοι· τὸ ἀποδεικνύεις πολὺ καλὰ ὅχι μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ ἔργα.— Μὰ τὸν Δία, εἶπεν ἡ Θεοδότῃ, ἐγὼ ἀπ' αὐτὰ τίποτε δὲν μηχανῶμαι.—Καὶ ὅμως, εἶπε, μεγάλην ἡμαρτίαν ἔχει τὸ νὰ προσφέρῃται κανεῖς εἰς ἕνα ἀνίρωπον φυσικῶς καὶ λογικῶς. Διότι, ὥς γνωστόν, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς βίας οὔτε νὰ πιάσῃς οὔτε νὰ ἀποκτήσῃς φίλον ἠμπορεῖς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς εὐχαριστήσεως τὸ θηρίον αὐτὸ καὶ πιάνεται καὶ παραμένει· πιασμένον.— Ἀληθεῖαν λέγεις, εἶπε.— Πρέπει λοιπόν, εἶπε, κατὰ πρῶτον μὲν τοιαῦτα νὰ ζητῇς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σὲ περιποιούνται, τὰ ὅποια θταν τὰ κάμνουν, ἐλάχιστα· θὰ τοὺς νοιάσῃ (κοστίσῃ), ἔπειτα δὲ σὺ ἡ ἴδια πρέπει νὰ τοὺς ἀνταμείβῃς εὐχαριστοῦσα αὐτοὺς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον· διότι μὲ αὐτοὺς τοὺς ἄρους πάρα πολὺ φίλοι σου θὰ γίνουν καὶ πάρα πολλὸν καιρὸν θὰ σὲ ἱγαποῦν καὶ μεγίστας εὐεργεσίας θὰ σοὺ κάμνουν. Θὰ τοῦ, ἡγχαρίστεις· δὲ πρὸ πάντων, ἔάν, θταν σοὺ τὸ ζητῶν, προσφέρεις εἰς αὐτοὺς ὡς δῶρα τὰς ἰδικὰς σου περιποιήσεις· διότι βλέπεις, ὅτι καὶ τὰ γλυκύτερα ἀπὸ τὰ φαγητά, ἔάν μὲν κανεῖς τὰ προσφέρῃ, πρὶν νὰ τὰ ἐπιθυμῇς ὁ ἄλλος φαίνεται ἀηδὴ, εἰς τοὺς χορτασμένους δὲ καὶ βδελυγμίαν προσέειν, ἔάν δὲ κανεῖς τὰ προσφέρῃ ἀποῦ διεγείρῃ πείναν, καὶ ἂν εἶναι εὐτελέστατα, πάρα πολὺ νόστιμα φαίνονται.— Πῶς λοιπόν, εἶπεν, ἐγὼ θὰ ἡμποροῦσα νὰ διεγείρω πείναν εἰς ἐκεῖνους; ποῦ μὲ πλησιάζουν;— Ἐάν, μὰ τὸν Δία, εἶπε, κατὰ πρῶτον μὲν μήτε προσφέρεις μήτε ὑπεθυμίζεις εἰς τοὺς χορτάτους τὰ κάλλη σου, ἕως ὅτου, ἀποῦ ξεχορτάσων, πάλιν τὰ ἐπιθυμῇσιν· ἔπειτα, ἔάν εἰς ἐκεῖνους ποῦ τὰ ἐπιθυμοῦν, τοὺς ὑπεθυμίζεις μὲ συναναστροφὴν ὅσον τὸ δυνατόν κοσμίαν καὶ προσποιημένην ὅτι δὲν θέλεις νὰ τοὺς κάμῃς τὴ χατήρι, καὶ ἀρνούμενη ἕως ὅτου ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον σὲ ἐπιθυμῇσιν· διότι ὑπὸ τοιούτους ἄρους εἶναι πολὺ ἀνώτερον τὰ ἴδια δῶρα δὲ διδῃς, παρὰ πρὶν τὰ ἐπιθυμῇσιν. Καὶ ἡ Θεοδότῃ.— Διατὶ λοιπόν σὺ, εἶπεν, ὦ Σωκράτῃ, δὲν μοὺ ἐγίνες βοηθὸς εἰς τὸ κυνήγιον τῶν φίλων;—Θὰ γίνω

- λων· 'Εάν γε γὰρ Δί', ἔφη, πείθῃς με σύ. Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, πείσαιμί σε; Ζητήσεις, ἔφη, τοῦτο αὐτὴ καὶ μηχανήσῃ,
- 16 ἔάν τί μου δέῃ. Ἐταῖοι τοίνυν, ἔφη, θαμνὰ. Καὶ ὁ Σωκράτης ἐπισκώπτων τὴν αὐτοῦ ἀπραγμοσύνην. 'Ἄλλ', ὦ Θεοδότῃ, ἔφη, οὐ πάνν μοι ἄλλιδὸν ἐστι σχολάσαι· καὶ γὰρ ἴδια πράγματα πολλὰ καὶ δημόσια παρέχει υιοὶ ἀσχολίαν· εἰσὶ δὲ καὶ φίλοι μοι, αἱ οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀρ' αὐτῶν ἑσσοῦσι με ἀπικνῆναι, φίλιγα τε μανθάνουσαι παρ' ἐμοῦ
- 17 καὶ ἐπωδάς. 'Ἐπίστασαι γάρ, ἔφη, καὶ ταῦτα, καὶ Σώκρατες; 'Ἄλλὰ διὰ τί οὔτε, ἔφη, 'Απολλόδοτον τε τόνδε καὶ 'Αντισθένη οὐδέποτε μου ἀπολείπεισθαι; Διὰ τί δὲ καὶ Κέβητα καὶ Σιμμίαν θήβηνθεν παραγίγνεσθαι; Ἐὖ ἴσθι διὰ ταῦτα οὐκ ἄνευ πολλῶν φίλων τε καὶ ἐπωδῶν καὶ ἰγγων ἐστί.
- 18 Χρῆσον τοίνυν μοι, ἔφη, τὴν ἱγγα, ἵνα ἐπὶ σοὶ πρώτων ἔλκω αὐτήν. 'Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ αὐτὸς ἔλκεσθαι πρὸς σὲ βούλομαι, ἀλλὰ σὲ πρὸς ἐμὲ πορεύεσθαι. 'Ἀλλὰ πορεύσονται, ἔφη· μόνον ὑποδέχου. 'Ἄλλ' ὑποδέξομαι σε, ἔφη, ἐὰν μὴ τις φιλωτέρω σου ἔνδον ᾖ.

- XII. 'Ἐπιγένη δὲ τῶν συνόντων τινὰ νέον τε ὄντα καὶ τὸ σῶμα κακῶς ἔχοντα ἰδὼν· 'Ὡς ἰδιωτικῶς, ἔφη, τὸ σῶμα ἔχεις, ὦ 'Ἐπίγενης. Καὶ δς· 'Ἰδιώτης γάρ, ἔφη, εἰμί, ὦ Σώκρατες. Οὐδὲν γε μᾶλλον, ἔφη, τῶν ἐν 'Ὀλυμπίᾳ μελόντων ἀγωνίζεσθαι· ἢ δοκῇ σοι μικρὸς εἶναι ὁ περὶ τῆς νρυχῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἄγών, ὃν 'Ἀθηναῖοι θήσουσιν,
- 2 δτιαν τύχωσι; Καὶ μὴν οὐκ ἄλλοι μὲν διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν ἀποθνήσκουσιν τε ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνους καὶ αἰσχροῶς σφύρονται· πολλοὶ δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο ζῶντες τε αἰσκονται καὶ ἀλόντες ἦτοι δουλεύουσι τὸν λοιπὸν βίον, ἐὰν οὕτω τύχωσι, τὴν χαλεπωτάτην δουλείαν ἢ εἰς τὰς ἀνάγκας τὰς ἀλγεινότητας ἐμπεσόντες καὶ ἐκτίσαντες ἐνίοτε πλείω

1) Τὰς μεταχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι ὡς μαγαίαν, διὰ τὴν προκαλοῦν τὸν ἔρωτα.

μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν, ἐὰν πράγματι μὲ πείθῃς σύ.—Ἰδὼς λοιπόν, εἶπε, θὰ ἡμπορούσῃς νὰ σὲ πείσῃ;—Μόνη σου, εἶπε, θὰ ζητήσῃς καὶ θὰ εὕρῃς τὸ μέσον, ἐὰν μὲ χρειάζεσαι εἰς τίποτε. —Κάμνε μου λοιπὸν ἐπισκέψεις, εἶπε, συγχν. Καὶ ὁ Σωκράτης κοροιδεύων τὴν ἰδιότην του ἀεργίαν.—'Ἄλλ' ὦ Θεοδότῃ, εἶπε, δὲν μοῦ εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ εὐκαιρήσω· διότι καὶ πολλὰ ἰδιωτικά καὶ ὑποθέσεις καὶ δημόσιαι μὲ ἀπασχολοῦν· ἔχω δὲ καὶ φίλας, αἱ ὁποῖαι οὔτε τὴν ἡμέραν οὔτε τὴν νύκτα θὰ μοῦ ἐπιτρέψουν νὰ φύγω, ἐπεὶδὴ μανθάνουν ἀπὸ ἐμὲ καὶ ἐρωτικά φίλτρα καὶ μαγικὰ τραγούδια.—Γνωρίζεις λοιπόν, εἶπε, καὶ ταῦτα, καὶ Σωκράτης;—'Ἄλλὰ διατὶ νομίζεις, εἶπεν, ἔτι καὶ ὁ 'Απολλόδοτος αὐτὸς ἐδῶ καὶ ὁ 'Αντισθένης ποτὲ δὲν μ' ἀφήνουν; Διατὶ δὲ καὶ ὁ Κέβης καὶ ὁ Σιμμίας ἐρχονται ἀπὸ τὰς Θήβας; Μάθε καλά, ὅτι αὐτὰ δὲν γίνονται χωρὶς πολλὰ ἐρωτικά ποτὰ καὶ μαγικὰ ἔσματα καὶ σουσουράδες'. Δάνεισέ μοι λοιπὸν τὴν μαγικήν σου σουσουράδα διὰ νὰ τὴν μεταχειρισθῶ κατὰ πρώτων διὰ σέ.—'Ἄλλὰ μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε, δὲν θέλω ἐγὼ νὰ σύρωμαι πρὸς σέ, ἀλλὰ σὺ νὰ ἐρχεσαι πρὸς ἐμέ.—'Ἄλλὰ θὰ ἔλθω, εἶπε· μόνον νὰ μὲ δέχεσαι εὐχαρίστως.—'Ἄλλὰ θὰ σὲ δέξθω, εἶπεν, ἐὰν δὲν εἶναι μέσα καμμία ἄλλη πλέον ἀγαπητὴ ἀπὸ σένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XII.

'Ἐπεὶδὴ δὲ εἶδε τὸν 'Ἐπιγένη, ἕνα ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ὁ ὁποῖος καὶ νέος ἦτο καὶ ασθενικὸς κατὰ τὸ σῶμα.—Πόσον ἀγῦμναστον ἔχεις τὸ σῶμά σου, ὦ 'Ἐπιγένη! εἶπε· Καὶ ἐκεῖνος.—Διότι, εἶπεν, εἰμαι ἰδιώτης καὶ ὄχι ἀθλητής, ὦ Σωκράτης. —Καθόλου τοῦλάχιστον περισσώτερον ἰδιώτης, εἶπεν, ἀπ' ἐκείνων οἱ ὁποῖοι πρόκειται ν' ἀγωνίζωνται εἰς τὴν 'Ὀλυμπίαν ἢ σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι μικρὸς ὁ περὶ ὑπάρξεως ἄγών, τὸν ὁποῖον θὰ κάμουν οἱ 'Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς πολεμίους, δτιαν τοὺς τύχη; Καὶ ὅμως ὄχι ὄλιγοι ἔνεκα τῆς καχεξίας τοῦ σώματος καὶ φονεῦνται εἰς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους καὶ ἀτίμως διασφύονται, πολλοὶ δὲ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ ζωντανοὶ συλλαμβάνονται· καί, ἄφου συλληφθῶν, ἢ βέβαια ἐκτελοῦν εἰς τὴν ἐπίλοιπον ζωὴν των, ἐὰν ἔσσι· τὸ φέρεῖ ἢ τύχη, τὴν βαρύτερην δουλείαν, ἢ ἀφοῦ περιπέσουσιν εἰς τὰς ἀλγεινιώτερας ἀναγκαστικὰς ἐργασίας καὶ πληρώσουσιν

τῶν παρχόντων αὐτοῖς τὸν λοιπὸν βίον ἐνδεεῖς τῶν ἀναγκαίων ὄντες καὶ κακοπαθοῦντες διαζῶσι· πολλοὶ δὲ δόξαν αἰσχρὰν κτῶναι διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀδυναμίαν δοκοῦντες ἀποδειλιῶν. Ἡ καταφρονεῖς τῶν ἐπιτιμιῶν τῆς καχεξίας τούτων, καὶ θράδως ἂν οἶε φέρειν τὰ τοιαῦτα· Καὶ μὴν οἶμαι γε πολλῶ ῥῶα καὶ ἡδίω τούτων εἶναι, ἢ δὲ ὑπομένειν τὸν ἐπιμελούμενον τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας. Ἡ ὑγιεινότερόν τε καὶ εἰς τάλλα χρησιμώτερον νομίζεις εἶναι τὴν καχεξίαν τῆς εὐεξίας, ἢ τῶν διὰ τὴν εὐεξίαν γιγνομέ-
 4 νων καταφρονεῖς· Καὶ μὴν πάντα γε τάναντία συμβαίνει τοῖς εὖ τὰ σώματα ἔχουσιν ἢ τοῖς κακῶς. Καὶ γὰρ θγαίνουσιν οἱ τὰ σώματα εὖ ἔχοντες καὶ ἰσχύουσι· καὶ πολλοὶ μὲν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων σφύζονται τε εὐσχημόνως καὶ τὰ θεινὰ πάντα διαφεύγουσι, πολλοὶ δὲ φίλοις τε βοηθοῦσι καὶ τὴν πατρίδα εὐεργετοῦσι καὶ διὰ ταῦτα χάριτός τε ἀξιοῦνται καὶ δόξαν μεγάλην κτῶνται καὶ τιμῶν καλλίστων τυγχάνουσι καὶ [διὰ ταῦτα] τὸν τε λοιπὸν βίον ἡδιον καὶ κάλλιον διαζῶσι καὶ τοῖς ἐαυτῶν παισὶ
 5 καλλίους ἀφορμὰς εἰς τὸν βίον καταλείπουσιν. Οὗτοι γρῆ, ὅτι οὐκ ἀσκεῖ δημοσίᾳ ἢ πόλιν τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, διὰ τοῦτο καὶ ἰδίᾳ ἀμελεῖν, ἀλλὰ μὴδὲν ἦτιον ἐπιμελεῖσθαι. Εὖ γὰρ ἴσθι ὅτι οὐδὲν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἀγωνίᾳ οὐδὲ ἐν πράξει οὐδεμιᾷ μείον ἔξεις διὰ τὸ βέλτιον τὸ σῶμα παρσευεῖσθαι· πρὸς πάντα γὰρ ὅσα πράττουσιν ἄνθρωποι χρησίμους τὸ σῶμά ἐστιν· ἐν πάσαις δὲ ταῖς τοῦ σώματος
 6 χρείαις πολὺ διαφέρει ὥς βέλτιον τὸ σῶμα εἶναι· ἐπεὶ καὶ ἐν ᾧ δοκεῖ ἐλαχίστη σώματος χρεῖα εἶναι, ἐν τῷ διανοεῖσθαι, τίς οὐκ εἶδεν ὅτι καὶ ἐν τούτῳ πολλοὶ μεγάλα σφάλονται διὰ τὸ μὴ θγαίνειν τὸ σῶμα· Καὶ λήθῃ δὲ καὶ ἀθυροῖα καὶ δυσκολία καὶ μανία πολλὰς πολλοῖς διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν εἰς τὴν διάνοιαν ἐμπίπτουσιν οὕτως
 7 ὥστε καὶ τὰς ἐπιστήμας ἐκβάλλειν. Τοῖς δὲ τὰ σώματα εὖ

ἐνίστα περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔχουν, τὴν ἐπίλοιπον ζωὴν τῶν τὴν περνοῦν στερούμενοι τὰ ἀναγκαῖα καὶ κακοπαθοῦντες· πολλοὶ δὲ κακὴν ὑπόληψιν ἀποκιοῦν διὰ τὴν σωματικὴν τῶν ἀδυναμίαν, ἐπειδὴ νομίζονται ὅτι εἶναι δειλοὶ εἰς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους. Ἡ δὲν λογαριάζεις αὐτὰς τὰς τιμωρίας τῆς σωματικῆς ἀδυναμίας καὶ νομίζεις ὅτι εὐκόλως ἤθελες τὰς ὑποφέρει· Καὶ ὁμως, νομίζω ὅτι εἶναι πολὺ εὐκολώτερα καὶ εὐχαριστότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ ὅσα πρέπει νὰ ὑπομένῃ ὁ φροντίζων διὰ τὴν σωματικὴν τοῦ δυνάμιν. Ἡ νομίζεις, ὅτι εἶναι καὶ ὑγιεινότερον καὶ χρησιμώτερον πράγμα ἢ σωματικὴ ἀδυναμία ἀπὸ τὴν σωματικὴν δυνάμιν, ἢ δὲν λογαριάζεις ἐκεῖνα τὰ κατερρώματα ποῦ φερίονται εἰς τὴν σωματικὴν δυνάμιν· Καὶ ὅμως ὅλα τὰ ἀντίθετα συμβαίνουν εἰς ἐκείνους, ποῦ ἔχουν τὰ σώματα τῶν εἰσκαλῆν κατὰστασιν παρὰ εἰς ἐκείνους, ποῦ τὰ ἔχουν εἰς κακὴν. Διότι καὶ θγαίνουσιν ἐκεῖνοι, ποῦ ἔχουν τὰ σώματά των εἰς καλὴν κατὰστασιν καὶ εἶναι καὶ δυνατοί· καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν πολλοὶ ἕνεκα τούτου καὶ διασφύζονται ἐντίμως ἀπὸ τοῦ πολεμικοῦ ἀγῶνος καὶ διαφεύγουν ὅλους τοὺς κινδύνους, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολλοὶ καὶ τοὺς φίλους βοηθοῦν καὶ τὴν πατρίδα εὐεργετοῦν καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τὸν προσόντων τῶν γίνονται ἀξιοὶ εὐγνωμοσύνης καὶ μεγάλην δόξαν ἀποκιοῦν καὶ εὐγενεστάτας τιμὰς ἐπιτυγχάνουν καὶ τὴν ἐπίλοιπον ζωὴν τῶν εὐχαριστότερα καὶ ἐντιμώτερα τὴν περνοῦν καὶ εἰς τὰ παιδιὰ τῶν χρησιμώτερα μέσα ἀφήνουν διὰ τὸν βίον των.

Οὕτε ζῆβαια πρέπει, ἐπειδὴ ἡ πόλις δὲν ἐπιβάλλει δημοσίᾳ τὴν ἀσκησιν εἰς τὰ πολεμικά, δι' αὐτὸ καὶ ἰδιωτικῶς γὰ τὰ παρὰμειλόμενα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον νὰ φροντίζωμεν δι' αὐτά. Διότι μάθε καλά, ὅτι οὐτε εἰς κανένα ἄλλον ἀγῶνα οὐτε εἰς πρᾶξιν καμμίαν θὰ μειονεκτήσης διὰ τὸ ὅτι ἔχεις τὸ σῶμά σου καλύτερα γυμνασμένον· διότι δι' ὅλα ὅσα κάμουν οἱ ἄνθρωποι, χρησίμους εἶναι τὸ σῶμα· εἰς ὅλας δὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος εἶναι μέγα πλεονέκτημα τὸ νὰ εἶναι τὸ σῶμα ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἰσχυρόν· διότι καὶ εἰς τὴν διανόησιν, εἰς τὴν ὁποίαν φέινεται ὅτι ἐλαχίστη ἀνάγκη τοῦ σώματος ὑπάρχει, ποῖος δὲν γνωρίζει, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ πολλοὶ κάμουν μεγάλα σφάλματα, ἐπειδὴ δὲν θγαίνειν τὸ σῶμα των· Καὶ ληρομοσύνη δὲ καὶ ἀποθάρρυνσις καὶ δυστροπία καὶ τρέλλα πολλὰς φορὰς εἰς πολλοὺς διὰ τὴν ἀσθενικότητα τοῦ σώματος εἰς τὴν διάνοιαν ἐμπίπτουν, ὥστε καὶ τὰς γνώσεις νὰ ἐκδιώκουν. Εἰς

ἔχουσι πολλή ἀσφάλεια καὶ οὐδεὶς κίνδυνος διὰ γε τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν τοιοῦτόν τι παθεῖν, εἰκὸς δὲ μᾶλλον πρὸς ἀνάντια τῶν διὰ τὴν καχεξίαν γιγνομένων [καί] τὴν εὐεξίαν χρῆσιμον εἶναι· καίτοι τῶν γε τοῖς εἰρημένοις ἐναντίων ἔνεκα τί οὐκ ἂν τις νοῦν ἔχων ὑπομείνειεν; Ἀισχρὸν δὲ καὶ τὸ διὰ τὴν ἀμέλειαν γηρᾶναι, πρὶν ἰδεῖν ἑαυτὸν ποῖος ἂν κάλλιστος καὶ κράτιστος τῷ σώματι γένοιτο· ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀμελοῦντα· οὐ γὰρ ἐθέλει αὐτόματα γίγνεσθαι.

XIII. Ὅργιζόμενον δὲ ποτέ τινας, οὗτοι προσειπὼν τινα χαίρειν οὐκ ἀντιπροσερρήθη· Γελῶτον, ἔφη, τό, εἰ μὲν τὸ σῶμα κάκιον ἔχοντι ἀπήνητάς τω, μὴ ἂν θυγίζεσθαι, οὗτοι δὲ τὴν ψυχὴν ἀγροικότερος διακειμένω περιέτυχες, τοῦτο σε λυπεῖ.

2 Ἄλλου δὲ λέγοντος, οὗτοι ἀηδὺς ἐσθίοι· Ἀκουμένος, ἔφη, τούτου φάρμακον ἀγαθὸν διδάσκει. Ἐρομένου δὲ· Ποῖον; Πάσασθαι ἐσθίοντα, ἔφη· καὶ ἥδιόν τε καὶ εὐτελέστερον καὶ ὀλιγότερον διδάξειν πανούμενον.

3 Ἄλλου δ' αὖ λέγοντος, οὗτοι θερμὸν εἶη παρ' ἑαυτῷ τὸ ὕδωρ δὲ πῖνοι· Ὅτιαν ἄρ', ἔφη, βούληθι θερμῷ λούσασθαι, ἔτοιμον ἔσται σοι. Ἄλλὰ ψυχρὸν, ἔφη, ἔστιν ὥστε λούσασθαι. Ἀρ' οὖν, ἔφη, καὶ οἱ οἰκέται σου ἀχθονται πίνοντές τε αὐτὸ καὶ λούμενοι αὐτῷ; Μὰ τὸν Δι', ἔφη ἀλλὰ καὶ πολλὰκις τεθαύμακα ὥς ἡδέως αὐτῷ πρὸς ἀμφοτέρω ταῦτα χρώνται. Πότερον δὲ, ἔφη, τὸ παρὰ σοὶ ὕδωρ θερμότερον πιεῖν ἔστιν ἢ τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ; Τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ, ἔφη. Πότερον δὲ λούσασθαι ψυχρότερον τὸ παρὰ σοὶ ἢ τὸ ἐν Ἀμφιαράου; Τὸ ἐν Ἀμφιαράου, ἔφη. Ἐνθυμῶ οὖν, ἔφη,

ἐκείνους δὲ ποῦ κατὰ τὰ σώματα εἶναι ὕγεις πολλὴ ἀσφάλεια ὑπάρχει καὶ κανένας κίνδυνος ἔνεκα τοῦλάχιστον τῆς ἀσθενικότητος τοῦ σώματος νὰ πάθουν τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, εἶναι δὲ φυσικὸν νὰ εἶναι μᾶλλον χρήσιμος ἢ σωματικὴ ὑγεία διὰ τὰ ἐναντία ἐκείνων, ποῦ συμβαίνουν ἐξ αἰτίας τῆς καχεξίας καὶ τῇ ὄντι τί δὲν ἤθελεν ὑπομείνει κανεὶς ἔνεκα τῶν ἀντιθέτων πρὸς ἐκεῖνα, ποῦ ἔχομεν εἰπεῖ προηγουμένως· Εἶναι δὲ αἰσχρὸν καὶ τὸ νὰ γηράσῃ κανεὶς, διότι δὲν γυνάξῃ· τὸ σῶμα τῶν, πρὶν γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ποῖος ὥραιότητα καὶ ἰσχυρότητα, ἤθελε γίνεαι κατὰ τὸ σῶμα· αὐτὰ δὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ γνωρίσῃ ὅταν παραμελῇ τὸ σῶμα· διότι δὲν συνηθίζουσιν αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ γινώσκονται μόνον τῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XIII.

Ἐπειδὴ δὲ κάποιος ὠργίζετο, διότι, χαιρετίσας τινα δὲν ἀντεχαιρετίσθη·—Γελῶτον εἶναι, εἶπε, εἰ μὲν θὰ ὠργίζεσθαι, ὁσάκις συναντήσεις κανένα, ὁ ὅποιος κατὰ τὸ σῶμα εἶναι χειρότερός σου, σὲ λυπεῖ δὲ ἐπειδὴ συνήγητες ἀνθρώπων, ὁ ὅποιος ἔχει ψυχὴν προστυχότεραν.

Ἐπειδὴ δὲ ἄλλος ἔλεγεν ὅτι τρώγῃ χωρὶς ὀρεξίν·—Ὁ Ἀκουμένος, εἶπε, διδάσκει φάρμακον κατὰ τῆς ἀνορεξίας καλόν. Ἐπειδὴ δὲ ἠρώτησε·—Ποῖον;—Τὸ νὰ παύσῃς νὰ τρώγῃς, εἶπε· καὶ εὐχαριστότερα καὶ εὐχρηστότερα καὶ ὀλιγότερα θὰ περάσῃς.

Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἄλλος ἔλεγεν, ὅτι ἦτο θερμὸν εἰς τὸ σπῆτι τοῦ τὸ νερόν τὸ ὅποιον ἐπίνεν·—Ὅταν λοιπόν, εἶπε, θέλῃς νὰ κάμνῃς θερμὸν λουτρόν, θὰ σοῦ εἶναι ἔτοιμον·—Ἄλλ' εἶναι κρύον, εἶπε, διὰ νὰ λουθῇ κανεὶς·—Ἀρὰ γε λοιπόν, εἶπε, καὶ οἱ δοῦλοι σου υποφέρουν, καὶ ὅταν τὸ πῖνον καὶ ὅταν λούονται μετ' αὐτῶν;—Ὅχι, μετ' αὐτῶν Δία, εἶπε· καὶ πολλὰς φορὰς ἔχω θαυμάσει πόσον εὐχαρίστως καὶ διὰ τοὺς δύο αὐτοὺς σκοποὺς τὸ μεταχειρίζονται·—Ποῖον δὲ ἀπὸ τὰ δύο, εἶπεν, εἶναι θερμότερον, τὸ νερὸν τὸ ἰδικόν σου πρὸς πόσιν ἢ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ;—Ἐκεῖνο ποῦ εἶναι εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἶπε·—Ποῖον δὲ ἀπὸ τὰ δύο εἶναι ψυχρότερον πρὸς λούσιμον, τὸ ἰδικόν σου ἢ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀμφιαράου;—Ἐκεῖνο ποῦ εἶναι εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀμφιαράου, εἶπεν·—Ἐχέ

δι τὴν κινδυνεύεις δυσχερέστερος εἶναι τῶν τε οἰκετῶν καὶ τῶν ἀρρωστούντων.

4 Κολάσαντος δὲ τιнос ἰσχυρῶς ἀκόλουθον, ἤρετο τί χαλεπαῖνοι τῷ θεράποντι. «Οὐ, ἔφη, δυσφορίστας τέ ὦν βλακώτατος ἐστὶ καὶ φιλαργυρώτατος ὦν ἀργότατος. Ἦδη ποτὲ οὐδ' ἐπεσκέψω, πότερος πλείονας πληγῶν δέεται, σὺ ἢ δ' θεράπων;

5 Φοβούμενον δὲ τιнос τὴν εἰς Ὀλυμπίαν ὁδόν· Τί, ἔφη, φοβεῖ τὴν πορείαν; Οὐ καὶ οἴκοι σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν περιπατεῖς καὶ ἐκεῖσε πορευόμενος περιπατήσας ἀριστήσεις, περιπατήσας δειπνήσεις καὶ ἀναπαύσει; Οὐκ οἶσθα, ὅτι, εἰ ἐκτείναις τοὺς περιπάτους, οὓς ἐν πέντε ἢ ἑξ ἡμέραις περιπατεῖς, ῥαδίως ἂν Ἀθήνηθεν εἰς Ὀλυμπίαν ἀφίκοιο; Χαριέστερον δὲ καὶ προσεορμᾶν ἡμέρα μὴ μᾶλλον ἢ ὕστερίζειν. Τὸ μὲν γὰρ ἀναγκάζεσθαι περὶ τὸ μετρίον μηχανεῖν τὰς ὁδοὺς χαλεπόν, τὸ δὲ μὴ ἡμέρα πλείονας πορευθῆναι πολλὴν ἔραστόνην παρέχει. Κρεῖττον οὖν ἐν τῇ ὁρμῇ σπεύδειν ἢ ἐν τῇ ὁδῷ.

6 Ἄλλου δὲ λέγοντος, ὥς παρετάθη μακρὰν ὁδὸν πορευθεὶς, ἤρετο αὐτόν, εἰ καὶ φορτίον ἔφερε. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἱμάτιον. Μόνος δ' ἐπορεύου, ἔφη, ἢ καὶ ἀκόλουθός σοι ἡκολούθει; Ἠκολούθει, ἔφη. Πότερον κενός, ἔφη, ἢ φέρων τι; Φέρων νῆ Δί', ἔφη, τὰ τε στρώματα καὶ ἄλλα σκεύη. Καὶ πῶς [τι], ἔφη, ἀπῆλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ; Ἔμοι μὲν δοκεῖ, ἔφη, βέλτιον ἔμοῦ. Τί οὖν, ἔφη, εἰ τὸ

ὕψιν σου λοιπόν, εἶπεν, ὅτι κοντεύεις νὰ γίνῃς περισσότερον δυσκολοεικονόμητος καὶ ἀπὸ τοῦς δούλους καὶ ἀπὸ τοῦς ἀρρώστους.

Ἐπειδὴ δὲ κάποιος ἐτιμώρησε σκληρῶς τὸν ἀκόλουθον δούλον του, τὸν ἠρώτησε, διατί ὠργίζετο κατὰ τοῦ δούλου;—Διότι, εἶπεν, ἐνῷ εἶναι λαίμαργότατος, εἶναι βλακωδέστατος, καί, ἐνῷ εἶναι φιλαργυρώτατος, εἶναι ἐκνηρότατος.—Λοιπὸν ἀρὰ γε ἐσκέψθης ποτὲ ἕως τῶρα ποῖος χρειάζεται περισσότερον ἔξουλ, σὺ ἢ δ' οὐλός σου;

Ἐπειδὴ δὲ κάποιος ἐφοβεῖτο τὸν μέχρι τῆς Ὀλυμπίας δρόμον.—Διατί, εἶπε, φοβεῖσαι τὴν πορείαν; Μήπως καὶ εἰς τὴν πατρίδα σου σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν δὲν περιπατεῖς καί, ἐὰν πορευθῇς πρὸς τὴν Ὀλυμπίαν, ἀφοῦ περιπατήσῃς, θὰ γευματίσῃς, καὶ ἀφοῦ περιπατήσῃς θὰ δειπνήσῃς καὶ θὰ ἀναπαυθῇς; Δὲν ἤξεύρεις, ὅτι, ἐὰν ἤθελες βάλλει εἰς μίαν γραμμὴν τοὺς περιπάτους, ὅσους κάμνεις εἰς πέντε ἢ ἑξ ἡμέρας, εὐκόλα ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας εἰς τὴν Ὀλυμπίαν θέλεις φθάσαι; Θὰ ἦτο δὲ ἀναπαυσικώτερον καὶ τὸ νὰ ἔκινῃς κατὰ μίαν ἡμέραν πλεόν ἑνωρίτερα παρὰ κατὰ μίαν ἡμέραν ὕστερώτερα. Διότι τὸ ν' ἀναγκάζεσαι μὲν νὰ μακρόνῃς τοὺς δρόμους σου περισσότερον ἀπὸ ὅσον πρέπει εἶναι κουραστικόν, τὸ νὰ κάμῃς δὲ εἰς μίαν ἡμέραν περισσότερους δρόμους πολλὴν ἀνάπαυσιν προσεῖν. Εἶναι λοιπὸν προτιμότερον νὰ βιάεσαι μᾶλλον κατὰ τὴν ἐκκίνησιν παρὰ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἄλλος ἔλεγεν, ὅτι ἐκουρσάθη, ἐπειδὴ ἐπορεύθη μακρὸν δρόμον, τὸν ἠρώτησεν ἂν ἐκουβαλοῦσε καὶ φορτίον.—Μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ὅχι βέβαια, ἀλλὰ τὸ ἐνδυμᾶ μου.—Μόνος δὲ ἐπορεύεσθαι, εἶπεν, ἢ καὶ ἀκόλουθός σου οὐλός σε ἀκολουθοῦσε;—Μὲ ἀκολουθοῦσεν, εἶπε.—Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, εἶπεν, ἄδειος ἢ φορτωμένος;—Φορτωμένος, μὰ τὸν Δία, εἶπε, καὶ τὰ στρώματα καὶ τὰ ἄλλα σκεύη.—Καὶ πῶς, εἶπεν, ἐτελείεσθαι τὴν πορείαν του;—Ἐγὼ βέβαια νομίζω, εἶπεν, ὅτι καλύτερα ἀπὸ ἐμέ. Τί λοιπόν; εἶπεν· ἐὰν ἔπρεπε σὺ νὰ κουβαλῇς τὸ φορτίον ἐκείνου, εἰς ποῖαν κατάστασιν,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XIV.

XIV. Ὅποτε δὲ τῶν συνιόντων ἐπὶ δεῖπνον οἱ μὲν μικρὸν ὄψον, οἱ δὲ πολλὸν φέρονται, ἐκέλευεν ὁ Σωκράτης τὸν παῖδα τὸ μικρὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τιθέναι ἢ διανέμειν ἐκάστῳ τὸ μέρος. Οἱ οὖν τὸ πολλὸν φέροντες ῥοχύνοντο τὸ τε μὴ κοινωνεῖν τοῦ εἰς τὸ κοινὸν τιθεμένου καὶ τὸ μὴ ἀντιτιθέναι τὸ ἑαυτῶν· εὐτίσσαν οὖν καὶ τὸ ἑαυτῶν εἰς τὸ κοινόν. Καὶ ἐπεὶ οὐδὲν πλεον εἶχον τῶν μικρὸν φερομένων, ἐπαύοντο πολλοὺ ὀψωνοῦντες.

- 2 Καταμαθὼν δὲ ποτε τῶν συνδειπνούντων τινὰ τοῦ μὲν οἴτου πεπαυμένον, τὸ δὲ ὄψον αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐσθίοντα, λόγου ὄντος περὶ ὀνομάτων, ἐφ' ὅῳ ἔργῳ ἕκαστον εἴη· Ἔχομεν ἂν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, εἰπεῖν, ἐπὶ ποίῳ ποτὲ ἔργῳ ἄνθρωπος ὀσφάγος καλεῖται; Ἐσθίουσι μὲν γὰρ ὅς πάντες ἐπὶ τῷ οἴτῳ ὄψον, ὅταν παρῇ· ἀλλ' οὐκ οἶμαι πῶς ἐπὶ τούτῳ
- 3 γε ὀσφάγοι καλοῦνται. Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη τις τῶν παρόντων. Τί γάρ; ἔφη, ἔάν τις ἄνευ τοῦ οἴτου τὸ ὄψον αὐτὸ ἐσθίῃ, μὴ ἀσκήσεως, ἀλλ' ἡδονῆς ἕνεκα, πότερον ὀσφάγος εἶναι δοκεῖ ἢ οὐ; Σχολῇ γ' ἂν, ἔφη, ἄλλος τις ὀσφάγος εἴη. Καί τις ἄλλος τῶν παρόντων. Ὁ δὲ μικρῷ οἴτῳ, ἔφη, πολλὸν ὄψον ἐπεσθίον· Ἐμοὶ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ οὗτος δοκεῖ δικαίως ἂν ὀσφάγος καλεῖσθαι· καὶ ὅταν γε οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τοῖς θεοῖς εὐχωνται πολυκαρπίαν, εἰ-
- 4 κώτως ἂν οὗτος πολυοψίαν εὐχοίτο. Ταῦτα δὲ τοῦ Σωκράτους εἰπόντος, νομίσας ὁ νεανίσκος εἰς αὐτὸν εἰρησθῆναι τὰ λεχθέντα τὸ μὲν ὄψον οὐκ ἐπαύσατο ἐσθίον, ἄρτον δὲ προσέλαβε. Καὶ ὁ Σωκράτης καταμαθὼν Παρατηρεῖτ', ἔφη, τοῦτον οἱ πηλοῖον, ὁπότῃ τῷ οἴτῳ ὄψω ἢ τῷ ὄψω οἴτω χρῆσεται.

- 5 Ἄλλον δὲ ποτε τῶν συνδειπνῶν ἰδὼν ἐπὶ τῷ ἐνὶ ψωμῷ πλείονων ὄψων γενόμενον· Ἀδρα γένοιτ' ἂν, ἔφη, πολυτε-

ῥασίας δὲ ἀπὸ ἐκείνου, πῶς συνήρχοντο εἰς κοινὸν δεῖπνον, ἄλλοι μὲν ὀλίγον φαγητόν, ἄλλοι δὲ πολλὸν ἔφερναν, διέταξεν ὁ Σωκράτης τὸν δοῦλον τὸ ὀλίγον φαγητόν ἢ νὰ τὸ παραθέσῃ εἰς δλους ἢ νὰ μοιράσῃ εἰς τὸν καθέναν τὸ ἀνάλογον· ἐκεῖνοι λοιπόν, πῶς ἔφερναν πολλὸν, ἐντρέποντο καὶ νὰ μὴ λάθουν μέρος ἀπὸ τοῦ παρατεθειμένου εἰς δλους καὶ νὰ μὴ παραθέσουν ἐπίσης καὶ τὸ ἰδικόν των· παρέβησαν λοιπόν καὶ τὸ ἰδικόν των φαγητόν εἰς δλους. Καὶ ἐπειδὴ τίποτε περισσώτερον δὲν ἔτρωγαν ἀπὸ ἐκείνου πῶς ἔφερναν ὀλίγον, ἔπαυαν ν' ἀγοράζουσιν ἀντὶ πολλῶν χρημάτων.

Ἐπειδὴ δὲ ἀντελήφθη, ὅτι κάποιος ἀπὸ τῶς τρώγοντας μαζί ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχε παύσει νὰ τρώγῃ ἄρτον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔτρωγε τὸ φαγητόν μόνον του, ἐπειδὴ ἔγινε λόγος περὶ τῆς σημασίας τῶν λέξεων, διὰ τοῖον ἔργον ἡ καθεμίαταιριάζει·—Θὰ ἡμπορούσαμεν, ὦ ἄνδρες, νὰ εἰπωμεν, διὰ ποῖον ἔργον ἄρ' αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος ὀνομάζεται ὀσφάγος; Διότι, ὡς γνωστόν, ὅλοι τρώγουν μὲ τὸν ἄρτον φαγητόν, ὅταν ὑπάρχῃ· ἀλλὰ, νομίζω, ὅτι ἔως τώρα δὲν ὀνομάσθησαν ὀσφάγοι·—Δὲν ὀνομάζονται· τῷ ὄντι, εἶπε κάποιος ἀπὸ τῶς παρόντας. —Τί δὲ, εἶπεν, ἂν κανεὶς τρώγῃ τὸ φαγητόν μόνον του χωρὶς ἄρτον, ὅχι χάριν ἀθλητικῆς διαίτης, ἀλλὰ χάριν εὐχαριστήσεως, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο φαίνεται ὅτι εἶναι, ὀσφάγος ἢ ὅχι;—Πολλὴ δύσκολα θὰ ἦτο ἄλλος κανεὶς ὀσφάγος. Καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τῶς παρόντας·—Ἐκεῖνος δὲ, εἶπε, πῶς τρώγει μὲ ὀλίγον ἄρτον πολὺ φαγητόν;—Ἐγὼ βέβαια, εἶπεν ὁ Σωκράτης, καὶ αὐτὸς νομίζω ὅτι δικαίως θὰ ὀνομάζετο ὀσφάγος· καὶ ἔταν μάλιστα οἱ ἄλλοι ζήτουσιν μὲ εὐχὰς ἀπὸ τῶς θεοῦ πολυκαρπίαν, εὐλόγως αὐτὸς θὰ ἐζητοῦσε πολυοψίαν (πολλὰ φαγητά). Ὑστερα δὲ ἀπ' αὐτοὺς τῶς λόγους τοῦ Σωκράτους, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὁ νεανίσκος, ὅτι δι' αὐτὸν εἶχον εἰπωθῆναι τὰ λεχθέντα, δὲν ἔπαυσε μὲν νὰ τρώγῃ φαγητόν, ἀλλὰ ἐσυνήθισε καὶ τὸν ἄρτον μαζί. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης τὸ ἀντελήφθη—Παρατηρεῖτέ τον, εἶπεν, οἱ πλαγινοὶ του ποῖον ἀπὸ τὰ δύο θὰ κάμῃ; τὸν ἄρτον ὡς προσφάγιον ἢ τὸ προσφάγιον ὡς ἄρτον θὰ χρησιμοποιοῇ.

Ἐπειδὴ δὲ κάποτε εἶδεν ἕνα ἄλλον ἀπὸ ἐκείνου μὲ τῶς ὁποίους συνέτρωγε, μὲ μίαν μπουκιὰν ψωμοῦ πολλὰ φαγητά ν' αὐτῷ τρώγῃ·—Ἀρ' αὐτὸς θὰ ἡμποροῦσε νὰ γίνῃ πλεον πολυέξ-

1) Ἐκεῖνος πῶς τρώγει μόνον φαγητόν χωρὶς ψωμῖ.

λεότερα ὀψοποιία ἢ μάλλον τὰ ὄψα λυμαιομένη, ἣ ἦν ὀψοποιεῖται ὁ [ἄμα πολλά ἐσθίων καὶ] ἄμα παντοδαπὰ ἡδύσματα εἰς τὸ στόμα λαμβάνων; Πλείω μὲν γε τῶν ὀψοποιῶν συμμιγνύων πολυτελέστερα ποιεῖ· ἃ δὲ ἐκείνοι μὴ συμμιγνύουσιν, ὥς οὐχ ἄρμότιοντα, ὁ συμμιγνύων, εἴπερ ἐκείνοι ὀρθῶς ποιοῦσιν, ἁμαρτάνει τε καὶ καταλύει τὴν τέχνην αὐτῶν· καίτοι πῶς οὐ γελοῖόν ἐστι παρασκευάζεσθαι μὲν ὀψοποιῶν τοὺς ἄριστα ἐπισταμένους, αὐτὸν δὲ μὴδ' ἀντιποιούμενον τῆς τέχνης ταύτης τὰ ὅτ' ἐκείνων ποιούμενα μετακινῆναι; Καὶ ἄλλο δέ τι προσγίνεται τῷ ἄμα πολλά ἐπεσθῆναι ἐθισθέντι· μὴ παρόντων γὰρ πολλῶν μειονεκτεῖν ἂν τι δοκοίη ποθῶν τὸ, σὺνηθες· ὁ δὲ συνεισθῆς τὸν ἕνα ψωμιὸν ἐνὶ ὄψῳ προπέμπειν, ὅτε μὴ παρῇ πολλά, δύναιτ' ἂν ἁλόπως τὸ ἐνὶ χρῆσθαι.

Ἔλεγε δὲ καί, ὥς τὸ εὖωχεῖσθαι ἐν τῇ Ἀθηναίων γλώττῃ ἐσθῆναι καλεῖτο· τὸ δὲ εὖ προσκεῖσθαι ἐφη ἐπὶ τῷ ταῦτα ἐσθῆναι, ἃ μῆτε τὴν ψυχὴν μῆτε τὸ σῶμα λυποῖν μὴδὲ δυσχερεῖα εἶναι· ὥστε καὶ τὸ εὖωχεῖσθαι τοῖς κοσμίως διαιωμένοις ἀντίθεται.

δος μαγειρικῇ ἢ καταστρέφουσα περισσότερον τὰ φαγητὰ ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὅποιαν κάμνει ἐκείνος ποῦ [συγχρόνως πολλά τρώγει; καὶ] συγχρόνως διαφόρων εἰδῶν ἀρτύματα βάζει εἰς τὸ στόμα; Ἐπειδὴ βέλαια ἀνακατεύει περισσότερα ἀπὸ ὅσα οἱ μάγειροι, κάμνει τὰ φαγητὰ ἀκριβώτερα· ἐκείνος δὲ ποῦ ἀνακατεύει ὅσα ἐκείνοι δὲν ἀνακατεύουσιν, ἐπειδὴ δὲν ταιριάζουν, ἂν πράγματι ἐκείνοι σωστά κάμνουν, αὐτὸς καὶ σφάλει καὶ καταστρέφει τὴν τέχνην τῶν καὶ ὅμως πῶς δὲν εἶναι γελοῖον ἄφ' ἑνὸς μὲν νὰ λαμβάνῃ κανεῖς ὡς μαγείρους ἐκείνους ποῦ ἔχουν τελείαν γνῶσιν τῆς μαγειρικῆς, ἄφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἴσιος, ἐνῷ οὔτε κἂν προσβάλλει ἀπαιτήσεις δι' αὐτὴν τὴν τέχνην, νὰ μεταβάλλῃ τὰ παρασκευαζόμενα ἀπ' αὐτούς; Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα γίνεταί εἰς ἐκείνων ποῦ ἐσυνήθισεν νὰ τρώγῃ συγχρόνως πολλὰ φαγητὰ· δηλαδὴ, θὰν δὲν ὑπάρχουν πολλά, νομίζει, ὅτι κάτι τοῦ λείπει, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὰ συνηθισμένα· ἐκείνος δὲ ποῦ ἐσυνήθισεν τὴν μίαν μπουικίαν ψωμιοῦ μὲν φαγῆναι νὰ τὴν κατεβάζῃ, σαρκίς δὲν ὑπάρχουν πολλά, ἡμπορεῖ χωρὶς λύπην νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ ἐνός.

Ἔλεγε δὲ καὶ ὅτι εὖωχία εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀθηναίων καλεῖται· τὸ τρώγειν· τὸ δὲ «εὖ» ἔχει προτεθῆ, εἶπε, πρὸς δῆλωσιν τοῦ ὅτι τρώγομεν ὅσα μῆτε τὴν ψυχὴν μῆτε τὸ σῶμα βλάπτουν μῆτε δυσκολοῦρέτα εἶναι· ὥστε καὶ τὴν λέξιν εὖωχίαν τὴν ἀπέδιδεν εἰς ἐκείνους ποῦ διακίτωνται μὲν λιτότητα.

Ι. Οὕτω δὲ Σωκράτης ἦν ἐν παντὶ πράγματι καὶ πάντα τρόπον ὠφέλιμος, ὥστε σκοποῦμεν τῷ καὶ μετρίως αἰσθανομένῳ φανερόν εἶναι ὅτι οὐδὲν ὠφελιμώτερον ἦν τοῦ Σωκράτους συνεῖναι καὶ μετ' ἐκείνου διατρίβειν ὅπουσιν καὶ ἐν δτοροῦν πράγματι· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐκείνου μεμνησθαι μὴ παρόντος οὐ μικρὰ ὠφελεῖ τοὺς εἰσθόδας τε αὐτῷ συνεῖναι καὶ ἀποδεχομένους ἐκείνου. Καὶ γὰρ παῖζων οὐδὲν ἤτερον ἢ 2 σπουδάζων ἐλαιοτέλει τοῖς συνδιατρίβουσιν. Πολλάκις γὰρ ἔφη μὲν ἂν τινος ἐρᾶν, φανερός δ' ἦν οὐ τῶν τὰ σώματα πρὸς ὥραν, ἀλλὰ τῶν τὰς ψυχὰς πρὸς ἀρετὴν εὖ πεφυκότων ἐφιέμενος. Ἐτεκμαίρετο δὲ τὰς ἀγαθὰς φύσεις ἐκ τοῦ ταχύ τε μανθάνειν οἷς προσέχουν καὶ μνημονεύειν ἢ μάθουσιν καὶ ἐπιθυμεῖν τῶν μαθημάτων πάντων δι' ὧν ἔστιν οἰκίαν τε καλῶς οἰκεῖν καὶ πόλιν καὶ τὸ ὅλον ἀνθρώποις τε καὶ τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασιν εὖ χρῆσθαι· τοὺς γὰρ τοιοῦτους ἠγεῖτο παιδευθέντας οὐκ ἂν μόνον αὐτοὺς τε εὐδαίμονας εἶναι καὶ τοὺς ἑαυτῶν οἴκους καλῶς οἰκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πόλεις δύνασθαι εὐδαίμονας 3 ποιεῖν. Οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐπὶ πάντα ἥξει, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἰομένους φύσει ἀγαθοὺς εἶναι, μαθησέως δὲ καταφρονούντας ἐδίδασκεν ὅτι αἱ ἄρισται δοκοῦσαι εἶναι φύσεις μάλιστα παιδείας δεόνται, ἐπιδεικνύντων τῶν ἐκ τῶν τοῦ εὐφυεστάτους, θνημοειδὲς τε καὶ σφοδρῶς ὄντας, εἰ μὲν ἐκ νέου δαμασθεῖεν, εὐχρηστοτάτους καὶ ἀρίστους γιγνομένους,

Τόσον δὲ ἦτο ὁ Σωκράτης εἰς κάθε περίστασιν καὶ με κάθε τρόπον ὠφέλιμος, ὥστε, ἐάν τὸ ἐξήταζε καὶ ἔχων μετρίαν ἀντίληψιν, θὰ ἀντελαμβάνοντο, ὅτι τίποτε δὲν ὑπῆρχεν ὠφελιμώτερον ἀπὸ τὸ νὰ συναναστρέφεται κανεὶς τὸν Σωκράτην καὶ μαζί του νὰ περνᾷ τὸν καιρόν του ὅπουδῆποτε καὶ εἰς ἔποινδῆποτε περίστασιν· ἐπεὶ δὲ ἀκόμη καὶ τὸ νὰ τὸν ἐνθυμῆται· κανεὶς, ὅταν δὲν ἦτο παρών, ὅχι ὀλίγον ὠφελοῦσεν ἐκείνους ποὺ συνήθως καὶ τὸν συναναστρέφοντο καὶ παρεδῆγοντο τὴν διδασκαλίαν του. Διότι, καὶ ὅταν ἤρτειέτο, καθόλου ὀλιγώτερον δὲν ὠφελοῦσε τοὺς μαθητάς του ἀπο ὅταν ἔσπουδαίολογοῦσε. Διότι πολλὰς φορὲς μὲν συνήθιζε νὰ λέγῃ, ὅτι κάποιον ἀγαπᾷ, ἀλλ' ἦτο φανερός, ὅτι ἡγάπα ὅχι ἐκείνους ποὺ ἐκ φύσεως ἦσαν ὠραῖοι κατὰ τὴν σωματικὴν διάπλασιν, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν τὰς ψυχὰς ἐπιδεκτικὰς πρὸς ἀπόκτησιν ἀρετῆς. Ἀνεγνώριζε δὲ τὰς καλὰς φύσεις ἀπὸ τὸ ὅτι γρηγόρως μανθάνουν εἰς ὅσα ἤθελαν προσέχει, καὶ ἐνθυμοῦνται ὅσα ἤθελαν μάθει καὶ ἐπιθυμοῦν ὅλα τὰ μαθήματα, μὲ τὰ ὅποια εἶναι δυνατόν καὶ τὸ σπῆτι του καλὰ νὰ νοικῇ ὥς καὶ τὴν πόλιν καὶ ἐν γένει καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καλὰ νὰ χρησιμοποιεῖ· διότι ἐνόμιζε περὶ τῶν τοιούτων νέων, ὅτι, ἐάν ἤθελαν μορφωθῇ, ὅχι μόνον οἱ ἴδιοι θὰ ἦσαν εὐτυχεῖς καὶ τὰς περιστάσεις τῶν καλὰ θὰ ἐδυνατοῦσαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πόλεις θὰ ἡμποροῦσαν νὰ κάμουν εὐτυχεῖς. Δὲν μετεγειρίζετο δὲ τὸν ἴδιον τρόπον διδασκαλίας δι' ἑλθούς ἀλλ' ἐκείνους μὲν ποὺ ἐφαντάζοντο, ὅτι εἶναι ἐκ φύσεως ἱκανοί, περιφρονῶσαν δὲ τὴν μάθησιν τοὺς ἐδίδασκεν, ὅτι χρειάζονται μόρφωσιν κυρίως αἱ φύσεις ποὺ νομίζουν, ὅτι εἶναι ἄρισται, φέρων ὡς ἀπέδειξαν, καὶ καὶ ἀπὸ τὰ ἄλογα, ποὺ ἔχουν ἀρίστην φύσιν καὶ εἶναι θυμώδη καὶ ὀρμητικά, ἐάν μὲν ἀπὸ τὴν νεαράν των ἡλικίαν δαμασθοῦν γίνονται πάρα πολὺ εὐ-

εἰ δὲ ἀδάμαστοι γένοιτο, δυσκαθεκτοτάτους καὶ φανυτοτάτους· καὶ τῶν κυνῶν τῶν εὐφραστάτων, φιλοπόνων τε οὐσῶν καὶ ἐπιθετικῶν τοῖς θηρίοις, τὰς μὲν καλῶς ἀχθείας ἀρίστως γίγνεσθαι πρὸς τὰς θήρας καὶ χρησιμωτάτας, ἀναγώγους δὲ γιγνομένας ματαίους τε καὶ μανιῶδεις καὶ δυσπαιθεστάτας. Ὅμοιος δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφροστάτους, ἐρρωμενεστάτους τε ταῖς ψυχαῖς ὄντας καὶ ἐξεργαστικωτάτους ὧν ἂν ἐγχειρώσι, παιδευθέντας μὲν καὶ μαθόντας, ἃ δεῖ πράττειν, ἀρίστους τε καὶ ὠφελιμωτάτους γίγνεσθαι· πλείστα γὰρ καὶ μέγιστα ἀγαθὰ ἐργάζεσθαι· ἀπαιδεύτους δὲ καὶ ἁμαθεῖς γενομένους κακίστους τε καὶ βλαβερωτάτους γίγνεσθαι· κρίνειν γὰρ οὐκ ἐπισταμένους, ἃ δεῖ πράττειν, πολλάκις πονηροῖς ἐγχειρεῖν πρήγμασι, μεγαλύτεους δὲ καὶ σφοδροὺς ὄντας δυσκαθέκτους τε καὶ δυσαποτρέπτους εἶναι, διὸ πλείστα καὶ μέγιστα κακὰ ἐργάζεσθαι. Τούς δ' ἐπὶ πλοῦτῳ μέγα φρονούντας καὶ νομίζοντας οὐδὲν προσδεῖσθαι παιδείας, ἐξαρκέειν δὲ σφίσι τὸν πλοῦτον ολομένους πρὸς τὸ διαπράττεσθαι τε ὅ τι ἂν βούλωνται καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐφρέουν λέγων, ὅτι μῶρος μὲν εἴη, εἰ τις οἶεται μὴ μαθὼν τὰ τε ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερά τῶν πραγμάτων διαγνώσεσθαι, μῶρος δ', εἰ τις μὴ διαγινώσκων μὲν ταῦτα, διὰ δὲ τὸν πλοῦτον ὅ τι ἂν βούληται ποριζόμενος οἶεται διηγεσθαι τὰ συμφέροντα πράττειν, ἡλίθιος δ', εἰ τις μὴ δυνάμενος τὰ συμφέροντα πράττειν εὖ τε πράττειν οἶεται καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον αὐτῷ [ἢ καλῶς ἢ] ἱκανῶς παρεσκευασθαι, ἡλίθιος δὲ καί, εἰ τις οἶεται διὰ τὸν πλοῦτον, μὴδὲν ἐπιστάμενος, δόξειν τι ἀγαθὸς εἶναι ἢ, μὴδὲν ἀγαθὸς εἶναι δοκῶν, εὐδοκίμησιν.

II. Τοῖς δὲ νομίζουσι παιδείας τε τῆς ἀριστερῆς τευχηκέναι καὶ μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ σοφίᾳ ὡς προσφέρετο, νῦν διηγῆσονται. Καταμαθὼν γὰρ Εὐθύδημον τὸν καλὸν γράμματα πολλὰ συνελεγμένον ποιητῶν τε καὶ σοφιστῶν τῶν εὐδοκιμωτάτων καὶ ἐκ τούτων ἤδη τε νομίζοντα διαφέρειν τῶν

κολομεταχειρίστα καὶ τέλεια, ἐὰν δὲ μένουν ἀδάμαστα, γίνονται πέρα πολὺ ἀσυγκράτητα καὶ ἀχρηστοτάτα· καὶ ἀπὸ τὰ σκυλλία, πού ἔχουν ἀρίστην φύσιν καὶ εἶναι φιλόπονα καὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν θηρίων, ὅσα μὲν λάθουν καλὴν ἀγῶγην, τέλεια γίνονται διὰ τὰ κυνήγια καὶ χρησιμώτατα, ὅταν δὲ μένουν ἀγύμναστα, γίνονται καὶ ἀχρηστοὶ καὶ ἀγρία καὶ ἀπειθέστατα· ὁμοίως δὲ ἔφερε πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι καὶ ἀπὸ τούτων ἀνθρώπων, πού εἶναι ἀρίστοι ἐκ φύσεως καὶ εἶναι κατὰ τὰς ψυχὰς ἰσχυρότατοι καὶ ἱκανώτατοι νὰ ἀποτελειώωνται ὅσα ἤθελαν ἐπιχειρεῖν, ὅταν μὲν ἐκπαιδεύσων καὶ μάθουν ὅσα πρέπει νὰ κάμνουν, γίνονται τέλειοι καὶ ὠφελιμώτατοι· διότι πέρα πολλά καὶ μέγιστα καλὰ ἔργα ἐκτελοῦν· ὅταν δὲ μένουν ἀπαιδεῦτοι καὶ ἁμαθεῖς, γίνονται καὶ χεῖριστοι καὶ βλαβερώτατοι· διότι, ἐπειδὴ δὲν ἤξευπον νὰ κρίνουν, ποῖα πρέπει νὰ κάμνουν, πολλὰς φορές ἐπιχειροῦν κακὰ ἔργα, ὅταν δὲ εἶναι μεγαλοῖδεσθαι καὶ ὀρηκτικοί, καὶ δύσκολα ἐμπροσίζονται καὶ δύσκολα ἀποτρέπονται, διὰ τοῦτο παρὰ πολλά καὶ μέγιστα κακὰ πράττουν. Ἐκείνους δὲ, πού ἐμεγαλοφρονοῦσαν διὰ τὸν πλοῦτον τῶν, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι δὲν ἔχουν καθόλου ἀνάγκην ἐκπαιδεύσεως, καὶ ἐφαντάζοντο, ὅτι τοὺς εἶναι ἀρκετὸς ὁ πλοῦτος καὶ διὰ τὰ ἐκτελοῦν ὅ,τιδήποτε θέλουν καὶ διὰ τὰ τιμῶνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἐνουθέτει λέγων, ὅτι ἂν ἔνδρς μὲν μωρὸς θὰ ἦτο, ἐὰν κανεῖς φαντάζεται ὅτι, χωρὶς νὰ μάθῃ, θὰ διακρίνῃ τὰ ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερά τῶν πραγμάτων, μωρὸς δὲ ἂν ἔτερο, ἐὰν κανεῖς, ἐνῷ δὲν τὰ διακρίνῃ αὐτά, εὐρίσκη δὲ ἔνεκα τοῦ πλούτου τοῦ ὅτι θέλει φαντάζεται ὅτι θὰ ἡμπορῇ νὰ κάμνῃ τὰ συμφέροντα εἰς αὐτὸν καὶ ἡλίθιος δὲ εἶναι, ἐὰν κανεῖς χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ τίποτε, ἔνεκα τοῦ πλούτου τοῦ νομίζει ὅτι εἶναι καλὸς εἰς τίποτε ἢ, ἐνῷ θεωρεῖται, ὅτι δὲν εἶναι εἰς τίποτε καλός, ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ ὑπόληψιν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ.

Πῶς δὲ ἐφέρετο πρὸς ἐκείνους, πού εἰσθαν ἀρίστην μόρφωσιν καὶ ἐμεγαλοφρόνουν διὰ τὴν σοφίαν των, τῶρα θὰ διηγῇθω. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀντελήφθη, ὅτι ὁ ὥρατος Εὐθύδημος εἶχε συλλέξει συγγράμματα καὶ ποιητῶν καὶ σοφιστῶν, τῶν ἐχόντων μεγάλην ὑπόληψιν, καὶ ἐπειδὴ ἔνεκα τούτου καὶ τῶρα ἐνόμιζεν ὅτι ὑπερέτεχε τοὺς συνομηλικούς

ηλικιωτῶν ἐν σοφίᾳ καὶ μεγάλας ἐλπίδας ἔχοντα πάντων
 διοίσειν τῷ δύνασθαι λέγειν τε καὶ πράττειν, πρῶτον μὲν,
 αἰσθανόμενος αὐτὸν διὰ νεότητι οὕτω εἰς τὴν ἀγορὰν εἰσι-
 όντα, εἰ δὲ τι βούλοιο διαπραξάσθαι, καθίζοντα εἰς ἡλιο-
 ποιεῖόν τι τῶν ἐγγὺς τῆς ἀγορᾶς, εἰς τοῦτο καὶ αὐτὸς ἦει
 2 τῶν μετ' αὐτοῦ τινὰς ἔχων. Καὶ πρῶτον μὲν πυθνανομένον
 τίς, πότερον Θεμιστοκλῆς διὰ συνονοσίαν ἐνὸς τῶν σοφῶν
 ἢ φύσει τοσοῦτον διήνεγκε τῶν πολιτῶν, ὥστε πρὸς ἐκείνον
 ἀποβλέπειν τὴν πόλιν, ὁπότε σπουδαῖον ἀνδρὸς δεηθῇ, ὁ
 Σωκράτης βουλόμενος κινεῖν τὸν Εὐθύδημον εὐθὺς ἔφη
 εἶναι τὸ ὀΐεσθαι τὰς μὲν ὀλίγου ἀξίας τέχνας μὴ γίνεσθαι
 σπουδαίους ἀνὲν διδασκάλων ἱκανῶν, τὸ δὲ προεστάναι πό-
 λεως, πάντων ἔργων μέγιστον ὂν, ἀπὸ ταυτομάτου παραγι-
 3 γνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις. Πάλιν δὲ ποτε παρόντος τοῦ Εὐ-
 θυδήμου, ὁρῶν αὐτὸν ἀποχωροῦντα τῆς συνεδρίας καὶ φυ-
 λαττόμενον μὴ δόξῃ τὸν Σωκράτη θαυμάζειν ἐπὶ σοφίᾳ·
 "Οτι μὲν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, Εὐθύδημος οὕτοισι ἐν ἡλικίᾳ γε-
 νόμενος, τῆς πόλεως λόγον περὶ τινος προτιθείσης, οὐκ ἀφ-
 ἔξεται τοῦ συμβουλευεῖν, εὐθὺς ἔστιν ἐξ ὧν ἐπιτηδεύει
 δοκεῖ δέ μοι καλὸν προοίμιον τῶν δημηγοριῶν παρασκευά-
 σασθαι φυλαττόμενος μὴ δόξῃ μανθάνειν τι παρὰ του. Δι-
 4 λον γὰρ ὅτι λέγειν ἀρχόμενος ὥδε προοιμιάσεται. "Παρ'
 οὐδενὸς μὲν πώποτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδὲν εἰσθον,
 οὐδ' ἀκούων τινὰς εἶναι λέγειν τε καὶ πράττειν ἱκανοὺς
 ἐξήγησα τούτους ἐντυχεῖν, οὐδ' ἐπευελήθην τοῦ διδάσκαλόν
 τινά μοι γενέσθαι τῶν ἐπιταγμένων, ἀλλὰ καὶ τὰναντία·
 διατετέλεκα γὰρ φεύγων οὐ μόνον τὸ μανθάνειν τι παρὰ
 τινος, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι. "Ὅμως δὲ ὅτι ἂν ἀπὸ ταυτομά-
 5 του ἐπίη μοι συμβουλευεῖσα ὑμῖν." Ἀρμύσειε δ' ἂν οὕτω
 προοιμιάζεσθαι καὶ τοῖς βουλομένοις παρὰ τῆς πόλεως ἰα-
 τρικὸν ἔργον λαβεῖν· ἐπιτηδεῖν γ' ἂν αὐτοῖς εἴη τοῦ λό-
 γου ἀρχεσθαι ἐντεῦθεν. "Παρ' οὐδενὸς μὲν πώποτε, ὦ ἄν-

του κατὰ τὴν σοφίαν καὶ εἶχε μεγάλας ἐλπίδας, ὅτι διου-
 θὰ τοὺς υπερβῆλγῃ κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τῶν λόγων καὶ τῶν
 ἔργων, κατὰ πρῶτον μὲν, ἐπειδὴ τὸν ἔβλεπεν ὅτι ἐξ αἰτίας
 τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας δὲν μετείχε τῆς ἐκκλησίας τοῦ δή-
 μου, δσάκις δὲ ἤθελε νὰ τελειώσῃ καμμίαν ὑπόθεσιν ἐκά-
 θητο εἰς κάποιον ἐργαστήριον ἡνίκα κοντὰ εἰς τὴν ἀγορὰν,
 εἰς αὐτὸ (τὸ ἡλιοποιεῖον) καὶ ὁ Σωκράτης μετέβαινε μαζί με
 μερικοὺς ἀπὸ τοὺς μαθητάς του. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν,
 ἐπειδὴ κάποιος ἥρώτα νὰ μάθῃ, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο συνέ-
 θαινε, δηλ. ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπερέβαλε τοὺς συμπολίτας του
 τόσον, ἐπειδὴ ἐμαθήτευσεν εἰς κανένα σοφὸν ἢ ἐκ φύσεως,
 ὥστε ἡ πόλις νὰ στρέφῃ τὰ βλέμματα τῆς πρὸς ἐκείνον,
 δσάκις ἤθελεν ἔχει ἀνάγκη ἀνδρὸς σπουδαίου, ὁ Σωκράτης,
 ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κεντήσῃ τὸν Εὐθύδημον, εἰς ὀμίλιαν εἶπεν,
 ὅτι ἀνόητον εἶναι νὰ φαντάζεται κανεὶς, ὅτι εἰς μὲν τὰς
 τέχνας, ποὺ ἔχουν μικρὰν σημασίαν, δὲν γίνονται οἱ ἀνθρω-
 ποι σπουδαῖοι χωρὶς διδασκάλους ἱκανοὺς, νὰ εἶναι δὲ κα-
 νεὶς ἄρχων τῆς πόλεως, τὸ ὅποῖον εἶναι τὸ σοβαρώτατον ἔρ-
 γον ἀπὸ ὅλων, αὐτομάτως προσγίνεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους.
 "Ἄλλοτε δὲ πάλιν ποὺ ἦτο παρὼν ὁ Εὐθύδημος, ἐπειδὴ τὸν
 ἔβλεπε νὰ προσπαθῇ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν συντροφίαν καὶ ἐπρο-
 φυλάσσετο νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι θαυμάζει τὸν Σωκράτην διὰ
 τὴν σοφίαν του.—"Οτι μὲν, εἶπεν, ὦ ἄνδρες, ὅταν αὐτὸς
 ἔβῃ ὁ Εὐθύδημος εἰλθῇ εἰς ἡλικίαν, ἐὰν ἡ πόλις προτείνῃ
 τὸν λόγον διὰ κανὲν ζήτημα, δὲν θ' ἀποφύγῃ νὰ εἰδῇ τὴν συμ-
 βουλήν του, εἶναι εὐκολοφάνερνον ἀπὸ ὅσα κάμνει· μοῦ φαί-
 νεται δὲ ὅτι κάμνων ἀρχὴν τοῦ λόγου του τὸ ἐξῆς προοίμιον
 θὰ εἴπῃ προφυλαττόμενος μήπως νομισθῇ, ὅτι ζητεῖ νὰ μαν-
 θάνῃ τίποτε ἀπὸ ἄλλους: «'Ἀπὸ κανένα μὲν ἕως τώρα, ὦ
 ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δὲν ἔμαθα τίποτε, οὔτε, ἂν καὶ ἤκουσα,
 ὅτι μερικοὶ ἦσαν ἱκανοὶ καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰ
 ἔργα, ἐξήγησα νὰ τοὺς συναντήσω, οὔτε ἐφρόντισα νὰ μοῦ
 γίνῃ διδάσκαλος κανεὶς ἀπὸ ἐκείνων, ποὺ ἤξεύρουσαν νὰ δι-
 δάσκουν, ἀλλὰ τοὐναντίον μάλιστα! δηλαδὴ πάντοτε ἀπέ-
 φευγα ὅχι μόνον νὰ μανθάνω τίποτε ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ καὶ
 νὰ νομισθῶ, ὅτι μανθάνω. Ἄλλ' ὅμως ὅτι μοῦ κατέβη στὴ
 κεφαλὴ αὐτεμάτως θὰ σὰς τὸ συμβουλευέσθαι. Θὰ ἐταίριαζε
 δὲ τὸ ἴδιον προοίμιον νὰ κάμνωσαν καὶ ἐκείνοι ποὺ θέλουν
 ν' ἀναλάβουν ἀπὸ τὴν πόλιν τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου
 ἱατροῦ· θὰ ἦτο κατελθόντων εἰς αὐτοὺς νὰ κάμουν ἀρχὴν τοῦ
 λόγου των ἀπὸ τὰ ἐξῆς: «'Ἀπὸ κανένα μὲν ἕως τώρα, ὦ ἄν-

δρες Ἀθηναῖοι, τὴν λατρικὴν τέχνην ἔμαθον, οὐδ' ἐξήτησα διδάσκαλον ἑμانيῶ γενέσθαι τῶν λατρῶν οὐδένα· διατετέλεκα γὰρ φυλαττόμενος οὐ μόνον τὸ μαθεῖν ἢ παρὰ τῶν λατρῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι μεμαθηκέναι τὴν τέχνην ταύτην. Ὅμως δέ μοι τὸ λατρικὸν ἔργον δότε· πειράσσομαι γὰρ ἐν ἡμῖν ἀποκινδυνεύον μανθάνειν.” Πάντες οὖν οἱ παρόντες ἐγέλασαν ἐπὶ τῷ προομίῳ. Ἐπει δὲ φανεροὶ ἦν ὁ Εὐθύδημος ἦδη μὲν οἷς ὁ Σωκράτης λέγοι προσέχων, ἐπὶ δὲ φυλαττόμενος αὐτός τι φθέγγεσθαι καὶ νομίζων τῇ σιωπῇ σωφροσύνης δόξαν περιβάλλεσθαι, τότε ὁ Σωκράτης βουλόμενος αὐτὸν παῦσαι τοῦτο· Θανμαστὸν γάρ, ἔφη, τί ποτε οἱ βουλόμενοι κηθαρίζουν ἢ ἀδλεῖν ἢ ἱππεύειν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἱκανοὶ γενέσθαι πειρῶνται· ὥς συνεχέστατα ποιεῖν, ὅ τι ἂν βούλονται δυνατόι γενέσθαι, καὶ οὐ καθ' ἑαυτούς, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρίστοις δοκοῦσιν εἶναι, πάντα ποιῶντες καὶ ὑπομείνοντες ἕνεκα τοῦ μηδὲν ἄνεν τῆς ἐκείνων γνώμης ποιεῖν, ὥς οὐκ ἂν ἄλλως ἀξιόλογοι γενόμενοι· τῶν δὲ βουλομένων δυνατῶν γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν τὰ πολιτικά νομίζουσι· τινες ἄνεν παρασκευῇ καὶ ἐπιμελείας αὐτόματοι ἐξαίφνης δυνατόι ταῦτα ποιεῖν ἔσονται. Καίτοι γε τοσοῦτω ταῦτα ἐκείνων δυσκατεργαστότερα φαίνεται, σωφροπέρι πλειόνων περὶ ταῦτα πραγματευομένων ἱλάτους οἱ καταεργαζόμενοι γίγνονται. Αἰὲν οὖν ἐπὶ καὶ ἐπιμελείας δόοντα πλειονοὶ καὶ ἰσχυροτέρως οἱ τοῦτον ἐπιμενοὶ ἢ οἱ ἐκείνων. Κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ἀκούοντος Εὐθύδημου τοιούτους λόγους ἔλεγε Σωκράτης· ὥς δ' ἦσθετο αὐτὸν ἐνομιζόμενον ὑπομείνοντα, ὅτε διαλέγοιτο, καὶ προθυμότερον ἀκούοντα, μόνος ἦλθεν εἰς τὸ ἡνιοποιεῖον, παρακαλεζόμενον δ' αὐτῷ τοῦ Εὐθύδημου· Ἐλπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, τῷ ὄντι, ὅσπερ ἐγὼ ἀκούω, πολλὰ γράμματα συνήχας τῶν λεγόμενων σοφῶν ἀνδρῶν γερονεῖαι· Καὶ ὁ Εὐθύδημος· Νῆ γόνει δέ, ἔφη, ὁ Σώκρατες· καὶ ἐπὶ γε συνάγῃ, ὥς ἂν κηρύσσομαι ὥς ἂν δύνωμαι πλεῖστα. Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη ὁ Σω-

δρες Ἀθηναῖοι, δὲν ἔμαθα τὴν λατρικὴν τέχνην, οὔτε ἐξήτησα νὰ γίνῃ εἰς ἐμὲ διδάσκαλος κανεὶς ἀπὸ τούτων λατρῶν· διότι πάντοτε ἐφυλασσόμην, ὅχι μόνον νὰ μὴ μάθω τίποτε ἀπὸ τούτων λατρῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ νομισθῶ, ὅτι ἔχω μάθει αὐτὴν τὴν τέχνην. Ἄλλ' ὁμως ἐμπιστευθήτε εἰς ἐμὲ τὴν ὑπερησίαν τοῦ δημοσίου λατροῦ, διότι θὰ προσπαθῶ μὲ ἱδρῶν σὰς κινδυνον νὰ μανθάνω. Ὅλοι λοιπόν, ποῦ ἦσαν παρόντες, ἐγέλασαν διὰ τὸ προοίμιον. Ἐπειδὴ δὲ ἐφαινότο ὁ Εὐθύδημος ὅτι ἀπ' ἐνὸς μὲν ἐπρόσχεεν εἰς τὸ ἐξῆς εἰς ὅσα ἔλεγον ὁ Σωκράτης, ἀπ' ἑτέρου δὲ ἐπροφυλάσσετο νὰ λέγῃ κανένα λόγον ὁ ἴδιος καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι μὲ τὴν σιωπὴν ἀποκτῆ ὑπόληψιν φρονίμου ἀνδρός, τότε ὁ Σωκράτης, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοῦ τὸ κῆψυ αὐτό—Παράδοξον τῶνόντι, εἶπεν, εἶναι, διατὶ ἀρὰ γε ἐκείνοι, ποῦ θέλουν ἢ νὰ παίζουσι κηθάραν ἢ νὰ παίζουσιν ἀλλήν ἢ νὰ καθάλλαι· κεύουσιν ἄλογα ἢ θέλουν νὰ γίνωνται ἱκανοὶ εἰς ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὰ τοιαῦτα προσπαθοῦν νὰ κάμνουν ὅσον τὸ δυνατόν χωρὶς διακοπὴν ἐκείνου, εἰς τὸ ὅποιον θὰ ἤθελαν νὰ γίνωνται ἱκανοί, καὶ ὅχι μόνον τῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν ὁδηγίαν ἐκείνων ποῦ νομίζονται ὅτι εἶναι ἀρίστοι, τὰ πάντα κάμνοντες καὶ ὑπομείνοντες, διὰ νὰ μὴ κάμνουν τίποτε χωρὶς τὴν γνώμην ἐκείνων, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἤμποροῦσαν ἄλλῃως νὰ γίνωνται ἀξιόλογοι· ἀπ' ἐκείνων δὲ ποῦ θέλουν νὰ γίνωνται ἱκανοὶ εἰς τὸ λέγειν καὶ νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὰ πολιτικά, μερικοὶ νομίζουσιν ὅτι θὰ γίνωνται ἱκανοὶ νὰ πράττουν ταῦτα μόνον τῶν ἑαφνικά, χωρὶς προπαρασκευῆν καὶ ἀσκήσιν. Καὶ ὁμως τόσον μάλιστα περισσότερον φαίνονται αὐτὰ τὰ πολιτικά δυσκολομάθητα, ὅσον, ἐνῷ περισσότερα ἀσχολοῦνται εἰς αὐτά, ὀλιγώτεροι εἶναι οἱ μανθάνοντες αὐτά. Εἶναι φανερόν λοιπόν, ὅτι καὶ μεγαλύτερας καὶ ἐπιμονωτέρας ἀσκήσεις ἔχουν ἀνάγκην ἐκεῖνοι, ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ πολιτικά, παρὰ ἐκείνοι ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ἄλλας τέχνας. Κατ' ἀρχὰς μὲν λοιπὸν τοιούτους λόγους ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, ἐνῷ ὁ Εὐθύδημος ἤκουεν· ἐπειδὴ δὲ τὸν ἀντελήφθη, ὅτι εὐκολώτερον ὑπέμενεν, ὁσάκις διελέγετο ὁ Σωκράτης, καὶ προθυμότερα ἤκουεν, ἤλθε μόνος του (χωρὶς ἀκολουθίαν) εἰς τὸ ἡνιοποιεῖον. Ἀποῦ δὲ ὁ Εὐθύδημος ἐκάθισεν κοντά του—εἶπε μοι, εἶπεν ὁ Εὐθύδημος, πράγματι πολλὰ συγγράμματα ἔχεις συλλέξει τῶν ἀνδρῶν ποῦ φημίζονται ὅτι ὑπεῖραν σοφοί· Καὶ ὁ Εὐθύδημος—Ναί, καὶ τὸν Δία, εἶπεν, ὁ Σωκράτης· καὶ ἀκόμη συλλέγω, ὥς ὅτου ἀποκτῶσω ὅσα θὰ ἤμπορούσα περισσότερα.

- κράτης, ἄγαμαί γέ σου, διότι οὐκ ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ προ-
 εἶλον θησαυροὺς κεκτηθῆναι μᾶλλον ἢ σοφίας· ὅγλον γὰρ ὅτι
 νομίζεις ἀργύριον καὶ χρυσόν οὐδὲν βελτίους ποιεῖν τοὺς
 ἀνθρώπους, τὰς δὲ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν γνώμας ἀρετῇ πλου-
 τίζειν τοὺς κεκτημένους. Καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔχαιρεν ἀκούων
 ταῦτα, νομίζων δοκεῖν τῷ Σωκράτει δοθῆναι μετέναι τὴν
 σοφίαν. Ὁ δὲ καταμαθὼν αὐτὸν ἡσθέντα τῷ ἑαρινῷ
 10 τοῦτῳ· Τί δὲ δὴ βουλόμενος ἀγαθὸς γενέσθαι, ἔφη, ὦ Εὐ-
 θύμῃδε, συλλέγεις τὰ γράμματα; Ἐπεὶ δὲ διεσιώπησεν ὁ
 Εὐθύδημος σκοποῦν ὃ τι ἀποκρίναιτο, πάλιν ὁ Σωκράτης·
 Ἄρα μὴ ἱατρός; ἔφη· πολλὰ γὰρ καὶ ἱατρῶν ἐστὶ συγ-
 γράμματα. Καὶ ὁ Εὐθύδημος· Μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε.
 Ἄλλὰ μὴ ἀρχιτέκτων βούλει γενέσθαι; Γνωμονικοῦ γὰρ
 ἀνδρὸς καὶ τοῦτο δεῖ. Οὐκ οὖν ἔγωγ', ἔφη. Ἄλλὰ μὴ γεω-
 μέτρης ἐπιθυμῶς, ἔφη, γενέσθαι ἀγαθός, ὥσπερ ὁ Θεόδω-
 ρος; Οὐδὲ γεωμέτρης, ἔφη. Ἄλλὰ μὴ ἀστρολόγος, ἔφη,
 βούλει γενέσθαι; Ὡς δὲ καὶ τοῦτο ἡρνεῖτο· Ἄλλὰ μὴ ῥα-
 ψωδός; ἔφη· καὶ γὰρ τὰ Ὀμήρου σέ φασιν ἔπη πάντα
 κεκτηθῆναι. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη· τοὺς γὰρ τοὶ ῥαψω-
 δοὺς οἶδα τὰ μὲν ἔπη ἀκριβοῦντας, αὐτοὺς δὲ πάντῃ ῥι-
 11 θίους ὄντας. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Οὐ δὴ ἴππον, ὦ Εὐθύ-
 δημε, ταύτης τῆς ἀρετῆς ἐπίεσαι, δι' ἣν ἀνθρώποι πολυ-
 κοί γίνονται καὶ οἰκονομικοὶ καὶ ἄρχειν ἱκανοὶ καὶ ὠφέ-
 λιμοι τοῖς τε ἔλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτοῖς; Καὶ ὁ Εὐθύ-
 δημος· Σφόδρα γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ταύτης τῆς ἀρετῆς
 δέομαι. Νῆ Δί' ἔφη ὁ Σωκράτης, τῆς καλλίστης ἀρετῆς καὶ
 μεγίστης ἐπίεσαι τέχνης· ἐστὶ γὰρ τῶν βασιλέων αὕτη καὶ
 καλεῖται βασιλική. Ἀτάρ, ἔφη, κατανεόνθης, εἰ οἷόν τέ ἐστι
 μὴ ὄντα δίκαιον ἀγαθὸν ταῦτα γενέσθαι; Καὶ μάλα, ἔφη,
 καὶ οὐχ οἷόν τέ γε ἔνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν ποιεῖν γενέ-
 12 σθαι. Τί οὖν; ἔφη, σὺ δὴ τοῦτο καταεργάσαι; Οἰμαί γ',
 ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐδενὸς ἂν ἦτιον φανήναι δίκαιος. Ἀρ'

—Μὰ τὴν Ἥραν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, σὲ χαίρομαι πράγματι
 διότι δὲν προετίμησας νὰ ἀπεκτηθῇς θησαυροὺς ἀργυρίων καὶ
 χρυσῶν νομισμάτων μᾶλλον παρὰ θησαυροὺς σοφίας· διότι
 εἶναι φανερόν, ὅτι νομίζεις πῶς τὰ ἀργυρὰ καὶ τὰ χρυσὰ νο-
 μίσματα καθόλου δὲν καὶ μὲν καλυτέρους τοὺς ἀνθρώπους,
 αἱ δὲ γινώμει τῶν σοφῶν ἀνδρῶν πλουτίζουν μὲ ἀρετὴν ἐκεί-
 νους ποὺ τὰς ἔχουν. Καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔχαιρετο, ἀκούων
 ταῦτα, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἐφαίνετο εἰς τὸν Σωκράτην, ὅτι
 σωστὰ προσεπείθει νὰ γίνῃ σοφός. Ὁ δὲ Σωκράτης, ἐπειδὴ
 τὸν ἀνελήφθη τὴν ἡγχαριστήθη ἀπὸ τὸν ἑπαινον αὐτόν·—
 Εἰς τί λοιπόν, θέλων νὰ γίνῃς ἱκανός, ὦ Εὐθύδημε, συναθροί-
 ζεις τὰ συγγράμματα; Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ ἀναμεταξὺ ἐσιώπη-
 σεν ὁ Εὐθύδημος, διότι ἐσκέπτετο, τί ν' ἀποκριθῇ, πάλιν ὁ
 Σωκράτης εἶπεν·—Ἀρὰ γε, μήπως θέλεις νὰ γίνῃς ἱατρός;
 Διότι ὑπάρχουν καὶ πολλὰ συγγράμματα ἱατρῶν. Καὶ ὁ Εὐ-
 θύδημος·—Μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ὅχι ἐγὼ βέβαια.—Ἄλλὰ μή-
 πως θέλεις νὰ γίνῃς ἀρχιτέκτων; Διότι καὶ αὕτη ἡ τέχνη
 χρειάζεται ἐπιστήμη καὶ ἀνθρώπων.—Ὅχι ἐγὼ βέβαια, εἶπεν.
 —Ἄλλὰ μήπως θέλεις νὰ γίνῃς καλὸς γεωμέτρης, εἶπε,
 καθὼς ὁ Θεόδωρος;—Οὐτε γεωμέτρης, εἶπεν.—Ἄλλὰ μή-
 πως θέλεις νὰ γίνῃς, εἶπεν, ἀστρολόγος; Ἐπειδὴ δὲ καὶ
 αὐτὸ τὸ ἡρνεῖτο·—Ἄλλὰ μήπως ραψωδός; εἶπε· διότι
 προσέτι λέγουν ὅτι σὺ ἔχεις ὅλα τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου.
 —Μὰ τὸν Δία, ὅχι ἐγὼ βέβαια, εἶπε· διότι ἡξέωροι, ὅτι οἱ
 ραψωδοὶ τὰ μὲν ποιήματα ἀκριβῶς τὰ γνωρίζουν ἐκ στή-
 θους, οἱ ἄλλοι δὲ εἶναι πάρα πολὺ ἡλίθιοι. Καὶ ὁ Σωκράτης
 εἶπε·—Μήπως, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ὦ Εὐθύδημε, αὐτὴν τὴν
 ἀρετὴν ἐπιθυμῶς, ἔνεκα τῆς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι γίνονται
 ἱκανοὶ νὰ κυβερνοῦν τὴν πόλιν καὶ νὰ διευθύνουν τὰ οἰκονο-
 μικά καὶ ἐπιτήδειοι νὰ ἄρχουν καὶ ὠφελίμοι καὶ εἰς τοὺς
 ἄλλους ἀνθρώπους καὶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των; Καὶ ὁ Εὐθύδη-
 μος·—Πάρα πολὺ, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, αὐτὴν τὴν ἀρετὴν
 ζητῶ.—Μὰ τὸν Δία, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἐπιθυμῶς τὴν ἐντι-
 μότεραν ἀρετὴν καὶ τὴν μεγίστην τέχνην, διότι αὕτη ἡ τέχνη
 εἶναι τῶν βασιλέων καὶ δομεῖται βασιλική. Λοιπόν, εἶπεν,
 ἔχεις κατανόησιν, ἂν εἶναι δυνατόν, χωρὶς νὰ εἰσαί δικαίος,
 νὰ γίνῃς ἱκανός εἰς αὐτά;—Καὶ πολὺ μάλιστα τὸ κατενόησα,
 εἶπε, καὶ δὲν εἶναι δυνατόν χωρὶς δικαιοσύνης νὰ γίνῃ κα-
 νείς καλὸς πολίτης.—Τί λοιπόν, εἶπε, σὺ τὸ ἔχεις κατορ-
 θῶσαι αὐτό;—Νομίζω τοῦλάχιστον, εἶπεν, ὁ Σωκράτης, ὅτι
 δὲν θὰ ἀποδειχθῶ ἀπὸ κανένα κατώτερος εἰς τὴν δικαιοσύ-

οὖν, ἔφη, τῶν δικαίων ἐστὶν ἔργα ὥσπερ τῶν τεκτόνων; Ἐστὶ μέντοι, ἔφη. Ἄρ' οὖν, ἔφη, ὥσπερ οἱ τέκτονες ἔχουσι τὰ ἐκ-
 τῶν ἔργα ἐπιθεῖναι, οὕτως οἱ δίκαιοι τὰ αὐτῶν ἔχουσιν ἂν
 ἐξηγήσασθαι; Μὴ οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, οὐ δύναμαι ἐγὼ
 τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα ἐξηγήσασθαι; Καὶ νῆ Δί' ἔγωγε τὰ
 τῆς ἀδικίας· ἐπεὶ οὐκ ὀλίγα ἔστι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοι-
 13 αὐτὰ ὁρᾶν τε καὶ ἀκούειν. Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης,
 γράψωμεν ἐντανυτοῖ μὲν δέλτα ἐντανυτοῖ δὲ ἄλφα, εἴτα ὅ τι
 μὲν ἂν δοκῇ ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης ἔργον εἶναι, πρὸς τὸ
 δέλτα τιθεῖμεν, ὅ τι δ' ἂν τῆς ἀδικίας, πρὸς τὸ ἄλφα; Εἴ
 14 τί σοι δοκῇ, ἔφη, προσδεῖν τούτων, ποιεῖ ταῦτα. Καὶ ὁ
 Σωκράτης γράψας ὥσπερ εἶπεν· Οὐκοῦν, ἔφη, ἐστὶν ἐν ἀν-
 θρώποις ψεύδεσθαι; Ἐστὶ μέντοι, ἔφη. Ποτέ πως οὖν, ἔφη,
 θῶμεν τοῦτο; Ἀλλ' οὐκ εἶπεν, πρὸς τὴν ἀδικίαν. Οὐκοῦν,
 ἔφη, καὶ ἑξαπατᾶν ἔστι; Καὶ μάλα, ἔφη. Τοῦτο οὖν ποτέρως
 θῶμεν; Καὶ τοῦτο ὁρᾶν, ἔφη, πρὸς τὴν ἀδικίαν. Τί δὲ
 τὸ κλέπτειν; Καὶ τοῦτο ἔφη. Τὸ δὲ ἀνδραποδίζεισθαι; Καὶ
 τοῦτο. Πρὸς δὲ τῇ δικαιοσύνῃ οὐδὲν ἡμῖν τούτων κείσεται,
 15 ὁ Εὐθύδημος; Δεινὸν γὰρ ἂν εἶη, ἔφη. Τί δ'; Ἐάν τις στρα-
 τηγὸς αἰρεθείη ἀδικῶν τε καὶ ἐχθρὰν πόλιν ἑξανδραποδίσσῃται,
 φήσομεν τούτον ἀδικεῖν; Οὐ ὀρίηται, ἔφη. Δίκαια δὲ ποιεῖν οὐ
 φήσομεν; Καὶ μάλα. Τί δ'; Ἐάν ἑξαπατᾷ πολέμιόν αὐτοῖς;
 Δίκαιον ἔφη, καὶ τοῦτο. Ἐάν δὲ κλέπτῃ τε καὶ ἀρπάξῃ
 τὰ τούτων, οὐ δίκαια ποιήσει; Καὶ μάλα, ἔφη· ἀλλ' ἐγὼ
 σε το πρῶτον ἐπελάμβανον πρὸς τοὺς φίλους μόνον ταῦτα
 ἐρωτᾶν. Οὐκοῦν, ἔφη, ὅσα πρὸς τῇ ἀδικίᾳ ἐθέκαμεν, ταῦτα
 16 καὶ πρὸς τῇ δικαιοσύνῃ θέτεον ἂν εἶη; Ἐοικεν, ἔφη. Βού-
 λει οὖν, ἔφη, ταῦτα οὕτω θέντες διωρισμέθθα πάλιν πρὸς
 μὲν τοὺς πολέμιους δίκαιον εἶναι καὶ τοιαῦτα ποιεῖν, πρὸς

νην.—Ἄρα γε λοιπόν, εἶπε, τὰ ἔργα τῶν δικαίων εἶναι
 ὅπως τῶν ξυλουργῶν.—Τὰ ἴδια, εἶπεν.—Ἄρα γε λοιπόν,
 εἶπε, καθὼς οἱ ξυλουργοὶ ἡμποροῦν νὰ ἐπιθεῖωσιν τὰ ἰδικὰ
 τῶν ἔργα, ἔτσι καὶ οἱ δίκαιοι ἡμποροῦν τὰ ἰδικὰ τῶν ἔργα
 νὰ μᾶς τὰ ἐξηγήσουν;—Λοιπὸν φοβεῖσαι, εἶπεν ὁ Εὐθύδη-
 μος, μήπως δὲν ἡμπορῶ ἐγὼ νὰ ἐξηγήσω ποῖα εἶναι τὰ ἔργα
 τῆς δικαιοσύνης; Μὰ τὸν Δία, ἡμπορῶ καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀδι-
 κίας νὰ ἐξηγήσω· ἐπειδὴ εἶναι δυνατόν ἔχει ὀλίγα τοιαῦτα
 κανεῖς κάθε ἡμέραν καὶ νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ἀκούῃ.—Θέλεις
 λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, νὰ γράψωμεν ἐδῶ μὲν δέλτα,
 ἐκεῖ δὲ ἄλφα, εἵπειτα δὲ ὅποιον μὲν ἔργον φαίνεται ὅτι εἶναι
 τῆς δικαιοσύνης, νὰ τὸ βάζωμεν πρὸς τὸ μέρος τοῦ δέλτα,
 ὅποιον δὲ ἔργον μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι τῆς ἀδικίας, νὰ τὸ
 βάζωμεν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἄλφα;—Ἐάν, εἶπε, φρονεῖς,
 ὅτι σοῦ χρειάζεται αὐτὴ ἡ διαίρεσις, κάμνε την. Καὶ ὁ Σω-
 κράτης, ἀφοῦ ἐγραψε, καθὼς εἶπε·—Λοιπόν, εἶπε, συμβαί-
 νει εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ψεύδωνται;—Συμβαίνει βέβαια,
 εἶπε.—Πρὸς ποῖον λοιπὸν μέρος, εἶπε, νὰ τὸ βάλωμεν αὐτό;
 —Φανερόν εἶναι, εἶπεν, ὅτι πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀδικίας.—
 Λοιπόν, εἶπε, συμβαίνει καὶ νὰ ἑξαπατοῦν;—Καὶ πολὺ, εἶ-
 πεν.—Αὐτὸ λοιπὸν πρὸς ποῖον μέρος νὰ τὸ βάλωμεν;—Καὶ
 αὐτὸ εἶναι φανερόν, εἶπεν, ὅτι πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀδικίας.—
 Τί λέγεις δὲ περὶ τῆς κλοπῆς;—Καὶ αὐτό, εἶπε.—Περὶ δὲ
 τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ δουλεμπόρου;—Καὶ αὐτό.—Πρὸς τὸ
 μέρος δὲ τῆς δικαιοσύνης τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν θὰ βαλθῇ
 ἀπὸ ἡμᾶς, ὁ Εὐθύδημος;—Ὅχι· διότι δὲ ἤτο φοβερόν αὐτό,
 εἶπε.—Τί δὲ λέγεις περὶ τοῦ ἐξῆς; Ἐάν κανεῖς, ἀφοῦ ἐξελέγῃ
 στρατηγός, πωλῆσῃ ὡς δούλους τοὺς κατοίκους καμμιᾶς πόλεως
 ἀδίκου καὶ ἐχθρικοῆς, θὰ εἰπωμεν περὶ αὐτοῦ ὅτι κάμνει ἀδικί-
 αν;—Ὅχι, βέβαια, εἶπε.—Δὲν θὰ εἰπωμεν τὸν αὐτὸν ὅτι δί-
 καια πράττει;—Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.—Τί δὲ θὰ εἰπωμεν
 περὶ τοῦ ἐξῆς; Ἐάν δηλ. τοὺς ἀπατᾷ καθ' ὃν χρόνον τοὺς
 πολεμεῖ;—Καὶ αὐτὸ εἶναι δίκαιον, εἶπεν.—Ἐάν δὲ κλέπτῃ
 καὶ ἀρπάξῃ τὰς περιουσίας τῶν ἐχθρῶν, δὲν θὰ ἐνεργῇ δι-
 καίως;—Καὶ βέβαια εἶπεν· ἀλλ' ἐγὼ κατ' ἀρχὰς ἐνόμιζα
 ὅτι σὺ τὰ ἐρωτᾷς αὐτὰ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς φίλους.—Λοι-
 πόν, εἶπεν, ὅσα ἔχομεν τοποθετήσει πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀδι-
 κίας, αὐτὰ θὰ ἐπερεῖ νὰ τοποθετήσωμεν καὶ πρὸς τὸ μέρος
 τῆς δικαιοσύνης;—Φαίνεται, εἶπε.—Θέλεις λοιπόν, εἶπεν,
 ἀφοῦ ἔτσι τὰ ἐτοποθετήσαμεν αὐτά, νὰ ἐρίσωμεν ἐκ δευτε-
 ρου, ὅτι δίκαιον μὲν εἶναι νὰ κάμνῃ, κανεῖς τὰ τοιαῦτα

δὲ τοὺς φίλους ἄδικον, ἀλλὰ δεῖν πρὸς γε τούτους ὡς
 17 ἀπλούστατον εἶναι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος. Τί
 οὖν; ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν τις στρατηγὸς ὁρῶν ἀθύρμας
 ἔχον τὸ στράτευμα ψευδόμενος φήσῃ συμμάχους προσεῖναι
 καὶ τῷ ψεύδει τούτῳ παύσῃ τῆς ἀθυμίας τοὺς στρατιώτας,
 ποτέρῳθι τὴν ἀπάτην ταύτην θήσομεν; Δοκεῖ μοι, ἔφη,
 πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Ἐάν δέ τις υἱὸν ἑαυτοῦ δόεμενον
 φαρμακείας καὶ μὴ προσεῖμενον φάρμακον ἐξαπατήσας ὡς
 αἰτίον τὸ φάρμακον ὧν καὶ τῷ ψεύδει χρῆσάμενος οὕτως
 θυγιά ποιήσῃ, ταύτην αὖ τὴν ἀπάτην ποῖ θεῖον; Δοκεῖ μοι,
 ἔφη, καὶ ταύτην εἰς τὸ αὐτό. Τί δ'; Ἐάν τις, ἐν ἀθυμῳ
 ὄντος φίλου, δέσας, μὴ διαχρήσεται ἑαυτὸν, κλένη ἢ ἀρ-
 πάσῃ ἢ ξίφος ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, τοῦτο αὖ ποτέρῳθε θε-
 18 τέον; Καὶ τοῦτο νῆ Δί', ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Λέγεις
 ἔφη, οὐ σὸδὲ πρὸς τοὺς φίλους ἅπαντα δεῖν ἀπολιζεσθαι;
 Μὰ Δί', οὐ ὅητα, ἔφη· ἀλλὰ μεταδίθεμαι τὰ εἰρημένα, ἐπ-
 περ ἔξεστι. Δεῖ γέ τοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἶναι πολὺ μάλ-
 19 λον ἢ μὴ ὀρθῶς τιθέναι. Τῶν δὲ δὴ τοὺς φίλους ἐξαπα-
 τῶντων ἐπὶ βλάβῃ, ἵνα μὴδὲ τοῦτο παραλίπωμεν ἄσκειον,
 πότερος ἀδικώτερός ἐστιν, ὁ ἐκὼν ἢ ὁ ἄκων; Ἄλλ', ὦ
 Σωκράτες, οὐκ οἶμι μὲν ἔγωγε πιστεύω οἷς ἀποκρίνομαι· καὶ
 γὰρ τὰ πρόσθεν πάντα νῦν ἄλλως ἔχειν δοκεῖ μοι, ἢ ὡς
 ἐγὼ τότε ᾤμην· ὅμως δὲ εἰρησθῶ μοι ἀδικώτερον εἶναι
 20 τὸν ἐκόντα ψευδόμενον τοῦ ἄκοντος. Δοκεῖ δέ σοι μάθῃσι
 καὶ ἐπιστήμῃ τοῦ δικαίου εἶναι ὥσπερ τῶν γραμμάτων;
 Ἔμοιγε. Πότερον δὲ γραμματικώτερον κρίνεις, δεῖ ἢ ἐκόν

πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ἄδικον δὲ νὰ τὰ κάμνῃ πρὸς τοὺς φί-
 λους, πρὸς τοὺς ὁποίους πρέπει μάστιγα νὰ εἶναι ἔσον τὸ δυ-
 νατὸν εἰλικρινέστατος;—Βεβαίότατα, εἶπεν ὁ Εὐθύδημος.—
 Τί λοιπὸν λέγεις διὰ τὸ ἐξῆς; Εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἐάν δη-
 λυτὴ κανεὶς στρατηγὸς ἐπειδὴ βλέπει τὸ στράτευμά του νὰ
 εἶναι ἀποβαρρῆμένον, εἰπῇ ψεύματα, ὅτι οἱ σύμμαχοι ἐρ-
 χονται, καὶ μὲ τὸ ψεῦμα αὐτὸ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀποθάρ-
 ρυναι τῶν στρατιωτῶν, πρὸς ποῖον μέρος θὰ τοποθετήσω-
 μεν αὐτὴν τὴν ἀπάτην;—Μοῦ φαίνεται, εἶπε, πρὸς τὸ μέ-
 ρος τῆς δικαιοσύνης.—Ἐάν δὲ κανεὶς τὸν υἱὸν του, ὅστις
 ἐνὼ ἔχει ἀνάγκην θεραπείας, δὲν δέχεται φάρμακον, ἀφοῦ
 τὸν ξεγελάσῃ τοῦ δόσῃ τὸ φάρμακον τάχα ὡς τροφήν, καὶ
 ἀφοῦ μεταχειρισθῇ ψεύμα, τὸν κάμῃ ὑγιῇ, αὐτὴν πάλιν τὴν
 ἀπάτην πρὸς ποῖον μέρος πρέπει νὰ τὴν τοποθετήσωμεν;—
 Μοῦ φαίνεται, εἶπεν, ὅτι καὶ αὐτὴν εἰς τὸ ἴδιον μέρος.—
 Τί δὲ λέγεις περὶ τοῦ ἐξῆς; Ἐάν κανεὶς, ἔχων φίλον ἀπελ-
 πισμένον, φοβηθεὶς μήπως αὐτοκτονήσῃ, τοῦ κλέψῃ ἢ ἀρ-
 πάξῃ τὸ ξίφος του ἢ ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὰ τοιαῦτα ὅργανα,
 αὐτὸ πάλιν πρὸς ποῖον μέρος πρέπει νὰ τὸ τοποθετήσωμεν;
 —Καὶ αὐτό, μὰ τὸν Δία, εἶπε, πρὸς τὸ μέρος τῆς δι-
 καιοσύνης.—Παραδέχεσαι, εἶπε, σὺ, ὅτι οὐτε πρὸς τοὺς φί-
 λους του δὲν πρέπει κανεὶς εἰς πάσας τὰς περιστάσεις νὰ
 φέρεται εἰλικρινῶς;—Μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε, δὲν πρέπει
 βέβαια, ἀλλὰ μεταβάλλει γνώμην ὡς πρὸς ὅσα ἔγω εἶπαι,
 ἐάν βέβαια ἐπιτρέπεται.—Πρέπει τῷ ὄντι, εἶπεν ὁ Σωκρά-
 τής, πολὺ περισσότερον νὰ σοῦ ἐπιτρέπεται ἢ ἀλλαγὴ τῆς
 γνώμης, παρὰ νὰ μὴ λέγῃς ὀρθῶς τὰ ζητήματα. Ἀπ' ἐκεί-
 νους δὲ ποῦ ἀπατοῦν τοὺς φίλους διὰ νὰ τοὺς βλάβουσιν (διὰ
 νὰ μὴ παραλείψωμεν οὐτε αὐτὸ ἀνεξέταστον), ποῖος ἀπὸ
 τοὺς δύο εἶναι περισσότερον ἄδικος, ἐκεῖνος ποῦ ἀπατᾷ θε-
 ληματικὰ ἢ ἐκεῖνος ποῦ ἀπατᾷ χωρὶς νὰ θέλῃ; Ἄλλ', ὦ
 Σωκράτης, δὲν ἔγω πλέον ἐγὼ τοῦλάχιστον πεποιθῆσιν εἰς
 ὅσα σοῦ ἀποκρίνομαι· διότι καὶ ὅλα τὰ πρωτοτερινὰ ζητή-
 ματα νομίζω τώρα ὅτι εἶναι ἄλλως, παρὰ ὅπως ἐγὼ τὰ ἐφαν-
 ταζόμεν' ἄλλ' ὅμως ἄς εἴπω, ὅτι εἶναι περισσότερον ἄδικος
 ἐκεῖνος, ποῦ λέγει ψεύματα θεληματικὰ ἀπ' ἐκείνου ποῦ τὰ
 λέγει, χωρὶς νὰ θέλῃ.—Παραδέχεσαι δὲ σὺ, ὅτι εἶναι δυνατὴ
 ἢ διδασκαλία καὶ ἡ γνῶσις τῆς δικαιοσύνης, ὅπως εἶναι
 τῆς γραμματικῆς;—Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸ παραδέχομαι.—
 Ποῖον δὲ ἀπὸ τοὺς δύο κρίνεις ὡς γνωρίζοντα καλότερα τὴν
 γραμματικὴν, ἐκεῖνον ποῦ θεληματικὰ δὲν γράφει καὶ δὲν

¹⁾ Φονικά.

μὴ δρθῶς γράφῃ καὶ ἀναγινώσκῃ ἢ δς ἂν ἄκων ; Ὅς ἂν ἐκὼν, ἔγωγε· δύναιτο γάρ ἂν, ὁπότε βούλοιο, καὶ δρθῶς αὐτὰ ποιεῖν! Οὐκοῦν ὁ μὲν ἐκὼν μὴ δρθῶς γράφων γραμματικὸς ἂν εἴη, ὁ δὲ ἄκων ἀγράμματος ; Πῶς γὰρ οὐ ; Τὰ δίκαια δὲ πότερον ὁ ἐκὼν ψευδόμενος καὶ ἐξαπατῶν οἶδεν ἢ ὁ ἄκων ; Δῆλον ὅτι ὁ ἐκὼν. Οὐκοῦν γραμματικώτερον μὲν τὸν ἐπιστάμενον γράμματα τοῦ μὴ ἐπισταμένου φῆς εἶναι ; Ναί. Δικαιώτερον δὲ τὸν ἐπιστάμενον τὰ δίκαια τοῦ μὴ ἐπισταμένου ; Φαίνομαι· δοκῶ δέ μοι καὶ ταῦτα οὐκ 21 οἷδ' ὅπως λέγειν. Τί δὲ δῆ, δς ἂν βουλόμενος τάληθῃ λέγειν μηδέποτε ταῦτα περὶ τῶν αὐτῶν λέγῃ, ἀλλ' ὁδὸν τε φράζων τὴν αὐτὴν τοῖς μὲν πρὸς ἑο, τοῖς δὲ πρὸς ἐσπέραν φράζῃ, καὶ λογισμὸν ἀποφαινόμενος τὸν αὐτὸν τοις μὲν πλείω, τοῖς δ' ἐλάττω ἀποφαίνεται, τί σοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος ; Δῆλος νῆ Αἰ' εἶναι ὅτι ἂ ᾧτο εἶδέναι οὐκ οἶδεν. 22 Οἶσθα δὲ τινας ἀνδραποδώεις καλουμένους ; Ἐγώ γε. Πότερον διὰ σοφίαν ἢ δι' ἀμαθίαν ; Δῆλον ὅτι δι' ἀμαθίαν. Ἄρ' οὖν διὰ τὴν τοῦ χαλκεύειν ἀμαθίαν τοῦ δνόμοτος τοῦτον τυγχάνουσιν ; Οὐ δῆτα. Ἄλλ' ἄρα διὰ τὴν τοῦ τεκταίνεσθαι ; Οὐδὲ διὰ ταύτην. Ἄλλὰ διὰ τὴν τοῦ σκευτεῖν ; Οὐδὲ δι' ἐν τούτων, ἔφη, ἀλλὰ καὶ τούναντιον¹⁾ οὐ γὰρ πλείστοι τῶν γε τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων ἀνδραποδώεις εἰσίν. Ἄρ' οὖν τῶν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια μὴ εἰδόντων 23 τὸ ὄνομα τοῦτ' ἐστίν ; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. Οὐκοῦν δεῖ παντὶ τρόπῳ διατειναμένους φεῖγειν ὅπως μὴ ἀνδραποδα ὦμεν. Ἄλλὰ νῆ τοὺς θεοὺς, ἔφη, ὧ Σώκратες, πάνυ ᾧμην φιλοσοφεῖν φιλοσοφίαν δι' ἧς ἂν μάλιστα ἐνδύμζον παιδευ-

¹⁾ Ἡξεύρει τὴν δικαιοσύνην καλότερα.

εἰαδάζει σωστά, ἢ ἐκεῖνον ποὺ τὰ κάμνει αὐτὰ χωρὶς νὰ ἔλῃ ;—Ἐκεῖνον ποὺ θεληματικὰ δὲν γράφει· καὶ δὲν διαβάξει σωστά, ἐγὼ τοῦλάχιστον κρίνω· διότι αὐτὸς θὰ ἤμπορῶσεν, ἐσάκης θὰ ἤθελε, καὶ σωστὰ νὰ τὰ ἐκτελῇ αὐτὰ.—Λοιπὸν ἐκεῖνος μὲν ποὺ θεληματικὰ δὲν γράφει σωστά, θὰ ἦτο κάτοχος τῆς γραμματικῆς, ἐκεῖνος δὲ ποὺ, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ δὲν γράφει σωστά, θὰ ἦτο ἀγράμματος ;—Βέβαια· διότι πῶς ὅχι ;—Τὴν δὲ δικαιοσύνην ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο τὴν ἡξεύρει καλότερα, ἐκεῖνος ποὺ λέγει ψεύματα θεληματικὰ καὶ ἀπατᾷ, ποὺ ψεύζεται καὶ ἀπατᾷ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ;—Εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ ἐκεῖνος ποὺ θεληματικὰ λέγει ψεύματα καὶ ἀπατᾷ.—Λοιπὸν λέγεις ἅψ' ἐνὸς μὲν, ὅτι γνωρίζει καλότερα τὴν γραμματικὴν ἐκεῖνος ποὺ ἡξεύρει γράμματα παρὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἡξεύρει ;—Ναί.—Ἄψ' ἐτέρου δέ, ὅτι εἶναι περισσώτερον δίκαιος ἐκεῖνος ποὺ ἡξεύρει τί εἶναι δίκαιον, παρὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἡξεύρει ;—Ἔτσι μοῦ φαίνεται· ἔγω δὲ τὴν γνώμην, ὅτι καὶ αὐτὰ δὲν ἡξεύρω, ἂν σωστὰ τὰ λέγω.—Τί δὲ λοιπὸν ; Ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἤθελε νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν ποτὲ δὲν λέγῃ τὰ ἴδια διὰ τὰ ἴδια πράγματα, ἀλλ' ἐνῶ περὶ μίας ὁδοῦ ὁμιλεῖ, ἄλλοτε μὲν τὴν λέγῃ πρὸς ἀνατολάς, ἄλλοτε δὲ πρὸς δυσμάς, καὶ ἐνῶ ὁρίζει τὸ ἐξαγόμενον κάποιου λογαριασμοῦ, ἄλλοτε μὲν τὸ ὁρίζει μεγαλύτερον, ἄλλοτε δὲ μικρότερον, πῶς σοῦ φαίνεται ὁ τοιοῦτος ;—Μοῦ φαίνεται, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δὲν ἡξεύρει ὅσα ἐνόμζεν ὅτι τὰ ἡξεύρει.—Γνωρίζεις δὲ μερικοὺς, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται δουλοπρεπεῖς ;—Μάλιστα.—Ποτὸν ἀπὸ τὰ δύο, ἔνεκα σοφίας ἢ ἔνεκα ἀμαθείας ὀνομάζονται δουλοπρεπεῖς ;—Εἶναι φανερόν, ὅτι ἔνεκα ἀμαθείας.—Ἄρ' γε λοιπὸν, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τὴν χαλκευτικὴν, λαμβάνουν αὐτὸ τὸ ὄνομα ;—Ὅχι βέβαια ; Ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τὴν ξυλογιστικὴν ;—Οὕτε δι' αὐτὸ.—Ἀλλὰ διότι δὲν γνωρίζουν τὴν ὁποδηματοποιίαν ;—Διὰ κανὲν ἀπὸ αὐτὰ εἶπεν, ἀλλὰ τούναντιον μάλιστα, διότι οἱ περισσώτεροι ἀπ' ἐκείνους, ποὺ ἡξεύρουν ὅτι νῆ αὐτὰ, εἶναι ἄνθρωποι δουλοπρεπεῖς.—Ἄρ' γε λοιπὸν, εἶπε, τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀνήκει εἰς ἐκείνους, ποὺ δὲν ἡξεύρουν, τί εἶναι καλόν, τί εἶναι ἀγαθὸν καὶ τί εἶναι δίκαιον ;—Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸ παραδέχομαι, εἶπε.—Λοιπὸν πρέπει μὲ κάθε τρόπον ἀγωνιζόμενοι νὰ ἀποφεύγωμεν νὰ μὴ γίνωμεν δουλοπρεπεῖς ;—Ἀλλὰ, μὰ τοὺς θεοὺς, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, πολὺ ἐπίστευα, ὅτι ἡσυχολούμην μὲ φιλοσοφίαν, ἐκείνην, μὲ τὴν ὅποian ἐνόμζα, ὅτι

- θῆναι τὰ προσήκοντα ἀνδρὶ καλοκαγαθίας ὁρεγομένων· τῶν δὲ πῶς οἰε με ἀθύμως ἔχειν, ὁρῶνται ξυμαυτὸν διὰ μὲν τὰ προπεπονημένα οὐδὲ τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρίνεσθαι θυνάμενον ὑπὲρ ὧν μάλιστα χρῆ εἰδέναι, ἄλλην δὲ ὁδὸν οὐδεμίαν ἔχοντα ἦν ἂν πορευόμενος βελτίαν γνοιμην;
- 24 Καὶ ὁ Σωκράτης· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὁ Εὐθύδημε· εἰς Δελφοῦς δὲ ἦδη πώποτε ἀφίκου; Καὶ ὁς γε νῆ Δί', ἔφη. Κατέμαθες οὖν περὶ τῶ ναῶ που γεγραμμένον τὸ Γνωθὶ σαυτὸν; Ἐγώ γε. Πότερον οὖν οὐδέν σοι τοῦ γραμματος ἐμέλησεν ἢ προσέσχεες τε καὶ ἐπεχειρήσας σαυτὸν ἐπισκοπεῖν ὅστις εἴης; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη· καὶ γὰρ δὴ πάνυ τοῦτο γε ᾧμην εἰδέναι· σχολῇ γὰρ ἂν ἄλλο τι ἦδῃ, εἰ γε μὴδ'
- 25 ξυμαυτὸν ἐγίγνωσκον. Πότερα δὲ σοι δοκεῖ γινώσκειν ξυμαυτὸν, ὅστις τοῦνομα τὸ ξυμαυτὸν μόνον οἶδεν, ἢ ὅστις, ὥσπερ οἱ τοὺς ἵππους ἀνούμενοι οὐ πρότερον οἴονται γινώσκειν ὅταν ἂν βούλονται γινῶναι, πρὶν ἂν ἐπισκένωνται, πότερον εὐπειθής ἐστιν ἢ δυσπειθής, καὶ πότερον ἰσχυρὸς ἢ ἀσθενής, καὶ πότερον ταχὺς ἢ βραδύς, καὶ τὰλλα τὰ πρὸς τὴν τοῦ ἵππου χρεῖαν ἐπιτήδεια τε καὶ ἀνεπιτήδεια ὅπως ἔχει, οὕτως ξυμαυτὸν ἐπισκευάμενος, ὁποῖός ἐστι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην χρεῖαν, ἔγνωκε τὴν αὐτοῦ δύναμιν; Οὕτως ξυμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὁ μὴ εἰδὼς τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἀγνοεῖν ξυμαυτὸν.
- 26 Ὅκεινόν δὲ οὐ φανερόν, ἔφη, ὅτι διὰ μὲν τὸ εἰδέναι ξυμαυτὸν πλεῖστα ἀγαθὰ πάσχουσιν ἄνθρωποι, διὰ δὲ τὸ ἐπευθῆναι ξυμαυτὸν πλεῖστα κακὰ; Οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ξυμαυτοὺς τὰ τε ἐπιτήδεια ξυμαυτοῖς ἴσασι καὶ διαγιγνώσκουσιν ἃ τε δύναται καὶ ἃ μὴ· καὶ ἃ μὲν ἐπίστανται πράττοντες πορίζονται τε ὧν δέονται καὶ εὐ πράττουσιν, ὧν δὲ μὴ ἐπίστανται ἀπεχόμενοι ἀναμάττειν γίγνονται καὶ διαφεύγουσι τὸ κακὸς πράττειν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους δυνά-

πρὸ παντὸς ἤθελα μᾶλλον ὅσα ἀριμῶζον εἰς ἄνδρα, ὁ ὅποιος ἐπιθυμῇ πολὺ νὰ γίνῃ καλὸς καὶ ἀγαθός· τῶρα δὲ πόσον νομίζεις ὅτι εἶμαι ἀποθαρρυνόμενος, ἀφοῦ βλέπων τὸν ξυμαυτὸν μου, ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἤμπαρὸν νὰ ἀποκριθῶ, εἰς ἑτέρον μὲν ἐρωτῶν ἀπ' ἐκείνου, διὰ τὰ ὅποια τόσον ἔχω κοπιᾶσαι· καὶ τὰ ὅποια ἴσα ἔσα ἐπηρεαζέω γινώσκω, ἀφ' ἑτέρου δὲ κανένα ἄλλον τρόπον δὲν ἔχω, τὸν ὅποιον ἐὰν ἀκολουθοῦσα θὰ ἐγινώμην καλῶτερος; Καὶ ὁ Σωκράτης·—Εἰπέ μου, εἰπεν, ὁ Εὐθύδημε, ἐπὶ γὰρ ποτέ τις τῶρα εἰς τοὺς Δελφοὺς;—Καὶ ὁὖς φωρὲς μάλιστα, μὰ τὸν Δία, εἶπεν.—Ἐπρόσεξες λοιπὸν τὸ «Γνωθὶ σαυτὸν», τὸ ὅποιον εἶναι· γραμμένον κάπου ἐπάνω εἰς τὸν ναόν;—Μάλιστα.—Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, καθόλου δὲν ἐπρόντισες διὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν ἢ καὶ τὴν ἐπρόσεξες καὶ ἐπεχειρήσας νὰ ἐξετάσῃς τὸν ξυμαυτὸν σου τί εἴσῃ; Μὰ τὸν Δία, ὅχι, εἶπε· διότι βέβαια καὶ πολὺ μάλιστα ἐνόμισα, ὅτι τὸ ἔξευρα αὐτό· διότι δὲν θὰ ἔξευρα τίποτε ἄλλο, ἐὰν δὲν ἐγνώριζα οὕτε τὸν ξυμαυτὸν μου.—Ποῖον δὲ ἀπὸ τὰ δύο φρονεῖς, ὅτι γινώσκῃς τὸν ξυμαυτὸν τοῦ ἐκείνου, πού μόνον τὸ ὄνομα τοῦ γινώσκῃς, ἢ ἐκείνος, ὁ ὅποιος, καθὼς αὐτοὶ ποὺ ἀγοράζουσιν ἄλογα δὲν νομίζουν, ὅτι ἔξευρουν τὸ ἄλογον, τὸ ὅποιον θέλουν νὰ ἔξευρουν, πρὶν τὸ ἐξετάσουν, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, πείθεται εὐκόλα ἢ δὲν πείθεται, καὶ ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, εἶναι δυνατόν ἢ ἀρρωστον, καὶ ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, εἶναι γυμνὸν ἢ ἄργον, καὶ πῶς εἶναι κατὰ τὰς ἄλλας ἰδιότητας τὰς κατὰλλήλους ἢ ἀκατὰλλήλους διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀλόγου, τοιοῦτοτρόπως ἐξετάσας τὸν ξυμαυτὸν τοῦ, δηλ. τί εἰδὼς εἶναι ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τότε γινώσκῃς τὴν ἀξίαν τοῦ;—Ἔτσι, εἶπεν, ἐγὼ τῷ ὄντι φρονῶ, ὅτι δηλαδὴ ἐκείνος ποὺ δὲν ἔξευρε τὴν ἀξίαν τοῦ, δὲν ἔξευρε τὸν ξυμαυτὸν του.—Τὸ εἶξῃ δὲ δὲν εἶναι ἀναμφισβήτητον, εἶπεν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ ἔξευρουν τὸν ξυμαυτὸν τοῦς πάρα πολλὰ καλὰ ἐπιτυχάνουν, ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ἑτέρου δὲν ἔχουν γινῶσιν τοῦ ξυμαυτοῦ τῶν, παθαίνουν πάρα πολλὰ κακὰ· διότι ἐκείνοι μὲν ποὺ ἔξευρουν τὸν ξυμαυτὸν τῶν, καὶ τὰ συμφέροντα εἰς τὸν ξυμαυτὸν τῶν ἔξευρουν καὶ διακρίνουν καὶ ὅσα ἔξω ἡμποροῦν καὶ ὅσα δὲν ἡμποροῦν νὰ ἐκτελέσουν· καὶ ἐπειδὴ μὲν κάμνουν ὅσα ἔξευρουν, καὶ ἐξοικονομοῦν ὅσα τοὺς χρειάζονται· καὶ εὐτυχῶν, ἐπειδὴ δὲ ἀπέχουν ἀπὸ ὅσα δὲν τὰ ἔξευρουν, καὶ σφάλματα δὲν κάμνουν καὶ ἀποφεύγουν τὴν δυστυχίαν· δι' αὐτὸ δὲ ἐπειδὴ ἡμποροῦν νὰ δοκιμάζουσιν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους διὰ τῆς χρησιμοπο-

- μενοι δοκιμάζειν καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων χρείας τὰ τε ἀγαθὰ 27 πορίζονται καὶ τὰ κακὰ φυλάττονται. Οἱ δὲ μὴ εἰδότες, ἀλλὰ διεγχεσμένοι τῆς ἐαυτῶν δυνάμεως πρὸς τε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὰλλα ἀνθρώπινα πράγματα ὁμοίως διάκεινται, καὶ οὔτε ὧν δέονται ἴσασιν οὔτε ὃ τι πράττουσιν οὔτε οἷς χρεῶνται, ἀλλὰ πάντων τούτων διαμαρτάνοντες τῶν τε ἀγαθῶν ἀποτυγχάνουσιν καὶ τοῖς κακοῖς περιπί- 28 πτουσιν. Καὶ οἱ μὲν εἰδότες ὃ τι ποιοῦσιν, ἐπιτυγχάνοντες ὧν πράττουσιν, εὐδοχοῖ τε καὶ τίμιοι γίνονται· καὶ οἱ τε ὅμοιοι τούτοις ἡδέως χρεῶνται, οἱ τε ἀποτυγχάνοντες τῶν πραγμάτων ἐπιθυμοῦσι τούτους ἐπὶ αὐτῶν βουλεύεσθαι, καὶ προΐστασθαι γε αὐτῶν τούτους, καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν ἀγαθῶν ἐν τούτοις ἔχουσι, καὶ διὰ [πάντα] ταῦτα πάντων 29 μάλιστα τούτους ἀγαπῶσιν. Οἱ δὲ μὴ εἰδότες ὃ τι ποιοῦσι, κακῶς τε αἰρουμένοι καὶ οἷς ἂν ἐπιχειρήσωσιν ἀποτυγχάνοντες, οὐ μόνον ἐν αὐτοῖς τούτοις ζημιοῦνται τε καὶ κολάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀδοξοῦσι διὰ ταῦτα καὶ καταγέλαστοι γίνονται καὶ καταφρονούμενοι καὶ ἀτιμαζόμενοι ζῶσιν. Ὅρθῳ δὲ καὶ τῶν πόλεων ἐτι δεῖ αὐτῶν ἀγνοήσασαι τὴν 30 ἐαυτῶν δύναμιν χρεῖστοις πολεμήουσιν, αἱ μὲν ἀνάστασι γίνονται, αἱ δ' ἐξ ἐλευθέρων δοῦλαι. Καὶ ὁ Εὐθύδημος. Ὡς πάνν μοι δοκοῦν, ἔφη, ὦ Σωκράτης, περὶ πολλοῦ ποιητέον εἶναι τὸ ἐαυτὸν γινώσκειν, οὕτως ἰσθὶ· ὁπόθεν δὲ χρὴ ἀρ- 31 ξασθὰ ἐπισκοπεῖν ἐαυτὸν, τοῦτο πρὸς δὲ ἀποβλέπω εἰ μοι ἐθελήσῃς ἂν ἐξηγήσασθαι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὰ μὲν ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ὅποιά ἐστι πάντως πού γινώσκεις; Ἡ γὰρ Δ', ἔφη, εἰ γὰρ μὴ δὲ ταῦτα οἶδα, καὶ τῶν ἀνδραπό- 32 δων φανώδεους ἐν εἶν. Ἴθι δὴ, ἔφη, καὶ ἐμοὶ ἐξηγήσῃς αὐτά. Ἄλλ' οὐ χαλεπὸν, ἔφη· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸ τὸ ὑγιαίνειν ἀγαθὸν εἶναι νομίζω, τὸ δὲ νοσεῖν κακόν· ἔπειτα καὶ τὰ αἰτία· ἐκατέρου αὐτῶν καὶ ποτὰ καὶ βρωτὰ καὶ ἐπιτηδεύματα τὰ μὲν πρὸς τὸ ὑγιαίνειν φέροντα 32 ἀγαθὰ, τὰ δὲ πρὸς τὸ νοσεῖν κακά. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ νοσεῖν, ὅταν μὲν ἀγαθοῦ τιнос αἰτία γί-

ήσεως τῶν ἄλλων καὶ τὰ ὠφέλιμα πορίζονται καὶ ἀπὸ τὰ βλα- 33 βερὰ προφυλάσσονται. Ἐκείνοι, δὲ ποῦ δὲν ἡξέβρουν τὸν ἑαυτῶν τοὺς, ἄλλ' εἶναι ἀπατημένοι ὥς πρὸς τὴν ἀτομικὴν των ἀξίαν, καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ διὰ τὰ ἄλλα ἀνθρώπινα πράγματα ὁμοίως ἀπατῶνται, καὶ οὔτε δεῖα τοὺς χρειάζονται τὰ ἡξέβρουν, οὔτε τί κáμνουν, οὔτε ποῖα πράγματα χρησιμο- 34 ποιούν, ἀλλ'· ἐπειδὴ κáμνουν σφάλματα εἰς δεῖα αὐτὰ καὶ εἰς τὰ ὠφέλιμα ἀποτυγχάνουν καὶ εἰς τὰ κακὰ περιπίπτουν. Καὶ ἐκεῖ- 35 νοι· μὲν, ποῦ ἡξέβρουν τί κáμνουν, ἐπειδὴ ἐπιτυγχάνουν εἰς αὐτὰ ποῦ κáμνουν, καὶ καλὴν ὑπόληψιν καὶ τιμὴν ἀποκοτῶν· καὶ οἱ ὅμοιοι των εὐχαρίστως τοὺς χρησιμοποιοῦν καὶ ἐκεί- 36 νει· ποῦ ἀποτυγχάνουν εἰς τὰς ὑποθέσεις των, ἐπιθυμοῦν γὰρ σκέπτεσθαι οὗτοι διὰ τὸ ἰδικόν των συμφέρον, καὶ μέλι- 37 στα οὗτοι νὰ τοὺς διευθύνουν, καὶ ἀπ' αὐτοὺς κρεμοῦν τὰς ἐλπίδας τῆς εὐτυχίας των καὶ δι' αὐτὸ τοὺς ἀγαποῦν περισ- 38 σσότερον ἀπὸ ὅλους. Ἐκείνῳ δὲ, ποῦ δὲν ἡξέβρουν τί πράτ- 39 τουν καὶ κáμνουν κακὴν ἐκλογὴν ἔργων καὶ ἀποτυγχάνουν εἰς ὃ, τι καὶ ἂν ἐπιχειρήσουν, οὐ μόνον ζημιώνονται καὶ τιμωροῦνται εἰς τὰ ἔργα των ἀλλ' ἀποκοτῶν καὶ κακὴν ὑπό- 40 ληψιν καὶ γίνονται καταγέλαστοι καὶ ζοῦν περιφρονούμενοι καὶ χωρὶς τιμῆν. Βλέπεις δὲ, ὅτι καὶ ἀπὸ τὰς πόλεις, δεῖα, ἀγνοοῦσαι τὴν δύναμιν των, πολεμήσουν μὲ ἰσχυροτέρους ἀπ' 41 αὐτάς, ἄλλαι μὲν καταστρέφονται ἐκ θεμελίων, ἄλλαι δὲ γί- 42 νονται ἀπὸ ἐλευθέρων δοῦλαι. Καὶ ὁ Εὐθύδημος.—Μάθε ὦ Σωκράτη, εἶπεν, ἐτι πάρα πολλὸ πεπεισμένος εἰμαι ἐτι πρέ- 43 πει νὰ φροντίξῃς ὁ καθέ τις νὰ γνωρίξῃ τὸν ἑαυτὸν του· ἀπὸ 44 ποῦ δὲ πρέπει ν' ἀρχίσω νὰ ἐξετάζω τὸν ἑαυτὸν μου, αὐτὸ ἀπὸ σὲ τὸ περιμένω, ἐὰν θέλῃς, νὰ μοῦ τὸ ἐξηγήσῃς.—Λοι- 45 πόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, τὰ μὲν ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ὅποια εἶναι ἐξάπαντος βέβαια τὰ ἡξέβρεις;—Ναί, μὰ τὸν Δία, 46 εἶπε, διότι, ἐὰν οὔτε αὐτὰ τὰ ἡξέβρουν, θὰ ἦμουν χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους.—Ἐμπρὸς λοιπόν, εἶπεν, ἐξηγήσοι 47 μοῦ τα.—Ἀλλὰ δὲν εἶναι δύσκολον, εἶπε· διότι κατὰ πρῶ- 48 τον μὲν νομίζω ὅτι ἡ ὑγεία εἶναι ἀγαθόν, ἡ δὲ ἀσθένεια κακόν· ἔπειτα δὲ καὶ τὰ αἰτία τοῦ καθενὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο, 49 δηλαδὴ τὰ ποτὰ καὶ τὰ φαγητὰ καὶ ὁ τρόπος τοῦ ζῆν δεῖα μὲν πού συντελοῦν εἰς τὴν ὑγείαν εἶναι ἀγαθὰ, δεῖα δὲ συν- 50 τελοῦν εἰς τὴν ἀσθένειαν, κακά.—Λοιπόν, εἶπε, καὶ ἡ ὑγεία καὶ ἡ ἀσθένεια, ἔταν μὲν γίνονται αἰτίαι κανενὸς 51 ἀγαθοῦ, δύνανται νὰ εἶναι πράγματα ἀγαθὰ, ἔταν δὲ γί- 52

- γνηται, ἀγαθὰ ἂν εἴη, ὅταν δὲ κακοῦ, κακά. Πότε δ' ἂν, ἔφη, τὸ μὲν ὑγιαίνειν κακοῦ αἵτιον γένοιτο, τὸ δὲ νοσεῖν ἀγαθοῦ; "Ὅταν νῆ Δί', ἔφη, στρατείας τε αἰσχρᾶς καὶ ναυτιλίας βλαβερᾶς καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων· οἱ μὲν διὰ ῥώμην μετασφόντες ἀπόλωνται, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολείπθωντες σωθῶσι. Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ὁρᾶς, ἔφη, ὅτι καὶ τῶν ὠφελίμων οἱ μὲν διὰ ῥώμην μετέχουσιν, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολείπονται. Ταῦτα οὖν, ἔφη, ποτὲ μὲν ὠφελοῦντα, ποτὲ δὲ βλάπτοντα, τί μᾶλλον ἀγαθὰ ἢ κακά ἐστιν;
- 33 Οὐδὲν μὰ Δία φαίνεται κατὰ γε τοῦτον τὸν λόγον. Ἀλλ' ἢ γέ τοι σοφία, ὦ Σώκρατες, ἀναμφισβητήτως ἀγαθὸν ἐστὶ· ποῖον γὰρ ἂν τις πρᾶγμα οὐ βέλτιον πρᾶττοι σοφὸς ὢν ἢ ἀμαθής; Τί δέ; Τὸν Δαίδαλον, ἔφη; οὐκ ἀκήκοας ὅτι λεφθεὶς ὑπὸ Μίνω διὰ τὴν σοφίαν ἡραγκάζετο ἐκείνῳ δουλεύειν καὶ τῆς τε πατρίδος ἅμα καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐστερήθη καὶ ἐπιχειρῶν ἀποδιδράσκειν μετὰ τοῦ νειῶ τὸν τε παῖδα ἀπόλεσε καὶ αὐτὸς οὐκ ἐδυνήθη σωθῆναι, ἀλλ' ἀπενεχθεὶς εἰς τοὺς βαρβάρους πάλιν ἐκεῖ ἐδούλευε; Λέγεται νῆ Δί', ἔφη, ταῦτα. Τὰ δὲ Παλαμήδους οὐκ ἀκήκοας πάθῃ; Τοῦτον γὰρ δὴ πάντες ὁμνοῦσιν ὥς διὰ σοφίαν φθονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς ἀπόλλυται. Λέγεται καὶ ταῦτα, ἔφη. Ἄλλους δὲ πόσους οἶνε διὰ σοφίαν ἀνασπᾶστους πρὸς βασιλεῖα γεγονέναι καὶ ἐκεῖ δουλέειν; Κινδυνεύει, ἔφη, ὁ Σώκρατες, ἀναμφιλογάτατον ἀγαθὸν εἶναι τὸ εὐδαιμονεῖν. Εἴ γε μὴ τις αὐτό, ἔφη, ὦ Εὐδύδημ, ἐξ ἀμφιλόγων ἀγαθῶν συντιθεῖ. Τί δ' ἂν, ἔφη, τῶν εὐδαιμονικῶν ἀμφιλογῶν εἴη; Οὐδέν, ἔφη, εἰ γε μὴ προσσθήσομεν αὐτῷ κάλλος ἢ ἰσχυρὴν ἢ πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ καὶ τὸ ἄλλο τῶν τοιούτων. Ἀλλὰ νῆ Δία προσθήσομεν, ἔφη· πῶς γὰρ ἂν τις ἄνευ τούτων εὐδαιμονοίη;
- 34

γνῶνται αἰτίαι κακοῦ, πράγματα κακά.—Πότε δέ, εἶπεν, ἢ μὲν ὑγιαίνειν κακοῦ αἰτία κακοῦ, ἢ δὲ ἀσθένεια κακοῦ;—Ὅταν, μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ἔκτεινοι μὲν πού· ἔλαβαν μέρος ἕνεκα τῆς σωματικῆς τῶν δυνάμεως, εἰς ἐκστρατεῖαν ἀτυχῇ καὶ εἰς πλοῦν ὑπερλίαν χαθοῦν, ἔκτεινοι δὲ πού παρμένειν εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἕνεκα τῆς σωματικῆς τῶν ἀδυναμίας, σωθῶν.—Ἀλήθειαν λέγεις; ἀλλὰ ὁλέεις, εἶπεν, ὅτι καὶ εἰς τὰ ὠφέλιμα οἱ μὲν πρῶτοι λαμβάνουν μέρος ἕνεκα τῆς σωματικῆς τῶν δυνάμεως, οἱ δὲ δευτέρωι μένουσι ἀμέτοχοι ἕνεκα τῆς σωματικῆς τῶν ἀδυναμίας.—Αὐτὰ λοιπόν, εἶπε, τὰ ὅποια ἄλλοτε μὲν ὠφελοῦν, ἄλλοτε δὲ βλάπτουν, τί εἶναι μᾶλλον ἀγαθὰ ἢ κακά;—Τίποτε δὲν φαίνεται, μὰ τὸν Δία, ἐστὶ πού ἐθεσε τὸ ζήτημα. Ἀλλ' ἢ σοφία τοῦλάχιστον, ὦ Σωκράτης, εἶναι ἀναμφισβητήτως ἀγαθόν· διότι τοῖον πρᾶγμα δὲν θὰ τὸ ἐκτελοῦσε κανεὶς καλύτερα, ἐὰν ἦτο σοφὸς παρὰ ἐὰν ἦτο ἀμαθής;—Τί δὲ λέγεις περὶ τοῦ ἐξῆς; Δὲν ἔχεις ἀκούσει, εἶπε, περὶ τοῦ Δαιδάλου, ὅτι, ἀφού συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Μίνωος ἕνεκα τῆς σοφίας του, ἡ ἡραγκάζετο νὰ εἶναι δοῦλος εἰς αὐτὸν καὶ συγχρόνως τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν του ἐστερήθη καὶ ὅταν ἐπεχειρήσας νὰ δραπέτευσθαι μάζι μὲ τὸν υἱόν του, καὶ τὸ παιδί του ἔχασε καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἠμύρρεσε νὰ σωθῇ, ἀλλ' ἀφού ἀπῆχθη εἰς τὴν χῶραν τῶν βαρβάρων, ἐκ δευτέρου ἐγινεν ἐκεῖ δοῦλος;—Λέγονται, εἶπε, μὰ τὸν Δία, αὐτά.—Τὰ δὲ παθήματα τοῦ Παλαμήδους; δὲν τὰ ἔχεις ἀκουστά; διότι περὶ αὐτοῦ ὅλοι οἱ ὕμνοι λέγουσιν (ὅλοι τὸν τραγουδοῦν), ὅτι, ἐπειδὴ ἐφθονήθη ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς διὰ τὴν σοφίαν του, κατεστράφη.—Καὶ αὐτὰ λέγονται, εἶπε.—Πόσοι δὲ ἄλλοι νομίζεις, ὅτι ἕνεκα τῆς σοφίας τῶν ἀπῆχθησαν ἐξόριστοι εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Πελοπίδας καὶ ἐκεῖ εἶναι δοῦλοι;—Κοντεύει, ὦ Σωκράτη, εἶπε, κατ' ἐξοχὴν ἀναγερρῆτον ἀγαθὸν νὰ εἶναι ἡ εὐτυχία.—Ἐὰν δὲν τὴν ἀπολέσθαι κανεὶς, εἶπεν, ὦ Εὐδύδημ, ἀπὸ ἀγαθὰ πού δεχονται ἀντίρρῃσιν.—Ποῖον δέ, εἶπε, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δεχέται ἀντίρρῃσιν ἀπὸ τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν εὐτυχίαν;—Τίποτε, εἶπε, φθάνει νὰ μὴ προσθέσωμεν εἰς τὴν εὐτυχίαν ἢ κάλλος ἢ δυνάμιν ἢ πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ καὶ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ τοιαῦτα.—Ἀλλὰ, μὰ τὸν Δία, θὰ προσθέσωμεν εἶπε· διότι πῶς θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς

1) Τῶν γινώσκων του, τῆς τέχνης του.

2) Ἡρώς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Τοῦτον φθονήσας ὁ Ὀδυσσεύς

διὰ τὴν σοφίαν του τὸν κατηγορήσαν ὡς συνειννοσόμενον μετὰ τοῦ Πριάμου καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἀχαιοὶ τὸν ἐφόνευσαν διὰ λιθοβολισμοῦ.

- 35 Νῆ Δί', ἔφη, προσθήσομεν ἄρα, ἐξ ὧν πολλὰ καὶ χαλεπὰ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις· πολλοὶ μὲν γὰρ διὰ τὸ κάλλος ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῖς ὤραιοις παρασκευηθέντων διαφθείρονται, πολλοὶ δὲ διὰ τὴν λοχὸν μείζουσιν ἔργοις ἐπιχειροῦντες οὐ μικροῖς κακοῖς περιπίπτουσιν, πολλοὶ δὲ διὰ τὸν πλοῦτον διαθρυπτόμενοί τε καὶ ἐπιβουλεύμενοί ἀπώλλυνται, πολλοὶ δὲ διὰ δόξαν καὶ πολιτικὴν δύναμιν μεγάλα κακὰ πεπόνθα-
- 36 σιν. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, εἰ γε μὴδὲ τὸ εὐδαιμονεῖν ἔπαινων ὁρθῶς λέγω, ὁμολογῶ μὴδ' ὅ τι πρὸς τοὺς θεοὺς εὖχεσθαι χρηρ εἰδέναι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἴσως διὰ τὸ σφόδρα πιστεῦναι εἰδέναι οὐδ' ἔσκεναι· ἐπεὶ δὲ πόλεως δημοκρατουμένης παρασκευάζει προεστάναι, ὄηλον ὅτι ὁ
- 37 μοκρατίαν γε οἶοθα τί ἐστι. Πάντως δῆπου, ἔφη. Δοκεῖ οὖν σοι δυνατόν εἶναι δημοκρατίαν εἰδέναι μὴ εἰδὸτα δῆμον; Μὰ Δί' οὐκ ἔμοιγε. Καὶ δῆμον ἄρ' οἶοθα τί ἐστιν; Οἶμαι ἔγωγε. Καὶ τί νομίζεις δῆμον εἶναι; Τοὺς πένητας τῶν πολιτῶν ἔγωγε. Καὶ τοὺς πένητας ἄρα οἶοθα; Πῶς γὰρ οὐ; Ἀρ' οὖν καὶ τοὺς πλουσίους οἶοθα; Οὐδέν γε ἦτιον ἢ καὶ τοὺς πένητας. Ποίους δὲ πένητας καὶ ποίους πλουσίους καλεῖς; Τοὺς μὲν, οἶμαι, μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ τελεῖν πένητας, τοὺς δὲ πλείων τῶν ἱκανῶν πλουσίους.
- 38 Καταμεμάθηκας οὖν ὅτι ἐνίοις μὲν πάνν ὀλίγα ἔχουσιν οὐ μόνον ἀρκεῖ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ περιποιούνται ἀπ' αὐτῶν, ἐνίοις δὲ πάνν πολλὰ οὐκ ἱκανὰ ἐστὶ; Καὶ νῆ Δί', ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὁρθῶς γὰρ μὴ ἀναμνήσκεις, οἷδα καὶ τυράννους τινάς, οἳ δι' ἔνδειαν ὥσπερ οἱ ἀπορώτατοι ἀναγκάζονται ἀδικεῖν. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ γε ταῦτα οὕτως ἔχει, τοὺς μὲν τυράννους εἰς τὸν δῆμον θήσομεν, τοὺς δὲ ὀλίγα κεντημένους, ἂν οἰκονομικῶς ᾶν, εἰς τοὺς πλουσίους. Καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔφη· Ἀναγκάζει με καὶ ταῦτα ὁμολογεῖν ὄηλον ὅτι ἡ ἐμὴ φανulότης· καὶ φρονεῖζω μὴ

νὰ εὐτυχῇ χωρὶς αὐτά;—Μὰ τὸν Δία, εἶπε, θὰ προσθέσωμεν λοιπὸν πράγματα, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων πολλὰ καὶ δυσάρεστα συμβαίνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· διότι ἄφ' ἐνὸς μὲν πολλοὶ ἕνεκα τοῦ κάλλους τῶν διαφθεύονται ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔλκονται πρὸς τοὺς ὄραιοις, πολλοὶ δὲ ἄφ' ἐτέρου, ἐπειδὴ ἕνεκα τῆς δυνάμεως τῶν ἐπιχειροῦν μεγαλύτερα (ἀπὸ ὅσων ἡμποροῦν) ἔργα, περιπίπτουσιν εἰς ὅχι· μικρὰ δυστυχήματα, πολλοὶ δὲ ἕνεκα τοῦ πλοῦτου τῶν μαλθακύνονται καὶ ἐπειδὴ τοὺς ἐπιβουλεύονται, καταστρέφονται, πολλοὶ δὲ ἕνεκα τῆς δόξης τῶν καὶ τῆς πολιτικῆς τῶν δυνάμεως μεγάλα κακὰ παθαίνουν.—Ἄλλ' ὅμως, εἶπεν, ἂν βέβαια οὐδὲ, ἔταν ἔπαινω τὴν εὐτυχίαν, ὁμιλῶ σωστά, ὁμολογῶ, ὅτι οὐδὲ τί πρέπει νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἡξέωρ.—Ἄλλ' αὐτὰ μὲν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἴσως, ἐπειδὴ πάρα πολὺ ἐπίστευες ὅτι τὰ ἡξέωρ, οὐτε τὰ ἔχεις ἔφετάς· ἐπειδὴ δὲ προετιμάζεσαι νὰ διευθύνῃς πόλιν, ποῦ ἔχει δημοκρατικὸν πολίτευμα, εἶναι φανερόν, ὅτι ἡξέωρς τοῦλάχιστον τί εἶναι δημοκρατία.—Βεβαίότατα, εἶπε.—Παραδέχεσαι λοιπόν, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἡξέωρ κανεῖς τί εἶναι δημοκρατία, ἂν δὲν ἡξέωρ τί εἶναι δῆμος;—Μὰ τὸν Δία, δὲν τὸ παραδέχομαι.—Καὶ λοιπὸν ἡξέωρς τί εἶναι δῆμος;—Νομίζω βέβαια.—Καὶ ποιοὶ νομίζεις ὅτι ἀποτελοῦν τὸν δῆμον;—Οἱ πτωχοὶ ἐκ τῶν πολιτῶν, ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω.—Καὶ ἡξέωρς ἄρα γε ποιοὶ εἶναι πτωχοὶ;—Πῶς ὅχι;—Ἀρά γε λοιπὸν ἡξέωρς καὶ ποιοὶ εἶναι πλούσιοι;—Καθόλου ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσων ἡξέωρ ποιοὶ εἶναι πτωχοὶ.—Ποίους δὲ ὀνομάζεις πτωχοὺς καὶ ποίους πλουσίους;—Ἐκείνους μὲν, νομίζω ποῦ δὲν ἔχουν ἀρκετὰ δι' ἑαυτοὺς πρᾶξι, τοὺς ὀνομάζω πτωχοὺς, ἐκείνους δὲ ποῦ ἔχουν περισσότερα ἀπὸ ἑαυτοὺς εἶναι ἀρκετὰ, πλουσίους.—Ἐχεις λοιπὸν παρατηρήσει, ὅτι εἰς μερικὸς ποῦ ἔχουν παρὰ πολὺ ὀλίγα ὅχι μόνον ἀρκοῦν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τοὺς περισσεύουσιν, εἰς μερικὸς δὲ τὰ πάρα πολλὰ δὲν εἶναι ἀρκετὰ; Καὶ μὰ τὸν Δία, εἰδὸς ὁ Εὐθύδημος, γνωρίζω καὶ μερικὸς τυράννους (διότι σωστά μοῦ τὸ ὑπενομίζεις), οἱ ὅποιοι ἕνεκα ἐλλείψεως χρημάτων ἀναγκάζονται νὰ ἀδικοῦν, καθὼς οἱ πτωχότατοι ἀνθρώποι.—Λοιπὸν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἂν πράγματι αὐτὰ ἐταί εἶναι, τοὺς μὲν τυράννους θὰ τοὺς κατατάξωμεν εἰς τὸν δῆμον, ἐκείνους δὲ ποῦ ἔχουν ὀλίγα, ἂν εἶναι οἰκονομοὶ, εἰς τοὺς πλουσίους! Καὶ ὁ Εὐθύδημος εἶπε·—Ἀληθεῖς μὲ ἀναγκάζει ἡ ἄγνοιά μου καὶ εἰς αὐτὰ νὰ συμφωνήσω· καὶ ἐφετάζω

κράτιστον ἢ μοι σιγᾶν· κινδυνεύω γὰρ ἀπλῶς οὐδὲν εἰδέναι.
 Καὶ πάνν ἀθύμως ἔχων ἀπῆλθε καὶ καταφρονήσας ἑαυτοῦ
 40 καὶ νομίας τῷ ὄντι ἀνδράποδον εἶναι. Πολλοὶ μὲν οὖν τῶν
 οὕτω διατεθέντων ὑπὸ Σωκράτους οὐκ εἶναι αὐτῷ προσήσαν,
 οὓς καὶ βλακότερους ἐνόμιζεν· ὁ δὲ Εὐθύδημος ὑπέλαβεν
 οὐκ εἶναι ἄλλως ἀνὴρ ἀξιόλογος γενέσθαι, εἰ μὴ ὅτι μάλιστα
 Σωκράτει συνέιη· καὶ οὐκ ἀπελείπειν ἔτι αὐτοῦ, εἰ μὴ τι
 ἀναγκαῖον εἴη· ἐνία δὲ καὶ ἐπιμεῖτο ὥς ἐκεῖνος ἐπιτηδευεν.
 Ὁ δ', ὡς ἔργω αὐτὸν οὕτως ἔχοντα, ἥμιστά μὲν διετάρατ-
 τεν, ἀπλούστατα δὲ καὶ σαφέστατα ἐξηγεῖτο ὅτι ἐνόμιζεν
 εἰδέναι δεῖν καὶ ἐπιτηδεύειν κράτιστα εἶναι.

III. Τὸ μὲν οὖν λεκτικὸς καὶ πρακτικὸς [καὶ μηχανικὸς]
 γίνεσθαι τοὺς συνόντας οὐκ ἐσπενδεν, ἀλλὰ πρότερον
 τούτῳ φρεῖν χρῆναι σωφροσύνην αὐτοῖς ἐγγενέσθαι. Τού-
 2 γάρ ἄνεν τοῦ σωφρονεῖν ταῦτα δυναμένους ἀδικωτέρους τε
 καὶ δυνατωτέρους κακοῦργεῖν ἐνόμιζεν εἶναι. Πρῶτον μὲν
 δὴ περὶ θεοῦ ἐπιρᾶτο σὺφφρονας ποιεῖν τοὺς συνόντας.
 [Ἄλλοι μὲν οὖν αὐτῷ πρὸς ἄλλους οὕτως ὁμιλοῦντι παρα-
 γενόμενοι διηγούντο· ἐγὼ δὲ, ὅτε πρὸς Εὐθύδημον τοιάδε
 3 διελέγετο, παρεγενόμην.] Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἥδη
 ποτὲ σοι ἐπῆλθεν ἐνθυμηθῆναι, ὡς ἐπιμελῶς οἱ θεοὶ ὧν οἱ
 ἄνθρωποι δέονται κατασκευάζουσι; Καὶ δ'· Μὰ τὸν Δί',
 ἔφη, οὐκ ἔμοιγε. Ἀλλ' οἴσθα γ', ἔφη, ὅτι πρῶτον μὲν φω-
 τὸς δεόμεθα, ὃ ἡμῖν οἱ θεοὶ παρέχουσι; Νῆ Δί', ἔφη, ὃ γ'
 εἰ μὴ εἴχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἦν ἦμεν ἔνεκά γε τῶν
 ἡμετέρων ὀφθαλμῶν. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀναπαύσεώς γε δεο-
 μένοις ἡμῖν νύκτα παρέχουσι κάλλιστον ἀναπαυτήριον. Πάνν

μήπως τὸ καλύτερον εἶναι δι' ἐμὲ νῦν σιωπᾶν· διότι κον-
 τεύω νῦν μὴ ἡξεύρω ἐν γένει τίποτε. Καὶ μὲ πολλὴν ἀθυ-
 μίαν ἀνεχώρησε καὶ καταφρονήσας τὸν ἑαυτοῦ καὶ πα-
 ραδεχθεὶς, ὅτι πράγματι εἶναι δοῦλος. Πολλοὶ μὲν λοιπὸν
 ἀπ' ἐκείνου, ποὺ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διετέθησαν ἀπὸ τὸν
 Σωκράτη, δὲν τὸν ἐπιησίοιζαν πλέον, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνος
 τοὺς ἐνόμιζε ἐλακας· ὁ δὲ Εὐθύδημος ἐνόμισεν, ὅτι δὲν θὰ
 ἡμπορούσε νῦν γίνεσθαι ἄλλως καλὸς ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν συνα-
 νεστρέφετο τὸν Σωκράτη ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον καὶ
 πλέον δὲν τὸν ἄφηνεν, ἐκτὸς ἐὰν παρουσιάσῃ καμμία ἀνάγκη,
 πολλὰ δὲ ἀπ' ἐκείνου, ποὺ ὁ Σωκράτης ἔκαμνε, τὰ ἐπι-
 μεῖτο. Ὁ δὲ Σωκράτης, ἅμα τὸν κατενόησεν ὅτι ἦτο τοιοῦ-
 τος, καθόλου μὲν δὲν τοῦ ἐσκότιζε τὸν νοῦν, μὲ μεγίστην δὲ
 εἰλικρίνειαν καὶ σαφῆνειαν τοῦ ἐξηγεῖν καὶ ὅσα ἐνόμιζεν ὅτι
 πρέπει νῦν τὰ ἡξεύρω, καὶ ὅσα ἐνόμιζεν, ὅτι· εἶναι ἀρίστα
 νῦν τὰ ἐκτελεῖν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

Τὸ νῦν γίνονται μὲν λοιπὸν οἱ μαθηταὶ τοῦ ἱκανοὶ εἰς τὸ
 λέγειν καὶ εἰς τὸ πράττειν καὶ ἐξευρετικοί, δὲν ἐδιδάξτετο,
 ἀλλ' ἐνόμιζεν, ὅτι πρὶν ἀπ' αὐτὰ πρέπει νῦν ἀναπτυχθῆναι μέ-
 2 των ἢ σωφροσύνην. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἡμποροῦν νῦν τὰ κά-
 μνουσι ἐλακας αὐτὰ, χωρὶς νῦν εἶναι σώφρονες ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι
 καὶ περισσότερον ἀδικοῖ καὶ περισσότερον ἱκανοὶ εἰς τὸ νῦν
 κακοῦργοι. Κατὰ πρῶτον μὲν λοιπὸν προστάθει νῦν κάμνῃ
 σὺφφρονας τοὺς μαθητάς του ὡς πρὸς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν.
 [Ἄλλοι μὲν λοιπὸν παρευρεθέντες, ἔταν αὐτὸς διελέγετο
 πρὸς ἄλλους, διηγούντο αὐτὴν τὴν προσπάθειαν· ἐγὼ δὲ πα-
 ρεῦρέθη ὅταν συνεζήτην τὰ ἐξῆς περίπου μὲ τὸν Εὐθύδη-
 3 μον].—Εἰπέ μοι, εἶπε, ὦ Εὐθύδημε, σοὺ ἦλθε κατὰ νοῦν
 ποτὲ ἔως τῶρα νῦν ἐξετάσας, πόσον ἐπιμελῶς οἱ θεοὶ ἔχουν
 κατασκευάζει ἐκεῖνα ποῦ χρειάζονται οἱ ἄνθρωποι; Καὶ
 ἐκεῖνος.—Μὰ τὸν Δία, εἶπε, ποτὲ δὲν μοὶ ἦλθε κατὰ νοῦν
 ἐμένα τοῦλάχιστον.—Ἀλλὰ ἡξεύρεις τοῦλάχιστον, εἶπε, ὅτι
 κατὰ πρῶτον μὲν ἔχομεν ἀνάγκην φωτός, τὸ ὅποιον οἱ θεοὶ
 παρέχουν εἰς ἡμέρας.—Ναὶ καὶ τὸν Δία, εἶπε, διότι, ἐὰν βέ-
 θαια δὲν τὸ εἴχαμεν αὐτὸ, θὰ ἦμεθα ὅμοιοι με τοὺς τυφλοὺς,
 ἐπειδὴ βέβαια βλέπομεν μὲ τὰ μάτια μας.—Πρὸς τοῖς οὖτοις,
 ἐπειδὴ βέβαια ἔχομεν ἀνάγκην ἀναπαύσεως, μάς παρέχουν
 ὡς ἄριστον ἀναπαυτικὸν μέσον τὴν νύκτα.—Καὶ αὐτὸ τῷ

- 4 γ*, ἔφη, καὶ τοῦτο χάριτος ἄξιον. Οὐκοῦν καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν ἥλιος φωτεινὸς ὢν τὰς τε ὥρας τῆς ἡμέρας ἡμῖν καὶ ἅλλα πάντα σαφηνίζει, ἡ δὲ νύξ διὰ τὸ σκοτεινὴ εἶναι ἀσαφεσιτέρα ἐστίν, ἄστρα ἐν τῇ νυκτὶ ἀνέφηναν, ἃ ἡμῖν τῆς νυκτὸς τὰς ὥρας ἐμφανίζει, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ ὢν δεόμεθα πρῶτον· Ἔστω ταῦτα, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν ἢ γε σελήνη οὐ μόνον τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ μηνὸς τὰ μέρη φανερὰ ἡμῖν ποιεῖ.
- 5 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Τὸ δ', ἐπεὶ τροφῆς δεόμεθα, ταύτην ἡμῖν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόναι καὶ ὥρας ἀρμοιούσας πρὸς τοῦτο παρέχειν, αἱ ἡμῖν οὐ μόνον ὢν δεόμεθα πολλὰ καὶ παντοῖα παρασκευάζουσιν, ἀλλὰ καὶ οἱς εὐφραίνόμεθα;
- 6 Πάνυ, ἔφη, καὶ ταῦτα φιλάνθρωπα. Τὸ δὲ καὶ ὕδωρ ἡμῖν παρέχειν οὕτω πολλοῦ ἄξιον, ὥστε συμφέειν τε καὶ συναΐξιν ἐπὶ γῇ καὶ ταῖς ὥραις πάντα τὰ χρήσιμα ἡμῖν, συντρέφειν δὲ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς καὶ μινύοντων πᾶσι τοῖς τρέφουσιν ἡμᾶς εὐκατεργαστότερα τε καὶ ὠφελιμώτερα καὶ ἡδῶ ποιεῖν αὐτὰ, καὶ ἐπειδὴ πλείστον δεόμεθα τούτου, ἀφθονέστατον αὐτὸ παρέχειν ἡμῖν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, προνοητικόν.
- 7 Τὸ δὲ καὶ τὸ πῦρ πορίσαι ἡμῖν, ἐπικούρον μὲν ψύχους, ἐπικούρον δὲ σκότους, συνεργὸν δὲ πρὸς πᾶσαν τέχνην καὶ πάντα ὅσα ὠφελείας ἔνεκα ἀνθρώποι κατασκευάζονται; Ὡς γὰρ συνελόντι εἴπειν οὐδὲν ἀξιόλογον ἄνευ πυρὸς ἀνθρώποι τῶν πρὸς τὸν βίον χρησίων κατασκευάζονται.
- 8 Ὑπερβάλλει, ἔφη, καὶ τοῦτο φιλάνθρωπός. Τὸ δὲ τὸν ἥλιον, ἐπειδὴ ἐν χειμῶνι τράπηται, προσοίειν τὰ μὲν ἀδρύνοντα, τὰ δὲ ξηραίνοντα, ὢν καιρὸς διελήλυθε, καὶ ταῦτα διαπραξαμένοι μηκέτι ἐγγυτέρω προσοίειν, ἀλλ' ἀποτρέψασθαι φιλατιμώμενον μὴ τι ἡμᾶς ἁλλῶν τῶν δόντων θερμαίνων βλάβῃ, καὶ διὰ αὐτὸ πάλιν ἀπὸ γένηται, ἔνθα καὶ ἡμῖν ἡδὴν ἐστὶν εἶναι, εἰ προσωτέρω ἄπειναι, ἀποπαγήσόμεθα ὅπῃ τοῦ ψύχους, πάλιν αὐτὸ τρέπεσθαι καὶ προσχωρεῖν, καὶ ἐν-

1) Ἐδομάδας.

ὄντι, εἶπεν, εἶναι ἄξιον μεγάλης εὐγνωμοσύνης.—Δοιπόν, καὶ ἐπειδὴ ἀπ' ἐνὸς μὲν ὁ ἥλιος, ἐπειδὴ εἶναι φωτεινὸς καὶ τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ ἑκατὰ τὰ ἅλλα πράγματα μᾶς φανερώνει σαφῶς, ἡ δὲ νύξ, ἐπειδὴ εἶναι σκοτεινὴ, θαμπώνει περισσότερο τὰ πράγματα, δι' αὐτὰ τὰ ἄστρα οἱ θεοὶ κατὰ τὴν νύκτα μᾶς ἠψανεν, τὰ ὅποια μᾶς δεικνύναι τὰς ὥρας τῆς νυκτὸς καὶ ἔνεκα τούτου καίνουμεν πολλὰ, τῶν ὁποίων ἔχομεν ἀνάγκην;—Εἶναι ἀλήθεια αὐτά, εἶπεν.—Ἀλλὰ προσέτι ἡ σελήνη ὄχι μόνον τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ μηνὸς τὰς διαιρέσεις μᾶς φανερώνει.—Βεβαίως, εἶπε.—Τὸ εἶναι δὲ, ἐπειδὴ ἔχομεν ἀνάγκην τροφῆς, αὐτὴν μᾶς τὴν δίδουν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ μᾶς παρέχουν ἐποχὰς καταλλήλους πρὸς τοῦτο, αἱ ὁποῖαι εἰς ἡμᾶς ὄχι μόνον ὅσα χρειάζομεθα πολλὰ καὶ διάφορα παρασκευάζουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὅποια εὐφραίνόμεθα, τί εἶναι;—Καὶ αὐτά, εἶπεν, εἶναι πολὺ φιλάνθρωπα δῶρα.—Τὸ εἶναι δὲ μᾶς παρέχουν καὶ τὸ νερὸ τὸ τόσο ἀξιόλογον, ὥστε ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν γῆν καὶ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους νὰ φυτρώνῃ καὶ νὰ μεγαλύνῃ ἑκατὰ τὰ φυτὰ τὰ χρήσιμα εἰς ἡμᾶς, καὶ νὰ τρέφῃ μὲν αὐτὰ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καί, ἐπειδὴ ἀναμειγνύεται μὲ ὅλας τὰς τροφάς, νὰ τὰς κάμνῃ πλέον εὐολοχωμένους καὶ ὠφελιμωτέρας καὶ εὐχαριστοτέρας καί, ἐπειδὴ ἔχομεν ἀνάγκην πάρα πολλὰ ἀπὸ τοῦ νερὸν νὰ μᾶς τὸ παρέχουν ἀφθονώτατον, τί εἶναι;—Καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον θείας προνοίας.—Τὸ εἶναι δὲ μᾶς ἔδωσαν καὶ τὸ πῦρ, ὥστε νὰ μᾶς εἶναι ἀπ' ἐνὸς μὲν βοηθητικὸν μέσον κατὰ τοῦ ψύχους, ἀπ' ἑτέρου δὲ κατὰ τοῦ σκότους, ἐξ ἄλλου δὲ βοηθητικὸν εἰς καθὲ τέχνην καὶ εἰς ἑκατὰ ὅσα οἱ ἀνθρώποι κατασκευάζουσιν διὰ τὰ ὠφελήθησθαι, τί εἶναι; Διότι, διὰ νὰ εἴπω συντόμως, τίποτε ἀξιόλογον οἱ ἀνθρώποι, ἀπὸ ὅσα εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν ζωὴν, δὲν κατασκευάζουν χωρὶς πῦρ.—Εἶναι καὶ αὐτό, εἶπεν, ὑπέρροχον δῶρον φιλάνθρωπος.—Τὸ νὰ πλησιάζῃ δὲ ὁ ἥλιος, διὰν εὐρίσκειται εἰς τὰς χειμερινὰς τροπὰς, ἄλλα μὲν ὠρμαίνον, ἄλλα δὲ ξηραίνον, ὥσων ἐπέραιεν ὁ καιρὸς, καὶ ἀφοῦ κάμῃ αὐτὰ νὰ μὴ πλησιάσῃ πλέον σιμῶνται, ἀλλὰ ν' ἀπομακρύνεται προφυλαττόμενος, μήπως μᾶς προσεήνσῃ καμμίαν βλάβην θερμαίνων ἡμᾶς περισσότερο ἀπὸ ὅσον πρέπει, καὶ διὰ πάλιν φυγὼν ὁπίω. φθάσῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον, ὅπου καὶ εἰς ἡμᾶς εἶναι φανερόν, εἶναι, ἐὰν ἀπομακρυνθῇ μακρότερα, θὰ ξεπαγιάσωμεν ἀπὸ τοῦ κρύου πάλιν πρὸς τὰ ὅπῃ νὰ στρέφεται καὶ νὰ μᾶς πλησιάζῃ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ νὰ περι-

- ταῦθα τοῦ οὐρανοῦ ἀναστρέφεσθαι ἐνθα ὦν μάλιτ' ἂν ἡμᾶς ὠφελοίη; Νῆ τὸν Δ', ἔφη, καὶ ταῦτα παντάπασιν ἔοικεν
 9 ἀνθρώπων ἔνεκα γιγνομένοις. Τὸ δ', ἐπειδὴ καὶ τοῦτο φανερόν ἐστι οὐκ ἂν ὑπενέγκοιμεν οὔτε τὸ καῦμα οὔτε τὸ ψύχος, εἰ ἐξ ἀπηνίης γίγνοιτο, οὕτω μὲν κατὰ μικρὸν προσιέναι τὸν ἥλιον, οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν ἀπέναι, ὥστε λανθάναναι ἡμᾶς εἰς ἐκτέτερα τὰ λοχυρότατα καθισταμένους; Ἐγὼ μὲν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ἦδη τοῦτο σκοπῶ, εἰ ἄρα τί ἐστι τοῖς θεοῖς ἔργον ἢ ἀνθρώπους θεραπεύειν· ἐκεῖνον δὲ
 10 μόνον ἐμποδίζει με, ὅτι καὶ τᾶλλα ζῶα τούτων μετέχει. Οὐ γὰρ καὶ τοῦτ', ἔφη ὁ Σωκράτης, φανερόν ἐστι καὶ ταῦτα ἀνθρώπων ἔνεκα γίγνεται τε καὶ ἀνατρέπειται; Τί γὰρ ἄλλο ζῶον αἰγῶν τε καὶ οἰῶν καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ θῶν καὶ τῶν ἄλλων ζῶων τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπολαύει ὅσα ἄνθρωποι; Ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ, πλείω ἢ τῶν φυτῶν· τρέφονται γούνη καὶ χρηματίζονται οὐδὲν ἥτιον ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων· πολὺ δὲ γένος ἀνθρώπων τοῖς μὲν ἐκ τῆς γῆς φυομένοις εἰς τροφήν οὐ χεῖρται, ἀπὸ δὲ βοσκομάτων γάλακτι καὶ τυρῷ καὶ κρέασι τρεφόμενοι ζῶν· πάντες δὲ τιθασεύοντες καὶ δαμάζοντες τὰ χρήσιμα τῶν ζῶων εἰς τε πόλεμον καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ συνεργοὺς χρεῶνται. Ὁμογενομένων σοι καὶ τοῦτ', ἔφη· ὁρῶ γὰρ αὐτῶν καὶ τὰ πολὺ λοχυρότερα ἡμῶν οὕτως ὑποχείριμα γιγνόμενα τοῖς ἀνθρώποις ὥστε χρῆσθαι
 11 αὐτοῖς ὅ τι ἂν βούλωνται. Τὸ δ', ἐπειδὴ πολλὰ μὲν καλὰ καὶ ὠφέλιμα, διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων ἐοί, προσθεῖναι τοῖς ἀνθρώποις αἰσθησεις ἁρμοτιόους πρὸς ἕκαστα, δι' ὧν ἀπολαύομεν πάντων τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ καὶ λογισμὸν ἡμῖν ἐμφύσει, ᾧ περὶ ὧν αἰσθανόμεθα λογιζόμενοι τε καὶ μνημονεύοντες καταμανθάνομεν, ὅπῃ ἕκαστα συμφέρει, καὶ πολλὰ μηχανώμεθα, δι' ὧν τῶν τε ἀγαθῶν ἀπολαύομεν
 12 καὶ τὰ κακὰ ἀλεξόμεθα. Τὸ δὲ καὶ ἐξημερεῖν δοῦναι, δι' ἧς πάντων τῶν ἀγαθῶν μεταδιδομένε τε ἀλλήλοις διδάσκοντες

τριγυρίῃ, ὅπου εὐρισκόμενος κατ' ἐξοχὴν ἥθελε μᾶς ὠφελεῖ, τί εἶναι;—Μὰ τὸν Δία, εἶπε, καὶ αὐτὰ φαίνονται ὅτι γίνονται ἐντελῶς χάριν τῶν ἀνθρώπων.—Τὸ ἐπὶ δέ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ εἶναι φανερόν, δὲ θὰ ἡμπορούσαμεν νὰ ὑποφέρωμεν οὔτε τὴν ζέσθην οὔτε τὸ κρύον, ἐὰν ἑαφνικὰ ἤρχοντο, μᾶς πλησιάζῃ μὲν ὁ ἥλιος τόσον σιγά-σιγά, ἀπομακρύνεται δὲ τόσον σιγά-σιγά, ὥστε, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωμεθα ἡμεῖς, νὰ φθάνωμεν εἰς τὴν δυνατωτάτην ζέσθην καὶ εἰς τὸ δυνατότατον κρύον, τί εἶναι;—Ἐγὼ μὲν, εἶπεν ὁ Εὐθύδημος, τῶρα τὸ ἐξῆς σκέπτομαι, ἂν δηλαδὴ ἔχουν ἄλλο κανὲν ἔργον οἱ θεοὶ παρὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἀνθρώπους· αὐτὸ δὲ μόνον μὲ ἐμποδίζει, ὅτι δηλ. καὶ τὰ ἄλλα ζῶα μετέχουν εἰς αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ.—Δὲν εἶναι λοιπὸν φανερόν καὶ τοῦτο, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὅτι καὶ τὰ ζῶα χάριν τῶν ἀνθρώπων γεννῶνται καὶ μεγαλύνουν; Διότι ποῖον ἄλλο ζῶον καὶ ἀπὸ τὰς αἰγας καὶ ἀπὸ τὰς πρόβατα καὶ ἀπὸ τὰς βόδια καὶ ἀπὸ τὰς αἰλογα καὶ ἀπὸ τοὺς θῆους καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλα ζῶα ἀπολαύει τόσον ἀγαθῶν ὅσα οἱ ἄνθρωποι; Διότι ἐγὼ βέβαια νομίζω, ὅτι οἱ ἄνθρωποι περισσοτέρων ἀγαθῶν ἀπολαύουν παρὰ τὰ ζῶα ἢ τὰ φυτὰ· τρέφονται π. χ. καὶ κερδίζουν χρήματα τόσον ἀπὸ τὰ ζῶα ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ φυτὰ· μέγα δὲ πλῆθος ἀνθρώπων δὲν μεταχειρίζονται ὡς τροφήν τὰ ὅσα φυτῶν ἀπὸ τὴν γῆν, ζοῦν δὲ τρεφόμενοι μὲ γάλα καὶ τυρὸν καὶ κρέας ἀπὸ τὰ ζῶα ποὺ βόσκουν· οἱ δὲ, ἀφοῦ ἐξημερεύουν καὶ δαμάσσουν τὰ χρήσιμα ζῶα, καὶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ τὰ μεταχειρίζονται ὡς βοηθοὺς.—Συμφωνῶ μαζὶ σοὺ καὶ εἰς αὐτὸ, εἶπε· διότι βλέπω, ὅτι καὶ τὰ πολὺ δυνατότερα ἀπὸ ἡμᾶς ζῶα τόσον γίνονται ὑποτακτικά εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε νὰ τὰ μεταχειρίζονται οὗτοι εἰς ὅ, τι θέλουν. Τὸ ἐπὶ δέ, ἐπειδὴ ὑπάρχουν μὲν πολλὰ πράγματα καλὰ καὶ ὠφέλιμα, ἀλλὰ διάφορα ἀναμεταξύ των, οἱ θεοὶ ἔδωσαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους αἰσθήσεις, αἱ ὅποια νὰ ταυριάζουν διὰ τὸ κάθε πρᾶγμα χωριστά, μὲ τὰς ὁποίας αἰσθήσεις ἀπολαμβάνομεν ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τί εἶναι; Τὸ ἐπὶ δὲ μᾶς ἐνεφύτευσαν τὸν λογισμὸν, μὲ τὸν ὅποιον σκεπτόμενοι καὶ ἀπομνημονεύοντες ὅσα αἰσθανόμεθα, κατανοοῦμεν, εἰς τί τὸ καθεῖνα ἀπ' αὐτὰ μᾶς συμφέρει καὶ πολλοὺς τρόπους ἐφευρίσκειμεν, μὲ τοὺς ὁποίους καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀπολαμβάνομεν καὶ τὰ κακὰ ἀπομακρύνομεν, τί εἶναι; Τὸ ἐπὶ δὲ μᾶς ἔδωσαν τὸν λόγον, μὲ τὸ ὅποιον καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὰ μεταδίδομεν ἀναμεταξύ μας μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ γινόμεθα κοινωνικοὶ καὶ θέτομεν

καὶ κοινωνοῦμεν καὶ νόμους τιθέμεθα καὶ πολιτευόμεθα; Παντάσῃν ἐοικασιν, ὃ Σώκρατες, οἱ θεοὶ πολλὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι. Τὸ δὲ καί, ἥ ἀδυνατοῦμεν τὰ συμφέροντα προνοεῖσθαι ὑπὲρ τῶν μελλόντων, ταύτη αὐτοὺς ἡμῖν συνεργεῖν, διὰ μαντικῆς τοῖς πενθανομένοις φράζοντας τὰ ἀποβησόμενα καὶ διδάσκοντας ἥ ἂν ἄριστα γίνοντο; Σοὶ δ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, εὐοικασιν ἐν φιλικώτερον ἢ τοῖς ἄλλοις χρῆσθαι, εἰ γε μὴδὲ ἐπερωτῶμενοι ὑπὸ 13 οὐδ' προσομαίνουσι σοὶ ἃ ἐν τῇ χρῇ ποιεῖται καὶ ἃ μὴ. "Οτι δὲ γε ἀληθῆ λέγω, καὶ σὺ γνῶσκει, ἀν μὴ ἀναμένης ἕως ἂν τὰς μορφὰς τῶν θεῶν ἴδῃς, ἀλλ' ἐξαρκῇ σοι τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντι σέβεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς θεοὺς. [Ἐννόει δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ οὕτως ὑποδεικνύουσιν· οἱ τε γὰρ ἄλλοι ἡμῖν ἰσχυρὰ διδόντες οὐδὲν τούτων εἰς τοῦμρανὲς λόντες διδόναι, καὶ ὁ τὸν ὅλον κόσμον συντάττειν τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔστι, καὶ ἀεὶ μὲν χρωμένοις ἀκριβῆ τε καὶ θυγὰ καὶ ἀγέγρατα παρέχων, θάττον δὲ νοήματος ὑπηρετοῦντα ἀναμαρτήτως, οὕτως τὰ μέγιστα μὲν πρῶτων ὁρᾷ 14 ται, τότε δὲ οἰκονομῶν ἀόρατος ἡμῖν ἔστιν.] Ἐννόει δ' ὅτι καὶ ὁ πᾶσι φανερὸς δοκῶν εἶναι ἥλιος οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς ἀνθρώποις ἐαυτὸν ἀκριβὲς ὁρᾶν, ἀλλ' ἔάν τις αὐτὸν ἀναιδῶς ἐγχειρῇ θεάσασθαι, τὴν ὄψιν ἀπαίρειται. Καὶ τοὺς ὑπηρέτας δὲ τῶν θεῶν εὐρήσεις ἀφανεῖς ὄντας. Κεραυνὸς τε γὰρ ὅτι μὲν ἄνωθεν ἀφίεται, δηλόν, καὶ οἱ αὖ ἐν τύχῃ πᾶντων κρατεῖ, ὁρᾷται δ' οὐτ' ἐπὶ τῶν οὐτ' ἐγκατασκήψας οὕτε ἀπὸ τῶν καὶ ἀνεμοὶ αὐτοὶ μὲν σὺχ' ὁρῶνται, ὃ δὲ ποιῶσι φανερὰ ἡμῖν ἔστι, καὶ προσοίοντων αὐτῶν αἰσθανόμεθα. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀνθρώπου γε ψυχῇ, ἥ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων, τοῦ θέλου μετέχει, τί μὲν βασιλεὺς ἐν ἡμῖν, φανερόν, ὁρᾷται δὲ οὐδ' αὐτῇ. Ἀ γὰρ κατανοοῦντα μὴ καταφρονεῖν τῶν ἀόρατων, ἀλλ' ἐκ τῶν γιγνομένων τὴν 15 δύναμιν αὐτῶν καταμανθάνοντα τιμᾶν τὸ δαιμόνιον. [Ἐγὼ δὲ μὲν, ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Εὐδόδημος, ὅτι μὲν οὐδὲ μικρὸν

1) "Ο Ζεύς.

νόμους καὶ ἀσχολούμεθα μὲ τὴν πολιτικὴν, τί εἶναι ἔλαυτά;—Ἀναμνησθέντα φαίνονται, ὦ Σωκράτη; οἱ θεοί, ὅτι πολλὸν φροντίζουν διὰ τοὺς ἀνθρώπους.—Τὸ ὅτι δὲ, ὁσάκις ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐδραμῶμεν μὲ τὴν σκέψιν μας τὰ συμφέροντά μας διὰ τὸ μέλλον, τότε αὐτοὶ μᾶς βοηθοῦν, λέγοντες διὰ τῆς μαντικῆς ὅσα θὰ συμβοῖν εἰς ἐκείνους ποῦ ἐρωτοῦν νὰ μάθουν; καὶ διδάσκοντες πῶς θὰ ἐγίνοντο ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερα, τί εἶναι; Εἰς ἐξέτασιν δὲ, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, φαίνονται οἱ θεοὶ ὅτι φέροντα φιλικώτερα παρὰ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἔάν πράγματι σοὺ φανερώσων καὶ ὅσα πρέπει νὰ κάμνῃς καὶ ὅσα δὲν πρέπει.—Οἱ δὲ λέγω ἀλήθειαν, καὶ σὺ θὰ τὸ ἐνοήσῃς, ἔάν δὲν ἀναμένης, ἕως δτου νὰ ἴδῃς τὰς μορφὰς τῶν θεῶν μὲ τὰ μάτια σου ἀλλ' ἀρκέσαι βλέπων τὰ ἔργα τῶν νὰ τιμᾷς καὶ νὰ σέβῃσαι τοὺς θεοὺς. [Ἐγὼ δὲ κατὰ νοῦν, ὅτι καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ θεοὶ ἔστιν δεικνύντες εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπαρξίν των διότι καὶ οἱ ἄλλοι θεοί, ὅταν μᾶς δίδουν τὰ ἀγαθὰ, κανὲν ἀπ' αὐτὰ δὲν μᾶς τὸ δίδουν παρουσιαζόμενοι εἰς τὸ φανερόν, καὶ ὁ θεός, ὁ ὅποιος ἔστιν τὸν κόσμον θέτει εἰς τὴν τάξιν καὶ τὸν συγκρατεῖ, μέσα εἰς τὸν ὅποιον κόσμον ἔλα τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ ὑπάρχουν, καὶ ὁ ὅποιος θεὸς εἰς ἡμᾶς τοὺς χρησιμοποιοῦντας αὐτὰ, μᾶς τὰ παρέχει ἀφθαρτα καὶ θυγὰ καὶ ἀναλλοίωτα καὶ τὰ ὅποια ταχύτερα ἀπὸ τὴν σκέψιν μᾶς ὑπηρετοῦν καὶ χωρὶς προσκόμματα, αὐτὸς ὁ θεὸς φαίνεται μὲν ὅτι κάμνει τὰ μέγιστα ἔργα, ἀλλ' εἶναι ἀόρατος εἰς ἡμᾶς, τίνι τρόπῳ τὰ οἰκονομεῖ]. Ἐγὼ δὲ κατὰ νοῦν, ὅτι καὶ ὁ ἥλιος, ὁ ὅποιος θεωρεῖται ὅτι εἶναι φανερός εἰς ὅλους, δὲν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸν βλέπουν, ἀλλ' ἔάν κανεὶς ἐπιχειρῇ χωρὶς φόβον νὰ τὸν ἴδῃ τυφλῶνεται. Καὶ θὰ εὐργῇ, ὅτι καὶ οἱ ὑπηρεταὶ τῶν θεῶν εἶναι ἀφανεῖς· δηλαδὴ, ὅτι μὲν ὁ κεραυνὸς ρίπτεται ἀπὸ οὐρανόθεν, εἶναι φανερόν, καὶ εἰς δσοὺς συναντᾷ τοὺς καταβάλλει, δὲν φαίνεται ὅμως, οὕτε ὅταν ἐπιπίπτῃ οὕτε ὅταν φεύγῃ καὶ οἱ ἄνεμοι οἱ ἱερεῖς μὲν δὲν φαίνονται, ὅσα δὲ κάμνουν εἶναι φανερά εἰς ἡμᾶς καὶ ὅταν ἐρχονται τοὺς αἰσθανόμεθα. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ἡ ψυχὴ βέβαια τοῦ ἀνθρώπου, ἥ ὅποια μετέχει τοῦ θεοῦ περισσώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶγμα, εἶναι μὲν φανερόν, ὅτι βασιλεὺς ἐντός ἡμῶν, ἀλλ' οὕτε αὐτῇ δὲν φαίνεται. Ἀφού τὰ κατανοήσῃς αὐτά, πρέπει νὰ μὴ περιφρονῇς τὰ ἀόρατα, ἀλλ' ἀντιλαμβάνόμενος τὴν δύναμιν τὴν ἀπὸ ὅσα κάμνουν, νὰ τιμᾷς τὸν θεόν.—[Ἐγὼ δὲ μὲν, ὦ Σωκράτη, εἶπεν ὁ Εὐδόδημος, ὅτι μὲν οὐτε κατ' ἐλάχιστον δὲν θὰ παραμε-

- ἀμελήσω τοῦ δαιμονίου, σαφῶς οἶδα· ἐκεῖνο δὲ ἄνθρωμῳ, ὅτι μοι δοκεῖ τὰς τῶν θεῶν εὐεργεσίας οὐδ' ἂν εἰς ποτε ἀν-
 16 θρώπων ἀξίας χάρισιν ἀμείβεσθαι. Ἄλλὰ μὴ τοῦτο ἁθύ-
 μει, ἔφη. ὦ Εὐθύδημε· ὁρᾷς γάρ, ὅτι ὁ ἐν Δελφοῖς θεός,
 ὅταν τις αὐτὸν ἐπερωτᾷ πῶς ἂν τοῖς θεοῖς χαρίζοιτο, ἀπο-
 κρίνεται· Νόμῳ πόλεως· νόμος δὲ δήπου πανταχοῦ ἐστὶ κατὰ
 δύναμιν ἱεροῦς θεοῦς ἀρεσκεσθαι. Πῶς οὖν ἂν τις κάλλιον
 καὶ εὐσεβεύτερον τιμῇ θεοῦς ἢ, ὥς αὐτοὶ κελεύουσιν, οὕτω
 ποιῶν; Ἄλλὰ χρὴ τῆς μὲν δυνάμεως μὴδὲν ὑφίεσθαι· ὅταν
 γάρ τις τοῦτο ποιῇ, φανερόν ἐστι δέπου ἐστὶ τότε οὐ τιμῶν
 17 θεοῦς. Χρὴ οὖν μὴδὲν ἐλλείποντα κατὰ δύναμιν τιμᾶν τοὺς
 θεοὺς θαυροῦν τε καὶ ἐλπίζειν τὰ μέγιστα ἀγαθὰ. Οὐ γάρ
 παρ' ἄλλων γ' ἂν τις μεῖζον ἐλπίζων οὐφρονοίῃ ἢ παρὰ
 τῶν τὰ μέγιστα ὤφελεῖν δυνάμενων, οὐδ' ἂν ἄλλως μᾶλλον
 ἢ εἰ τούτοις ἄρεσκοι· ἀρεσκοὶ δὲ πῶς ἂν μᾶλλον ἢ εἰ ὧς
 18 μάλιστα πείθονται αὐτοῖς;] Τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων τε καὶ
 αὐτὸς ποιῶν εὐσεβεστέρους τε καὶ σωφρονεστέρους τοὺς
 συνόντας παρεσκευάζεν.

λήσω τὸν θεόν, τὸ γνωρίζω πολὺ καλὰ· διὰ τὸ ἐξῆς δὲ στε-
 νοχωροῦμαι, ὅτι δηλ. μοῦ φαίνεται, πῶς τὰς εὐεργεσίας τῶν
 θεῶν κανεῖς ποτὲ ἀπὸ τοῦς ἀνθρώπους δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ
 τὰς πληρώσῃ μὲ ἀνταξίαν εὐγνωμοσύνην.—Ἄλλὰ μὴ στενο-
 χωρεῖσαι δι' αὐτὸ, εἶπεν, ὦ Εὐθύδημη· διότι βλέπεις, ὅτι ὁ
 θεός, πού ἐστὶν εἰς τοὺς Δελφοὺς, ὅταν κανεῖς τὸν ἐρωτᾷ, ἀπο-
 κρίνεται· ποῖον τρόπον θὰ ἡμποροῦσε νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς θεοὺς, ἀπο-
 κρίνεται; Κατὰ τὸ ἐθιμον τῆς πατρίδος σου· παντοῦ δέ, ὥς
 γνωστόν, ἐθιμον εἶναι νὰ εὐχαριστῇ κανεῖς τοὺς θεοὺς διὰ
 θυσιῶν ἀναλόγως τῶν δυνάμεων του. Πῶς λοιπὸν κανεῖς κα-
 λύτερα καὶ εὐσεβεστερα θὰ ἐτίμα τοὺς θεοὺς παρὰ πράττων
 ὅπως αὐτοὶ διατάσσουσιν; Ἄλλὰ πρέπει βέβαια ὁ ἄνθρωπος
 κατὰ τὴν θυσίαν νὰ μὴ δείχνεται κατώτερος τῶν χρηματι-
 κῶν του δυνάμεων· διότι, ὅταν κανεῖς τὸ κάμνῃ αὐτό, ἐστὶν
 βέβαια φανερόν τότε, ὅτι δὲν τιμᾷ τοὺς θεοὺς. Πρέπει λοι-
 πόν, χωρὶς νὰ ὑπολείπεται κανεῖς εἰς τίποτε, νὰ τιμᾷ τοὺς
 θεοὺς ἀναλόγως τῶν δυνάμεων του καὶ νὰ ἔχῃ πεποιθήσιν
 εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ προσδοκᾷ τὰ μεγαλύτερα ἀγαθὰ. Διότι
 δὲν ἡμπορεῖ κανεῖς νὰ εἶναι φρόνιμος, ἐὰν προσδοκᾷ περισ-
 σότερα ἀπὸ ἄλλους καὶ ὅχι ἀπὸ ἐκείνου, πού ἡμποροῦν νὰ
 κάμνουν τὰς μεγίστας ὠφελείας, οὐδὲ ἐὰν προσδοκᾷ κατ' ἄλ-
 λον τρόπον μᾶλλον παρὰ μὲ τὸ νὰ ἀρέσκῃ εἰς αὐτούς· μὲ
 ποῖον δὲ ἄλλον τρόπον θὰ ἦτο περισσώτερον ἀρεστός, παρὰ
 ἐὰν πείθεται εἰς αὐτοὺς ὅσον τὸ δυνατόν (περισσότερον);
 Ἐπειδὴ λοιπὸν τοιαῦτα καὶ ἔλεγε καὶ ὁ ἴδιος ἔκαμνεν, ἔκα-
 μνε τοὺς μαθητὰς του καὶ εὐσεβεστέρους καὶ σωφρονεστέρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IV.

- IV. [Ἄλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ δικαίου γε οὐκ ἀπεκρύπτετο
 ἦν εἶχε γνώμην, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἀπεδείκνυτο, ἰδίᾳ τε πᾶσι
 νομίμως τε καὶ ὠφελίμως χρόνιμος καὶ κοινῇ ἄρχουσί τε
 2 οἱ νόμοι προστάττειεν πειθόμενος καὶ κατὰ πόλιν καὶ ἐν
 ταῖς σιγαταῖς οὕτως ὥστε διάδηλος εἶναι παρὰ τοὺς ἄλ-
 λους εὐτακτῶν, καὶ ὅτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπισημότης γενό-
 μενος οὐκ ἐπέτρεψε τῷ δήμῳ παρὰ τοὺς νόμους ψηφισά-
 σθαι, ἀλλὰ σὺν τοῖς νόμοις ἡγαντιώθη τοιαυτῇ ὁρμῇ τοῦ

[Ἄλλὰ προσέτι δὲν ἀπέκρυπτε καὶ τὴν γνώμην, τὴν
 ὅποιαν εἶπε περὶ τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς πράξεις του τὴν
 ἀπεδείκνυε, διότι καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικόν του βίον συμπερι-
 φέρετο πρὸς ἕλους σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ πρὸς ὀφελὸς
 του, καὶ εἰς τὸν δημόσιον του βίον ἐπαίθετο εἰς τοὺς ἀρχόν-
 τας ὡς πρὸς ὅτι οἱ νόμοι διατάσσον καὶ μέσα εἰς τὴν πόλιν
 καὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εἴ-
 ναι ὁλοφάνερους, ὅτι εἶναι πειθαρχικὸς περισσώτερον ἀπὸ
 τοὺς ἄλλους πολίτας καὶ ὅταν, ἀφοῦ ἔγινεν ἐπισημότης εἰς
 τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸ πλῆθος νὰ
 ἀποφασίσῃ παρὰ τοὺς νόμους, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τοὺς νόμους

3 δῆμον ἦν οὐκ ἂν οἶμαι ἄλλον οὐδένα ἀνθρώπων ὑπομεί-
 ναι· καὶ διὰ τοῦ τριάκοντα προσέειπεν αὐτῷ παρὰ τοὺς νό-
 μους τι, οὐκ ἐπειθετο· τοῖς τε γὰρ νόμοις ἀπαγορευόντων αὐ-
 τῶν μὴ διαλέγεσθαι καὶ προσταζάντων ἐκείνῳ τε καὶ ἄλ-
 4 λοις τοῖς τῶν πολιτῶν ἀγαγεῖν τινα ἐπὶ θανάτῳ, μόνος οὐκ
 ἐπεισθῆναι διὰ τὸ παρὰ τοὺς νόμους αὐτῷ προστάτεσθαι· καὶ
 5 οὕτως καὶ πρὸς ἄλλους μὲν πολλάκις, οἷδα δὲ ποτε αὐτὸν
 καὶ πρὸς Ἰππῖαν τὸν Ἥλειον περὶ τοῦ δικαίου τοιαῦτα
 διαλεχθέντα. διὰ χρόνον γὰρ ἀφικόμενος ὁ Ἰππίας Ἀθή-
 νῃς παρεγένετο τῷ Σωκράτει λέγοντι πρὸς τινος, ὡς θαν-
 6 μαστὸν εἶη τό, εἰ μὲν τις βούλοιο σκοπεῖν διδάσασθαι τινα
 ἢ τέκοντα ἢ χαλκῆα ἢ ἱππέα, μὴ ἀπορεῖν ὅποι ἂν πέμψας
 τούτου τύχοι· [ῥαοὶ δὲ τινος καὶ ἱππῶν καὶ βοῶν τῷ βου-
 7 λομένῳ δικαίους ποιήσασθαι πάντα μετὰ εἶναι τῶν διδα-
 ξόντων]· ἐὰν δὲ τις βούληται ἢ αὐτὸς μαθεῖν τὸ δίκαιον ἢ
 εἶδεν ἢ οἰκίῃν διδάσασθαι, μὴ εἰδέναι ὅποι ἂν ἔλθων τύ-
 8 χῃ τούτου. Καὶ ὁ μὲν Ἰππίας ἀκούσας ταῦτα ὁσοῦ ἐπι-
 σκόπτων αὐτὸν· ἔτι γὰρ οὐ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐκεῖνα τὰ
 αὐτὰ λέγεις ἢ ἐγὼ πάλαι ποτὶ σὺν ἤκουσα; Καὶ ὁ Σωκρά-
 9 τής· Ὁ δὲ γε τούτου δεινότερον, ἔφη, ὦ Ἰππῖα, οὐ μόνον
 αἰεὶ τὰ αὐτὰ λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν· οὐ δ' ἴσως
 10 διὰ τὸ πολυμαθὲς εἶναι περὶ τῶν αὐτῶν οὐδέποτε τὰ αὐτὰ
 λέγεις. Ἀμείλει, ἔφη, περὶ αὐτῶν καὶ λέγειν ἀεὶ. Πότε-
 11 ρον, ἔφη, καὶ περὶ ὧν ἐπίστασαι; Οἷον περὶ γραμμάτων

ἡγαντιώθη εἰς τὴν τοιαύτην ἐπιθυμίαν τοῦ πλήθους, τὴν
 ὅποιαν νομίζω ὅτι κανεῖς ἄνθρωπος δὲν θά ἡμπορούσε νὰ
 τὴν ἀνεχθῇ· καὶ ὅταν οἱ τριάκοντα τύραννοι τοῦ διέτασσον
 κατὰ παράνομον, δὲν ἐπειθετο δηλαδὴ, ἐπειδὴ τοῦ ἀπηγό-
 12 ρευσαν νὰ διαλέγεται μὲ τοὺς νέους καὶ τὸν διέταξαν καὶ
 ἐκείνῳ καὶ ἄλλους μερικὸς πολλῖτας νὰ συλλάβουσιν καὶ νὰ
 φέρουν κάποιον διὰ νὰ θανατωθῇ, μόνος αὐτὸς δὲν ὑπή-
 13 κουσε, διότι τοῦ ἐδόθη διαταγὴ παράνομος· καὶ ὅταν κατη-
 γορεῖτο ὑπὸ τοῦ Μελῖτου, ἐνῷ οἱ ἄλλοι συνηθίζουσιν εἰς τὰ
 δικαστήρια νὰ ὁμιλοῦν διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς δικαστάς
 καὶ τοὺς κολακεύουσιν καὶ τοὺς ἱκετεύουσιν παρὰ τοὺς νόμους
 καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν μεθόδων πολλοὶ πολλὰς φορὰς ἀψυ-
 14 χώνονται ἀπὸ τοὺς δικαστάς, ἐκεῖνος τίποτε δὲν ἠθέλησεν
 ἀπὸ τὰ συνηθισμένα εἰς τὸ δικαστήριον παρὰ τοὺς νόμους
 νὰ κάμῃ, ἀλλ' ἐνῷ εὐκόλα θὰ ἠθροῦντο ἀπὸ τοὺς δικα-
 15 στάς, ἐὰν ἔκαμιν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, ἔστω καὶ πολὺ ὀλίγον,
 προετίμησε μᾶλλον νὰ ἀποθάνῃ μόνον σταθερὸς εἰς τοὺς
 νόμους παρὰ νὰ ζῇ παρανομῶν. Καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον
 καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους πολλὰς φορὰς ὤμειλε, γνωρίζω δὲ,
 16 ὅτι αὐτὸς καὶ μὲ τὸν Ἰππῖαν τὸν Ἥλειον ὡς ἐξῆς περὶ τοῦ
 συνεζήτησε κάποτε περὶ τοῦ δικαίου· ὅταν δηλαδὴ ὕστερα
 ἀπὸ πολλὴν καιρὸν ἐφθασεν ὁ Ἰππίας εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπε-
 σκέφθη τὸν Σωκράτην, τὴν στιγμήν ποῦ αὐτὸς ὤμειλε εἰς
 μερικὸς, ὅτι παράδοξον εἶναι τὸ ὅτι, ἐὰν μὲν κανεῖς θὰ
 17 ἤθελε νὰ ἐκπαιδεύσῃ κανένα ὑποδηματοποιὸν ἢ κτείστην ἢ
 χαλκῆα ἢ ἱππέα, δὲν δυσκολεῖται ποῦ νὰ τὸν σταλῇ νὰ
 εἰρῇ τὸν διδάσκαλον· [λέγουσιν δὲ μάλιστα μερικοὶ, πῶς ὅταν
 θέλῃ κανεῖς καὶ ἄλογον καὶ βόδι νὰ τὰ μορφώσῃ καὶ νὰ
 τὰ κάμνῃ εὐπειθῆ εἶναι· ὅλοι οἱ τόποι γεματοὶ ἀπὸ προθύ-
 18 μους διδασκάλους], ἐὰν δὲ κανεῖς θέλῃ ἢ ὁ ἴδιος νὰ μάθῃ,
 τί εἶναι δίκαιον, ἢ τὸν υἱὸν τοῦ ἢ τὸν θυλὸν τοῦ νὰ ἐκπαι-
 19 δεύσῃ νὰ μὴ ἡξέσῃ ποῦ ἐρχόμενος θὰ εἰρῇ τὸν διδάσκαλον.
 Καὶ ὁ μὲν Ἰππίας, ἀφοῦ τὰ ἤκουσεν αὐτὰ, ὥσάν νὰ τὸν
 ἐκπορίθειεν·—Ἀκόμη λοιπὸν σὺ, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, λέγεις
 τὰ ἴδια ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐγὼ πρὸ πολλοῦ ἤκουσα ἀπὸ σέ·
 20 Καὶ ὁ Σωκράτης·—Τὸ φοβερότερον εἶναι, ὦ Ἰππῖα, εἶπεν,
 ὅτι ὅχι μόνον πάντοτε τὰ ἴδια λέγω, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἴδια
 πράγματα· σὺ δὲ ἴσως, ἐπειδὴ εἶσαι πολυμαθὲς, ποτὲ δὲν
 21 λέγεις τὰ ἴδια διὰ τὰ ἴδια πράγματα.—Βέβαια, εἶπε, προσ-
 παθὼ νὰ λέγω πάντοτε νέα πράγματα.—Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο,
 εἶπε κάμνεις καὶ δι' ὅσα τὰ ἡξέσῃς καλὰ; Π.χ. ἐὰν κανεῖς

- ἐάν τις ἔρῃται σε, πόσα καὶ ποῖα Σωκράτους ἐστίν, ἄλλα μὲν πρότερον, ἄλλα δὲ νῦν πειρᾷ λέγειν; "Ἡ περὶ ἀριθμῶν τοῖς ἐρωτῶσιν, εἰ τὰ δις πέντε δέκα ἐστίν, οὐ τὰ αὐτὰ νῦν ἢ καὶ πρότερον ἀποκρίναι; Περί μὲν τούτων, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὥσπερ σὺ, καὶ ἐγὼ αἰεὶ τὰ αὐτὰ λέγω· περὶ μόνου τοῦ δικαίου πάνυ οἶμαι νῦν ἔχειν εἰπεῖν, πρὸς ἃ οὔτε οὐ 8 οὔτ' ἂν ἄλλος οὐδὲς δύναται ἀντιπεῖν. Νῆ τὴν "Ἡραν, ἔφη, μέγα λέγεις ἀγαθὸν ἡδυνῆναι, εἰ παύσονται μὲν οἱ δικασταὶ δίχα ψηφίζόμενοι, παύσονται δ' οἱ πολῖται περὶ τῶν δικαίων ἀντιλέγοντες τε καὶ ἀντιδικούντες καὶ σισσιάζοντες, παύσονται δ' αἱ πόλεις διαφερόμεναι περὶ τῶν δικαίων καὶ πολεμοῦσαι. Καὶ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀπολειφθῇν σου πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι τηλικούτων ἀγαθῶν ἡδ- 9 ρηκότος. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἀκούει, πρὶν γ' ἂν αὐτὸς ἀποφῇ, δὲ τι νομίζεις τὸ δικαίον εἶναι. Ἀρχεῖ γάρ, ὅτι τῶν ἄλλων καταγελάς ἐρωτῶν μὲν καὶ ἐλέγχων πάντας, αὐτὸς δ' οὐδενὶ ἐθέλων ὑπέχειν λόγον οὐδὲ γνῶμην ἀπο- 10 φαίνεσθαι περὶ οὐδενός. Τί δέ, ὦ Ἰππία; ἔφη, οὐκ ἤσθησαι, ὅτι ἐγὼ ἃ δοκεῖ μοι δίκαια εἶναι οὐδὲν παύομαι ἀποδεικνύμενος; Καὶ ποῖος δὴ σοι ἔφη, οὗτος ὁ λόγος ἐστίν; Εἰ δὲ μὴ λόγῳ, ἔφη, ἀλλ' ἔργῳ ἀποδεικνύμαι· ἢ οὐ δοκεῖ σοι ἀξιотεκαρτέτερον τοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι; Πολύ γε νῆ Δί', ἔφη, δίκαια μὲν γὰρ λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποι- 11 οῦσι, δίκαια δὲ πράττων οὐδ' ἂν εἰς ἄδικος εἴη. "Ἡσθησαι οὖν πώποτε μου ἢ ψευδομαρτυροῦντος; ἢ συκοφαντοῦντος ἢ φίλους ἢ πόλιν εἰς στάσιν ἐμβάλλοντος; ἢ ἄλλο τι ἄδικον πράττοντος; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Τὸ δὲ τῶν ἀδίκων ἀπέχεσθαι οὐ δίκαιον ἦγε; Δῆλος εἰ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ νῦν διαφεύγειν ἔχγειρῶν τὸ ἀποδεικνύσθαι γνῶμην, δὲ τι νομίζεις τὸ δίκαιον; οὐ γὰρ ἃ πράττουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλ' 12 ἃ μὴ πράττουσι, ταῦτα λέγεις. Ἀλλ' ὅμην ἔγωγ', ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ μὴ θέλειν ἀδικεῖν ἱκανὸν δικαιοσύνης ἐπίδειγμα εἶναι. Εἰ δέ σοι μὴ δοκεῖ, σκέψαι, ἐὰν τόδε σοι

σὲ ἐρώτησεν περὶ γραμμάτων, πόσα καὶ ποῖα περιέχονται εἰς τὴν λέξιν Σωκράτης, ἄλλα μὲν πρὶν καὶ ἄλλα τῶρα προσπαθεῖς νὰ λέγῃς; Ἡ εἰς ἐκεῖνους τοῦ σὲ ἐρωτοῦν περὶ ἀριθμῶν, ἐὰν δύο φορὰς πέντε κάμνουν δέκα, δὲν ἀποκρίνεσαι τὰ ἴδια καὶ τῶρα καὶ πρὶν;—Δί' αὐτὰ μὲν, ὁ Σωκράτης, εἶπε, ὅπως σὺ ἐταί καὶ ἐγὼ τὰ ἴδια πάντοτε λέγω· περὶ τοῦ δικαίου θμῶς πολλὴ πιστεύω, ὅτι ἡμπορῶ τῶρα νὰ εἰπῶ τοιαῦτα, εἰς τὰ ὅποια οὔτε οὐτὸς κανεὶς ἄλλος θὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἀντιλέξῃ.—Μὰ τὴν "Ἡραν, εἶπεν, εἶναι μέγα τὸ ἀγαθόν, τὸ ὅποιον λέγεις ὅτι ἔχεις εὖρει, διότι ἀφ' ἐνός μὲν θὰ παύσονται οἱ δικασταὶ νὰ διαχίζωνται εἰς τὰς ἀποφάσεις των, θὰ παύσουν δὲ ἀφ' ἑτέρου οἱ πολῖται καὶ νὰ ἐρίζουν περὶ τῶν δικαίων καὶ νὰ ἀντιδικῶν καὶ νὰ στασιάζουν, θὰ παύσουν δὲ αἱ πόλεις νὰ ἔχουν ἐριδας περὶ τῶν δικαίων καὶ νὰ πολεμοῦν. Καὶ ἐγὼ βέβαια μοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ ἀποχωρισθῶ, πρὶν σὲ ἀκούσω ἐσένα, ὁ ὅποιος ἔχεις εὖρει τόσον μέγα ἀγαθόν.—Ἀλλὰ, μὰ τὸν Δία, εἶπε, δὲν θὰ μὲ ἀκούσης, πρὶν ἐκφράσης σὺ ὁ ἴδιος τὴν γνῶμην σου, τί φρονεῖς ὅτι εἶναι τὸ δίκαιον. Διότι φθάνει, ὅτι περιγελάς τοὺς ἄλλους, ἀφ' ἐνός μὲν ἐρωτῶν καὶ ἐλέγχων ὅλους, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὴ θέλων εἰς κανένα νὰ δίδῃς λόγον οὔτε νὰ ἐκπράξῃς γνῶμην διὰ τίποτε.—Τί δὲ λέγεις, ὦ Ἰππία; εἶπε· δὲν ἔχεις ἀντιληφθῆ, ὅτι ἐγὼ ὅσα νομίζω ὅτι εἶναι δίκαια, διόλου δὲν παύω νὰ τὰ ἀποδεικνύω;—Καὶ μὲ ποῖου εἶδους λόγον, εἶπε, ἀποδεικνύεις, τὰ δίκαια;—Ἐὰν δὲν τὸ ἀποδεικνύω μὲ τὸν λόγον, εἶπεν, θμῶς μὲ ἔργα τὸ ἀποδεικνύω; ἢ δὲν νομίζεις, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι ἀποδεικτικώτερον ἀπὸ τὸν λόγον;—Πολὺ μάλιστα, μὰ τὸ Δία, εἶπε· διότι ἀφ' ἐνός μὲν πολλοί, ἐνφ' ὁμίλου δίκαια, ἄδικοι πράττουν, ὅταν δὲ ἀφ' ἑτέρου ἕνας ἄνθρωπος πράττει δίκαια, δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἄδικος.—Μὲ ἔχεις λοιπὸν ἀντιληφθῆ ποτὲ ἕως τῶρα ἢ ὅτι ψευδομαρτυρῶ ἢ ὅτι συκοφαντῶ ἢ ὅτι τοὺς φίλους ἢ τὴν πόλιν κινῶ εἰς στάσιν ἢ ὅτι κάμνω ἄλλο τίποτε ἄδικον;—"Οχι, ἐγὼ τοῦλάχιστον, εἶπε.—Τὸ ν' ἀπέχῃ δὲ κανεὶς ἀπὸ τὰ ἄδικοι, δὲν τὸ θεωρεῖς δίκαιον;—Φαίνεται, εἶπεν, ὁ Σωκράτης, ὅτι καὶ τῶρα προσπαθεῖς νὰ διαφύγῃς τὴν ἐκφρασιν γνῶμης, τί ζηλαδὴ πράγμα νομίζεις ὅτι εἶναι τὸ δίκαιον; διότι δὲν λέγεις τί κάμνουν οἱ δίκαιοι, ἀλλὰ τί δὲν κάμνουν.—Ἀλλ' ἔφανταζόμην, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἐγὼ τοῦλάχιστον, ὅτι τὸ νὰ μὴ θέλῃ κανεὶς ν' ἀδικῇ ἦτο ἀρκετὴ ἀπόδειξις δικαιοσύνης. Ἐὰν δὲ δὲν τὸ παραδέχεσαι αὐτὸ, σκέψου ἂν τὸ ἐξῆς σοῦ

- μᾶλλον ἀρεσκῇ φημί γὰρ ἐνὸς τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι
 13 Ἄρα τὸ αὐτὸ λέγεις, ὦ Σώκратες, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον εἶναι; Ἐγὼ γε, ἔφη. Οὐ γὰρ αἰσθάνομαι σου μᾶλλον ὁποῖον νόμιμον ἢ ποῖον δίκαιον λέγεις. Νόμους δὲ πόλεως, ἔφη, γιγνώσκεις; Ἐγὼ γε, ἔφη. Καὶ τίνας τούτους νομίζεις; Ἄ οἱ πολλοίται, ἔφη, συνθέμενοι ἅ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ὧν ἀπέχσθαι ἐγράφαντο. Οὐκοῦν, ἔφη, νόμιμος μὲν ἂν εἴη ὁ κατὰ ταῦτα πολιτευόμενος, ἄνομος δὲ ὁ ταῦτα παραβαλὼν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ δίκαια μὲν ἂν πράττοι ὁ τούτους πειθόμενος, ἄδικοι δ' ὁ τούτοις ἀπειθῶν; Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν δ' μὲν τὰ δίκαια πράττειν δίκαιος, ὁ δὲ τὰ ἄδικοι ἄδικος; Πῶς γὰρ οὐ;
 14 Ὁ μὲν ἄρα νόμιμος δίκαιός ἐστιν, ὁ δὲ ἄνομος ἄδικος. Καὶ ὁ Ἰππίας; Νόμους δ', ἔφη, ὦ Σώκратες, πῶς ἂν τις ἡγήσαιο σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι ἢ τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς, οὕς γε πολλὰκις αὐτοὶ οἱ θέμενοι ἀποδοκιμάσαντες μετατίθενται; Καὶ γὰρ πόλεμον, ἔφη ὁ Σωκράτης, πολλὰκις ἀράμενοι αἱ πόλεις πάλιν εἰρήνην ποιοῦνται. Καὶ μάλα, ἔφη. Διάφορον οὖν τι οἷε ποιεῖν, ἔφη, τοὺς τοῖς νόμοις πειθόμενους φαννίζων, οἱ καταλυθεῖεν ἂν οἱ νόμοι, ἢ εἰ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις εὐτακτοῦντας ψέγοις, οἱ γένονται ἂν εἰρήνην, ἢ καὶ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ταῖς πατρίσι προθύμως βοηθῶντες;
 15 οὐδὲντα μέμψει; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Αὐκοῦν γον δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον, ἔφη ὁ Σωκράτης, καταμεμάθηκας οἱ οὐδὲν ἂν διάφορον τῶν ἄλλων πόλεων τὴν Σπάρτην ἐποήσας, εἰ μὴ τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις μάλιστα ἐνεργάσασθαι αὐτῇ; Τῶν δὲ ἀρχόντων ἐν ταῖς πόλεσιν οὐκ οἶσθα, οἱ, οἵτινες ἂν τοῖς πολιταῖς αἰσιώτατοι ὦσι τοὺς νόμους πείθεσθαι, οὐτοὶ ἀριστοὶ εἰσι, καὶ πόλις, ἐν ἣ μάλιστα οἱ πολλοὶ τοῖς νόμοις πείθονται, ἐν εἰρήνῃ τε ἀριστα διάγει καὶ
 16 ἐν πολέμῳ ἀνυπόστατός ἐστιν; Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιά γε μέγιστόν τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι καὶ πλειστάκις

ἀρέσῃ περισσώτερον· δηλ. διῆχυρίζομαι ἐγὼ, οἱ εἶναι δίκαιον οἱ εἶναι νόμιμον.—Ἀρὰ γε ἐννοεῖς, ὦ Σωκράτης, οἱ τὸ ἴδιον πρᾶγμα εἶναι καὶ νόμιμον καὶ δίκαιον;—Μάλιστα, εἶπεν.—Ἀλλὰ δὲν οὐ ἐνὸς περισσώτερον, ποῖον πρᾶγμα θέλεις νόμιμον καὶ ποῖον δίκαιον;—Ἀλλὰ τοὺς νόμους τῆς πόλεως, τοὺς γνωρίζεις;—Μάλιστα, εἶπε.—Καὶ ποῖοι, νομίζεις, εἶναι αὐτοὶ οἱ νόμοι;—Αὐτοὶ εἶπε, τοὺς ὁποίους οἱ πολλοὶ ἐγράφαν, ἀφ' οὗ συνεφέρυσαν, τί πρέπει νὰ κάμνωμεν καὶ ἀπὸ τί νὰ ἀπέχωμεν.—Λοιπὸν, εἶπε, θὰ ἦτο νόμιμος ἐκεῖνος, ποὺ εἶχε διαγωγήν σύμφωναν μὲ αὐτά, ἄνομος δὲ ἐκεῖνος, ποὺ τὰ παραβαίνει;—Βασίστατα, εἶπε.—Λοιπὸν δίκαια θὰ ἔκαμνεν ἐκεῖνος ποὺ πείθεται εἰς αὐτά, ἄδικοι δὲ ἐκεῖνος ποὺ δὲν πείθεται;—Βεβαίως, εἶπε.—Λοιπὸν ἐκεῖνος μὲν ποὺ κάμνει τὰ δίκαια εἶναι δίκαιος, ἐκεῖνος δὲ ποὺ κάμνει τὰ ἄδικοι εἶναι ἄδικος;—Πῶς οὐ;—Λοιπὸν δ' μὲν νόμιμος (σύμφωνος μὲ τοὺς νόμους) εἶναι δίκαιος, ὁ δὲ ἄνομος ἄδικος. Καὶ ὁ Ἰππίας.—Ἀλλὰ πῶς θὰ ἡμπορούσε κανεὶς νὰ θεωρήσῃ σπουδαῖον πρᾶγμα τοὺς νόμους ἢ τὸ πείθεσθαι εἰς αὐτούς, ἀφ' οὗ, ὡς γνωστὸν, πολλὰκις οἱ ἴδιοι, ποὺ τοὺς ἔθεσαν ἀφ' οὗ τοὺς ἀποδοκιμάσασιν, τοὺς μεταβάλλουν;—Ἀλλὰ καὶ πόλεμον, εἶπεν ὁ Σωκράτης πολλὰς φορὰς κηρύξασαι αἱ πόλεις, πάλιν κάμνουν εἰρήνην.—Καὶ βέβαια, εἶπε.—Νομίζεις λοιπὸν, οἱ κάμνεις τίποτε διάφορον μὲ τὸ νὰ κακίζεις ἐκεῖνους ποὺ πείθονται εἰς τοὺς νόμους, διότι εἶναι δυνατόν νὰ καταργηθοῦν οἱ νόμοι, παρὰ ἂν ἡβέλεις κατηγόρει ἐκεῖνους ποὺ ἐν καιρῷ πολέμου τηροῦν τὰς τάξεις των, ἐπειδὴ εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ εἰρήνην; ἢ μήπως μέμψασαι καὶ ἐκεῖνους ποὺ εἰς τοὺς πολέμους προθύμως βοηθοῦν τὰς πατρίδας των;—Μὰ τὸν Δία, ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν τοὺς μέμφομαι.—Περὶ δὲ τοῦ Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίου, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἔχεις ἀντιληφθῇ, οἱ καθόλου διάφορον ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις δὲν θὰ ἔκαμινε τὴν Σπάρτην, ἂν κυρίως δὲν ἡβέλεν ἐμπνεύσει εἰς αὐτὴν τὴν εἰς τοὺς νόμους πειθαρχίαν; Δὲν ἡξέουρες δέ, οἱ ἀπὸ τοὺς ἀρχοντας τῶν πόλεων ἐκεῖνοι ποὺ ἐμπνέουν εἰς τοὺς πολιτάς πειθαρχίαν εἰς τοὺς νόμους, αὐτοὶ εἶναι οἱ καλύτεροι, καὶ οἱ εἰς πόλιν, εἰς τὴν ὅποιαν πρὸ πάντων οἱ πολλοὶ πείθονται εἰς τοὺς νόμους, αὐτὴ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἀριστα ζῇ καὶ ἐν καιρῷ πολέμου εἶναι ἀκαταμάχητος; Ἀλλὰ προσέτι καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν ὄντι θεωρεῖται οἱ εἶναι εἰς τὰς πόλεις καὶ μέγιστον ἀγαθὸν καὶ πολλὰκις εἰς αὐτάς καὶ αἱ γερουσίαι καὶ

- ἐν αὐταῖς αἱ τε γερούσιαι καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακλειθύνονται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος κείται τοὺς πολίτας ὁμνύναι ὁμονοήσῃν, καὶ πανταχοῦ ὁμνύουσι τὸ ἔργον τοῦτον· οἷμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίνεσθαι οὐχ ὅπως τοὺς αὐτοὺς χοροὺς κρινώσιν οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ἀλλητάς ἔπαινωσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς ποιητάς αἰρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ἡδυνῶνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. Τούτοις γὰρ τῶν πολιτῶν ἐμμενόντων, αἱ πόλεις λουφύονται τε καὶ εὐδαιμονέσονται γίγνονται· ἄνεν δὲ ὁμονοίας οὐτ' ἂν πόλις
- 17 εὖ πολιτευθεῖ οὐτ' οἶκος καλῶς οἰκηθεῖ. Ἰδὲ δὲ πῶς μὲν ἂν τις ἦτιον ὑπὸ πόλεως ζημιούτο, πῶς δ' ἂν μᾶλλον τιμῶτο, ἢ ἐν τοῖς νόμοις πείθοντο; Πῶς δ' ἂν ἦτιον ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἡττῶτο ἢ πῶς ἂν μᾶλλον νικῶ; Τίνοι δ' ἂν τις μᾶλλον πιστεύουσε παρακαταθέσθαι ἢ χρήματα ἢ υἱὸς ἢ θυγατέρας; Τίνα δ' ἂν ἡ πόλις ὀλιγὰς ἀξιοπιστότερον ἡγήσαιο τοῦ νομίμου; Παρὰ τίνας δ' ἂν μᾶλλον τῶν δικαίων τύχοιεν ἢ γονεῖς ἢ οἰκεῖοι ἢ οἰκέται ἢ φίλοι ἢ πολῖται ἢ ξένοι; Τίνοι δ' ἂν μᾶλλον πολέμου πιστεύουσαν ἢ ἀνοχὰς ἢ σπονδὰς ἢ συνθήκας περὶ εἰρήνης; Τίνοι δ' ἂν μᾶλλον ἢ τῷ νομίμῳ σύμμαχοι ἐθέλειεν γίγνεσθαι; Τῷ δ' ἂν μᾶλλον οἱ σύμμαχοι πιστεύουσαν ἢ ἡγεμονίαν ἢ φρουροχίαν ἢ πόλεις; Τίνα δ' ἂν τις εὐεργετήσας ὑπολάβοι χάριν κομεῖσθαι μᾶλλον ἢ τὸν νόμιμον; Ἡ τίνα μᾶλλον ἂν τις εὐεργετήσῃεν ἢ παρ' οὗ χάριν ἀπολήψεσθαι νομίζει; Τῷ δ' ἂν τις βούλοιο μᾶλλον φίλος εἶναι ἢ τῷ τοιοῦτῳ, ἢ τῷ ἦτιον ἐχθρὸς; Τῷ δ' ἂν τις ἦτιον πολεμήσειεν ἢ ᾧ μάλιστα μὲν φίλος εἶναι βούλοιο, ἥμισυ δ' ἐχθρὸς, καὶ ᾧ πλεῖστον μὲν φίλοι καὶ σύμμαχοι βούλοιντο εἶναι, ἐλάχιστον δ' ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι;
- 18 Ἐγὼ μὲν οὖν, ὦ Ἰππία, τὸ αὐτὸ ἀποδείκνυμαι νόμιμον τε καὶ δίκαιον εἶναι· οὐ δ' ἐ' τὰναντία γινώσκεις, δίδασκε. Καὶ ὁ Ἰππίας· Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐ μὴ

οἱ καλύτεροι ἄνδρες συμβουλεύουσιν τοὺς πολίτας νὰ ἔχουν ὁμόνοιαν καὶ παντοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι νομοθετημένον νὰ ὀρκίζωνται οἱ πολῖται, ὅτι θὰ ὁμονοῦν καὶ παντοῦ ὀρκίζονται αὐτὸν τὸν ἔργον· νομίζω δὲ ἐγὼ, ὅτι γίνονται αὐτὰ ὅχι διὰ τὰ βραβεύουσιν οἱ πολῖται τοὺς ἰδίους χοροὺς, οὐτε διὰ τὰ ἔπαινουσιν τοὺς ἰδίους ἀλλητάς, οὐτε διὰ τὰ προτιμῶσιν τοὺς ἰδίους ποιητάς, οὐτε διὰ τὰ ἔχουν τὰς ἰδίας ἀπολαύσεις, ἀλλὰ διὰ τὰ πείθονται εἰς τοὺς νόμους. Διότι, ὅταν οἱ πολῖται μένουσιν σταθεροὶ εἰς τοὺς νόμους, αἱ πόλεις γίνονται λουφύονται πράγματι καὶ εὐτυχεύονται, χωρὶς δὲ ὁμόνοιαν οὐτε πόλις θὰ ἡμπορούσε καλὰ νὰ κυβερνηθῇ οὐτε σπῆτι καλὰ νὰ διοικηθῇ. Εἰς τὸν ἰδιωτικὸν δὲ βίον πῶς μὲν θὰ ἡμπορούσε κανεὶς ὀλιγώτερον νὰ τιμωρῆθῃ ὑπὸ τῆς πόλεως, πῶς δὲ περισσότερον θὰ ἡμπορούσε νὰ τιμᾶται, παρὰ ἐὰν πείθεται εἰς τοὺς νόμους; Πῶς δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὰς δίκας θὰ ἡμπορούσε νὰ καταδικάζεται κανεὶς ἢ πῶς περισσότερον νὰ κερδίῃ; Εἰς ποῖον δὲ κανεὶς θὰ εἶχε περισσότεραν ἐμπιστοσύνην νὰ παρακαταθέσῃ ἢ χρήματα ἢ υἱὸς ἢ θυγατέρας; Ποῖον δὲ ἄλλον ἢ πόλις ἡθελε νομίζει περισσότερον ἄξιον ἐμπιστοσύνης ἀπὸ τὸν πειθόμενον εἰς τοὺς νόμους; Ἀπὸ ποῖον δὲ περισσότερον θὰ ἡμπορούσαν νὰ ἐπιτύχουν τὸ δίκαιόν των ἢ γονεῖς ἢ συγγενεῖς ἢ δοῦλοι ἢ φίλοι ἢ πολῖται ἢ ξένοι; Εἰς ποῖον δὲ περισσότερον οἱ ἐχθροὶ θὰ εἶχαν ἐμπιστοσύνην νὰ συνάψουν ἢ ἀναχωρᾶς ἢ σπονδὰς ἢ συνθήκας περὶ εἰρήνης; Τίνας δὲ περισσότερον παρὰ τοῦ νομοταγοῦς θὰ ἤθελαν νὰ γίνουσι σύμμαχοι; Εἰς ποῖον δὲ περισσότερον οἱ σύμμαχοι ἤθελαν ἐμπιστευθῇ ἢ ἡγεμονίαν ἢ φρουραρχίαν ἢ ὀλοχίην πόλεις; Ποῖον δὲ κανεὶς εὐεργετήσας ἡθελε ἐλπίζει ὅτι θὰ λάβῃ εὐγνωμοσύνην περισσότεραν παρὰ εὐεργετήσας τὸν νομοταγῆ; Ἡ ποῖον κανεὶς περισσότερον ἤθελαν εὐεργετήσῃ παρὰ ἐκεῖνον, ἀπὸ τὸν ὅποιον νομίζει, ὅτι θὰ λάβῃ εὐγνωμοσύνην; Μὲ ποῖον δὲ θὰ ἤθελε νὰ εἶναι κανεὶς περισσότερον φίλος παρὰ μὲ τὸν νομοταγῆ, ἢ μὲ ποῖον ὀλιγώτερον ἐχθρὸς; Μὲ ποῖον δὲ κανεὶς θὰ ἤθελαν ὀλιγώτερον νὰ πολεμήσῃ παρὰ μὲ ἐκεῖνον, ποῦ θὰ ἤθελε πρὸ πάντων νὰ εἶναι φίλος, διόλου δὲ ἐχθρὸς, καὶ μὲ τὸν ὅποιον πολλοὶ μὲν θὰ ἤθελαν νὰ εἶναι φίλοι, ἐλάχιστοι δὲ θὰ ἤθελαν νὰ εἶναι ἐχθροὶ καὶ ἐμπόλεμοι; Ἐγὼ μὲν λοιπόν, ὦ Ἰππία, ἀποδεικνύω ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον καὶ τὸ νόμιμον καὶ τὸ δίκαιον· οὐ δέ, ἐὰν ἔχῃς ἀντίθετον γνώμην, ἐξήγησέ την. Καὶ ὁ Ἰππίας·—Ἀλλὰ μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ὦ Σωκράτης, δὲν

δοκιῶ τάναντία γινώσκειν οἷς εἰρηκας περὶ τοῦ δικαίου.

19 Ἀγράφους δέ τινας οἶσθα, ἔφη, ὧ Ἰππία, νόμους; Τούτους γ' ἐν πάσῃ, ἔφη, χάρις κατὰ ταῦτά νομιζομένους. Ἐχούς ἂν οὖν εἰπεῖν, ἔφη, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὺς ἔθεντο; Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, οἳ γε οὐτε συνέλθειν ἅπαντες ἂν δυνήθειεν οὐτε δμοφρονεῖν εἶσι; Τίνας οὖν, ἔφη, νομίζεις τεθεικέναι τοὺς νόμους τούτους; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, θεοὺς οἰμαι τοὺς νόμους τούτους τοῖς ἀνθρώποις θεῖναι· καὶ γὰρ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις πρῶτον νομίζεται θεοὺς σέβειν. Οὐκοῦν καὶ γονέας τιμᾶν πανταχοῦν νομίζεται; Καὶ τοῦτο, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ μήτε γονεῖς παῖσι μίγνυσθαι μήτε παῖδας γονεῦσιν; Οὐκέτι μοι δοκεῖ, ἔφη, ὧ Σώκρατες, οὗτος θεοῦ νόμος εἶναι. Τί δή; ἔφη. Ὅτι, ἔφη, αἰσθάνομαι τινας παραβαίνοντας αὐτόν. Καὶ γὰρ ἄλλα πολλά, ἔφη, παρανομοῦσιν· ἀλλὰ δίκην γέ τοι διδόναι οἱ παραβαίνοντες τοὺς ὑπὸ τῶν θεῶν κειμένους νόμους, ἦν οὐδενὶ τρέφωρ δυνατόν ἀνθρώπων διαφυγεῖν, ὥσπερ τοὺς ὑπ' ἀνθρώπων κειμένους νόμους ἐνιοι παραβαίνοντες διαφεύγουσι τὸ δίκην διδόναι, οἳ μὲν λανθάνοντες, οἳ δὲ βιαζόμενοι. Καὶ ποῖαν, ἔφη, δίκην, ὧ Σώκρατες, οὐ δύναται διαφεύγειν γονεῖς τε παῖσι καὶ παῖδες γονεῦσι μίγνόμενοι; Τὴν μεγίστην νῆ Δί', ἔφη· τί γὰρ ἂν μεῖζον πάθουν ἄνθρωποι τεκνοποιοῦμενοι τοῦ κακῶς

28 τεκνοποιεῖσθαι; Πῶς οὖν, ἔφη, κακῶς οὗτοι τεκνοποιοῦνται, οὓς γε οὐδὲν καλῶς ἀγαθοὺς αὐτοὺς ὄντας ἐξ ἀγαθῶν παιδοποιεῖσθαι; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, οὐ μόνον ἀγαθοὺς δεῖ τοὺς ἐξ ἀλλήλων παιδοποιουμένους εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀκαίᾳ ζοντας τοῖς σώμασι· ἢ δοκεῖ σοι ὅμοια τὰ σπέρματα εἶναι τὰ τῶν ἀκαζόντων τοῖς τῶν μήπω ἀκαζόντων ἢ τῶν παρημακῶτων; Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ εἰκὸς ὅμοια εἶναι. Πότερα οὖν, ἔφη, βελτίω; Ἀῖῶν δ' οὐκ, ἔφη, τὰ τῶν ἀκα-

νομίζω, ὅτι ἐγὼ ἀντίθετον γνώμην μὲ αὐτὰ ποῦ εἶπες περὶ τοῦ δικαίου.—Ἡξεύρεις δέ, ὧ Ἰππία, εἶπε, κάποιους νόμους ποῦ λέγονται ἄγραφοι;—Τοὺς νόμους βέβαια, ποῦ εἰς κάθε τόπον διὰ τὰ ἴδια πράγματα τοὺς παραδέχονται.—Ἡμπορεῖς λοιπὸν νὰ μοῦ εἰπῇς, εἶπε, διατί οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἐνομοθέτησαν;—Καὶ πῶς θὰ ἠμπορούσαν νὰ τοὺς νομοθετήσουν οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ βέβαια οὕτε εἶναι δυνατοὶ νὰ συνέλθουν ὅλοι, οὕτε ὁμιλοῦν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν;—Ποῖοι λοιπὸν, εἶπε, νομίζεις, ἔτι ἔχουν βάλει αὐτοὺς τοὺς νόμους.—Ἐγὼ βέβαια νομίζω, εἶπε, ὅτι οἱ θεοὶ ἔβαλαν αὐτοὺς τοὺς νόμους εἰς τοὺς ἀνθρώπους· διότι καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πρῶτον πρᾶγμα θεωρεῖται τὸ νὰ σέβωνται τοὺς θεοὺς.—Λοιπὸν καὶ τὸ νὰ τιμᾷ κανεῖς τοὺς γονεῖς τῶν παντὸς εἶναι παραδεχόμενον;—Καὶ αὐτό, εἶπε.—Λοιπὸν καὶ μήτε οἱ γονεῖς μὲ τὰ παιδιὰ μήτε τὰ παιδιὰ μὲ τοὺς γονεῖς νὰ αἰμομικτοῦν;—Δὲν παραδέχομαι πλέον, εἶπε, ὧ Σωκράτη, ὅτι αὐτὸ εἶναι νόμος τοῦ θεοῦ.—Διατί λοιπὸν; εἶπε.—Διότι, εἶπε, ἀντικατένομαι μερικῶς, ἔτι τὸν παραβαίνου.—Ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα, εἶπε, παρανομοῦν· ἀλλὰ βέβαια τιμωροῦνται ἐκεῖνοι ποῦ παραβαίνου τοὺς νόμους τοὺς βαλμένους ὑπὸ τῶν θεῶν, τὴν ὅποιαν τιμωρίαν μὲ κανένα τρόπον δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ τὴν διαφύγῃ, ὥπως μερικοὶ παραβαίνοντες τοὺς νόμους τοὺς βαλμένους ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, διαφεύγουσιν τὴν τιμωρίαν, ἄλλοι μὲν ἐπειδὴ δὲν ἀνακαλύπτονται, ἄλλοι δὲ ἐπειδὴ μεταχειρίζονται βίαν.—Καὶ ποῖα εἶναι ἡ τιμωρία, εἶπε, ὧ Σωκράτη, τὴν ὅποιαν δὲν ἠμποροῦν νὰ τὴν διαφύγουν, ὅταν οἱ γονεῖς μὲ τὰ παιδιὰ τῶν καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τοὺς γονεῖς τῶν αἰμομικτοῦν;—Τὴν μεγαλύτεραν ἀπὸ ὅλας, μὰ τὸν θεόν, εἶπε· διότι τί μεγαλύτερον κακὸν ἠμποροῦν νὰ πάθουν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν γεννοῦν παιδιὰ, ἀπὸ τὸ νὰ γεννοῦν κακῶς;—Πῶς λοιπὸν, εἶπε, κακῶς αὐτοὶ γεννοῦν παιδιὰ, ἀφοῦ τίποτε δὲν τοὺς ἐμποδίζει, ἐὰν εἶναι οἱ ἴδιοι ἀγαθοί, νὰ γεννοῦν παιδιὰ ἀπὸ ἀγαθῶς γονεῖς;—Διότι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε, ὅχι μόνον πρέπει νὰ εἶναι ἀγαθοὶ ἐκεῖνοι ποῦ γεννοῦν παιδιὰ ἀναμεταξύ των, ἀλλὰ καὶ ἀκαῖα κατὰ τὰ σώματα, ἢ νομίζεις, ὅτι ὅμοια εἶναι τὰ σπέρματα τῶν ἀκαίων μὲ τὰ σπέρματα ἐκείνων, ποῦ δὲν ἤμασαν ἀκόμη, ἢ μὲ τὰ σπέρματα ἐκείνων ποῦ ἔχουν παρακμάσει;—Ἀλλὰ μὰ τὸν Δία, εἶπε, δὲν εἶναι λογικὸν νὰ εἶναι ὅμοια.—Ποῖα λοιπὸν ἀπὸ τὰ δύο εἶναι, εἶπε, καλύτερα;—Εἶναι φανερόν ὅτι τὰ σπέρματα τῶν ἀκαίων.—Ἐκείνων λοιπὸν ποῦ δὲν ἀκαί-

ζόντων. Τὰ τῶν μὴ ἀκμαζόντων ἄρα οὐ σπουδαῖα; Οὐκ εἰκὸς μὰ Δί', ἔφη. Οὐκοῦν οὕτω γε οὐ δέει παιδοποιεῖσθαι; Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἷ γε οὕτω παιδοποιούμενοι ὥς οὐ δέει παιδοποιεῖν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. Τίνες οὖν ἄλλοι, ἔφη, κακῶς ἂν παιδοποιοῖντο, εἰ γε μὴ οὗτοι; 24 Ὁμογενωμῶ σοι, ἔφη, καὶ τοῦτο. Τί δέ; Τοὺς εὖ ποιοῦντας ἀνευεργετῇ οὐ πανταχοῦ νόμιμόν ἐστι; Νόμιμον, ἔφη· παραβαίνεται δὲ καὶ τοῦτο. Οὐκοῦν καὶ οἱ τοῦτο παραβαίνοντες δίκην διδῶσι, φίλων μὲν ἀγαθῶν ἐξημοὶ γιγνόμενοι, τοὺς δὲ μισοῦντας ἑαυτοὺς ἀναγκαζόμενοι διώκειν; Ἡ οὐχ οἱ μὲν εὖ ποιοῦντες τοὺς χρωμένους ἑαυτοῖς ἀγαθοὶ φίλοι εἰσίν, οἱ δὲ μὴ ἀνευεργετοῦντες τοὺς τοιοῦτους διὰ μὲν τὴν ἀχαριστίαν μισοῦνται ὑπ' αὐτῶν, διὰ δὲ τὸ μάλιστα λυσitelεῖν τοῖς τοιούτοις χρῆσθαι τούτους μάλιστα διώκουσι; Νῆ τὸν Δί', ὦ Σώκρατες, ἔφη, θεοὺς ταῦτα πάντα εἰκοι· τὸ γὰρ τοὺς νόμους αὐτοὺς τοῖς παραβαίνουσιν τὰς τιμωρίας ἔχειν βελτίονος ἢ κατ' ἀνθρώπων νομοθέτου 25 δοκεῖ μοι εἶναι. Πότερον οὖν, ὦ Ἰππία, τοὺς θεοὺς ἡγεῖ τὰ δίκαια νομοθετεῖν ἢ ἄλλα τῶν δικαίων; Οὐκ ἄλλα μὰ Δί', ἔφη· σχολῇ γὰρ ἂν ἄλλος γέ τις τὰ δίκαια νομοθετήσιν, εἰ μὴ θεός. Καὶ τοῖς θεοῖς ἄρα, ὦ Ἰππία, τὸ αὐτὸ δικάων τε καὶ νόμιμον εἶναι ἀρέσκει.

[Τοιαῦτα λέγων τε καὶ πρῶτων δικαιότερους ἐποίει τοὺς πλησιάζοντας.]

V. [Ὡς δὲ καὶ πρακτικωτέρους ἐποίει τοὺς συνόντας ἑαυτῶν αὐ τοῦτο λέξω. Νομίζων γὰρ ἐγκράτειαν ὑπάρχειν ἀγαθὸν εἶναι τῷ μέλλοντι καλὸν τι πράξειν, πρῶτον μὲν αὐτὸς φανερός ἦν τοῖς συνοῦσιν ἡσυχῶς αὐτὸν μάλιστα πάντων

ζουν δὲν εἶναι σπουδαῖα;— Δὲν εἶναι φυσικὸν αὐτό, εἶπε, μὰ τὸν Δία;— Λοιπὸν, εἶπεν, ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει πρέπει αὐτοὶ νὰ μὴ κάμνουν παιδιὰ;— Ὅχι βέβαια, εἶπε.— Λοιπὸν ἐκεῖνοι βέβαια ποὺ κάμνουν ἔτσι παιδιὰ, τεκνοποιοῦν μὲ τρόπον ποὺ δὲν πρέπει;— Ἐγὼ τουλάχιστον τὸ νομίζω, εἶπε.— Ποῖοι λοιπὸν ἄλλοι κακῶς θὰ ἐγενόυσαν παιδιὰ, ἐὰν οὐχὶ βέβαια οἱ γονεῖς μὲ τὰ τέκνα;— Ὡς Συμφωνῶ, εἶπε, μαζὶ σοὺ εἰς αὐτό.

Τί δὲ λέγεις διὰ τὸ ἐξῆς; Δὲν εἶναι παντοῦ νόμιμον νὰ ἀνταποδίδῃ κανεὶς τὴν εὐεργεσίαν εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν εὐεργετοῦν;— Νόμιμον εἶναι, εἶπε· καὶ ὅμως αὐτὸ παραβαίνεται.— Λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸ παραβαίνουν αὐτό, τιμωροῦνται, ἐπειδὴ ἄφ' ἐνὸς μὲν χάνουν φίλους καλοὺς, ἄφ' ἑτέρου δὲ ἀναγκαζόμενοι νὰ ἐπιδιώκουν τὴν φίλων ἐκείνων ποὺ τοὺς μισοῦν;— Ἡ μήπως δὲν εἶναι καλοὶ μὲν φίλοι οἱ εὐεργετοῦν τοὺς γνωρίζοντες τῶν, οἱ δὲ δὲν ἀνταποδίδουν τὴν εὐεργεσίαν εἰς τοὺς τοιοῦτους μήπως ἕνεκα μὲν τῆς ἀχαριστίας τῶν δὲν μισοῦνται ὅπ' αὐτῶν, ἐπειδὴ δὲ πάρα πολὺ τοὺς συμφέρει νὰ συναναστρέφονται τοῖς τοιούτοις, αὐτῶν πρὸ πάντων δὲν ἐπιδιώκουν τὴν φίλαν;— Μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ὦ Σωκράτη, ὅλα αὐτὰ ὁμοιάζουσιν μὲ θεϊκὰ νομοθετήματα· διότι τὸ νὰ ἔχουν μέσα τῶν οἱ ἴδιοι νόμοι τὰς τιμωρίας δι' ἐκείνους ποὺ τοὺς παραβαίνουν, μού φαίνεται, ὅτι εἶναι ἔργα νομοθέτου καλότερου ἀπὸ ἀνθρώπων.— Ποῖον λοιπὸν ἀπὸ τὰ δύο, ὦ Ἰππία, παραδέχεσθαι, ὅτι οἱ θεοὶ νομοθετοῦν τὰ δίκαια ἢ δὲν νομοθετοῦν ἐναντία τῶν δικαίων;— Ὅχι ἐναντία, μὰ τὸν Δία, εἶπε· διότι οὐδαμῶς ἄλλος κανεὶς θὰ ἠμποροῦσε τῷ ὄντι νὰ νομοθετήσῃ τὰ δίκαια, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θεόν.— Καὶ εἰς τοὺς θεοὺς λοιπὸν, ὦ Ἰππία, εἶναι ἀρεστὸν νὰ ταυτίζονται τὸ δίκαιον καὶ τὸ νόμιμον.

[Ἐπειδὴ καὶ ἔλεγε καὶ ἐπράττει ταῦτα, ἔκαμνεν ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπληροῦσαν δικαιοτέρους.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V.

[Ὅτι δὲ ἔκαμνεν καὶ καταλληλοτέρους εἰς τὴν πρᾶξιν τοὺς μαθητάς του, τὴν πάλιν αὐτὸ θὰ διηγῇ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐνόμιζεν, ὅτι εἶναι ὠφέλιμον νὰ ἔχῃ ἐγκράτειαν ἐκείνος ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ κάμῃ κάτι τι καλόν, πρῶτον μὲν ὁ ἴδιος ἦτο φανερός εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι εἶχεν ἐξη-

1) Διότι τὰ τέκνα εἶναι «μήπω ἀκμαζόντα» καὶ οἱ γονεῖς «παρ-
ημιακότες».

ἀνθρώπων, ἔπειτα διαλεγόμενος προετρέπετο πάντων μάλι-
 2 στα τοὺς συνόντας πρὸς ἐγκράτειαν. Ἄει μὲν οὖν περὶ τῶν
 πρὸς ἀρετὴν χρησίμων αὐτὸς τε διτελεῖ μεμνημένος καὶ
 τοὺς συνόντας πάντας ὑπομνησκων· οἷα δὲ ποτε αὐτὸν καὶ
 [πρὸς Εὐθύδημον] περὶ ἐγκρατείας τοιάδε διαλεχθέντα·
 Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄρα καλὸν καὶ μεγαλεῖον νο-
 3 μίζεις εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ πόλει κτῆμα ἐλευθερίαν; Ὡς
 οἷόν τέ γε μάλιστα, ἔφη. Ὅστις οὖν ἄρχεται ὑπὸ τῶν διὰ
 τοῦ σώματος ἡδονῶν καὶ διὰ ταύτας μὴ δύναται πράττειν
 τὰ βέλτιστα, νομίζεις τοῦτον ἐλευθερον εἶναι; Ἡμιστά,
 ἔφη. Ἴσως γὰρ ἐλευθέριον φαίνεται σοι τὸ πράττειν τὰ βέλ-
 4 τιστα, εἴτα τὸ ἔχειν τοὺς καλύσσοντας τὰ τοιαῦτα ποιεῖν ἀνε-
 λεύθερον νομίζεις; Παντάσῃ γ', ἔφη. Παντάσῃιν ἄρα
 σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς ἀνελεύθεροι εἶναι; Νῆ τὸν Δί'
 εἰκότως. Πότερα δὲ σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς καλύσθαι
 μόνον τὰ κάλλιστα πράττειν ἢ καὶ ἀναγκάζεσθαι τὰ αἰσχιστα
 5 ποιεῖν; Οὐδὲν ἦντοι ἔμοιγ', ἔφη, δοκοῦσι ταῦτα ἀναγκάζε-
 σθαι ἢ ἐκεῖνα καλύσθαι. Ποίους δὲ τινες δεσπότες ἡγεῖ
 τοὺς τὰ μὲν ἄριστα καλύσσοντας, τὰ δὲ κάκιστα ἀναγκάζον-
 6 τας; Ὡς δυνατόν νῆ Δί', ἔφη, κακίστους. Δουλείαν δὲ
 ποίαν κακίστην νομίζεις εἶναι; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, τὴν παρὰ
 τοῖς κακίοις δεσπότηταις. Τὴν κακίστην ἄρα δουλείαν οἱ
 7 ἀκρατεῖς δουλεύουσιν; Ἐμοίγε δοκεῖ, ἔφη. Σοφίαν δὲ τὸ
 μέγιστον ἀγαθὸν οὐ δοκεῖ σοι ἀπειρογούσα τῶν ἀνθρώπων
 ἢ ἀκρασία εἰς τοῦναντίον αὐτοὺς ἐμβάλλειν; Ἡ οὐ δοκεῖ
 σοι προσέχειν τε τοῖς ὠφελοῦσι καὶ καταμανθάνειν αὐτὰ
 καλύειν, ἀφέλκονσα ἐπὶ τὰ ἡδέα, καὶ πολλάκις αἰσθανομέ-
 νους τῶν ἀγαθῶν τε καὶ τῶν κακῶν ἐκπλήξασα ποιεῖν τὸ
 χεῖρον ἀντὶ τοῦ βελτίονος αἰρεῖσθαι; Γίγνεται τοῦτ', ἔφη.
 Σωφροσύνης δὲ, ὦ Εὐθύδημε, τίτις ἀν φαίμεν ἦντοι ἢ τῷ

σχημένον τὸν ἑαυτὸν τοῦ περισσώτερον ἀπὸ θλούς τοὺς
 ἀνθρώπους εἰς τὴν ἐγκράτειαν, ἔπειτα, θύαν διελέγετο,
 προέτρεπε τοὺς μαθητάς του εἰς αὐτὴν περισσώτερον ἀπὸ
 κάθε ἄλλο πράγμα. Πάντοτε μὲν λοιπὸν τὰ χρήσιμα διὰ
 τὴν ἀρετὴν καὶ αὐτὸς συνεχῶς τὰ εἶχεν εἰς τὴν μνήμην
 του καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του θλούς τὰ υπενθύμιζεν· ἡξέ-
 1 ρω δὲ οἱ αὐτὸς καὶ [πρὸς τὸν Εὐθύδημον] περὶ ἐγκρα-
 τείας τὰ ἐξῆς περὶπου διελέχθη.—Εἰπέ μου, εἶπεν, ὦ Εὐθύ-
 δημε, ἄρα γε παραδέχεσαι ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι καλὸν καὶ
 μεγαλοπρεπὲς κτῆμα καὶ εἰς ἀνδρά καὶ εἰς πόλιν;—Ὅσον
 τὸ θυαντὸν περισσώτερον τὸ παραδέχομαι, εἶπεν.—Ὅποιοις
 λοιπὸν κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἡδονῶν καὶ ἐξ αἰ-
 2 τίας αὐτῶν δὲν ἵπταρεῖ νὰ ἐκτελῇ τὰ καθήκοντά του, παρα-
 δέχεσαι, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐλεύθερος;—Καθόλου, εἶπεν.—
 Ἴσως διότι σοῦ φαίνεται, ὅτι εἶναι ἐλευθέριον πράγμα τὸ νὰ
 ἐκτελῇ κανεὶς τὰ καθήκοντά του, ἀλλὰ νομίζεις, ὅτι εἶναι
 ἀνελεύθερον τὸ νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού τὸν ἐμποδίζουν
 νὰ τὰ ἐκτελῇ;—Ἀκριβῶς εἶπε.—Σοῦ φαίνονται λοιπὸν ὅτι
 οἱ ἐκδοτοὶ εἰς τὰ πάθη των εἶναι παντελῶς ἀνελεύθεροι;
 Naί, μὰ τὸν Δία, φασ· κτῆ τῷ λόγῳ.—Ποῖον δὲ ἀπὸ τὰ δύο
 σοῦ φαίνονται, ὅτι οἱ ἐκδοτοὶ εἰς τὰ πάθη των μόνον ἐμπο-
 3 δίζονται νὰ κάμουν τὰ ἄριστα ἔργα ἢ καὶ ὅτι ἀναγκάζον-
 ται νὰ κάμουν τὰ αἰσχιστα;—Ἐξ ἰσού νομίζω, εἶπεν, ὅτι
 ἀναγκάζονται νὰ πράττουν ταῦτα, ὅπως ἐμποδίζονται νὰ
 πράττουν ἐκεῖνα.—Ποίᾳ δὲ λογῇ δεσπότης ἐπάνω - κάτω
 νομίζεις ὅτι εἶναι ἐκείνους πού ἀπ' ἐνὸς μὲν ἐμποδίζουν τὰ
 4 ἄριστα ἔργα, ἀπ' ἐτέρου δὲ ἀναγκάζουν τοὺς ἄλλους νὰ κά-
 μουν τὰ κάκιστα;—Ὅσον τὸ θυαντὸν, μὰ τὸν Δία, εἶπε,
 τοὺς νομίζω χειρίστους.—Ποῖα δὲ δουλεία νομίζεις ὅτι
 εἶναι χειρότερα ἀπὸ θλας;—Ἐγὼ βέβαια, εἶπε, τὴν δου-
 5 λείαν πού δουλεύει κανεὶς πλησίον τῶν χειροτέρων δεσπο-
 τῶν.—Λοιπὸν τὴν χειρότερην δουλείαν πού δουλεύουν οἱ
 ἐκδοτοὶ εἰς τὰ πάθη των;—Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸ νομίζω,
 εἶπε.—Δὲν παραδέχεσαι δὲ, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἑλλειψὶς ἐγκρα-
 6 τείας ἀποκλείει τὴν σοφίαν, τὸ μέγιστον ἀγαθόν, ρίπτει τοὺς
 ἀνθρώπους εἰς τὸ ἀντίθετον (τὴν ἀφροσύνην); Ἡ δὲν παρα-
 7 δέχεσαι, ὅτι ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ προσέχουν τὰ
 ὠφέλιμα καλὰ καὶ τὰ μανθάνουν καλῶς ἐπειδὴ τοὺς παρασ-
 8 ρεῖ εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ πολλὰς φορὰς συσκοτίζουσα αὐτούς,
 ἀν καὶ αἰσθάνονται ποῖα εἶναι τὰ ἀγαθὰ καὶ ποῖα τὰ κακά,
 τοὺς κάμνει νὰ προτιμῶν τὸ χειρότερον ἀπὸ τὸ καλότερον;
 —Συμβαίνει αὐτό, εἶπε. Ἡ δὲ ἀφροσύνη εἰς ποῖον θὰ ἐλέ-
 9 γαμεν ὅτι ὀλιγώτερον ἀρμόζει παρὰ εἰς τὸν ἐκδοτόν; Διότι,

ἀκρατεῖ προσήκειν ; Ἀδὲ γὰρ ὅληον τὰ ἐναντία σωφροσύνης καὶ ἀκρασίας ἔργα ἐστίν. Ὁμολῶ καὶ τοῦτο, ἔφη. [Τοῦ δ' ἐπιμελεῖσθαι ὧν προσήκει οἷε τι κωλυτικώτερον εἶναι ἀκρασίας ; Οὐκ οὖν ἔγωγ', ἔφη.] Τοῦ δὲ ἀντὶ τῶν ὠφελούντων τὰ βλάπτοντα προαιρεῖσθαι ποιούντος καὶ τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι, ἐκείνων δὲ ἀμελεῖν πείθοντος καὶ τοῖς σωφρονοῦσι τὰ ἐναντία ποιεῖν ἀναγκάζοντος οἷε τι

8 ἀνθρωπῶν κάκιστον εἶναι ; Οὐδέν, ἔφη. Οὐκοῦν τὴν ἐγκράτειαν τῶν ἐναντίων ἢ τὴν ἀκρασίαν εἰκὸς τοῖς ἀνθρώποις αἰτίαν εἶναι ; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν ἐναντίων τὸ αἷτιον εἰκὸς ἄριστον εἶναι ; Εἰκὸς γάρ, ἔφη. "Εοικεν ἄρ' , ἔφη, ὧ Εὐθύδημε, ἄριστον ἀνθρώπων ἐγκράτεια

9 εἶναι ; Εἰκότως γάρ, ἔφη, ὁ Σώκρατες. "Εκείνο δέ, ὧ Εὐθύδημε, ἥδη πώποτε ἐνεθυμήθης ; Ποῖον ; ἔφη. "Οτι καὶ ἐπὶ τὰ ἡδέα, ἔφ' ἅπερ μόνα δοκεῖ ἡ ἀκρασία τοὺς ἀνθρώπους ἄγειν, αὐτὴ μὲν οὐ δύναται ἄγειν, ἡ δ' ἐγκράτεια πάντων μάλιστα ἡδεσθαι ποιεῖ. Πῶς ; ἔφη. "Ἡ μὲν ἀκρασία οὐκ ἔῴσα καρτερεῖν οὔτε λιπὼν οὔτε δίψῳ οὔτε ἀφροδισίων ἐπιθυμίᾳ οὔτε ἀγρυπνίᾳ, δι' ὧν μόνων ἔστιν ἡδῶς μὲν φαγεῖν τε καὶ ποιεῖν καὶ ἀφροδισιάσαι, ἡδῶς δ' ἀναπαύεσθαι τε καὶ κοιμηθῆναι, περιμεινάντας καὶ ἀνασχομένους, ἔως ἂν ταῦτα ὥς ἐν ἡδίᾳ γένηται, κωλύει τοῖς ἀναγκαιότατοις τε καὶ συνεκαιοτάτοις ἀξιολόγως ἡδεσθαι ἢ δ' ἐγκράτεια μόνη ποιοῦσα καρτερεῖν τὰ εἰρημένα μόνῃ καὶ ἡδεσθαι ποιεῖ ἀξίως μνήμης ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις. Παντάσας, ἔφη, ἀληθῆ λέγεις. Ἀλλὰ μὴν τοῦ μαθεῖν τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ τοῦ ἐπιμελεῖσθαι τῶν τοιοῦτων τινός, δι' ὧν ἂν τις καὶ τὸ ἐαυτοῦ σῶμα καλῶς διοικήσειε καὶ τὸν ἐαυτοῦ οἶκον καλῶς οἰκονομήσειε καὶ φίλοις καὶ πόλει ὠφέλιμος γένοιτο καὶ ἐχθροὺς κρατήσκειν, ἀφ' ὧν οὐ μόνον ὠφέλειαι, ἀλλὰ καὶ ἡδοναὶ μέγιστα γίνονται, οἱ μὲν ἐγκρατεῖς ἀπολαύουσι πράττοντες αὐτά, οἱ

ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἶναι ἀντίθετα τὰ ἔργα τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἀκρατείας.—Τὸ παραδέχομαι καὶ αὐτό, εἶπε. [—Παραδέχεσθαι προσέτι, ὅτι ὑπάρχει ἄλλο μεγαλύτερον ἐμπόδιον τοῦ νὰ φροντίζῃ κανεὶς δι' ἐκείνα ποῦ πρέπει ἀπὸ τὴν ἐλπιεῖν ἐγκρατείας ;—"Οχι ἐγὼ βέβαια, εἶπε].—Παραδέχεσθαι δὲ ὅτι ὑπάρχει τίποτε χειρότερον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ὅ,τι τὸν κάμνει νὰ προτιμᾷ ἀντὶ τῶν ὠφελίμων τὰ βλαβερὰ καὶ ἀπὸ ὅ,τι τὸν πείθει νὰ φροντίζῃ μὲν διὰ τὰ βλαβερὰ, νὰ παραμελῇ δὲ τὰ ὠφέλιμα, καὶ ἀπὸ ὅ,τι τὸν ἀναγκάζει νὰ κάμνῃ τὰ ἀντίθετα μὲ τὰς σῶφρονας ἀνθρώπων ;—Κανέν, εἶπε.—Λοιπὸν δὲν εἶναι ἐπόμενον νὰ εἶναι ἡ ἐγκράτεια αἰτία τῶν ἐναντίων ἀποτελεσμάτων εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ ἐκείνα ποῦ κάμνει ἡ ἀκράτεια ;—Βεβαίως, εἶπε.—Λοιπὸν εἶναι λογικὸν καὶ ἡ αἰτία τῶν ἐναντίων ἀποτελεσμάτων νὰ εἶναι ἄριστη ;—Λογικὸν πράγματι, εἶπε.—Σοὺ φαίνεται λοιπὸν, εἶπεν, ὧ Εὐθύδημε, ὅτι εἶναι ἄριστον κτῆμα εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ ἐγκράτεια ;—Φυσικὰ βέβαια, εἶπεν, ὧ Σωκράτη.—Τὸ εἶξθαι δέ, ὧ Εὐθύδημε, τὸ ἐλαβεῖς ποτὲ ὅπ' ὅψιν ;—Ποῖον ; εἶπεν.—"Οτι καὶ εἰς τὰς ἡδονάς, εἰς τὰς ὁποίας πιστεύεται δι' μόνον ἡ ἀκρασία ὀδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὴ μὲν δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὀδηγῇ, ἡ δὲ ἐγκράτεια περισσότερον ἀπὸ ὅλα κάμνει τὸν ἄνθρωπον νὰ εὐχαριστῆται ;—Πῶς ; εἶπεν.—"Ἐπειδὴ ἡ μὲν ἀκράτεια δὲν ἀφήνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὑπομένουν οὔτε πῖναν οὔτε δίψαν οὔτε τὴν ἐρωτικὴν ὀρμὴν οὔτε τὴν ἀγρυπνίαν, ἔνεκα τῶν ὁπῶν μόνον εἶναι δυνατόν ἄφ' ἑνὸς μὲν εὐχαρίστας νὰ φάγουν καὶ νὰ πίνουν καὶ νὰ ἀπολαύουν τὰ ἀφροδίσια, ἄφ' ἑτέρου δὲ εὐχαρίστως νὰ ἀναπαύεσθαι καὶ νὰ κοιμηθῶν, ἀφ' οὗ περιμεινούν καὶ συγκαταθῶν, εἰς ὅτου ὅλα αὐτὰ γίνουν ὅσον τὸ δυνατόν ἐπιθυμητότερα, ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ αἰσθάνωνται ἡδονὴν ἀξίαν λόγου ἀπὸ τὰς ἀναγκαιότατας καὶ συνεχῶς ἐπανερχομένας ἀπολαύσεις των. "Ἐπειδὴ δὲ μόνῃ ἡ ἐγκράτεια κάμνει νὰ ὑπομένωμεν τὰ ὅσα ἔχομεν εἰπεῖ, μόνῃ κάμνει καὶ νὰ αἰσθανώμεθα ἀπὸ αὐτὰ ἡδονάς ἀξιοσημειώτους. Τελείως ἀληθινὰ πράγματα λέγεις, εἶπε.—Πρὸς τοῦτοις τὸ νὰ μάθῃ κανεὶς τίποτε καλὸν καὶ ὠφέλιμον καὶ νὰ φροντίσῃ διὰ τὰ τοιαῦτα, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ τὸ δικόν του σῶμα καλὰ θὰ διοικήσῃ καὶ τὴν περιουσίαν του καλὰ νὰ διαχειρισθῇ καὶ εἰς τοὺς φίλους νὰ γίνῃ ὠφέλιμος καὶ τοὺς ἐχθροὺς νὰ νικήσῃ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅχι μόνον ὠφέλειαι, ἀλλὰ καὶ μέγιστα ἡδοναὶ προκύπτουν, οἱ μὲν ἐγκρατεῖς ἀπολαύουν ὅλων αὐτῶν, πράτ-

δ' ἀκρατεῖς οὐδενὸς μετέχουσι. Τῷ γὰρ ἂν ἦτον φήσαιμεν τῶν τοιούτων προσήκειν, ἢ ᾧ ἥμισα ἔξεσι ταῦτα πράττειν κατεχόμενῳ ἐπὶ τῷ σπουδάζειν περὶ τὰς ἐγγυιάτω ἡδονάς ;

- 11 Καὶ ὁ Εὐθύδημος· Δοκεῖς μοι, ἔφη, ὦ Σώκратες, λέγειν ὡς ἀνδρὶ ἦτονι τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν πάμπαν οὐδεμιᾶς ἀρετῆς προσήκει. Τί γὰρ διαφέρει, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἀνθρωπος ἀκρατὴς ἠθελῶν τοῦ ἀμαρτανότατου ; « Ὅστις γὰρ τὰ μὲν κράτιστα μὴ σκοπεῖ, τὰ ἥδιστα δ' ἐκ παντὸς τρόπου ζητεῖ ποιεῖν, τί ἂν διαφέρει τῶν ἀφρονεσιῶτων βοσκομημάτων ; Ἄλλὰ τοῖς ἐγκρατέσι μόνοις ἔξεσι σκοπεῖν τὰ κράτιστα τῶν πραγμάτων, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ μὲν ἀγαθὰ προαιρεῖσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀπέχεσθαι. Καὶ οὕτως ἔφη ἀρίστους τε καὶ εὐδαιμονεσιότατους ἀνδρας γίνεσθαι καὶ διαλέγεσθαι δυνατωτάτους· ἔφη δὲ καὶ τὸ διαλέγεσθαι δυνατωτάτων ἐκ τοῦ συνιόντας κοινῇ βουλευέσθαι διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ πράγματα. [δεῖν οὖν πειρᾶσθαι ὅτι μάλιστα πρὸς τοῦτο ἑαυτὸν ἔτοιμον παρασκευάζειν καὶ τούτου μάλιστα ἐπιμελεῖσθαι· ἐκ τούτου γὰρ γίνεσθαι ἀνδρας ἀρίστους τε καὶ ἡγεμονικωτάτους καὶ διαλεκτικωτάτους.]

- VI. Ὡς δὲ καὶ διαλεκτικωτέρους ἐποιεῖ τοὺς συνόντας, πειράσσομαι καὶ τοῦτο λέγειν. Σωκράτης γὰρ τοὺς μὲν εἰδότες, τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων, ἐνόμιζε καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι· τοὺς δὲ μὴ εἰδότες οὐδὲν ἔφη θαυμαστόν εἶναι αὐτοὺς τε σφάλλεσθαι καὶ ἄλλους σφάλλειν· ὧν ἕνεκα σκοπῶν σὺν τοῖς συνοῦσι, τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων, οὐδέποτε ἔληγε. Πάντα μὲν οὖν ἢ διορίζετο πολὺ ἔργον ἂν εἴη διεξελθεῖν· ἐκ οὗτοι δὲ τὸν τρόπον τῆς 2 ἐπισκέψεως δηλώσειν οἶμαι, τοσαῦτα λέξω. Πρῶτον δὲ

τοντας αὐτά, οἱ δὲ ἀκρατεῖς μένον ἐξω. Διότι εἰς ποῖον θὰ εἴπωμεν ὅτι ὀλιγώτερον ἀρμόζει νὰ μετέχη αὐτῶν τῶν ὀφελίων ἢ ἡδονῶν παρὰ εἰς ἐκείνον, ποῦ καθόλου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ κάμνη αὐτά, ἐπειδὴ εἶναι κυριευμένους ἀπὸ τὸ ἐλάττωμα νὰ ζητῇ τὰς ἀμεσσωτέρας ἀπολαύσεις ;—Καὶ ὁ Εὐθύδημος·—Νομίζω, ὦ Σωκράτη, εἶπε, πῶς ἰσχυρίζεσαι, ὅτι ἐν γένει καμμία ἀρετὴ δὲν ἀρμόζει εἰς ἐκείνον τὸν ἀνδρα, ποῦ εἶναι κατώτερος τῶν σωματικῶν ἡδονῶν.—Διότι τί διαφέρει ὦ Εὐθύδημε, ἀνθρωπος ἐκδοτος ἀπὸ τὸ ἀνοητότατον θηρίον ; Διότι οἱσιοι μὲν τὰ ἀρίστα δὲν τὰ ἐξετάζει, ζητεῖ δὲ νὰ κάμνη μὲ κάθε τρόπον τὰ ἀπολαυστικώτατα πράγματα, κατὰ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ διαφέρει ἀπὸ τὰ ἀνοητότατα ζῷα τῆς βροχῆς ; Ἄλλὰ μόνον εἰς τοὺς ἐγκρατεῖς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξετάζουν τὰ ἀρίστα ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ μὲ τοὺς λόγους καὶ μὲ τὰ ἔργα ἐξωρίζοντες εἰς γένη τὰ πράγματα, τὰ μὲν ἀγαθὰ νὰ τὰ προτιμοῦν, ἀπὸ δὲ τὰ κακὰ νὰ ἀπέχων. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἶπε, καὶ ἀρίστοι καὶ εὐτυχέστατοι ἀνδρες γίνονται καὶ ἱκανώτατοι εἰς τὸ νὰ διαλέγωνται· διισχυρίσθη δὲ, ὅτι καὶ τὸ διαλέγεσθαι ὀνομάσθη ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι συνερχόμενοι σκέπτονται ἀπὸ κοινοῦ ἐξωρίζοντες τὰ πράγματα κατὰ γένη. [Πρέπει λοιπὸν νὰ προσπαθῇ κανεὶς νὰ παρασκευάζῃ τὸν ἑαυτοῦ του ὅσον ἡμπορεῖ περισσώτερον κατάλληλον εἰς τὸ διαλέγεσθαι καὶ νὰ φροντίζῃ δι' αὐτὸ πρὸ πάντων· διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ γίνονται οἱ ἀνδρες καὶ ἀρίστοι καὶ ἀξιότατοι εἰς τὸ ἀρχεῖν καὶ διαλεκτικώτατοι].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI.

Πῶς δὲ προσπαθῇ νὰ κάμνη τοὺς μαθητὰς διαλεκτικωτέρους, καὶ αὐτὸ θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ λέγω. Δηλ. ὁ Σωκράτης ἀφ' ἑνὸς μὲν παρεδέχετο, ὅτι ἐκείνοι ποῦ ἡξέουρον εἶναι κατ' οὐσίαν κάθε πρᾶγμα, ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἡμποροῦν νὰ τὸ ἐξηγήσων· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκείνοι, ποῦ δὲν τὸ ἡξέουρον, εἶπεν ὅτι διόλου δὲν εἶναι παράδοξον καὶ οἱ ἴδιοι νὰ σφάλλων καὶ τοὺς ἄλλους νὰ κάμουν νὰ σφάλλων· διὰ ταῦτα ποτὲ δὲν ἔπαυε νὰ ἐξετάζῃ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς του, τί εἶναι κατ' οὐσίαν κάθε πρᾶγμα. Πολλὸς μὲν λοιπὸν κόπος θὰ ἦτο νὰ διεξέλθω δὲ ὅπως τὰ ὀρίξω· τόσα δὲ μόνον θὰ εἴπω, μὲ ὅσα νομίζω, ὅτι θὰ φανερώσω τὸν τρόπον τῆς ἐρεῦ-

- περὶ εὐσεβείας ὥδ᾽ πως ἐσκόπει· Ἐλπé μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ποῖόν τι νομίζεις εὐσεβίαν εἶναι; Καὶ ὁς· Κάλλιστον νῆ Δί', ἔφη. "Ἐχεις οὖν εἰπεῖν ὁποῖός τις ὁ εὐσεβής ἐστιν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, ὁ τοὺς θεοὺς τιμῶν. Ἐξεστὶ δὲ ὃν ἂν τις βούληται τρόπον τοὺς θεοὺς τιμᾶν; Οὐκ ἀλλὰ νόμοι εἰσὶ καθ' οὓς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν. Οὐκοῦν ὁ τοὺς νόμους τοῦτους εἰδὼς εἰδέναι ἂν ὥς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν; Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. "Ἀρ' οὖν ὁ εἰδὼς ὥς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν οὐκ ἄλλως οὔτεαι δεῖν τοῦτο ποιεῖν ἢ ὡς οἶδεν; Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Ἄλλως δὲ τις θεοὺς τιμᾷ ἢ ὡς οὔτεαι δεῖν;
- 4 Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Ὁ ἄρα τὰ περὶ θεοῦ νόμιμα εἰδὼς νομῖμωσ ἂν τοὺς θεοὺς τιμῇ; Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν δ' γε νομῖμωσ τιμῶν ὥς δεῖ τιμᾷ; Πῶς γὰρ οὐ; Ὁ δὲ γε ὥς δεῖ τιμῶν εὐσεβής ἐστι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ὁ ἄρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα εἰδὼς ὁρθῶς ἂν ἡμῖν εὐσεβῆς ὠριμένος εἴη; Ἐμοὶ γοῦν, ἔφη, δοκεῖ.
- 5 Ἀνθρώποις δὲ ἄρα ἐξεστὶν ὃν ἂν τις τρόπον βούληται χρῆσθαι; Οὐκ ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦτους [ὁ εἰδὼς δ'] ἐστὶ νόμιμα, καθ' ἃ δεῖ [πρὸς ἀλλήλους χρῆσθαι, νόμιμος ἂν εἴη]. Οὐκοῦν οἱ κατὰ ταῦτα χρώμενοι ἀλλήλοις ὥς δεῖ χρῶνται; Πῶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν οἷ γε ὥς δεῖ χρώμενοι καλῶς χρῶνται; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἷ γε τοῖς ἀνθρώποις καλῶς χρώμενοι καλῶς πράττονται τὰνθρῶπεία πράγματα; Εἰκόσ γ', ἔφη. [Οὐκοῦν οἱ τοῖς νόμοις πειθόμενοι δίκαια
- 6 οὗτοι ποιοῦσι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη]. Δίκαια δὲ οἶσθα, ἔφη, ὅποια καλεῖται; Ἄ οἱ νόμοι κελεύουσιν, ἔφη. Οἱ ἄρα ποιοῦντες ἃ οἱ νόμοι κελεύουσι δίκαιά τε ποιοῦσι καὶ ἃ δεῖ; Πῶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν οἷ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοί εἰσιν; Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. Οἷε οὖν τινας παῖθεσθαι τοῖς

νης του. Κατὰ πρῶτον περὶ τῆς εὐσεβείας ὥς ἐξῆς ἐξήταζεν. Ἐλπé μου, εἶπεν, ὦ Εὐθύδημε, σάν τι πράγμα νομίζεις ὅτι εἶναι ἡ εὐσεβεία; Καὶ ἐκέλευε·—Κάλλιστον πρᾶγμα, μὰ τὸν Δία, εἶπεν.—Ἡμπορεῖς λοιπὸν νὰ μοῦ εἰπῇς τί λογῆς ἀνθρώπος εἶναι ὁ εὐσεβής;—Ἐγὼ μὲν νομίζω, ὅτι εἶναι εὐσεβής ἐκεῖνος ποὺ τιμᾷ τοὺς θεοὺς.—Ἡμπορεῖ δὲ κανεὶς νὰ τιμᾷ τοὺς θεοὺς μὲ ὅποιονδήποτε τρόπον θέλει;—Ὅχι, ἀλλὰ ὑπάρχουν συνήθειαι, κατὰ τὰς ὁποίας πρέπει κανεὶς νὰ τιμᾷ τοὺς θεοὺς.—Λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει αὐτὰς τὰς συνήθειας ἡμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰς πρέπει νὰ τιμᾷ τοὺς θεοὺς;—Νομίζω ἐγὼ τοῦλάχιστον, εἶπεν.—Ἀρὰ γε ἐκεῖνος ποὺ ἡξεύρει, πῶς πρέπει νὰ τιμᾷ τοὺς θεοὺς, νομίζει ὅτι δὲν πρέπει κατ' ἄλλον τρόπον νὰ τὴν κάμνῃ αὐτὸν παρὰ ὅπως ἡξεύρει;—Ὅχι κατ' ἄλλον τρόπον βέβαια, εἶπε.—Τιμᾷ δὲ κανεὶς τοὺς θεοὺς ἀλλέως παρὰ, ὅπως νομίζει ὅτι πρέπει;—Δὲν τὸ παραδέχομαι, εἶπεν.—Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἡξεύρει τὰ νόμιμα περὶ τῆς λατρείας τῶν θεῶν, νομῖμωσ θὰ ἐτίμα τοὺς θεοὺς;—Βεβαίωτατα, εἶπε.—Λοιπὸν ἐκεῖνος πράγματι ποὺ τιμᾷ νομῖμωσ τοὺς θεοὺς, τοὺς τιμᾷ ὅπως πρέπει;—Ναί· διότι πῶς ὅχι;—Ἐκεῖνος δὲ ποὺ τοὺς τιμᾷ ὅπως πρέπει εἶναι εὐσεβής;—Βεβαίωτατα, εἶπεν.—Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἡξεύρει τὰ νόμιμα τῆς λατρείας τῶν θεῶν σωστά θὰ ὁρίζετο ὅψ' ἡμῶν ὡς εὐσεβής;—Εἰς ἐμὲ βέβαια ἐστὶ φαίνεται.

Ἐπιτρέπεται δὲ κανεὶς νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μὲ ὅποιον τρόπον θέλει;—Ὅχι, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοὺς ἐκεῖνος ποὺ ἡξεύρει ὅσα εἶναι νόμιμα σύμφωνα μὲ τὰ ὁποία πρέπει νὰ συμπεριφέρονται ἀναμεταξύ των οἱ ἄνθρωποι νόμιμος εἶναι.—Λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ σύμφωνα μὲ αὐτὰ τὰ νόμιμα συμπεριφέρονται πρὸς ἀλλήλους ὅπως πρέπει συμπεριφέρονται;—Πῶς ὅχι; Λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ συμπεριφέρονται καθὼς πρέπει, καλὰ συμπεριφέρονται;—Βεβαίωτατα, εἶπε.—Λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ συμπεριφέρονται καλὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καλὰ ἐκτελοῦν τὰς ἀνθρωπίνων των σχέσεις;—Φυσικῶς τῷ λόγῳ εἶπε.—Λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ πείθονται εἰς τοὺς νόμους, αὐτοὶ δίκαια πράττουν;—Βεβαίωτατα, εἶπε.—Γνωρίζεις δὲ ποῖα καλοῦνται δίκαια;—Ὅσα διατάζουν οἱ νόμοι, εἶπε.—Λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ κάμνουν ὅσα διατάζουν οἱ νόμοι, καὶ δίκαια κάμνουν καὶ πρέποντα;—Πῶς ὅχι;—Λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι τῷ ὄντι, ποὺ κάμνουν τὰ δίκαια, εἶναι δίκαιοι;—Νομίζω ἐγὼ τοῦλάχιστον, εἶπε.—Παραδέξασαι λοιπὸν ὅτι μερικοὶ πείθονται εἰς τοὺς νόμους, χωρὶς νὰ ἡξεύ-

νόμοις μὴ εἰδότας ἀ οἱ νόμοι καλεῖσθαι; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Εἰδότας δὲ ἀ δεῖ ποιεῖν οἷε τινὰς οἶσθαι δεῖν μὴ ταῦτα ποιεῖν; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Οἴσθα δὲ τινὰς ἄλλα ποιοῦντας ἢ ἀ οἴονται δεῖν; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Οἱ ἄρα τὰ περὶ ἀνθρώπων νόμιμα εἰδότες οὗτοι τὰ δίκαια ποιοῦσι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἷ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοί εἰσι; Τινες γὰρ ἄλλοι; ἔφη. Ὅρθῳς ἂν ποτε ἄρα δοξοίμεθα δοριζόμενοι δικαίους εἶναι τοὺς εἰδότας τὰ περὶ ἀνθρώπων νόμιμα; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

7 Σοφίαν δὲ τί ἂν φήσασθαι εἶναι; Εἰπέ μοι, πότερά σοι δοκοῦσιν οἱ σοφοί, ἀ ἐπίστανται, ταῦτα σοφοί εἶναι, ἢ εἰσὶ τινες ἀ μὴ ἐπίστανται σοφοί; Ἄ ἐπίστανται δὴλον δὲ ἔφη· πῶς γὰρ ἂν τις, ἀ γε μὴ ἐπίσταιτο, ταῦτα σοφὸς εἴη; Ἄρ' οὖν οἱ σοφοὶ ἐπιστήμη σοφοί εἰσι; Τί νι γὰρ ἂν, ἔφη, ἄλλω τις εἴη σοφός, εἰ γε μὴ ἐπιστήμη; Ἄλλο δέ τι σοφίαν οἷε εἶναι ἢ ᾧ σοφοί εἰσιν; Οὐκ ἔγωγε. Ἐπιστήμη ἄρα σοφία ἐστίν; Ἐμοιγε δοκεῖ. Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι ἀνθρώπων δυνατόν εἶναι τὰ ὄντα πάντα ἐπίστασθαι; Οὐδὲ μὰ Δί' ἔμοιγε πολλοστὸν μέρος αὐτῶν. Πάντα μὲν ἄρα σοφὸν οὐχ οἶόν τε ἀνθρώπων εἶναι; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. Ὁ ἄρα ἐπίσταιται ἕκαστος, τοῦτο καὶ σοφός ἐστιν; Ἐμοιγε δοκεῖ.

8 Ἄρ' οὖν, ὦ Εὐθύδημε, καὶ τὰγαθὸν οὕτω ζητητέον ἐστὶ; Πῶς; ἔφη. Δοκεῖ σοι τὸ αὐτὸ πᾶσιν ὠφέλιμον εἶναι; Οὐκ ἔμοιγε. Τί δέ; τὸ ἄλλω ὠφέλιμον οὐ δοκεῖ σοι ἐνίποτε ἄλλω βλαβερόν εἶναι; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἄλλο δ' ἂν τι φαίης ἀγαθὸν εἶναι ἢ τὸ ὠφέλιμον; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Τὸ ἄρα ὠφέλιμον ἀγαθὸν ἐστὶν ὅτε ἂν ὠφέλιμον ᾖ; Δοκεῖ μοι, ἔφη.

9 Τὸ δὲ καλὸν ἔχομεν ἂν πως ἄλλως εἰπεῖν; Ἡ ἐστίν, δ

ρουν τί διατάξουν οἱ νόμοι;—Ὅχι ἐγὼ τοῦλάχιστον, εἶπε.—Παραδέχεσαι δέ, εἰ μοικτοί, ἐνθ' ἡξέουρον τί πρέπει νὰ κάμνουν, νομίζουν, ὅτι πρέπει νὰ μὴ τὰ κάμνουν;—Δὲν τὸ παραδέχομαι, εἶπεν.—Ἡξεύρεις δὲ μερικὸς νὰ κάμνουν ἄλλα παρὰ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια νομίζουν ὅτι πρέπει νὰ κάμνουν;—Ὅχι ἐγὼ τοῦλάχιστον, εἶπε.—Λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἡξεύρουν τὰ εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων νόμιμα, αὐτοὶ πράττουν τὰ δίκαια;—Βεβαίωτατα, εἶπε.—Λοιπὸν ἐκεῖνοι τῷ ὄντι ποὺ πράττουν τὰ δίκαια, εἶναι δίκαιοι;—Ναί· διότι ποῖοι ἄλλοι εἶναι; εἶπε.—Σωστὸν λοιπὸν ὀρισμὸν θὰ ἐκάμαμεν, ἐὰν ὀρίζαμεν ὅτι εἶναι δίκαιοι ἐκεῖνοι, ποὺ ἡξεύρουν τὰ εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων νόμιμα;—Ἐγὼ τὸ περὶ παραδέχομαι, εἶπε.

Πῶς δὲ θὰ ἡμπορούσαμεν νὰ ὀρίσωμεν τὴν σοφίαν; Εἰπέ μοι ποῖον ἀπὸ τὰ δύο σοῦ φαίνονται οἱ σοφοί, ὅτι δηλ. εἶναι σοφοί εἰς πράγματα, τὰ ὅποια δὲν γνωρίζουν;—Εἰς ὅσα γνωρίζουν βέβαια, εἶπε· διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατόν κανεὶς νὰ εἶναι σοφὸς εἰς αὐτὰ τὰ ὅποια δὲν ἂν ἐγνώριζεν;—Ἄρ' ἀγε λοιπὸν οἱ σοφοὶ εἶναι σοφοὶ ἕνεκα τῆς γνώσεώς των;—Βέβαια, διότι εἰς τὸ ἄλλο θὰ ἡμπορούσε κανεὶς νὰ εἶναι σοφός, ἐὰν βέβαια ἔχῃ διὰ τὴν γνώσιν;—Παραδέχεσαι δέ, ὅτι εἶναι σοφοί εἰς τίποτε ἄλλο παρὰ εἰς ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὅποτον εἶναι σοφοί;—Ὅχι ἐγὼ τοῦλάχιστον.—Λοιπὸν ἡ σοφία εἶναι γνώσις;—Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸ νομίζω.—Ἄρ' ἀγε λοιπὸν παραδέχεσαι ὅτι εἶναι δυνατόν εἰς τὸν ἀνθρώπων νὰ τὰ γνωρίῃ ὅλα τὰ πράγματα;—Οὐδὲ ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν, μὰ τὸν Δία. Λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατόν ὁ ἀνθρώπος νὰ εἶναι ὡς πρὸς ὅλα σοφός;—Μὰ τὸν Δία, ἔχι βέβαια, εἶπεν.—Εἰς ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ὁ κανεὶς γνωρίζει, εἰς αὐτὸ καὶ εἶναι σοφός;—Ἐταί νομίζω.

—Ἄρ' ἀγε λοιπὸν, ὦ Εὐθύδημε, καὶ τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσωμεν;—Πῶς; εἶπε.—Παραδέχεσαι, ὅτι τὸ ἴδιον πράγμα εἶναι ὠφέλιμον εἰς ὅλους;—Ὅχι ἐγὼ τοῦλάχιστον.—Τί δὲ λέγεις περὶ τοῦ ἐξῆς;—Ὅ, τι εἶναι ὠφέλιμον εἰς τὸν ἑνα, δὲν σοῦ φαίνεται, ὅτι κάποτε εἶναι βλαβερόν εἰς τὸν ἄλλον;—Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπεν.—Ἡμπορεῖς δὲ νὰ διςχυρισθῇς ὅτι εἶναι διαφορετικὸν πράγμα τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τὸ ὠφέλιμον;—Ὅχι ἐγὼ τοῦλάχιστον, εἶπε.—Λοιπὸν τὸ ὠφέλιμον εἶναι ἀγαθὸν εἰς ὅποιον εἶναι ὠφέλιμον;—Τὸ νομίζω, εἶπε.—Τὸ δὲ καλὸν θὰ ἡμπορούσαμεν νὰ τὸ ὀρίσωμεν κατ' ἄλλον τρόπον ἢ ὅπως τὸ

ονομάξεις καλὸν ἢ σῶμα ἢ σκευὸς ἢ ἄλλ'· οἷον, δ οἷονθα πρὸς πάντα καλὸν ὄν; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ'· ἔφη. "Ἀρ' οὖν, πρὸς δ ἂν ἕκαστον χρήσιμον ἦ, πρὸς τοῦτο ἑκάστω καλῶς ἔχει χρῆσθαι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Καλὸν δὲ πρὸς ἄλλο τί ἐστὶν ἕκαστον, ἢ πρὸς δ ἑκάστω καλῶς ἔχει χρῆσθαι; Οὐδὲ πρὸς ἓν ἄλλο, ἔφη. Τὸ χρήσιμον ἄρα καλὸν ἐστὶν πρὸς δ ἂν ἢ χρήσιμον; "Εμοιγε δοκεῖ ἔφη.

- 10 "Ἀνδρεῖαν δέ, ὦ Εὐθύδημη, ἄρα τῶν καλῶν νομίζεις εἶναι; Κάλλιστον μὲν οὖν ἔγωγ', ἔφη. Χρήσιμον ἄρα οὐ πρὸς τὰ ἐλάχιστα νομίζεις τὴν ἀνδρείαν; Νῆ Δί', ἔφη, πρὸς τὰ μέγιστα μὲν οὖν. "Ἀρ' οὖν δοκεῖ σοι πρὸς τὰ δεινὰ τε καὶ ἐπικίνδυνα χρήσιμον εἶναι τὸ ἀγνοεῖν αὐτά; "Ἡμιστά γ', ἔφη. Οἱ ἄρα μὴ φοβούμενοι τὰ τοιαῦτα διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τί ἐστὶν οὐκ ἀνδρεῖοί εἰσι; Νῆ Δί', ἔφη, πολλοὶ γὰρ ἂν οὕτω γε τῶν τε μαινομένων καὶ τῶν δειλῶν ἀνδρεῖοι εἴεν. Τί δὲ οἱ καὶ τὰ μὴ δεινὰ δεδοικότες; "Ετι γὰρ νῆ Δί' ἤτιον, ἔφη.—"Ἀρ' οὖν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα ὄντας ἀνδρεῖους ἡγεῖ εἶναι, τοὺς δὲ κακοὺς δει-
11 λούς; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. "Αγαθοὺς δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα νομίζεις ἄλλους τινὰς ἢ τοὺς δυναμένους αὐτοῖς καλῶς χρῆσθαι; Οὐκ ἄλλα τούτους, ἔφη. Κακοὺς δὲ ἄρα τοὺς οἷους τούτοις κακῶς χρῆσθαι; Τίνες γὰρ ἄλλους; ἔφη. "Ἀρ' οὖν ἕκαστοι χρῶνται ὡς οἶονται δεῖν; Πῶς γὰρ ἄλλως; ἔφη. "Ἀρ' οὖν οἱ μὴ δυνάμενοι καλῶς χρῆσθαι ἴσα-
σιν ὡς δεῖ χρῆσθαι; Οὐ δῆπου γε, ἔφη. Οἱ ἄρα εἰδότες, ὡς δεῖ χρῆσθαι, οὗτοι καὶ δύνανται; Μόνοι γ', ἔφη. Τί δέ; Οἱ μὴ διημαρτηκότες ἄρα κακῶς χρῶνται τοῖς τοιοῦτοις;

ἀγαθόν; "Ἡ ὀνομάξεις καλόν, ἢ σῶμα ἢ σκευὸς ἢ ἄλλο δ, τι-
ῆποτε, ἐκεῖνο ποῦ ἡξέυρεις ὅτι εἶναι χρήσιμον δι' ὅλους;—Μὰ τὸν θεόν, ὅχι ἐγὼ βέβαια, εἶπεν.—"Ἀρὰ γε λοιπόν, δι' ὃν σκοπὸν κάθε πρᾶγμα εἶναι χρήσιμο, δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν θὰ ἦτο εἰς τὸν καθένα καλὸν νὰ τὸ μεταχειρίζεται;—Βεβαίотата, εἶπε.—Διὰ τοῖον δὲ ἄλλον σκοπὸν εἶναι κάθε πρᾶγμα καλὸν παρὰ διὰ τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὅποιον εἰς τὸν καθένα εἶναι καλὸν νὰ τὸ μεταχειρίζεται;—Διὰ τί-
ποτε ἄλλο, εἶπε.—Τὸ χρήσιμον λοιπὸν εἶναι διὰ τὸν σκο-
πὸν, διὰ τὸν ὅποιον εἶναι χρήσιμον;—"Εγὼ τοῦλάχιστον τὸ παραδέχομαι εἶπε.

—"Ἡ δὲ ἀνδρεία, ὦ Εὐθύδημη, ἄρὰ γε νομίζεις ὅτι εἶναι ἓν ἀπὸ τ' καλὰ πρᾶγματα; Τὸ κάλλιστον ἐγὼ βέβαια νομίζω, εἶπε.—Λοιπὸν νομίζεις χρήσιμον τὴν ἀνδρείαν διὰ τὰ μέγιστα ζητήματα;—Μὰ τὸν Δία, εἶπε, τὴν νομίζω χρήσι-
μον διὰ τὰ μέγιστα.—"Ἀρὰ γε λοιπὸν παραδέξομαι, ὅτι εἶναι χρήσιμον τὰς φοβερὰς καὶ τὰς ἐπικινδύνους περιστά-
σεις νὰ τὰς ἀγνοῇ κανεῖς;—Καθόλου βέβαια, εἶπε.—Λοι-
πὸν ἐκεῖνοι ποῦ δὲν τὰ φοβοῦνται αὐτά, ἐπειδὴ δὲν ἡξέυρουν τί εἶναι, δὲν εἶναι ἀνδρεῖοι;—"Οχι, μὰ τὸν Δία, εἶπε, διότι πολλοὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀπὸ τοὺς τρελοὺς καὶ τοὺς δει-
λοὺς θὰ ἦσαν ἀνδρεῖοι.—Πῶς δὲ σοὺ φαίνονται καὶ ἐκεῖνοι ποῦ φοβοῦνται ἀκόμη καὶ τὰ μὴ φοβερὰ πρᾶγματα;—"Ἀκό-
μη ὀλιγώτερον ἀνδρεῖοι μοῦ φαίνονται, μὰ τὸν Δία, εἶπεν.—
"Ἀρὰ γε λοιπὸν ἐκείνους μὲν ποῦ εἶναι γενναῖοι εἰς τὰς φο-
βερὰς περιστάσεις καὶ εἰς τὰς ἐπικινδύνους, τοὺς νομίζεις ἀνδρεῖους, ἐκείνους δὲ ποῦ εἶναι μικρόψυχοι, τοὺς νομίζεις δειλοὺς;—Βεβαίотата, εἶπε.—Νομίζεις δέ, ὅτι εἰς τὰς τοι-
αύτας περιστάσεις εἶναι γενναῖοι ἄλλοι τινὲς παρὰ ἐκεῖνοι ποῦ ἡμποροῦν νὰ τὰς χειρίζωνται ἐπιτηδεῶς;—"Οχι ἄλλοι παρὰ αὐτοί, εἶπε.—Δειλοὺς δὲ λοιπὸν νομίζεις ἐκείνους ποῦ τὰς χειρίζονται κακῶς; Ναί· διότι ποῖους ἄλλους νὰ νομίζω; εἶπεν.—"Ἀρὰ γε λοιπὸν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ χει-
ρίζονται τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὅπως νομίζουν ὅτι πρέπει;—Ναί· διότι πῶς ἄλλῳ;—"Ἀρὰ γε λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἡμποροῦν νὰ τὰς χειρίζωνται καλά, γνωρίζουν πῶς πρέπει νὰ τὰς χειρίζωνται;—"Οχι, ἂν δὲν ἀπατώμαι βέ-
βαια, εἶπεν.—"Εκεῖνοι λοιπὸν ποῦ ἡξέυρουν, πῶς πρέπει νὰ τὰς χειρίζωνται, αὐτοὶ μόνον ἡμποροῦν νὰ τὰς χειρίζωνται καλά;—Μόνοι αὐτοὶ τῷ ὄντι, εἶπε.—Τί δὲ λέγεις περὶ τοῦ ἐξῆς; "Εκείνοι δὲ δὲν ἀποτυγχάνουν συνήθως εἰς αὐτάς

Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Οἱ ἄρα κακῶς χρώμενοι διημαρτήκασιν ; Εἰκός γ', ἔφη. Οἱ μὲν ἄρα ἐπιστάμενοι τοῖς δεινοῖς τε καὶ ἐπικινδύνους καλῶς χρῆσθαι ἀνδρεῖοι εἰσιν, οἱ δὲ διαμαρτάνοντες τούτου δειλοί ; Ἔμοιγε δοκοῦσιν, ἔφη.

12 Βασιλείαν δὲ καὶ τυραννίδα ἀρχὰς μὲν ἀμφοτέρως ἡγεῖτο εἶναι, διαφέρειν δὲ ἀλλήλων ἐνόμιζε. Τὴν μὲν γὰρ ἐκόντων τε τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ νόμους τῶν πόλεων ἀρχὴν βασιλείαν ἡγεῖτο, τὴν δὲ ἀκόντων τε καὶ μὴ κατὰ νόμους, ἀλλ' ὅπως δ' ἄρχων βούλοιο, τυραννίδα. Καὶ ὅπου μὲν ἐκ τῶν τὰ νόμιμα ἐπιτελούντων αἱ ἀρχαὶ καθίστανται, ταύτην μὲν τὴν πολιτείαν ἀριστοκρατίαν ἐνόμιζεν εἶναι, ὅπου δ' ἐκ τιμημάτων, πλουτοκρατίαν, ὅπου δ' ἐκ πάντων, δημοκρατίαν.

13 Εἰ δέ τις αὐτῷ περὶ τοῦ ἀντιλέγου μηδὲν ἔχων σαφὲς λέγειν, ἀλλ' ἄνευ ἀποδείξεως ἦτο σοφώτερον φάσκων εἶναι, ὃν αὐτὸς λέγοι, ἢ πολιτικώτερον ἢ ἀνδρειότερον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπαγγέλλων ἂν πάντα τὸν λόγον ὧδε πᾶς· Φῆς σὺ ἀμείνων πολίτην εἶναι ὃν σὺ ἐπαινεῖς ἢ ὃν ἐγὼ ; Φημί γὰρ οὐν. Τί οὐν οὐκ ἐκεῖνο πρῶτον ἐπεσκεψάμεθα, τί ἐστὶν ἔργον ἀγαθοῦ πολίτου ; Ποιῶμεν τοῦτο. Οὐκοῦν ἐν μὲν χρημάτων διοικήσει κρατοῖ, ἂν δὲ χρήμασιν εὐπορωτέραν τὴν πόλιν ποιοῖν ; Πάννυ μὲν οὐν. Ἐν δέ γε πολέμῳ δὲ καθυπερτίραν τῶν ἀντιπάλων ; Πῶς γὰρ οὐ ; Ἐν δὲ τῇ πρεσβείᾳ δρ' ὅς ἂν φίλους ἀντὶ πολεμίων παρασκευάζῃ ; Εἰκός γε. Οὐκοῦν καὶ ἐν δημηγορίᾳ δὲ στάσεις τε παύων καὶ ὁμόνοιαν ἐμποιοῦν ; Ἔμοιγε δοκεῖ. Οὕτω δὲ τῶν λόγων ἐπαπαγομένων καὶ τοῖς ἀντιλέγουσιν

τὰς περιστάσεις, ἄρα γε κακῶς τὰς χειρίζονται ;—Δὲν τὸ νομίζω, εἶπεν.—Ἐκεῖνοι λοιπόν, ποῦ κακῶς τὰς χειρίζονται, ἀποτυχάνουν συνήθως ;—Φυσικῇ τῇ λόγῳ βέβαια, εἶπεν.—Ἐκεῖνοι μὲν λοιπόν ποῦ ἡξερουν νὰ χειρίζωνται καλὰ καὶ τὰς φοβεράς περιστάσεις καὶ τὰς ἐπικινδύνους εἶναι ἀνδρεῖοι, ἐκεῖνοι δὲ ποῦ ἀποτυχάνουν εἰς αὐτὸ εἶναι δειλοί ;—Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὰ παραδέχομαι, εἶπε.

Τὴν δὲ βασιλείαν καὶ τὴν τυραννίδα τὰς θεώρει μὲν καὶ τὰς δύο ὅτι εἶναι ἐξουσίαι, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι διαφέρουν ἀναμεταξύ των. Διότι τὴν μὲν ἐξουσίαν ποῦ ὑπάρχει καὶ μὲν τὴν θέλησιν τῶν ἀνθρώπων καὶ σύμφωνα μὲν τοῖς νόμοις τῶν πόλεων, τὴν θεώρει βασιλείαν, τὴν δὲ ἐξουσίαν ποῦ ὑπάρχει καὶ χωρὶς τὴν θέλησιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅχι σύμφωνα μὲν τοῖς νόμοις, ἀλλ' ὅπως θὰ ἤθελεν ὁ ἄρχων, τὴν θεώρει τυραννίδα. Καὶ ὅπου μὲν αἱ ἐξουσίαι καθίστανται ἀπὸ τοῦ ἐκτελοῦντος τὰ νόμιμα, αὐτὸ τὸ πολίτευμα τὸ ἐνόμιζεν ἀριστοκρατίαν, ὅπου δὲ ἀναλόγως τῶν περιουσιῶν, αὐτὸ τὸ ἐνόμιζε πλουτοκρατίαν, ὅπου δὲ ἀπὸ ἐλαυς τοῦς πολιτὰς αὐτὸ τὸ πολίτευμα τὸ ἐνόμιζε δημοκρατίαν.

Ὅσακις δὲ κανεὶς ἀντέλεγεν εἰς αὐτὸν διὰ κανὲν πρᾶγμα, χωρὶς νὰ ἡμπορῇ νὰ λέγῃ τίποτε σαφές, ἀλλὰ εἴτε χωρὶς ἀπόδειξιν ἔλεγεν, ὅτι εἶναι σοφώτερος αὐτός, τὸν ὅποιον αὐτὸς ὑποστηρίζει, ἢ ἰκανώτερος πολιτικὸς ἢ ἀνδρειότερος ἢ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ τοιαῦτα, ἐπανεφῆρε συνήθως τὴν συζήτησιν εἰς τὴν λογικὴν ἀρχὴν τῆς ὥς ἐξῆς περίπου.—Διισχυρίζεσθαι ὅτι εἶναι καλύτερος πολίτης ἐκεῖνος ποῦ ἐπαινεῖς σὺ καὶ ὅχι ἐκεῖνος ποῦ ἐπαινῶ ἐγὼ ;—Διισχυρίζομαι τῷ ὄντι, τὸ εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἐπαινῶ ἐγὼ.—Διὰ τί λοιπόν νὰ μὴ ἔξετάσωμεν κατὰ πρῶτον, ποῖον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ καλοῦ πολίτου ;—Ἄς τὸ κάμωμεν, εἶπε.—Λοιπὸν εἰς μὲν τὴν διαχείρισιν τῶν χρημάτων θὰ εἶναι καλύτερος ἐκεῖνος ποῦ κάμνει τὴν πόλιν πλουσιωτέραν εἰς χρήματα ;—Βεβαίωτατα.—Εἰς δὲ τὸν πόλεμον βέβαια θὰ ἦτο καλύτερος ἐκεῖνος ποῦ κάμνει τὴν πόλιν ὑπερτίραν τῶν ἀντιπάλων ;—Ναί· διότι πῶς ὅχι ;—Εἰς δὲ τὰς πρεσβείας ἄρα γε θὰ ἦτο καλύτερος ἐκεῖνος ποῦ κάμνει φίλους εἰς τὴν πόλιν ἀντὶ ἐχθρούς ;—Φυσικὸν εἶναι τῷ ὄντι.—Λοιπὸν καὶ εἰς δημηγορίαν θὰ ἦτο καλύτερος ἐκεῖνος ποῦ καὶ στάσεις καταπαύει καὶ ὁμόνοιαν ἐπιφέρει ;—Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸ νομίζω. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἐπειδὴ αἱ συζητήσεις ἐπανεφέροντο εἰς τὴν λογικὴν τῶν ἀρχῶν καὶ εἰς τοῦς ἀντιλέγοντας εἰς αὐτὸν ἐγί-

15 αὐτοῖς φανερόν ἐγγίγνεται ἰαληθές. Ὅποτε δὲ αὐτός τι τῷ λόγῳ διεξίη, διὰ τῶν μάλιστα δμολογουμένων ἐπορευέτο, νομίζων ταύτην τὴν ἀσφάλειαν εἶναι λόγου. Τοιγαροῦν πολλὴ μάλιστα ὧν ἐγὼ οἶδα, ὅτε λέγοι, τοὺς ἀκούοντας δμολογοῦντας παρήχε. Ἐφη δὲ καὶ Ὁμηρον τῷ Ὀδυσσεὶ ἀναθεῖναι τὸ ἀσφαλὲς ῥήτορα εἶναι, ὥς ἱκανὸν αὐτὸν ἦτορ διὰ τῶν δοκούντων τοῖς ἀνθρώποις ἄγειν τοὺς λόγους.

VII. Ὅτι μὲν οὖν ἀπλῶς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαίνεται Σωκράτης πρὸς τοὺς δμιλοῦντας αὐτῷ, δοκεῖ μοι ὅλην ἐκ τῶν εἰρημένων εἶναι· ὅτι δὲ καὶ αὐτάρχεις ἐν ταῖς προσηκούσαις πράξεσιν αὐτοὺς εἶναι ἐπεμελεῖτο, νῦν τοῦτο λέξω. Πάντων μὲν γὰρ ὧν ἐγὼ οἶδα μάλιστα ἔμελλεν αὐτῷ εἰδέναι, ὅτου τις ἐπιστήμων εἴη τῶν συνόντων αὐτῷ· ὧν δὲ προσήκει ἀνδρὶ καλῷ γὰγαθῷ εἰδέναι, ὃ τι μὲν αὐτὸς εἰδείη, πάντων προθυμότερα εἰδίδασκεν· ὅτου δὲ αὐτὸς ἀπει-
2 ρότερος εἴη, πρὸς τοὺς ἐπιστάμενους ἦγεν αὐτούς. Ἐδίδασκε δὲ καὶ μέχρι ὅτου δέοι ἔμπειρον εἶναι ἐκάστου πράγμα-
τος τὸν ὀρθῶς πεπαιδευμένον. Αὐτίκα γεωμετρίαν μέχρι μὲν τούτου εἶη δεῖν μαθάνειν, ἕως ἱκανὸς τις γένοιτο, εἴ ποτε δεήσει, γῆν μέτρον ὀρθῶς ἢ παραλαβεῖν ἢ παραδοῦναι ἢ διανέμειν ἢ ἔργον ἀποδείξασθαι· οὕτω δὲ τοῦτο εἰ-
3 δίδωκε εἶναι μαθεῖν ὥστε τὸν προσέχοντα τὸν νοῦν τῇ μετρήσει ἅμα τὴν τε γῆν ὁπόση ἴσθιν εἰδέναι καὶ ὥς μετρεῖται
3 ἐπιστάμενον ἀπέναι. Τὸ δὲ μέχρι τῶν δυσσυνέτων διαγραμμάτων γεωμετρίαν μαθάνειν ἀπεδοκίμαζεν. Ὅ τι μὲν γὰρ ὠφελοῖται ταῦτα, οὐκ εἶη ὀρθῶν· καίτοι οὐκ ἀπειρός γε αὐτῶν ἦν· εἶη δὲ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι ἀνθρώπου βίον κατατρίβειν καὶ ἄλλων πολλῶν τε καὶ ὠφελῶν μαθημάτων ἀπο-
4 κωλύειν. Ἐκέλευε δὲ καὶ ἀστρολογίας ἐμπείρους γίγνεσθαι.

νετο φανερά ἢ ἀλήθεια. Ὅσάκις δὲ ὁ ἴδιος διὰ λόγου ἀνέπτυσσε θέμα τι τὸ διεξήρχετο μὲ ἐπιχειρήματα γενικῶς παραδεκτά, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν, ὅτι αὐτὸ ἦτο ἀσφάλεια τῆς συζητήσεως. Δι' αὐτὸ λοιπὸν περισσότερον ἀπὸ ὅσους ἐγὼ ἤξεύρω, ὁσάκις ὠμίλει, ἔκαμνε τοὺς ἀκροατάς τους νὰ συμφωνοῦν. Ἐλεγε δὲ, ὅτι καὶ ὁ Ὁμηρος ἀπένεμεν εἰς τὸν Ὀδυσσεά τὴν ἐπανυμνίαν τοῦ ἀσφαλοῦς ῥήτορος ἐπειδὴ ἦτο ἱκανὸς νὰ δημηγορῇ μὲ τὰ ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων παραδεδεγμένα ἐπιχειρήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII.

Ὅτι μὲν λοιπὸν καθαρά ὁ Σωκράτης ἔλεγε τὴν γνώμην του πρὸς ἐκείνους, ποὺ τὸν συναναστρεφοντο, νομίζω, ὅτι κατεδείχθη ἀπὸ ὅσα ἔχω εἰπεῖ, ὅτι δὲ καὶ ἐφρόντιζε νὰ ἐπαρκοῦν εἰς αὐτοὺς αἱ γνώσεις των εἰς τὸ νὰ κάμουν τὰ προσήκοντα, αὐτὸ τώρα θὰ διηγηθῶ. Δηλαδὴ περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅσους ἐγὼ γνωρίζω, ἐφρόντιζε νὰ μαθάνῃ τι πρᾶγμα καθέννας ἀπὸ τοὺς μαθητάς του ἤξευρε καλὰ· καὶ ὅτι, μὲν αὐτὸς ἤξευρεν ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ ἀρμόζουν εἰς ἀνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν νὰ τὰ ἤξεύρῃ, τὸ εἰδίδασκε μὲ τὴν μεγαλυτέραν προθυμίαν ἀπὸ ὅλων· ὅτι δὲ αὐτὸς δὲν τὸ ἐγνώριζε τόσον καλὰ, εἰδήγει τοὺς μαθητάς του εἰς ἐκείνους, ποὺ τὸ ἤξευραν καλὰ. Ἐδίδασκε δὲ καὶ μέχρι ποίου σημείου εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ κάθε πρᾶγμα ἐκεῖνος ποὺ εἶναι σωστὰ μορφωμένος. Π. χ. ἔλεγεν, ὅτι μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου πρέπει νὰ μαθάνῃ κανεὶς γεωμετρίαν, ἕως ὅτου γίνῃ ἱκανός, ἐὰν ποτὲ παρουσιαῖτο ἀνάγκη, μέρος γῆς σωστὰ μὲ τὸ μέτρον ἢ νὰ τὴν παραλάβῃ ἢ νὰ τὴν παραδώσῃ ἢ νὰ τὴν διαμοιράσῃ ἢ νὰ τὸ κτίσῃ· τόσον δὲ εὐκόλως ἔλεγεν, ὅτι εἶναι νὰ τὸ μάθῃ κανεὶς αὐτὸ, ὥστε ἐκεῖνος ποὺ προσέχει εἰς τὴν καταμέτρησιν καὶ πόσον εἶναι τὸ μέρος τῆς γῆς μαθάνει συγχρόνως καὶ ἀπέρχεται γνωρίζων πῶς γίνεται ἡ καταμέτρησις. Τὸ νὰ μαθάνῃ δὲ κανεὶς γεωμετρίαν μέχρι τῶν δυσσυνέτων γεωμετρικῶν σχημάτων, τὸ ἀπεδοκίμαζε. Διότι εἰς τί μὲν ὠφελοῦν αὐτὰ ἔλεγεν, ὅτι δὲν κατανοεῖ· καὶ ὅμως δὲν ἦτο ἀμαθὴς βέβαια εἰς αὐτὰ· ἔλεγε δὲ ἀπ' ἐτέρου, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ φθέρουν τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ τὸν ἐμποδίζουσιν ἀπὸ ἄλλας γνώσεις πολλὰς καὶ ὠφελίμους. Προέτρεπε δὲ τοὺς ὀμιλητάς του νὰ γίνωνται ἐμπειροὶ καὶ εἰς τὴν ἀστρολογίαν καὶ εἰς αὐτὴν ὅμως μέχρι τοῦ ση-

καὶ ταύτης μέντοι μέχρι τοῦ νυκτός τε ὥραν καὶ μηνὸς καὶ ἐνιαυτοῦ δύνασθαι γινώσκειν ἕνεκα πορείας τε καὶ πλοῦ καὶ φυλακῆς, καὶ ὅσα ἄλλα ἢ νυκτός ἢ μηνὸς ἢ ἐνιαυτοῦ πράττεται, πρὸς ταῦτ' ἔχουν τεκμηρίους χρῆσθαι, τὰς ὥρας τῶν εἰρημένων διαγιγνώσκοντας· καὶ ταῦτα δὲ ῥᾶδιὰ εἶναι μαθεῖν παρὰ τε νυκτοθηρῶν καὶ κυβερητῶν καὶ ἄλλων 5 πολλῶν, οἷς ἐπιμελὲς ταῦτα εἶδέναι. Τὸ δὲ μέχρι τούτου ἀστρονομίαν μαθάνειν, μέχρι τοῦ καὶ τὰ μὴ ἐν τῇ αὐτῇ περιφορᾷ ὄντα, καὶ τοὺς πλάνητας τε καὶ ἀσταθμῆτους ἀστέρας, γινώκειν καὶ τὰς ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὰς περιόδους καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν ζητοῦντας καταιερίβεσθαι, ἰσχυρῶς ἀπέτρεπεν. Ὡφέλειαν μὲν γὰρ οὐδεμίαν οὐδ' ἐν τούτοις ἔφη ὄρεῖν· καίτοι οὐδὲ τούτων γε ἀνήκοος ἦν. Ἐφη δὲ καὶ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι καταιερίβειν ἀνθρώπου βίον 6 καὶ πολλῶν καὶ ὠφελίμων ἀποκαλύειν. Ὅλους δὲ τῶν οὐρανίων, ἢ ἕκαστα ὁ θεὸς μηχανᾶται, φρονιστὴν γίνεσθαι ἀπέτρεπεν· οὔτε γὰρ εὐρετὰ ἀνθρώπους αὐτὰ ἐνόμιζεν εἶναι οὔτε χαρίεσθαι θεοῖς ἂν ἡγήτο τὸν ζητοῦντα ἃ ἐκείνοι σφαηνόσαι οὐκ ἐβουλόμην. Κινδυνεύουσα δ' ἂν ἔφη καὶ παραφρονήσαι τὸν ταῦτα μεριμνῶντα οὐδὲν ἦτον ἢ Ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν ὁ μέγιστον φρονήσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν 7 θεῶν μηχανὰς ἐξηγεῖσθαι. Ἐκείνος γὰρ λέγων μὲν τὸ αὐτὸ εἶναι πῦρ τε καὶ ἥλιον ἡγνόμεν, οἱ τὸ μὲν πῦρ οἱ ἄνθρωποι ῥαδίως καθορῶσιν, εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύνανται ἀντιβλέπειν, καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου καταλαμπόμενοι τὰ χρώματα μελάντερα ἔχουσιν, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς οὐ· ἡγνόμεν δὲ καί, οἱ τῶν ἐκ τῆς γῆς φυομένων ἄντων μὲν ἥλιον αὐγῆς οὐδὲν δύνανται καλῶς αἰδεσθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς θερμαινόμενα πάντα ἀπόλλυται· φάσκων δὲ τὸν ἥλιον λίθον διάπυρον εἶναι καὶ τοῦτο ἡγνόμεν, οἱ λίθος μὲν ἐν πυρὶ ὄν οὐδὲ λάμπει

μείου ποῦ νὰ ἡμποροῦν νὰ γνωρίζουν καὶ τῆς νυκτός τὴν ὥραν καὶ τοῦ μηνὸς καὶ τοῦ ἔτους διὰ νὰ χρησιμοποιοῦν αὐτάς εἰς τὰς πεζοπορίας καὶ τὰ θαλάσσια ταξίδια καὶ τὰς νυκτερινὰς φρουράς, καὶ δι' ὅσα ἄλλα ἢ κατὰ νύκτα ἢ κατὰ μῆνα ἢ κατ' ἔτος πράττονται, δι' αὐτὰ νὰ ἡμποροῦν νὰ μεταχειρίζονται βέβαια σημεῖα διακρίνοντας τὰς καταλλήλους ὥρας τῶν ὅσα ἔχομεν εἰπεῖ (ταξίδιου, πορείας, στρατιωτικῆς φρουρᾶς κλπ.)· καὶ αὐτὰ δὲ εἶναι εὐκόλα νὰ τὰ μάθῃ κανεὶς καὶ ἀπὸ τοὺς κυνηγούς τῆς νυκτός καὶ ἀπὸ τοὺς πλοίαρχους καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλούς, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τὰ ἡξέωρουν αὐτά. Τὸ νὰ μαθάνῃ δὲ κανεὶς ἀστρονομίαν μέχρι τοῦ σημείου νὰ γνωρίζῃ καὶ τὰ οὐράνια σύμματα ποῦ δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν τροχίαν καὶ τοὺς πλάνητας ἀστέρας καὶ τοὺς ἀσφαρεῖς (κομήτας) καὶ νὰ γράνουν τὸν καιρὸν τῶν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸ νὰ ζητοῦν καὶ τὰς ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὰς αἰτίας τῶν κινήσεών των, μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ ἀπέτρεπε τοὺς μαθητάς του· διότι, ἔλεγεν, οἱ εἰς αὐτὰ δὲν ἐβίλεπε καμμίαν ὠφέλειαν· καὶ ὁμοῦς οὔτε εἰς αὐτὰ τῷ ὄντι ἦτο ἀμαθής· ἔλεγε δέ, οἱ καὶ αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ θείωσιν τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ ἐμποδίζουσιν ἀπὸ πολλὰ καὶ ὠφέλιμα πράγματα. Ἐν γένει δὲ νὰ ἀσχολῆται κανεὶς περὶ τῶν οὐρανίων σωματίων, πῶς δηλαδὴ τὸ καθὲν ἀπ' αὐτὰ ὁ θεὸς τὰ κυβερνᾷ, ἀπέτρεπε· διότι ἐνόμιζεν, οἱ οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ εὐρεθοῦν αὐτὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων οὔτε εἶναι εὐχάριστος εἰς τοὺς θεοὺς ἐκείνους ποῦ ἐρευνᾷ ὅσα οἱ θεοὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ διασαφηνίσουν. Ἐλεγε δέ, οἱ ἡμπορεῖ νὰ κινδυνεύσῃ καὶ νὰ παρεκτραπῇ τῆς ἀληθείας ἐκείνους ποῦ ἀσχολεῖται εἰς αὐτὰ καθόλου ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσον παρεξτεράπητ' ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ ὅποιος ὑπερβολικὰ ἐμεγαλοφρόνησε, διὰ τὸ οἱ τάχα ἐξηγοῦσε πῶς οἱ θεοὶ διευθύνουν τὸν κόσμον. Δηλαδὴ λέγων ὁ Ἀναξαγόρας, οἱ εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα ἢ φωτιά καὶ ὁ ἥλιος, δὲν ἡξέωρεν, οἱ τὴν μὲν φωτιάν οἱ ἄνθρωποι εὐκόλα τὴν βλέπουν, τὸν ἥλιον δὲ δὲν ἡμποροῦν νὰ τὸν βλέπουν κατὰματα, καὶ οἱ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου καταφωτισμένοι γίνονται μαυροὶ κατὰ τὸ πρόσωπον, ὑπὸ δὲ τῆς φωτιᾶς οὐ· δὲν ἡξέωρε δὲ καὶ οἱ τίποτε μὲν δὲν ἡμπορεῖ ἀπὸ ὅσα φυτρῶνουν ἀπὸ τὴν γῆν νὰ ἀδεῃθῇ χωρὶς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅλα δὲ ταῦτα, ὅταν θερμαίνονται ἀπὸ τὴν φωτιάν, καταστρέφονται· ἐπειδὴ δὲ ἔλεγεν, οἱ ὁ ἥλιος εἶναι λίθος διάπυρος, καὶ τὸ δὲν ἡξέωρεν, οἱ ὁ λίθος, ὅταν ἐβρίσκεται μέσα εἰς τὴν φωτιάν, οὔτε λάμπει οὔτε πολὺν και-

οὔτε πολλὸν χρόνον ἀντέχει, ὁ δὲ ἥλιος τὸν πάντα χρόνον
8 πάντων λαμπρότατος ὢν διαμένει. Ἐκέλευε δὲ καὶ λογι-
σμοὺς μαθάνειν. Καὶ τούτων δὲ ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἐκέ-
λευε φυλάττειν τὴν μάταιον πραγματείαν, μέχρι δὲ τοῦ
9 ὠφελίμου πάντα καὶ αὐτὸς συνεκδόκει καὶ συνδιέξει τοῖς
συνούσι. Προὔτεπε δὲ σφόδρα καὶ ὑγίειας ἐπιμελεῖσθαι
τοὺς συνόντας παρὰ τε τῶν εἰδῶτων μαθάνοντας, ὅσα ἐν-
δέχονται, καὶ ἑαυτῷ ἕκαστον προσέχοντα διὰ παντὸς τοῦ
βίου, τί βρῶμα ἦ τί πῶμα ἢ ποῖος πόνος συμφέροι αὐτῷ,
καὶ πῶς τοῖσι χρώμενος ὑγιενότατ' ἂν διάγοι· τοῦ γὰρ
οὕτω προσέχοντος ἑαυτῷ ἔργον ἔφη εἶναι εὐρεῖν ἱατρὸν τὰ
πρὸς ὑγίειαν συμφέροντα αὐτῷ μᾶλλον διαγιγνώσκοντα
[αὐτοῦ].

10 [Εἰ δέ τις μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν ὀφει-
λεῖσθαι βούλοιο, συνεβούλευε μαντικῆς ἐπιμελεῖσθαι. Τὸν
γὰρ εἰδὸτα δι' ὃν οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν πρα-
γμάτων σημαίνουσιν οὐδέποτε ἔρῃον ἔφη γίγνεσθαι συ-
βουλῆς θεῶν.

VIII. Εἰ δέ τις, ὅτι φάσκοντος αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ
προσημαίνειν, ἃ τε δέοι καὶ ἃ μὴ δέοι ποιεῖν, ὑπὸ τῶν δι-
καιῶν κατεγνώσθη θάνατος, οἷται αὐτὸν ἐλέγχεσθαι περὶ
τοῦ δαιμονίου ψευδόμενον, ἔγνωσάτω πρῶτον μὲν, ὅτι οὐ-
τως ἦδη τότε πόρρω τῆς ἡλικίας, ἦν, ὅσθ', εἰ καὶ μὴ τότε,
οὐκ ἂν πολλὰ ὑστερον τελευτήσῃα τὸν βίον· εἰτα ὅτι τὸ μὲν
ἀγθηνότατον τοῦ βίου καὶ ἐν ᾧ πάντες τὴν διάνοιαν μει-
οῦνται ἀπέλιπεν, ἀντὶ δὲ τούτου τῆς ψυχῆς τὴν δῶμην ἐπι-
δειξάμενος εἴκλειαν προσεκλήσατο, τὴν τε δίκην πάντων
ἀνθρώπων ἀληθέστατα καὶ ἑλευθεριώτατα καὶ δικαιοῦτατα
εἰπὼν καὶ τὴν κατὰ γένους τὸν θάνατον προάτατα καὶ ἀν-
2 θρωδέστατα ἐνεγκών. Ὁμολογεῖται γὰρ οὐδένα πω τῶν
μνημονευομένων ἀνθρώπων κάλλιον θάνατον ἐνεγεῖν.

ρὸν ἀντέχει, ὁ δὲ ἥλιος καθ' ὅλον τὸν καιρὸν ἐξακολουθεῖ νὰ
εἶναι λαμπρότερος ἀπὸ ὅλα τὰ σώματα. Συνεβούλευε δὲ τοὺς
μαθητὰς του νὰ μαθάνουν καὶ τὴν λογιστικὴν (πρακτικὴν
ἀριθμητικὴν). Καθὼς δὲ καὶ εἰς τὰ ἄλλα πράγματα, οὕτω
καὶ ἐδῶ συνεβούλευε νὰ προσφύλασσονται ἀπὸ τὴν ἄσκοπον
ἐνσυχολήσιν, μέχρι δὲ τοῦ σημείου πού εἶναι ὠφέλιμα
καὶ ὁ ἴδιος τὰ ἐξήταξε μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς του καὶ διε-
ξήρχετο. Προέτερε δὲ πάρα πολλὰ καὶ τὴν ὑγίειαν των νὰ
περιποιούνται οἱ μαθηταὶ του καὶ μαθάνοντας ὅσα ἡμπο-
ροῦν ἀπὸ ἐκείνου πού τὰ γνωρίζουν καὶ προσέχουν ἕκαστος
καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὸν ἑαυτόν του, τί φαγητὸν ἢ τί
ποτὸν ἢ ποῖος κόπος τοῦ εἶναι ὠφέλιμος καὶ πῶς χρησιμο-
ποιῶν αὐτά, θὰ ἤδυνάτο νὰ ζήσῃ ὑγιέστατα· διότι ὁ προσέ-
χων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν ἑαυτόν του, ἔλεγεν, ὅτι εἶναι
δύσκολον νὰ εὕρῃ ἱατρὸν, ὁ ποῖος νὰ διακρίνῃ καλύτερα
ἀπ' αὐτὸν ἐκεῖνα πού τὸν ὠφελοῦν εἰς τὴν ὑγίειαν του.

Ὁσάκις δὲ κανεὶς ἤθελε νὰ ὠφελητὰ περισσότερον παρ'
ἔσον ἢ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ ἐπιτρέπει, τὸν συνεβούλευε νὰ κά-
μνῃ χρῆσιν τῆς μαντικῆς. Διότι ἐκεῖνος πού ἤξευρε μὲ
ποῖα σημεῖα οἱ θεοὶ φανερώουν τὴν σκέψιν των εἰς τοὺς ἀν-
θρώπους περὶ τῶν ὑποθέσεων των, αὐτὸς ποτὲ, εἶπε, δὲν στε-
ρεῖται τῆς συμβουλῆς τῶν θεῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VIII.

Ἐὰν δὲ κανεὶς νομίζῃ, ὅτι ὁ Σωκράτης ἀποδεικνύεται,
ὅτι ἔλεγε ψεύματα περὶ τοῦ δαιμονίου, διότι διςχυρίζόμε-
νος, ὅτι τὸ δαιμόνιον τοῦ ἐφάνερον ἐκ τῶν προτέρων καὶ
ὅσα ἔπρεπε καὶ ὅσα δὲν ἔπρεπε νὰ κάμνῃ, ὑπὸ τῶν δικα-
στῶν κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἂς λάβῃ αὐτὸς ὑπ' ὄψιν του
κατὰ πρῶτον μὲν, ὅτι τότε τῶν ἡτο προχωρημένος εἰς τὴν
ἡλικίαν, ὥστε, καὶ ἐὰν δὲν ἀπέθνησκε τότε, ὅχι πολὺ ἀργό-
τερα θὰ ἀπέθνησκον· ἐπειτα, ὅτι ἀπ' ἐνὸς μὲν ἐγκατέλειπε τὸ
βαρευτότατον μέρος τῆς ζωῆς, κατὰ τὸ ὅποῖον ὅλοι μειοῦνται
διανοητικῶς, ἀντὶ δὲ αὐτοῦ, ἐπιδείξας τὴν δύναμιν τῆς ψυ-
χῆς του, ἀπέκτησε δόξαν, διότι καὶ εἰς τὴν δίκην του ἀπε-
λογήθη ἀλθιέστερα καὶ αξιοπρεπέστερα καὶ δικαιοῦτερα ἀπὸ
ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν θανατικὴν καταδίκην ἡσυχώ-
τατα καὶ ἀνδρικότατα τὴν ὑπέμεινε. Διότι κοινῶς ὁμολογεῖ-
ται, ὅτι κανεὶς ἕως τῶρα ἄνθρωπος ἀπὸ δόσου ἐνθυμούμεθα,

Ἄναγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν τριάκοντα
 ἡμέρας βιώσαι διὰ τὸ Ἀθήλια μὲν ἐκείνου τοῦ μηνὸς εἶναι,
 τὸν δὲ νόμον μηδὲνα εἶναι δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν ἕως ἂν ἡ
 θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ, καὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἅπασι
 τοῖς συνήθεσι φανερὸς ἐγένετο οὐδὲν ἄλλοιότερον διαβιῶς
 ἢ τὸν ἐμπροσθεν χρόνον· καίτοι τὸν ἐμπροσθέν γε πάντων
 ἀνθρώπων μάλιστα ἐθανυμάζετο ἐπὶ τῷ εὐθύμῳ τε καὶ εὐ-
 3 κώλῳ ζῆν. Καὶ πῶς ἂν τις κάλλιον ἢ οὕτως ἀποθάνῃ;
 Ἡ ποῖος ἂν εἴη θάνατος καλλίων ἢ ὃν κάλλιστά τις ἀπο-
 θάνῃ; Ποῖος δ' ἂν γένοιτο θάνατος εὐδαιμονέστερος τοῦ
 καλλίτου; Ἡ ποῖος θεοφιλέστερος τοῦ εὐδαιμονεστάτου;
 4 <Δέξω δὲ καὶ ἃ Ἑρμογένης τοῦ Ἰππονίκου ἤκουσα περὶ
 αὐτοῦ. Ἐφη γάρ, ἦδη Μελίητος γεγραμμένον αὐτὸν τὴν
 γραφήν, αὐτὸς ἀκούων αὐτοῦ πάντα μᾶλλον ἢ περὶ τῆς δι-
 κης διαλεγομένου λέγειν αὐτῷ, ὥς χρη σκοπεῖν, ὅτι ἀπο-
 λογῆσται. Τὸν δὲ τὸ μὲν πρῶτον εἰπεῖν· Οὐ γὰρ δοκῶ
 σοι τοῦτο μελετῶν διαβεβαιωκέαι; Ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ἤρετο,
 ὅπως, εἰπεῖν αὐτόν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποιῶν διαγεγένηται ἢ
 διασκοπῶν μὲν τὰ τε δίκαια καὶ τὰ ἀδίκαια, πράττων δὲ τὰ
 δίκαια καὶ τῶν ἀδίκων ἀπεχόμενος, ἥνπερ νομίζοι καλλί-
 5 στήν μελέτην ἀπολογίας εἶναι. Αὐτὸς δὲ πάλιν εἰπεῖν· Οὐχ
 ὀρεῖς, ὦ Σώκратες, οἱ οἱ Ἀθήνησι δικασταὶ πολλοὺς μὲν
 ἦδη μὴδὲν ἀδικούντας λόγῳ παραχθέντες ἀπέκτειναν, πολ-
 λούς δὲ ἀδικούντας ἀπέλυσαν; Ἀλλὰ νῆ τὸν Δία, φάναι
 αὐτόν, ὦ Ἑρμογένες, ἦδη μου ἐπιχειροῦντος φροντίσαι
 τῆς πρὸς τοὺς δικαστὰς ἀπολογίας ἡναντιώθῃ τὸ δαιμόνιον.
 6 Καὶ αὐτὸς εἰπεῖν· Θαυμάστα λέγεις. Τὸν δὲ Θαυμάζεις,
 φάναι, εἰ τῷ θεῷ δοκεῖ βέλτιον εἶναι ἐμὲ τελευτᾶν τὸν βίον
 ἦδῃ; Οὐκ οἶσθ' ἐτι μᾶλλον μὲν τοῦδε τοῦ χρόνου ἐγὼ οὐ-
 δὲν ἀνθρώπων ὑφείμην ἂν οὕτε βέλτιον οὐδ' ἥδιον ἐμοῦ

δὲν ὑπέμεινε καλύτερα τὸν θάνατον. Διότι ἡναγκάσθη νὰ
 ζῇση τριάκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν καταδίκην του, ἐπειδὴ
 κατ' ἐκείνον μὲν τὸν μῆνα ἦτο ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀθλίων, ὁ δὲ
 νόμος δὲν ἐπέτρεπε κανεῖς νὰ φονεῖται ὑπὸ τῆς πολιτείας
 πρὶν ἐπανέλθῃ ἐκ τῆς Δήλου ἡ πρεσβεία τῶν θεωρῶν, καὶ
 κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ὁ Σωκράτης ἀπεδείχθη εἰς
 πάντας τοὺς φίλους του, ὅτι καθόλου διαφορετικώτερα
 δὲν ἐζήσεν ἀπὸ πρῶτύτερα· καὶ βέβαια πρῶτύτερα ἐθαμά-
 ζετο περισσώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπων διὰ τὸ ὅτι
 ἐζή μὲ εὐθυμίαν καὶ χωρὶς γυρίνης. Καὶ πῶς δὲ ἡμποροῦσε
 κανεῖς νὰ ἀποθάνῃ καλύτερα παρὰ ὅπως ἀπέθανεν ὁ Σωκρά-
 τής; Ἡ ποῖος θάνατος θὰ ἦτο ὠραιότερος ἀπὸ ἐκείνου παῦ
 θὰ ὑφίστατο κανεῖς ὠραιότατα; Ποῖος δὲ θάνατος θὰ ἡμπο-
 ροῦσε νὰ γίνῃ εὐτυχέστερος ἀπὸ τὸν ὠραιότατον; ἢ ποῖος
 περισσώτερον ἀρεστός εἰς τοὺς θεοὺς ἀπὸ τὸν εὐτυχέστατον
 θάνατον; [Θὰ εἰπω δὲ καὶ ὅσα ἤκουσα περὶ αὐτοῦ ἀπὸ τὸν
 Ἑρμογένην τὸν υἱὸν τοῦ Ἰππονίκου. Ἐλεγε δηλαδὴ ὁ Ἑρ-
 μογένης, ὅτι ἐνθ' πλείονι Μελίητος εἶχε κάμει τὴν γραπτὴν
 περὶ τοῦ Σωκράτους κατηγορίαν, αὐτὸς ἀκούων τὸν Σω-
 κράτην νὰ διαλέγεται περισσώτερον διὰ κάθε ἄλλο πρᾶγμα
 παρὰ διὰ τὴν δίκην του, τοῦ εἰπεν, ὅτι ἐπρεπε νὰ σκεφθῇ
 τί θὰ ἀπολογηθῇ. Ἐκείνος δὲ κατὰ πρῶτον μὲν ἀπήντησε.
 Δὲν σοῦ φαίνεται, λοιπόν, ὅτι ἔχω περάσει ὅλην μου τὴν
 ζῶην μελετῶν τὴν ἀπολογίαν μου; Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἑρμογέ-
 νης τὸν ἠρώτησε, πῶς; εἰπεν ὁ Σωκράτης ὅτι ἕως τώρα
 τίποτε ἄλλο δὲν ἔκαμει παρὰ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐξετάζῃ τὰ
 δίκαια καὶ τὰ ἀδίκαια, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ κάμῃ τὰ δίκαια
 καὶ ν' ἀποφεύγῃ τὰ ἀδίκαια, καὶ αὐτὸ πρᾶγμα ἐνόμιζεν,
 ὅτι εἶναι ἡ καλύτερα ἀπὸ ὅσας φροντίς ἀπολογίας. Ὁ δὲ
 Ἑρμογένης πάλιν εἶπε.—Δὲν βλέπεις, ὦ Σωκράτη, ὅτι οἱ
 ἐν Ἀθήναις δικασταὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν πολλοὺς ἕως τώρα ἀπα-
 τηθέντες ἀπὸ τοῦ λόγου τὸν διαδίκων τοὺς ἐφόνευσαν χω-
 ρὶς νὰ ἔχουν κάμει τίποτε ἀδικον, πολλοὺς δὲ ἀφ' ἑτέρου οἱ
 ὅποιοι ἔκαμαν ἀδικον, τοὺς ἠθώσαν;—Ἀλλὰ, μὰ τὸν Δία,
 εἰπεν αὐτός, ὦ Ἑρμογένη, ἐνθ' ἐπεχείρησα ἕως τώρα νὰ
 φροντίσω διὰ τὴν ἀπολογίαν μου, μοῦ ἡναντιώθῃ τὸ δαιμό-
 νιον. Καὶ ὁ Ἑρμογένης εἶπε.—Παράδοξα πράγματα λέγεις.
 —Ὁ δὲ Σωκράτης—Ἀπορεῖς, εἰπεν, ἐάν εἰς τὸν θεὸν φαί-
 νεται προτιμώτερον νὰ ἀποθάνω ἐγὼ πλεόν; Δὲν ἤξεύρεις,
 ὅτι ἕως μὲν αὐτὴν τὴν στιγμήν εἰς καὶνὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρώ-
 πους δὲν ἐπέτρεπε ἐγὼ οὕτε καλύτερα οὕτε εὐχαριστότερα

βελιωμένη; Ἐξίσταται μὲν γὰρ οἷμαι ζῆν τοὺς μάλιστα ἐπι-
 7 μολομένους τοῦ ὥς βελτίστους γίγνεσθαι, ἥδιστα δὲ τοὺς
 μάλιστα αἰσθανομένους διὰ βελτίους γίγνεσθαι. Ἄ ἐγὼ μέ-
 χρι τοῦδε τοῦ χρόνου ἡσθάνομην ἐμαυτῷ συμβαίνοντα, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐντυγχάνων καὶ πρὸς τοὺς ἄλ-
 λους παραθεωρῶν ἐμυτὸν οὕτω διατετέλεκα περὶ ἐμαυτοῦ
 γιγνώσκων· καὶ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ φίλοι οὕ-
 τως ἔχοντες περὶ ἐμοῦ διατελοῦσιν, οὐ διὰ τὸ φιλεῖν ἐμέ,
 καὶ γὰρ οἱ τοὺς ἄλλους φιλοῦντες οὕτως ἂν εἶχον πρὸς τοὺς
 8 ἐαυτῶν φίλους, ἀλλὰ διότι καὶ αὐτοὶ ἂν οἴονται ἐμοὶ συν-
 όντες βέλτιστοι γίγνεσθαι. <Εἰ δὲ βιώσομαι πλεῖω χρό-
 νον, ἴσως ἀναγκαῖον ἔσται τὰ τοῦ γήρως ἐπιτελεῖσθαι καὶ
 ὁρᾶν τε καὶ ἀκούειν ἦτον καὶ διανοεῖσθαι χεῖρον καὶ δυσμα-
 θέστερον ἀποβαίνειν καὶ ἐπιλησμονέστερον, καὶ ὧν πρότε-
 ρον βελτίων ἦν, τούτων χεῖρω γίγνεσθαι· ἀλλὰ μὴν ταῦτά
 γε μὴ αἰσθανομένω μὲν ἀβίωτος ἂν εἴη ὁ βίος, αἰσθανόμε-
 νον δὲ πῶς οὐκ ἄνγκη χεῖρον τε καὶ ἀηδέστερον ζῆν>;
 9 Ἀλλὰ μὴν εἴ γε ἀδίκως ἀποθανοῦμαι, τοῖς μὲν ἀδίκως
 ἐμὲ ἀποκτείναντι αἰσχρὸν ἂν εἴη τοῦτο· εἰ γὰρ τὸ ἀδικεῖν
 αἰσχρὸν ἐστὶ, πῶς οὐκ αἰσχρὸν καὶ τὸ ἀδίκως ὀτιοῦν
 ποιεῖν; Ἐμοὶ δὲ τί αἰσχρὸν τὸ ἐτέρους μὴ δύνασθαι περὶ
 10 ἐμοῦ τὰ δίκαια μῆτε γινῶναι μῆτε ποιῆσαι; <Ὅρῳ δ'
 ἔγωγε καὶ τὴν δόξαν τὴν προγεγονότων ἀνθρώπων ἐν τοῖς
 ἐπιγιγνομένοις ὅχι ὁμοίαν καταλείπουμένην τῶν τε ἀδικη-
 σάντων καὶ τῶν ἀδικηθέντων. Οἶδα δ' ὅτι καὶ ἐγὼ ἐπιμε-
 λείας τεύξομαι ὅπ' ἀνθρώπων, καὶ ἴδαν νῦν ἀποθάνω, οὐχ
 ὁμοίως τοῖς ἐμὲ ἀποκτείναντι· οἷδα γὰρ αἰετὶ μαρτυρήσεσθαι
 μοι, ὅτι ἐγὼ ἡδίκησα μὲν οὐδὲν πώποτε ἀνθρώπων οὐδὲ
 χεῖρω ἐποίησα, βελτίους δὲ ποιεῖν ἐπειρώμην αἰετὶ τοὺς ἐμοὶ
 11 συνόντας>. Τοιαῦτα μὲν πρὸς Ἑρμογένη τε διελέχθη καὶ
 πρὸς τοὺς ἄλλους. Τῶν δὲ Σωκράτη γιγνωσκόντων, οἷος
 ἦν, οἱ ἀρετῆς ἐφιμεῖον πάντες ἐκὼν καὶ οὐκ ἐν διατελοῦσι πάν-
 των μάλιστα ποθοῦντες ἐκείνον, ὥς ὠφελιμώτατον ὄντα
 πρὸς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. Ἐμοὶ μὲν δὴ, τοιοῦτος ὧν οἶον

ἀπὸ ἐμὲ νὰ ἔχῃ ζῆσαι, διότι ἄρ' ἐνός μὲν νομίζω, ὅτι ζῶν
 ἀρίστα ἐκείνοι πού φροντίζουν νὰ γίνουν ὅσον τὸ δυνατόν
 καλύτεροι, εὐχαριστότατα δὲ ἐκείνοι πού κατανοοῦν, ὅτι
 γίνονται καλύτεροι. Ἀδὰ ἐγὼ ἕως τώρα ἡσθάνομην ὅτι
 συνέβαιναν εἰς ἐμέ], καὶ μὲ τὸ νὰ συναναστρέφωμαι μὲ
 τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ μὲ τὸ νὰ παραβάλλω τὸν ἐαυ-
 τόν μου πρὸς τοὺς ἄλλους διηγεσθῶς ἐσχημάτιζα ταύτην τὴν
 γνώμην διὰ τὸν ἐαυτόν μου· καὶ ὅχι μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ
 οἱ ἰδικοί μου φίλοι τὴν αὐτὴν πάντοτε, γνώμην ἔχουν δι'
 ἐμέ, ὅχι διότι με ἀγαποῦν, (διότι πραγματικὰ ἐκείνοι πού
 ἀγαποῦν τοὺς ἄλλους εὐνοοῦσιν τὴν γνώμην θὰ εἶχαν διὰ τοὺς
 φίλους των), ἀλλὰ διότι ἀγαπῶς καὶ αὐτοὶ νομίζουσιν, ὅτι
 θέλουν γίγαι ἀρίστοι συναναστρέφόμενοι ἐμέ. [Ἄν δὲ θὰ
 ζῆσω περισσότερον καιρὸν, ἴσως θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπο-
 μένω τὰ παθήματα τοῦ γήρατος, δηλαδὴ καὶ ὀλιγώτερον νὰ
 βλέπω καὶ νὰ ἀκούω καὶ χειρότερα νὰ σκέπτομαι καὶ δυσ-
 κολώτερα νὰ μαγθάνω καὶ εὐκολώτερα νὰ λησμονῶ καὶ εἰς
 ὅσα πρωτύτερα ἤμην καλύτερος, εἰς αὐτὰ νὰ γίνωμαι χειρό-
 τερος; Ἄλλ' ὅμως, ἐάν μὲν δὲν τὰ αἰσθάνωμαι αὐτὰ, ὁ βίος
 μου θὰ ἦτο ἀβίωτος, ἐάν δὲ τὰ αἰσθάνωμαι πῶς κατ' ἀνάγκ-
 ην καὶ χειρότερα καὶ ἀηδέστερα δὲν θὰ ἐζούσα;] Πρὸς
 τούτοις δὲ, ἐάν βέβαια θὰ ἀποθάνω ἀδίκως, εἰς ἐκείνους πού
 θὰ με φονεύσουν ἀδίκως, ἢ καταδίκην μου θὰ ἦτο ἀτιμία·
 διότι, ἐάν τὸ νὰ ἀδικῇ κανεὶς εἶναι αἰσχρὸν, πῶς δὲν εἶναι
 αἰσχρὸν καὶ τὸ νὰ κάμνῃς, τιθῆσθε ἀδικον; Δι' ἐμὲ δὲ πῶς
 θὰ ἦτο αἰσχρὸν τὸ ὅτι οἱ ἄλλοι δὲν ἡμπαροῦν οὔτε νὰ κρίνουν
 οὔτε νὰ κάμουν τὰ δίκαια περὶ ἐμοῦ; (Παρατηρῶ δὲ ἐγὼ
 ὅτι δὲν καταλείπεται ὁμοία εἰς τὰς μετέπειτα γενεὰς ἢ
 φήμη τῶν προὔπαρξάντων ἀνθρώπων, ἐκείνων πού ἡδίκησαν
 καὶ ἐκείνων πού ἡδίκηθήσαν. Ἡξεύρω δὲ ὅτι καὶ ἐγὼ, καὶ
 ἐάν ἀποθάνω τώρα, θὰ με ἀναφέρουν οἱ ἄνθρωποι· ὅχι μὲ
 τὸν ἴδιον τρόπον, πού θὰ ἀναφέρουν καὶ ἐκείνους πού θὰ με
 φονεύσουν· διότι ἡξεύρω, ὅτι πάντοτε θὰ μαρτυρηταί δι' ἐμέ,
 ὅτι ἐγὼ μὲν ποτὲ ἕως τώρα δὲν ἡδίκησα κανένα ἐκ τῶν ἀν-
 θρώπων, ἐπροπαθήσασα δὲ πάντοτε νὰ κάμω καλύτερους
 ἐκείνους πού με συναναστρέφοντο. Τοιαῦτα λοιπόν καὶ μὲ
 τὸν Ἑρμογένη καὶ με ἄλλους συνδιελέχθη. Ἀπ' ἐκείνους δὲ
 πού γνωρίζουν τὸν Σωκράτην ὅσοις ἦτο, ἔλοι, ἐπειδὴ ἐπι-
 θυμοῦν τὴν ἀρετὴν ἀκόμη καὶ τώρα περισσότερον ἀπὸ κάθε
 ἄλλο πράγμα διηγεσθῶς τὸν ποθοῦν, διότι ἦτο ὠφελιμώτα-
 τος διὰ τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς. Κατὰ τὴν κρίσιν μου λοι-

ἐγὼ διήγημαι, εὐσεβὴς μὲν οὕτως ὥστε μηδὲν ἄνευ τῆς τῶν θεῶν γνώμης ποιεῖν, δίκαιος δὲ ὥστε βλάπτειν μὲν μηδὲ μικρὸν μηδένα, ὠφελεῖν δὲ τὰ μέγιστα τοὺς χρωμένους αὐτῷ, ἐγκρατὴς δὲ ὥστε μηδέποτε προαιρεῖσθαι τὸ ἥδιον ἀντὶ τοῦ βελτίονος, φρόνιμος δὲ ὥστε μὴ διαμαρτάνειν κρίνων τὰ βελτίω καὶ τὰ χείρω μηδὲ ἄλλον προσδέεσθαι, ἀλλ' αὐτάρκης εἶναι πρὸς τὴν τούτων γνώσιν, ἱκανὸς δὲ καὶ λόγῳ εἰπεῖν τε καὶ διορίσασθαι τὰ τοιαῦτα, ἱκανὸς δὲ καὶ ἄλλους δοκιμάσαι τε καὶ ἀμαρτάνοντας ἐλέγξαι καὶ προτρέψασθαι ἐπ' ἀρετὴν καὶ καλοκαγαθίαν, ἐδόκει τοιοῦτος εἶναι οἷος ἂν εἴῃ ἀριστὸς τε ἀνὴρ καὶ εὐδαιμονέστατος. [Ἐἰ δὲ τῷ μὴ ἀρέσκει ταῦτα, παραβάλλων τὸ ἄλλων ἥθος πρὸς ταῦτα οὕτω κρίνεται].

πόν, ἐπειδὴ ἦτο τοιοῦτος, ὅπως ἐγὼ τὸν ἔχω διηγηθῆ, δηλαδὴ εὐσεβὴς μὲν τόσον, ὥστε τίποτε νὰ μὴ κάμνῃ χωρὶς τὴν γνώμην τῶν θεῶν, δίκαιος δὲ τόσον, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ βλάβῃ κανένα οὔτε κατ' ἐλάχιστον ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ὠφελῇ πάρα πολὺ ὅσους τὸν συνανεστρέφοντο, ἐγκρατὴς δὲ τόσον, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ προτιμᾷ τὸ εὐχάριστον ἀντὶ τοῦ ὠφελίμου, φρόνιμος δὲ τόσον ὥστε νὰ μὴ σφάλῃ, ὅταν ἔκρινε, ποῖα εἶναι τὰ καλύτερα καὶ ποῖα εἶναι τὰ χειρότερα πράγματα, μηδὲ νὰ ἔχῃ τὴν ἀνάγκην ἄλλου, ἀλλὰ νὰ ἐπαρκῇ μόνος τοῦ εἰς τὴν γνώσιν τῶν τοιούτων πραγμάτων, ἱκανὸς δὲ καὶ εἰς λόγου νὰ τὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ δώσῃ τοὺς ὀρισμούς των, ἱκανὸς δὲ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ δοκιμάσῃ καὶ νὰ τοὺς ἐξελέγξῃ, ὅταν ἔκαμναν σφάλματα, καὶ νὰ τοὺς προτρέψῃ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν καλοκαγαθίαν, μοῦ ἐφαίνετο, ὅτι ἦτο τοιοῦτος, ὁποῖος ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἀριστος καὶ εὐτυχέστατος ἀνὴρ. [Ἐὰν δὲ εἰς κανένα δὲν εἶναι αὐτὰ ἀρεστά, ἀφοῦ παραβάλλῃ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἄλλων πρὸς αὐτὰ τὰ προτερήματα τοῦ Σωκράτους, ἃς κρίνῃ κατὰ πινερί αὐτοῦ].

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

μεταγλώττιση στή δημοτική

(Γ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.

"Οτι (ὁ Σωκράτης) ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦσαν νά πάρουν δημόσια ἀξιώματα τοὺς ὠφελοῦσε μὲ τὸ νά τοὺς κάνει ἱκανοὺς γιὰ κεῖνα πού ἐπιθυμοῦσαν, αὐτὸ τώρα θὰ ἱστορήσω. "Όταν δηλαδή ἤκουσε κάποτε πῶς ἦρθε στὴν πόλη (στὴν Ἀθήνα) ὁ Διονυσόδωρος, πού εἶχε γιὰ ἐπάγγελμα νά διδάσκει τὴ στρατηγικὴ τέχνη, εἶπε σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς συνομιλητές του πού, καθὼς εἶχε μάθει, ἐπιθυμοῦσε νά τοῦ δοθεῖ μέσα στὴν πολιτεία τὸ τιμητικὸ τοῦτο ἀξίωμα: Νεαρέ μου, εἶναι βέβαια ἀνῆθικο, ἂν κανεῖς θέλεις νά γίνεις στρατηγὸς μέσα στὴν πολιτεία, ἐνῶ μπορεῖ νά διδασχεῖ τὴ στρατηγικὴ τέχνη, νά μὴ φροντίσει νά τὴ μάθει, καὶ δίκαια θάπρεπε αὐτὸς νά τιμωρηθεῖ ἀπὸ τὴν πολιτεία μὲ μεγαλύτερη τιμωρία, παρὰ (τὴν τιμωρία πού θὰ πάθαινε κανεῖς) ἐπειδὴ ἐνῶ δὲν εἶχε διδασχεῖ τὴν τέχνη τοῦ ἀγαλματοποιοῦ, ἀνάλαβε ἐργολαβικὰ τὴν κατασκευὴ ἀγαλμάτων. Γιατὶ ἀφοῦ ὅλη ἡ πολιτεία στὸν καιρὸ τῶν πολεμικῶν ἀγῶνων ἐμπιστεύεται τὴν τύχη της στὸ στρατηγόν, εἶναι εὐλογο ὅτι μεγάλα καλὰ θὰ γίνουν ἂν αὐτὸς τὰ καταφέρει στίς μάχες, κι ἀντίθετα μεγάλα κακὰ θὰ γίνουν ἂν αὐτὸς ἀποτυχαίνει. Πῶς λοιπὸν δίκαια δὲ θὰ τιμωριόταν ἐκεῖνος πού, ἐνῶ δὲ φροντίζει νά διδασχεῖ τὴν πολεμικὴ τέχνη, φροντίζει ὁμῶς νά ἐκλεχτεῖ στρατηγός;

Τέτοια λοιπόν λέγοντας (ὁ Σωκράτης στὸ νεαρὸ συνομιλητὴ του) τὸν ἔπεισε νὰ πάει (στὸν Διονυσόδωρο) καὶ νὰ διδασχεῖ ἀπ' αὐτὸν τὴν πολεμικὴ τέχνη. Κι ὅταν, ἀφοῦ διδάχθηκε τὴν τέχνη αὐτή, ξαναγύρισε στὴν παρῆα τοῦ Σωκράτη, ἀστεϊευόμενος (ὁ Σωκράτης) ἔλεγε: Δὲ σὰς φαίνεται, κύριοι, καθὼς ὁ Ὅμηρος εἶπε τὸν Ἀγαμέμνονα ἀξιοσέβαστο, ὅτι καὶ τοῦτος φαίνεται πρὸ ἀξιοσέβαστος, ἀφοῦ ἔμαθε τὴ στρατηγικὴ τέχνη; Γιατὶ ὅπως ἐκεῖνος ποῦ ἔμαθε νὰ παίζει κιθάρα εἶναι κιθαριστής, κι ὅταν δὲν παίζει κιθάρα, κι ἐκεῖνος ποῦ ἔμαθε νὰ γι�τρεύει κι ὅταν δὲν κάνει λατρική εἶναι γι�τρός, ἔτσι κι αὐτὸς ἐδῶ ἀπὸ τῶρα εἶναι στρατηγός, ἂν καὶ κανένας δὲν τὸν ἔχει ἐκλέξει, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ξέρει (τὸ ἐπάγγελμα ποῦ κάνει) δὲν εἶναι οὔτε στρατηγός, οὔτε γι�τρός, κι ἂν ἀκόμα τὸν ἐκλέξουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι.

Μά, ἔλεγε ἀκόμα ὁ Σωκράτης, στὴν περίπτωσι ποῦ κάποιος ἀπὸ μᾶς ὑπηρετρεῖ ὑπὸ τις διαταγές σου σὰν ταξίαρχος ἢ λοχαγός, γιὰ νὰ γίνουμε πρὸ ἔμπειροι στὴν πολεμικὴ τέχνη, πὲς μας ἀπὸ ποῦ ἄρχισε νὰ σοῦ διδάσκει τὴ στρατηγικὴ ὁ Διονυσόδωρος. Κι αὐτὸς ἀπάντησε: Ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος ἀπ' τὸ ὁποῖο καὶ τέλειωσε, γιὰτὶ σὲ μένα τοῦλάχιστον μόνον τὴν τακτικὴν διδάξε καὶ τίποτ' ἄλλο. Μά, εἶπε ὁ Σωκράτης, τοῦτο εἶναι ἕνα πολὺ μικρὸ μέρος τῆς στρατηγικῆς τέχνης. Γιατὶ ἐπιπλέον ὁ στρατηγός πρέπει νὰ προστοιμάζει τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὸν πόλεμο καὶ νὰ βρίσκει τὰ τρόφιμα γιὰ τοὺς στρατιῶτες καὶ νὰ εἶναι ἐπινοητικὸς καὶ ἐργατικὸς κι ἐπιμελὴς κι ὑπομονετικὸς κι ἔξυπνος κι εὐγενικὸς καὶ σκληρὸς κι εὐλικρινὴς καὶ δόλιος καὶ φύλακας καλὸς τῶν πραγμάτων του καὶ κλέφτης κι ἄσματος κι ἀρχαγικὸς κι ἀνοι-

χτοχέρης καὶ πλεονέχτης κι ἐπιφυλακτικὸς κι ἐπιθετικὸς, κι ἄλλα πολλὰ προτερήματα κι ἀπ' τὴ φύσιν κι ἀπ' τὴ μάθησι πρέπει νᾶχει ἐκεῖνος, ποῦ θὰ γίνεῖ στρατηγός μ' ἐπιτυχία. Κι εἶναι ὠφέλιμο νὰ ξέρει καὶ τὴν τακτικὴν, γιὰτὶ ἕνα στρατεύμα τακτικὸ διαφέρει πολὺ ἀπὸ ἕνα ἄτακτο, καθὼς ἀκριβῶς κι οἱ πέτρες καὶ τὰ τοῦβλα καὶ τὰ κεραμίδια, ὅταν εἶναι ἀνάκατα ριγμένα καθόλου δὲν εἶναι χρήσιμα, ἐνῶ ὅταν μποῦνε μὲ τάξιν κάτω στὰ θεμέλια κι ἀπάνω στὴ στέγη ἐκεῖνα ποῦ οὔτε σαπίζουν οὔτε λιώνουν, δηλαδὴ οἱ πέτρες καὶ τὰ κεραμίδια, καὶ στὴ μέση τὰ τοῦβλα καὶ τὰ ξύλα, ὅπως ἀκριβῶς μπαίνουν στὶς οἰκοδομές, τότε γίνεται ἕνα πολὺ σημαντικὸ χτῆμα, δηλαδὴ τὸ σπίτι.—Μὰ πολὺ σωστὴ παρομοίωσις ἔκανες, Σωκράτη, εἶπε ὁ νεαρός. Γιατὶ καὶ στὸν πόλεμο πρώτους καὶ τελευταίους πρέπει νὰ παρατάξεις κανεὶς τοὺς πρὸ γενναίους, ἐνῶ στὴ μέση τοὺς πρὸ δειλοὺς, ὥστε αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους μὲν νὰ ὀδηγῶνται κι ἀπὸ τοὺς τελευταίους νὰ σπρώχνονται.

—Σωστά, βέβαια, εἰν' αὐτά, εἶπε, ἂν σὲ δίδαξε καὶ νὰ διακρίνεις τοὺς γενναίους καὶ τοὺς δειλοὺς, εἰδ' ἄλλως τί σ' ὠφελοῦν αὐτὰ ποῦ ἔμαθες; Γιατὶ ἂν σὲ συμβούλεψε καὶ σχετικὰ μὲ τὰ λεφτά, νὰ βάζεις πρῶτα καὶ τελευταῖα τὰ καλύτερα καὶ στὴ μέση τὰ χειρότερα, καθόλου δὲ θὰ σ' ὠφελοῦσε ἂν δὲ σὲ δίδασκε νὰ διακρίνεις τὰ γνήσια καὶ τὰ κἀλπικα.—Ἀλλὰ μὰ τὸ Δία, εἶπε, δὲ μὲ δίδαξε. Ὡστε θάπρεπε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τοὺς γενναίους καὶ τοὺς δειλοὺς νὰ τοὺς διακρίνουμε;—Γιατὶ λοιπὸν δὲν ἐξετάζουμε, εἶπε, μὲ ποιὸν τρόπο δὲ θὰ ξεγελιόμαστε σχετικὰ μὲ τὴν ἄγνοσή τους;

—Τὸ θέλω, εἶπε ὁ νεαρός.—Λοιπὸν, εἶπε, ἂν ἦταν ἀνάγκη ν' ἀρπάξει ὁ στρατὸς λεφτά, θὰ κάνανε καλὴ

παράταξη ἂν βάζαμε πρώτους ἐκείνους, πού ἀγαπάνε περισσότερο ἀπ' ὅλους τὰ λεφτά;

— Ἐμένα τοῦλάχιστον ἔτσι μοῦ φαίνεται.

— Καί πῶς θά παρατάσαμε ἐκείνους πού πρόκειται νὰ πολεμήσουν; Ἀραγε πρέπει νὰ βάλουμε μπροστά ἐκείνους πού ἀγαπάνε περισσότερο ἀπ' ὅλους τὴν τιμὴ; — Αὐτοὶ βέβαια, εἶπε, εἰν' ἐκείνοι πού θέλουν νὰ κινδυνεύουν γιὰ ἔπαινο. Αὐτοί, λοιπόν, βέβαια δὲν εἶναι ἄγνωστοι, ἀλλὰ ἐπειδὴ σὲ κάθε περίστασι διακρίνονται, εἰν' εὐκολο νὰ βρεθοῦν. — Λοιπόν, εἶπε, ποιὸ ἀπ' τὰ δύο, σὲ δίδαξε μόνο νὰ παρατάσεις ἢ καὶ ποῦ καὶ πῶς νὰ μεταχειρίζεσαι κάθε μιά ἀπ' τὶς στρατιωτικὰς τάξεις; — Καθόλου, εἶπε. — Κι ὅμως εἶναι πολλὰς οἱ περιστάσεις, πού δὲν πρέπει οὔτε νὰ παρατάσεις κανεὶς οὔτε νὰ ὀδηγεῖ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. — Ἀλλά, μὰ τὸ Δία, εἶπε, δὲ μοῦ τὰ ξεκαθάριζε τοῦτα.

— Μὰ τὸ Δία, εἶπε, ἀφοῦ λοιπόν ξαναπᾶς σ' αὐτόν, ξαναρώτα τον. Γιατὶ ἂν ξέρει καὶ δὲν εἶναι ἀφιλότιμος, θὰ ντραπεῖ, ἀφοῦ πῆρε λεφτά, νὰ σὲ διώξει χωρὶς νὰ σὲ φωτίσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II.

Κι ὅταν συνάντησε κάποτε τυχαῖα κάποιον πού εἶχε ἐκλεχθεῖ στρατηγός, — Γιὰ ποιὸ λόγο, εἶπε, νομίζεις δαὶ ὁ "Ὀμηρος ὀνόμασε τὸν Ἀγαμέμνονα «ποιμένα λαῶν»;» — Ἀραγε ἐπειδὴ, καθὼς ὁ βοσκὸς πρέπει νὰ φροντίζει πῶς νὰ μὴν πάθουν τίποτα τὰ πρόβατά του καὶ νάχουν τὶς τροφὰς τους νὰ πετύχει ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο τρέφονται, ἔτσι κι ὁ στρατηγός πρέπει νὰ φροντίζει, πῶς θάνα ἀβλαπτοὶ οἱ στρατιῶτες του καὶ πῶς θάχουν τὰ τρόφιμά τους καὶ πῶς θὰ πετύχει ὁ σκοπὸς

γιὰ τὸν ὁποῖο ἐκστρατεύουν; Κι ἐκστρατεύουν γιὰ νάνα πιὸ εὐτυχισμένοι, ἀφοῦ νικήσουν τοὺς ἐχθρούς. Ἡ γιὰτὶ τελοσπάντων παίνεψε τὸν Ἀγαμέμνονα ὁ "Ὀμηρὸς λέγοντας:

Καὶ βασιλιάς ἦταν καλὸς καὶ πολεμάρχος ἄξιος;

Ἀραγε τὸν παίνεψε γιὰτὶ θάταν καὶ δυνατὸς πολεμιστής, ὅχι ἂν μόνο αὐτὸς πολέμαγε καλὰ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ ἂν καὶ σ' ὅλο τὸ στράτευμα γινόταν αἷτιος γιὰ τὸ ἴδιο πράμα. Καὶ βασιλιάς καλὸς θάταν, ὅχι ἂν μόνο τῇ δικῇ του περιουσίᾳ διαχειριζότανε καλὰ, ἀλλὰ ἂν καὶ σ' αὐτοὺς πού βασιλεύει ἦταν πρόξενος εὐτυχίας; Γιατὶ πραγματικὰ ὁ βασιλιάς ἐκλέγεται, ὅχι γιὰ νὰ φροντίζει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ γιὰ νὰ εὐτυχοῦν χάρῃ σ' αὐτὸν καὶ ἐκεῖνοι πού τὸν διάλεξαν.

Κι ἐκστρατεύουν ὅλοι, γιὰ νὰ γίνει ἡ ζωὴ τους ὅσο τὸ δυνατό καλύτερη, καὶ γι' αὐτὸ διαλέγουν στρατηγούς, γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγοῦν πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό. Πρέπει λοιπόν ἐκεῖνος πού εἶναι στρατηγὸς νὰ ἐκτελεῖ αὐτὸν τὸ σκοπὸ γιὰ χάρῃ ἐκείνων πού τὸν διαλέξανε στρατηγό. Γιατὶ πραγματικὰ δὲν εἰν' εὐκολο νὰ βρεῖ κανεὶς οὔτε ἄλλο τιμιώτερο καθήκον ἀπ' αὐτό, οὔτ' ἄλλο αἰσχερότερο ἀπὸ τὸ ἀντίθετο.

Κι ἔτσι ἐξετάζοντας ποιά εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ καλοῦ ἀρχηγοῦ, τ' ἄλλα προσόντα του τ' ἀφαιροῦσε, καὶ ἄφινε μόνο τὸ προσὸν νὰ κάνει εὐτυχισμένους ἐκείνους, στοὺς ὁποίους εἶναι στρατηγός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Καὶ μὲ κάποιον πού ἐκλέχτηκε ἑπταρχος, ξέρω ὅτι κάποτε ὡς ἐξῆς συζήτησε.

— Μπορείς, εἶπε, νεαρέ, νὰ μᾶς πεῖς γιὰ ποιά αἰτία πεθύμησες νὰ γίνεις ἱππάρχος; Γιατί ὄχι βέβαια γιὰ νὰ τρέχεις πάνω σ' ἄλογο, πρῶτος ἀπ' ἑλοῦς τοὺς ἱππεῖς. Διότι κι οἱ ἱπποτοξότες ἀπολαμβάνουν βέβαια αὐτὴ τὴν προτίμησιν. Τρέχουν πάνω σ' ἄλογο μπροστὰ ἀπ' τοὺς ἱπάρχους. — Ἀλήθεια τὰ λές, εἶπε. — Ἀλλὰ ἀκόμα, οὔτε καὶ γιὰ νὰ γίνεις γνωστὸς βέβαια. Ἐπειδὴ κι οἱ τρελλοὶ εἶναι γνωστοὶ σ' ἑλοῦς.

— Κι' αὐτό, εἶπε, ποὺ λές εἶν' ἀληθινό.

— Ἀλλὰ ἄραγε, ἐπειδὴ νομίζεις ὅτι ἀφοῦ κάνεις τὸ ἱππικὸ καλὺτερο θὰ τὸ παραδώσεις τέτοιο στὴν πόλιν, κι ἂν παρουσιαστῇ καμμιά ἀνάγκη γιὰ ἱππεῖς, ὁδηγώντας τοὺς θὰ γίνεις αἷτιος καλοῦ στὴν πόλιν;

— Καὶ βέβαια, εἶπε. — Κι εἶναι πραγματικὰ μὰ τὸ Δία, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὠραῖο πρᾶμα, ἂν μπορεῖς νὰ τὰ κάνεις αὐτά. Καὶ ἡ ἀρχή, ἂν δὲν κάνω λάθος, γιὰ τὰ ὅποια ἐκλέχτηκες, εἶναι ἀρχὴ καὶ ἀλόγων καὶ καβαλά-ρηδων.

— Βέβαια κι εἶναι, εἶπε. — Ἐμπρὸς λοιπὸν πὲς μας, εἶπε, αὐτὸ πρῶτα - πρῶτα, πῶς δηλαδὴ σκέφτεσαι νὰ κάνεις καλὺτερα τ' ἄλογα. Κι ἐκεῖνος: — Μὰ αὐτὸ τὸ ἔργο, εἶπε, δὲν τὸ νομίζω δικό μου, ἀλλὰ ὁ καθένας πρέπει χωριστὰ νὰ φροντίζει γιὰ τὸ δικό του ἄλογο. — Ἄν λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, σοῦ φέρνουν τ' ἄλογά τοὺς ἄλλοι μὲ πόδια στραβά καὶ ἀδύνατα ἢ ἄρρωστα, κι ἄλλοι τόσο ἀτροφικὰ ὥστε νὰ μὴ μποροῦν ν' ἀκολου-θᾶνε, κι ἄλλοι τόσο ἀπειθάρχητα ὥστε νὰ μὴ στέκονται ἐκεῖ πού σου θὰ τᾶβαζες σὲ παράταξη, κι ἄλλοι τόσο νὰ κλωτσᾶνε, πού οὔτε νὰ τὰ συντάξεις νὰ μὴν εἶναι δυνατὸ τι θὰ σ' ὠφελήσει ἓνα τέτοιο ἱππικόν; Καὶ πῶς θὰ μπορέ-σεις, ὁδηγώντας τέτοια ἄλογα, νὰ κάνεις τίποτα καλὸ

στὴν πόλιν; Κι ἐκεῖνος: — Ἀλλὰ σωστὰ μιλάς, εἶπε, καὶ θὰ προσπαθῇσω νὰ φροντίζω γιὰ τ' ἄλογα ὅσο εἶναι δυ-νατό. — Καὶ τι λοιπὸν, εἶπε. Τοὺς ἱππεῖς δὲ θὰ δοκιμά-σεις νὰ τοὺς κάνεις καλὺτερου; — Μάλιστα, εἶπε. — Λοιπὸν πρῶτα - πρῶτα θὰ τοὺς κάνεις πιὸ ἱκανοὺς νὰ καβαλᾶνε τ' ἄλογα; — Πρέπει βέβαια, εἶπε. Γιατί κι ἂν κανένας ἀπ' αὐτοὺς ἐπεφτε κάτω, καλὺτερα θὰ σωνό-τανε ὄντας ἔτσι ἐξασκημένος. — Καὶ τι θὰ κάνεις σχετι-κὰ μὲ τὸ ἐξῆς; Ἄν δηλαδὴ παρουσιαζότανε ἀνὰ γ' ἡ νὰ πολεμήσετε, ποῖο ἀπ' τὰ δυὸ θὰ κάνεις; Θὰ διατάξεις τοὺς ἐχθροὺς νᾶρχονται στὴν ἄμμο, ὅπου ἀκριβῶς συνηθί-ζετε νὰ γυμνάζετε τ' ἄλογα, ἢ θὰ προσπαθήσεις σὲ τέτοια μέρη νὰ κάνεις τίς ἀσκήσεις, ὅπου σ' αὐτὰ ἀκριβῶς γί-νονται οἱ πόλεμοι; — Προτιμότερο αὐτό, εἶπε. — Καὶ τι ἐπίσης; Θὰ φροντίσεις καθόλου ὥστε νὰ ρίχνουν (ἀκό-ντια) πάνω ἀπ' τ' ἄλογα ὅσο τὸ δυνατό περισσότεροι ἱππεῖς; — Προτιμότερο βέβαια κι αὐτό, εἶπε. — Κι ἔχει περάσει ἀπὸ τὸ νοῦ σου ν' ἀκονίζεις τίς ψυχὰς τῶν ἱππέων καὶ νὰ τοὺς ἐξοργίζεις ἐναντία στοὺς ἐχθροὺς, πού αὐτὰ κάνουν πιὸ ἀντρεϊμένους τοὺς ἱππεῖς; — Κι ἂν δὲν τῷχω κάνει, τώρα ὅμως τοῦλάχιστον θὰ προσπαθῇσω, εἶπε. — Κι ἔχεις φροντίσει κατὰ κάποιον τρόπο νὰ πει-θαρχοῦνε σὲ σένα οἱ ἱππεῖς; Γιατί χωρὶς τὴν πειθαρχίαν, οὔτε ἀπὸ τ' ἄλογα οὔτε ἀπ' τοὺς ἱππεῖς τοὺς γενναίους καὶ δυνατοὺς ὑπάρχει κανένα ὄφελος.

— Ἀλήθεια λές, εἶπε. Πῶς ὅμως, Σωκράτη, πρὶν ἀπὸ κάθε τι ἄλλο θὰ τοὺς προέτρεπε κανεὶς στὴν πειθαρχίαν; — Ἐκεῖνο βέβαια, ἂν δὲν κάνω λάθος, τὸ ξέρεις, ὅτι δηλ. σὲ κάθε περίστασι οἱ ἄνθρωποι σ' αὐτοὺς προπάντων θέλουν νὰ ὑπακούουν, πού τοὺς θεωροῦν σὰν τοὺς καλὺ-τερου. Γιατί καὶ σὲ καιρὸ ἀρρώστιας σ' αὐτὸν προ-

πάντων πείθονται, πού τὸν θεωροῦν ἄριστο γιατρό, καὶ ταξειδεύοντας μὲ πλοιοὺς στὸν ἄριστο κυβερνήτην, καὶ ἐκεῖνοι πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργίαν στὸν ἄριστο γεωργό. — Καὶ βέβαια, εἶπε. — Λοιπὸν φυσικὸ εἶναι καὶ στὴν ἵππικὴ τέχνη, σ' αὐτὸν προπάντων νὰ θέλουν οἱ ἄλλοι νὰ ὑπακοῦνε, πού κατ' ἐξοχὴν φαίνεται ὅτι ξέρεי νὰ κάνειε ὅσα πρέπει.

— Ἄν λοιπὸν ἐγώ, Σωκράτη, εἶπε, φαίνομαι ὅτι εἰμαι ὁ καλύτερος ἀπ' ὅλους, θὰ μοῦ εἶναι αὐτὸ ἀρκετὸ γιὰ νὰ μὲ ὑπακοῦνε; — Ἄν βέβαια μαζὶ μ' αὐτά, εἶπε, τοὺς διδάξεις, ὅτι τὸ νὰ σὲ ὑπακοῦνε θὰ εἶναι πιὸ συμφέρον καὶ μᾶλλον σωτήριο γι' αὐτούς. — Πῶς λοιπὸν, εἶπε, θὰ τὸ διδάξω αὐτό; — Πολὺ μὰ τὴν ἀλήθειαν εὐκολότερα, εἶπε, παρὰ ἂν ἔπρεπε νὰ τοὺς διδάξεις, ὅτι τὰ κακὰ εἶναι προτιμότερα ἀπ' τὰ καλὰ καὶ ὠφελιμότερα.

— Ὅς νὰ πῆς, εἶπε, ὅτι ὁ ἵππαρχος κοντὰ στ' ἄλλα προσόντα πρέπει νὰ φροντίζει νὰ γίνῃ ἱκανὸς στὸ λόγο; — Ἀλλὰ ἐσὺ νόμιζες, εἶπε, ὅτι πρέπει νὰ διευθύνεις τοὺς ἵππεις μὲ τὴ σωπὴ; Ἡ δὲν ἔχεις ὑπόψην σου, ὅτι ὅσα ἀπὸ συνήθεια ἔχουμε μάθει πῶς εἶναι πάρα πολὺ καλὰ καὶ πού μ' αὐτά μπορούμε νὰ ζοῦμε στὴν κοινωνία, ὅλα τοῦτα μὲ τὸ λόγο τὰ μάθουμε, καὶ οὔτε ποτε ἄλλο ὠφέλιμο μάθημα μαθαίνει κανεὶς μὲς ἀπ' τὸ λόγο τὸ μαθαίνει, καὶ ἐκεῖνοι πού διδάσκουνε τὰ ἄριστα κατ' ἐξοχὴν μεταχειρίζονται τὸ λόγο, καὶ αὐτοὶ πού ἔχουνε τίς πιὸ σπουδαῖες γνώσεις θαυμάσια συζητᾶνε; Ἡ τὸ ἐξῆς δὲν παίρνεις ὑπόψην, ὅτι ὅσες φορές ὀργανώνεται ἓνας χορὸς ἀπὸ τὴν πόλιν μας, καθὼς ἐκεῖνος πού στέλνεται στὴ Δῆλον, κανένας ἄλλος ἀπὸ κανέναν ἄλλο τόπο δὲ γίνεται ἰσάξιός μ' αὐτόν, οὔτε συναθροίζεται πλῆθος ὠραίων ἀνδρῶν σὲ καμμιάν ἄλλη πόλιν, ὅμοιο μ' αὐτὸ πού συναθροίζεται

ἐδῶ; — Ἀλήθεια λές, εἶπε. — Ἀλλὰ ὅμως οὔτε τὴν καλλιφωνία οὔτε στὸ μέγεθος τῶν σωματῶν καὶ τὴ δύναμιν ὑπερέχουν τόσο οἱ Ἀθηναῖοι, ὅσο στὴ φιλοδοξία, πού ἀκριβῶς παρακινεῖ πρὸς τὰ ὠραῖα καὶ ἐντιμα ἔργα. — Ἀλήθεια εἶναι καὶ αὐτό, εἶπε. — Λοιπὸν, εἶπε, παραδέχεσθαι ὅτι καὶ ἂν κανεὶς γιὰ τὸ ἵππικὸ μας ἐδῶ φρόντιζε, θὰ ξεπερνοῦσε πολὺ τὰ ἵππικὰ τῶν ἄλλων πόλεων καὶ σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν προπαρασκευὴ τῶν ὀπλῶν καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ τὴν πειθαρχία, καὶ στὸ νὰ μάχονται πρόθυμα ἐναντία στοὺς ἐχθρούς, ἂν θεωροῦσαν ὅτι κἀνοντας αὐτὰ θὰ τοὺς δινόταν ἔπαινος καὶ τιμὴ;

— Λογικὸ βέβαια, εἶπε. — Μὴ διστάσεις λοιπὸν, εἶπε, ἀλλὰ νὰ προσπαθεῖς νὰ σπρώχνεις τοὺς ἄντρες σ' αὐτά, ἀπ' τὰ ὁποῖα καὶ ὁ ἴδιος θὰ ὠφεληθεῖς, καὶ οἱ ἄλλοι πολῖτες γάρη σὲ σένα. — Ἀλλὰ μὰ τὸ Δία θὰ προσπαθήσω, εἶπε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV.

Κι ἐπειδὴ κάποτε εἶδε τὸ Νικομαχίδην νὰ γυρίζει ἀπὸ τίς ἐκλογές, τὸν ρώτησε:

— Ποιῖ, Νικομαχίδη, ἔχουν ἐκλεγεί στρατηγοί; — Δὲν εἶναι λοιπὸν, εἶπε, Σωκράτη, τόσο ἄκριτοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὥστε ἐμένα δὲ μὲ ἐκλέξαν, πού ἔχω γεράσει ὑπηρετώντας στρατιώτης, ἀπ' τὸν καιρὸ πού γράφτηκα στὸ στρατιωτικὸ κατὰλογο, καὶ σὰν λοχαγὸς καὶ σὰν ταξίαρχος, καὶ τόσες φορές ἔχω τραυματιστεῖ ἀπ' τοὺς ἐχθρούς (καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ ἔδειχνε καὶ τὰ σημάδια τῶν τραυμάτων γυμνώνοντας τὸ σῶμα του) καὶ ἐκλέξαν, εἶπε, τὸν Ἀντισθένη, πού οὔτε σὰν ὀπλίτης πῆγε ποτὲ σ' ἐκστρατεία, οὔτε ἀνάμεσα στοὺς ἵππεις ἔκανε τίποτα

ἀξιοζήλευτο καὶ ποῦ δὲν ξέρει τίποτ' ἄλλο, παρὰ νὰ μαζεύει χρήματα;

— Λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, αὐτὸ στ' ἀλήθεια δὲν εἶναι ὠφέλιμο, ἂν εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐξοικονομᾷ τὰ τρόφιμα τῶν στρατιωτῶν;

— Κι οἱ ἔμποροι βέβαια, εἶπε ὁ Νικομαχίδης, εἶναι ἱκανοὶ νὰ συνάξουν χρήματα, ἀλλὰ δὲν μποροῦν γι' αὐτὸ νᾶναι καὶ στρατηγοί. Κι ὁ Σωκράτης εἶπε: Μὰ ὁ Ἄντισθένης, καὶ τῇ νίκῃ ἀγαπάει, πράμα ποῦ εἶναι χρήσιμο προσὺν στὸ στρατηγὸ. Δὲ βλέπεις ὅτι κι ὅσες φορὲς ἔχει γίνει χορηγός, ἐνίκησε σ' ὅλους τοὺς χοροὺς;

— Μὰ τὸ Δία, εἶπε ὁ Νικομαχίδης, δὲν εἶναι καθόλου ἴδιο νὰ προῖσταται κανεὶς στὸ χορὸ καὶ στὸ στράτευμα. — Κι ὅμως, εἶπε ὁ Σωκράτης, μολονότι ὁ Ἄντισθένης οὔτε στὸ τραγοῦδι οὔτε στοὺς χοροὺς ἦταν ἔμπειρος, ὅμως ἀποδείχθηκε ἱκανὸς νὰ βρεῖ τοὺς καλύτερους δασκάλους γι' αὐτὰ τὰ πράματα. — Καὶ στὸ στρατὸ λοιπὸν, εἶπε ὁ Νικομαχίδης, θὰ βρεῖ ἄλλους ποῦ θὰ παρατάσσουν τοὺς στρατιῶτες ἀντὶ γι' αὐτὸν κι ἄλλους ποῦ θὰ μάχονται;

— Λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, ἂν βέβαια καὶ στὰ πολεμικά, καθὼς στοὺς χοροὺς, βρίσκει καὶ διαλέγει τοὺς καλύτερους, φυσικὰ καὶ στὸν πόλεμο θὰ νικήσει. Κι εἶναι φυσικὸ αὐτὸς νὰ θέλει νὰ ξοδεύει περισσότερο γιὰ τὴν πολεμικὴ νίκη, στὴν ὁποία συμμετέχει ὅλη ἡ πόλις, παρὰ γιὰ τὴ χορικὴ νίκη, στὴν ὁποία συμμετέχει μόνον ἡ φυλὴ του.

— Ἰσχυρίζεσαι ἐσύ, Σωκράτη, πὼς εἶναι τοῦ ἴδιου ἔντρου χαρακτηριστικὸ καὶ νᾶναι καλὸς χορηγὸς καὶ νᾶναι καλὸς στρατηγός;

— Ἐγὼ λέω, εἶπε, πὼς σ' οὐδὲν ὅποτε κανένας προῖστα-

ται, ἂν ξέρει ἐκεῖνα ποῦ χρειάζονται καὶ μπορεῖ νὰ τὰ ἐξασφαλίζει, θάταν καλὸς προῖστάμενος, εἴτε σὲ χορὸ εἴτε σὲ σπιτικό εἴτε σὲ πόλις εἴτε σὲ στράτευμα διευθύνει. Κι ὁ Νικομαχίδης: — Μὰ τὴν ἀλήθεια Σωκράτη, εἶπε, ποτὲ δὲ θὰ φανταζόμουν ὅτι ἐγὼ θ' ἀκούσω ἀπὸ σένα, πὼς οἱ καλοὶ οἰκονόμοιμποροῦσαν νᾶναι καλοὶ στρατηγοί. — Ἐμπρὸς λοιπὸν, εἶπε, νὰ ἐξετάσουμε τὰ καθήκοντα τοῦ καθενὸς ἀπ' τοὺς δύο, γιὰ νὰ μάθουμε, ποῖ ἀπ' τὰ δύο: εἶναι τὰ ἴδια ἢ ἔχουν καμμιὰ διαφορὰ. — Μάλιστα, εἶπε. — Λοιπὸν, εἶπε, τὸ νὰ κάνουν τοὺς ὑφισταμένους τοὺς καὶ νὰ τοὺς ὑπακούουν καὶ νὰ πείθονται σ' αὐτούς, εἶναι καθήκον καὶ τῶν δύο; — Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε. — Τὶ ἐπίσης; Τὸ νὰ διατάζουν τοὺς ἱκανοὺς νὰ κάνουν κάθε ἔργο, εἶναι καθήκον καὶ τῶν δύο;

— Κι αὐτὸ, εἶπε. — Κι ἀκόμα καὶ τὸ νὰ τιμωροῦν τοὺς κακοὺς καὶ ν' ἀνταμείβουν τοὺς καλοὺς, νομίζω ὅτι ταυιάζει καὶ στοὺς δύο. — Πολὺ βέβαια, εἶπε. — Καὶ τὸ νὰ κάνουν τοὺς ὑφισταμένους τοὺς νὰ τοὺς εἶναι εὐνοϊκοί, πὼς δὲν εἶναι συμφέρον καὶ στοὺς δύο; — Καὶ τοῦτο, εἶπε, (εἶναι συμφέρον καὶ στοὺς δύο). — Καὶ τὸ νὰ προσελκύουν συμμάχους καὶ βοηθοὺς, παραδέχεσθαι δὲ συμφέρει καὶ στοὺς δύο, ἢ ὅχι; — Βεβαίωτατα, εἶπε.

— Μὰ ἱκανοὶ νὰ διαφυλάξουν τὰ ὑπάρχοντά τους δὲν πρέπει νᾶναι καὶ οἱ δύο; — Πάρα πολὺ, εἶπε.

— Λοιπὸν καὶ ἐπιμελεῖς καὶ φιλόπονοι πρέπει νᾶναι καὶ οἱ δύο στὰ ἔργα τους;

— Αὐτὰ βέβαια ὅλα, εἶπε, ὅμοια εἶναι προσόντα καὶ γιὰ τοὺς δύο. Ἀλλὰ τὸ νὰ μάχονται δὲν εἶναι τὸ ἴδιον καὶ γιὰ τοὺς δύο. — Μὰ δὲν ἀποχτᾶνε ἐχθροὺς κι οἱ δύο; — Ἀσφαλῶς αὐτὸ τοῦλάχιστον; εἶπε. — Λοιπὸν τὸ νὰ τοὺς νικήσουνε συμμέρει καὶ στοὺς δύο.

—Πολύ βέβαια, εἶπε, ἀλλὰ παραλείπεις τὸ ἐξῆς. Σὲ τί δηλαδὴ θὰ ὠφελήσῃ ἡ οἰκονομικὴ σὲ περίπτωσιν μάχης;

—Σ' αὐτὴ τὴν περίστασιν καὶ πάρα πολὺ βέβαια, εἶπε. Γιατί ὁ καλὸς οἰκονόμος, ἐπειδὴ ξέρει πῶς τίποτα δὲν εἶναι τόσο ὠφέλιμο καὶ κερδοφόρο, ὅσο τὸ νὰ νικᾷ τοὺς ἐχθροὺς στὴ μάχῃ, οὔτε τόσο ἀσύμφορο καὶ ἐπιζήμιον ὅσο τὸ νὰ νικιέται, ἀπὸ τῆς μιάς μὲ προθυμίας θὰ ἀναζητήσῃ καὶ θὰ προετοιμάσῃ αὐτὰ ποὺ συντελοῦν στὴ νίκη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην μὲ ἐπιμέλεια θὰ ἐξετάσῃ καὶ θ' ἀποφύγει αὐτὰ ποὺ ὀδηγοῦν στὴν ἥττα, καὶ δραστήρια θὰ δώσῃ μάχῃ, ἂν βλέπῃ ὅτι ἡ προετοιμασία του ὑπόσχεται νίκη, καὶ προπαντός, ἂν εἶναι ἀπροετοίμαστος, θ' ἀποφύγει νὰ δώσῃ μάχῃ. Μὴν περιφρονεῖς, εἶπε, Νικομαχίδην, τοὺς ἄντρες τοὺς ἱκανοὺς στὰ οἰκονομικά. Γιατὶ ἡ ἐπιμέλεια στὶς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις ποσοτικά μόνον διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐπιμέλεια τῶν κοινῶν, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι παρόμοια (καὶ τὸ πῶς σπουδαῖο εἶναι, ὅτι οὔτε χωρὶς ἀνθρώπους γίνεται καμμιὰ ἀπ' αὐτὰς τίς δυὸ δουλειές, οὔτε μ' ἄλλους ἀνθρώπους γίνονται οἱ ἰδιωτικὲς δουλειές καὶ μ' ἄλλους οἱ δημόσιες). Γιατὰ αὐτοὺς ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ κοινὰ δὲ χρησιμοποιοῦν ἄλλους ἀνθρώπους, παρὰ ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν καὶ αὐτοὶ ποὺ διευθύνουν τὰ ἰδιωτικά τους οἰκονομικά. Ὅσοι ξέρουν νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦν αὐτοὺς, καὶ τίς ἰδιωτικὰς καὶ τίς δημόσιες υποθέσεις καλὰ τίς διευθύνουν, καὶ ὅσοι δὲν ξέρουν καὶ στὰ δυὸ ἀποτυχαίνουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V.

Συζητώντας δὲ κάποτε μὲ τὸν Περικλῆ, τὸ γιὸ τοῦ περήφμου Περικλῆ, —'Εγώ, εἶπε, Περικλῆ, ἐλπίζω

πῶς ἂν γίνεις ἐσὺ στρατηγός, καὶ πῶς δυνατὴ καὶ πῶς ἐνδοξὴ θὰ γίνῃ ἡ πόλις στὰ πολεμικά καὶ τοὺς ἐχθροὺς θὰ τοὺς νικῆσῃ. Κι ὁ Περικλῆς:—Θὰ τὰθελα, εἶπε, Σωκράτη, αὐτὰ ποὺ λές, μὰ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γίνουν δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω.—Θέλεις λοιπόν, εἶπε ὁ Σωκράτης, στοχαζόμενοι γύρω ἀπ' αὐτὰ, νὰ ἐξετάσουμε ποῦ βρίσκεται ἡ δυνατότητα τῆς πραγματοποίησός τους;—Θέλω, εἶπε.

—Λοιπὸν ξέρεις, εἶπε, ὅτι στὸν ἀριθμὸ καθόλου κατώτεροι δὲν εἶναι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοὺς Βοιωτοὺς;—Τὸ ξέρω βέβαια, εἶπε.—Καὶ ποὺ ἀπ' τὰ δυὸ νομίζεις, ὅτι ἀπ' τοὺς Βοιωτοὺς μποροῦν νὰ διαλεχτοῦν περισσότεροι γεναῖοι καὶ ὠραῖοι ἄντρες, ἢ ἀπ' τοὺς Ἀθηναίους;

—Οὔτε σὲ τοῦτο μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι κατώτεροι οἱ Ἀθηναῖοι.—Καὶ ποιοὶ ἀπ' τοὺς δυὸ νομίζεις ὅτι ἔχουν πῶς φιλικὰς διαθέσεις ἀναμεταξὺ τους;—Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐγὼ τοῦλάχιστο νομίζω. Γιατὶ ἀπ' τῆς μιάς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Βοιωτοὺς, μὲ τὸ νὰ ἀδικοῦνται πλεονεχτικά ἀπ' τοὺς Θηβαίους, μὲ ἀντιπάθεια τοὺς βλέπουν, ἐνῶ ἀπ' τὴν ἄλλην στὴν Ἀθήνᾳ τίποτα παρόμοιον δὲ βλέπω.—'Αλλὰ ἀκόμα οἱ Ἀθηναῖοι εἰσὶ καὶ οἱ πῶς φιλόδοξοι βέβαια καὶ οἱ πῶς ὑψηλόφρονες ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Αὐτὰ τὰ προσόντα πολὺ παρακινοῦν νὰ κινδυνεύει κανεὶς καὶ γιὰ τὴ δόξα καὶ γιὰ τὴν πατρίδα.

—Καθόλου δὲν μποροῦν νὰ κατηγόρηθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι σ' αὐτὰ.

—Κι ἐπιπλέον μάλιστα δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι, ποὺ νᾶχουν μεγαλύτερα καὶ περισσότερα κατορθώματα ἀπ' τοὺς προγόνους τους ἀπ' ὅσα οἱ Ἀθηναῖοι. Πράγμα ποὺ γι' αὐτὸ πολλοὶ μὲ τὸ νὰ περὶφανεύονται, καὶ παραινέονται νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ γίνονται γεναῖοι.—Αὐτὰ βέβαια ποὺ λές, Σωκράτη, εἰν' ἀλήθεια,

ἀλλὰ βλέπεις ὅτι ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε καὶ ἡ συμφορὰ τῶν χιλιῶν μὲ τὸν Τολμίδη στὴ Λιβαδειὰ καὶ ἐκεῖνη στὸ Δῆλιο μὲ τὸν Ἱπποκράτη, ἀπὸ τότε ἔχει ἀπ' τῇ μιᾷ ταπεινωθεῖ ἡ δόξα τῶν Ἀθηναίων ἀπέναντι στοὺς Βοιωτοὺς καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη ἔχει ἀνέβει τὸ φρόνημα τῶν Θηβαίων ἀπέναντι στοὺς Ἀθηναίους. Ὡστε οἱ Βοιωτοί, ποὺ προηγούμενα οὕτε μέσα στὴ χώρα τους δὲν τολμοῦσαν ν' ἀντιστέκονται ὅτους Ἀθηναίους χωρὶς τὴ βοήθεια καὶ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννήσιων, τώρα ἀπειλοῦν νὰ εἰσβάλουν μόνοι τους στὴν Ἀττικὴ, καὶ Ἀθηναῖοι ποὺ πρωτότερα λεηλατοῦσαν τὴ Βοιωτία, φοβοῦνται μήπως οἱ Βοιωτοὶ ρημάξουν τὴν Ἀττική. Κι ὁ Σωκράτης:

—Μὰ καταλαβαίνω βέβαια, εἶπε, ὅτι αὐτὰ εἶν' ὅπως τὰ λές, μοῦ φαίνεται ὅμως ὅτι τώρα ἡ πόλη μὲ περισσότερη προθυμία θὰ ὑπάκουε, ἂν εἶχε ἄρχοντα καλὸ. Γιατὶ ἡ αὐτοπεποίθησις καὶ ἀφρονεσιὰ καὶ τεμπελιὰ καὶ ἀπειθαρχία βάζει μέσα στοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ φόβος τοὺς κάνει καὶ πιὸ προσεχικούς καὶ πιὸ πειθαρχικούς καὶ πιὸ πρόθυμους στὴν πολεμικὴ παράταξη. Καὶ θὰ μπορούσες νὰ τὸ συμπεράνεις τοῦτο καὶ ἀπὸ κεῖνα ποὺ συμβαίνουν στὰ πλοῖα. Δηλαδή, ὅταν δι' φοβοῦνται τίποτα εἶναι γεμάτοι ἀταξίες οἱ ναῦτες, ὅταν ὁμοῖως φοβηθοῦν ἡ τρικιμία ἢ ἔχθρους, ὅχι μόνο ὅλες τίς διαταγές ἐκτελοῦν, ἀλλὰ καὶ σιωποῦν περὶ μενόντας μὲ προσοχὴ αὐτὰ ποὺ θὰ τοὺς διατάξουν, καθὼς ἀκριβῶς κάνουν οἱ χορευτές.—Ἀλλὰ ὁμοῖως, εἶπε ὁ Περικλῆς, ἂν βέβαια τώρα ὅσων περισσότερη πειθαρχία ἢ Ἀθηναῖοι, κατάλληλη εἶναι ἡ περίστασις νὰ συζητήσουμε μὲ ποιὸ τρόπο θὰ τοὺς παρακινούσαμε νὰ ξαναγαπήσουνε τὴν πατρίδα τους ἀντρεισύνῃ καὶ νὰ δόξαι καὶ τὴν εὐτυχία.—Λοιπόν,

εἶπε ὁ Σωκράτης, ἂν θέλαμε νὰ πάρουν αὐτοὶ στὴν κατοχὴ τοὺς τὰ χτήματα ποὺ οἱ ἄλλοι θὰ κατέχανε, κατεξοχὴ θὰ τοὺς παρακινούσαμε νὰ τὰ ζητᾶνε ἐπίμονα, ἀποδείχνοντάς τοὺς ὅτι καὶ πατρογονικά τοὺς εἶναι καὶ τοὺς ἀνήκουε. Ἐπειδὴ τώρα θέλουμε νὰ τοὺς κάνουμε νᾶναι πρῶτοι μὲ ἀντρεισύνῃ, πάλι πρέπει νὰ τοὺς δειχνουμε, ὅτι αὐτὸ ἀπὸ πάντα τοὺς ἀνήκει, καὶ ὅτι, ἂν φροντίσουν γι' αὐτό, θὰ γίνουν οἱ καλύτεροι ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες. Μὲ ποιὸ τρόπο λοιπὸν θὰ τοὺς ἐδιδάσκαμε τοῦτο; — Νομίζω ὅτι θὰ τὸ κατορθώσουμε τοῦτο, ἂν τοὺς θυμίζαμε τοὺς παλαιότατους, ὅσους ἔχουμε ἀκουστά, πρόγονους τοὺς, ποὺ καὶ αὐτοὶ ἔχουν ἀκουστά ὅτι ἦταν ἀριστοί.—Μήπως θές νὰ πείς γιὰ τὴν χρῆσι τῶν θεῶν, ποὺ ἔκαναν ὁ Κέκροπας καὶ οἱ γέροι σύμβουλοι τοῦ ἐξαίτιος τῆς ἀρετῆς τοὺς;

— Πραγματικά αὐτὴν θέλω νὰ πῶ, καὶ τὴν ἀνατροφὴ μάλιστα τοῦ Ἐρεχθέα καὶ τὴ γέννησι, καὶ τὸν πόλεμο ποὺ ἔγινε, ὅταν ἐκεῖνος βασιλεὺς, ἐνάντια σ' αὐτοὺς ποὺ ἐπιτέθηκαν στὴν Ἀττικὴ ἀπὸ κάθε γειτονικὴ χώρα, καὶ τὸν πόλεμο στὴν ἐποχὴ τῶν Ἡρακλειδῶν κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὅλους τοὺς πολέμους ποὺ ἔγιναν στὰ χρόνια τοῦ Θωσέα, στοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι ἀποδείχτηκαν ὅτι ἦταν οἱ πιὸ ἀντρεῖοι ἀπ' ὅλους τοὺς σύγχρονούς τοὺς. Κι ἀκόμα ἂν θές, θέλω νὰ πῶ καὶ ὅσα ἔπραξαν κατόπιν οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, ποὺ ὅχι πολὺ πρὶν ἀπὸ μᾶς ἔζησαν σὲ ἀκμῇ, ἄλλοτε ἀγωνιζόμενοι μόνάχοι τοὺς ἐνάντια σ' αὐτοὺς ποὺ κυριαρχοῦσαν σ' ἑλὴ τὴν Ἀσία καὶ τὴν Εὐρώπῃ μέχρι τὴ Μακεδονία, καὶ ποὺ εἶχαν τὴ μεγαλύτερη δύναμι καὶ τὰ περισσότερα ὀλικά μέσα ἀπὸ τοὺς προηγούμενους τοὺς καὶ σπουδαῖα κατορθώματα ἔκαναν, καὶ ἄλλοτε νικώντας μαζί μὲ τοὺς

Πελοποννήσιους καὶ στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα. Αὐτοὶ ποῦ, ὅπως εἶν' γνωστὸ, φημίζονται ὅτι στάθησαν πολὺ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς σύγχρονούς τους ἀνθρώπους. — Ἀλήθεια φημίζονται, εἶπε.

— Γί' αὐτὸ λοιπόν, ἐνῶ ἔχουν γίνεαι πολλὰς μεταναστεύσεις στὴν Ἑλλάδα, ἔμειναν πάντα στὴ δική τους χώρα, καὶ πολλοὶ ποῦ μάλιναν γιὰ τὸ δίκαιο ἐμπιστεύονταν τὴν κρίση σὲ κείνους, καὶ πολλοὶ ποῦ προσβάλλονταν ἀπὸ δυνατότερους καταφεύγανε σὲ κείνους.

Κι ὁ Περικλῆς: — Ἀπορῶ βέβαια, εἶπε, Σωκράτη, γιατί τέλος πάντων ἡ πόλη γύρισε στὸ χειρότερο. — Ἐγὼ νομίζω, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὅτι καθὼς μερικοὶ ἀθλητές, ἐπειδὴ πολὺ ξεπέρασαν (τοὺς ἄλλους) κι ἀριστεύσανε, παραμελήσανε πολὺ τὸν ἀθλητισμὸ κι ὕστεροῦν ἀπέναντι στοὺς ἀντιπάλους τους, ἔτσι κι οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ πολὺ ὑπερισχύσανε, παραμελήσανε τὰ καθήκοντά τους καὶ γιὰ τοῦτο ἔχουν γίνεαι χειρότεροι.

— Τώρα λοιπόν, εἶπε, κάνοντας τί, θὰ ξαναποχτοῦσαν τὴν παλιά τους ἀρετή; Κι ὁ Σωκράτης: — Νομίζω πὼς δὲν εἶναι πράγμα καθόλου μυστικὸ, ἀλλὰ ἂν, ἀφοῦ βρῖσκανε τίς συνήθειες τῶν προγόνων, τίς ἐκτελοῦσανε καθόλου χειρότερα ἀπὸ κείνους, καθόλου χειρότεροι ἀπὸ κείνους δὲ θὰ γίνονταν. Κι ἂν πάλι ὄχι, μὲ τὸ νὰ μιμοῦνται τοῦλάχιστον ἐκείνους ποὺ εἶναι τώρα πρῶτοι καὶ κάνοντας τὰ ἴδια μ' αὐτοὺς, καθόλου χειρότεροι δὲ θὰ γίνονταν ἀπὸ κείνους. Κι ἂν πάλι μὲ μεγαλύτερη ἐπιμέλεια ἐνεργοῦνε, μποροῦν νάναί καὶ καλύτεροι.

— Ὑποστηρίζεις λοιπόν, εἶπε, ὅτι εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπ' τὴν πόλη μας ἡ τελειότητα τῆς σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς μόρφωσης; Γιατὶ πατὲ οἱ Ἀθηναῖοι σὰν τοὺς Λακεδαιμονίους εἶτε τοὺς γεροντότερούς τους θὰ σεβα-

στοῦν, ἀφοῦ ἀπ' τοὺς πατέρες τους κάνουν ἀρχὴ νὰ περφοροῦν τοὺς γεροντότερους, εἶτε τόσο θὰ γυμναστοῦν σωματικά, ἀφοῦ ὄχι μόνο οἱ ἴδιοι παραμελοῦν τὴ σωματικὴ ὑγεία, ἀλλὰ καὶ περιεγλᾶνε ἐκείνους ποῦ τὴ φροντίζουν; Καὶ πότε θὰ πειθαρχοῦν τόσο στοὺς ἄρχοντες, ἀφοῦ περηφανεύονται καὶ ἀπὸ πᾶν ἐπειδὴ περφοροῦν τοὺς ἄρχοντες, ἢ πότε ἔτσι θὰ μονιάσουν, ἀφοῦ μάλιστα, ἀντὶ νὰ βοηθᾶνε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο στὰ συμφέροντά τους, βλάφτουν καὶ ζηλεύουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο περισσότερο παρὰ τοὺς ξένους ἀνθρώπους, καὶ προπαντὸς καὶ στὶς ἰδιωτικὰς συγκεντρώσεις καὶ στὶς δημόσιες διαφανοῦν, καὶ πολλὰς δίκας κάνουν ἀναμεταξὺ τους, καὶ προτιμᾶνε περισσότερο μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ κερδίζουν ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλο, παρὰ βοηθώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, καὶ ἐπειδὴ θεωροῦν τὰ κοινὰ σὰν ξένα, ἀντιμάχονται γι' αὐτὰ καὶ χαίρονται πάρα πολὺ γιὰ τίς δυνάμεις ποὺ ξοδεύουν σὲ τέτοιους καυγάδες; Ἀπ' ὅλα τοῦτα, ἀπὸ τὴ μιὰ πολλὴ ζημιὰ καὶ δυστυχία γεννιέται στὴν πόλη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεγάλη ἔχθρα καὶ μίσος ἀνάμεσα στοὺς πολίτες δημιουργεῖται, ποὺ ἐξαιτίας τους ἐγὼ τοῦλάχιστον φοβᾶμαι πάντα, μὴ συμβεῖ στὴν πόλη κανένα δυστύχημα μεγαλύτερο ἀπ' ὅσο μπορεῖ νὰ βαστάξει.

— Καθόλου νὰ μὴν ἔχεις τέτοια γνώμη, Περικλῆ, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἀθηναῖοι πάσχουν ἀπὸ ἀγιάτρευτῃ κακίᾳ. Δὲ βλέπεις ὅτι ἀπ' τὴ μιὰ εἶναι ὑπάκουοι στὰ ναυτικά, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ τάξῃ στοὺς γυμνακοὺς ἀγῶνες πειθαρχοῦν στοὺς ἐπιστάτες, καὶ ὑπακούουνε στοὺς χορικοὺς ἀγῶνες στοὺς δασκάλους τοὺς καθόλου χειρότερα ἀπ' ὅποιουσδήποτε ἄλλους; — Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι παρὰ ξένο, εἶπε, τοῦτοι δηλαδὴ νὰ πειθαρχοῦν στοὺς προισταμένους τους, ἐνῶ οἱ ὀπλίτες καὶ οἱ ἱππεῖς, ποὺ θεω-

ροῦνται ὅτι διαλεχθήκανε μέσ' ἀπ' τοὺς ἄλλους πολίτες γιὰ τὴν τέλεια σωματικὴ καὶ ψυχικὴ τους μόρφωση, νὰ εἰν' οἱ πῶς ἀπειθαρχοῖ ἀπ' ἑλούς; Κι ὁ Σωκράτης εἶπε:—Κι ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου, Περικλῆ, δὲν καταρτίζεται ἀπ' τοὺς δοκιμασμένους σὰν τοὺς καλύτερους;—Καὶ πολὺ βέβαια, εἶπε.—Ἐξέρεις λοιπὸν τίποτ' ἄλλους ποὺ καὶ καλύτερα καὶ νομιμότερα καὶ ἀξιοπρεπέστερα καὶ δικαιοτέρα καὶ τίς δικές νὰ διακρίνουν καὶ τ' ἄλλα τοὺς καθήκοντα νὰ ἐκτελοῦν;—Δὲν τοὺς κατηγοροῦ, εἶπε, αὐτούς.

—Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ χάνεις τὸ θάρρος σου, εἶπε, ὅτι τάχα δὲν εἶναι πειθαρχημένοι οἱ Ἀθηναῖοι.—Κι ὁμῶς στὰ στρατιωτικά, εἶπε, ὅπου προπαντὸς πρέπει καὶ φρόνιμοι νᾶναι καὶ τακτικοὶ καὶ νὰ πειθαρχοῦν, σὲ τίποτ' ἀπ' αὐτὰ δὲ δίνουν σημασία.—ἴσως γιατί, εἶπε ὁ Σωκράτης, σὲ τοῦτα τοὺς δικοῦν ἐκεῖνοι ποὺ καθόλου δὲν τὰ ξέρουν. Δὲ βλέπεις ὅτι ἀπ' τοὺς καθαριστὲς καὶ τοὺς τραγουδιστὲς χορικῶν καὶ τοὺς χορευτὲς κανέναν δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ διευθύνει ἂν δὲν ξέρει, οὔτε ἀπὸ τοὺς παλαιστὲς οὔτε ἀπὸ τοὺς πυγμαχούς; Ἀλλὰ ὅλοι αὐτοὶ ποὺ τὰ δευθύνουν τοῦτα μποροῦν νὰ ἀποδείξουν ἀπὸ ποῦ τὰ μάθανε αὐτὰ στὰ ὅποια προΐστανται, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς οἱ πῶς πολλοὶ αὐτοσχεδιάζουν.

Ἐσένα ὁμῶς ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲ σὲ θεωρῶ τέτοιον, ἀλλὰ ἔχω τὴ γνώμη ὅτι μπορεῖς νὰ πείς πότε ἔκανες ἀρχὴ νὰ μαθαίνεις τὴ στρατηγικὴ ἢ τὴν πάλιν. Κι ἀπὸ τὴ μιὰ νομίζω, ὅτι ἐσὺ ἔχοντας παραλάβει πολλὰ ἀπὸ τὰ πατρικά σου στρατηγήματα τὰ διαφύλας, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πολλὰ ἀπὸ παντοῦ ἔχεις συνάξει, ἀπ' ὅπου ἦταν δυνατὸ νὰ μάθεις τίποτα ὠφέλιμο γιὰ τὴ στρατηγία. Καὶ νομίζω ὅτι ἐσὺ πολὺ φροντίζεις γιὰ νὰ μὴ σοῦ ξεφύγει

τίποτα καὶ δὲν τὸ μάθεις, ἀπ' ὅσα χρησιμεύουν στὴ στρατηγία, καὶ ἂν καταλάβεις ὅτι δὲν ξέρεις κάτι τὸ ρωτᾷς νὰ τὸ μάθεις ἀπὸ κείνους ποὺ τὰ ξέρουν, χωρὶς νὰ λυπᾶσαι οὔτε δῶρα οὔτε εὐεργεσίες, γιὰ νὰ μάθεις ἀπ' αὐτούς ὅσα δὲν ξέρεις καὶ γιὰ νᾶχεις καλοὺς βοηθούς. Κι ὁ Περικλῆς: Δὲ μοῦ διαφεύγει, εἶπε, Σωκράτη, ὅτι τὰ λὲς αὐτὰ ὅχι γιὰτὶ ν μίξεις ὅτι ἐγὼ ἐπιδιώκω τὴ στρατηγία, ἀλλὰ ἐπειδὴ προσπαθεῖς νὰ μοῦ διδάξεις ὅτι ἐκείνος ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ στρατηγὸς πρέπει νὰ φροντίζει γιὰ ὅλα τοῦτα. Ἐντούτοις ὁμῶς καὶ ἐγὼ συμφωνῶ μαζί σου.

—Τοῦτο λοιπὸν Περικλῆ, εἶπε, τῷχεις καταλάβει, ὅτι δηλ. ὑπάρχουν μπροστὰ ἀπ' τὴ χώρα μας μεγάλα βουνά, ποὺ φτάνουν μέχρι τὴ Βοιωτία, καὶ ἀνάμεσά τους ὑπάρχουν περάσματα στενὰ καὶ κατηφορικὰ πρὸς τὴ χώρα μας, καὶ ὅτι στὸ μέσο τῆς ἡ χώρας μας ἔχει ζώνη ἀπὸ ὄχυρά βουνά;

—Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.—Κι ἔχεις ἀκόμα ἀκουστὰ ὅτι οἱ Μυσοὶ καὶ οἱ Πισίδες, ἐπειδὴ στὴ χώρα τοῦ βασιλιᾶ τῶν Περσῶν κατέχουν τόπους πολὺ ὄχυρους καὶ εἶναι ἐλαφρὰ ὀπλισμένοι, μποροῦν ἀπ' τὴ μιὰ κάνοντας ἐπιδρομὲς στὴ χώρα τοῦ βασιλιᾶ νὰ τῆς κάνουν ζημιές, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη νὰ ζοῦνε λεύτεροι;—Κι αὐτὸ βέβαια τῶχα ἀκουστὰ, εἶπε.—Καὶ δὲ νομίζεις ὅτι, ἂν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνῶσω εἶναι νέοι ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ ὅπλα ἐλαφρότερα καὶ κρατοῦσαν τὰ βουνὰ ποὺ βρίσκονται μπροστὰ στὴ χώρα μας, θὰ ἦταν ἀφενὸς βλαβεροὶ γιὰ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀφετέρου θ' ἔχαν δημιουργήσει γιὰ τοὺς πολίτες τῆς χώρας μας ἓνα μεγάλο προπύργιο; Κι ὁ Περικλῆς: Ὅλα αὐτὰ Σωκράτη, εἶπε, νομίζω πὼς εἶναι χρήσιμα.—Ἄν λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, σ' ἀρέσουν αὐτὰ, ἄρχισε νὰ τὰ κάνεις, ἄριστε. Γιατὶ ὅτιδήποτε ἀπ' αὐτὰ ἂν κατορθώσεις, καὶ γιὰ σένα θάναι τιμητικὸ καὶ γιὰ τὴν πόλιν ὠφέ-

λιμο. Κι ἂν πάλι δὲν μπορέσεις νὰ καταφέρεις κάτι ἀπ' αὐτά, οὔτε τὴν πόλη θὰ βλάψεις οὔτε τὸν ἑαυτό σου θὰ ντροπιάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI.

Καὶ τὸ Γλαύκωνα, τὸ γιὸ τοῦ Ἀρίστανος, ὅταν ἄρχισε νὰ ἀγορεύει στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε νὰ γίνεῃ ἄρχων στὴν πόλιν, ἐνῶ ἀκόμα δὲν ἦταν εἰκασί χροῶν, κανένας δὲν μποροῦσε ἀπὸ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς καὶ φίλους νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, ἂν καὶ τὸν κατεβάζανε ἀπ' τὸ βῆμα μὲ τὸ ζῶρι κι ἤτανε καταγέλαστος. Κι ὁ Σωκράτης, ἐπειδὴ τὸν ἀγαποῦσε, λόγῳ τοῦ Χαρμίδου, γιοῦ τοῦ Γλαύκωνος, καὶ τοῦ Πλάτωνος, μόνος αὐτὸς τὸν ἀπώτρυνε. Συναντώντας τον δηλαδὴ, κατὰ τύχην, πρῶτα μὲ σκοπὸ ὅτι θέλει νὰ τὸν ἀκούσῃ, μὲ τέτοια λόγια τὸν ἐσταμάτησε.—Γλαύκων, εἶπε ἔχεις διανοηθεῖ νὰ μᾶς γίνεις ἄρχων στὴν πόλιν;—Μάλιστα, εἶπε, Σωκράτη.—Γιατὶ μὰ τὸ Δία, εἶπε, εἶναι τιμητικὸ πρᾶγμα, περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα. Γιατὶ εἶναι φανερό ὅτι, ἂν τὰ καταφέρῃς αὐτό, θὰ μπορέσεις ἀφανὸς νὰ πετυχαίνεις ὅ,τι κι ἂν ἐπιθυμῇς, καὶ ἀφετέρου θὰ εἶσαι ἱκανὸς νὰ ὠφελεῖς τοὺς φίλους, θὰ τιμῇσεις τὸ πατρικὸ σου σπῆτι, θὰ μεγαλώσεις τὴν πατρίδα καὶ θὰ γίνεις ὀνομαστὸς πρῶτα — πρῶτα στὴν πόλιν, ἔπειτα στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰσως, καθὼς ὁ Θεμιστοκλῆς, καὶ στοὺς βαρβάρους. Κι ὅπου κι ἂν εἶσαι, παντοῦ θάσαι δαχτυλοδεχτούμενος. Ἀκούγοντας λοιπὸν αὐτὰ ὁ Γλαῦκων περηφανεύονταν καὶ μ' εὐχαρίστηση στεκότανε. Κι ὕστερα ἀπ' αὐτὰ ὁ Σωκράτης—Λοιπὸν, εἶπε, Γλαῦκων, εἶναι φανερό ὅτι ἂν θέλεις νὰ σὲ τιμᾶνε πρέπει ἡ πόλιν νὰ ὠφελῇθεῖ ἀπὸ

σένα.—Πολὺ μάλιστα, εἶπε.—Στ' ὄνομα τῶν θεῶν, εἶπε, μὴ μᾶς κρύψεις λοιπὸν τὴ γνώμην σου, ἀλλὰ πᾶς μας, ἀπὸ τί θ' ἀρχίσῃς νὰ εὐεργετεῖς τὴν πόλιν. Κι ἐπειδὴ ὁ Γλαῦκων γιὰ πολλὴ ὥρα σῶπασε, σὺν νὰ σκεφτόταν τότε ἀπὸ ποῦ θὰ ἔκανε ἀρχή,—Ἀραγε, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὅπως ἂν ἤθελες νὰ αὐξήσεις τὴν περιουσίαν κάποιου φίλου σου, θὰ ἐπιχειροῦσες νὰ τὸν κάνεις πλουσιώτερο, ἔτσι θὰ προσπαθῇσεις νὰ κάνεις καὶ τὴν πόλιν πλουσιώτερη;—Βεβαίως, εἶπε.—Λοιπὸν θὰ γινόνταν πλουσιώτερη, ὅν γίνονταν τὰ ἔσοδά της περισσότερα;

—Λογικὸ πρᾶγματι, εἶπε.—Πᾶς λοιπὸν, εἶπε, ἀπο ποῦ προέρχονται τῶρα τὰ ἔσοδα στὴν πόλιν καὶ πόσα περιπλοῦ εἶναι; Γιατὶ εἶναι φανερό ὅτι ἔχεις σκεφτεῖ, ὥστε ἂν μερικὰ ἀπ' αὐτὰ δὲ φτάνουν, νὰ τὰ συμπληρώσεις, κι ἂν παραλείπονται κατὰ τὴν εἰσπραξίν, νὰ τὰ εἰσπράξεις.—Ἀλλὰ, μὰ τὸ Δία, εἶπε ὁ Γλαῦκων, αὐτὰ τοῦλάχιστον δὲν τᾶχω σκεφτεῖ.—Ἀλλὰ, εἶπε, ἂν τᾶχῃς παραλείψει αὐτό, πᾶς μας τοῦλάχιστο ποιὸς εἶναι οἱ δαπάνες τῆς πόλης. Γιατὶ εἶναι φανερό, ὅτι κι ἀπ' αὐτὲς σκέπτεσαι νὰ ἀφαιρέσεις τίς περιττές.—Ἀλλὰ, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε, οὔτε μ' αὐτὰ ἀσχολήθηκα ὡς τώρα.—Λοιπὸν, εἶπε, τὸ νὰ κάνεις πλουσιώτερη τὴν πόλιν θὰ τὸ ἀναβάλουμε. Γιατὶ πῶς εἶναι δυνατό, ἂν δὲν ἔξεις βέβαια τίς δαπάνες καὶ τὰ ἔσοδα, νὰ φροντίσεις γι' αὐτά;—Ἀλλὰ, Σωκράτη, εἶπε ὁ Γλαῦκων, μπορεῖ κανεὶς νὰ πλουτίζει τὴν πόλιν ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν ἐχθρῶν.—Μὰ τὸ Δία, πάρα πολὺ μπορεῖ, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὅταν κανεὶς εἶναι δυνατώτερος ἀπ' αὐτούς, ἐνῶ ἂν εἶναι πιὸ ἀδύνατος, κι αὐτὰ ποῦ ὑπάρχουν μπορεῖ νὰ τὰ χάσῃ.

—Ἀληθινὰ μιλάς, εἶπε.—Λοιπὸν, εἶπε, ἐκεῖνος βέβαια ποὺ θὰ σκεφτεῖ ἐναντία σὲ πειοῦς πρέπει νὰ πολεμᾷ,

πρέπει και τῆς πόλης τῇ δυνάμει νὰ ξέροι καὶ τῶν ἐχθρῶν, ὥστε, ἂν ἡ δυνάμει τῆς πόλης εἴναι ἀνώτερη, νὰ συμβουλευεῖ τὸ δῆμον νὰ ἐπιχειρεῖ τὸν πόλεμον, κὶ ἂν εἶναι κατώτερη ἀπὸ τῇ δυνάμει τῶν ἐχθρῶν, νὰ τὸν πείθει νὰ φυλάγεται.

—Σωστά μιλᾷς, εἶπε.—Πρῶτα-πρῶτα λοιπόν, εἶπε, πές μας καὶ τὴν πεζικὴ καὶ τὴ ναυτικὴ δυνάμει τῆς πόλης, κὶ ἔπειτα τῶν ἀντιπάλων.—Ἀλλὰ μὰ τὸ Δία, εἶπε, δὲ θὰ μπορούσα βέβαια ἔτσι πρόχειρα νὰ στὰ πῶ.—Ἀλλὰ ἂν τᾶχεις γραμμένα, εἶπε, φέρ' τα, γιὰτὶ μὲ πολλὴ εὐχαρίστησι θὰ τ' ἀκούω.—Ἀλλὰ μὰ τὸ Δία, οὔτε τᾶχω γράψει ὧς τώρα, εἶπε.

—Λοιπόν, εἶπε, δὲ θὰ ἐπιχειρήσουμε, τοῦλάχιστο στὴν ἀρχὴ καὶ σχετικὰ μὲ τὸν πόλεμον νὰ συμβουλευόμεν τὸ δῆμον. Γιὰτὶ ἰσως λόγῳ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν τῶν ζητημάτων, ἐπειδὴ μάλιστα τώρα ἄρχισες νὰ ζητᾷς τὴν ἀρχή, δὲν τᾶχεις ἐξετάσει ἀκόμα. Σίγουρα ὅμως, γιὰ τὴ φύλαξιν τοῦλάχιστον τῆς χώρας, ξέρω ὅτι ἔχεις πιά ἐξετάσει καὶ ξέρεις καὶ πόσους φρουρὰς εἶναι στὰ κατάλληλα σημεία καὶ πόσες ὅχι, καὶ πόσοι φρουροὶ εἶναι ἀρκετοὶ καὶ πόσοι δὲν εἶναι. Κὶ ὅσο γιὰ τίς φρουρὰς ποῦ εἶναι στὰ κατάλληλα σημεία, θὰ συμβουλευέμεις νὰ τίς ἐνισχύσουν, καὶ τίς πετιτὲς νὰ τίς βγάλουν.—Μὰ τὸ Δία, εἶπε, ἐγὼ τοῦλάχιστο θὰ συμβουλευάμην ὅλες νὰ τίς βγάλουν, γιὰτὶ μὲ τέτοια ἀμέλεια γίνεται ἡ φύλαξή τους, ὥστε νὰ κλέβονται ἀπ' τὴ χώρα τὰ ὑπάρχοντά της.

—Κὶ ἂν κανεὶς τίς βγάλει τίς φρουρὰς, εἶπε, δὲ νομίζεις ὅτι θὰ προκληθεῖ ἀσودασία γιὰ ὅποιον θέλει ν' ἀρπάξει; Λοιπόν, εἶπε, ποῖδ' ἀπ' τὰ δυὸ συμβαίνει: πεγαίνοντας μόνος σου ἐκεῖ τὸ ἔχεις ἐξετάσει αὐτὸ τὸ ζήτημα; ἢ πῶς ἀλλιῶς ξέρεις ὅτι γίνεται ἄσκημα ἡ φύλαξι

τῶν συνόρων;—Τὸ συμπεράνω, εἶπε.—Λοιπόν, εἶπε, καὶ γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅχι, ἀπὸ ἀπλὲς ὑποθέσεις, ἀλλὰ ὅταν πιά τὰ ξέρομε καλά, τότε θὰ συμβουλευόμεν;—Ἰσως, εἶπε ὁ Γλαύκων, εἶναι προτιμότερο τοῦτο.—Κὶ ἀκόμα στὰ μεταλλεῖα τοῦ ἀσημιοῦ στὸ Λαύριο ξέρω ὅτι δὲν ἔχεις πάει, ὥστε νὰ μπόρεις νὰ πεῖς γιὰτὶ τώρα ἐρχονται ἀπὸ κεῖ λιγώτερα εἰσοδήματα ἀπὸ πρῶτα.—Δὲν ἔχω πάει βέβαια, εἶπε.—Γιὰτὶ ἀκόμα, μὰ τὸ Δία, εἶναι καθὼς λένε νοσηρὸς ἐκεῖ ὁ τόπος, ὥστε ὅταν παρουσιαστῇ ἀνάγκη νὰ δώσεις συμβουλὴ γιὰ τοῦτο, ἡ πρόφασιν αὐτὴ θὰ σοῦ εἶναι ἀρκετή.—Μὲ κοροϊδύεις, εἶπε ὁ Γλαύκων.—Ἀλλὰ τὸ ἐξῆς βέβαια, εἶπε ὁ Σωκράτης, ξέρω ὅτι δὲν τᾶχεις παραμελήσει, ἀλλὰ τᾶχεις ἐξετάσει: γιὰ πόσον καιρὸ εἶναι ἀρκετὸ τὸ στὰρι ποῦ παράγεται στὴ χώρα μας γιὰ νὰ τρέφει τὴν πόλιν καὶ πόσο στὰρι χρειάζεται γιὰ ἓνα χρόνον, γιὰ νὰ μὴν τὸ στερεθεῖ ἡ πόλις ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀπρονοησία σου, ἀλλὰ ξέροντας τὸ ζήτημα νὰ μπόρεις, μὲ συμβουλὲς σχετικὰ μὲ τὰ τρόφιμα, καὶ νὰ βοηθᾷς τὴν πόλιν καὶ νὰ τὴ σώξεις.—Αὐτὸ ποῦ λές, εἶπε ὁ Γλαύκων, εἶναι πολὺ δύσκολο πρᾶμα, ἂν βέβαια θὰ εἴμαι ἀναγκασμένος νὰ φροντίξω καὶ γι' αὐτά.—Ἀλλὰ ὅμως, εἶπε ὁ Σωκράτης, οὔτε τὸ δικό του σπῖτι θὰ μπόρῃσε κανεὶς νὰ διοικήσῃ καλῶς, ἂν ἀπὸ τὴ μιὰ δὲν τὰ ξέρει ὅλα ὅσα τὸ σπῖτι χρειάζεται καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη, φροντίζοντας γιὰ ὅλα, δὲν τὰ ὀλοκληρώσει. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πόλις ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσότερα ἀπὸ δέκα χιλιάδες σπίτια κὶ εἶναι ἐπίσης πολὺ δύσκολο νὰ φροντίζῃ κανεὶς ταυτόχρονα γιὰ τόση πολλὴς περιουσίας, πῶς δὲν προσπάθῃς μιὰ περιουσία, τοῦ θεοῦ σου (τοῦ Χαρμίδη) πρῶτα - πρῶτα ν' αὐξήσεις; Κὶ ἔχει μάλιστα ἀνάγκη ἀπὸ αὐξηση. Κὶ ἂν βέβαια αὐτὴν μπόρεις νὰ τὴν

αὐξήσεις, θὰ ἐπιχειρήσεις στὴ συνέχεια γιὰ περισσότερες τὸ ἴδιο. Ἄν ὅμως δὲν μπορεῖς νὰ μεγαλώσεις μιὰ, πῶς θὰ μπορέσεις (νὰ μεγαλώσεις) πολλές; Καθὼς ἂν κάποιος δὲν μπορεῖ νὰ σηκώσει τὸ βάρος ἑνὸς ταλάντου, πῶς δὲν εἶναι φανερό ὅτι οὐτὲ νὰ δοκιμάσει δὲν πρέπει νὰ σηκώσει περισσότερο;

— Ἄλλὰ ἐγὼ βέβαια, εἶπε ὁ Γλαύκων, θὰ ὠφελοῦσα τὴν περιουσία τοῦ θεοῦ μου, ἂν ἤθελε νὰ μ' ἀκούει.— Λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ δὲν μπορεῖς νὰ πείθεις τὸ θεῖο σου, νομίζεις πῶς ὅλους τοὺς Ἀθηναίους, μαζὶ μὲ τὸ θεῖο σου, θὰ μπορέσεις νὰ τοὺς κάνεις νὰ ὑπακούουν σὲ σένα; Φυλάξου, Γλαύκων, εἶπε, μήπως ἐνῶ ἐπιθυμεῖς τὴν καλὴ φήμη, καταντήσεις τὸ ἀντίθετο. Ἡ δὲ βλέπεις πόσο ἐπικίνδυνον πράγμα εἶναι νὰ λείει κανεὶς ἢ νὰ κάνει αὐτὰ ποὺ δὲν ξέρει. Καὶ νὰ παίρνεις ὑπόψην σου καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσους ξέρεις τέτοιους, τὴ λογῆς φαίνονται καὶ ὅταν λένε καὶ ὅταν κάνουν ὅσα δὲν ξέρουν. Ποιὸ ἀπ' τὰ δύο, νομίζεις ὅτι γιὰ τοῦτο ἔπαινοι μᾶλλον ἢ ἐπὶ κριση τοὺς γίνεται, καὶ ποιὸ ἀπ' τὰ δύο, περισσότερο τοὺς θαυμάζουν ἢ τοὺς καταφρονῶναι; Καὶ νάχεις ὑπόψην σου καὶ κείνους ποὺ ξέρουν καὶ τί λένε καὶ τί κάνουν. Καί, καθὼς ἐγὼ νομίζω, θὰ βρεῖς ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ὑπόληψιν καὶ θαυμάζονται εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμονες, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουνε κακὴ ὑπόληψιν καὶ τοὺς περιφρονῶναι εἶναι οἱ πῶς ἀμαθεῖς. Ἄν λοιπὸν ἐπιθυμεῖς καὶ νάχεις ὑπόληψιν καὶ νὸ σὲ θαυμάζουνε στὴν πόλιν, προσπάθησε νὰ καταφέρεις νὰ ξέρεις ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο ἐκεῖνα ποὺ θὲς νὰ κάνεις. Γιατὶ ἂν στὸ σημεῖο τοῦτο εἶσαι ἀνώτερος ἀπ' τοὺς ἄλλους, δὲν θ' ἀπορήσω ἂν πολλὰ εὐκολὰ πετόχεις ὅσα ἐπιθυμεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII.

Κι ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸ Χαρμίδην, τὸ γιὸ τοῦ Γλαύκωνος, νὰ εἶναι ἄντρας ἀξιόλογος καὶ πολὺ δυνατότερος ἀπὸ τοὺς τότε πολιτευόμενους, ἀλλὰ νὰ διστάζει νὰ παρυσιαστεῖ στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ νὰ καταπίνεταί μετ' αὐτοῦ ὑποθέσεις τῆς πόλης, — Πῆς μου, εἶπε, Χαρμίδη, ἂν κανένας, ἐνῶ εἶναι ἱκανὸς νὰ νικάει στοὺς στεφανίτες ἀγῶνες καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ ἴδιος νάχει τιμὴ καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς πατρίδας τοῦ νὰ μεγαλώνει σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, δὲ θάθελε ν' ἀγωνίζεται, σὰν τὴν ἀνθρωπὸν πᾶνω-κάτω θὰ τὸν χαρακτηρίζεις; — Ὀλοφάνερα, εἶπε, μαλθακὸ καὶ δειλό. — Κι ἂν κανένας, εἶπε, ἐνῶ εἶναι ἱκανὸς νὰ φροντίζει γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῆς πόλης, καὶ τὴν πατρίδα νὰ μεγαλώνει καὶ ὁ ἴδιος γι' αὐτὸ νὰ τιμᾶται, ὅμως διστάζει νὰ τὸ κάνει, δὲ θὰ νομιζότανε δικαιολογημένα δειλός; — Ἴσως, εἶπε. Ὅμως μετ' αὐτοῦ σκοποῦ μετ' αὐτῶν τοῦτα τὰ πράγματα;

— Γιατί, εἶπε, πιστεύω ὅτι ἐσύ, ἐνῶ εἶσαι ἱκανός, διστάζεις νὰ φροντίζεις καὶ μάλιστα γιὰ πράγματα, στὰ ὁποῖα εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ συμμετέχεις, ἀφοῦ βέβαια εἶσαι πολίτης. — Καὶ σὲ ποιὸ ἔργο ἔχοντας καταλάβει τὴν δύναμή μου, εἶπε ὁ Χαρμίδης, μετ' αὐτοῦ κατακρίνεις γιὰ τὴν ἀποχή μου. — Στίς συναναστροφάς, εἶπε, ποὺ κάνεις μετ' αὐτοῦ πολιτευόμενους. Γιατὶ καὶ ὅταν σοῦ ἀνακοινώσουν τίποτα, σὲ βλέπω νὰ συμβουλευεῖς σωστά, καὶ ὅταν λαθεῖς σὲ τίποτα, τοῦ ἐπικρίνεις σωστά. — Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα, εἶπε, Σωκράτη, ἰδιαίτερα νὰ συζητᾶει κανεὶς καὶ μετ' αὐτοῦ στὸ πλῆθος ν' ἀγωνίζεται. — Κι ὅμως, εἶπε, ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ μετράει, καθόλου χειρότερα δὲ μετράει μετ' αὐτοῦ στὸ πλῆθος παρὰ μόνος, καὶ ἐκεῖνος

πού μόνοι τους παίζουν κιθάρα πολύ καλά, αυτοί και μπροστά στο πλήθος αποδείχνονται άριστοι. Δέ βλέπεις όμως, είπε, ότι ή ντροπή κι ό φόβος, κι έμφυτα στους ανθρώπους είναι και πολύ περισσότερο μπροστά στους δγλους παρά στις ιδιωτικές συναναστροφές παραιοιζονται; Κι αυτό ακριβώς θέλω πολύ νά σοῦ δείξω, είπ., ότι, ενώ οὔτε τούς πιό φρόνιμους ντρέπεσαι οὔτε τούς πιό ισχυρούς φοβάσαι, μπροστά στους πιό άμυαλους και τούς πιό άνίσχυρους ντρέπεσαι νά μιλάς. Γιατί ποιοῦς άπ' αὐτούς τούς ύφαντουργούς ή τούς σαγγάρηδες ή τούς χτίστες ή τούς χαλκουργούς ή τούς γεωργούς ή τούς έμπόρους ή εκείνους πού πουλάνε στην αγορά και φροντίζουν, άφού αγοράσουν ένα πράμα στην όσο γίνεται μικρότερη τιμή, νά τό πουλήσουν σέ μεγαλύτερη, τούς ντρέπεσαι; Γιατί άπ' όλους αὐτούς άποτελείται ή έκκλησία τοῦ δήμου. Και σέ τί νομίζεις ότι διαφέρει αὐτό πού εσύ κάνεις, άπ' τό νά φοβάται κανείς τούς άγύμναστους ενώ είναι άνώτερος κι άπ' τούς γυμνασμένους άθλητές, γιατί εσύ, ενώ εύκολα συζητάς μέ κείνους πού είναι πρῶτοι στην πόλη, άπ' τούς όποίους μερικοί σέ περιφρονούν, κι ενώ εσαι πολύ καλύτερος άπό κείνους πού φροντίζουν ν' αγοράσουν πρὸς τούς πολίτες, διστάζεις νά μιλάς μπροστά σέ κείνους, πού ποτέ μέχρι τώρα δέ φρόντισαν γιά τά πολιτικά καί πού δέ σ' έχουν περιφρονήσει, έπειδή φοβάσαι μήπως γίνεις καταγέλαστος. — Και τί γνώμη έχεις γιά τοῦτο δῶ; είπε: Δέ σοῦ φαίνεται ότι πολλές φορές περιεγλάνε οί έκκλησιαστές εκείνους πού μιλάνε σωστά;— Άλλά κι οί άλλοι, είπε, στίς ιδιωτικές συναναστροφές τους κοροϊδεύουν εκείνους πού μιλάνε σωστά. Γι' αὐτό άπορώ, ενώ τούς ιδιώτες, όταν τό κάνουν αὐτό, εύκολα τούς βάζεις κάτω, μ' αὐτούς (δηλ.

δους κοροϊδεύουν στη συνέλευση τῆς έκκλησίας) νομίζεις ότι μέ κανένα τρόπο δέ θά μπορούσεις νά συνεννοηθεῖς. Φίλε μου, νά μήν ύποτιμάς τίς ικανότητές σου και νά μήν κάνεις τό λάθος πού κάνουν οί περισσότεροι. Δηλαδή οί περισσότεροι έπειδή είναι άφοσιωμένοι στην εξέταση ζώνων υποθέσεων, δέν ασχολούνται μέ την εξέταση τοῦ έαυτοῦ τους. Μήν τεμπελιάζεις λοιπόν στο θέμα αὐτό, αλλά νά έντείνεις τίς δυνάμεις σου στο νά προσέχεις περισσότερο τόν έαυτό σου. Καί μήν παραμελείς τίς υποθέσεις τῆς πόλης, άν είναι δυνατά χάρη σέ σένα νά καλύτερέψουν κάπως. Γιατί όταν τά πολιτικά πάνε καλά, όχι μόνο οί άλλοι πολίτες, αλλά κι οί δικοί σου φίλοι κι εσύ ό ίδιος πάρα πολύ θά ώφεληθεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Κι έπειδή ό 'Αρίστιππος δοκίμασε νά έλέγξει τό Σωκράτη, όπως κι αὐτός έλεγχότανε άπό κείνον παλιότερα, ό Σωκράτης, έπιθυμώντας νά ώφελεί τούς μαθητές του, άποκρίθηκε όχι όπως αὐτοί πού προφυλάγονται γιά νά μήν παρεξηγηθεῖ ό λόγος τους κατά κανένα τρόπο, αλλά σάν άνθρωπος πού έχει την πεποίθηση ότι κάνει εκείνα πού πρέπει. Δηλαδή ό 'Αρίστιππος τόν ρώτησε άν ήξερε τίποτα καλό (ώφέλιμο), γιά ν' άποδείξει (ό 'Αρίστιππος) άν έλεγε (ό Σωκράτης) τίποτα άπό τά έξῆς ως καλό, π.χ. ή φαί ή πιστό ή χρήματα ή ύγεια ή σωματική δύναμη ή τόλμη, ότι αὐτό ακριβώς είναι κάποτε βλαβερό. Κι ό Σωκράτης, έπειδή ήξερε ότι, άν κάτι μάς ένοχλεῖ, έχουμε ανάγκη άπό ένα μέσο πού θά σταματήσει την ένόχληση, άποκρίθηκε όπως μπορούσε ν' άποκριθεῖ καλύτερα: "Άραγε, είπε, μέ ρωτάς άν ξέρω τίποτα καλό

για τὸν πυρετό;—“Οχι, ἀποκρίθηκε.—Τότε γιὰ τὸν νόματο;—Ούτε αὐτό.—Τότε γιὰ τὴν πείνα;—Ούτε γιὰ τὴν πείνα.—’Αλλὰ τότε, εἶπε, ἂν βέβαια μὲ ρωτᾷς ἂν ξέρω κάτι καλὸ ποὺ νὰ μὴν ὠφελεῖ σὲ τίποτα, οὔτε ξέρω, εἶπε, οὔτε κι ἔχω ἀνάγκη νὰ τὸ μάθω.

Κι ἐπειδὴ κι ἄλλη φορά ὁ Ἀρίστιππος τὸν ρωτοῦσε, ἂν ἤξερε τίποτα καλὸ—Καὶ πολλὰ μάλιστα, εἶπε.—“Ἀραγε λοιπόν, εἶπε, ὅλα τὰ καλὰ εἶναι ὅμοια μεταξύ τους;—“Ὅσο εἶναι βέβαια δυνατό, εἶπε, μερικὰ εἶναι πάρα πολὺ ἀνόμοια μεταξύ τους.

—Πῶς λοιπόν, εἶπε, ἐκεῖνο ποὺ δὲ μοιάζει μὲ τὸ καλὸ, μπορεῖ νὰ εἶναι καλὸ;

—Γιατὶ μὰ τὸ Δία, εἶπε, ἀπὸ τὴ μιὰ ὑπάρχει, σ’ ἀντίθεση μὲ ἕναν ἄνθρωπο ποὺ εἶναι καλὸς (ἱκανὸς) γιὰ τὸ τρέξιμο, ἕνας ἄλλος, ἀνόμοιος, καλὸς γιὰ τὴν πάλτ, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπίσης ἀσπίδα καλὴ γιὰ νὰ κρατιέται μπροστά, ὅσο γίνεται πιδὶ ἀνόμοια μὲ τὸ κοντάρι, ποὺ εἶναι καλὸ γιὰ νὰ ρίχνεται ὀρμητικὰ καὶ γρήγορα.

—Καθόλου διαφορετικὰ δὲ μοῦ ἀπαντᾷς, εἶπε, παρὰ ὅταν σὲ ρώτησα ἂν ξέρεις τίποτα ὠφέλιμο (ἀγαθὸ) (1).

—Κι ἐσύ νομίζεις λοιπόν, εἶπε, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ ὠφέλιμο κι ἄλλο τὸ καλὸ; Δὲν ξέρεις ὅτι ὅλα εἶναι καὶ καλὰ καὶ ὠφέλιμα ὅταν πρόκειται γιὰ τὰ ἴδια πράγματα; Γιατὶ πρῶτα-πρῶτα ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι γιὰ μερικὰ πράγματα (ὠφέλιμο) καὶ γι’ ἄλλα (καλόν), ἔπειτα οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ γιὰ τὰ ἴδια πράγματα λέγονται καὶ καλοὶ καὶ ὠφέλιμοι (καλοὶ καὶ ἀγαθοί), καὶ γιὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων φαίνονται καὶ καλὰ καὶ ὠφέλιμα, καὶ τὸ ἴδιο κι ὅλα τ’ ἄλλα, ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ ἄνθρωποι, θεωροῦνται καὶ καλὰ καὶ ὠφέλιμα, ἀναφορικὰ μὲ τοὺς σκοποὺς γιὰ τοὺς ὁποίους εἶναι χρή-

σιμα(2).—“Ἀραγε λοιπόν, εἶπε, καὶ τὸ κοφίνι ποὺ κουβαλᾷμε τὴν κοπριά εἶναι ὠραῖο πρᾶμα;—Καὶ βέβαια μὰ τὸ Δία, εἶπε, καὶ μιὰ χρυσὴ μάλιστα ἀσπίδα εἶναι ἄσκημο πρᾶμα, ἂν γιὰ τὴ δουλειὰ (ποὺ προορίζονται) τὸ κοφίνι εἶναι καλὰ φτιαγμένο, ἐνῶ ἡ ἀσπίδα ἄσκημα.

—Δηλαδή θές νὰ πεις, ὅτι τὰ ἴδια πράγματα εἶναι καὶ καλὰ κι ἄσκημα;—Καὶ βέβαια μὰ τὸ Δία, εἶπε, ἐγὼ παραδέχομαι ὅτι τὰ ἴδια πράγματα εἶναι καὶ καλὰ καὶ κακὰ, γιατί πολλές φορές καὶ τὸ καλὸ (ὠφέλιμο) γιὰ τὴν πείνα εἶναι κακὸ (βλαβερὸ) γιὰ τὸν πυρετό, καὶ τὸ καλὸ γιὰ τὸν πυρετό εἶναι κακὸ γιὰ τὴν πείνα. Καὶ πολλές φορές ἐκεῖνο ποὺ εἶναι καλὸ γιὰ τὸ τρέξιμο εἶναι ἄσκημο γιὰ τὴν πάλτ, κι ἐκεῖνο ποὺ εἶναι καλὸ γιὰ τὴν πάλτ εἶναι ἄσκημο γιὰ τὸ τρέξιμο. Γιατὶ ὅλα τὰ πράγματα εἶναι ἀπὸ τὴ μιὰ καλὰ κι ὠραῖα γιὰ ὅσες περιστάσεις εἶναι κατὰλληλα, κι ἀπ’ τὴν ἄλλη καὶ κακὰ κι ἄσκημα γιὰ ὅσες περιστάσεις δὲν ταιριάζουν.

Καὶ μὲ τὸ νὰ λέει, ὅτι τὰ ἴδια σπίτια εἶναι καὶ καλὰ κι ὠφέλιμα, μοῦ φαίνεται ὅτι διδασκε τί εἶδος σπίτια πρέπει νὰ χτίζουν οἱ ἄνθρωποι. Κι ἐξέταζε τὸ πρᾶμα ὡς ἐξῆς: “Ἀραγε ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ χεῖ σπίτι κατὰλληλο, πρέπει τὸ ἐξῆς νὰ ἐπιδιώκει μὲ κάθε μέσο: Νὰ εἶναι καὶ πάρα πολὺ εὐχάριστο στὴ διαμονὴ καὶ πάρα πολὺ χρήσιμο. Κι ἀφοῦ τοῦτο γινότανε παραδεκτὸ ἀπὸ τοὺς συνομιλητές του:—Λοιπὸν εἶναι εὐχάριστο νὰ ἔχει κανεὶς σπίτι τὸ καλοχρόνιο δροσερὸ καὶ τὸ χειμῶνα ζεστό; Κι ὅταν τὸ παραδέχονταν αὐτό, ἔλεγε:—Λοιπὸν στὰ σπίτια ποὺ βλέπουν πρὸς τὸ νοτιά, τὸ χειμῶνα μὲν ὁ ἥλιος λάμπει μέσα στὶς κάμαρες, τὸ δὲ καλοκαίρι, περνώντας πάνω ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους καὶ τὶς στέγες, κάνει σκιά. Λοιπὸν ἂν πραγματικὰ εἶναι καλὸ νὰ συμβαίνουν

αὐτὰ ἔτσι, πρέπει νὰ χτίζουμε τὴ νότια πρόσοψη ψηλότερα, γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίζεται ὁ χειμωιάτικο, ἥλιος, καὶ τὴ βορεινὴ χαμηλότερα, γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν μὲ ὀρμὴ μέσα οἱ κρύοι ἀνεμοί. Καὶ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε σύντομα, ὅπου σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ καταφεύγει καὶ τὰ ὑπάρχοντά του νὰ τὰ τοποθετεῖ μὲ μεγάλη ἀσφάλεια, αὐτὴ ἡ κατοικία θὰ ἦταν καὶ πολὺ εὐχάριστη καὶ πολὺ ὠραία. Κι οἱ ζωγραφιὲς κι οἱ διακοσμῆσεις περισσότερες χαρὲς ἀφαιροῦν παρὰ δίνουν(3). Γιὰ ναοὺς ὅμως καὶ βωμοὺς, εἶπε, ὁ πιὸ κατάλληλος χώρος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐνῶ φαίνεται ἀπὸ παντοῦ, θὰ ἦταν καὶ πολὺ ἐρημικός. Γιατὶ ἀπ' ἐνὸς εἶναι εὐχάριστο, ἀφοῦ τοὺς δοῦνε τοὺς ναοὺς οἱ ἄνθρωποι, νὰ προσευχῇ οὖνε ἀπὸ μακριά, κι ἀπ' ἐτέρου εὐχάριστο νὰ ἔρχονται σ' αὐτοὺς ἀγνοοί (βαδίζοντας ἀπὸ δρόμο ὅχι πολυσύχναστο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ.

Κι ἐπειδὴ ἄλλη φορὰ τὸν ρωτοῦσανε, ποῖο ἀπ' τὰ δυὸ εἶναι ἡ ἀντρέια, κάτι ποὺ διδάσκειται ἡ ἔμφυτο;—Νομίζω, εἶπε, ὅτι ὅποτε γεννιέται ἀπὸ τὴ φύση του ἓνα σῶμα πιὸ δυνατό ἀπὸ ἓνα ἄλλο σῶμα στοὺς κόπους, ἔτσι κι ἀπ' τὴ φύση γεννιέται μιὰ ψυχὴ δυνατότερη ἀπὸ μιὰν ἄλλη στοὺς κινδύνους. Γιατὶ παρατηρῶ, ἀνθρώπους ποὺ ἀνατρέφονται μὲ τοὺς ἴδιους νόμους καὶ τὰ ἴδια ἥθη, νὰ διαφέρουν πολὺ στὴν τόλμη. Ἐγὼ τὴ γνώμη ὅμως, ὅτι κάθε φύση (χαρακτήρας, ὁργανισμός) μὲ τὴ μάθηση καὶ τὴν ἀσκήση προοδεύει στὴν ἀντρέια. Γιατὶ ἀπὸ τὴ μιὰ εἶναι φανερό, ὅτι οἱ Σκύθες κι οἱ Θρακιοὶ δὲ θὰ τολμοῦσανε, παίρνοντας ἀσπίδα καὶ δόρατα, νὰ πολεμῶνε μὲ τοὺς Λακεδαιμόνιους, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶναι φανε-

ρό, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι οὔτε μὲ τοὺς Θρακιοὺς, μὲ πέλτες (ἐλαφρὲς ἀσπίδες ντυμένες μὲ δέρμα) καὶ ἀκόντια, οὔτε μὲ τοὺς Σκύθες, μὲ τόξα, θὰ θέλανε νὰ πολεμᾶνε(4). Παρατηρῶ μάλιστα ὅτι καὶ σ' ὅλα τ' ἄλλα οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀπὸ τὴ φύση διαφέρουν μεταξὺ τους καὶ μὲ τὴν ἀσκήσιν προκρίβουν πολὺ. Ἀπ' αὐτὰ λοιπὸν γίνεταί φανερό, ὅτι πρέπει ὅλοι, κι οἱ ἐξυπνότεροι κι οἱ πιὸ κοινοί, σ' ὅσα θέλουν νὰ διακρίνονται, αὐτὰ καὶ νὰ τὰ μαθαίνουν καὶ σ' αὐτὰ νὰ ἐξασκοῦνται.

Τὴ σοφία καὶ τὴ σωφροσύνη δὲν τὶς ξεχώριζε, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ξέρεי καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ ὠφέλιμα, ὥστε νὰ τὰ ἐκτελεῖ, κι ἐκείνους ποὺ ξέρει τ' ἀσκήμα, ὥστε νὰ τ' ἀποφεύγει, τὸν ἔκρινε σοφὸ καὶ φρόνιμο. Κι ἀκόμα ὅποτε τὸν ρωτοῦσανε, ἂν ἐκείνους ποὺ ξέρου μὲν τί πρέπει νὰ κάνουν κι ὅμως κάνουν τὰ ἀντίθετα, τοὺς θεωρεῖ σοφοὺς χωρὶς θέληση:—Καθόλου περισσότερο, εἶπε. ἀπὸ ἄσοφους χωρὶς θέληση. Γιατὶ νομίζω, ὅτι ὅλοι προτιμοῦν νὰ κάνουν, ἀπ' ὅσα μποροῦν, ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦν ὅτι τοὺς εἶναι τὰ πιὸ συμφέροντα. Ἐγὼ λοιπὸν τὴ γνώμη, ὅτι ἐκείνοι ποὺ δὲν πράττουν σωστά, οὔτε σοφοὶ οὔτε φρόνιμοι εἶναι. Κι εἶπε ἐπίσης ὅτι καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ κάθε ἄλλη ἀρετὴ εἶναι σοφία. Γιατὶ καὶ τὰ δίκαια κι ὅλα τὰ ἐνᾶρετα ἔργα εἶναι καὶ καλὰ κι ὠφέλιμα, κι οὔτε κεῖνοι ποὺ τὰ ξέρου, μποροῦν τίποτ' ἄλλο ἀντὶ γι' αὐτὰ νὰ προτιμῇσουν, οὔτε κεῖνοι ποὺ δὲν τὰ ξέρου, μποροῦν νὰ τὰ κάνουν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶναι σοφοὶ δὲν μποροῦν, ἀλλὰ κι ἂν τὰ ἐπιχειροῦν, ἀποτυχαίνουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τὰ δίκαια ἔργα καὶ τ' ἄλλα, τὰ καλὰ καὶ τὰ ὠφέλιμα, ὅλα πραγματοποιοῦνται μὲ τὴν ἀρετὴ, εἶναι φανερό, ὅτι καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ κάθε ἄλλη ἀρετὴ εἶναι σοφία. Ἐπίσης εἶπε, ὅτι ἡ μανία εἶναι βέβαια ἀντίθετη

μὲ τῇ σοφίᾳ, ὅμως δὲν θεωροῦσε ὅτι ἡ ἀγνοία εἶναι μανία. Τὰ νὰ μὴν ξέρει ὅμως κανεὶς τὸν ἑαυτοῦ του, καὶ ἀπὸ πάνω ὅσα δὲν ξέρει, νὰ φαντάζεται καὶ νὰ νομίζει ὅτι τὰ ξέρει, τὸ λογάριζε ἐλάνθωμα πολὺ κοντινὸ μὲ τὴ μανία. Ὁ πολὺς ὅμως κόσμος, εἶπε, δὲ λέει ὅτι εἶναι τρελλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποτυχαίνουν σ' αὐτὰ ποὺ οἱ περισσότεροι ἀγνοοῦν, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἀποτυχαίνουν σ' αὐτὰ ποὺ οἱ περισσότεροι τὰ ξέρουν, τοὺς ὀνομάζει τρελλούς. Γιατὶ καὶ ἂν κανεὶς φαντάζεται ὅτι εἶναι τόσο μεγάλος ὡς, ὥστε νὰ σκύβει ὅταν περνάει ἀπὸ τὴς πύλες τῆς πόλεως, καὶ ἂν φαντάζεται ὅτι εἶναι τόσο δυνατός, ὥστε νὰ δοκιμάζει νὰ σηκώνει σπίτια ἢ νὰ δοκιμάζει τίποτ' ἄλλα ἀπὸ κεῖνα τὰ πράγματα, ποὺ εἶναι φανερά σ' ὅλους ὅτι εἶναι ἀδύνατα, αὐτὸν τὸν λένε ὅτι εἶναι τρελλός. [Ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ κάνουν μικρὰ σφάλματα δὲ φαίνονται στοὺς περισσώτερους πῶς εἶναι τρελλοί, ἀλλὰ καθὼς τὴ δυνατότητα ἐπιθυμία τὴν ὀνομάζουν ἐρωτα, ἔτσι καὶ τὴ μεγάλη ἀμυαλία τὴν ὀνομάζουν τρέλλα].

Κι ἐξετάζοντας τί εἶναι ὁ φθόνος, ἔβρισκε ὅτι εἶναι βέβαια ἓνα εἶδος λύπης, ὅχι ὅμως ἐκείνη ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὶς ἀτυχίες τῶν φίλων, οὐτ' ἐκείνη ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν εὐτυχία τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ ἐλεγε, ὅτι φθόνον νοιῶθουν μόνον ἐκεῖνοι ποὺ λυποῦνται γιὰ τὴν εὐτυχία τῶν φίλων. Κι ἐπειδὴ μερικὲ ἀποροῦσαν, πῶς κανεὶς, ἀφοῦ ἀγαπάει κάποιον, θὰ λυπότανε γιὰ τὴν εὐτυχία του, ὑπενθύμιζε σ' αὐτούς, ὅτι πολλοὶ αἰσθάνονται κατὰ τέτοιον τρόπο γιὰ μερικούς, ὥστε, ὅταν δυστυχῶν, δὲν μποροῦν νὰ τοὺς παραμελήσουν ἀλλὰ τοὺς βογηθῶνε στὴν ἀτυχία τους, καὶ ὅταν εἶναι εὐτυχισμένοι, λυποῦνται. Αὐτὸ ὅμως σ' ἕνα φρόνιμο ἄνθρωπο δὲν μπορεῖ νὰ συμβεῖ, ἀλλὰ οἱ ἡλίθιοι τὸ παθαίνουν πάντα.

Ἐξετάζοντας δὲ τί εἶναι ἀνώφελη ἀπασχόληση, ἔλεγε ὅτι βρίσκει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους κάτι νὰ κάνουν. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ παίζουν τοὺς πεσσούς(5) καὶ οἱ γελωτοποιοὶ κάτι κάνουν. Κι εἶπε ἀκόμα, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ἀσχολοῦνται μὲ κάτι ἀνώφελο. Γιατὶ εἶναι γι' αὐτοὺς δυνατό νὰ στραφοῦν σὲ καλύτερες ἀσχολίες. Κανένας ὅμως δὲν εὐκαιρεῖ ἀπ' τὰ καλύτερα νὰ γυρίσει στὰ χειρότερα. Κι ἂν κανεὶς στραφεῖ στὰ χειρότερα, αὐτός, εἶπε, ἐνῶ ἀσχολιόταν σωστά, ἀσκημα ἔκανε.

Βασιλιάδες καὶ ἄρχοντες, εἶπε ἀκόμα, εἶναι ὅχι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὰ σκήπτρα οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ ἐλεγχθήκανε ἀπὸ τοὺς ὀποιοιοῦσδήποτε, οὐτ' ἐκεῖνοι ποὺ βγήκαν μὲ κλῆρο, οὐτ' ἐκεῖνοι ποὺ μεταχειριστήκανε βία, οὐτ' ἐκεῖνοι ποὺ ἐξαπατήσανε, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ ξέρουν νὰ δισκοῦν. Ὅποτε δηλαδὴ κάποιος ἀπ' τοὺς ἀρεστούς του παραδεχότανε, ὅτι χαρακτηριστικὸ ἐκείνου ποὺ διοικεῖ εἶναι νὰ διατάζει τί πρέπει νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διοικεῖται χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ νὰ ὑπακούει, ἔφερνε σάν παράδειγμα τὸ ὅτι καὶ στὸ πλοῖο, ἐκεῖνος ποὺ ξέρει νὰ κυβερνάει εἶναι κυβερνήτης, ἐνῶ ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ πλοίου καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ποὺ εἶναι μέσα στὸ πλοῖο, ὑπακούνε σ' αὐτὸν ποὺ ξέρει νὰ κυβερνάει. Καὶ στὴ γεωργία, ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν χωράφια, καὶ στὴν ἀρρώστια ἐκεῖνοι ποὺ ἀρρωσταίνουν, καὶ στὴν ἀσκησι τοῦ σώματος ἐκεῖνοι ποὺ γυμνάζονται, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ποὺ φροντίζουν γιὰ κάτι, ἂν μὲν νομίζουν ὅτι οἱ ἰδιοὶ ξέρουν νὰ φροντίσουν, φροντίζουν. Εἰδ' ἄλλιως ὑπακούνε σὲ κείνους ποὺ ξέρουν ὅχι μόνον ὅταν εἶναι παρόντες, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπουσιάζουν, στέλνουν καὶ τοὺς προσκαλοῦν, γιὰ νὰ κάνουν ὅσα πρέπει, ὑπακούοντας σὲ κείνους. Καὶ στὴν ἐπιουργία ἐδειχνε, ὅτι οἱ γυναικες ἐπιβάλλονται στοὺς ἄντρες, γιὰ τὸ λόγο ὅτι

αὐτὲς ξέρουσι πῶς νὰ ὑφαίνουν τὰ μαλλιά, ἐνῶ οἱ ἄντρες δὲν ξέρουσι. Κι ἂν κανένας ἀπαντοῦσε σ' αὐτά, ὅτι στὸν τύραννο ἐπιτρέπεται νὰ μὴν ἀκούει ἐκείνους ποὺ μιλοῦσε σωστά:

—Καὶ πῶς θὰ ἦταν δυνατό νὰ μὴν ἀκούει, εἶπε, ἀφοῦ ἀπὸ πάντα του κρέμεται τιμωρία, ἂν κανεὶς δὲν πείθεται σὲ κείνον ποὺ μιλάει σωστά; Γιατὶ μὲ τὸ νὰ μὴν ἀκούει ἐκείνον ποὺ μιλάει σωστά, θὰ κάνει σίγουρα κανένα λάθος, κι ἂν κάνει λάθος θὰ τιμωρηθεῖ. Κι ἂν κανένας ἔλεγε ὅτι στὸν τύραννο ἐπιτρέπεται καὶ νὰ σκοτώσει ἐκεῖνον ποὺ σκέφτεται σωστά:—Ἐκεῖνος λοιπόν, ἀπαντοῦσε, ποὺ σκοτώνει τοὺς καλύτερους ἀπ' τοὺς συμμάχους του, νομίζεις ὅτι δὲν τιμωρεῖται, ἢ ὅτι τιμωρεῖται ἐλαφρά; Γιατὶ ποῦ ἀπὸ τὰ δύο παραδέχεσαι: ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ ἔτσι μᾶλλον θὰ σωθεῖ ἢ πολὺ γρήγορα θὰ καταστραφεῖ;

Κι ἐπειδὴ κάποιος τὸν ρώτησε, ποῦ ἔργο νομίζει ὅτι εἶναι τὸ ἄριστο γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀποκρίθηκε: τὸ κατόρθωμα. Κι ἐπειδὴ ξανά τὸν ρώτησε, ἂν καὶ τὴν καλοτυχία τῇ θεωρεῖ ἔργο,—Ἐντελῶς ἀντιθετὰ πράγματα, εἶπε, ἐγὼ τοῦλάχιστο νομίζω ὅτι εἶναι ἡ τύχη καὶ ἡ πράξη. Γιατὶ τὸ νὰ πετύχει κανεὶς κάτι ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώκει, νομίζω πῶς εἶναι καλὴ τύχη, ἐνῶ τὸ νὰ ἐνεργεῖ σωστά, ἀφοῦ μάθει κι ἐξασκηθεῖ, αὐτὸ τὸ θεωρῶ κατόρθωμα, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τὸ ἐπιδιώκει αὐτό, μοῦ φαίνεται βι εὐτυχον. Καὶ εἶπε ἀκόμα ὅτι καὶ ἄριστοι καὶ πολὺ ἀγαπητοὶ στοὺς θεοὺς εἶναι στὴ γεωργία μὲν ἐκεῖνος ποὺ κατορθώνουν (ἀσχολοῦνται μ' ἐπιτυχία) τὰ γεωργικά, στὴν ἱατρικὴ ἐκεῖνος ποὺ κατορθώνουν τὰ ἱατρικά καὶ στὴν πολιτεία ἐκεῖνος ποὺ κατορθώνουν τὰ πολιτικά.

Κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν κατορθώνει τίποτα, εἶπε, οὕτε χρήσιμος εἶναι σὲ τίποτα οὕτε ἀγαπητὸς στοὺς θεοὺς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ.

Ἄλλὰ ἐπίσης, κι ἂν ποτὲ συζητοῦσε μὲ κανέναν ἀπὸ κείνους, ποὺ κατέχουν τὶς τέχνες καὶ τὶς χρησιμοποιοῦν σὰν ἐπάγγελμα, καὶ σ' αὐτοὺς ὠφέλιμος ἦταν. Δηλαδὴ μπαίνοντας κάποτε στὸ ἐργαστήρι τοῦ ζωγράφου Παρράσιου καὶ συζητώντας μαζί του, — Ἄραγε, εἶπε, Παρράσιε, ἡ ζωγραφικὴ εἶναι ἀπεικόνιση τῶν πραγμάτων ποὺ βλέπουμε; Γιατὶ βέβαια τὰ κοίτα ἀντικείμενα καὶ τὰ ψηλὰ καὶ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φωτεινὰ καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ μαλακά καὶ τὰ τραχεῖα καὶ τὰ λεία, καθὼς καὶ τὰ νέα καὶ τὰ γεροντικὰ σώματα εἰκονίζοντάς τα μὲ χρώματα, τὰ ἀπομιμνεῖτε.

— Ἀλήθεια λές, εἶπε.—Καὶ ἀκόμα, ὅταν ἀπομιμνεῖτε τὶς ὥραιες μορφές, ἐπειδὴ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ συναντήσῃ κανεὶς κανέναν ἄνθρωπο, ποὺ νὰ τᾶχει δια τέλεια, συνάξοντας ἀπὸ πολλοὺς τὰ πιὸ ὥραϊα στοιχεῖα τοῦ καθενός, κάνετε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁλόκληρα τὰ σώματα νὰ φαίνονται ὥραϊα.—Πραγματικά ἔτσι κάνουμε, εἶπε.—Καὶ τί ἀκόμα; εἶπε. Ἀπομιμνεῖτε ἐπίσης τὸν τόσο ἐλκυστικὸ καὶ εὐχάριστο καὶ ἀγαπητὸ καὶ ἐπιθυμητὸ καὶ ἀξίεραστο χαρακτήρα τῆς ψυχῆς; Ἡ μήπως δὲν εἶναι δυνατό νὰ τὸν ἀπομιμηθεῖ κανεὶς αὐτόν;

—Ὁχι. Γιατὶ πῶς, εἶπε, Σωκράτη, θὰ ἦταν δυνατό νὰ μιμηθεῖ κανεὶς αὐτό, ποὺ οὔτε συμμετρία οὔτε χρῶμα ἔχει, οὔτε κανένα ἀπὸ κείνα ποὺ εἶπες πρὶν λίγο, οὔτε εἶναι δυνατό νὰ τὸ δεῖ κανεὶς καθόλου;—Ἄραγε λοιπόν, εἶπε, συμβαίνει στὸν ἄνθρωπο νὰ βλέπει μὲ φιλικὴ διάθεση καὶ νὰ βλέπει καὶ ἐχθρικὰ μερικοὺς;—Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸ παραδέχομαι, εἶπε.—Λοιπόν αὐτὸ εἶναι δυνατό νὰ τὸ ἀπομιμηθεῖ κανεὶς στὰ μάτια;—Καὶ βέβαια, εἶπε.—

Καὶ τίς εὐτυχίες καὶ τίς δυστυχίες τῶν φίλων, σοῦ φαίνεται πῶς ἔχουν τὴν ἴδια ἔκφραση στὰ πρόσωπά τους καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἀγαπᾶνε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τοὺς ἀγαπᾶνε;—“Ὅχι μὰ τὸ Δία, εἶπε, γιατί μὲ τίς εὐτυχίες τους χαροῦμενοι καὶ μὲ τίς συμφορές τους σκυθρωποὶ γίνονται. —Λοιπὸν, εἶπε, εἶναι δυνατόν καὶ αὐτὰ νὰ τὰ ἀπεικονίζει κανένας;—Καὶ βέβαια, εἶπε.—Ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ἡ ἰδιότητα τῆς μεγαλοπρέπειας καὶ τῆς ἐλευθεριότητος, καὶ ἡ ἰδιότητα τῆς ταπεινότητος καὶ τῆς δουλικότητος, καὶ ἡ ἰδιότητα τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς φρόνησης, καὶ ἡ ἰδιότητα τῆς αὐθάδειας καὶ τῆς χωριατιάς καὶ ἀπὸ τὸ πρόσωπο καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν ἀνθρώπων διαφαίνεται, καὶ ὅταν στέκονται καὶ ὅταν κινούνται.—Ἀλήθεια λές, εἶπε.—Λοιπὸν καὶ αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ τ’ ἀπομιμηθεῖ κανεὶς;—Καὶ βέβαια, εἶπε.—Ποιὸ λοιπὸν νομίζει ἀπὸ τὰ δύο, εἶπε, πῶς εἶναι πιὸ εὐχάριστο νὰ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι: τίς εἰκόνες ποὺ μέσα ἀπ’ αὐτὲς φαίνονται οἱ καλοὶ καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ οἱ ἀγαπῆτοι χαρακτῆρες, ἢ ἐκεῖνες ποὺ φαίνονται οἱ κακοὶ καὶ οἱ πονηροὶ καὶ οἱ μισητοὶ χαρακτῆρες;—Μεγάλῃ διαφορᾷ μὰ τὸ Δία, εἶπε, ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ ἓνα καὶ στ’ ἄλλο, Σωκράτη.

Κι ἀφοῦ κάποτε ἐπισκέφθηκε τὸ ἐργαστήρι τοῦ Κλείωνα τοῦ ἀγαλματοποιοῦ καὶ ἀρχισε συζήτηση μ’ αὐτόν,—“Ὅτι βέβαια, εἶπε, εἶναι ὥραιοι οἱ δρομεῖς ποὺ φτιάχνεις, Κλείωνα, καὶ οἱ παλαιστῆς καὶ οἱ πυγμάχοι καὶ οἱ παγκρατιαστές, καὶ τὸ βλέπω καὶ τὸ ξέρω. Τὸ νὰ φαίνονται ὅμως ζωντανοὶ, πράμα ποὺ κατ’ ἐξοχὴ εὐχαριστεῖ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τοὺς βλέπουν, αὐτὸ πῶς τὸ βάζεις μέσα στ’ ἀγάλματα μὲ τὴ δουλειά σου; Κι ἐπειδὴ ὁ Κλείων, ἀπορώντας δὲν ἀποκρίθηκε γρήγορα,—“Ἀραγε, εἶπε, κάνεις τ’ ἀγάλματα νὰ φαίνονται ὅτι

ἔχουν περισσότερὴ ζωὴ, μὲ τὸ νὰ κάνεις τὸ ἔργο σου ὅμοιο μὲ τίς μορφές τῶν ζωντανῶν;—Καὶ βέβαια, εἶπε.—Λοιπὸν, μὲ τὸ ν’ ἀπεικονίζεις καὶ ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ποὺ λόγῳ τῶν διαφορῶν στάσεων τραβιούνται πρὸς τὰ κάτω καὶ τραβιούνται πρὸς τὰ πάνω καὶ συμπιέζονται καὶ μακραίνουν καὶ τετνώνονται καὶ χαλαρώνουν, κάνεις τὰ σώματα νὰ φαίνονται πιὸ ὅμοια μὲ τ’ ἀληθινὰ καὶ πιὸ πιθανὰ;—Βεβαίωτατα, εἶπε.—Καὶ τὸ νὰ μιμνεῖσαι καὶ τίς ψυχικὲς διαθέσεις τῶν σωμάτων ποὺ κάτι κάνουν, δὲν προκαλεῖ κάποια εὐχαρίστηση σὲ κείνους ποὺ τὰ βλέπουν;—Φυσικὸ βέβαια, εἶπε.—Λοιπὸν, πρέπει ἀπὸ τὴ μιὰ τὰ μάτια τῶν πολέμιστών νὰ τὰ εἰκονίζεις ἀπειλητικά, καὶ ἀπ’ τὴν ἄλλῃ πρέπει νὰ παρασταίνεις τὴν ὄψιν τῶν νικητῶν, ποὺ χαίρονται;—Πολὺ μάλιστα, εἶπε.—Ὡστε πρέπει, εἶπε, ὁ ἀγαλματοποιὸς τίς ψυχικὲς διαθέσεις νὰ τίς ἐκφράζει μέσα ἀπὸ τὴ μορφή.

Κι ἔχοντας πάει στὸ ἐργαστήρι τοῦ Πιστία, τοῦ θωρακοποιοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς εἰδεῖε στὸ Σωκράτη θώρακες καλὰ κατασκευασμένους,—Μὰ τὴν Ἥρα, εἶπε, πετυχημένη πραγματικὰ εἶναι ἡ ἐπινόησις αὐτῇ, Πιστία, δηλαδὴ τὸ νὰ σκεπάζει ὁ θώρακας τὰ μέρη τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ σκέπασμα, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἐμποδίζει τὴ χρησιμοποίησιν τῶν χειρῶν. Πές μου ὅμως, εἶπε, Πιστία, γιατί πούλας τοὺς θώρακες σὲ μεγαλύτερη τιμῇ, ἐνῶ οὔτε πιὸ γεροὺς οὔτε πιὸ πολυτελεῖς τοὺς φτιάχνεις;—Γιατὶ, εἶπε, Σωκράτη, τοὺς φτιάχνω πιὸ συμμετρικοὺς.—Ποιὸ ἀπ’ τὰ δύο, ἐπειδὴ τὴ συμμετρίαν τὴν ἀποδείχνεις μὲ τὸ μέτρο ἢ μὲ τὸ ζύγι, γι’ αὐτὸ τὰ πούλας πιὸ ἀκριβὰ; Γιατὶ νομίζω, ἀλήθεια, ὅτι ἐσὺ οὔτε ἴσους οὔτε ὁμοίους τοὺς φτιάχνεις ὅλους τοὺς θώρακες, ἀν βέβαια τοὺς φτιάχνεις νὰ ἐφαρμόζουν

καλά.—'Αλλά μὰ τὸ Δία, εἶπε, τέτοιους τοὺς κάνω. Γιατὶ σὲ τίποτα δὲν ὤφειλε ὁ θώρακας δίχως αὐτὸ (καλὴ ἐφαρμογή).

—Λοιπὸν, εἶπε, τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, ἅλλα ἔχουν συμμετρία κι ἅλλα δὲν ἔχουν;—Βεβαίωτατα, εἶπε.—Πῶς λοιπὸν, εἶπε, γιὰ τὸ σῶμα ποὺ δὲν ἔχει συμμετρία κάνεις τὸ θώρακα συμμετρικὸ καὶ ἐφαρμοστό;—'Ὅπως ἀκριβῶς, εἶπε, τὸν κάνω καὶ ἐφαρμοστό. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐφαρμόζει ἔχει συμμετρία.—Μοῦ φαίνεται, εἶπε ὁ Σωκράτης, ὅτι τὴν συμμετρία δὲν τὴν ἐννοεῖς ἀπόλυτα, ἀλλὰ σὲ σχέση μὲ κείνον ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ θώρακα, σὰν νᾶλεγες ὅτι ἡ ἀσπίδα εἶναι συμμετρικὴ γιὰ κείνον στὸν ὁποῖο ἐφαρμόζει, καὶ ἡ χλαμύδα κι ὅλα τ' ἄλλα τὸ ἴδιο φαίνεται κάνουν, σύμφωνα μὲ τὴ δική σου ἀντίληψη. Κι ἴσως ἀκόμα καὶ κάτι ἄλλο καλὸ ὑπάρχει κοντὰ στὴν καλὴ ἐφαρμογή, ἔχι ἀσήμαντο.—'Εξήγησέ μου Σωκράτη, εἶπε, ἂν ἔχεις τίποτα νὰ μοῦ ἐξηγήσεις.—Λιγώτερο, εἶπε, μὲ τὸ βάρος τους πιέζουν ἐκεῖνοι οἱ θώρακες ποὺ ἐφαρμόζουν, ἀπὸ κείνους ποὺ δὲν ἐφαρμόζουν, ὅταν ἔχουνε κι οἱ δυὸ τὸ ἴδιο βάρος. Γιατὶ ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν ἐφαρμόζουν, ἢ ἐπειδὴ κρίνονται ὀλόκληροι ἀπ' τοὺς ὤμους ἢ κι ἐπειδὴ πιέζουν πολὺ κανένα ἄλλο μέρος τοῦ σώματος, καταντᾶνε δυσκολόφερτοι κι ἀνυπόφοροι. 'Ενῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐφαρμόζουνε, ἐπειδὴ μοιράζεται τὸ βάρος τους ἀπὸ τὶς κλεῖδες καὶ τὸ σβέρο, κι ἀπὸ τοὺς ὤμους κι ἀπ' τὸ στῆθος κι ἀπ' τὴν πλάτη κι ἀπὸ τὴν κοιλιά, σχεδὸν δὲ μοιάζουν μὲ φόρεμα ἀλλὰ μὲ πρόσθετο μέρος τοῦ σώματος.—'Εχεις πεῖ τὴν αἰτία, εἶπε, γιὰ τὴν ὁποία ἐγὼ πραγματικὰ πιστεύω, ὅτι τὰ δικὰ μου ἔργα ἔχουν πολὺ μεγάλη ἀξία. Μερικοὶ ὅμως ἀγοράζουν τοὺς στολισμένους καὶ τοὺς ἐπιχρυσούς θώρακες.—'Ὅμως, εἶπε, ἂν γιὰ

τοὺς λόγους τούτους ἀγοράζουν θώρακες ποὺ δὲν ἐφαρμόζουν, μοῦ φαίνονται ὅτι ἀγοράζουν κακὸ πράγμα, στολισμένο κι ἐπιχρυσωμένο. Κι ἐπειδὴ τὸ σῶμα δὲ μένει ἀκίνητο ἀλλὰ ἄλλοτε σκύβει· κι ἄλλοτε σηκώνεται, πῶς θὰ ἦταν δυνατό οἱ ἀκριβεῖς θώρακες νὰ ἐφαρμόζουν;—Καθόλου δὲν εἶναι δυνατό, εἶπε.—Ὅς νὰ πεῖς, εἶπε, ὅτι ἐφαρμόζουν ἔχι οἱ ἀκριβεῖς, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐνοχλοῦν στὴ χρῆση.—'Ὁ ἴδιος ἐστὶ τὸ λές, Σωκράτη, καὶ πολὺ σωστὰ τὸ βλέπεις τὸ ζήτημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XI.

'Επειδὴ ὑπῆρχε κάποτε στὴν πόλιν μιὰ ὀραία γυναίκα. ποὺ τ' ἐνομαζόταν Θεοδότη, καὶ εὐκολὴ νὰ συνευρίσκειται μ' ὅποιον τὴν ἐκατάφερε, κι ἐπειδὴ κάποιος ἀπὸ τοὺς παρευρισκόμενους τὴν ἀνάφερε κι εἶπε, ὅτι ἡ ὁμορφιὰ αὐτῆς τῆς γυναίκας ἦταν ἀνώτερη ἀπὸ κάθε περιγραφή, κι εἶπε ὅτι καὶ ζωγράφοι πηγαίνουν σ' αὐτὴν γιὰ νὰ τὴ ζωγραφίσουν, στοὺς ὁποίους ἐκείνη δείχνει ὅσα μέλη τοῦ σώματος της εἶναι ὀραία,—Ὁ' ἀξίζει νὰ πᾶμε νὰ τὴ θαυμάσουμε, εἶπε ὁ Σωκράτης. Γιατὶ δὲν μπορούμε νὰ καταλάβουμε ἀλλιῶτικα τὴν ὁμορφιὰ της, ἀφοῦ βέβαια ἀκούσαμε τὸ «ἀνώτερη ἀπὸ κάθε περιγραφή». Κι ἐκεῖνος ποὺ διηγήθηκε αὐτά,—Γρήγορα, εἶπε, ἀκολουθεῖτε με.—'Ετοῖ λοιπὸν, ἀφοῦ βαδίσανε πρὸς τὴ Θεοδότη καὶ τὴ βρῆκαν νὰ ποζάρει σὲ κάποιον ζωγράφο, τὴν εἶδανε. Κι ὅταν ὁ ζωγράφος τέλειωσε:—'Ε ἄντρες, εἶπε ὁ Σωκράτης, ποῖο ἀπ' τὰ δυὸ, ἐμεῖς πρέπει νὰ χρωστοῦμε περισσότερη εὐγνωμοσύνη στὴ Θεοδότη γιὰτὶ μᾶς ἔδειξε τὴν ὁμορφιὰ της, ἢ αὐτὴ σὲ μᾶς, ἐπειδὴ τὴν εἶδαμε; Ἄραγε δὲν πρέπει, ἂν ἡ ἐπίδειξη τῆς ὁμορ-

φιάς της είναι σ' αυτήν πιδ ὠφέλιμη, αὐτὴ νὰ μᾶς χρωστάσει εὐγνωμοσύνη, κι ἂν πάλι σὲ μᾶς ἡ θέα τῆς ὁμορφιάς της (εἶναι πιδ ὠφέλιμη), ἐμεῖς νὰ χρωστάμε σὲ κείνην; Κι ἐπειδὴ κάποιος εἶπε ὅτι σωστά τᾶλεγε, — Λοιπὸν, εἶπε, ἀπὸ τῆ μιᾶ αὐτῇ καὶ τώρα κερδίζει τὸν δικό μας ἔπαινο, κι ὅταν διαδίδομαι σὲ περισσότερους τὴν ὁμορφιά της, περισσότερο θὰ ὠφεληθεῖ. Κι ἐμεῖς ἀπ' τὴν ἄλλη καὶ ὅσα θαυμάσαμε τώρα θέλουμε νὰ τ' ἀπολαύσουμε, καὶ θὰ φύγουμε ἐρεθισμένοι, καὶ, ὅταν φύγουμε, θὰ τὰ ποθήσουμε. Καὶ γιὰ ὅλα τοῦτα φυσικὸ εἶναι ἐμεῖς νὰ τὴν περιποιούμεαστε κι αὐτὴ νὰ δέχεται τὶς περιποιήσεις. Καὶ ἡ Θεοδότῃ:—Μὰ τὸ Λία, εἶπε, ἴν λοιπὸν αὐτὰ εἶναι καθὼς τὰ εἶπατε, ἐγὼ θάπρεπε νὰ χρωστώ σὲ σᾶς εὐγνωμοσύνη, ἐπειδὴ με εἶδατε. Κι ὕστερα ὁ Σωκράτης, ἐπειδὴ ἔβλεπε κι αὐτὴν νὰ εἶναι με πολυτέλεια ντυμένη, καὶ τὴν ἡγέτρα της νὰ βρῖσκεται ἐκεῖ με ντύσιμο καὶ φτιάξιμο ὅχι ὅποιοιδήποτε, καὶ ὑπέρβριστες ἔβλεπε πολλὰς κι ὥραιες καὶ πολὺ καλὰ στολισμένες, καὶ τὸ σπῆτι της γιὰ ὅλες τὶς ἀνάγκες πλούσια ἐξοπλισμένο.—Πές μου Θεοδότῃ, εἶπε, ἔχει κανένα χωράφι;—“Ὀχι, εἶπε.

—Μήπως τότε κανένα σπῆτι πού δίνει εἰσοδήματα;

—Ὅυτε σπῆτι, εἶπε.

—’Αλλὰ μήπως τότε δούλους ἐργάτες;

—Ὅυτε δούλους ἐργάτες, εἶπε.—’Απὸ ποῦ λοιπὸν ἐξασφαλίζει τὰ χρειάζόμενα;—’Αν κανένας, εἶπε, ἀφοῦ γίνεαι φίλος μου, θέλει νὰ με εὐεργετῇ, αὐτὴ ἡ εὐεργεσία εἶναι ἡ περιουσία μου.—Μὰ τὴν “Ηρα, εἶπε, Θεοδότῃ πραγματικὰ ὥραια εἶν’ ἡ περιουσία τούτῃ καὶ πολὺ προτιμότερη κι ἀπὸ πρόβατα κι ἀπὸ κατσίκια κι ἀπὸ βόδια, τὸ νᾶχει δηλαδὴ κανεὶς ἓνα κοπάδι ἀπὸ φίλους. Ποιὸ

ὅμως ἀπὸ τὰ δύο, εἶπε, συμβαίνει; Τ’ ἀφίεις στὴν τύχη, ἂν κανένας φίλος πετάξει κατὰ σένα σὰν τὴ νύχτα, ἡ κι ἐσύ ἡ ἴδια χρησιμοποιοῖς κανένα μέσο;—’Αλλὰ πῶς, εἶπε, θὰ μπορούσα ἐγὼ νὰ μηχανευτῶ κάποιο μέσο γι’ αὐτὸν τὸ σκοπὸ;—Πολὺ πιδ ἐπιτήδεια, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε, ἀπὸ τίς ἀράχνες. Γιατὶ ξέρεις πῶς κυνηγᾶνε αὐτὲς τὴν τροφὴ τους. Δηλαδὴ, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀφοῦ ὑφάνουν λεπτὰ δίχτυα κάτω ἀπ’ τὶς γωνιές, ὅ,τι πιαστεῖ μέσα, αὐτὸ τὸ τρῶνε.

—Κι ἐμένα λοιπὸν, εἶπε, με συμβουλεύεις νὰ ὑφάνω κανένα δίχτυ κυνηγιτικό;

—Βέβαια! Γιατὶ δὲ θὰ πρέπει νὰ φαντάζεσαι, ὅτι με τόση ἔλλειψη τεχνικῆς θὰ κυνηγήσεις τοὺς φίλους, πού εἶναι κυνήγι με μεγάλη ἀξία. Δὲ βλέπεις πῶς ὅταν κυνηγᾶνε τὸ θήραμα ποῦχει μικρὴ ἀξία, δηλαδὴ τοὺς λαγούς, πολλὰ μέσα χρησιμοποιοῦνε; Γιατὶ ἀπ’ τὴ μιᾶ, ἐπειδὴ ἡ λαγοὶ βόσκουν τὴ νύχτα, βρίσκοντας σκύλους τῆς νύχτας, μ’ αὐτοὺς κυνηγᾶνε τοὺς λαγούς, κι ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη κρύβονται οἱ λαγοὶ τὴν ἡμέρα, ἄλλους σκύλους παίρνουν πού ὅπου καὶ νὰ πᾶνε (οἱ λαγοὶ) μετὰ τὴ βοσκή γιὰ νὰ κοιμηθῶνε, τοὺς καταλαβαίνουν με τὴ μυρωδιά καὶ τοὺς βρίσκουνε. Κι ἐπειδὴ ἀκόμα εἶναι γοργοπόδαροι, ὥστε, κι ὅταν τρέχουν φανερά, νὰ γλυτώνουν, ἄλλους πάλι σκύλους γρήγορους γυμνάζουνε, γιὰ νὰ τοὺς πιάνουν ἀπὸ πίσω. Κι ἐπειδὴ κι ἀπ’ αὐτοὺς τοὺς σκύλους μερικοὶ λαγοὶ τοὺς ξεφεύδουν, στήνουνε δίχτυα στὰ στενοτόπια ἀπ’ ὅπου φεύγουν, γιὰ μπλέκονται πέφτοντας μέσα σ’ αὐτά.—Μὲ ποῖο λοιπὸν, εἶπε, παρόμοιο μέσο θὰ μπορούσα ἐγὼ νὰ κυνηγήσω τοὺς φίλους;

—’Αν μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε, ἀντὶ γιὰ σκύλο ἀποχτήσεις ἓναν, πού ψάχνοντας θὰ βρῖσκει τοὺς ἐραστές τῆς

ὁμορφίᾳς καὶ τοὺς πλούσιους, καὶ ἀφοῦ τοὺς βρῆ, θὰ μεταχειρίζεται κάθε μέσο γιὰ νὰ τοὺς ρίχνει στὰ δίχτυα σου.—Καὶ τί εἶδους δίχτυα, εἶπε, ἔχω ἐγώ;—“Ἐνα μάλιστα, εἶπε, ποὺ πάρα πολὺ καλὰ πλέκεται (γύρω ἀπ’ τὸ ἀντρικὸ σῶμα), τὸ σῶμα σου. Καὶ μέσα σ’ αὐτὸ ἔχεις ψυχὴν, μὲ τὴν ὁποία καταλαμβάνεις θαυμάσια καὶ μὲ ποῖον τρόπο κοιτάζοντας θὰ εὐχαριστήσεις, καὶ τί λέγοντας θὰ εὐφραίνεις, καὶ ὅτι ἐκείνον ποὺ σὲ περιποιέται πρέπει μὲ χαρὰ νὰ τὸν καλωσορίζεις, καὶ ἐκείνον πάλι ποὺ φέρεται ἀλαζονικὰ νὰ τὸν διώχνεις. Κι ὅταν μάλιστα ἀρρωστήσῃ κανένας φίλος σου, νὰ τὸν ἐπισκεπτῇς φροντίζοντας γι’ αὐτόν, καὶ ὅταν καταφέρει κάτι καλὸ νὰ χαρεῖς παραπολὺ μαζὶ του, καὶ σὲ κείνον ποὺ παραπολὺ σὲ περιποιέται μ’ ὅλη σου τὴν ψυχὴ νὰ τοῦ εἶσαι εὐχάριστος. Καὶ βέβαια ἔξεῖς ν’ ἀγαπᾷς ὅχι μόνον ἡδονικά, ἀλλὰ καὶ ψυχικά. Καὶ τὸ ὅτι σοῦ εἶναι ἀγαπητοὶ οἱ φίλοι τὸ ἀποδείχνεις πολὺ καλὰ, ὅχι μὲ λόγια ἀλλὰ μὲ ἔργα.—Μὰ τὸ Δία, εἶπε ἡ Θεοδότῃ, ἐγὼ ἀπ’ αὐτὰ τίποτα δὲ μηχανεύομαι.—Κι ὁμῶς, εἶπε, μεγάλη σημασία ἔχει τὸ νὰ προσφέρεται κανεὶς σ’ ἕναν ἄνθρωπο φυσικὰ καὶ λογικὰ. Γιατί, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀπὸ τὴ μὴ δὲν μπορείς μὲ τὴ βία οὔτε νὰ πιάσεις οὔτε ν’ ἀποχτήσεις ἕνα φίλο, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μὲ τὴν εὐεργεσίαν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν τὸ θηρίο αὐτὸ καὶ πίνεται καὶ πιασμένο παραμένει.

—Ἀλήθεια λές, εἶπε.—Πρέπει λοιπόν, εἶπε, πρῶτα-πρῶτα τέτοια νὰ ζητᾷς ἀπὸ κείνους ποὺ σὲ περιποιοῦνται ποὺ ὅταν τὰ κάνουν πολὺ λίγο θὰ τοὺς κοστίζει, καὶ ἔπειτα ἐσὺ ἡ ἴδια πρέπει νὰ τοὺς ἀνταμειβῇς εὐχαριστώντας τους μὲ τὸν ἴδιον τρόπο. Γιατὶ μ’ αὐτούς τοὺς ὅρους παραπολὺ φίλοι σου θὰ γίνουν καὶ παραπολὺ καιρὸ θὰ σ’ ἀγαπᾶνε καὶ πολὺ μεγάλες εὐεργεσίες θὰ σοῦ κάνουν. Καὶ θὰ τοὺς

εὐχαριστοῦσες πρῶτοντος, ἂν, ὅταν στὸ ζητᾶνε, προσφέρεις σ’ αὐτούς γιὰ δῶρο τίς δικές σου περιποιήσεις. Γιατὶ βλέπεις, ὅτι καὶ τὰ γλυκότερα ἀπ’ τὰ φαγητά, ἂν κανεὶς τὰ προσφέρει πρὶν τὰ ἐπιθυμῇσι ὁ ἄλλος, φαίνονται ἀηδιαστικά, καὶ στοὺς χορτάτους μάλιστα σχισμάρα προξενοῦν, ἐνῶ ἂν κανεὶς τὰ προσφέρει ἀφοῦ κεντρίσῃ τὴν πείναν, καὶ ἂν εἶναι ἀκόμα πολὺ ἄσχημα παραπολὺ νόστιμα φαίνονται.—Πῶς λοιπόν, εἶπε, ἐγὼ θὰ μπορούσα νὰ κεντρίσω τὴν πείναν σὲ κείνους ποὺ μὲ πλησιάζουν;—“Ἄν μὰ τὸ Δία, εἶπε, πρῶτα-πρῶτα οὔτε προσφέρεις οὔτε ὑπενθυμίζεις στοὺς χορτάτους τὰ κάλλη σου, ὥσπου, ἀφοῦ ξεχορτάσουν, πάλι τὰ ἐπιθυμήσουν. Ἐπειτα, ἂν σὲ κείνους ποὺ τὰ ἐπιθυμοῦν, τοὺς τὰ δείχνεις μὲ συμπεριφορὰ ἥσο γίνεται πρὸς εὐγενική καὶ παρασταίνοντας τάχα ὅτι δὲ θὲς νὰ τοὺς κάνεις τὸ χατήρι καὶ λέγοντας ὅχι, μέχρι ποὺ νὰ σ’ ἐπιθυμήσουν ὅσο τὸ δυνατό περισσότερο. Γιατὶ μὲ τέτοιους ὅρους εἶναι πολὺ πρὸς σημαντικὸ νὰ δίνεις τὰ ἴδια δῶρα, παρὰ πρὶν τὰ ἐπιθυμήσουν.

Κι ἡ Θεοδότῃ:—Γιατὶ λοιπόν ἐσὺ Σωκράτη, εἶπε, δὲ μοῦγινες συνεργάτης στὸ κυνήγι τῶν φίλων;—Θὰ γίνω μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε ἂν πραγματικὰ ἐσὺ μὲ πείσεις.—Πῶς λοιπόν, εἶπε, θὰ μπορούσα νὰ σὲ πείσω;—Μονάχῃ σου, εἶπε, θὰ ψάξεις καὶ θὰ βρεῖς τὸ μέσο, ἂν μὲ χρειάζεσαι σὲ τίποτα.—Κάνε μου λοιπόν, εἶπε, ἐπισκέψεις συχνά.

Κι ὁ Σωκράτης κοροϊδεύοντας τὴ δικὴ του ἀεργία:—Μὰ Θεοδότῃ, εἶπε, δὲ μοῦ εἶναι καὶ πολὺ εὐκόλως νὰ εὐκαιρήσω. Γιατὶ καὶ πολλὰς ιδιωτικὰς καὶ δημοσίας ὑποθέσεις μ’ ἀπασχολοῦν, καὶ ἔχω καὶ φιλενάδες ποὺ οὔτε τὴ μέρα οὔτε τὴ νύχτα δὲ θὰ μ’ ἀφήσουν νὰ φύγω, ἐπεὶδὴ μαθαίνουν ἀπὸ μένα καὶ φίλτρα ἐρωτικὰ καὶ μαγικά τρα-

γούδια.—Τὰ ξέρεις λοιπόν, εἶπε, καὶ τοῦτα, Σωκράτης;
—'Αλλὰ γιατί νομίζεις, εἶπε, ὅτι καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος
αὐτὸς ἐδῶ, καὶ ὁ Ἀντισθένης ποτὲ δὲ μ' ἀφίνουν; Καὶ
γιατὶ καὶ ὁ Κέβης καὶ ὁ Σιμμίας ἐρχονται ἀπ' τῇ Θήβᾳ;
Μάθε καλά, ὅτι αὐτὰ δὲ γίνονται χωρὶς πολλὰ ἐρωτικά
πιστὰ καὶ μαγικά τραγούδια καὶ σουσουράδες (ῥ).—Δά-
νεισέ μου λοιπόν τῇ μαγικῇ σου σουσουράδᾳ, γιὰ νὰ
τῇ χρησιμοποιοῦσω πρῶτα-πρῶτα γιὰ σένα.

—'Αλλὰ μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε, δὲ θέλω ἐγὼ νὰ σέρνομαι
πρὸς ἐσένα, ἀλλὰ ἐσὺ νάρχῃσαι σὲ μένα.—Μὰ θάρθω,
εἶπε, μονάχα νὰ μὲ δέχῃσαι μ' εὐχάριστῃσιν.

—Φυσικὰ θὰ σὲ δεχτῶ, εἶπε, ἂν δὲν εἶναι μέσα καμμιὰ
ἄλλη πιδ ἄγαπητῇ ἀπὸ σένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙΙ.

Κι ἐπειδὴ εἶδε τὸν Ἐπιγένην, ἕναν ἀπὸ τοὺς μαθητὲς
του. πὺ ἦταν καὶ νέος καὶ ἀσθενικὸς στὸ σῶμα.—Πόσο
ἀγύμναστο ἔχεις τὸ σῶμα σοι, Ἐπιγένη! εἶπε. Κι
ἐκείνος:—'Επειδὴ εἶμαι ἰδιώτης, εἶπε, καὶ ὄχι ἀθλητῆς,
Σωκράτη.—Καθόλου τοὐλάχιστο πιδ ἰδιώτης, εἶπε, ἀπὸ
κείνους πὺ πρόκειται ν' ἀγωνίζονται στὴν Ὀλυμπία.
'Ἡ μήπως σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι μικρὸς ὁ ἀγώνας γιὰ
τὴν ὑπαρξὴ πὺ θὰ κάνουν οἱ Ἀθηναῖοι ἐναντία στοὺς
ἐχθροὺς, ὅταν τοὺς τύχει; Κι ὅμως ὄχι λίγοι ἐξαιτίας τῆς
καχεξίας τοῦ σώματος καὶ σκοτώνονται στοὺς πολεμι-
κοὺς κινδύνους καὶ ἀτιμωτικά διασώζονται, καὶ πολλοὶ
γι' αὐτὸν τὸν ἴδιο λόγον καὶ ζωντανοὶ αἰχμαλωτίζονται,
καὶ ἀφοῦ πιαστοῦν, ἢ βέβαια ἐκτελοῦν στὴν ὑπόλοιπῃ ζωῇ
τους τὴν ἀνυπόφορῃ δουλείᾳ, ἂν ἔτσι τὸ φέρει ἡ τύχη,
ἢ ἀφοῦ περιπέσουν στὰ πιδ ὀδυνηρὰ κατ'αναγκαστικὰ

ἔργα καὶ πληρῶσουν μερικὲς φορὲς περισσότερα ἀπ' ὅσα
ἔχουν, τὴν ὑπόλοιπῃ ζωῇ τους τὴν περνᾶνε στερούμενοι
τ' ἀναγκαῖα καὶ κακοπαθαίνοντας. Καὶ πολλοὶ κακὴν
ὑπόληψιν ἀποχτάνε γιὰ τὴ σωματικὴ τους ἀδυναμία,
ἐπειδὴ θεωροῦνται πὺς εἶναι δειλοὶ στοὺς πολεμικοὺς κιν-
δύνους. Ἡ δὲ λογαριάσεις αὐτὲς τίς τιμωρίες τῆς σωμα-
τικῆς ἀδυναμίας καὶ νομίζεις πὺς εὐκολὰ θὰ μπορούσες
νὰ τίς ὑποφέρεις; Κι ὅμως, νομίζω ὅτι εἶναι πιδ πιδ
εὐκολὰ καὶ πιδ εὐχάριστα ἀπὸ τοῦτα, τὰ ὅσα πρέπει νὰ
ὑπομένει ἐκεῖνος πὺ φροντίζει γιὰ τὴ σωματικὴ του
δύναμη. Ἡ νομίζεις πὺς εἶναις ὑγιεινότερο καὶ πιδ χρή-
σιμο πράμα ἢ σωματικὴ ἀδυναμία ἀπὸ τῇ σωματικῇ
δύναμει, ἢ καταφρονεῖς τὰ κατορθώματα ἐκεῖνα πὺ ὀφεί-
λονται στὴ σωματικὴ δύναμει; Κι ὅμως ὅλα τ' ἀντίθετα
συμβαίνουν σὲ κείνους πὺ ἔχουν τὰ σώματά τους σὲ
καλὴ κατάστασιν παρὰ σὲ κείνους πὺ τᾶχουν σὲ κακὴ.
Γιατὶ καὶ εἶναι ὑγιεῖς αὐτοὶ πὺ ἔχουν τὰ σώματά τους σὲ
καλὴ κατάστασιν, καὶ εἶναι καὶ δυνατοί. Κι ἀφ' ἐνὸς πολλοὶ
ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ γλυτώνουν ἐντιμα στοὺς πολεμικοὺς
ἀγῶνες καὶ ξεφεύγουν ὅλους τοὺς κινδύνους, καὶ ἀφ' ἑτέρου
πολλοὶ καὶ τοὺς φίλους βοηθᾶνε καὶ τὴν πατρίδα εὐεργε-
τοῦν, καὶ ἀπὸ τοῦτα τὰ προσόντα τους γίνονται ἀξιοὶ γιὰ
εὐγνωμοσύνη καὶ μεγάλῃ ἀποχτάνε δόξα καὶ ἐξαιρετικὲς
τιμὲς πετυχαίνουν καὶ τὴν ὑπόλοιπῃ ζωῇ τους πιδ εὐχά-
ριστα καὶ πιδ τιμημένα τὴν περνᾶνε καὶ στὰ παιδιὰ τους
χρησιμώτερα μέσα ἀφίνουν γιὰ τὴ ζωὴ τους.

Οὔτε βέβαια πρέπει, ἐπειδὴ ἡ πόλις δὲν ἐπιβάλλει δι-
μόσια τὴν ἀσκήσιν στὰ πολεμικά, γι' αὐτὸ καὶ σὰν ἰδιώ-
τες νὰ τὰ παραμελοῦμε, ἀλλὰ πιδότερο νὰ φροντίζουμε
γι' αὐτά. Γιατὶ μάθε καλά, πὺς οὔτε σὲ κανέναν ἄλλον
ἀγῶνα οὔτε σὲ πράξιν καμμιὰ θὰ ὑπερῃσεις ἐπειδὴ ἔχεις

τὸ σῶμα σου καλύτερα γυμνασμένο. Γιατὶ γιὰ ὅλα ὅσα κάνουν οἱ ἄνθρωποι, χρήσιμο εἶναι τὸ σῶμα. Καὶ σ' ὅλες τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος εἶναι μεγάλο πλεονέκτημα τὸ νῆναι. τὸ σῶμα ὅσο γίνεται πιὸ δυνατό. Γιατὶ καὶ στὴ διανόηση, ὅπου φαίνεται νὰ ὑπάρχει ἐλαχίστη ἀνάγκη τοῦ σώματος, τοὺς δὲν ξέρεи, ὅτι καὶ σ' αὐτὸ πολλοὶ κάνουν μεγάλα σφάλματα, ἐπειδὴ τὸ σῶμα τους δὲν εἶναι ὑγιές; Καὶ κακὴ μνήμη καὶ μελαγχολία καὶ τρέλα πολλὰς φορὲς σὲ πολλούς, λόγω τῆς ἀσθενικότητος τοῦ σώματος, στὸ μυαλὸ τους ἔρχονται, ἔτσι ὥστε καὶ τὶς γνώσεις νὰ διώχνουν. Ἐνῶ σὲ κείνους πού εἶναι ὑγιεῖς στὸ σῶμα μεγάλη ἀσφάλεια ὑπάρχει καὶ κανένας κίνδυνος λόγω τοῦλάχιστο τῆς ἀσθενικότητος τοῦ σώματος νὰ πάθουν τίποτα ἀπὸ τὰ παραπάνω, καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ εἶναι μᾶλλον χρήσιμη ἢ σωματικὴ ὑγίαι γιὰ τ' ἀντίθετα ἀπὸ κείνα πού συμβαίνουν ἐξ αἰτίας τῆς καχεξίας, καὶ πραγματικὰ τί δὲ θὰ ὑπόμεινε κανεὶς γιὰ χάρη τῶν ἀντιθέτων ἀπὸ κείνα πού εἴπαμε προηγουμένως; Κι εἶναι καὶ ντροπὴ καὶ τὸ νὰ γεράσει κανεὶς, ἐπειδὴ δὲν γυμνάζει τὸ σῶμα του, χωρὶς νὰ γνωρίσει τὸν ἑαυτὸ τοῦ τι ὠραῖος καὶ δυνατὸς θὰ γινότανε στὸ σῶμα. Κι αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατό νὰ τὰ γνωρίσει ὅταν παραμελεῖ τὸ σῶμα του. Γιατὶ δὲ συνηθίζουν αὐτὰ νὰ γεννιοῦνται ἀπὸ μόνα τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIII.

Κι ἐπειδὴ κάποιος εἶχε ὀργιστεῖ, ἐπειδὴ ἐνῶ χαίρετις κάποιον, δὲν ἀντιμαρτυροῦσε:—Εἶναι γελοῖο, εἶπε, ἂν δὲ θὰ θύμωνες ὅταν συναντοῦσες κανένα πού εἶναι, στὸ σῶμα χειρότερός σου, καὶ σὲ στενοχωράει τὸ γεγονὸς ὅτι συνάντησες ἕναν ἄνθρωπο πού ἔχει πρὸ πρόστυχῃ ψυχῇ.

Κι ἐπειδὴ ἕνας ἄλλος ἔλεγε ὅτι τρώει διχῶς ὕβρεση,—'Ὁ Ἀκουμένος, εἶπε, διδάσκει ἕνα καλὸ φάρμακο γιὰ τὴν ἀνορεξία. Καὶ τὸν ρώτησε (ὁ ἄλλος)—Ποιό;—Τὸ νὰ πάψεις νὰ τρῶς, εἶπε. Καὶ πιὸ εὐχάριστα καὶ πιὸ φτηνὰ καὶ πιὸ ὑγιεινὰ θὰ περάσεις.

Κι ἐπειδὴ πάλι ἕνας ἄλλος ἔλεγε, πῶς ἦταν ἔστω στὸ σπίτι του τὸ νερὸ πού ἔπινε,—'Ὅταν λοιπόν, εἶπε, θεὸς νὰ κάνεις ἔστω μπάνιο, θὰ σοῦ εἶναι ἔτοιμο.—Μὰ εἶναι κρύο, εἶπε, γιὰ νὰ λουστεῖ κανεὶς.—'Αραγε λοιπόν, εἶπε, καὶ οἱ δοῦλοι σου ὑποφέρουν καὶ ὅταν τὸ πίνουν καὶ ὅταν λούζονται μ' αὐτό;—'Ὅχι μὰ τὸ Δία, εἶπε. Καὶ πολλὰς φορὲς ἔχω θαυμάσει μὲ πόση εὐχαρίστηση καὶ γιὰ τοὺς δύο αὐτοὺς σκοποὺς τὸ μεταχειρίζονται.—Ποιὸ ἀπ' τὰ δύο, εἶπε, εἶναι πιὸ ἔστω, τὸ νερὸ τὸ δικό σου πού πίνεις ἢ ἐκεῖνο πού εἶναι στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ;—'Ἐκεῖνο πού εἶναι στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἶπε.—Καὶ ποῖο ἀπ' τὰ δύο εἶναι πιὸ κρύο γιὰ λούσιμο, τὸ δικό σου ἢ ἐκεῖνο πού εἶναι στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀμφιαράου;—'Ἐκεῖνο πού εἶναι στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀμφιαράου, εἶπε.—'Ἐχε ὑπ' ὄψιν σου λοιπόν, εἶπε, ὅτι κοντεύεις νὰ γίνεις πιὸ γρινιάρης καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρρωστους.

Κι ἐπειδὴ κάποιος τιμώρησε σκληρὰ τὸν ἀκόλουθο δούλο του, τὸν ρώτησε γιὰτὶ ὀργιζότανε ἐναντίον τοῦ δούλου.—Γιατί, εἶπε, ἐνῶ εἶναι πολὺ λαίμαργος εἶναι καὶ παραπολὺ βλάκας, καὶ ἐνῶ εἶναι πολὺ φιλοχρήματος εἶναι καὶ παραπολὺ τεμπέλης.—Λοιπὸν ἄραγε σκέφτηκες πρὶν ἐμὲρ τὴν ὥρα πούς χρειάζεται πιὸ πολὺ ξύλο, ἐσὺ ἢ ὁ δούλος σου;

Κι ἐπειδὴ κάποιος φοβότανε τὸ δρομὸ μέχρι τὴν Ὀλυμπία,—Γιατί, εἶπε, φοβᾶσαι τὴν πορεῖα; Μήπως καὶ στὴν πατρίδα σου σχεδὸν ὅλη τὴ μέρα δὲν περπατᾶς,

κι ἂν πᾶς πρὸς τὴν Ὀλυμπία, ἀφοῦ περπατήσεις δὲ θά φᾶς γιὰ μεσημέρι, κι ἀφοῦ περπατήσεις δὲ θά φᾶς γιὰ βράδυ καὶ δὲ θ' ἀναπαυεῖς; Δὲν ξέρεις ὅτι ἂν ἐβαζες σὲ μιὰ γραμμὴ τὰ περπατήματα, ὅσα κάνεις σὲ πέντε ἢ ἑξὶ μέρες, εὐκόλα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν Ὀλυμπία θὰ φτάσεις; Καὶ θάταν πιδ ξεκούραστο καὶ τὸ νὰ ξειναῖς μιὰ μέρα νωρίτερα παρὰ μιὰ μέρα ἀργότερα. Γιατὶ τὸ νὰ ἀναγκάζεσαι νὰ μακραίνεις τοὺς δρόμους σου περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει εἶναι κουραστικό, ἐνῶ τὸ νὰ κάνεις σὲ μιὰ μέρα περισσότερους δρόμους πολλὴ ξεκούραση δίνει. Εἶναι λοιπὸν προτιμότερο νὰ βιάζεσαι μᾶλλον σὶδ ξεκίνημα παρὰ στὴ διάρκεια τῆς πορείας.

Κι ἐπειδὴ ἓνας ἄλλος ἔλεγε, ὅτι κουράστηκε ἐπειδὴ ἔκανε μακρὸ δρόμο, τὸν ρώτησε ἂν κουβαλοῦσε καὶ φορτίο.—Μὰ τὸ Δία, εἶπε, ὅχι βέβαια, ἀλλὰ τὰ ρούχα μου.

—Μόνος σου περπατάγεις, εἶπε, ἢ κι ἓνας ἀκολουθοῦς δοῦλος ἐρχότανε πίσω σου;

—Μὲ ἀκολουθοῦσε, εἶπε.—Τὶ ἀπ' τὰ δυὸ, εἶπε, ἄδειος ἢ φορτωμένος;—Φορτωμένος, μὰ τὸ Δία, εἶπε, καὶ τὰ στρώματα καὶ τ' ἄλλα πράγματα.—Καὶ πῶς, εἶπε, τέλειωσε τὴν πορεία σου;—Ἐγὼ βέβαια νομίζω, εἶπε, καλυτέρα ἀπὸ μένα.—Τὶ λοιπόν; εἶπε: Ἄν ἔπρεπε ἐσὺ νὰ κουβαλᾷς τὸ φόρτωμα ἐκεῖνοῦ, σὲ ποιά κατάσταση νομίζεις θὰ βρισκόσουν;—Σὲ κακὴ μὰ τὸ Δία, εἶπε. Καὶ μᾶλλον οὔτε ποὺ θὰ μπορούσα νὰ τὸ κουβαλήσω.—Τὸ νὰ μωρεῖς λοιπὸν τόσο λιγώτερο ν' ἀντέχεις στοὺς κόπους ἀπ' τὸ δοῦλό σου, πῶς νομίζεις ὅτι εἶναι χαρκτηριστικό ἀνθρώπου γυμνασμένου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIV.

Κι ὅποτε ἀπὸ κείνους, ποὺ συγκεντρώνονταν σὲ κοινὸ δείπνο, ἄλλοι ἔφερναν λίγο φαγητὸ κι ἄλλοι πολὺ, διάταξε ὁ Σωκράτης τὸ δοῦλό τὸ λίγο φαγητὸ ἢ νὰ τὸ βάζει κοινὸ γιὰ ὅλους ἢ νὰ μοιράζει στὸν καθένα τὴν ἀναλογία του. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἔφερναν πολὺ, ντρέπονταν καὶ νὰ μὴν πάρουν μερίδιο ἀπ' τὸ σερβιρισμένο γιὰ ὅλους καὶ νὰ μὴν προσφέρουν ἐπίσης καὶ τὸ δικό τους. Προσέφεραν λοιπὸν καὶ τὸ δικό τους φαγητὸ σ' ὅλους. Κι ἐπειδὴ τίποτα περισσότερο δὲν ἔτρωγαν ἀπὸ κείνους ποὺ ἔφερναν λίγο, σταματοῦσαν ν' ἀγοράζουν ξεοδεύοντας πολλὰ χρήματα. Κι ἐπειδὴ ἀντιλήφθηκε, ὅτι κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τρώγανε μαζί, ἀπ' τὴ μιὰ εἶχε πάψει νὰ τρώει ψωμί κι ἀπ' τὴν ἄλλη ἔτρωγε τὸ φατ σκέτο, πάνω στὴ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὴ σημασία τῶν λέξεων, γιὰ ποῖο ἔργο ἢ καθεμιὰ ταυριάζει:—Θὰ μπορούσαμε, ὦ ἄντρες, εἶπε, νὰ ποῦμε γιὰ ποῖο ἔργο ἄραγε ὁ ἄνθρωπος ὀνομάζεται «ὀσφοφάγος»(?); Γιατὶ, ὅπως εἶναι γνωστό, ὅλοι τρῶνε μὲ τὸ ψωμί τοὺς φατ, ὅταν ὑπάρχει. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι μέχρι τώρα δὲν ὀνομάστηκαν ὀσφοφάγοι.—Πραγματικὰ δὲν ὀνομάζονται, εἶπε κάποιος ἀπ' τοὺς παρόντες.—Τὶ λοιπὸν, εἶπε, ἂν τρώει κανεὶς τὸ φατ μόνο του, χωρὶς ψωμί, ὅχι γιὰ χάρη μιᾶς ἀθλητικῆς διαίτας, ἀλλὰ ἀπὸ εὐχαρίστηση, ποῖο ἀπὸ τὰ δυὸ φαίνεται ὅτι εἶναι, «ὀσφοφάγος» ἢ ὅχι; Πολὺ δύσκολα, εἶπε, θὰ ἦταν κάποιος ἄλλος «ὀσφοφάγος». Καὶ κάποιος ἄλλος ἀπ' τοὺς παρόντες:

—Κι ἐκεῖνος, εἶπε, ποὺ τρώει μὲ λίγο ψωμί πολὺ φατ;—Ἐγὼ βέβαια, εἶπε ὁ Σωκράτης κι αὐτὸς νομίζω ὅτι διακαὶ θὰ ὀνομαζότανε «ὀσφοφάγος». Κι ὅταν μάλιστα οἱ ἄλλοι ζητᾶνε μὲ εὐχὲς ἀπ' τοὺς θεοὺς πολυκαρπία, εὐλογα αὐτὸς θα ζήταγε «πολυοψία» (πολλὰ φαγητά).

Κι ύστερα από τὰ λόγια τοῦτα τοῦ Σωκράτη, ἐπειδὴ ὁ νεαρὸς νόμιζε ὅτι γι' αὐτὸν εἶχαν εἰπωθεῖ τὰ ὅσα εἰπώθηκαν, δὲν ἔπαψε βέβαια νὰ τρώει φαί, ἀλλὰ συνήθισε καὶ τὸ ψωμί μαζί. Κι ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης τὸ ἀντιλήφθηκε, —Νὰ τὸν παρατηρεῖτε, εἶπε, οἱ διπλανοὶ του τί ἀπ' τὰ δυὸ θὰ κάνει; Τὸ ψωμί γιὰ προσφάι ἢ τὸ προσφάι γιὰ ψωμί θὰ χρησιμοποιεῖ.

Κι ἐπειδὴ κάποτε εἶδε ἕναν ἄλλον ἀπὸ κείνους ποὺ μαζί τους ἔτρωγε, νὰ τρώει μὲ μιὰ μπουκιὰ ψωμί πολλὰ φαγιά:—“Αραγε, εἶπε, θὰ μπορούσε νὰ γίνει πιὸ πολυέξοδη μαγειρική ἢ πιὸ καταστρεπτική γιὰ τὰ φαγητά, ἀπὸ κείνην ποὺ κάνει ἐκεῖνος ποὺ (ταυτόχρονα τρώει πολλὰ καὶ) σύγχρονα διαφόρων λογιῶν φαγιά βάζει στὸ στόμα;” Ἐπειδὴ βέβαια ἀνακατεῖ περισσότερα ἀπ' ὅσα οἱ μάγειροι, κάνει τὰ φαγητὰ ἀκριβώτερα. Κι ἐκεῖνος ποὺ ἀνακατεῖ ὅσα ἐκεῖνοι δὲν ἀνακατεύουν, ἐπειδὴ δὲν ταιριάζουν, ἂν πραγματικά ἐκεῖνοι σωστά κάνουν, αὐτὸς καὶ λαθεύει καὶ καταστρέφει τὴν τέχνη τους. Κι ὅμως πῶς δὲν εἶναι γελοῖο, ἀπὸ τὴ μιὰ νὰ παίρνει κανεὶς μαγείρους ἐκείνους ποὺ ἔχουν τέλεια γνώση τῆς μαγειρικῆς, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ ἴδιος, ἐνῶ οὔτε ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι ξέρει τὴν τέχνη αὐτή, νὰ ἀλλάξει ὅσα ἐκεῖνοι ἐτοιμάζουν; Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα γίνεται σὲ κείνον ποὺ συνήθισε νὰ τρώει ταυτόχρονα πολλὰ φαγητά. Δηλαδὴ ὅταν δὲν ὑπάρχουν πολλὰ, νομίζει ὅτι κάτι τοῦ λείπει, ἐπειδὴ ἀποζητᾷ τὰ συνηθισμένα. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ συνήθισε τὴ μιὰ μπουκιὰ ψωμιοῦ μὲ ἕνα φαί νὰ τὴν κατεβάξει, ὅταν δὲν ὑπάρχουν πολλὰ, μπορεῖ δίχως λύπη νὰ κάνει χρήση τοῦ ἐνός.

[Δ.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.

Τόσο ἦταν ὁ Σωκράτης σὲ κάθε περίσταση καὶ μὲ κάθε τρόπο ὠφέλιμος, ὥστε ἂν τὸ ἐξέταζε κι ἕνας ποὺ εἶχε μέτρια ἀντίληψη, θὰ καταλάβαινε πὼς τίποτ' ἄνδρ' ὑπῆρχε πιὸ ὠφέλιμο ἀπὸ τὸ νὰ συναναστρέφεται κανεὶς τὸ Σωκράτη καὶ μαζί του νὰ περνᾷ τὸν καιρὸ του ὅπου-δήποτε καὶ σ' ὅποιαδήποτε περίσταση. Ἐπειδὴ ἀκόμα καὶ τὸ νὰ τὸν θυμᾶται κανεὶς, ὅταν δὲν ἦταν παρών, ἔχι λίγο ὠφελοῦσε ἐκείνους ποὺ συνήθως καὶ τὸν συναναστρέφονταν καὶ παραδέχονταν τὴ διδασκαλίαν του. Γιατὶ κι ὅταν ἀστείευότανε, καθόλου λιγώτερο δὲν ὠφελοῦσε τοὺς μαθητὲς τοῦ ἀπ' ὅταν μιλαγε σοβαρά. Γιατὶ πολλὰς φορὲς βέβαια συνήθιζε νὰ λέει ὅτι ἀγαπάει κάποιον, ἀλλὰ ἦταν φανερό, ὅτι ἀγαποῦσε ὅχι ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους ἦταν ὠραῖοι στὴ σωματικὴ διάπλαση, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ εἶχαν τίς ψυχὰς πρόσφορες γιὰ τὴν ἀπόχωση ἀρετῆς. Κι ἀναγνώριζε τίς καλὰς φύσεις ἀπὸ τὸ ὅτι γρήγορα μάθαιναν ἐκεῖνα στὰ ὅποια ἔδιναν προσοχή, καὶ θυμόντουσαν ὅσα μάθαιναν, κι ἐπιθυμοῦσανε διὰ τὰ μαθήματα, μὲ τὰ ὅποια εἶναι δυνατό κανεὶς καὶ τὸ σπῆναι του καλὰ νὰ διοικεὶ καθὼς καὶ τὴν πόλιν καὶ γενικὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τίς ἀνθρώπινες ὑποθέσεις καλὰ νὰ χειρίζεται. Ἐπειδὴ νόμιζε γι' αὐτοὺς τοὺς νέους, ὅτι ἂν μορφωθοῦν, ὅχι μόνο οἱ ἴδιοι θὰ ἦσαν εὐτυχισμένοι καὶ

τις περιουσίες τους καλὰ θὰ διοικοῦσαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πόλεις θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν εὐτυχημένους. Καὶ δὲν χρησιμοποιοῦσε τὸν ἴδιο τρόπο διδασκαλίας γιὰ ὅλους, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ φαντάζονταν ὅτι εἶναι ἀπ' τῇ φύσῃ τους ἱκανοὶ καὶ περιφρονοῦσαν τὴ μάθησιν τοὺς δίδασκε, ὅτι μόρφωση χρειάζονται κυρίως οἱ φύσεις ποὺ νομίζουν πῶς εἶναι ἀριστες, φέρνοντας σὰν ἀπόδειξιν, ὅτι καὶ ἀπὸ τ' ἄλλα ποὺ ἔχουν ἀριστη φύσιν καὶ εἶναι ἐξύθιμα καὶ ὁρηγτικά, ἂν μὲν ἀπὸ τῇ νεαρή τους ἡλικία δαμάστούν, γίνονται πάρα πολὺ εὐκολομεταχείριστα καὶ τέλεια, ἐνῶ ἂν μείνουν ἀδάμαστα, γίνονται πάρα πολὺ ἀσυγκράτητα καὶ ἄχρηστα. Κι ἀπὸ τὰ σκυλιά, ποὺ ἔχουν ἀριστη φύσιν καὶ εἶναι ἐργατικά καὶ ἐπιτίθενται στὰ θηρία, ὅσα μὲν πάρουν καλὴ ἀγωγή τέλεια γίνονται γιὰ τὰ κυνήγια καὶ πάρα πολὺ χρήσιμα, ἐνῶ ὅταν μένουν ἀγύμναστα, γίνονται καὶ ἄχρηστα καὶ ἄγρια καὶ πολὺ ἀπείθαρχα. Κι ἔφερνε ὅμοια γι' ἀπόδειξιν, ὅτι καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶναι ἀριστοὶ ἀπὸ φυσικοῦ τους, καὶ εἶναι στὴν ψυχὴ πολὺ δυνατοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ ἀποτελειώσουν ὅσα ἐπιχειροῦν, ὅταν ἐκπαιδεύτουν καὶ μᾶθουν ὅσα πρέπει νὰ κάνουν, γίνονται τέλειοι καὶ πάρα πολὺ ὠφέλιμοι. Γιατὶ πάρα πολλὰ καὶ πολὺ μεγάλα καλὰ ἔργα ἐκτελοῦν. Ἐνῶ ὅταν μένουν ἀπαιδεῦται καὶ ἀμαθεῖς, γίνονται καὶ πάρα πολὺ κακοὶ καὶ πάρα πολὺ βλαβεροί. Γιατὶ, ἐπειδὴ δὲν ξέρουν νὰ κρίνουν τί πρέπει νὰ κάνουν, πολλὰς φορὲς ἐπιχειροῦν ἔργα κακά. Κι ὅταν μάλιστα εἶναι μεγαλοϊδεάτες καὶ ὁρηγτικοί, καὶ δύσκολα ἐμποδίζονται καὶ δύσκολα ἀποτρέπονται, καὶ γι' αὐτὸ πάρα πολλὰ καὶ μεγάλα κακὰ πράττουν. Κι ἐκείνους ποὺ εἶχαν μεγάλῃ ιδέα γιὰ τὰ πλούτη τους καὶ νόμιζαν ὅτι δὲν ἔχουν καθόλου ἀνάγκη ἀπὸ μόρφωσιν καὶ φαντάζονταν

ὅτι τοὺς εἶναι ἀρχατοὺς ὁ πλοῦτος καὶ γιὰ νὰ πραγματοποιῶν ὅτιδήποτε θέλουν καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἐκτιμᾶνε οἱ ἄνθρωποι, τοὺς συμβούλευε λέγοντας, ὅτι ἀφ' ἑνὸς ἀνθρώπου θὰ ἦταν, ἂν κανεὶς φαντάζεται ὅτι, χωρὶς νὰ μάθει, θὰ ξεχωρίζει τὰ ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερά ἀπὸ τὰ πράγματα, καὶ ἀνόητος ἐπίσται, ἂν κανεὶς, ἐνῶ δὲν τὰ ξεχωρίζει αὐτά, βρίσκει ὅμως χάριν στὸν πλοῦτο τοῦ ὅτι θέλει, φαντάζεται ὅτι θὰ μπορεῖ νὰ κάνει ὅσα συμφέρουν σ' αὐτόν, καὶ εἶναι ἡλίθιος ἀκόμα, ἂν κανεὶς χωρὶς νὰ ξέρει τίποτα, λόγῳ τοῦ πλούτου τοῦ νομίζει πῶς εἶναι καλὸς σὲ κάτι ἢ, ἐνῶ θεωρεῖται ὅτι δὲν εἶναι σὲ τίποτα καλός, πῶς θ' ἀποχτήσει ὑπόληψιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ.

Καὶ γιὰ τὸ πῶς φερότανε σὲ κείνους, ποὺ ἐπῆραν ἄριστη μόρφωσιν καὶ εἶχαν μεγάλῃ ιδέα γιὰ τὴ σοφίαν τους, τῶρα θὰ διηγηθῶ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀντιλήφθηκε, ὅτι ὁ ὥραϊος Εὐθύδημος εἶχε μαζέψει συγγράμματα καὶ ποιητῶν καὶ σοφιστῶν, ποὺ εἶχαν μεγάλῃ ὑπόληψιν, καὶ ἐπειδὴ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ θεωροῦσε ὅτι καὶ τῶρα ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς συνομηλικούς του στὴ σοφίαν, καὶ μεγάλες ἐλπίδες εἶχε ὅτι ὅλους θὰ τοὺς ξεπεράσει στὴ δύναμιν καὶ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων, πρῶτα-πρῶτα, ἐπειδὴ τὸν ἔβλεπε ὅτι ἐξαιτίας τῆς νεαρῆς τοῦ ἡλικίας δὲν ἔπαιρνε μέρος στὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἵποτε ἤθελε νὰ τελειώσει καμμιὰν ὑπόθεσιν καθότανε σ' ἓνα ἐργαστήρι γιὰ χαλινάρια κοντὰ στὴν ἀγορά, σ' αὐτὸ (τὸ ἐργαστήρι) πήγαινε καὶ ὁ Σωκράτης μαζί με μερικοὺς ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του. Καὶ πρῶτα, ἐπειδὴ κάποιος ρωτοῦσε νὰ μάθει ποῖο ἀπ' τὰ δυὸ συνέβαινε, δηλαδὴ ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν

τόσο ανώτερος από τους συμπολίτες του, επειδή είχε μαθητέψει σε κανέναν σοφό ή από τη φύση του, ώστε ή πόλη να γυρίζει το βλέμμα της σε κείνον κάθε φορά που έχει ανάγκη από έναν άντρα σπουδαίο, ό Σωκράτης, επειδή ήθελε να κεντρίσει τόν Εὐθύδημο, μιλώντας εἶπε, ότι είναι ανόητο να φαντάζεται κανείς, ότι στίς τέχνες πού έχουν μικρή σημασία δέν γίνονται οἱ ἄνθρωποι σπουδαῖοι χωρίς δασκάλους ἱκανούς, καί τὸ νᾶναι κανείς ἔρχοντας τῆς πόλης, πού εἶναι τὸ πιδ σοβαρὸ ἔργο ἀπ' ὅλα, γίνεται αὐτόματα στοὺς ἀνθρώπους. Κι ἄλλοτε πάλι πού ἦταν παρὼν ὁ Εὐθύδημος, ἐπειδὴ τὸν ἐβλεπε νὰ προσπαθεῖ νὰ φύγει ἀπὸ τὴ συντροφιὰ καὶ νὰ προφυλάγεται γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὅτι θαυμάζει τὸ Σωκράτη γιὰ τὴ σοφία του:—“Ὅτι βέβαια, εἶπε, ὦ ἄντρες, ὅταν αὐτὸς ἐδῶ ὁ Εὐθύδημος ἔρθει σὲ ἡλικία, ἂν ἡ πόλις τοῦ προτείνει τὸ λόγο γιὰ κανένα ζήτημα, δὲ θ' ἀποφύγει νὰ δίνει τὴ συμβουλὴ του, εἶναι εὐκολοφάνερο ἀπὸ ὅσα κάνει. Καί μοῦ φαίνεται ὅτι ἀρχίζοντας τὸ λόγο του τὸ ἐξῆς προοίμιο θὰ πεῖ, γιὰ νὰ φυλαχτεῖ μήπως θεωρηθεῖ, ὅτι ζητάει νὰ μαθαίνει τίποτα ἀπ' τοὺς ἄλλους: «'Απὸ κανένα μέχρι τώρα, ὦ ἄντρες 'Αθηναῖοι, δέν ἔμαθα τίποτα, οὔτε, ἂν καὶ ἄκουσα ὅτι μερικοὶ ἦταν ἱκανοὶ καὶ στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα, ζήτησα νὰ τοὺς συναντήσω, οὔτε φρόντισα νὰ μοῦ γίνῃ δάσκαλος κανένας ἀπὸ κείνους πού ξέρουν νὰ διδάσκουν, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, μάλιστα. Δηλαδή πάντα ἀπόφυγα, ὅχι μόνο νὰ μαθαίνω τίποτα ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ καὶ νὰ θεωρηθῶ ὅτι μαθαίνω. 'Αλλὰ ὁμως ὅ,τι μοῦ κατέβει στὸ κεφάλι αὐτόματα θὰ σᾶς τὸ συμβουλέψω». Καί θὰ ταίριαζε τὸν ἴδιο πρόλογο νὰ κάνουν καὶ ἐκεῖνοι πού θέλουν νὰ ἀναλάβουν ἀπὸ τὴν πόλι τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημόσιου γιατροῦ. Θὰ ἦταν κατὰλληλο γι' αὐτοὺς νὰ

ἀρχίζουν τὸ λόγο τους ἀπὸ τοῦτα: «'Απὸ κανένα βέβαια ὡς τώρα, ὦ ἄντρες 'Αθηναῖοι, δέν ἔμαθα τὴν ἱατρικὴ τέχνη, οὔτε ζήτησα νὰ μοῦ γίνῃ δάσκαλος κανένας ἀπὸ τοὺς γιατροὺς. Γιατὶ πάντα φυλαγόμενα, ὅχι μόνο νὰ μὴ μάθω τίποτα ἀπὸ τοὺς γιατροὺς, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ θεωρηθῶ ὅτι ἔχω μάθει αὐτὴ τὴν τέχνη. 'Αλλὰ ὁμως ἐμπιστευεῖτε σὲ μένα τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου γιατροῦ, γιὰτὶ θὰ προσπαθίσω μὲ κίνδυνον δικό σας νὰ μαθαίνω». “Ὅλοι λοιπὸν πού ἦταν ἐκεῖ μπροστὰ γελάσανε μὲ τὸν πρόλογο. Κι ἐπειδὴ ὁ Εὐθύδημος φαινότανε, ὅτι ἀπὸ τὴ μιὰ πρόσχε ἀπὸ τότε καὶ μετὰ στὰ ὅσα ἔλεγε ὁ Σωκράτης, καὶ αὐτὸν ἄλλην φυλαγόμενα νὰ λέει κανένα λόγο ὁ ἴδιος καὶ νόμιζε, ὅτι μὲ τὴ σιωπὴ κερδίζει ὑποληψὴ φρόνιμου ἄντρα, τότε ὁ Σωκράτης, ἐπειδὴ ήθελε νὰ τοῦ τὸ κοψεῖ αὐτό,— Παράδοξο εἶναι ἀλήθεια, εἶπε, γιὰτὶ ἄραγε ἐκεῖνοι πού θέλουν ἢ νὰ παίζουν κιθάρα ἢ νὰ παίζουν αὐλὸ ἢ νὰ καβαλικεύουν ἄλογα ἢ θέλουν νὰ γίνουν ἱκανοὶ σὲ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ τέτοια, προσπαθοῦν νὰ κάνουν ὅσο τὸ δυνατό χωρὶς διακοπὴ ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο θάβηλαν νὰ γίνουν ἱκανοί, καὶ ὅχι μόνοι τους, ἀλλὰ μὲ τὴν καθοδήγησιν ἐκείνων πού θεωροῦνται πῶς εἶναι ἄριστοι, κάνοντας καὶ ὑπομένοντας τὸ πάντα, γιὰ νὰ μὴν κάνουν τίποτα δίχως τὴ γνώμην ἐκείνων, ἐπειδὴ δὲ θὰ μπορούσαν ἁπλῶς νὰ γίνουν ἀξιόλογοι. Κι ἀπὸ κείνους πού θέλουν ἢ γίνουν ἱκανοὶ στὸ λόγο καὶ ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὰ πολιτικά μερικοὶ νομίζουν ὅτι θὰ γίνουν ἱκανοὶ νὰ κάνουν τοῦτα μόνοι τους ἑξαφρονῶν, χωρὶς προετοιμασία καὶ ἀσκησιν. Κι ὁμως τόσο περισσότερο φαίνονται μάλιστα τοῦτα τὰ πολιτικὰ δυσκολομάθητα, ὅσο, ἐνῶ περισσότεροι ἀσχολοῦνται μ' αὐτά, λιγώτεροι εἶναι ἐκεῖνοι πού τὰ μαθαίνουν. Εἶναι λοιπὸν φανερό, ὅτι ἐκεῖνοι πού ἀσχο-

λοῦνται μὲ τὰ πολιτικά ἔχουν ἀνάγκη κι ἀπὸ μεγαλύτερη κι ἀπὸ πῶς ἐπίμονη ἀσκήση παρὰ ἐκείνοι πού ἀσχολοῦνται μὲ τὶς ἄλλες τέχνες. Ἀρχικά λοιπὸν τέτοια λόγια ἔλεγε ὁ Σωκράτης, ἐνῶ ὁ Εὐθύδημος ἄκουγε. Κι ἐπειδὴ τὸν ἀντιλήφθηκε ὅτι εὐκολότερα ὑπόμεινε κάθε φορά πού μιλοῦσε ὁ Σωκράτης καὶ προθυμότερα ἄκουγε, ἦρθε μόνος του (χωρὶς ἀκολουθία) στὸ ἐργαστήρι. Κι ἀφοῦ ὁ Εὐθύδημος ἔκατσε κοντά του, —Πές μου, εἶπε, Εὐθύδημε, πραγματικά πολλὰ βιβλία ἔχεις μαζέψει τῶν ἀνθρώπων πού φημίζονται ὅτι ὑπῆρξαν σοφοί; Κι ὁ Εὐθύδημος:—Ναὶ μὰ τὸ Δία, εἶπε, Σωκράτη. Κι ἀκόμα μαζεύω, ὥσπου ν' ἀποχτήσω ὅσα θὰ μπορούσα περισσότερα.—Μὰ τὴν Ἥρα, εἶπε ὁ Σωκράτης, σὲ χαίρομαι στ' ἀλήθεια γιατί δὲν προτίμησες πῶς πολλὴ ν' ἀποχτήσεις θησαυροὺς ἀπὸ ἀσημένια καὶ χρυσὰ νομίσματα, παρὰ θησαυροὺς σοφίας. Γιατὶ εἶναι φανερό ὅτι θεωρεῖς πῶς τ' ἀσημένια καὶ τὰ χρυσὰ νομίσματα καθόλου δὲν κάνουν καλύτερους τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ οἱ γινώμες τῶν σοφῶν ἀνθρώπων πλουτίζουν μὲ ἀρετὴ ἐκείνους πού τὶς ἔχουν. Κι ὁ Εὐθύδημος χαϊρότανε ἀκούγοντας αὐτὰ, γιατί νόμιζε, ὅτι φαινόταν στὸ Σωκράτη πῶς μὲ σωστὸ τρόπο προσπαθοῦσε νὰ γίνεи σοφός. Κι ὁ Σωκράτης ἐπειδὴ τὸν κατάλαβε ὅτι εὐχαριστήθηκε ἀπὸ τὸν ἔπαινο τοῦτο, —Σὲ τί λοιπὸν, εἶπε, θέλοντας νὰ γίνεις ἱκανός, Εὐθύδημε, μαζεύεις τὰ συγγράμματα; Κι ἐπειδὴ στὸ μεταξὺ ὁ Εὐθύδημος σώπασε, γιατί σκεφτόταν πῶς ν' ἀποκριθεῖ, πάλι ὁ Σωκράτης εἶπε:—Ἀραγε μήπως θέλεις νὰ γίνεις γιαντρός; Γιατὶ υπάρχουν πολλὰ συγγράμματα γιαντρῶν. Κι ὁ Εὐθύδημος:

—Μὰ τὸ Δία, εἶπε, ὅχι βέβαια ἐγώ.—Ἀλλὰ μήπως θέλεις νὰ γίνεις ἀρχιτέκτονας; Γιατὶ κι αὐτὴ ἡ τέχνη

χρειάζεται ἀνθρωπο ἐπιστήμονα.—Ὅχι ἐγὼ βέβαια, εἶπε.—Ἀλλὰ μήπως θέλεις νὰ γίνεις καλὸς γεωμέτρης; εἶπε, καθὼς ὁ Θεόδωρος;—Οὔτε γεωμέτρης, εἶπε.—Τότε μήπως θες νὰ γίνεις ἀστρολόγος; εἶπε. Κι ἐπειδὴ κι αὐτὸ τὸ ἀρνίονταν, —Ἀλλὰ μήπως ραψωδός; εἶπε. Γιατὶ λένε ἐπίσης, ὅτι ἐσύ ἔχεις ὅλα τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου.

—Μὰ τὸ Δία, ὅχι ἐγὼ βέβαια, εἶπε. Γιατὶ ξέρω ὅτι οἱ ραψωδοὶ τὰ ποιήματα τὰ ξέρουν στὴν ἐντέλεια ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι εἶναι παραπολὺ ἡλίθιοι. Κι ὁ Σωκράτης εἶπε:

—Μήπως, ἀν δὲν ἀπατώμαι, Εὐθύδημε, αὐτὴν τὴν ἀρετὴ ἐπιθυμᾷς, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας οἱ ἀνθρωποὶ γίνονται ἱκανοὶ νὰ κυβερνᾶνε τὴν πόλιν καὶ νὰ διευθύνουν τὰ οἰκονομικά καὶ κατὰλληλοι νᾶναι ἀρχηγοὶ κι ὠφέλιμοι καὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ στοὺς ἑαυτοὺς τῶν;

Κι ὁ Εὐθύδημος:—Παραπολὺ, εἶπε, Σωκράτη, αὐτὴ τὴν ἀρετὴ ζητᾶω.—Μὰ τὸ Δία, εἶπε ὁ Σωκράτης, ἐπιθυμᾷς τὴν ἐντιμότερη ἀρετὴ καὶ τὴν πῶς μεγάλη τέχνη, γιατί ἡ τέχνη αὐτὴ εἶναι πῶς βασιλιάδων κι ὀνομάζεται βασιλική. Λοιπὸν, εἶπε, ἔχεις κατανοήσει ἂν εἶναι δυνατό νὰ γίνεις ἱκανὸς σ' αὐτὰ χωρὶς νὰ εἶσαι δίκαιος;—Καὶ πολὺ μάλιστα τὸ κατανόησα, εἶπε, καὶ δὲν εἶναι δυνατό χωρὶς δικαιοσύνη νὰ γίνεи κανεὶς καλὸς πολίτης.—Τί λοιπὸν, εἶπε, ἐσύ τὸ ἔχεις κατορθώσει αὐτό;—Νομίζω τοῦλάχιστον Σωκράτη, εἶπε, ὅτι δὲ θὰ ἀποδειχτῶ ἀπὸ κανέναν κατώτερος στὴ δικαιοσύνη.

—Ἀραγε λοιπὸν, εἶπε, τὰ ἔργα τῶν δίκαιων εἶναι ὅπως τῶν ξυλουργῶν;—Τὰ ἴδια, εἶπε.

—Ἀραγε λοιπὸν, εἶπε, καθὼς οἱ ξυλουργοὶ μπορούν

νά επιδείξουν τὰ δικά τους ἔργα, ἔτσι κι οἱ δίκαιοι μποροῦν τὰ δικά τους ἔργα νὰ μᾶς τὰ ἐξηγήσουν;

—Λοιπὸν φοβᾶσαι, εἶπε ὁ Εὐθύδημος, μήπως δὲν μπορῶ ἐγὼ νὰ ἐξηγήσω ποιά εἶναι τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης; Μὰ τὸ Δία, μπορῶ καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀδικίας νὰ ἐξηγήσω. Ἐπειδὴ εἶναι δυνατόν ὄχι λίγα τέτοια νὰ βλέπει κανεὶς καὶ ν' ἀκούει κάθε μέρα.—Θέλεις λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, νὰ γράψουμε ἐδῶ δέλτα καὶ ὅλες ἄλλες, καὶ ἔπειτα ὅποιο ἔργο φαίνεται πῶς εἶναι τῆς δικαιοσύνης, νὰ τὸ βάζουμε πρὸς τὸ μέρος τοῦ δέλτα, καὶ ὅποιο ἔργο μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι τῆς ἀδικίας, νὰ τὸ βάζουμε στὸ μέρος τοῦ ἄλλου;—Ἄν νομίζεις, εἶπε, ὅτι σοῦ χρειάζεται αὐτὴ ἡ διαίρεση, κάνε τὴν. Κι ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ ἔγραψε καθὼς εἶπε:—Λοιπὸν, εἶπε, συμβαίνει στοὺς ἀνθρώπους νὰ λένε ψέματα;—Συμβαίνει βέβαια, εἶπε.—Σὲ ποῖο μέρος λοιπὸν, εἶπε; νὰ τὸ βάλουμε αὐτό;

—Φανερό εἶναι, εἶπε, στὸ μέρος τῆς ἀδικίας.

—Λοιπὸν, εἶπε, συμβαίνει καὶ νὰ ἐξαπατᾶνε;—Καὶ πολὺ, εἶπε.—Αὐτὸ λοιπὸν σὲ ποῖο μέρος νὰ τὸ βάλουμε;—Κι αὐτὸ εἶναι φανερό, εἶπε, πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀδικίας.

—Καὶ τί λὲς γιὰ τὴν κλοπὴν;—Κι αὐτό, εἶπε.—Καὶ γιὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δουλεμποροῦ;—Κι αὐτό.—Καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς δικαιοσύνης τίποτ' ἀπ' αὐτὰ δὲ θὰ βάλουμε, Εὐθύδημε;—Ὅχι, γιατί θὰ ἦταν φοβερό αὐτό, εἶπε.—Καὶ τί λὲς γιὰ τὸ ἐξῆς: Ἄν κανένας, ἀφοῦ ἐκλέχτηκε στρατηγός, πουλήσει σὰ δούλους τοὺς κατοικοὺς καμμιᾶς πόλης ἀδικῆς καὶ ἐχθρικῆς, θὰ ποῦμε γι' αὐτὸν ὅτι κάνει ἀδικία;—Ὅχι, βέβαια, εἶπε.—Δὲ θὰ ποῦμε, ἀντίθετα, ὅτι δίκαια ἐνεργεῖ;—Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.—Καὶ τί θὰ ποῦμε γιὰ τὸ ἐξῆς: Ἄν δηλαδὴ τοὺς ξεγελάει τὴν ὥρα ποὺ τοὺς πολεμάει;—Κι αὐτὸ εἶναι δίκαιο, εἶπε.—

Κι ἂν κλέβει καὶ ἀρπάζει τίς περιουσίες τῶν ἐχθρῶν, δὲ θὰ ἐνεργεῖ δίκαια;—Καὶ βέβαια, εἶπε. Ὅμως ἐγὼ στὴν ἀρχὴ νόμιζα ὅτι ἐσὺ τὰ ρωτᾶς αὐτὰ σὲ σχέση μὲ τοὺς φίλους.—Λοιπὸν, εἶπε, ὅσα ἔχουμε βάλει στὸ μέρος τῆς ἀδικίας, αὐτὰ θάπρεπε νὰ τὰ βάλουμε καὶ στὸ μέρος τῆς δικαιοσύνης;—Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.—Θέλεις λοιπὸν, εἶπε, ἀφοῦ ἐστὶν τὰ βάλουμε αὐτά, νὰ ὀρίσουμε γιὰ δεύτερη φορὰ, ὅτι δίκαιο εἶναι νὰ κάνει κανεὶς τὰ τέτοια στοὺς ἐχθρούς, καὶ ἀδικο νὰ τὰ κάνει στοὺς φίλους, μὲ τοὺς ὁποίους μάλιστα πρέπει νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ εὐκρινής;—Βεβαίως, εἶπε ὁ Εὐθύδημος.—Τί λὲς λοιπὸν γιὰ τὸ ἐξῆς, εἶπε ὁ Σωκράτης. Ἄν δηλαδὴ κάποιος στρατηγός, ἐπειδὴ βλέπει τὸ στρατεύμα του νάχει χάσει τὸ κουράγιό του, πεῖ ψέματα ὅτι οἱ σύμμαχοι ἔρχονται, καὶ μὲ τὸ ψέμα τοῦτο βάλει τέρμα στὴν ἀπογοήτευση τῶν στρατιωτῶν, σὲ ποιά μεριά θὰ τοποθετήσουμε αὐτὴν τὴν ἀπάτην;—Μοῦ φαίνεται, εἶπε, πρὸς τὸ μέρος τῆς δικαιοσύνης.—Κι ἂν κανένας τὸ γιό του, ποὺ ἐνῶ ἔχει ἀνάγκη γιὰ θεραπεία δὲ δέχεται κανένα φάρμακο, ξεγελώντας τον τοῦ δώσει τὸ φάρμακο τάχα σὰν τροφή, καὶ ἀφοῦ μεταχειριστεῖ ἕνα ψέμα τὸν κάνει καλά, αὐτὴν τὴν ἀπάτην πάλι σὲ ποῖο μέρος πρέπει νὰ τὴν βάλουμε;

—Μοῦ φαίνεται, εἶπε, καὶ αὐτὴν στὸ ἴδιο μέρος.—Καὶ τί λὲς γιὰ τὸ ἐξῆς; Ἄν κανένας ποὺ ἔχει ἕνα φίλο ἀπελπισμένο, ἀπὸ φόβο μὴν αὐτοκτονήσῃ τοῦ κλέψῃ ἢ τοῦ ἀρπάξῃ τὸ ξίφος του ἢ ἄλλο τίποτα ἀπ' τὰ τέτοια, αὐτὸ πάλι σὲ ποῖο μέρος πρέπει νὰ τὸ τοποθετήσουμε;

—Κι αὐτὸ μὰ τὸ Δία, εἶπε, πρὸς τὸ μέρος τῆς δικαιοσύνης.—Παραδέχεσαι, εἶπε, ἐσὺ ὅτι οὔτε στοὺς φίλους του δὲν πρέπει κανεὶς σ' ὅλες τίς περιστάσεις νὰ φέρεται μὲ εὐκρινείαν;—Μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶπε, καὶ βέβαια δὲν πρέπει, καὶ ἀλλάζω γνώμη σχετικὰ μὲ ὅσα εἶπα, ἂν βέβαια

αὐτὸ ἐπιτρέπεται.—Πρέπει πραγματικά, εἶπε ὁ Σωκράτης, πολλὸ περισσότερο νὰ σοῦ ἐπιτρέπεται ἢ ἀλλαγὴ τῆς γνώμης, παρὰ νὰ μὴ λές σωστά τὰ πράγματα. Κι ἀπὸ κείνους ποὺ ξεγελᾶνε τοὺς φίλους τους γιὰ νὰ τοὺς βλάψουν (γιὰ νὰ μὴν ἀφίστομε οὐτε καὶ τοῦτο ἀνεξέταστο), ποὺὸς ἀπ' τοὺς δύο εἶναι πιὸ ἄδικος, ἐκεῖνος ποὺ ἐξαπατᾷ θεληματικά ἢ ἐκεῖνος ποὺ ἐξαπατᾷ ἀθελά του;—Μά, Σωκράτη, ἐγὼ τοῦλάχιστο δὲν ἔχω πιὰ πεποίθησι σ' ὅσα σοῦ ἀποκρίνομαι. Γιατὶ κι ὅλα τὰ προηγούμενα ζητήματα νομίζω τώρα ὅτι εἰν' ἀλλιῶς, παρὰ ὅπως ἐγὼ τὰ φανταζόμουν. Ἄς πῶ ὅμως, ὅτι εἶναι πιὸ ἄδικος ἐκεῖνος ποὺ λείψματα θεληματικά, ἀπὸ κείνον ποὺ τὰ λείψω χωρίς νὰ θέλει.—Παραδέχεσαι ἐσύ, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ διδασκαλία κι ἡ γνώσις τῆς δικαιοσύνης, ὅπως εἶναι τῆς γραμματικῆς;—Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸ παραδέχομαι.—Καὶ ποῖον ἀπὸ τοὺς δύο κρίνεις ὅτι ξέρεи καλύτερα τῇ γραμματικῇ, ἐκεῖνον ποὺ θεληματικά δὲ γράφει καὶ δὲ διαβάζει σωστά, ἢ ἐκεῖνον ποὺ τὰ κάνει αὐτὰ χωρίς νὰ τὸ θέλει;—Ἐκεῖνον ποὺ θεληματικά δὲ γράφει καὶ δὲ διαβάζει σωστά, κρίνω ἐγὼ τοῦλάχιστον. Γιατὶ αὐτὸς θὰ μπορούσε, ὅποτε θὰ ἤθελε, νὰ τὰ ἐκτελεῖ αὐτὰ σωστά.—Λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ θεληματικά δὲ γράφει σωστὸ θὰ ἤξερε τῇ γραμματικῇ, κι ἐκεῖνος ποὺ χωρίς νὰ τὸ θέλει δὲ γράφει σωστά θὰ ἦταν ἀγράμματος;—Πῶς ὅχι, βέβαια;—Καὶ τῇ δικαιοσύνῃ ποῖος ἀπ' τοὺς δύο τὴν ξέρεи καλύτερα, ἐκεῖνος ποὺ λείψματα θεληματικά κι ἀπατάει, ἢ ἐκεῖνος ποὺ λείψματα κι ἀπατάει χωρίς νὰ τὸ θέλει;—Εἶναι φανερό, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ θεληματικά λείψματα κι ἀπατάει (ξέρεи τῇ δικαιοσύνῃ καλύτερα).—Λοιπὸν λές ὅτι ξέρεи καλύτερα τῇ γραμματικῇ ἐκεῖνος ποὺ ξέρεи γράμματα παρὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξέρεи;—Ναί.

—Καὶ λές ἐπίσης ὅτι εἶναι πιὸ δίκαιος ἐκεῖνος ποὺ ξέρεи τι εἶναι δίκαιο, παρὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξέρεи.—Ἔτσι μοῦ φαίνεται. Ἐχω ὅμως τὴ γνώμη ὅτι κι αὐτὰ δὲν ξέρω ἂν σωστά τὰ λέω.—Καὶ τί λοιπὸν; Ἐκεῖνος ποὺ ὀφείλει νὰ λείψ τὴν ἀλήθεια, ἂν ποτὲ δὲ λείψ τὰ ἴδια γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, ἀλλὰ ἐνῷ μιλάει γιὰ ἓνα δρόμο, ἄλλοτε τὸν λείψ πρὸς τὴν ἀνατολὴ κι ἄλλοτε πρὸς τὴ δύση, κι ἐνῷ ὀρίζει τὸ ἀποτέλεσμα κάποιου λογαριασμοῦ, ἄλλοτε τὸ ὀρίζει μεγαλύτερο κι ἄλλοτε μικρότερο, πῶς σοῦ φαίνεται ἓνας τέτοιος;—Μοῦ φαίνεται, μὰ τὴν ἀλήθεια, ὅτι δὲν ξέρεи ὅσα νόμιζε ὅτι ξέρεи.—Ξέρεις καὶ μερικοὺς ποὺ ὀνομάζονται δουλοπρεπεῖς;—Μάλιστα.—Ποῖο ἀπὸ τὰ δύο, λόγῳ σοφίας ἢ λόγῳ ἀμάθειας ὀνομάζονται δουλοπρεπεῖς;—Εἶναι φανερό πῶς λόγῳ ἀμάθειας.—Ἀραγε λοιπὸν ἐπειδὴ δὲν ξέρουν τὴν τέχνη τοῦ χαλκουργοῦ παίρνουν αὐτὸ τὸ ὄνομα;—Ὅχι βέβαια.—Τότε ἐπειδὴ δὲν ξέρουν τὴν τέχνη τοῦ ξυλουργοῦ;—Οὐτε γι' αὐτό.—Μήπως γιὰτὶ δὲν ξέρουν τὴν τέχνη τοῦ παπουτοῦ;—Γιὰ κανένα ἀπ' αὐτὰ, εἶπέ, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο μάλιστα, ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἀπὸ κείνους, ποὺ πραγματικά τὰ ξέρουν αὐτὰ, εἶναι ἄνθρωποι δουλοπρεπεῖς.—Ἀραγε λοιπὸν, εἶπε, τὸ ὄνομα τοῦτο ἀνήκει σὲ κείνους ποὺ δὲν ξέρουν τί εἶναι καλὸ, τί εἶναι ἀγαθὸ καὶ τί εἶναι δίκαιο;—Ἐγὼ τοῦλάχιστο τὸ παραδέχομαι, εἶπε.—Λοιπὸν πρέπει, ἀγωνιζόμενοι μὲ κάθε τρόπο, ν' ἀποφεύγουμε νὰ γίνουμε δουλοπρεπεῖς;—Ἀλλὰ μὰ τοὺς θεοὺς Σωκράτη, εἶπε, πίστευα πολὺ ὅτι ἀσχολιόμουν μὲ τὴ φιλοσοφία ἐκείνη, ποὺ μ' αὐτὴν νόμιζα θὰ μάθαινα ὅσα ταιριάζουν σ' ἓνα ἄνθρωπο, ποὺ ἐπιθυμῇ πολὺ νὰ γίνῃ καλὸς κι ἐνάρτετος. Τώρα ὅμως πόσο νομίζεις ὅτι εἰμαι ἀπογοητευμένος, βλέποντας τὸν ἑαυτό μου, νὰ μὴν μπορῶ ν' ἀποκριθῶ ἀπὸ τῆ

μιά σ' ὅ,τι μὲ ρωτᾶνε ἀπὸ κεῖνα γιὰ τὰ ὅποια τόσο ἔχω κοπιᾶσει, καὶ ποὺ αὐτὰ θάπρεπε ἴσα-ἴσα νὰ ξέρω, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη κανένα τρόπο ἄλλο νὰ μὴν ἔχω, ποὺ ἂν τὸν ἀκολουθοῦσα θὰ γινόμουν καλύτερος; Κι ὁ Σωκράτης:

—Πές μου, εἶπε, Εὐθύδημε, πῆγες ποτέ ὡς τώρα στοὺς Δελφούς;—Καὶ διὸ φορὲς μάλιστα, μὰ τὸ Δία, εἶπε.—Πρόσεξες λοιπὸν τὸ «Γνώθι σαυτόν», ποὺ εἶναι γραμμένο κάπου πάνω στὸ ναό;

—Μάλιστα.—Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, καθόλου δὲ φρόντισες γιὰ τὴν ἐπιγραφή αὐτὴ ἢ καὶ τὴν πρόσεξες καὶ δοκίμασες νὰ ἐξετάσεις τὸν ἑαυτὸ σου τί εἴσαι;—Μὰ τὸ Δία ὄχι, εἶπε. Γιατὶ βέβαια νόμιζα, καὶ πολὺ μάλιστα, ὅτι τῷδερα αὐτό, γιατί δὲ θᾶδερα τίποτ' ἄλλο, ἂν δὲν ἤξερα οὔτε τὸν ἑαυτὸ μου.—Καὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο νομίζεις, πῶς ξέρει τὸν ἑαυτὸ του ἐγγένος ποὺ μόνον τὸ ὄνομά του ξέρει, ἢ ἐκεῖνος ποὺ, καθὼς αὐτοὶ ποὺ ἀγοράζουν ἄλογα δὲν θεωροῦν ὅτι ξέρουν τὸ ἄλογο ποὺ θέλουν νὰ ξέρουν, πρὶν τὸ ἐξετάσουν ἂν ὑπακούει εὐκόλῃ ἢ δὲν ὑπακούει καὶ ἂν εἶναι δυνατὸ ἢ ἄρρωστο, καὶ ἂν εἶναι γρήγορο ἢ ἄργον, καὶ πῶς εἶναι στίς ἄλλας ιδιότητες τίς κατὰλληλες ἢ ἀκατὰλληλες γιὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλόγου, ἔτσι ἔχοντας ἐξετάσει τὸν ἑαυτὸ του, δηλαδὴ τὴ λογῆς εἶναι ὅσον ἀφορᾷ τὴ χρησιμότητά του στοὺς ἀνθρώπους, τότε ξέρει τὴν ἀξία του;—Ἔτσι, εἶπε, ἐγὼ πραγματικὰ πιστεύω, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξέρει τὴν ἀξία του, δὲν ξέρει τὸν ἑαυτὸ του.—Καὶ τοῦτο δὴ δὲν εἶναι ἀναμφισβήτητο, εἶπε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐπειδὴ ξέρουν τὸν ἑαυτὸ τους πάρα πολλὰ καλὰ πετυχαίνουν, ἐνῶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν γνῶσιν τοῦ ἑαυτοῦ τους παθαίνουν πάρα πολλὰ κακὰ; Γιατὶ ἐκεῖνοι μὲν ποὺ ξέρουν τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ὅσα συμφέρουν στὸν ἑαυτὸ τους, ξέρουν καὶ διακρίνουν καὶ ὅσα μποροῦν

καὶ ὅσα δὲν μποροῦν νὰ ἐκτελέσουν. Κι ἐπειδὴ κἀνουν ὅσα ξέρουν καὶ κερδίζουν ὅσα τοὺς χρειάζονται καὶ εὐτυχοῦν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀσχολοῦνται μὲ ὅσα δὲν ξέρουν, καὶ λάβῃ δὲν κἀνουν καὶ τὴ δυστυχία ἀποφεύγουν. Καὶ γιὰ τοῦτο, ἐπειδὴ μποροῦν νὰ δοκιμάζουν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς ἄλλους καὶ τὰ ὠφέλιμα πορίζονται καὶ ἀπὸ τὰ βλαβερὰ προφυλάγονται. Ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ξέρουν τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ εἶναι ἀπατημένοι σχετικὰ μὲ τὴν ἀτομικὴ τους ἀξία, καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ γιὰ τίς ἄλλες ἀνθρώπινες ὑποθέσεις ὁμοία ξεγελιοῦνται, καὶ οὔτε ὅσα τοὺς χρειάζονται τὰ ξέρουν, οὔτε τί κἀνουν, οὔτε ποιά πράγματα χρησιμοποιοῦν, ἀλλὰ ἐπειδὴ κἀνουν σφάλματα σ' ὅλα τοῦτα, καὶ στὰ ὠφέλιμα ἀποτυχαίνουν καὶ στὰ βλαβερὰ πέφτουν. Κι ἐκεῖνοι μὲν ποὺ ξέρουν τί κἀνουν, ἐπειδὴ πετυχαίνουν σ' αὐτὰ ποὺ κἀνουν, καλὴ ὑπόληψιν καὶ τιμὴ ἀποχτᾶνε, καὶ οἱ ὅμοιοί τους μ' εὐχαρίστηση τοὺς χρησιμοποιοῦν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποτυχαίνουν στίς ὑποθέσεις τους ἐπιθυμοῦν νὰ σκέφτονται αὐτοὶ γιὰ τὸ δικὸ τους συμφέρον, καὶ μάλιστα αὐτοὶ νὰ τοὺς διευθύνουν, καὶ σ' αὐτοὺς κρεμᾶνε τίς ἐλπίδες τῆς εὐτυχίας τους καὶ γι' αὐτὸ τοὺς ἀγαπᾶνε περισσότερο ἀπ' ὅλους. Ἐνῶ ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν ξέρουν τί κἀνουν, καὶ κακὴ ἐκλογὴ στὰ ἔργα τοὺς κἀνουν καὶ ἀποτυχαίνουν σ' ὅ,τι καὶ ἂν δοκιμάσουν, ὄχι μόνον ζημιώνονται καὶ τιμωροῦνται στὰ ἔργα τους, ἀλλὰ ἀποχτᾶνε καὶ κακὴ ὑπόληψιν καὶ γίνονται καταγέλαστοι καὶ ζοῦν περιφρονημένοι καὶ χωρὶς ἐκτίμηση. Καὶ βλέπεις, ὅτι καὶ ἀπὸ τίς πλῆεις ὅσες, ἀγνοώντας τὴ δύναμιν τους, πολεμῇσιν μὲ δυνατότερους ἀπ' αὐτές, ἄλλες καταστρέφονται ἀπ' τὰ θεμέλια, καὶ ἄλλες ἀπὸ ἐλεύθερες γίνονται δοῦλες.

Κι ὁ Εὐθύδημος:—Μάθε, Σωκράτη, εἶπε, ὅτι ἔχω πάρα πολὺ πεισθεῖ πῶς πρέπει καθέννας νὰ φροντίζει νὰ μαθαίνει τὸν ἑαυτό του. Ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ πρέπει ν' ἀρχίσω νὰ ἐξετάζω τὸν ἑαυτό μου, αὐτὸ ἀπὸ σένα περιμένω, ἂν θές, νὰ μοῦ τὸ ἐξηγήσεις.—Λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, ποιά εἶναι βέβαια τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ τὰ ξέρεis ἐξάπαντος;—Ναί, μὰ τὸ Δία, εἶπε, γιὰτὶ ἂν οὔτε κι αὐτὰ τᾶξεραι, θὰ ἦμιον χειρότερος κι ἀπὸ τοὺς δούλους.—Μπρὸς λοιπὸν, εἶπε, ἐξήγησέ μου τα.—Μὰ δὲν εἶναι δύσκολο, εἶπε. Γιατὶ πρῶτα-πρῶτα νομίζω ὅτι ἡ υἷεῖα εἶναι ἀγαθὸ, ἐνῶ ἡ ἀρρώστια κακὴ. Ἐπειτα καὶ τὰ αἶτια τοῦ καθενὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο, δηλαδὴ τὰ ποτὰ καὶ τὰ φαγητὰ κι ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, ὅσα συντελοῦν στὴν υἷεῖα εἶναι καλὰ, κι ὅσα συντελοῦν στὴν ἀρρώστια κακὰ.—Λοιπὸν, εἶπε, κι ἡ υἷεῖα κι ἡ ἀρρώστια, ὅταν γίνονται αἰτίες κα-
 νενὸς καλοῦ,μποροῦν νὰ εἶναι πράγματα καλὰ, ἐνῶ ὅταν γίνονται αἰτίες κακοῦ (νὰ εἶναι) πράγματα κακὰ.—Καὶ ποτε, εἶπε, ἡ υἷεῖα μπορεῖ νὰ γίνει αἰτία κακοῦ κι ἡ ἀρρώστια καλοῦ;—Ὅταν, μὰ τὸ Δία, εἶπε, ἐκεῖνοι ποὺ πῆραν μέρος λόγῳ τῆς σωματικῆς-τους δυνάμεως σὲ ἄτυχη ἐκστρατεία ἢ σὲ ἄλλοιο θαλασσινὸ ταξεῖδι χα-
 οῦν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔμειναν στὴν πατρίδα τοὺς λόγῳ τῆς σωματικῆς τους ἀδυναμίας, σωθῶν.

—Ἀλήθεια λές. Βλέπεις ὁμως, εἶπε, ὅτι καὶ στὰ ὀφέλιμα ἔργα οἱ μὲν πρῶτοι παίρνουν μέρος λόγῳ τῆς σωματικῆς τους δυνάμεως, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι μένουν ἀμέτο-
 χοι λόγῳ τῆς σωματικῆς τους ἀδυναμίας.—Αὐτὰ λοι-
 πόν, εἶπε, ποὺ ἄλλοτε ὀφελοῦν κι ἄλλοτε βλάπτουν, τί εἶναι μᾶλλον, καλὰ ἢ κακὰ;—Τίποτα δὲ φαίνεται. μὰ τὸ Δία, ἔτσι ποὺ ἔβαλες τὸ ζήτημα. Ὅμως ἡ σοφία τοῦλά-
 ριστο, Σωκράτη, εἶναι ἀναμφισβήτητα ἀγαθὸ. Γιατὶ

ποῖο πράγμα δὲ θὰ ἔκανε κανεὶς καλύτερα, ἂν ἦταν σο-
 φὸς παρὰ ἂν ἦταν ἀμαθής.—Καὶ τί λές γιὰ τὸ ἐξῆς: Δὲν ἔχεις ἀκούσει, εἶπε, γιὰ τὸ Δαίδαλο ὅτι, ἀφοῦ πιᾶστη-
 κε ἀπὸ τὸ Μίνωα ἐξαίτιας τῆς σοφίας του(8), ἀναγκα-
 ζότανε νὰ δουλεύει (ὡς δοῦλος) σ' αὐτὸν καὶ σύγχρονα
 στερήθηκε τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερία του, κι ὅταν
 ἀποπειράθηκε νὰ δραπετεύσει μαζί με τὸ γιό του, καὶ
 τὸ παιδί του ἔχασε κι ὁ ἴδιος δὲν μπόρεσε νὰ σωθεῖ,
 ἀλλὰ ἀφοῦ τὸν πῆγαν μετὰ τὴ βία στὴ χώρα τῶν βαρβάρων,
 ξανάγινε ἐκεῖ δοῦλος;—Λέγονται τοῦτα μὰ τὸ Δία,
 εἶπε.—Καὶ τὰ παθήματα τοῦ Παλαμήδη δὲν τᾶχεις
 ἀκουστά; Γιατὶ γι' αὐτὸν ὅλοι τραγουδοῦνε, ὅτι ἐπειδὴ
 τὸν ζήλεψε ὁ Ὀδυσσεύς γιὰ τὴ σοφία του, καταστρά-
 φηκε.—Κι αὐτὰ λέγονται, εἶπε.—Καὶ πόσοι ἄλλοι νομί-
 ζεις ὅτι ἐξαίτιας τῆς σοφίας τους ὀδηγηθήκανε μετὰ τὴ
 βία ἐξόριστοι σὲ βασιλιὰ τῆς Περσίας κι εἶναι ἐκεῖ
 δοῦλοι;—Κοντεύει Σωκράτη, εἶπε, κατ' ἐξοχὴ ἀναντίρ-
 ρητο ἀγαθὸ νὰ εἶναι (μόνο) ἡ εὐτυχία.—Ἄν βέβαια δὲν
 τὴν ἀποτελεσεῖ κανεὶς, εἶπε, ἀπὸ ἀγαθὰ ποὺ σηκώνουν
 ἀντίρρηση, Εὐθύδημε. —Καὶ ποῖο, εἶπε, θὰ ἦταν δυνατό
 νὰ σηκώσει ἀντίρρηση ἀπ' ὅσα συντελοῦν στὴν εὐ-
 χυρία;—Τίποτα, εἶπε, φτάνει νὰ μὴν προσθέσουμε στὴν
 εὐτυχία ἡ ὁμορφιά ἡ δύναμη ἢ πλοῦτο ἢ δόξα ἢ τίποτ'
 ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια.

—Ἀλλά, μὰ τὸ Δία, θὰ προσθέσουμε, εἶπε. Γιατὶ πῶς
 θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ εἶν' εὐτυχισμένος χωρὶς αὐτά;—
 Μὰ τὸ Δία, εἶπε, θὰ προσθέσουμε λοιπὸν πράγματα, ποὺ
 ἐξαίτιας τοὺς πολλὰ καὶ δυσάρεστα συμβαίνουν στοὺς
 ἀνθρώπους. Γιατὶ ἀπὸ τῇ μιᾷ ἐξαίτιας τῆς ὁμορφίᾳς τοὺς
 πολλοὶ διαφθείρονται ἀπὸ κείνους ποὺ ἔλκονται πρὸς τοὺς
 ὀραίους, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πολλοὶ, ἐπειδὴ λόγῳ τῆς δύ-

ναμής τους επιχειροῦν μεγαλύτερα (ἀπ' ὅσο μπορούν) ἔργα, πέφτουν σὲ ὄχι μικρὰ δυστυχήματα, καὶ πολλοὶ λόγῳ τοῦ πλοῦτου τους γίνονται μαλθακοί, καὶ ἐπειδὴ τοὺς ἐπιβουλεύονται, καταστρέφονται, καὶ πολλοὶ ἐξαιτίας τῆς δόξας τους καὶ τῆς πολιτικῆς τους δύναμης μεγάλα κακὰ παθαίνουν.—'Αλλὰ ὅμως, εἶπε, ἂν βέβαια οὔτε ὅταν παινεύω τὴν εὐτυχία μιλάω σωστά, ὁμολογῶ ὅτι οὔτε τί πρέπει νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τοὺς θεοὺς ξέρω.—'Αλλὰ τοῦτα, εἶπε ὁ Σωκράτης, ἴσως ἐπειδὴ πιστεύεις πάρα πολὺ ὅτι τὰ ξέρεις, δὲν τᾶχεις ἐξετάσει. 'Επειδὴ ὅμως προετοιμάζεσαι νὰ διευθύνεις τὴν πόλιν, ποὺ ἔχει πολιτεύμα δημοκρατικὸν, εἶναι φανερό ὅτι ξέρεις τοῦλάχιστο τί εἶναι δημοκρατία.—Βεβαίωτατα, εἶπε.—Παραδέχεσαι λοιπόν, ὅτι εἶναι δυνατό νὰ ξέρει κανεὶς τί εἶναι δημοκρατία, ἂν δὲν ξέρει τί εἶναι δῆμος;—Μὰ τὸ Δία, δὲν τὸ παραδέχομαι.—Καὶ λοιπὸν ξέρεις τί εἶναι δῆμος;—Νομίζω βέβαια.—Καὶ ποιοὶ νομίζεις ὅτι ἀποτελοῦν τὸ δῆμο;

—Οἱ φτωχοὶ ἀπ' τοὺς πολίτες, ἐγὼ τοῦλάχιστο νομίζω.—Καὶ ξέρεις ἀραγε ποιοὶ εἶναι φτωχοί;—Πῶς ὄχι;—'Αρα λοιπὸν ξέρεις καὶ ποιοὶ εἶναι πλούσιοι;—Καθόλου λιγώτερο ἀπ' ὅσο ξέρω ποιοὶ εἶναι φτωχοί.—Καὶ ποιοὺς ὀνομάζεις φτωχοὺς καὶ ποιοὺς πλούσιους;

—'Εκείνους νομίζω ποὺ δὲν ἔχουν ἀρκετὰ γιῶ ὅσα πρέπει νὰ ἰοδεύουν, τοὺς ὀνομάζω φτωχοὺς, καὶ ἐκείνους ποὺ ἔχουν περισσότερα ἀπ' ὅσα τοὺς εἶναι ἀρκετὰ, πλούσιους.

—'Εχεις λοιπὸν παρατηρήσει, ὅτι σὲ μερικὸς ποὺ ἔχουν πάρα πολὺ λίγα ὄχι μόνο φτάνουν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τοὺς περισσεύουν, ἐνῶ σὲ μερικὸς τὰ πάρα πολλὰ δὲν εἶναι ἀρκετὰ;—Καὶ μὰ τὸ Δία, εἶπε ὁ Εὐθύδημος, ξέρω καὶ μερικὸς τυράννους (γιατὶ σωστὰ μοῦ τὸ θυμίζεις),

ποὺ ἐπειδὴ τοὺς λείπουν χρήματα ἀναγκάζονται νὰ ἀδικοῦν, καθὼς οἱ πολὺ φτωχοὶ ἄνθρωποι.—Λοιπὸν εἶπε ὁ Σωκράτης, ἂν πραγματικὰ τοῦτα εἶν' ἔτσι, τοὺς τυράννους θὰ τοὺς κατατάξουμε στὸ δῆμο, καὶ ἐκείνους ποὺ ἔχουν λίγα, ἂν εἶναι οἰκονόμοι, στοὺς πλούσιους! Κι ὁ Εὐθύδημος εἶπε:

—Δηλαδὴ μὲ ἀναγκάζει ἡ ἄγνοιά μου καὶ σ' αὐτὰ νὰ συμφωνήσω. Κι ἐξετάζω μήπως τὸ καλύτερο γιὰ μένα εἶναι νὰ σωπαίνω. Γιατὶ κιντεῦω νὰ μὴν ξέρω γενικὰ τίποτα. Καὶ μὲ πολλὴ στενοχώρια ἔφυγε, καὶ περιφρονώντας τὸν ἐαυτὸ του καὶ παραδεχόμενος ὅτι πραγματικὰ εἶναι δούλος. Πολλοὶ λοιπὸν ἀπὸ κείνους, ποὺ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τοὺς εἶχε φερθεῖ ὁ Σωκράτης, δὲν τὸν πλησιάζανε πιά, καὶ ἐκεῖνος τοὺς θεωροῦσε ἀκόμα πῶς βλακες. 'Ενῶ ὁ Εὐθύδημος θεώρησε ὅτι δὲ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀλλιῶς καλὸς ἄνθρωπος, ἂν δὲν συναναστρεφόταν τὸ Σωκράτη ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο, καὶ πιά δὲν τὸν ἄφινε, ἐκτὸς καὶ ἂν παρουσιαζόταν καμμιὰ ἀνάγκη, καὶ πολλὰ ἀπὸ κείνα ποὺ ὁ Σωκράτης ἔκανε, τὰ ἴδια ἔκανε καὶ αὐτός. Κι ὁ Σωκράτης, ἅμα τὸν κατάλαβε ὅτι ἦταν τέτοιος, καθόλου δὲν τὸν ἐμπέρδευε, ἀλλὰ μὲ πολὺ μεγάλη εὐκρίνεια καὶ σαφήνεια τοῦ ἐξηγοῦσε καὶ ὅσα θεωροῦσε ὅτι ἔπρεπε νὰ ξέρει καὶ ὅσα θεωροῦσε πῶς εἶναι τὰ καλύτερα γιὰ νὰ τὰ ἐκτελεῖ.